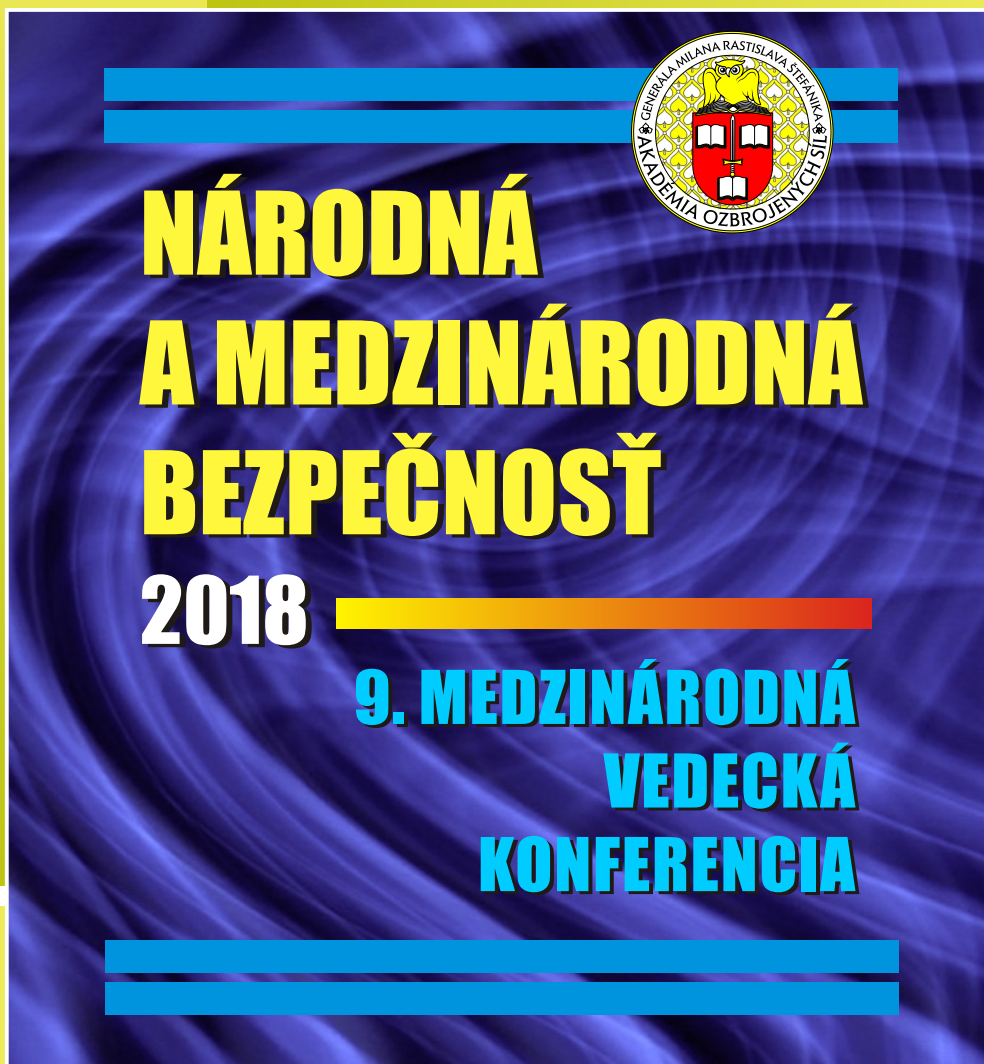

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik

Zborník príspevkov z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie

National and International Security 2018 Conference proceedings 9th International Scientific Conference

25th- 26th October 2018 • Liptovský Mikuláš • Slovakia

**NATIONAL
AND INTERNATIONAL
SECURITY 2018**

**NÁRODNÁ
A MEDZINÁRODNÁ
BEZPEČNOSŤ 2018**

9. medzinárodná vedecká
konferencia

9th International Scientific
Conference

Zborník príspevkov
z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie

Proceedings of the International Conference
on National and International Security

25th - 26th October 2018
Liptovský Mikuláš
Slovakia

Usporiadateľ medzinárodnej vedeckej konferencie:

Organizer of The Conference:

Katedra bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Medzinárodná vedecká konferencia sa uskutočňuje v rámci aktivít SK PRES V4 2018 (Slovenské predsedníctvo V4 / júl 2018 – jún 2019) v spolupráci s:

The International Scientific Conference takes place within the activities of SK PRES V4 2018 (Slovak presidency of the V4 / July 2018 - June 2019) in coordination with:

- Ministerstvom obrany Slovenskej republiky
- Generálnym štábom ozbrojených síl Slovenskej republiky
- Univerzitou obrany Brno, Česká republika
- War Studies University Warsaw, Poľská republika
- National University of Public Service Budapest, Maďarská republika
- APEIRON Academy of Security of Public and Individual Krakow, Poľská republika
- Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika

Medzinárodná vedecká konferencia sa koná pod záštitou:

The International Scientific Conference is organized under auspice of:

ministra obrany Slovenskej republiky

Ing. Petra GAJDOŠA

a

náčelníka Generálneho štábu OS SR

generálporučíka Ing. Daniela ZMEKA

Garanti konferencie:

The Conference Guarantees:

- doc. Ing. Jozef PUTTERA, CSc., rektor, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- brig. gen. prof. Ing. Bohuslav PŘIKRYL, Ph.D., rektor, Univerzita obrany Brno, Česká republika
- doc. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD., rektorka, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- Dr Juliusz PIWOWARSKI, rektor, APEIRON Academy of Security of Public and Individual in Krakow, Poľská republika
- płk dr. hab. Dariusz MAJCHRZAK, prorektor pre vojenské veci, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- doc. PhDr. Branislav KOVÁČIK, PhD., dekan, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- COL Dr. Árpád POHL, dekan, Faculty of Military Sciences and Officer Training, National University of Public Service Budapest, Maďarská republika
- plk. gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD., Ministerstvo obrany SR, Slovenská republika

Vedecký výbor:
Scientific Committee:

- Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD., AOS, Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Mgr. Dr. Vladimír BLAŽEK, CSc., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc., AOS, Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. PhDr. Ján BUZALKA, CSc., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- COL Prof. Vasile CARUTASU, PhD., Land Forces Academy Sibiu, Rumunská republika
- Dr. Wojciech CZAJKOWSKI, APEIRON Krakow, Poľská republika
- Dr. Tomasz DUKIEWICZ, University of Opole, Opole, Poľská republika
- PhDr. Libor FRANK, Ph.D., Univerzita obrany, Brno, Česká republika
- LTC Assoc. Prof. Eng. Laurian GHERMAN, PhD., Air Force Academy Braşov, Rumunská republika
- Assoc. Prof. Vasyl GULAY, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukrajina
- prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc., Žilinská univerzita v Žiline, Slovenská republika
- gen. mjr. Ing. Jindřich JOCH, Pozemné sily OS SR, Slovenská republika
- prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc., AOS, Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD., UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- COL prof. Klára S. KECSKEMÉTHY, PhD., National University of Public Service, Budapešť, Maďarská republika
- doc. JUDr. Stanislav KRÍŽOVSKÝ, PhD., VŠBM v Košiciach, Slovenská republika
- prof. Dr. hab. Jan MACIEJEWSKI, University of Wrocław, Poľská republika
- Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD., AOS, Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- ks. dr hab. Mirosław A. MICHALSKI, WSB Toruń, Poľská republika
- prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- prof. nadzw. dr hab. Antoni OLAK, WSPA Lublin, Poľská republika
- płk dr hab. Przemysław PAŹDZIOREK, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- col. Dr. hab. Ing. Witalis PELLOWSKI, Military University of Land Forces, Wrocław, Poľská republika
- plk. doc. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- prof. JUDr. Ing. Viktor PORADA, DrSc., Vysoká škola Karlovy Vary, Česká republika
- Ing. Josef PROCHÁZKA, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- Dr Mariusz ROZWADOWSKI, Cracow University of Economics, Poľská republika
- doc. Ing. Jozef SABOL, DrSc., Policejní akademie České republiky, Česká republika
- doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD., AOS, Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Dr. hab. Henryk SPUSTEK, University of Opole, Opole, Poľská republika
- Mgr. Richard STOJAR, Ph.D., Univerzita obrany, Brno, Česká republika
- gen. mjr. Ing. Ľubomír SVOBODA, Vzdušné sily OS SR, Slovenská republika
- doc. PhDr. František ŠKVRNDA, PhD., EU Bratislava, Slovenská republika
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD., AOS, Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Assoc. Prof. Vasyl ZAPLATINSKYI, PhD., National University Physical Education and Sports, Kiev, Ukrajina
- Dr. hab. Marian ŽUBER, Military University of Land Forces, Wrocław, Poľská republika

Organizačný výbor:

Organization Board:

- Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD. - predseda
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.
- Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD.
- Ing. Štefan GANOCZY, PhD.
- mjr. Ing. Miroslav MUŠINKA
- kpt. Ing. Michal HRNČIAR, PhD.
- Ing. Ondrej KREDATUS, PhD.
- Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.
- Ing. Ján MAREK
- JUDr. Tomáš MARTAUS
- npor. Mgr. Bc. Jakub SASARÁK
- Gabriela KREDATUSOVÁ

Recenzenti:

Reviewers:

- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
- COL prof. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, PhD.
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.
- Ing. Štefan GANOCZY, PhD.
- Ing. Ján MAREK

ISBN 978-80-8040-568-7

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2018)

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika

Katedra bezpečnosti a obrany

Armed Force Academy of gen. M. R. Štefánik

Security and Defence Department

PROGRAM KONFERENCIE CONFERENCE PROGRAM

9. Medzinárodná vedecká konferencia
9th International Scientific Conference

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2018 NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY 2018

25. - 26. 10. 2018

25. 10. 2018

13:30 – 13:40 Otvorenie konferencie / Conference opening
13:40 – 14:00 Vystúpenie pozvaných hostí / Performance of invited guests
14:00 – 15:20 **Blok I: Aktuálne otázky vývoja bezpečnostného prostredia**
Current issues of security environment development

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: **Pavel BUČKA**

Marek VARGA MZV EZ SR Bratislava	Predsedníctvo SR v OBSE v roku 2019
Daniel ŠMIHULA Stredoeurópska vysoká škola Skalica	Aktuálna bezpečnostná a strategická situácia vo svete
Petr ROŽŇÁK Ambis Vysoká škola Praha	Migrační a azylová politika Európskej unie
Vladimír ZIKMUND Veliteľstvo pozemných síl OS SR Trenčín	Budúce operačné prostredie v Európe

15:20 – 15:40 **Prestávka / break**

15:40 – 16:40 **Blok II: Medzinárodná bezpečnosť / International security**

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: **Pavel NEČAS**

Erika HRONYECZ National University of Public Service Budapest	The role of the OSCE and the V4 in security policy and its relationship with the Central and Eastern European region
Dominika KOSÁROVÁ Univerzita obrany Brno	Terorizmus – účinný nástroj boja slabšej strany?
Dominika TRUBENOVÁ - Jaroslav UŠIAK Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica	Význam malých a stredne veľkých štátov pre Severoatlantickú alianciu
Alexandra SIPOS Eötvös Loránd University Budapest	Security and human rights: the case of LGBTI refugees

16:40 – 17:00 **Prestávka / break**

17:00 – 18:00 **Blok III: Národná bezpečnosť / National security**

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: **Jaroslav VARECHA**

Vladimír BLAŽEK Akadémia policajného zboru Bratislava	Obrana a miestna štátna správa
Matej POLAČEK - Ivana ONDRUŠKOVÁ Krajské riaditeľstvo Policajného zboru Nitra	Plány ochrany objektov osobitnej dôležitosti a ďalších dôležitých objektov v podmienkach KR PZ v Nitre
Tomasz DUKIEWICZ University of Opole Opole	Factors of the level of internal security
Alicja PALUCH University of Opole Opole	Social determinants of power of the state

19.00 - 22.00 **Spoločenský večer / social program**

26. 10. 2018

08:30 – 09:30 Panel: Visegrad group defence cooperation

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: **Ján MAREK**

Klára S. KECSKEMÉTHY National University of Public Service Budapest	Hungary
Antonín NOVOTNÝ University of Defence Brno	Czech Republic
Rudolf PÁSTOR General Staff of the Armed Forces Bratislava	Slovakia
Gracjan MIERNICKI University of Opole Opole	Poland

09.30 - 09.50 **Prestávka/ break**

09:50 – 11:45 Blok IVa: Rozvoj ozbrojených síl / Development of armed forces

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: **Vladimír ANDRASSY**

Zdeněk KŘÍŽ Masarykova univerzita Brno	Shortcoming of the Bundeswehr
Tibor FARKAS National University of Public Service Budapest	Requirements on capabilities of the future defence info-communication support
Zoltan KRAJNC – János CSENGERI National University of Public Service Budapest	Doctrinal environment of air warfare of the NATO
Ladislav ČERI KaMV SR Bratislava	Preemptívne aktivity štátu v oblasti zvyšovania bezpečnosti a znižovania kriminality a ich potenciál v rámci aktivít V4
Leopold SKORUŠA - Radim VIČAR Univerzita obrany Brno	Právní aspekty služebního poměru vojáků z povolání - vybrané instituty
Piotr WIRASZKA Polish Armed Forces Cracow	Armed forces as an internal factor affecting the economic security of the regions
Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI Military University of Land Forces Wroclaw	Non-Lethal Weapon in the Public Security System
Gustaw MICHALEWSKI Military University of Land Forces Wroclaw	Leadership issues in context of the military Peace Support Operation

09:50 – 11:45 Blok IVb: Bezpečnostná teória / Security theory**Salónik / lounge**Moderator: **Jakub SASARÁK**

Tamás KOVÁCS National University of Public Service Budapest	#AllforJan: Analyze a series of protests in Slovakia
Paweł DZIEKAŃSKI , PhD. Jan Kochanowski University Kielce	Territorial dimension of the region's security on the example of Eastern Poland poviats
Daniel BREZINA Žilinská univerzita Žilina	Vplyv aktuálnych hrozieb na bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky
Juliusz PIWOWARSKI - Wojciech CZAJKOWSKI APEIRON Cracow	Sense of Security in Social Relationship
Jaroslav UŠIAK - Petra JANKOVSKÁ Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica	Extrémizmus a radikalizácia ako hrozby pre spoločnosť na príklade Slovenskej republiky
Istvan PARADA National University of Public Service Budapest	The workflow and phases of the penetration test
Miroslav BRVNIŠŤAN Akadémia policajného zboru Bratislava	Selected issues of security risk analysis in information protection systems
Josef OBORNÝ – Roman LAML Univerzita Komenského Bratislava	Význam zdieľania informácií v rámci bezpečnostnej politiky štátu

11:45 – 13:00Ukončenie konferencie / Ending a conference
Obed / Lunch

Za obsah a spôsob vystúpení zodpovedajú v plnom rozsahu autori.

The content and the way of the performance are in the responsibility of the authors.

OBSAH

Tamás ALMÁSI, Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY THE HEALTH RISKS OF GLOBAL WARMING AND CLIMATE CHANGE – THE YAMAL PENINSULA CASE	16
Lubomír BELAN, Marek UCHAL NARUŠENIE BEZPEČNOSTI BREACH OF SAFETY	29
Vladimír BLAŽEK, Ladislav DUDOR OBRANA A MIESTNA ŠTÁTNA SPRÁVA DEFENSE AND LOCAL GOVERNMENT	39
Daniel BREZINA, Matej MASÁR VPLYV AKTUÁLNYCH HROZIEB NA BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY THE INFLUENCE OF ACTUAL THREATS ON SLOVAK SECURITY ENVIRONMENT	49
Ján BREZULA STRATÉGIA VEDENIA VOJENSKÉHO KONFLIKTU POČAS KRYMSKEJ KRÍZY NA UKRAJINE STRATEGY OF LEADING THE MILITARY CONFLICT DURING THE CRIMEAN CRISIS IN UKRAINE	60
Miroslav BRVNIŠŤAN VYBRANÉ PROBLÉMY ANALÝZY BEZPEČNOSTNÝCH RIZÍK V SYSTÉMOCH OCHRANY INFORMÁCIÍ SELECTED PROBLEMS OF SECURITY RISKS ANALYSIS IN INFORMATION PROTECTION SYSTEMS	70
Pavel BUČKA, Ján BREZULA RIEŠENIE DOPRAVNEJ ÚLOHY V MISII EUFOR ALTHEA VOGELOVOU APROXIMAČNOU METÓDOU SOLVING OF THE TRANSPORT TASK BY THE VOGEL APROXIMATING METHOD IN THE EUFOR ALTHEA MISSION	82
Miriám DROPOVÁ KTORÁ SKUPINA OSÔB MÁ NAJVÄČŠIU TENDENCIU PÁCHAŤ EXTRÉMISTICKÉ TRESTNÉ ČINY WHAT KIND OF PERSON IS THE MOST LIABLE TO COMMIT EXTREMIST CRIMES	95
Paweł DZIEKAŃSKI TERRITORIAL DIMENSION OF THE REGION'S FINANCIAL SAFETY ON THE EXAMPLE OF EASTERN POLAND OF POVIATS	100

Romana ERDÉLYIOVÁ	109
OCHRANA OCELOVÝCH KONŠTRUKCIÍ URČENÝCH NA ZHROMAŽDENIE VÄČŠIEHO POČTU OSÔB FIRE PROTECTION SYSTEM SELECTION FOR STEEL STRUCTURES WHIT THE ASSEMBLY AREAS	
Viera FRIANOVÁ	118
EKONOMICKÉ ASPEKTY ZABEZPEČENIA OBRANY ŠTÁTU ECONOMIC ASPECTS OF SECURING STATE DEFENCE	
František GUBÁŠ	128
MOŽNÝ VARIANT IMPLEMENTÁCIE ZDRAVOTNÍCKEHO ZARIADENIA ROLE 2B V PODMIENKACH OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY POSSIBLE VARIANT OF MEDICAL TREATMENT FACILITY ROLE 2B IMPLE-MENTATION IN CONDITIONS OF SLOVAK ARMED FORCES	
Milan HANKO	134
MVESITI ABSTRAKTNÝ MODEL PRE ANALÝZU SÚČASNÉHO OPERAČNÉHO PROSTREDIA MVESITI THE ABSTRACT MODEL FOR ANALYSIS OF THE CURRENT OPERATIONAL ENVIRONMENT	
Lubomír HREHA, Pavel NEČAS	145
ŠTÁT A VÝKON ŠTÁTNEJ SPRÁVY NA ÚSEKU ZAISTOVANIA BEZPEČNOSTI THE STATE AND STATE ADMINISTRATION PERFORMANCE IN THE AREA OF ENSURING SECURITY	
Michal HRNČIAR	154
HLAVNÉ ÚSILIE VOJENSKÝCH SÍL V OPERÁCIÁCH PROTI POVSTANIU MAIN EFFORT OF MILITARY FORCE IN COUNTERINSURGENCY OPERATIONS	
Martin JOŠČÁK	163
SPOR O VODU V STREDNEJ ÁZII. BUDÚCI KONFLIKT ALEBO SPOLUPRÁCA? WATER DISPUTE IN CENTRAL ASIA. FUTURE CONFLICT OR COOPERATION?	
Jaroslav KOMPAN	173
KONCEPČNÝ RÁMEC NASADENIA SLOVENSKEHO PORADENSKÉHO TÍMU V OPERÁCII ISAF AFGANISTAN V ROKU 2014 CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR THE DEPLOYMENT OF THE SLOVAK SECURITY FORCE ADVISORY TEAM IN ISAF AFGHANISTAN IN 2014	

Jaroslav KOMPAN	179
VÝCVIK MANÉVROVÉHO ÚDERNÉHO PRÁPORU AFGÁNSKEJ NÁRODNEJ ARMÁDY SLOVENSKÝM PORADENSKÝM TÍMOM V OPERÁCII ISAF AFGANISTAN V ROKU 2014	
TRAINING OF THE AFGHAN NATIONAL ARMY MOBILE STIKE FORCE BATTALION BY THE SLOVAK SECURITY FORCE ADVISORY TEAM IN ISAF AFGHANISTAN IN 2014	
Dominika KOSÁROVÁ	185
TERORIZMUS – ÚČINNÝ NÁSTROJ BOJA SLABŠEJ STRANY?	
TERRORISM – AN EFFECTIVE TOOL OF THE WEAKER PARTY?	
Tamás KOVÁCS	199
RECENT MARTYRS	
Karel KUBEČKA, Petr ROŽŇÁK	206
USING RISK ANALYSIS METHODS AS ALTERNATIVE METHODS FOR SAFETY AND ECONOMIC EVALUATION	
Szidónia LÁNGNÉ PETRUSKA	220
KOSOVO: THE HERITAGE OF THE UÇK	
Ivan MAJCHÚT	233
SÚČASNÉ BEZPEČNOSTNÉ ASPEKTY	
ACTUAL SECURITY ASPECTS	
Ján MANDELÍK, Nikita BOBROV	242
SÚDNOLEKÁRSKE HODNOTENIE PORANENÍ CHODCOV A JEHO VYUŽITIE PRI DOKAZOVANÍ PRIEBEHU DOPRAVNÝCH NEHÔD	
THE FORENSIC SYSTEM ASSESSMENT OF PEDESTRIAN INJURY AND ITS USE IN THE PROVING OF TRAFFIC ACCIDENTS	
Petr MAREK	252
VZDĚLÁVÁNÍ STÁTNÍCH ZAMĚSTNANCŮ NEJEN V REZORTU MINISTERSTVA OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY	
EDUCATION OF GOVERNMENT EMPLOYEES NOT ONLY WITHIN THE MINISTRY OF DEFENCE OF THE CZECH REPUBLIC	
Ján MAREK	267
BEZPEČNOSŤ INFORMAČNÝCH SYSTÉMOV A ICH KVALITA	
THE SECURITY OF INFORMATION SYSTEMS AND THEIR QUALITY	
Ján MAREK, Mária MACHYNOVÁ	275
IMPLEMENTÁCIA SYSTÉMU REAKCIE NATO NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY – NÁRODNÝ SYSTÉM REAKCIE NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE	
IMPLEMENTATION OF THE NATO CRISIS RESPONSE SYSTEM IN THE TERMS OF THE SLOVAK REPUBLIC – NATIONAL CRISIS RESPONSE SYSTEM	

Ján MAREK, Tomáš MARTAUS EXTRÉMIZMUS AKO POJEM A JEHO VYJADRENIE V PRÁVNOM PORIADKU SR THE EXTREMISM AND ITS EXPRESSION IN THE LEGAL FRAMEWORK OF SR	280
Martin MARCHEVKA VYHODNOTENIE ZMLUVNÉHO ZABEZPEČENIA POŽIADAVIEK OZBROJENÝCH SÍL NA OBDOBIE KRÍZOVEJ SITUÁCIE ZA ROK 2017 TO EVALUATE OF CONTRACTUAL REQUIREMENTS FOR THE ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC DURING THE CRISIS PERIOD ON 2017	287
Tomáš MARTAUS VÝZNAM PRÁVA VO VZDELÁVACOM PROCESSE KADETOV AKADÉMIE OZBROJENÝCH SÍL GEN. M. R. ŠTEFÁNKA THE IMPORTANCE OF LAW IN THE EDUCATION PROCESS CADETS ON THE MILITARY ACADEMY OF GEN. M. R. ŠTEFÁNIK	296
Lenka NAGYOVÁ NOVÝ PRÍSTUP K ROZVOJU JAZYKOVÝCH KOMPETENCIÍ DÔSTOJNÍKOV OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY V OPERÁCIÁCH MEDZINÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU A NEW APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF LANGUAGE COMPETENCES OF OFFICERS IN THE SLOVAK ARMED FORCES IN OPERATIONS OF INTERNATIONAL CRISIS MANAGEMENT	303
Antonín NOVOTNÝ MOŽNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY PRO VYUŽITÍ STÁLÉ STRUKTUROVANÉ SPOLUPRÁCE EVROPSKÉ UNIE - PESCO OPPORTUNITIES OF THE CZECH REPUBLIC FOR THE USE OF PERMANENT STRUCTURED COOPERATION OF THE EUROPEAN UNION – PESCO	309
Antoni OLAK, Jarosław KOSOŃ ORGANIZAČNÝ KONFLIKT A JEHO RIADENIE ORGANIZATIONAL CONFLICT AND ITS MANAGEMENT	316
Alicja PALUCH SOCIAL ASPECTS OF THE POWER OF THE STATE ON THE EXAMPLE OF THE VISEGRAD GROUP COUNTRIES	326
Mária PETRUFOVÁ CELOŽIVOTNÉ VZDELÁVANIE BEZPEČNOSTNÝCH MANAŽÉROV V INTENCIÁCH STRATÉGIE EURÓPA 2020 LIFELONG LEARNING OF SECURITY MANAGERS IN LINE WITH THE STRATEGY EUROPE 2020	334

Matej POLAČEK, Ivana ONDRUŠKOVÁ PLÁNY OCHRANY OBJEKTŮ OSOBNĚJ DŮLEŽITOSTI A DALŠÍCH DŮLEŽITÝCH OBJEKTŮ V PODMIENKACH POLICAJNÉHO ZBORU – KRAJSKÉHO RIADITEĽSTVA POLICAJNÉHO ZBORU V NITRE PLANS OF PROTECTION OF OBJECTS OF SPECIAL IMPORTANCE AND OTHER IMPORTANT OBJECTS IN THE CONDITIONS OF THE POLICE FORCE – THE REGIONAL ADMINISTRATION OF THE POLICE FORCE IN NITRA	340
Peter ROZEMBERG VÝSTAVBA EGYPTSKÝCH OZBROJENÝCH SÍL – ZÁHADA PRETRVÁVA THE EGYPTIAN MILITARY BUILDUP – AN ENIGMA	349
Petr ROŽŇÁK MIGRAČNÍ A AZYLOVÁ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE MIGRATION AND ASYLUM POLICY OF THE EUROPEAN UNION	357
Jakub SASARÁK SÚČASNÝ STAV PRÍPRAVY OBYVATEĽSTVA NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE NA ÚZEMÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY PRESENT STATE OF CIZITIEN PREPARATION FOR CRISIS SITUATIONS IN THE SLOVAK REPUBLIC	366
Alexandra SIPOS FROM ABC TO LGBTI: THE DEVELOPMENT OF STANDARDS OF ASYLUM PROCEDURES OF LGBTI REFUGEES	374
Leopold SKORUŠA, Radim VIČAR, Tomáš ZBOŘIL PRÁVNÍ ASPEKTY SLUŽEBNÍHO POMĚRU VOJÁKŮ Z POVOLÁNÍ – OBECNÉ OTÁZKY LEGAL ASPECTS OF THE SERVICE OF PROFESSIONAL SOLDIERS – GENERAL QUESTIONS	392
Peter SPILÝ SPOJENECKÉ SPOLOČNÉ OPERÁCIE ALLIED JOINT OPERATIONS	399
Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI NON-LETHAL WEAPONS IN PUBLIC SECURITY	406
Marián ŠIŠKA STRATEGICKÁ LETECKÁ PREPRAVA V PODMIENKACH OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY THE STRATEGIC AIR LIFT IN SLOVAK ARMED FORCES	417

Miroslav ŠKOLNÍK PRÍPRAVA ABSENTUJÚCICH ODBORNOSTÍ LOGISTIKY (L-10) V AKREDITOVANOM ŠTUDIJNOM PROGRAME BEZPEČNOSŤ A OBRANA ŠTÁTU NA AOS GMRŠ TRAINING EXPERTISE LOGISTICS (L-10) IN THE ACCREDITED STUDY PROGRAM SAFETY AND DEFENSE AT AFS GMRŠ	424
Daniel ŠMIHULA AKTUÁLNA BEZPEČNOSTNÁ A STRATEGICKÁ SITUÁCIA VO SVETE TODAY WORLD SECURITY AND STRATEGICAL SITUATION	433
Lenka TOMÁŠEKOVÁ MOŽNOSTI HODNOTENIA BEZPEČNOSTNÝCH RIZÍK V ASYMETRICKÝCH OPERÁCIÁCH THE POTENTIAL OF A SAFETY THREATS EVALUATION IN THE AREA OF ASYMETRIC OPERATION	443
András TÓTH HUNGARY'S MOST SIGNIFICANT INDUSTRIAL DISASTERS FROM THE VIEWPOINTS OF SAFETY CHALLENGES, RISKS AND DISASTER MANAGEMENT	450
Martin TREBULA EURÓPSKA BEZPEČNOSTNÁ ARCHITEKTÚRA V KONTEXTE MEDVEDEVOVEJ INICIATÍVY EUROPEAN SECURITY ARCHITECTURE IN THE CONTEXT OF THE MEDVEDEV INITIATIVE	461
Dominika TRUBENOVÁ, Jaroslav UŠIAK VÝZNAM MALÝCH A STREDNE VEĽKÝCH ŠTÁTOV PRE SEVEROATLANTICKÚ ALIANCIU IMPORTANCE OF SMALL AND MEDIUM – SIZED STATES FOR NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION	469
Peter TVARUŠKA SPRAVODAJSKÁ PODPORA V MEDZINÁRODNÝCH OPERÁCIÁCH NA PODPORU MIERU INTELLIGENCE SUPPORT IN MULTINATIONAL PEACE SUPPORT OPERATIONS	478
Jaroslav UŠIAK, Petra JANKOVSKÁ EXTRÉMIZMUS A RADIKALIZÁCIA AKO HROZBY PRE SPOLOČNOSŤ NA PRÍKLADE SLOVENSKEJ REPUBLIKY EXTREMISM AND RADICALIZATION AS THREATS TO SOCIETY ON EXAMPLE OF SLOVAK REPUBLIC	488
Jaroslav VARECHA REVOLÚCIA VO VOJENSKÝCH ZÁLEŽITOSTIACH REVOLUTION IN MILITARY AFFAIRS	500

Michal VARGA	507
ANALÝZA TERORU A TERORIZMU Z HĚADISKA ODLIŠNOSTI POJMOV	
ANALYSIS OF TERROR AND TERRORISM IN VIEW OF DIFFERENCE TERMS	
Radim VIČAR, Ondřej HORÁK, Leopold SKORUŠA	514
PRÁVNÍ ASPEKTY SLUŽEBNÍHO POMĚRU VOJÁKŮ Z POVOLÁNÍ – VZNIK A ZÁNİK	
LEGAL ASPECTS OF THE SERVICE OF PROFESSIONAL SOLDIERS – CREATION AND TERMINATION	
Piotr WIRASZKA	524
ARMED FORCES AS AN INTERNAL FACTOR STIMULATING ECONOMIC SAFETY OF THE REGION	
Vladimír ZIKMUND	529
BUDŮCE OPERAČNÉ PROSTREDIE V EURÓPE	
FUTURE OPERATING ENVIRONMENT IN EUROPE	
Zdeněk RAJDA	533
POSTOJ STÁTŮ V4 K ŘEŠENÍ MIGRAČNÍ KRIZE	
THE POSITION OF THE V4 COUNTRIES TO SOLVE THE MIGRATION CRISIS	

THE HEALTH RISKS OF GLOBAL WARMING AND CLIMATE CHANGE – THE YAMAL PENINSULA CASE

Tamás ALMÁSI, Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY

ABSTRACT

The global climate change is a system of complex phenomenon and its mid- and long-range effects are hard to estimate at the moment. As a result of global warming, environmental conditions are constantly changing in the vicinity of the Arctic Circle. More and more raw material deposits can be exploited, continental-sized habitats are transformed and a frozen world comes to life in the warming northern regions. Long-forgotten pathogens and microbes have been discovered and identified by researchers in ice and soil samples frozen for tens of thousands of years that have become, under appropriate conditions, life-threatening and infectious. The first confirmed pandemic outbreak whose source was Anthrax spore encased in frozen soil was reported at the Yamal Peninsula, Russia, in 2016. The outbreak highlighted a bunch of new threats that humanity has to face in the upcoming era. In our study we are going to examine the geographical, climatic and biological backgrounds and draw attention to the real health risks of global climate change, to the growing risk of this new phenomenon.

Keywords: Global Climate Change, Health Risk, Pandemic, Arctic Circle, Yamal Peninsula

INTRODUCTION

One of the most urgent and fascinating phenomena of today and the coming years /decades is the global climate change and its impact on habitats and life. The process that we witness and are more and more suffering from has become increasingly popular in the public debate over the last decades. The most well-known facts, such as the ever-increasing tropical storms, the melting polar ice due to the rise in the global average temperature, the rising sea level, desertification that causes the decrease of habitats and arable land are constantly mentioned in the news. Although these are tragically self-evident in themselves, additionally, the emergence of new geographic, climatic conditions may result in migration/population movements from the uninhabitable regions to livable areas that can entirely and basically shake our currently known society and its social structure. The most commonly accepted view is that the rapid development of climate change is triggered by the high amount of greenhouse gases emitted into the atmosphere by the industrialized Western societies, that is, the surplus heat produced by these gases in the atmosphere, which can also be reflected to a lesser extent by the declining polar icecaps. From this simplistic outline of the process, it is also clear how closely each phenomenon and its consequences are interrelated. We see a series of mutually reinforcing phenomena, direct or indirect effects which trigger and/or exaggerate events that can be witnessed in the other parts of the world.

In the paper, we take a look at a topic that is barely discussed compared to its significance in the available literature concerning global climate change. It is widely known that the atmospheric and surface average temperature rise due to climate change, characteristics of habitat conditions are reshaped, climatic boundaries, including the habitat ones, are transformed. We were especially interested in it as a specific phenomenon that can be a threat to human health. We approach the problem from the geographical aspect of health, the geography of the spread of diseases, also known as epidemic geography. This field of science “*mostly examines the spread of illnesses in time and space, and contrary to its secondary name (ge-*

ography of epidemics), it does not only involve infectious diseases. It examines the spread of infectious diseases taking into consideration the social, cultural and political relations of specific countries of regions.”¹ In our study we will discuss in detail the melting of the subarctic region’s permafrost areas along the northern edge of the Eurasian continent (Picture 1).

Picture 1 Permafrost areas of the Northern Hemisphere²

As a result of global warming, areas that have been frozen for thousands of years are melting, together with the bacteria and viruses they retain, which medical science have long believed to be extinct or have not known about their existence up to the last few years.

In our study, based on available research and resource, we strive to determine what pathogens have been identified to date, what kind of effect they can have on the human body and what climatic environment they need to infect and multiply. We will also draw the geographical boundaries of the research and will try to determine whether these pathogens might pose any threat at global level or continental level, or even from the point of view of Hungary. For this we took into account the available data and the climatic trends.

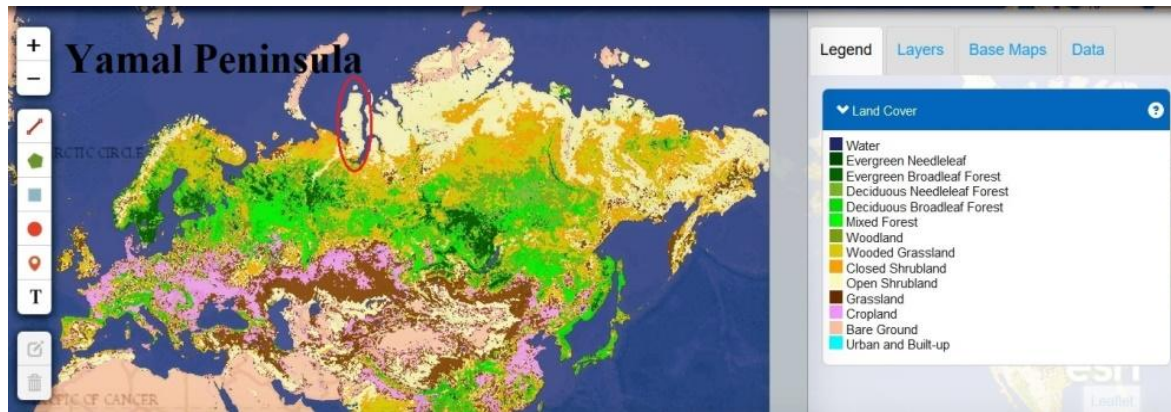
1. GEOGRAPHICAL BOUNDARIES OF THE DANGER

The starting point of our research was the outbreak of an epidemic in a very specific geographic area in 2016. This area is the Yamal Peninsula (Picture 2), which is located in the northern part of Russia, north-northeast from the Ural Mountains. Although the taiga, tundra and subarctic area span through a great area of the northern part of the Eurasian continent, they are very similar in climate, habitat, flora and fauna. Thus, the outbreak of an epidemic is not considered a unique, isolated event, but we must assume that, although it is most likely that several factors operated, with the melting of the permafrost area it could happen anywhere again; this can be repeated anywhere.

¹ Általános társadalomföldrajz I-II.[online]. Dialóg Campus Kiadó – Nordex Kft 2014 [cit. 11-08-2018]. Available at:< <https://tinyurl.com/yct87td5>>

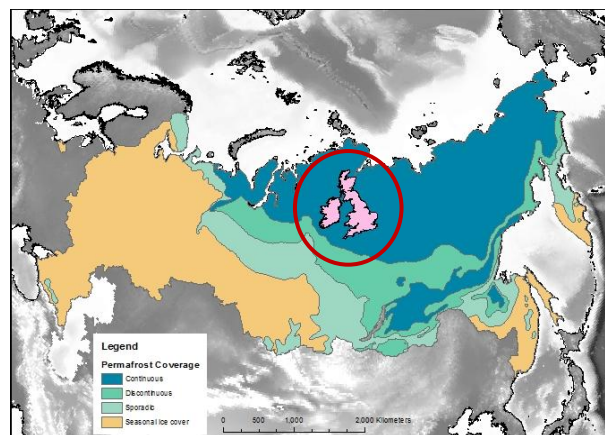
² Is a Sleeping Climate Giant Stirring in the Arctic? [online]. [cit. 11-08-2018].

Available at:<<https://3c1703fe8d.site.internapcdn.net/newman/gfx/news/hires/2013/isasleepingc.jpg>>

Picture 2 The Yamal Peninsula³
(Edited by Tamás Almási)

Over 20% of the world's land areas are covered by surface or subsurface ice, which covers an area of varying size changing the seasons and the temperature, and, although in summer the surface layers will melt from the few millimeters to a maximum depth of 4 meters, the deeper layers are permanently frozen. This constantly frozen area is called the permafrost, which can be several hundred meters deep in the polar regions. The whole Antarctica, four fifths of Greenland, and Northern Alaska, Siberia and Canada are covered by ice or a frozen layer of earth.⁴ Permafrost covers 24% of the Northern Hemisphere, which is 23,000,000 km². This does not include the permafrost beneath the surface of the sea, which extends to a significant part of the Arctic shelf area.⁵ Its extension is well illustrated in Pic. 3-4. which show the area of the Russian permafrost, and compares it extent with Great Britain and Australia.

Picture 3 The extent of the Russian permafrost compared to the area of the United Kingdom⁶

³ National Geographic Mapmaker [online]. [cit.10-08-2018].

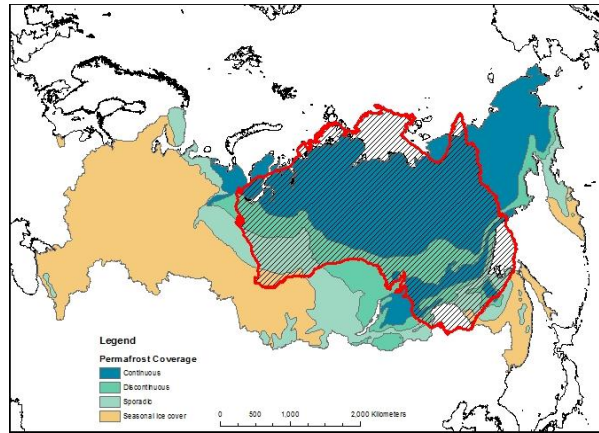
Available at:

<<http://mapmaker.nationalgeographic.org/gGd8R7aJh1jn1dL9oIasa6/?edit=cx76kLVvQoC8TAjVQKRkc>>

⁴ A Tudás Fája No. 72. Marshall Cavandish Encyclopedia (2000) ISSN 1418-8090

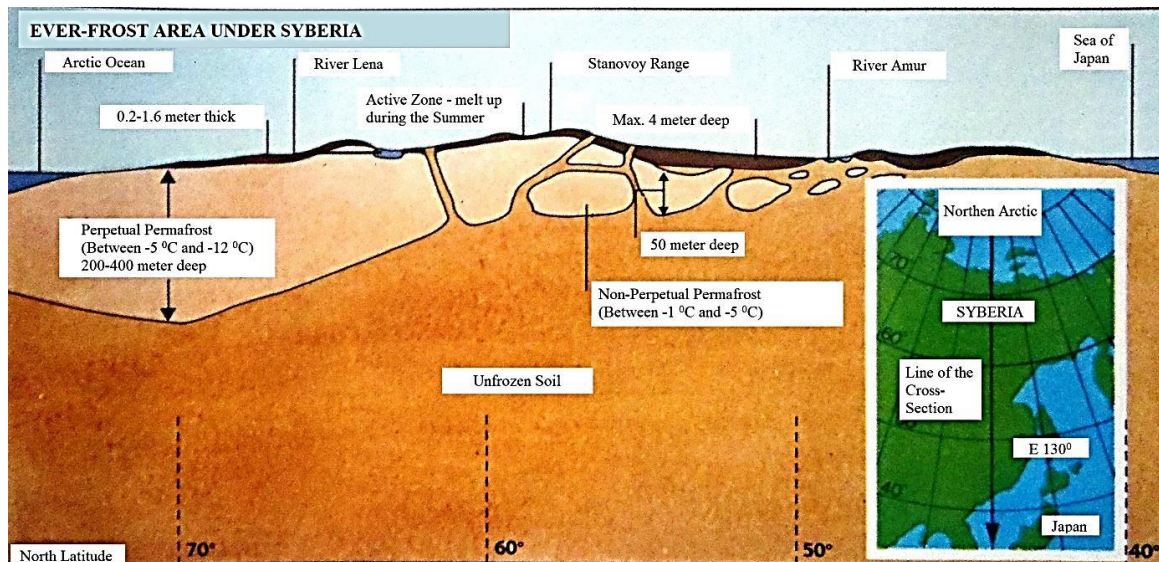
⁵ BISCHOFF, J., –SPARKES, R. B., –DOĞRUL Selver, A., –SPENCER, R. G. M., –GUSTAFSSON, Ö., –SEMILETOV, I. P., – DUDAREV, O. V., – WAGNER, D., –RIVKINA, E., – van DONGEN, B. E., –TALBOT, H. M.: Source and transport and fate of soil organic matter inferred from microbial biomarker lipids on the East Siberian Arctic Shelf [online]. [cit. 02-08-2018].Biogeosciences, 13, 4899-4914, <https://doi.org/10.5194/bg-13-4899-2016>, 2016. Available at:<<http://www.defrostingthefreezer.co.uk/tag/permafrost/>>

⁶ BISCHOFF, J. et. al. Ibid

Picture 4 The territory of Australia compared to the Siberian permafrost⁷

The map of the cross-section of the continental plate between the Arctic Ocean and the Sea of Japan contains a lot of important information. Picture 5 also shows that under the Amur River between Russia and China there are fragmented permafrost areas.

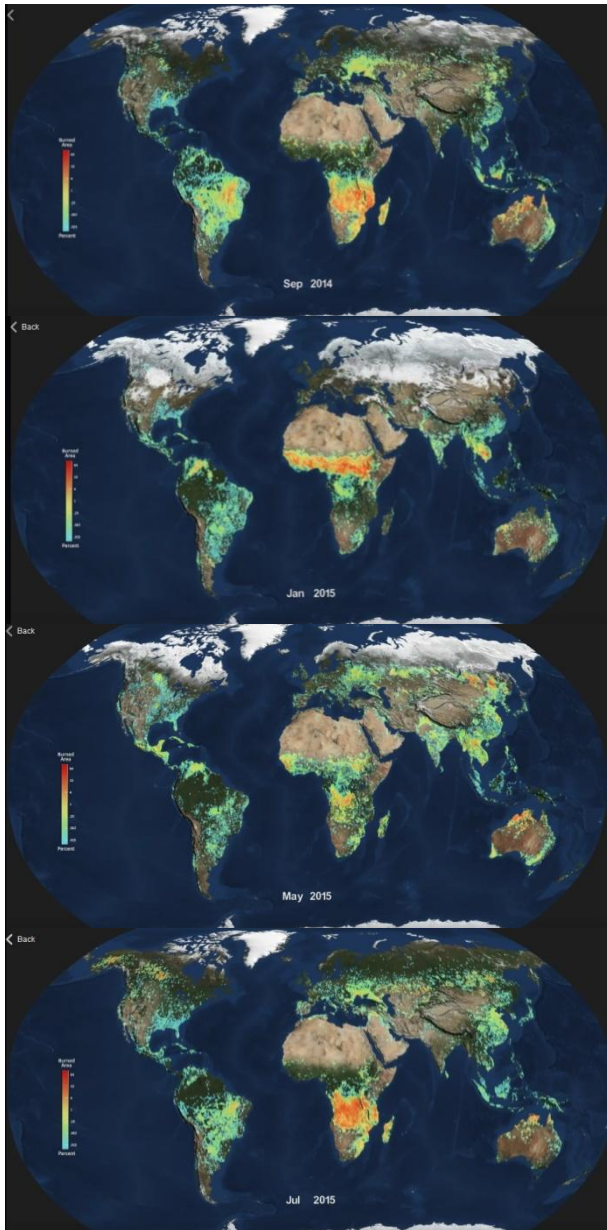

Picture 5 The continental cross-section of the Siberian permafrost⁸
(Edited by Tamás Almási)

The size of the area covered by frost also depends on the course of weather. The size of the area covered by frost naturally depends on the seasons. As a result of the rise in average temperature, the number of snow-covered days and the number of days below the freezing point is decreasing, in parallel the extent of the areas where the soil does not freeze again or it freezes only in a longer period of time is increasing. Picture 6 illustrates the change in the extent of snow covered areas between September 2014 and July 2015.

⁷ BISCHOFF, J. et. al. Ibid

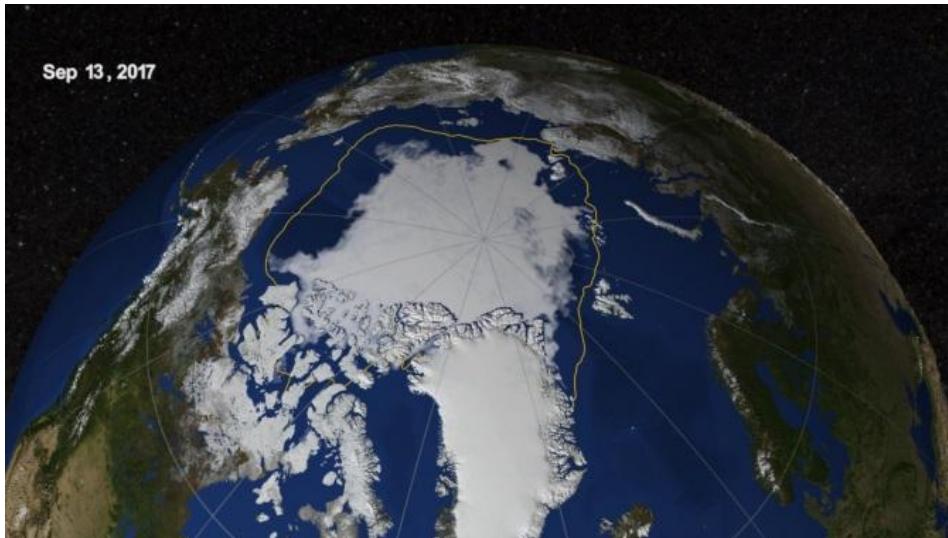
⁸ A Tudás Fája No. 72., Marshall Cavandish Enciklopédia, 2000.

Picture 6 Changing of the ice coverage ⁹

Picture 7 illustrates the extent of the ice cover of 13 September 2017, which was 4.64 million km². This is 1.58 million km² smaller than the area coverage of 1981–2010 on the same day. The orange line shows the average of 1981 to 2010 on that day.

⁹ Monthly burned area from the Global Fire Emissions Database (GFED) [online]. [cit. 28-07-2018]. Available at: <<https://svs.gsfc.nasa.gov/4407>>

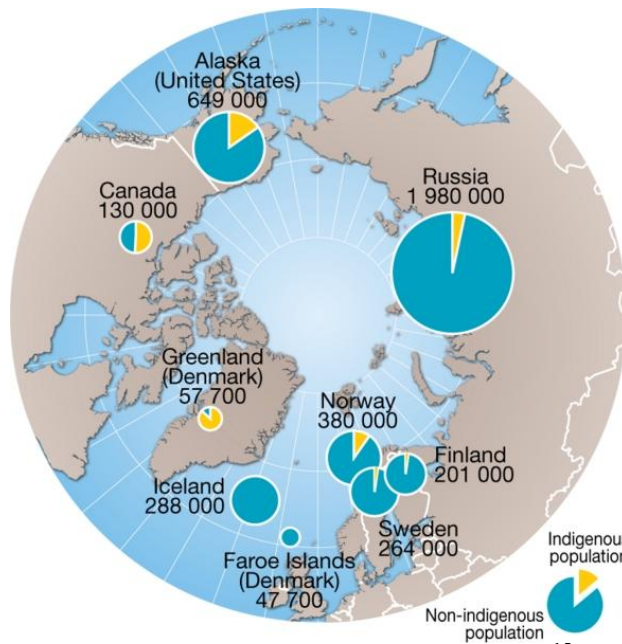

Picture 7 The extent of the Arctic ice coverage on September 13, 2017¹⁰

Although the area is far from the major civilization centers and far from the most suitable conditions for human life, we still find a considerable population there. In Russia, the number of people living beyond the Arctic Circle is the largest among the countries where the 66.5 ° of Northern Latitude, or the polar circle passes through the area. According to data from 2005, 1, 980, 000 (including indigenous peoples) is the entire population in these areas (Picture 8). This high figure is due to the high level of industrial raw material extraction, the forced mobilization of the Soviet period or the proportion of Russian ethnicity settling for other reasons. The proportion of indigenous people is very low. Compared with other countries, the proportion of the population is ten times that of Canada (130,000) and three times that of Alaska (649,000).¹¹

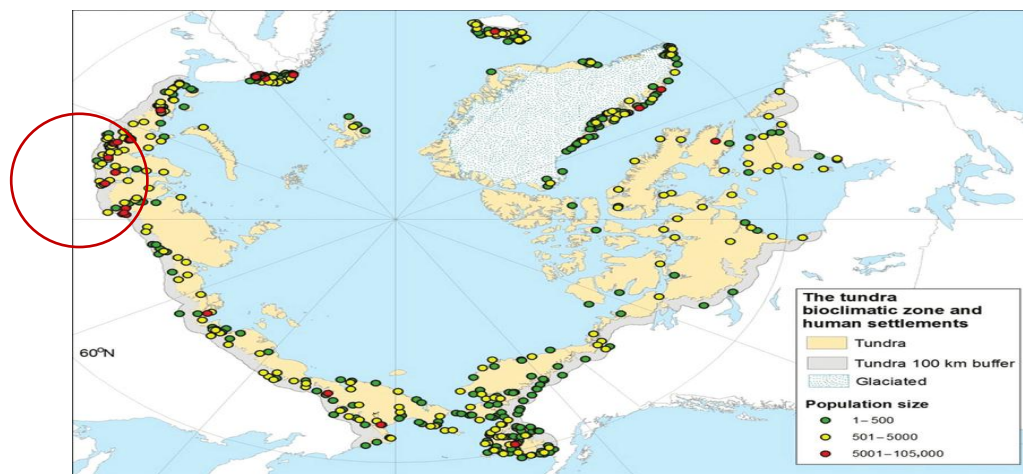
¹⁰ VIÑAS, Maria-José (2017): End-of-Summer Arctic Sea Ice Extent is Eighth Lowest on Record NASA's Earth Science News Team [online]. [cit. 28-07-2018]. Available at:<<https://www.nasa.gov/feature/goddard/2017/end-of-summer-arctic-sea-ice-extent-is-eighth-lowest-on-record>>

¹¹ Population distribution in the circumpolar Arctic, by country (including indigenous people) [online]. [cit. 21-07-2018]. Available at:<<https://www.grida.no/resources/7009>>

Picture 8 The population of the Arctic¹²

Picture 9 also shows that large-scale settlements can be found here. More than 10 cities belong to the category reaching a population of 100,000 people. Some of them are just a few hundred kilometers away from site of the 2016 epidemic outbreak, the Yamal Peninsula.

Picture 9 The bioclimatic zones and the human settlements of the Tundra¹³

2. THE YAMAL PENINSULA – CASE STUDY

In August 2016, on the Yamal Peninsula in Siberia about 20 people from a group of traditional livestock farmers were transported to hospital with Anthrax infection. As a result of the infection, a 12-year-old child died.¹⁴ According to suspicion, the disease was caused by a dead reindeer (*Rangifer tarandus*) killed by Anthrax bacterium 75 years ago, which was pre-

¹² Arctic population in the circumpolar Arctic, by country [online]. [cit. 21-07-2018]. Available at: <https://farm1.staticflickr.com/256/32211456112_0e4274ed34_o.jpg>

¹³ FAUCHALD, Per – HAUSNER, Helene Vera – SCHMIDT, Irene Jennifer – CLARK A., Douglas. (2017): Transitions of social-ecological subsistence systems in the Arctic. [online]. [cit. 09-08-2018]. International Journal of the Commons. 11. 275. Available at: <<https://www.thecommonsjournal.org/articles/10.18352/ijc.698/>>

¹⁴ Russia anthrax outbreak affects dozens in north Siberia [online]. [cit. 09-08-2018]. Available at: <<http://www.bbc.com/news/world-europe-36951542>>

served in the frozen earth after death. Due to the high summer temperature of 2016, the permafrost layer of the herbivorous body melted. The bacterium preserved in the soil contaminated by the remains of the carcass got into the surrounding waters and into the soil, from where it became part of the food chain. As a result of the 2016 infection, more than 2,000 reindeer were infected, causing a small number of human infections. Only at the beginning of the 20th century, more than 1 million reindeer died as a result of anthrax epidemic in the Siberian areas, the corpses are buried in almost 7,000 animal cemeteries just a few centimeters deep in the frozen soil.¹⁵

Anthrax is primarily a disease of herbivores (sheep, goats, cows, camels, horses, reindeer etc.). It is caused by the bacterium *Bacillus anthracis*, which spreads by zoonosis from animals to humans. Humans are at risk mostly when coming into contact with infected secretion from herbivores. Humans acquire anthrax from handling carcasses, hides, bones, etc. from animals that died of the disease. Under unfavorable conditions, the bacterium is transformed into a spore that is extremely resistant in dry heat: at 140 °C it dies in 3 hours, in wet heat (boiling) in 10 minutes. Infected animals contaminate the upper layer of soil by emptied vomiting and bloody diarrhea before they die and then they are preserved for decades and cause new diseases in dry conditions in particular. Contact is by breathing, eating, or through an area of broken skin. It can occur in four forms: skin, lungs, intestinal, and injection. In all forms, severe bleeding is associated with high mortality rates without adequate treatment. The latency is at least 12 hours, mostly 7 days, an average of 3-5 days.¹⁶

The fear of the Yamal Peninsula stems from what is at stake if it is not an isolated, individual case? In the Siberian areas dead people infected with smallpox and the plague were buried alongside the animal carcasses for centuries in the permafrost layers of different depths, so it is easy to imagine that other similar cases may occur in the coming period. As the average temperature rises, the so-called active layer of permafrost grows in larger areas and melts at an increasing depth. The active layer of the permafrost, with an average depth of 50 cm deep, melts year after year and also provides living space for various life forms, such as microbes. Due to the constantly increasing temperature –due to the massive release of methane gas from the decomposition of the deadly plant parts which are frozen here increasing the impact of global climate change – new, deeper layers that can also preserve bacterial and viral species are melting, which can be dangerous to humans as well.¹⁷ This frozen environment is ideal for bacteria, viruses and other microbes: in such cold, oxygen- and light-free conditions they are capable of surviving millions of years, which means that the defrosting ice can easily be a Pandora's box of known and unknown diseases.

According to Jean-Michel Claverie¹⁸ there are viruses that might have survived/conserved in this area that in the past caused worldwide epidemics such as the Spanish Shepherd; that virus's RNA was found in an Alaskan mass. And the temperature is rising three times faster in the Arctic area than in other parts of the Earth.¹⁹ Several scientific studies have been carried out over the past decade as a result of which scientists have found many viable bacteria and virus strains or unknown pathogens in ice samples which were tens of thousands of years old. We did not seek to reveal the complex biological and human health backgrounds of discoveries, but to illustrate, through some of the examples outlined, the re-

¹⁵ FOX-SKELLY, Jasmin: There are hidden diseases hidden in ice, and they are waking up [online]. [cit. 28-07-2018]. Available at: < <http://www.bbc.com/earth/story/20170504-there-are-diseases-hidden-in-ice-and-they-are-waking-up> >

¹⁶ AXMANN Ágnes (2002): Fertőző és trópusi betegségek, pp. 63-73.

¹⁷ MEYER, Robinson (2017): The Zombie Diseases of Climate Change [online]. [cit. 21-07-2018]. Available at: < <https://tinyurl.com/y88d2pql> >

¹⁸ CLAVERIE, Jean-Michel életrajza [online]. [cit. 28-01-2018]. Available at: < <http://www.igs.cnrs-mrs.fr/spip.php?article39&lang=fr> >

¹⁹ FOX-SKELLY Ibid.

markable results of researchers working in this field and to further highlight the pathogens that may be relevant to our safety. According to a study published in 2011²⁰, there is a real danger that the melting of soil on the burial grounds of victims of the 18th and 19th century epidemics may result in another outbreak. A good example of this is a Siberian smallpox outbreak in 1890, where 40% of the total population of the colony on the Kolyma (Kolima) River died and the corpses were buried in the upper layer of the permafrost. 128 years later, the river started eroding the side of the cemetery. The process was further accelerated by the melting of the soil, thus increasing the risk of the contaminated soil layer getting out to the surface or getting into the water.

In 1990, in the Siberian Altai Republic, The Research Institute for State Virology and Biotechnology Research Centre of Novosibirsk started research²¹ into the remains of people who died in the 19th century smallpox epidemic, and they succeeded in identifying the DNA of the virus causing the illness. NASA,²² in research conducted in 2005, successfully managed to revive a 32,000-year-old Alaskan ice sample (*Carnobacterium pleistocenium*) frozen in the Pleistocene, and after defrosting, it began to move without the appearance of damage in the molten liquid surrounding it.²³ Two years later, a group of researchers successfully revived the bacteria found in ice samples from the Upper Bacon and Mullins Valleys in Antarctica. One sample was identified as 100,000 years old and the other was found in 8 million years of ice.²⁴ It is therefore clear that viable bacteria and viruses were found in soil samples in a hibernated form in soil samples older than the human race itself, responsible for the formation of known diseases. In recent years, researchers have also found new species. In 2002, in their Marseilles laboratory, the already mentioned Jean-Michel Claviere and his wife, Chantal Abergel, also a biologist, while studying the disease responsible for Legionnaires' disease, found a whole new virus; the largest viral strain discovered to date, the Mimi virus, the size of which is similar to that of bacteria and which can be seen under a simple desktop microscope.

In 2013, a Russian research group found a sample of fruit seeds in a 30,000-year-old permafrost layer. The seeds were 38 meters deep and spent the past millennia at around minus 6.5 °C without dwindling. The largest virion discovered in the sample (*Pithovirus sibericum*) was found viable after 30,000 years of hibernation. After thawing, it rapidly became virulent, but, fortunately, this species is harmless to the human body.²⁵ However, this does not mean that the release of other pathogens from ice cracks would not pose a serious threat. In addition to the permafrost layers melting, the decline of the ice coverage of the seas in the surroundings of Siberia's coastal areas is opening up new territories for industrial activity that are hard to reach or are hardly accessible at this time. There are significant amounts of mineral resources, natural gas and crude oil, rare earth metals and gold in areas beyond the Arctic Circle, and their extraction becomes increasingly cheaper and more profitable. This attracts many

²⁰ REVICH, Boris A., PODOLNAYA, Marina A. (2011): Thawing of permafrost may disturb historic cattle burial grounds in East Siberia, [online]. [cit. 09-08-2018]. Global Health Action Volume 4, Issue 1 Available at:<<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/gha.v4i0.8482>>

²¹ Viable Viruses in Neolithic Remains [online]. [cit. 09-08-2018]. Available at:<<http://www.istc.int/en/project/84980DF9853EABD94325690B000F3840>>

²² National Aeronautics and Space Administration (USA)

²³ PIKUTA, Elena V.–MARSIC, Damien–BEJ, Asim–TANG, Jane – KRADER, Paul – HOOVER B. Rihard: *Carnobacterium pleistocenium* sp. nov., a novel psychrotolerant, facultative anaerobe isolated from permafrost of the Fox Tunnel in Alaska [online]. [cit. 09-08-2018]. Microbiology Society Journals Online, Volume 55, Issue 1. Available at:<<http://ijs.microbiologyresearch.org/content/journal/ijsem/10.1099/ijms.0.63384-0>>

²⁴ KAY D., Bidle – SANGHOON, Lee – MARCHANT R., David – FALKOWSKI G., Paul (2007): Fossil genes and microbes in the oldest ice on Earth [online]. [cit. 28-07-2018]. Available at:<<http://www.pnas.org/content/104/33/13455>>

²⁵ MEYER, Robinson (2017): The Zombie Diseases of Climate Change. [online]. [cit. 21-07-2018]. Available at:<<https://tinyurl.com/y88d2pql>>

people in the region and provides better infrastructure, increasing the risk of a possible epidemic outbreak.

The remains of Neanderthal and Denisovan (Gyenisovo) people²⁶ living there from 30 to 40,000 years ago have retained the fragments of deadly pathogenic RNA or DNA, which should be considered a serious warning. Since 2014, the research team has been continuously studying permafrost samples for bacterial and viral DNA that could pose a threat to the human race. In the meantime, they have also succeeded in finding a number of such, for instance the Herpes virus.²⁷ Another major risk factor was identified in February 2017 by NASA research in a Mexican cave. The site is in Naica, North of Mexico.²⁸ During the research a 10 to 50,000 year-old microbe was found embedded in crystal. The discovered microbe has naturally become resistant to 18 different types of antibiotics. The formation of the crystal that “trapped” the microbe in a humid inner cavity required hundreds of thousands of years.²⁹

Based on the result of these studies we can see that there is a real risk of these melting areas revealing viable germs that can pose a real threat and danger to human communities. In order to understand the problem, it is important to know the illnesses that are dangerous or fatal to the human race (anthrax, smallpox, the plague and botulism).

CONCLUSION

The extent of the thawing permafrost and melting polar ice is constantly changing, but in a rather unpredictable manner in line with global climate change and warming. Over the past decades the average temperature has increased considerably and this tendency is continuing. We assume that in the coming years, larger areas will melt, resulting in new and unexplored layers of ice revealing their millennial secrets. At the same time, there are several opportunities for raw material extraction and industry to find and explore new sources and deposits of raw materials. New job opportunities and more livable environment attract more and more populations to areas that are currently sparsely populated and are areas that are newly threatened by bacteria and viruses.

A very good example of those threats is the Bovanenkovo gas field under the Yamal Peninsula, which was exposed to the 2016 epidemic: natural gas production in the area can have important consequences. According to the general outline of the Russian Gas Sector(2008/2030)[*Генеральная схема развития газовой отрасли РФ (2008/2030)*],³⁰ which sets the investment and production targets for the period between 2008 and 2030, a new gas pipeline (Nord Stream) in the north has a transport capacity of 2x27.5 billion cubic meters per year to Europe, and it also counts on the greater integration of the northern areas. This further enhances the already significant linkage between energy-rich northern areas and Europe with the already existing gas pipelines. Some of the gas pipelines from these northern areas are also expected to reach Hungary (Picture 10).

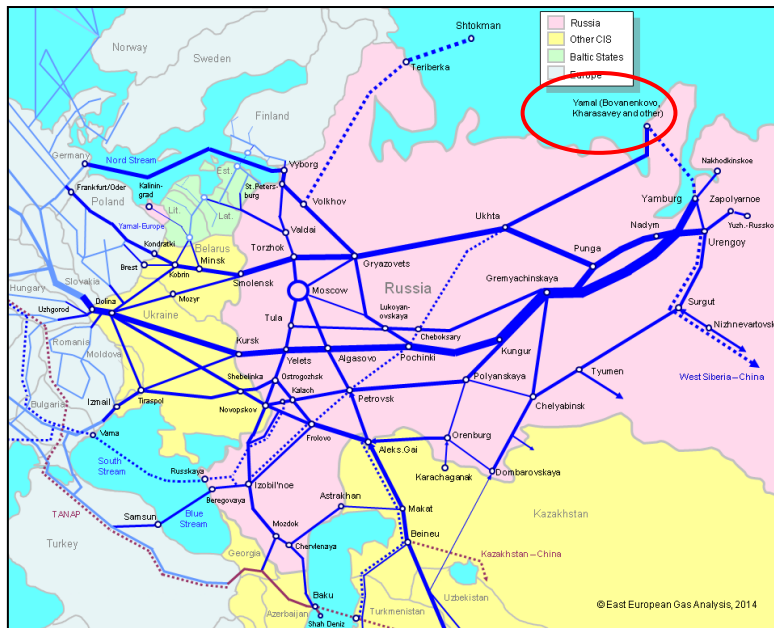
²⁶ GROENEVELD, Emma: Denisovan: Ancient History Encyclopedia. [online]. [cit. 28-07-2018]. Available at:< <https://www.ancient.eu/Denisovan> >

²⁷ FOX-SKELLY Ibid.

²⁸ AMOS, Jonathan: Naica’s crystal cave hold long-dormant life. [online]. [cit. 09-08-2018]. Available at:< <http://www.bbc.com/news/science-environment-39013829>>

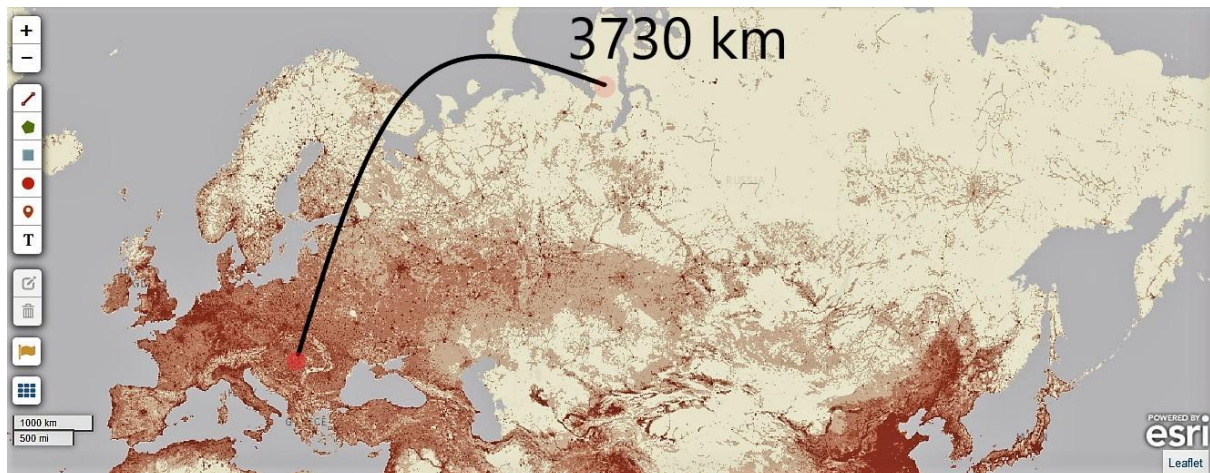
²⁹ FOX-SKELLY Ibid.

³⁰ SZ. BÍRÓ, Zoltán: Oroszország és a Balkán: energetikai dimenzió (2009) [online]. [cit. 09-08-2018]. Available at:<http://www.balkancenter.hu/pdf/sz_biro_zoltan_091102.pdf>

Picture 10 The gas pipeline network between Europe and Russia³¹

Of course, oil and gas pipeline connection does not mean that they will spread infections, but it should be noted that although the geographical distance between Europe (Hungary) and Russia (Picture 11) is great, pipelines have a significant impact and interact with the natural environment.

Picture 11 The population density of the Eurasian continent and the distance between Hungary and the Yamal Peninsula³² (Edited by Tamás Almási)

Through the established transport systems there is a theoretical possibility that, from a remote, frozen, Siberian area an epidemic that is not localized and separated can travel a long distance from the site of its outbreak in a relatively short period of time, taking advantage of the speed of transport systems or other means. However, economic interests or constraints are

³¹ Major Gas Pipelines of the Former Soviet Union and Capacity of Export Pipelines. [online]. [cit. 01-02-2018]. Available at: <<https://eegas.com/fsu.htm>>

³² National Geography MapMaker [online]. [cit. 10-02-2018]. Available at: <<http://mapmaker.nationalgeographic.org/gVE5TYEQMJFjP8DWuIEAQT/#/>> ORNL's LandScan [online]. [cit. 10-02-2018]. Available at: <<http://web.ornl.gov/sci/landscan/index.shtml>>

not only in Russia but also much closer: in Greenland. Greenland has the largest unexploited resources of earth minerals, the extraction of which has been prevented by the extreme climate and the dangerous ice-covered sea. These barriers might disappear due to global warming, generating/creating entirely new concerns.³³

BIBLIOGRAPHY

- A Tudás FÁJA 72. szám Marshall Cavandish Encyclopedia (2000) ISSN 1418-8090
- ALMÁSI Tamás- Siposné KECSKEMÉTHY Klára: *A lefagyott halál, a globális felmelegedés és klímaváltozás egészségügyi kockázatai*, Szakmai Szemle, 2018. XVI. évfolyam, 1. szám, pp. 169-184
- ÁKOSHEGYI, Imre (2004): *Vadegészségtan*. University note, Szent István Egyetem *Általános társadalomföldrajz I-II*. [online]. [cit. 11-08-2018]. Dialóg Campus Kiadó – Nordex Kft 2014 Available at:< <https://tinyurl.com/yct87td5>>
- AMOS, Jonathan (2017): *Naica's crystal caves hold long-dormant life*. [online]. [cit. 09-08-2018]. BBC News Science and Environment Available at:< <http://www.bbc.com/news/science-environment-39013829>>
- Arctic population in the circumpolar Arctic, by country [online]. [cit. 21-07-2018]. Available at: <https://farm1.staticflickr.com/256/32211456112_0e4274ed34_o.jpg>
- AXMANN, Ágnes (2002): *Fertőző és trópusi betegségek*, Alexandra Kiadó
- BISCHOFF, J., –SPARKES, R. B., –DOĞRUL Selver, A., –SPENCER, R. G. M., –GUSTAFSSON, Ö., –SEMILETOV, I. P., – DUDAREV, O. V., – WAGNER, D., –RIVKINA, E., – van DONGEN, B. E., –TALBOT, H. M. (2016): *Source, transport and fate of soil organic matter inferred from microbial biomarker lipids on the East Siberian Arctic Shelf*. [online]. [cit. 02-08-2018]. Biogeosciences, 13, 4899-4914, <https://doi.org/10.5194/bg-13-4899-2016> Available at:<<http://www.defrostingthefreezer.co.uk/tag/permafrost>>
- FAUCHALD, Per – HAUSNER, Helene Vera – SCHMIDT, Irene Jennifer – CLARK A., Douglas. (2017): *Transitions of social-ecological subsistence systems in the Arctic*. International Journal of the Commons. 11. 275. [online]. [cit. 09-08-2018]. Available at:<<https://www.thecommonsjournal.org/articles/10.18352/ijc.698/>>
- Földrajz 10*. (Szerk.: Kincses Ildikó), Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó Zrt. 2013
- GROENEVELD, Emma (2017): *Denisovan Ancient History Encyclopedia* [online]. [cit. 28-07-2018]. Available at:<<https://www.ancient.eu/Denisovan/>>
- FOX-SKELLY, Jasmin (2017): *There are diseases hidden in ice, and they are waking up*. [online]. BBC Earth, [cit. 28-07-2018]. Available at:<<http://www.bbc.com/earth/story/20170504-there-are-diseases-hidden-in-ice-and-they-are-waking-up>>
- Is a Sleeping Climate Giant Stirring in the Arctic?* (2013) [online]. [cit. 11-08-2018]. Available at:< <https://3c1703fe8d.site.internapcdn.net/newman/gfx/news/hires/2013/isasleepingc.jpg>>
- KAY D., Bidle – SANGHOON, Lee – MARCHANT R., David – FALKOWSKI G., Paul (2007): *Fossil genes and microbes in the oldest ice on Earth*. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, Vol. 104, No. 33. p. 13455–13460 [online]. [cit. 28-07-2018]. Available at:<<http://www.pnas.org/content/104/33/13455>>
- MEYER, Robinson (2017): *The Zombie Diseases of Climate Change*. The Atlantic [online]. [cit. 21-07-2018]. Available at:<<https://www.theatlantic.com/science/archive/2017/11/the-zombie-diseases-of-climate-change/544274/>>

³³ MEYER, Robinson (2017): *The Zombie Diseases of Climate Change* [online]. [cit. 21-07-2018]. Available at:<<https://tinyurl.com/y88d2pql>>

- Monthly burned area from the Global Fire Emissions Database (GFED)* (2015) [online]. [cit. 28-07-2018]. Available at:<<https://svs.gsfc.nasa.gov/4407>>
- National Geography MapMaker* [online]. [cit. 10-08-2018]. Available at:<<http://mapmaker.nationalgeographic.org>>
- PIKUTA, Elena V.–MARSIC, Damien–BEJ, Asim–TANG, Jane – KRADER, Paul – HOOVER B. Rihard: *Carnobacterium pleistocenium* sp. nov., a novel psychrotolerant, facultative anaerobe isolated from permafrost of the Fox Tunnel in Alaska [online]. [cit. 09-08-2018]. Microbiology Society Journals Online, Volume 55, Issue 1 Available at:<<http://ijs.microbiologyresearch.org/content/journal/ijsem/10.1099/ijms.0.63384-0>>
- Population distribution in the circumpolar Arctic, by country (including indigenous people)*. (2005) [online]. [cit. 21-07-2018]. Available at:<<https://www.grida.no/resources/7009>>
- REVICH, Boris A., PODOLNAYA, Marina A. (2011): *Thawing of permafrost may disturb historic cattle burial grounds in East Siberia*. [online]. Global Health Action Volume 4, Issue 1. [cit. 09-08-2018]. Available at:<<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/gha.v4i0.8482>>
- Russia anthrax outbreak affects dozens in north Siberia* (2016) [online]. [cit. 09-08-2018]. Available at:<<http://www.bbc.com/news/world-europe-36951542>>
- SZ. BÍRÓ, Zoltán (2009): *Oroszország és a Balkán: energetikai dimenzió* [online]. [cit. 09-08-2018]. Available at:<http://www.balkancenter.hu/pdf/sz_biro_zoltan_091102.pdf>
- Viable Viruses in Neolithic Remains*, International Science and Technology Center, Astana, Kazakhstan [online]. [cit. 09-08-2018]. Available at:<<http://www.istc.int/en/project/84980DF9853EABD94325690B000F3840>>
- VINAS, Maria-José (2017): *End-of-Summer Arctic Sea Ice Extent is Eighth Lowest on Record* [online]. NASA's Earth Science News Team, [cit. 28-07-2018]. Available at:<<https://www.nasa.gov/feature/goddard/2017/end-of-summer-arctic-sea-ice-extent-is-eighth-lowest-on-record>>

Prof. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, CSc.
 National University of Public Service,
 Faculty of Military Science and Officer Training,
 Department of Military Operations, Military Geography and Topography Group
 H-1011 Budapest, Hungária krt. 9-11., Hungary,
 E-mail: siposne.kecskemethy.klara@uni-nke.hu; ORCID: 0000-0002-4150-7823

Tamás ALMÁSI
 National University of Public Service,
 Faculty of International and European Studies,
 MSc student of international security and defence policy,
 Email: almasi.tamas@mensa.hu, ORCID: 0000-0002-0045-8906

NARUŠENIE BEZPEČNOSTI

BREACH OF SAFETY

Lubomír BELAN, Marek UCHAL

ABSTRACT

Safety is a necessary requirement for the existence of life on Earth, in nature and in society. Security is the vital interest of all citizens, social groups, and independent states. The history of humanity is related to the search for ways, ways and forms of securing international, internal and external security. This article defines the different levels of security breaches.

Keywords: threat, security risk, extraordinary event, crisis situation.

ÚVOD

Bezpečnosť má základný význam pre fungovanie štátu, jeho inštitúcií a organizácií i existenciu človeka ako individua. Pre súčasnú spoločnosť je charakteristické, že sa na jednej strane znížila hrozba rozsiahleho alebo regionálneho ozbrojeného konfliktu, na druhej strane sa vo zvýšenej miere prejavuje strata pocitu bezpečnosti a nárast fenoménu násillia. Vnímanie zhoršovania stavu bezpečnosti sa prejavuje najmä v neistote či:

- bude garantovaná ochrana zdravia a života človeka,
- bude zaistená bezpečnosť majetku,
- bude garantovaná ochrana životného prostredia,
- bude zaistená kontinuita hlavných i vedľajších činností v organizácii,
- bude vždy dostatok informácií pre dennodenné rozhodovanie a zabezpečená ich ochrana.

Pre optimálny vývoj v daných vonkajších i vnútorných podmienkach je nevyhnutná rovnováha v prírode a spoločnosti. Všeobecne platí, že v systémoch každý dej, jav, prípadne proces prebieha v štandardných podmienkach spôsobom, ktorý je možné s určitou pravdepodobnosťou predvídať a popísať, prípadne, ktorý je priamo plánovaný. V uvedených prípadoch možno vo všetkých oblastiach života (v prírode i spoločnosti) hovoriť o bezpečnosti. Podľa Šimáka je každý rovnovážny stav charakterizovaný radom parametrov, pričom podstatná zmena niektorého z nich môže zapríčiniť stratu stability rovnovážneho stavu.¹

1. VYMEDZENIE ÚROVNE NARUŠENIA BEZPEČNOSTI

Strata stability rovnovážnych stavov je prirodzeným javom, ktorý je súčasťou evolučného vývoja sveta, dá sa do značnej miery eliminovať rôznymi preventívnymi nástrojmi a v prevažnej väčšine prípadov jej však nie je možné zabrániť. Stratu stability rovnovážneho stavu je možné členiť na dva základné typy:

- *mäkká strata stability* – ustáleným režimom sa stáva periodický režim, ktorý sa len málo líši od rovnovážneho stavu,

¹ Šimák, 2004

- *tvrdá strata stability* – náhodné zmeny parametrov a poruchy vychýlia systém natoľko, že sa úplne naruší stabilita, dochádza k jej strate, systém opúšťa rovnovážny stav skokom a prechádza na iný režim vývoja.

Každá činnosť, dej alebo jav prebiehajúci v prírode i v spoločnosti sa môže teda v konkrétnych podmienkach stať nekontrolovateľný a spôsobiť ujmy. Je nevyhnutné pochopiť, v čom je podstata týchto nežiaducich zmien. Ak človek pochopí ich príčiny, môže hľadať cesty eliminovania rizík, ako aj príznakov a odstrániť tieto negatívne javy ešte pred ich negatívnym pôsobením na systém. Žijeme v období plnom rozporov, ktoré sa ľudstvo snaží viac – menej úspešne riešiť. Z bezpečnostného hľadiska vo všetkých veciach a javoch je hlavným rozporom:

BEZPEČNOSŤ – NEBEZPEČNOSŤ

bezpečne – nebezpečne

bezpečný – nebezpečný

Podľa slovníkov slovenského jazyka nebezpečný znamená skrývajúci *nebezpečenstvo*, hroziaci *nebezpečenstvom*, predstavujúci *hrozbu* niečoho zlého, *ohrozujúci* niekoho alebo niečo, zapríčiňujúci zlo, nešťastie ap. V uvedených definíciách sa teda vyskytujú pojmy nebezpečenstvo a ohrozenie, ktoré sú v tesnom spojení s ďalším bezpečnostným pojmom – rizikom. Nebezpečenstvo môže potenciálne spôsobiť rôzne negatívne udalosti – ohrozenia, ktoré môžu mať za následok rôzne ujmy. Vzťah medzi veľkosťou následku *negatívnej udalosti* a jej pravdepodobnosťou predstavuje úroveň bezpečnostného rizika. V prípade, že sa bezpečnostné riziko neriadi, môže vzniknúť mimoriadna udalosť alebo krízová situácia, vyžadujúca vyhlásenie určitého stupňa krízového stavu. V prípade, že sa krízový jav nepodarí zvládnuť, môže prerásť až do tvrdej straty stability – do krízy².

NEBEZPEČENSTVO		OHROZENIE		BEZPEČNOSTNÉ RIZIKO
vlastnosť objektu, ktorá môže spôsobiť neočakávanú negatívnu udalosť		negatívna udalosť pri ktorej je aktivované nebezpečenstvo		úroveň rizika sa vyjadruje kombináciou pravdepodobnosti a následku negatívnej udalosti
MIMORIADNA UDALOSŤ				
živelná pohroma	havária	katastrofa	ohrozenie verejného zdravia II. stupňa	teroristický útok
KRÍZOVÁ SITUÁCIA				
vypovedanie vojny	vojnový stav	výnimočný stav	núdzový stav	mimoriadna situácia

Obrázok 1 Pojmy na vymedzenie úrovne narušenia bezpečnosti

Zdroj: Belan, L. 2015, s. 29

1.1 NEBEZPEČENSTVO

Podľa Zákona č.124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci:

- nebezpečenstvo je stav alebo vlastnosť faktora pracovného procesu a pracovného prostredia, ktoré môžu poškodiť zdravie zamestnanca,
- neodstrániteľné nebezpečenstvo je také nebezpečenstvo, ktoré podľa súčasných vedeckých a technických poznatkov nemožno vylúčiť ani obmedziť,
- nebezpečná udalosť je udalosť, pri ktorej bola *ohrozená* bezpečnosť alebo zdravie zamestnanca, ale nedošlo k poškodeniu jeho zdravia.

² Belan, L. 2015.

V technických a technologických procesoch sa pojem *nebezpečenstvo* používa ako základný pojem pri posudzovaní bezpečnosti výrobných systémov alebo technických zariadení. Ak sa objekty, ľubovoľné činnosti alebo samostatné činnosti – napr. stroje a strojné systémy, materiály, výrobné technológie – vyznačujú tým, že môžu spôsobiť neočakávaný negatívny jav, ide o *nebezpečenstvo* alebo *nebezpečné činnosti*. Stroj je nebezpečný vtedy, keď počas jeho prevádzky môže vzniknúť negatívny jav. Podľa Zákona č. 261/2002 Z. z. o prevencii závažných priemyselných havárií:

- nebezpečenstvom (zdrojom rizika závažnej priemyselnej havárie) je vnútorná vlastnosť vybranej nebezpečnej látky alebo fyzická situácia s potenciálom poškodenia ľudského zdravia, životného prostredia alebo majetku,
- prítomnosťou vybranej nebezpečnej látky v podniku je jej skutočná alebo predpokladaná (projektovaná) prítomnosť, vrátane takej vybranej nebezpečnej látky, ktorá môže vzniknúť v prípade straty kontroly nad chemickým procesom alebo v prípade závažnej priemyselnej havárie.

Nebezpečenstvo je teda podstatná vlastnosť, prípadne schopnosť systému (stroj, zariadenie, technológia, materiál, pracovná činnosť a pod.), ktorá môže spôsobiť vznik *nežiaducej udalosti*. Počas činnosti alebo existencie objektu môže vzniknúť incident, nehoda alebo mimoriadna udalosť, ktoré predstavujú *ohrozenie* zdravia, majetku alebo životného prostredia. Nebezpečenstvo je teda *zdrojom ohrozenia*.³ Nebezpečenstvo je vlastnosť objektu, ktorá môže spôsobiť neočakávanú negatívnu udalosť.

1.2 OHROZENIE

Ohroziť znamená vystaviť veľkému nebezpečenstvu: *ohroziť niekoho na živote, ohroziť mier; ohrozená vlasť*. Ohrozenie je ocitanie sa v nebezpečnej, nepriaznivej, ťažkej situácii, vystavenie nebezpečenstvu. Ohrozenie je udalosť, ktorá je výsledkom aktivovania nebezpečenstva a ktorá môže spôsobiť negatívne (neželané) následky. Je to pojem, ktorý označuje aktivovanie nebezpečenstva v konkrétnom priestore a čase, bezprostredne vnímanú blízkosť ujmy alebo niečo, čo môže spôsobiť ujmu (osoba, vec, jav). V prípade, že stroje, materiály, technológie alebo pracovné činnosti vyznačujúce sa určitým nebezpečenstvom sa uvedú do činnosti, a ak účinkom vlastnosti spôsobujúcej nebezpečenstvo môže byť vystavený človek (priamo alebo sprostredkovane), možno túto *udalosť* kvalifikovať ako *ohrozenie*. Je to tiež schopnosť aktivovania možného nebezpečenstva v konkrétnom priestore a čase, resp. v systéme človek – stroj – prostredie.

Podľa § 3 zákona o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci, ohrozením je situácia, v ktorej nemožno vylúčiť, že zdravie zamestnanca bude poškodené. Hovoríme, že je to „aktívna vlastnosť objektu“. Ohrozenie je viazané k otázke typu „ako môže dôjsť k ujme?“

Poškodiť znamená spôsobiť škodu na niečom; pokaziť – *poškodiť stroj, poškodiť si zdravie*, spôsobiť niekomu škodu, ublížiť – *sudca poškodil hosťujúce mužstvo, svojim konaním poškodil priateľa, priateľovi*, spôsobiť ujmu na zdraví, uškodiť – *mastné jedlo mu poškodilo*. *Poškodenie* je možné chápať ako zmenu vlastnosti objektu, alebo priebehu činnosti v dôsledku pôsobenia vonkajších vplyvov, pričom počas tejto zmeny dochádza k degradácii (negatívnej zmene) znižovania funkčnej schopnosti.

Zmena môže byť iniciovaná napr. chybou obsluhy alebo poruchou zariadenia. Škoda znamená hmotné alebo iné poškodenie (ujma, strata, neprospech, nevýhoda). Je to každá ľubovoľným spôsobom vzniknutá zmena, definovaná počtom usmrtených alebo zranených ľudí, stratou na majetku, počtom stratených pracovných miest, množstvom kontaminovanej zeminy

³ Sabo, 2010, Šimák, 2006

a pod. Neodstrániteľným ohrozením je také ohrozenie, ktoré podľa súčasných vedeckých a technických poznatkov nemožno vylúčiť ani obmedziť.

Podľa Zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva ohrozenie je obdobie, počas ktorého sa predpokladá nebezpečenstvo vzniku alebo rozšírenia následkov mimoriadnej udalosti. V Trestnom zákone sa pojem *ohrozenie* používa v rôznych významoch, napr. všeobecné ohrozenie; ohrozenie obchodného, bankového, poštového, telekomunikačného a daňového tajomstva; ohrozenie pod vplyvom návykovej látky; ohrozenie bezpečnosti vzdušného dopravného prostriedku a lode; ohrozenie a poškodenie životného prostredia; ohrozenie utajovanej skutočnosti; ohrozenie dôvernej skutočnosti a vyhradenej skutočnosti; ohrozenie bojovej pohotovosti; ohrozenie mieru a pod.

Na spôsobenie ohrozenia sú potrebné určité vlastnosti prítomné v samotnom subjekte, ktorého sa týkajú, alebo v súvislostiach subjektu s okolím. Toto ohrozenie sa dá charakterizovať kategóriou negatívneho potenciálu chápaného ako schopnosť deštruktívne pôsobiť na systém. Sú to ohrozenia spôsobené⁴:

1. neživou prírodou nezávislou od človeka (napr. kozmické objekty, tektonické pohyby, vulkány, tajfúny...),
2. živými organizmami (mikroorganizmy, rastliny, živočíchy),
3. výtvormi človeka (stavby, stroje, chemické substancie, výbušniny),
4. človekom a spoločnosťou:
 - napätie v medziľudských vzťahoch, otrokárstvo, dobyvateľské a náboženské vojny, teror, môžu to byť tiež reálne činnosti iných účastníkov spoločenského života, neužitočné a nebezpečné pre životné záujmy a základné hodnoty daného človeka, skupiny, spoločnosti či ľudstva na celom svete.

Ohrozenie je zdroj možného zranenia alebo poškodenia zdravia, majetku, životného prostredia, potenciálnej škody, straty. Ohrozenie v technických a technologických procesoch znamená napr. uvedenie technického objektu do prevádzky bez zohľadnenia jeho nebezpečnej vlastnosti, čím dochádza k ohrozeniu v určitom pracovnom priestore a čase. *Ohrozenie je udalosť, ktorá je výsledkom aktivovania nebezpečenstva a ktorá môže spôsobiť negatívne (neželané) následky.* V STN ISO 31000:2011 Manažérstvo rizika, Zásady a návod sa na vyjadrenie úrovne rizika pojem *ohrozenie* vôbec nepoužíva. Riziko sa charakterizuje odkazom na potenciálne *udalosti a následky* alebo na ich kombináciu.

1.3 RIZIKO

Slovo „riziko“ bolo často chápané iba negatívnym spôsobom, kde ohrozenie mohlo spôsobiť určité ujmy, vôbec sa neuvažovalo, že riziká, najmä podnikateľské, môžu okrem ujmy priniesť aj *zisk, ktorý nie je vôbec závislý od ohrozenia ani odzraniteľnosti.* Z tohto dôvodu bolo potrebné zaviesť určitú normu, ktorá by riziko chápala z negatívnej, ale aj z pozitívnej stránky. Takouto normou je STN ISO 31000:2011 Manažérstvo rizika, zásady a návod. Podľa normy ISO 31000 a následnej zásadnej revízií terminológie v ISO Guide 73 definícia „rizika“ už nie je: „*možnosť alebo pravdepodobnosť straty*“, ale „*účinnok neistoty zámerov*“. Slovo „riziko“ sa teda odkazuje na pozitívne možnosti, ako aj tie negatívne. Prvky rizika sú vysvetlené v tabuľke 1. V STN ISO 31000:2011 *Manažérstvo rizika, zásady a návod* a európskej norme ISO Guide 73:2002 *Medzinárodné štandardy pre riadenie rizika* je definícia:

Riziko = Účinnok neistoty zámerov

⁴ Korzeniowski, 2008

Tabuľka 1 Prvky rizika (Zdroj: Belan, L. 2015)

Účinok	- <i>pozitívna</i> alebo <i>negatívna odchýlka od očakávania</i> , ktorá môže pozitívne alebo negatívne ovplyvňovať zámery (ciele).
Neistota	- (alebo nedostatok istoty) predstavuje stav, či podmienky, ktoré zahŕňajú nedostatok informácií a vedú k neprimeranému či neúplnému poznaniu alebo porozumeniu <i>udalosti</i> , jej <i>následkov</i> alebo <i>pravdepodobnosti</i> .
Zámer	- uvážené rozhodnutie niečo dosiahnuť (úmysel, plán, cieľ, účel, predsavzatie), - môžu mať rozličné aspekty (finančné, zdravotné, bezpečnostné, environmentálne atď.), - môžu sa uplatňovať na rozličných úrovniach (strategická úroveň, v rámci celej organizácie, v rámci projektu, produktu alebo procesu).

Riziko sa charakterizuje odkazom na potenciálne udalosti a následky, alebo na ich kombináciu. Potom sa jeho úroveň vyjadruje kombináciou *následkov udalosti* (vrátane zmien okolností) a súvisiacej *pravdepodobnosti výskytu udalosti*. Všetky druhy činností v organizácii sú ovplyvnené udalosťami, ktoré môžu mať pozitívny účinok – *príležitosti k zisku*, alebo negatívny účinok – *ohrozenia* (tabuľka 2).

Tabuľka 2 Negatívne a pozitívne udalosti

Negatívne udalosti	- negatívny účinok – ohrozenia vyplývajúce z <i>nebezpečenstva</i> , - mieru tohto ohrozenia predstavuje <i>bezpečnostné riziko</i> (čisté), ktoré má <i>vždy za následok ujmu, škodu</i> .
Pozitívne udalosti	- pozitívny účinok – príležitosti, vyplývajúce z niektorých vnútorných a vonkajších faktorov, - predstavujú <i>podnikateľské riziko</i> (špekulatívne), ktoré môže mať <i>za následok zisk, v niektorých prípadoch však aj stratu</i> .

Úroveň rizika alebo kombinácie rizík je veľkosť rizika, ktorá sa vyjadruje ako kombinácia následkov (*consequences*) *udalosti* (zisk alebo ujma) a pravdepodobností (*likelihood*), že nejaká *udalosť* (pozitívna alebo negatívna) nastane. Charakteristika pravdepodobnosti a následku udalosti je uvedená v tabuľke 3.

Tabuľka 3 Pravdepodobnosť a následok udalosti

Pravdepodobnosť	- používa sa v zmysle predpokladu, že sa niečo stane, bez ohľadu na to, či sa to meralo alebo objektívne či subjektívne, kvalitatívne či kvantitatívne definovalo, - vyjadruje sa <i>všeobecnými výrazmi</i> alebo <i>matematicky</i> .
Následok	- výsledok udalosti, ktorý ovplyvňuje zámery, - pre negatívnu udalosť predstavuje <i>ujmu</i> , je to neželená kvalitatívna a kvantitatívna zmena predmetu bezpečnosti, zníženie jeho hodnoty alebo jeho úplný zánik (zničenie), - pre pozitívnu udalosť predstavuje <i>zisk</i> , v niektorých prípadoch však aj <i>stratu</i> .

Úroveň bezpečnostného rizika predstavuje kombináciu pravdepodobnosti vzniku negatívnej udalosti a jej následkov.

1.4 MIMORIADNA UDALOSŤ

Mimoriadne udalosti podľa Zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva sú uvedené na obr. 2.

Obrázok 2 Mimoriadne udalosti
Zdroj: Zákon č. 42/1994 Z. z

Živelná pohroma je mimoriadna udalosť, pri ktorej dôjde k *nežiaducemu uvoľneniu kumulovaných energií alebo hmôt v dôsledku nepriaznivého pôsobenia prírodných síl, pri ktorej môžu pôsobiť nebezpečné látky alebo pôsobia ničivé faktory*, ktoré majú negatívny vplyv na život, zdravie alebo na majetok. Nebezpečné látky sú prírodné alebo syntetické látky, ktoré svojimi chemickými, fyzikálnymi, toxickými alebo biologickými vlastnosťami samostatne alebo v kombinácii môžu spôsobiť ohrozenie života, zdravia alebo majetku (*Zákon č. 42/1994 Z. z.*). Živelnú pohromu môžu spôsobiť nasledujúce prírodné udalosti:

- atmosférické (poveternostné) – krupobitie, prietrž mračien, víchrica, tornádo, snehové kalamity, prízemný mráz a rozsiahle námrazy, úder bleskom, sucho, veterná erózia a sedimentácia, tropický cyklón, dezertifikácia (premena obrábanej pôdy na púšť), roztápanie permafrostu (večne zamrznutá pôda),
- hydrologické – riečna povodeň, pobrežná záplava, zamokrenie (podmáčanie) územia, vodná erózia a sedimentácia, zasoľovanie pôdy,
- gravitačné – zosuv pôdy, skalný prúd, mura (zmývanie zvetranín aj s vegetáciou po prietrži mračien, náhlom oteplení), bahnotok, subsidencia (klesanie územia vplyvom vytlačania vody zo zavodnených horizontov),
- seizmické – zemetrasenie, roztopenie sedimentov, cunami,
- vulkanické – usadzovanie sopečného popola, dopad sopečných bômb, výron sopečných plynov, lávový prúd, lahar (vulkanický prúd bahna a skál),
- iné – prírodný požiar, lavíny.

Najčastejšie živelné pohromy sú povodne, záplavy, prietrže mračien a krupobitia, snehové kalamity, lavíny a rozsiahle námrazy, zosuvy pôdy, zemetrasenia, atmosférické poruchy, kozmické vplyvy, sopečné výbuchy, víchrice, tornáda, búrky apod. Územie postihnuté účinkami živelnej pohromy je charakterizované⁵:

- postihnutím veľkého počtu osôb, ktoré sú bez prístrešia a základných životných potrieb, šokované, zranené alebo usmrtené,
- zničením a poškodením budov, priemyselných objektov, mostov, narušením dopravy,
- zničením kultúrnych pamiatok a chránených prírodných útvarov, miestnymi a plošnými závalmi ulíc,

⁵ Betuš, 2014

- poškodením pozemných komunikácií, poškodením rozvodných sietí a ich zariadení, vznikom požiarov, zatopením objektov a zaplavením rozsiahlych území,
- postihnutím veľkého počtu zvierat, zničením a narušením porastov, lesov a pôdy,
- zhoršením hygienických podmienok, vznikom infekčných ochorení,
- celkovým narušením života, životného prostredia a obmedzením výroby.

Havária je mimoriadna udalosť, ktorá *spôsobí odchýlku od ustáleného prevádzkového stavu, v dôsledku čoho dôjde k úniku nebezpečných látok alebo k pôsobeniu iných ničivých faktorov*, ktoré majú vplyv na život, zdravie alebo na majetok (*Zákon o civilnej ochrane obyvateľstva*). Je to *udalosť*, ktorá vážne ohrozila životy a zdravie osôb, prevádzku, činnosť, prípadne rozvoj organizácie, alebo ktorá spôsobila škodu na majetku organizácie prevyšujúcu stanovenú finančnú hodnotu. V prevádzke organizácie môže dôjsť k zničeniu alebo poškodeniu stroja, dôležitého prístroja, budovy, technologického celku, ľudského zdravia alebo života, k rozsiahlym ekologickým alebo hospodárskym škodám a pod. Haváriami sú dopravné nehody, priemyselné havárie, ekologické havárie a iné havárie (tab. 4).

Havária ako mimoriadna udalosť vzniká v súvislosti s prevádzkou technických zariadení a budov, používaním, spracovaním a výrobou, skladovaním alebo prepravou nebezpečných látok, pri manipulovaní s nebezpečným odpadom. Územie postihnuté účinkami havárie je charakterizované postihnutím a ohrozením osôb, ovzdušia, zvierat, terénu, vody a potravín, zhoršením hygienických podmienok, vznikom a šírením infekčných ochorení.

Tabuľka 4 Havárie (Zdroj: Betuš, 2014)

Dopravné Nehody	- zvyčajne nehoda v prevádzke na cestných komunikáciách, ale nehodami sú aj podobné udalosti v <i>kolajovej, vodnej alebo leteckej doprave</i> ,
Priemyselné Havárie	- nehoda v prevádzke podnikov spracovávajúcich nebezpečné látky (muničné, chemické, jadrové), ale aj na <i>potrubiach</i> (vodovod, plynovod, parovod, ropovod, teplovod) alebo <i>elektrickej rozvodnej sieti</i> ,
Ekologické Havárie	- dopravné alebo priemyselné havárie, ktoré spôsobia <i>veľké škody na životnom prostredí, prírode, alebo na zdraví väčšieho množstva ľudí</i> ,
Iné havárie	- napr. pád výtahu v bytovom dome, prasknutý vodovodný rozvod v byte).

Katastrofa (*Disaster*) je mimoriadna udalosť, pri ktorej dôjde k *narastaniu ničivých faktorov a ich následnej kumulácii v dôsledku živelnej pohromy a havárie* (*Zákon o civilnej ochrane obyvateľstva*). Je to pojem pre náhlu udalosť alebo veľkú nehodu, ktorá spôsobila veľké škody na životoch ľudí, majetku, informáciách, životnom prostredí alebo iných aktívach organizácie. Katastrofy sú najmä veľké letecké, železničné, lodné a cestné nehody spojené s požiarimi, prípadne s únikom nebezpečných látok, havárie jadrových zariadení, porušenie vodných stavieb. Územie postihnuté účinkami katastrofy je charakterizované postihnutím a ohrozením osôb, ovzdušia, zvierat, terénu, vody a potravín, zhoršením hygienických podmienok, vznikom a šírením infekčných ochorení, celkovým narušením života, výroby a životného prostredia. Dôležité je katastrofe predísť alebo zmierniť jej následky – to je kľúčovým predmetom manažérstva rizík. Organizácie tiež využívajú poistenie ako nástroj na tlmenie dopadu katastrofy na organizáciu.

Ohrozenie verejného zdravia II. stupňa – predstavuje ohrozenie verejného zdravia, pri ktorom je potrebné prijať opatrenia pri radiačnej nehode alebo radiačnej havárii, výskyte prenosného ochorenia, podozrení na prenosné ochorenie alebo podozrení na úmrtie na prenosné ochorenie nad predpokladanú úroveň, uvoľnení chemických látok ohrozujúcich život, zdravie, životné prostredie a majetok, alebo úniku mikroorganizmov alebo toxínov z uzavretých priestorov.

Teroristický útok – predstavuje organizovanú akciu jednotlivca, skupiny osôb alebo organizácie, spravidla militantne orientovanej, zameranú na hrubé a často drastické zastrešo-

vane obyvateľstva, rôznorodé útoky proti organizáciám, inštitúciám a ich predstaviteľom, objektom, sústavám, zariadeniam, službám a systémom. Ide o napadnutia objektov sústredujúcich väčšie množstvo osôb, s cieľom spôsobiť straty na životoch, zdraví a majetku, vyvolať atmosféru neistoty a strachu, vážne ohroziť obyvateľstvo, nútiť vládu alebo medzinárodnú organizáciu konať alebo zdržať sa konania, vážne destabilizovať alebo zničiť základné politické, ústavné, hospodárske alebo spoločenské zriadenie krajiny alebo medzinárodnej organizácie. Na teroristické útoky môžu byť použité konvenčné zbrane a prostriedky obsahujúce chemické, biologické a rádioaktívne látky a materiály. Priestor postihnutý účinkami teroristického útoku je charakterizovaný usmrtením, zranením a ohrozením veľkého počtu osôb, kontaminovaním ovzdušia, vody, potravín a terénu, vznikom paniky postihnutého i nepostihnutého obyvateľstva, vznikom značných materiálových strát a pod.

1.5 KRÍZOVÉ JAVY

Medzi krízové javy je možné zaradiť *ohrozenie, mimoriadnu situáciu, krízovú situáciu, núdzový stav, výnimočný stav, vojnový stav a vojnu* (obr. 3).

Ohrozenie	
<i>obdobie, počas ktorého s predpokladá nebezpečenstvo vzniku alebo rozšírenia následkov mimoriadnej udalosti.</i>	
Mimoriadna situácia	
<i>obdobie ohrozenia alebo pôsobenia negatívnych následkov mimoriadnej udalosti.</i>	
Krízová situácia	
<i>obdobie, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu.</i>	
<p><i>V zmysle Zákona č. 387/2002 Z.z. ústavné orgány môžu vyhlásiť:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - výnimočný stav, - núdzový stav, - mimoriadnú situáciu. 	<p><i>V zmysle ÚZ č. 227/2002 Z. z. ústavné orgány môžu vyhlásiť:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - vypovedať vojnu, - vyhlásiť vojnový stav, výnimočný stav, núdzový stav.
Núdzový stav	<p>- došlo, alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k ohrozeniu života a zdravia osôb, a to aj v príčinnej súvislosti so vznikom pandémie, životného prostredia alebo k ohrozeniu značných majetkových hodnôt</p> <p>- v dôsledku živelných pohromy, katastrofy, priemyselnej, dopravnej alebo inej prevádzkovej havárie.</p>
Výnimočný stav	<p>- ohrozenie alebo narušenie verejného poriadku a bezpečnosti štátu, ak ho nemožno odvrátiť činnosťou orgánov verejnej moci a ak je znemožnené účinné použitie zákonných prostriedkov</p> <p>- v dôsledku teroristického útoku, rozsiahlych pouličných nepokojov spojených s útokmi na orgány verejnej moci, drancovaním obchodov a skladov alebo s inými hromadnými útokmi na majetok alebo iných hromadných násilných protiprávných konaní,</p>
Vojnový stav	<p>- bezprostredne hrozí vypovedanie vojny alebo bezprostredne hrozí napadnutie cudzou mocou bez vypovedania vojny.</p>

Obrázok 3 Krízové javy (Zdroj: Belan L. 2015)

Mimoriadna situácia je podľa Zákona o civilnej ochrane obyvateľstva *obdobie ohrozenia alebo pôsobenia negatívnych následkov mimoriadnej udalosti* na život, zdravie alebo majetok, ktorá je vyhlásená podľa tohto zákona. Po vyhlásení mimoriadnej situácie sa vykonávajú opatrenia na záchranu života, zdravia alebo majetku, na znižovanie rizík ohrozenia alebo činnosti nevyhnutné na zamedzenie šírenia a pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti. Mimoriadnu situáciu vyhlasuje a odvoláva prostredníctvom hromadných informačných prostriedkov obec na území obce v prípade vzniku mimoriadnej udalosti a neodkladne o tom

informuje obvodný úrad. Okres ju vyhlasuje na území okresu, kraj na území kraja a vláda na území, ktoré prekračuje územie kraja. Po vyhlásení mimoriadnej situácie sa vykonávajú tieto úlohy a opatrenia:

- a) záchranné práce silami a prostriedkami z celého územia, na ktorom bola vyhlásená mimoriadna situácia,
- b) evakuácia,
- c) núdzové zásobovanie a núdzové ubytovanie alebo
- d) použitie základných zložiek a ostatných zložiek integrovaného záchranného systému (IZS).

Krízová situácia v zmysle Ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu je obdobie, počas ktorého je *bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu* a ústavné orgány môžu po splnení podmienok ustanovených v tomto ústavnom zákone na jej riešenie vypovedať *vojnu*, vyhlásiť *vojnový stav* alebo *výnimočný stav*, alebo *núdzový stav*.

Krízová situácia mimo času vojny a vojnového stavu v zmysle Zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu je **obdobie**, počas ktorého je *bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu* a ústavné orgány môžu po splnení podmienok ustanovených v ústavnom zákone alebo osobitnom zákone na jej riešenie vyhlásiť *výnimočný stav*, *núdzový stav* alebo *mimoriadnu situáciu*.

V zmysle Smernice pre civilné núdzové plánovanie v Slovenskej republike možno **krízové situácie**, ako aj možné zdroje rizík a ohrození, pre ktoré je nevyhnutné zabezpečiť sily a prostriedky na riešenie ich následkov na národnej úrovni rozdeliť do nasledovných hlavných skupín: použitie zbraní hromadného ničenia; hrozba alebo vykonanie teroristického útoku veľkého rozsahu; útok proti orgánom verejnej moci, sociálne nepokoje veľkého rozsahu; etnické, náboženské a ideologické konflikty veľkého rozsahu; prírodné katastrofy veľkého rozsahu; priemyselné havárie veľkého rozsahu; podpora činností ozbrojených síl a vojenských operácií; iné nepredvídané situácie.⁶

Núdzový stav môže vláda vyhlásiť len za podmienky, že došlo, alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k ohrozeniu života a zdravia osôb, a to aj v príčinnej súvislosti so vznikom pandémie, životného prostredia alebo k ohrozeniu značných majetkových hodnôt *v dôsledku živelných pohromy, katastrofy, priemyselnej, dopravnej alebo inej prevádzkovej havárie*; núdzový stav možno vyhlásiť len na postihnutom alebo na bezprostredne ohrozenom území.

Výnimočný stav môže na návrh vlády vyhlásiť prezident len za podmienky, že došlo alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k *teroristickému útoku, k rozsiahlym pouličným nepokojom spojeným s útokmi na orgány verejnej moci, drancovaním obchodov a skladov alebo s inými hromadnými útokmi na majetok* alebo dôjde k *inému hromadnému násilnému protiprávnemu konaniu*, ktoré svojím rozsahom alebo následkami podstatne ohrozuje alebo narušuje verejný poriadok a bezpečnosť štátu, ak ho nemožno odvrátiť činnosťou orgánov verejnej moci a ak je znemožnené účinné použitie zákonných prostriedkov.

Vojnový stav môže na návrh vlády vyhlásiť prezident len za podmienky, že SR bezprostredne *hrozí vypovedanie vojny alebo bezprostredne hrozí napadnutie cudzou mocou bez vypovedania vojny*.

Vojnu vypovie prezident na základe rozhodnutia Národnej rady SR len za podmienky, že SR je napadnutá cudzou mocou, ktorá jej vypovedala vojnu alebo ktorá bez vypovedania vojny narušila jej bezpečnosť, alebo za podmienky, že vypovedaním vojny SR plní záväzky vyplývajúce z členstva v organizácii vzájomnej kolektívnej bezpečnosti alebo z medzinárodnej zmluvy o spoločnej obrane proti napadnutiu.

⁶ Jirásková, S., Frianová, V. 2012 s. 14-23

ZÁVER

Bezpečnosť zohrávala a stále zohráva významnú rolu v spoločnosti i v prírode. Od jej prítomnosti alebo neprítomnosti závisel rozvoj alebo stagnácia, aj v spoločnosti, aj v prírode. Bezpečnosť bola pritom nepretržite v protiklade k nebezpečenstvu a z neho vyplývajúcich nebezpečných udalostí – ohrození.

Teoretické otázky bezpečnosti skúmalo množstvo výskumných pracovníkov, ktorí ju hodnotili najmä z hľadiska sociológie, ekonómie, práva, politológie, ekológie, vojenstva či technológií. Jej definície sa vyskytujú v množstve monografií, slovníkov, vedeckých a odborných článkov, zákonov, technických noriem a pod.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BELAN, L. 2015. *Bezpečnostný manažment. Bezpečnosť a manažérstvo rizika. 1. Časť Bezpečnosť*. Žilinská univerzita v Žiline/EDIS – vydavateľstvo Žilinskej univerzity. ISBN 978-80-554-1138-5, 193 s.
- BETUŠ, L. 2014. *Chráň náš svet, chráň svoj život, pomáhaj ohrozeným*. In: Civilná ochrana 2/2014. ISSN 1335-4094.
- Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky 2005*.
- JIRÁSKOVÁ, S., FRIANOVÁ, V. 2012. *Pomoc ozbrojených síl pri riešení krízových situácií nevojenského charakteru - komparácia prístupu v SR a ČR*. In: Košická bezpečnostná revue. - ISSN 1338-4880. - Roč. 2, č. 2 (2012), s. 14-23
- KORZENIOWSKI, L. F. 2008. *Sekuritologie v procese stávání se vědou*. In: Obrana a strategie 1/2008. Univerzita obrany Brno. ISSN 1214-6463.
- SABO, M. 2010. *Bezpečnosť práce*. Bratislava: STU. ISBN 80-227-1540-9.
- STN ISO 31000:2011 *Manažérstvo rizika, zásady a návod*.
- ŠIMÁK, L. 2004. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Žilina: EDIS – vydavateľstvo ŽU. ISBN 80-88829-13-5.
- ŠIMÁK, L. 2006. *Manažment rizík*. Žilina: EDIS – vydavateľstvo ŽU.
- Terminologický slovník krízového riadenia a zásady jeho používania*, Bezpečnostná rada SR, Bratislava 2005.
- Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu*.
- Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva*.

doc. Ing. Lubomír BELAN, PhD.
Katedra manažmentu, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Liptovský Mikuláš
E-mail: lubomir.belan@aos.sk

mjr. Ing. Marek UCHAL
Generálny štáb ozbrojených síl SR, Bratislava,
odbor bojovej podpory operácií, štáb strategického plánovania
e-mail: marek.uchal@mil.sk

OBRANA A MIESTNA ŠTÁTNA SPRÁVA

DEFENSE AND LOCAL GOVERNMENT

Vladimír BLAŽEK, Ladislav DUDOR

ABSTRACT

The author analyzes the problems of the defence support by the local government in the Slovak Republic. It approaches changes in the structure of local government authorities and the transfer of competencies to the relevant workplaces of district authorities in the context of legislative processes and organizational changes implemented at the level of the public administration concerned. The paper presents the strengths and weaknesses of the changes made and indicates the possibilities for a further qualitative shift in the area of defence support by local government authorities.

Keywords: Defence, defence support system, defence preparation, defence system of the region, military administration, district office, local government, municipality.

ÚVOD

Krízový manažment verejnej správy realizuje a plní úlohy obrany v čase mieru, t.j. úlohy prípravy obrany a podpory obrany, a v čase vojny a vojnového stavu podporuje obranu a realizuje úlohy obrany podľa vlastných kompetencií, síl a miesta v danom systéme obrany. Jednotlivé činnosti, a to príprava na obranu a podpora obrany sú úzko previazané s objektívnou bezpečnostnou realitou. Na stav bezpečnostného prostredia reaguje systém krízového manažmentu vo verejnej správe širokým spektrom opatrení tak, aby zabezpečil zodpovedajúcu bezpečnostnú pripravenosť a bezpečnostnú kapacitu, k obrane a ochrane bezpečnostných záujmov spojencov, nášho štátu a regiónov (miestnej úrovne). Základnú charakteristiku obsahu prípravy obrany a podpory obrany štátu zákonodarca zapracoval najmä do zákona č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky a koncepčných dokumentov, ako napríklad Obrannej stratégie SR 2017.

Od vzniku SR v oblasti prípravy a podpory obrany bolo realizovaných mnoho zmien, ktoré ovplyvnili kvalitu systému obrany na miestnej a regionálnej úrovni. Došlo k rozsiahlym kvalitatívnym zmenám ako napríklad: výrazná redukcia vojenských útvarov a posádok, redukcii vojenského školstva, budovaniu profesionálnej armády, skrátenie a následne zrušenie vojenskej základnej služby, budovaniu systému dobrovoľnej vojenskej príprava alebo prípravy záloh, zmeny v štruktúre a v kompetenciách špecializovaných orgánov štátnej správy a iné.

V nedávnej minulosti boli realizované legislatívne a organizačné opatrenia, ktoré v kontexte riešenia problematiky efektívnosti verejnej správy („ESO“ - efektívna, spoľahlivá a otvorená verejná správa) zasiahli aj problematiku obrany, prípravy na obranu, podpory obrany na úrovni miestnej štátnej správy, a významným spôsobom ovplyvnili doterajší stav. Nastolená realita významným spôsobom mení predošlé riešenie uvedenej problematiky aj na miestnej úrovni.

1. CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÉHO MECHANIZMU PODPORY OBRANY NA REGIONÁLNEJ ÚROVNI

Obrana je systém politických, právnych, hospodárskych a vojenských opatrení a činností, zameraných na odvrátenie napadnutia vonkajším protivníkom, ako aj súhrn opatrení na boj s terorizmom, ktorými sa SR aktívne podieľa na zachovávaní mieru, bezpečnosti, svojej zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc a plní záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu a z ďalších medzinárodných zmlúv.

Obranu SR zabezpečujú orgány verejnej moci štátu a vecne príslušné právnické osoby, fyzické osoby oprávnené na podnikanie a fyzické osoby (ďalej aj subjekty obrany), ktoré svojou činnosťou a opatreniami vytvárajú predpoklady na zabezpečenie obrany štátu, prípravy na obranu štátu a na plnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná¹. Úlohy obrany sú zabezpečované na medzinárodnej úrovni, štátnej úrovni a miestnej úrovni (regionálnej úrovni) prostredníctvom výstupov jednotlivých podsystémov systému obrany.

Významným podsystémom obranného systému štátu je systém obrany regiónu. **Systém obrany regiónu** je kvalitatívnou množinou – súborom príslušných orgánov miestnej štátnej správy, orgánov územnej samosprávy, orgánov a častí záujmovej samosprávy, právnických a fyzických osoby, ich vzťahov, činností a kompetencií vymedzených zákonnými normami, materiálnych a duchovných prostriedkov, slúžiacich na plnenie obranných opatrení a úloh.² Systém obrany regiónu tvoria príslušné orgány miestnej štátnej správy, a to okresné úrady a úrady špecializovanej štátnej správy, a orgány územnej samosprávy, a to obce (mestá) a samosprávne kraje. Ďalej do bezpečnostného systému a systému obrany patria prvky záujmovej samosprávy (organizácie politických strán a hnutí, občianske združenia, cirkevné a náboženské spoločnosti), právnické osoby, fyzické osoby oprávnené na podnikanie a občania (fyzické osoby). Súčasťou sú aj materiálne prostriedky prvkov bezpečnostného a obranného potenciálu príslušného regiónu, ako aj pridelené prostriedky podpory vyšších a ostatných prvkov bezpečnostného systému a systému obrany štátu. **Systém obrany regiónu v rámci systému obrany SR** je súčasťou komplexného bezpečnostného systému štátu. Bezpečnostný systém a systém obrany regiónu tvoria príslušné orgány, ich vzťahy, činnosti a kompetencie vymedzené zákonnými normami, materiálne a duchovné prostriedky, slúžiace na plnenie obranných a ochranných opatrení a úloh. Vyššie uvedené subjekty vo svojom komplexe tvoria potenciál obrany štátu a regiónu, ktorý je súhrnom kvalitatívnych a kvantitatívnych potenciálov subjektov obrany štátu a regiónu disponibilných materiálnych, nemateriálnych a duchovných prostriedkov a systém ich využitia, vystupujúci ako miera spôsobilosti štátu, ako aj regiónu čeliť vonkajšej vojenskej a nevojenskej bezpečnostnej hrozbe v adekvátnom rozsahu, sile, čase a primeranými prostriedkami.

V procese zabezpečenia maximálnej efektívnosti systému obrany je v súčasnosti pozornosť sústredená aj na problematiku kvalitatívnej zmeny systému obrany regiónu s cieľom zvýšiť účinnosť jeho riadenia, efektívnosť využívania obranného potenciálu regiónu, zdokonalenia činnosti orgánov miestnej štátnej správy a samosprávy. Za významné smery zvyšovania efektívnosti obrany je nutné považovať problematiku prípravy na obranu a problematiku podpory obrany.

Príprava na obranu je súhrn opatrení, ktorými ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy, súdy, prokuratúra, orgány miestnej štátnej správy, obce, vyššie územné celky, právnické osoby, fyzické osoby oprávnené na podnikanie a fyzické osoby zabezpečujú úlohy

¹Pozri: Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

²KELEMEN, M., BLAŽEK, V. Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I. s. 226.

obranu v čase mieru. Osobitné postavenie v systéme prípravy na obranu majú vzhľadom k svojmu určeniu ozbrojené sily, ozbrojené bezpečnostné zbory, integrovaný záchranný systém a civilná ochrana. Príprava na obranu v civilnej oblasti na regionálnej úrovni sa realizuje najmä prípravou na vykonanie a zabezpečenie hospodárskej mobilizácie, mobilizácie ozbrojených síl a širokej prípravy obyvateľstva. Poslaním hospodárskej mobilizácie je zabezpečiť potreby obyvateľstva a všetkých funkcií štátu v krízových situáciách s prednostným zabezpečovaním požiadaviek ozbrojených síl v čase kríz vojenského charakteru. Zahŕňa organizačné, materiálne, technické a personálne zabezpečenie výroby a dodávky tovarov, energie, palív a služieb, dopravný systém, zdravotnícku starostlivosť, zásobovanie, spojenie, informačný systém, ako aj spoločenskú časť (vzdelanie, kultúra, záchrana historických pamiatok a pod.). Napríklad v mieri sa zabezpečuje príprava územia štátu na obranu. Územie štátu musí zabezpečovať úspešnosť operácií ozbrojených síl a umožniť riadenie obrany. To sú určujúce požiadavky na jeho prípravu. Ide o požiadavky, ktoré je žiaduce realizovať systémovo a komplexne v spoločnej súčinnosti a v spolupráci ministerstiev, štátnych a samosprávnych orgánov. Zabezpečenie plnenia týchto úloh sa realizuje organizačnými, plánovacími, technickými a materiálnymi opatreniami s maximálnym využitím zariadení pre mierové potreby, prípadne iba s malými úpravami mierových zariadení. Príprava územia štátu na obranu vychádza z úzkej spolupráce štátnych a samosprávnych orgánov a je zameraná najmä na oblasti: obrany a ochrany kritickej infraštruktúry a objektov osobitnej dôležitosti; pozemných komunikácií (cesty, železnice) a leteckej dopravy (letísk); spojovacích sietí a autonómnych spojovacích a komunikačných systémov; riadenia a velenia; zdravotníckeho zabezpečenia ozbrojených síl; systému zásobovania a logistiky; prípravy a zabezpečenia evakuácie osôb, evakuácie výrobných jednotiek, kultúrnych pamiatok.

Podpora obrany je súbor činností subjektov zaradených do obranného systému zameraných na zabezpečenie a udržanie požadovaných prostriedkov, služieb a činností v prospech Ozbrojených síl SR pri obrane štátu a činnosti spojeneckých síl na našom území. Podporu obrany tvoria materiálne prostriedky, obranná infraštruktúra, služby a činnosti poskytované ozbrojeným silám na zabezpečenie obrany štátu.³ V procese budovania systému podpory obrany a zabezpečenia jeho maximálnej efektívnosti je v súčasnosti pozornosť sústredená aj na problematiku kvalitatívnej transformácie systému obrany SR s cieľom výrazne zvýšiť účinnosť jeho riadenia, efektívnosť využívania obranného potenciálu štátu, zdokonalenia právneho rámca činnosti orgánov štátnej správy a samosprávy. Za východiskové v tomto vytváranom systéme podpory sú okrem iného modifikované prístupy, realizované v systéme zabezpečenia koalície bezpečnosti zamerané na: rast hospodárskeho rozvoja a prosperity štátu a regiónov, medzinárodnú spoluprácu – cezhraničnú spoluprácu regiónov a realizáciu širokého spektra činností podporujúcich mierové nažívanie štátov, nevojenské riešenie konfliktov, dynamicky rozvíjajúce sa hospodárstvo, stabilný sociálny systém a pod.; vytváranie podmienok na rozvoj ozbrojených síl nášho štátu a vytváranie optimálnych podmienok pre zvyšovanie kvality ich pripravenosti na plnenie ich širokého spektra úloh; na rozvoj spolupráce s ozbrojenými silami koalíčných spojencov a rast ich vzájomného potenciálu, tvorbu adekvátneho zázemia; udržanie technologického a informačného náskoku v oblasti vojenských technológií, prípravy štábov a jednotiek, systému velenia, rozvoja akcieschopnosti ozbrojených síl, na zvyšovanie súčinnosti ozbrojených síl s regionálnymi orgánmi štátnej správy a regionálnymi a miestnymi orgánmi samosprávy; na zvyšovanie podpory ozbrojených síl občanmi.

K základným východiskám riešenia vyššie uvedenej problematiky patrí najmä predpoklad, o jednote vonkajšie a vnútornej bezpečnosti, že obrana pred vonkajším nepriateľom

³ Pozri: Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky. § 3 a § 25.; KELEMEN, M., BLAŽEK, V. Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I. s. 22-23.

je úlohou štátu a k tomu vytvorených ozbrojených síl ktorých spôsobilosti sú podmienená systémom priamej ako aj nepriamej podpory štátnou správou ako aj samosprávou ale najmä občanov. Práve preto je zo strany zákonodarnej moci a výkonnej moci štátu venovaná pozornosť otázkam obrany a úlohám jednotlivých zainteresovaných subjektov. Konkrétny podiel na realizácii úloh obrany je stanovený zákonom a je rozložený na všetky úrovne štátnej správy, ako aj samosprávy. Občania majú zákonom vymedzenú mieru podielu na zabezpečení a realizácii obrany zvrchovanosti, územnej celistvosti, demokracie a štátnych záujmov a je vytvorený priestor pre ich vlasteneckú aktivitu. Práve preto je žiaduce systém obrany a podpory obrany kreovať ako harmonický substrát činností orgánov štátnej správy, orgánov samosprávy, fyzických a právnických osôb, občanov a občianskych združení, zameraných na súbor činností a opatrení, prostredníctvom ktorých uvedené subjekty vytvárali podľa svojho miesta v systéme podpory obrany predpoklady na zachovanie mieru a bezpečnosti, zvrchovanosti a územnej celistvosti, zabezpečovali nedotknuteľnosť hraníc a splnenie záväzkov, vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu a ďalších medzinárodných zmlúv. Pre realizátorov plnenia úloh podpory obrany sú významné aj skutočnosti, že obrana zahŕňa činnosti v období mieru, ako aj vojny, že obrana štátu je realizovaná na území vlastného štátu, ako aj mimo územia SR a že obrana štátu zahŕňa vojenské (bojové a nebojové činnosti), ako aj nevojenské činnosti. Táto skupina východiskových postulátov je limitujúca pre činnosti okresného úradu, obce, pre fyzické a právnické osoby a občanov pri plnení úloh obrany a podpory obrany na miestnej úrovni v čase mieru, vojnového stavu, ako aj vojny.

Zabezpečenie efektívneho plnenia úloh obrany a podpory obrany na miestnej úrovni vyžaduje okrem rešpektovania vyššie uvedených východiskových postulátov aj znalosť radov osobitných činností a vzťahov, medzi subjektmi podpory obrany regiónu, kde môžeme zaradiť: kvalitu spolupráce orgánov štátnej správy a orgánov územnej samosprávy; konkrétnu vecnú (predmetnú) spoluzodpovednosť vyšších orgánov za bezpečnosť nižších orgánov a územných celkov, a spoluzodpovednosť nižších štátnych a samosprávnych orgánov za bezpečnosť vyšších celkov; zákonné vymedzenia práv a povinností subjektov a osôb v čase mieru, vojny alebo vojnového stavu (krízových situácií); komplex občianskych aktivít, iniciatív, ako aj činností realizujúcich parciálne úkony podpory obrany; podiel na zabezpečovaní prípravy a rozvoja obrannej infraštruktúry; spoločnú a komplexnú prípravu a rozvoj teritórií, stavieb, budov a zariadení, telekomunikačných, komunikačných a dopravných systémov, ktoré slúžia v čase vojny a vojnového stavu na zabezpečenie obrany štátu (infraštruktúry regiónov); pripravenosť na uplatnenie krízových nástrojov (brannej, mobilizačnej povinnosti, pracovnej povinnosti, povinnosti poskytnúť ubytovanie, povinnosti poskytnúť vecné prostriedky, vyvlastnenia vo verejnom záujme na účely obrany a iné) k zabezpečeniu obrany v čase vojny alebo vojnového stavu; spoluzodpovednosť a spolupodieľanie sa občanov za svoju ochranu a obranu štátu, systém sankcií za neplnenie úloh obrany, stanovených právnymi normami.

2. ZMENY V ŠTRUKTÚRE ORGÁNOV ŠPECIALIZOVANEJ ŠTÁTNEJ SPRÁVY A ÚLOHY OKRESNÝCH ÚRADOV V SÍDLE KRAJA A OKRESNÝCH ÚRADOV V OBLASTI OBRANY

Zmeny v organizácii miestnej štátnej správy prebiehali od vzniku samostatnej Slovenskej republiky vo všetkých oblastiach jej života. Po vyriešení základných transformačných procesov, ktoré vyústili aj vstupom SR do EÚ a NATO v roku 2004, bola postupne realizovaná nová koncepcia organizácie miestnej štátnej správy. V prvej etape programu ESO, bola zrušená prevažná väčšina krajských štruktúr orgánov špecializovanej miestnej štátnej správy. Táto etapa reformy ESO bola vykonaná prijatím zákona č. 345/2012

Z. z. o niektorých opatreniach v miestnej štátnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Prijatím tohto zákona došlo k úplnému zrušeniu orgánov špecializovanej miestnej štátnej správy, ktoré boli organizované len jednodupňovo na úrovni kraja, t.j. krajských školských úradov, krajských stavebných úradov a aj územných vojenských správ, pričom ich pôsobnosť prešla na príslušné obvodné úrady v sídle kraja, ktoré vykonávali svoju činnosť pod gesciou MV SR. Niektoré pôsobnosti územných vojenských správ ustanovené osobitnými predpismi prešli okrem obvodných úradov v sídlach krajov⁴ aj na Ministerstvo obrany Slovenskej republiky⁵. Tieto orgány špecializovanej miestnej štátnej správy mali okrem samostatného krajského článku aj samostatný orgán s pôsobnosťou pre jeden alebo viacero okresov - obvodný článok (špecializovaný obvodný úrad), t.j. išlo o orgány štátnej správy s dvojstupňovým systémom organizácie. Táto etapa reformy ESO priniesla definitívny zánik osobitných inštitucionálnych zložiek na úseku správy obrany, t.j. samostatných právnických osôb s právnou subjektivitou vykonávajúcich správu na úseku obrany pod gesciou Ministerstva obrany SR.

Druhá etapa reformy ESO bola realizovaná po prijatí zákona č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorého účelom bolo zrušiť niektoré miestne orgány štátnej správy a súčasne ustanoviť právne postavenie a pôsobnosť okresných úradov, ktoré sa de facto mali stať ich právnymi nástupcami. Ako to z uvedených skutočností vyplýva, tak zatiaľ čo prioritným cieľom prvej etapy reformy ESO bolo zrušenie prevažnej väčšiny krajských štruktúr orgánov špecializovanej miestnej štátnej správy, druhá etapa reformy ESO bola naopak zameraná predovšetkým na integráciu pôsobnosti vybraných orgánov špecializovanej miestnej štátnej správy do pôsobnosti jedného štátneho úradu na miestnej úrovni so všeobecnou vecnou kompetenciou – okresných úradov.⁶

Počnúc 1. októbrom 2013 sa kľúčovým prvkom bezpečnostného a obranného systému regiónu stal **okresný úrad/okresný úrad v sídle kraja** (odbery krízového riadenia okresných úradov, oddelenie obrany štátu), ktorý na úseku riadenia a plnenia úloh obrany a jej podpory vykonáva na miestnej úrovni štátnej správy rad činností.

V zmysle Smernice Ministerstva vnútra SR č. 142/2013 z 1. októbra 2013, ktorou sa upravujú podrobnosti o vnútornej organizácii okresného úradu možno činnosti okresných úradov vykonávaných na úseku obrany štátu kategorizovať podľa právnych predpisov upravujúcich ich pôsobnosť:

Nasledujúce schéma č. 1 približuje organizačnú štruktúru okresného úradu v sídle kraja - Bratislava

⁴Pozri bližšie čl. XIII bod. 3. zákona č. 345/2012 Z. z. o niektorých opatreniach v miestnej štátnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov, resp. § 10 odsek 4 zákona č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení zákona č. 345/2012 Z. z.

⁵Napr. v zmysle § 2 ods. 8 zákona č. 345/2012 Z. z. o niektorých opatreniach v miestnej štátnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v pôvodnom znení je ustanovené, že „Konanie, v ktorom sa rozhoduje o právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach fyzických osôb a právnických osôb na úsekoch štátnej správy v pôsobnosti územnej vojenskej správy začaté do 31. decembra 2012, dokončí obvodný úrad v sídle kraja, v ktorého územnom obvode mala sídlo územná vojenská správa a Ministerstvo obrany Slovenskej republiky.“

⁶ Integrácia sa týkala tých orgánov špecializovanej miestnej štátnej správy, ktoré boli v priamej riadiacej pôsobnosti cez príslušný ÚOŠS, teda bez osobitného riadiaceho medzičlánku prostredníctvom špecializovaných orgánov štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou ako je napr. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky alebo Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.

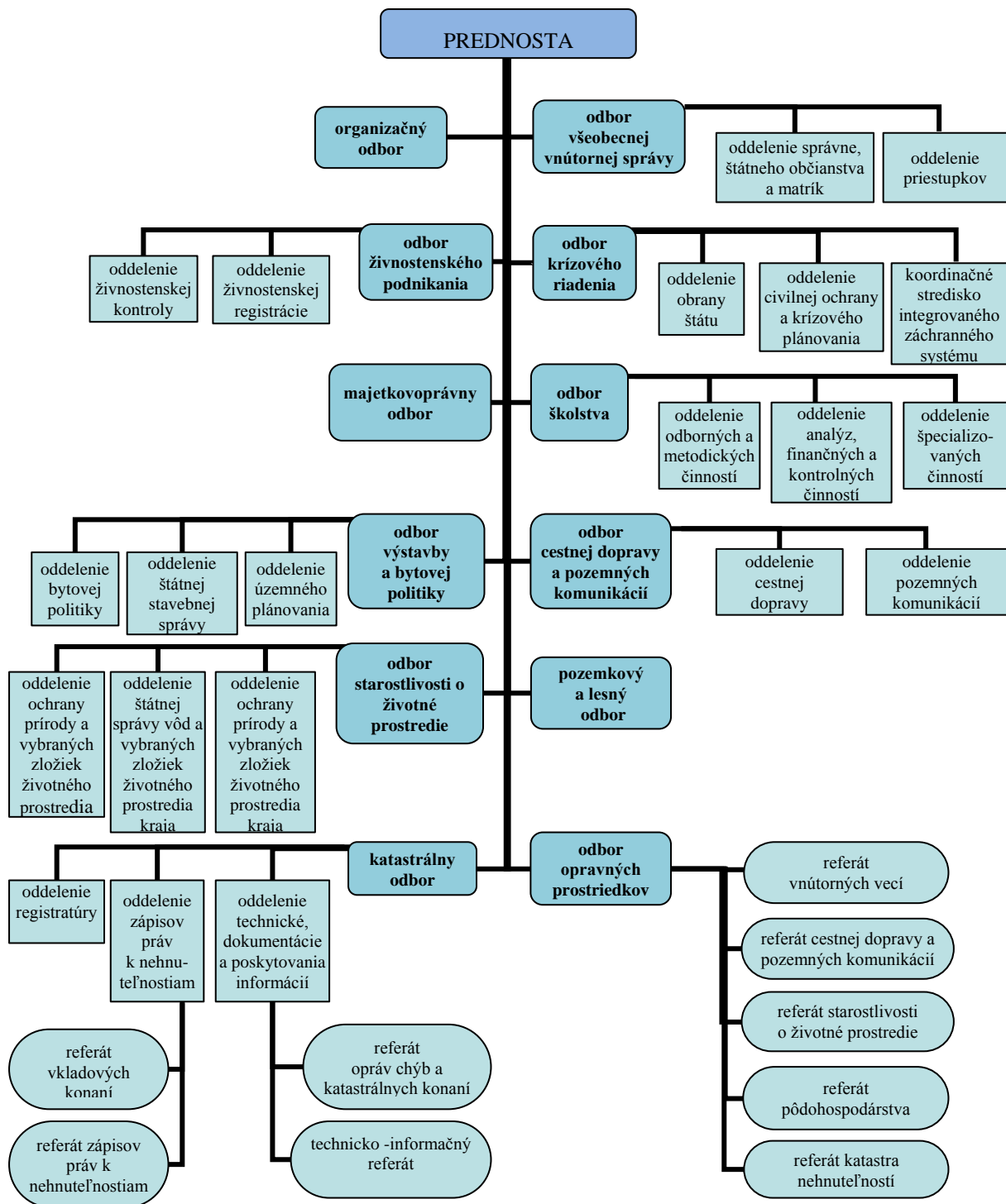

Schéma 1 Štruktúra okresného úradu v sídle kraja - Bratislava

1. Pôsobnosť okresného úradu podľa zákona č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov:

- vykonáva pri plnení úloh súvisiacich so zachovávaním bezpečnosti a obrany štátu kontroly prijatých opatrení potrebných na obranu štátu a podieľa sa na vykonávaní mobilizačných cvičení,
- koordinuje činnosť obcí pri plnení úloh potrebných na obranu štátu,

- prijíma opatrenia a ukladá úlohy potrebné na obranu štátu obciam, právnickým osobám, fyzickým osobám - podnikateľom alebo fyzickým osobám a v spolupráci s okresným úradom v sídle kraja kontroluje plnenie týchto úloh,
- spolupracuje s okresným úradom v sídle kraja pri vedení evidencie právnických osôb, fyzických osôb - podnikateľov a fyzických osôb, ktorým môže byť v čase vojny alebo vojnového stavu uložená povinnosť poskytnúť ubytovanie príslušníkom ozbrojených síl, ozbrojených zborov, príslušníkom Hasičského a záchranného zboru a osobám, ktoré plnia úlohy hospodárskej mobilizácie,
- spolupracuje s okresným úradom v sídle kraja pri vedení evidencie podľa bodu 4, určovaní a kontrole vhodnosti a technickej spôsobilosti nehnuteľností a vecných prostriedkov potrebných v čase vojny alebo vojnového stavu,
- vedie na základe podkladov okresného úradu v sídle kraja a obcí vo svojom územnom obvode evidenciu fyzických osôb, ktorým môže byť v čase vojny alebo vojnového stavu uložená pracovná povinnosť na zabezpečenie obrany štátu,
- ukladá na návrh okresného úradu v sídle kraja alebo na návrh obce vo svojom územnom obvode v čase vojny alebo vojnového stavu pracovnú povinnosť fyzickým osobám,
- rozhoduje o oslobodení fyzickej osoby od pracovnej povinnosti na základe jej písomnej žiadosti alebo na základe písomnej žiadosti právnickej osoby alebo fyzickej osoby - podnikateľa, s ktorou je v pracovnoprávnom vzťahu, obdobnom pracovnom vzťahu alebo v štátnozamestnaneckom vzťahu,
- ukladá na návrh okresného úradu v sídle kraja v čase vojny alebo vojnového stavu právnickým osobám, fyzickým osobám - podnikateľom a fyzickým osobám povinnosť poskytnúť ubytovanie príslušníkom ozbrojených síl, ozbrojených zborov, Hasičského a záchranného zboru a osobám, ktoré plnia úlohy hospodárskej mobilizácie,
- ukladá na návrh okresného úradu v sídle kraja v čase vojny alebo vojnového stavu právnickým osobám, fyzickým osobám - podnikateľom a fyzickým osobám povinnosť poskytnúť vecné prostriedky na plnenie úloh obrany štátu tak, aby nedošlo k ohrozeniu zásobovania základnými potravinami, vodou, energiami, zdravotníckym zabezpečením a k ohrozeniu základnej veterinárnej ochrany územia,
- ukladá v čase vojny alebo vojnového stavu fyzickej osobe, ktorá je v pracovnoprávnom vzťahu, obdobnom pracovnom vzťahu alebo v štátnozamestnaneckom vzťahu povinnosť:
 1. zotrvať v tomto vzťahu, ak jej zamestnávateľ plní úlohy hospodárskej mobilizácie a fyzické osoby sú určené na plnenie týchto úloh,
 2. vykonávať aj iný ako dohodnutý druh práce alebo na inom mieste, alebo u iného zamestnávateľa,
- oznamuje obciam právnické osoby, fyzické osoby oprávnené na podnikanie a fyzické osoby, ktorým môže byť v čase vojny alebo vojnového stavu uložená povinnosť poskytnúť vecné prostriedky, povinnosť poskytnúť ubytovanie príslušníkom ozbrojených síl, ozbrojených zborov, Hasičského a záchranného zboru a osobám, ktoré plnia úlohy hospodárskej mobilizácie alebo pracovnú povinnosť,
- podieľa sa na zabezpečovaní prípravy obrany štátu,
- doručuje rozhodnutie o uložení povinnosti prostredníctvom pošty, obce alebo fyzických osôb vopred určených okresným úradom,
- vypracúva podklady na uloženie pokuty právnickej osobe alebo fyzickej osobe - podnikateľovi,

Okresný úrad v sídle kraja ďalej:

- vedie evidenciu registrovaných občanov a občanov zaradených do záloh ozbrojených síl pre potreby ozbrojených síl, poskytuje im informácie a výpisy z tejto evidencie, povoláva ich na výkon mimoriadnej služby, pripravuje, zabezpečuje a vykonáva mobilizáciu ozbrojených síl,
- realizuje oslobodenie občanov od výkonu mimoriadnej služby,
- vedie dokumentáciu občanov povinných vykonať alternatívnu službu namiesto mimoriadnej služby, poskytuje im informácie a výpisy z tejto dokumentácie a povoláva ich na výkon alternatívnej služby,
- povoláva registrovaných občanov na odvod v čase vojny a vojnového stavu,
- vykonáva odvod a prieskum zdravotnej spôsobilosti občanov, ktorým vznikla branná povinnosť,
- vyraduje občanov, ktorým vznikla branná povinnosť, z evidencie po zániku brannej povinnosti,
- vedie evidenciu občanov, ktorí vykonali štátnu službu profesionálnych vojakov v ozbrojených silách, po zániku ich brannej povinnosti a poskytuje im informácie a výpisy z tejto evidencie,
- vykonáva v spolupráci s okresným úradom v územnom obvode kraja a obcou výber nehnuteľností a vecných prostriedkov potrebných na zabezpečenie obrany štátu a vedie ich evidenciu a evidenciu právnických osôb, fyzických osôb - podnikateľov a fyzických osôb, ktoré majú k vecným prostriedkom a nehnuteľnostiam vlastnícke právo, právo správy, sú ich oprávnenými držiteľmi alebo k nim majú iné obdobné užívacie práva,
- predkladá podklady na rozhodnutie okresného úradu v územnom obvode kraja o uložení povinnosti poskytnúť vecné prostriedky a nehnuteľnosti potrebné v čase vojny alebo vojnového stavu na plnenie úloh potrebných na obranu štátu právnickými osobami, fyzickými osobami - podnikateľmi a fyzickými osobami,
- na základe podkladov od obcí vedie evidenciu právnických osôb, fyzických osôb - podnikateľov a fyzických osôb, ktorým sa môže v čase vojny alebo vojnového stavu uložiť povinnosť poskytnúť ubytovanie príslušníkom ozbrojených síl, ozbrojených zborov, Hasičského a záchranného zboru a osobám, ktoré plnia úlohy hospodárskej mobilizácie; návrhy na uloženie tejto povinnosti predkladá okresnému úradu v územnom obvode kraja,
- poskytuje Ministerstvu obrany Slovenskej republiky na účely plnenia úloh personálneho dopĺňovania ozbrojených síl údaje uvedené v osobitnom zákone o občanoch, ktorým vznikla branná povinnosť,
- navrhuje okresnému úradu v územnom obvode kraja fyzické osoby, ktorým môže byť v čase vojny alebo vojnového stavu uložená pracovná povinnosť,
- podieľa sa na plnení opatrení pri príprave obrany štátu najmä v oblasti brannej výchovy obyvateľstva a podpory činnosti vojenských záujmových združení,
- spolupracuje:
 1. s orgánmi miestnej štátnej správy, obcami, vyššími územnými celkami, právnickými osobami, fyzickými osobami - podnikateľmi a fyzickými osobami pri plnení úloh podľa tohto zákona,
 2. s okresnými úradmi v územnom obvode kraja pri výkone kontroly plnenia úloh podľa tohto zákona a pri usmerňovaní obcí pri plnení úloh potrebných na obranu štátu, s útvarmi a zariadeniami ozbrojených síl pri plnení úloh podľa tohto zákona,
- vypracúva podklady na uloženie pokuty za priestupky a správne delikty podľa osobitného predpisu,

- predkladá Ministerstvu obrany SR podklady na priznanie vojenskej hodnosti občanovi, ktorý bol v služobnom pomere,
- prijíma opatrenia a ukladá okresným úradom v územnom obvode kraja úlohy potrebné na obranu štátu a kontroluje plnenie týchto úloh,
- koordinuje v spolupráci s vyšším územným celkom prípravu a zabezpečenie plnenia úloh potrebných na obranu štátu, ktoré uskutočňujú okresné úrady v územnom obvode kraja a obce;

2. Pôsobnosť okresného úradu podľa zákona č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov:

- zabezpečuje priestory na vykonanie odvodu podľa požiadavky okresného úradu v sídle kraja a uhrádza náklady súvisiace s poskytnutím priestorov a ich prevádzkou,
- zabezpečuje oslobodenie zamestnancov okresného úradu od povinnosti vykonať mimoriadnu službu,
- oznamuje okresnému úradu v sídle kraja meno a priezvisko prednostu okresného úradu, primátorov miest, starostov obcí a mestských častí dislokovaných vo svojom územnom obvode, ktorí sú oslobodení od výkonu mimoriadnej služby,

Okresný úrad v sídle kraja ďalej:

- zriaďuje odvodnú komisiu,
- vykonáva prieskum zdravotnej spôsobilosti vojakov v zálohe, k čomu zriaďuje lekársku komisiu,
- zabezpečuje oslobodenie zamestnancov okresného úradu v sídle kraja a občanov, ktorým vznikla branná povinnosť a súčasne vykonávajú volené funkcie od povinnosti vykonať mimoriadnu službu,
- schvaľuje počty občanov oslobodených od povinnosti vykonať mimoriadnu službu ostatným právnickým osobám alebo fyzickým osobám, ktoré plnia úlohy súvisiace so zabezpečovaním obrany štátu, civilnej ochrany obyvateľstva alebo hospodárskej mobilizácie a orgánom obcí a vyšších územných celkov,
- uhrádza finančné náhrady občanom v súvislosti s plnením brannej povinnosti alebo na lekárske vyšetrenie podľa zákona.

ZÁVER

K zabezpečeniu obrany SR vznikol systém obrany, ktorý je predurčený na riešenie rizík a ohrození vojenského charakteru. Kvalita a diferencovaný rozvoj jeho častí je determinovaný rozsahom, intenzitou, aktuálnosťou, reálnosťou a osobitosťou súčasných a prognózovaných rizík vojenského ohrozenia a terorizmom. Možným adekvátnym opatrením je rozvoj systému podpory obrany, a to najmä v oblasti prípravy tohto systému v mierových podmienkach na jednotlivých úrovniach – medzinárodnej, štátnej a miestnej (regionálnej), diferencovanou prípravou jednotlivých častí systému podpory obrany na harmonizáciu vzájomných vzťahov a činností a iné, lebo plnenie úloh obrany v čase mieru vytvára základné predpoklady na ich plnenie v zložitých podmienkach vojnového stavu a vojny.

Významné zmeny v legislatíve nastolili potrebu riešenia radu otázok, kde medzi aktuálne môžeme uviesť problematiku obrany v kompetenciách okresných úradov a a okresných úradov v sídle kraja. *Bol realizovaný rad zmien, ktorý zvýšil jeho kvalitu a silné stránky, a to napríklad:* posilnila sa zodpovednosť štátnej správy, ako aj samosprávy za plnenie úloh v oblasti obrany. Vznikli odbory krízového riadenia na stupni okresných úradov v sídle kraja v štruktúre: oddelenie obrany štátu, oddelenie civilnej ochrany a krízového plánovania, koordinačné stredisko integrovaného záchranného systému. Práve oddelenie

obrany štátu plní úlohy v oblasti prípravy obrany, podpory obrany. Na okresných úradoch sú zriadené odbory krízového riadenia, kde sú tabuľkové miesta s pracovnou náplňou pokrývajúcu oblasť obrany, prípravy obrana, podpory obrany, mobilizácie ai.⁷ Na druhej strane realizované zmeny majú rozporný prínos, a tak ich autori hodnotia ako slabé stránky, a to napríklad: predchádzajúci systém špecializovanej štátnej správy na predmetnom úseku zabezpečoval úzky a vysoko odborno-metodický kontakt s územnou samosprávou, došlo k zníženiu počtu pracovníkov zabezpečujúcich plnenie úloh obrany na miestnej a regionálnej úrovni, súčasný systém je postavený na administratívnych úkonoch a nebol preverený v praktických činnostiach – cvičeniach, cvičných mobilizáciách.

Dynamický vývoj bezpečnostného prostredia vyžaduje adekvátne zmeny a korekcie v systéme obrany a jeho podsystemoch. Práve preto je oblasti podsystemu prípravy a podpory obrany orgánmi miestnej štátnej správy a samosprávy potrebné venovať trvalú pozornosť odborníkov z bezpečnostnej oblasti. Preto je vysoko aktuálna úloha z Bezpečnostnej stratégie SR 2017, kde je v čl.80 konštatované „SR bude realizovať novelizáciu právnych predpisov zameraných na skvalitnenie a zefektívnenie fungovania systému obrany ...“⁸ Na vyššie uvedené hodnotenie stavu reaguje aj Obranná stratégia SR 2017, ktorá v čl. 46 konštatuje „Zvýšenie pripravenosti orgánov štátnej správy a orgánov územnej samosprávy na riadenie a plnenie úloh obrany sa zabezpečí zavedením systému ich prípravy v koordinačnej gescii Ministerstva obrany Slovenskej republiky...“

LITERATÚRA

Bezpečnostná stratégia SR 2017

KELEMEN, M., BLAŽEK, V. Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I.: vysokoškolská učebnica 1. vyd. - Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2011. s. 226. ISBN 978-80-8040-423-9

Obranná stratégia SR 2017

Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 222/1996 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Smernica MV SR č. SVS-OMSZV1-2013/022320, ktorou sa upravujú podrobnosti o vnútornej organizácii okresného úradu.

doc. Vladimír BLAŽEK, CSc.

Katedra verejnej správy a krízového manažmentu

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

e-mail: vladimir.blazek@minv.sk

JUDr. Ladislav DUDOR, PhD.

Katedra správneho práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

e-mail: ladislav.dudor@minv.sk

⁷Pozri: Smernica MV SR č. SVS-OMSZV1-2013/022320, ktorou sa upravujú podrobnosti o vnútornej organizácii okresného úradu.

⁸ Bezpečnostná stratégia SR 2017, čl. 80.

VPLYV AKTUÁLNYCH HROZIEB NA BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

THE INFLUENCE OF ACTUAL THREATS ON SLOVAK SECURITY ENVIRONMENT

Daniel BREZINA, Matej MASÁR

ABSTRACT

Current safety environment is influent by many dynamic changes. Changes, which run in a global safety environment, have impact on Slovak safety environment, too. main aim of this paper is analysis threats, which may influent Slovak safety environment. Paper identify current threats, and assess them. Identify and assess threats is necessary to create prognosis and analysis futere state of safety environment.

Keywords: security environment, actual threats, crisis phenomena, security policy

ÚVOD

Bezpečnostné prostredie každej krajiny je ovplyvňované geopolitickými podmienkami a aktuálnym globálnym bezpečnostným prostredím. So zmenou globálneho bezpečnostného prostredia sa menia aj bezpečnostné hrozby, ktoré majú alebo môžu mať priamy alebo nepriamy vplyv na obyvateľov Slovenskej republiky, ich majetok i materiálne a kultúrne hodnoty spoločnosti. Na existujúce alebo potencionálne bezpečnostné hrozby musia reagovať kompetentní predstavitelia verejnej moci a uskutočniť opatrenia na predchádzanie vzniku krízových javov vojenského i nevojenského charakteru alebo minimalizovaniu ich negatívnych dôsledkov. Cieľom príspevku je identifikovať a posúdiť súčasné hrozby z pohľadu ich vplyvu na komplexnú bezpečnosť Slovenskej republiky.

1. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ RIEŠENEJ PROBLEMATIKY A VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH TERMÍNOV A DEFINÍCIÍ

Na úvod príspevku je nevyhnutné vymedziť základné termíny a definovať pojmy, ktoré súvisia s riešenou problematikou.

Bezpečnosť zo všeobecného pohľadu predstavuje objektívny stav určený prostredím, podmienkami, prvkami a ich vzťahmi, v ktorom sa konkrétny subjekt necíti byť ohrozený.¹ Rozlišujeme vnútorný a vonkajší rozmer bezpečnosti. Podstatou vnútornej bezpečnosti je interpretácia vlastného stavu subjektu, a zároveň schopnosti znižovať riziká, ktoré ho v konečnom dôsledku môžu ohroziť. Vonkajšia bezpečnosť nie je založená len na charaktere vonkajšieho ohrozenia, ale aj na účinnosti a efektívnosti bezpečnostného systému a rôznych ochranných prvkov a opatrení aplikovaných verejnou mocou (vojenských, politických, ekonomických...)²

Termín nebezpečenstvo je párovým termínom k termínu bezpečnosť. Všeobecná definícia nebezpečenstva sa nachádza v Terminologickom slovníku krízového riadenia.

¹ ŠIMÁK, L. a kol., Ochrana kritickej infraštruktúry v sektore dopravy, 2012

² ŠIMÁK, L., Manažment rizík, 2006

Označuje latentnú vlastnosť systému alebo jeho prvkov spôsobiť nepredpokladané negatívne javy schopné narušať bezpečnosť, ohrozovať stabilitu a fungovanie príslušného systému, prípadne jeho okolia.³

Hrozba vyjadruje takú mieru rizika, ktorá si vyžaduje prijímanie opatrení na jej zníženie alebo elimináciu⁴.

Podľa Procházkovej a Šestáka⁵ je bezpečnostné prostredie charakterizované ako priestor, v ktorom sa bezpečnosť uskutočňuje, nastáva, prípadne už nastala alebo môže nastať hrozba pre bezpečnosť, záujmy, aktivity a hodnoty spoločnosti, štátu, právnických osôb alebo jednotlivých občanov.

Bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky je posudzované v podmienkach subjektívnej neurčitosti, pretože neexistuje potrebné množstvo informácií o predmetnom jave. V prípade objektívnej neurčitosti je bezpečnostné prostredie zamerané na javy, ktoré existujú iba ako predpoklad alebo ich existencia je spojená s premenlivosťou jednotlivých parametrov ovplyvňujúcich bezpečnostné prostredie.⁶

Základným cieľom bezpečnostnej politiky štátu je zaručenie bezpečnosti občana a štátu. Vzhľadom na skutočnosť, že bezpečnostná politika štátu je podmienená globálnym bezpečnostným prostredím, je potrebné bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky posudzovať komplexne v rôznych dimenziách (politická, ekonomická, kultúrna, náboženská,...). Zmeny v ktorejkoľvek z uvedených dimenzií si vyžadujú uskutočňovanie korekcií a opatrení v bezpečnostnej politike štátu. To si vyžaduje priebežné sledovanie a včasnú identifikáciu nových rizík ako jedného zo základných predpokladov prijímania správnych adekvátnych rozhodnutí a opatrení.⁷

Termín krízový jav pomenúva všetky mimoriadne udalosti, mimoriadne situácie, krízové situácie, krízy a krízové stavy, ktoré môžu nastať vo rôznych sférach spoločenského, technického, ale i prírodného prostredia. Aj napriek univerzálnosti tohto pojmu, zatiaľ nepatrí medzi často používané⁸. Pre termín krízová situácia existuje množstvo definícií. Dve základné definície ponúkajú právne predpisy:

- podľa Ústavného zákona č. 227/2002 Z.z. krízová situácia vojenského charakteru označuje „*obdobie, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu a ústavné orgány môžu po splnení podmienok ustanovených v tomto zákone na jej riešenie vyhlásiť krízový stav na danom území*“,
- v zmysle Ústavného zákona č. 227/2002 Z.z. a zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu je krízová situácia nevojenského charakteru definovaná ako „*obdobie, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu a ústavné orgány môžu po splnení podmienok ustanovených v zákone na jej riešenie vyhlásiť výnimočný stav, núdzový stav alebo mimoriadnu situáciu*.“

2. DESKRIPCIA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Stanovenie prognózy vývoja bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky si vyžaduje komplexne vyhodnotiť aktuálny stav s dôrazom na vývojové tendencie za posledné roky. Bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky sa za posledné roky výrazne zhoršilo. Ovplyvnili ho rôzne domáce a vonkajšie udalosti, determinanty a konkrétne hrozby. Ich

³ ŠIMÁK, L. a kol., Terminologický slovník krízového riadenia, 2005

⁴ MARCHEVKA, P., NÉMETH, L., Diskusia k základným pojmom krízového riadenia, 2010

⁵ PROCHÁZKOVÁ, D., ŠESTÁK, B., Lidská bezpečnost, 2007

⁶ LAML, R., Niekoľko poznámok k definícií bezpečnostného prostredia v Bezpečnostnej stratégii SR, 2008

⁷ BARTKO, F., Bezpečnostné riziká a bezpečnostná politika SR, 2012

⁸ ŠIMÁK, L. Krízový manažment vo verejnej správe, 2016

kritické posúdenie bolo súčasťou procesu prípravy novej bezpečnostnej stratégie, ktorá bola schválená vládou Slovenskej republiky v tomto roku.

Aktuálne vonkajšie hrozby

Po útokoch z 11. septembra 2001 sa **terorizmus** stal zlomovým bodom, ktorý oddelil tradičné vojenské hrozby, na ktorých elimináciu sa štáty pripravovali v 20. storočí, od nových hrozieb, ktorým sa musí čeliť v 21. storočí. V dôsledku rozmanitosti jeho podôb a cieľov, zákernosti akcií a nepredvídateľnosti možných následkov prerástol terorizmus rámc vnútorného rizika akejkoľvek krajiny a stal sa najaktuálnejšou hrozbou pre bezpečnosť svetových veľmocí, ale aj malých krajín, medzi ktoré patrí aj Slovensko. V posledných rokoch sa zvýšila intenzita a početnosť teroristických útokov v európskych krajinách s dôrazom na krajiny západnej a severnej Európy. Teroristické útoky v jednotlivých krajinách majú priamy vplyv na zníženie pocitu bezpečnosti nielen domáceho obyvateľstva, ale aj turistov. Terorizmus predstavuje nepredvídateľné riziko, ktoré sa môže zmeniť na reálnu hrozbu. Na Slovensku boli doposiaľ za terorizmus odsúdení dvaja ľudia. V jednom prípade sa jednalo o výbuch nástražného výbušného systému pri vchode do prevádzky rýchleho občerstvenia v Košiciach a druhý prípad klasifikovaný súdom ako terorizmus bol spojený s posielaním zásielok kontaminovaných rádioaktívnou látkou (rádionuklid amerícia), pričom zásielky boli adresované okresným súdom, riaditeľstvám policajného zboru, ako aj Ministerstvu spravodlivosti Slovenskej republiky.^{9 10}

Migrácia (mobilita alebo presun) obyvateľstva je neoddeliteľnou súčasťou života ľudskej populácie. Veľkým problémom v krajinách Európy, ktorý v posledných rokoch nabral na intenzite, je fenomén **nelegálnej migrácie**. Na základe analýz rôznych štúdií a názorov odborníkov je možné konštatovať, že príčinou súčasnej nelegálnej migrácie sú v podstate tie isté problémy, ktoré boli aj v minulosti. Jedná sa o migráciu v dôsledku vojnových konfliktov, environmentálnych podmienok alebo ide o migráciu z hľadiska hospodárskeho aspektu. Migranti smerujúci do vybraných krajín Európy pochádzajú prevažne z afrických krajín a krajín Blízkeho východu. Migranti nespôsobujú problémy len v ich cieľových destináciách (Nemecko, Francúzsko, Švédsko,...), ale predstavujú výrazný problém aj pre tranzitné krajiny, akou je napríklad aj Slovenská republika. Ochrana Schengenskej hranice, za ktorú zodpovedá Slovensko je o to zložitejšia, že terén v úseku štátnej hranice s Ukrajinou v dĺžke 97 km je ťažko prístupný a neprehľadný, aj keď SR používa na jeho ochranu najmodernejšie technické prostriedky. V prihraničných oblastiach Slovenska s Maďarskom sa prejavuje pozitívny vplyv opatrení maďarských štátnych orgánov, a tak počet zadržaných nelegálnych migrantov na tomto úseku je minimálny. Prehľad o nelegálnej migrácii na Slovensku za posledných 6 rokov je uvedený v tabuľke 1.^{11 12}

Tabuľka 1: Počet zadržaných nelegálnych migrantov na území Slovenskej republiky v rokoch 2012 – 2016¹³

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Počet nelegálnych migrantov	1 479	1 091	1 304	2 535	2 170	2 706

⁹ IVOR, J., Spoločnosť proti terorizmu, 2015

¹⁰ ČERI, L., Terorizmus – asymetrická hrozba, 2011

¹¹ MIHOKOVÁ JAKUBČEKOVÁ, J., Nelegálna migrácia v rámci Slovenskej republiky, 2017

¹² AMNESTY INTERNATIONAL, Výročná správa Amnesty International 2016-2017, 2017

¹³ MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY, Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike, 2018

Blízkou vonkajšou hrozbou vojenského charakteru pre bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky je **vojenský konflikt na Ukrajine**. Ak chceme porozumieť súčasnému vojensko-politickému daniu u nášho východného suseda je potrebné analyzovať skutočnosti, ktoré sa odohrali v minulosti (pred ruskou anexiou polostrova Krym). Počiatky nezhôd a zároveň aj neskoršieho konfliktu siahajú do polovice roku 2013. V tom čase mala byť podpísaná asociačná dohoda s Európskou úniou. Rozdelenie politických táborov na podporujúcich a odmietajúcich prozápadnú orientáciu krajiny bolo príčinou neskoršieho štiepenia spoločnosti, následných demonštrácií a separatistických tendencií. Napätie vyvrcholilo vojenskými operáciami vo východných častiach Ukrajiny. V prostredí výraznej politickej nestability nebola vláda schopná zaistiť efektívny výkon svojej moci. V tomto konflikte sa jednoznačne využívajú nástroje hybridnej formy dosahovania politických cieľov. Vzhľadom na vzdialenosť pásma bojov od hraníc Slovenskej republiky predstavuje vojenský konflikt na Ukrajine jednu z najzávažnejších súčasných hrozieb pre bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky.^{14 15}

Vzhľadom na to, že **organizovaný zločin** vo väčšine prípadov presahuje hranice jednotlivých štátov je vnímaný ako kombinovaná hrozba. Cieľom organizovaného zločinu je dosiahnutie maximálneho zisku nelegálnymi a protiprávnymi postupmi spoločenského a politického vplyvu. Organizovaný zločin býva častokrát spojený s korupciou, obchodom s drogami a bielym mäsom i praním špinavých peňazí. Podľa údajov Slovenskej informačnej služby okrem ekonomickej kriminality patria medzi najväčšie zdroje príjmu organizovaného zločinu na Slovensku výroba, pašovanie a distribúcia drog a prekurzorov na ich výrobu. Slovensko je jednou z tranzitných krajín na prepravu drog z Balkánu do západnej Európy, z ktorých len malá časť sa spotrebúva na Slovensku. V minulosti boli v podmienkach Slovenskej republiky zaznamenané viaceré prípady negatívneho pôsobenia rôznych zločineckých skupín z Balkánu a Kaukazu.¹⁶

Európska únia dováža viac ako polovicu energetických zdrojov, ktoré spotrebuje. To má za následok jej zraniteľnosť voči hrozbe, ktorú predstavuje **energetická závislosť** surovín dovážaných prevažne z Ruskej federácie. Z dovozu pochádza takmer 90 % ropy, 66 % tuhých palív, 39% zemného plynu, ktoré Európska únia spotrebuje. Úroveň energetickej závislosti pre jednotlivé krajiny je definovaná ako percento čistého dovozu z hrubej domácej spotreby a ukazuje nakoľko je daná krajina závislá na dovoze energetických zdrojov (pevné palivá, ropa, zemný plyn). Slovensko sa stalo bez vlastného zavinenia rukojemníkom plynového sporu medzi Ruskom a Ukrajinou. V roku 2009 prestali na 11 dní na Slovensko prúdiť dodávky zemného plynu. Plynová kríza naplno ukázala, že stratégia slovenského energetického sektora je nedostatočná. Celkové finančné straty pre Slovensko predstavovali viac ako 1 miliardu eur. V súčasnosti má Slovensko pripravený plán a vybudované potrebné kapacity, ktorými je schopné v prípade výpadkov dodávok zemného plynu z Ukrajiny zaistiť dodávky plynu rezervným tokom z Rakúska a Česka. Toto zabezpečenie má svoj význam a opodstatnenie najmä pri aktuálnej napätej a ťažko prognózovateľnej situácie na Ukrajine.^{17 18 19}

Kybernetické hrozby predstavujú pomerne nový druh asymetrických hrozieb 21. storočia. Previazaný kybernetický priestor po celom svete ponúka možnosť vzniku krízových javov s akými sa spoločnosť, právnické a fyzické osoby doteraz nestretli. Množstvo

¹⁴ STOJER, R., Konflikt na Ukrajine a ruský zásah: Nový spôsob vedení hybridní války, nebo aplikace klasických postupů?, 2015

¹⁵ BESKID, J., Vojna novej generácie realizovaná na Kryme, 2014

¹⁶ LUNDE, P., Organizovaný zločin, 2009

¹⁷ GUBAŠ, F., Energetická bezpečnosť v podmienkach SR, 2014

¹⁸ IVANČÍK, R., Energetická bezpečnosť – neoddeliteľná súčasť národnej a medzinárodnej bezpečnosti, 2012

¹⁹ MIŠKOV, J., Výzvy energetickej politiky SR, 2011

informácií šíriacich sa v kybernetickom priestore vytvára potenciálne možnosti narušenia nielen bezpečnosti štátu a jeho informácií, ale priamo aj bezpečnosti jednotlivých ľudí, ktorí sú týmto spôsobom vystavení strate svojich údajov, alebo ich prípadnému zneužitiu. V poslednej dobe sa po celom svete objavujú správy o cieľených kybernetických útokoch za účelom získavania cenných osobných informácií, prípadne informácií súvisiacich s bezpečnosťou a obranou štátov. Okrem typických hackerských útokov sú v kybernetickom priestore obzvlášť nebezpečné hrozby v podobe sociálneho inžinierstva. To môžeme definovať ako ovplyvňovanie alebo manipulovanie ľudí s cieľom presvedčiť ich o určitých skutočnostiach, prípadne ich prinútiť uskutočniť nejaké činnosti. Súčasťou kybernetických hrozieb je aj propaganda šíriaca sa v kybernetickom priestore, najmä v sociálnych sieťach). Niektorým krajinám pomáha pri získavaní vplyvu v iných krajinách. V neposlednom rade propaganda v kybernetickom priestore slúži na šírenie nenávisťných ideológií alebo hnutí.^{20 21}

Aktuálne vnútorné hrozby

Medzi najaktuálnejšie vnútorné hrozby pre bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky patrí rastúci **extrémizmus a radikalizmus** častí domáceho obyvateľstva. Extrémizmus možno deliť podľa rôznych kritérií. Najpodstatnejšie je delenie na pravicový extrémizmus (vychádza z ideí rasizmu, fašizmu, nacizmu a neonacizmu, často nacionalizmu) a ľavicový extrémizmus (vychádza z ideí komunizmu, marxizmu a anarchizmu). Proces, pri ktorom sa stal človek páchatelom trestného činu extrémizmu, prípadne je členom extrémistickej skupiny, nazývame radikalizáciou. V našich spoločenských podmienkach sa možno stretnúť ešte s náboženským extrémizmom a ekologickým extrémizmom. Od vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 politici a poprední predstavitelia štátu podceňovali tieto hrozby a nevenovali im potrebnú pozornosť. Polarizácia spoločnosti v mnohých dôležitých otázkach nahráva zvyšujúcej sa radikalizácií obyvateľstva. Ak sa k tejto polarizácii spoločnosti pridruží politický populizmus (napríklad v súvislosti s nelegálnou migráciou alebo rómskou problematikou), môže to mať za následok vznik krajne pravicových politických strán a hnutí. Typickým príkladom v podmienkach Slovenskej republiky je strana Mariána Kotlebu pod názvom Ľudová strana - Naše Slovensko. Práve vďaka spomínaným náladám spoločnosti sa po posledných parlamentných voľbách dostala až do Národnej rady Slovenskej republiky.^{22 23 24}

Ďalším a zároveň pomerne dlho neriešením problémom je **rómska problematika**, ktorej korene majú sociálny a kultúrny charakter. Sociálne príčiny sa dajú postupnými krokmi eliminovať, kultúrne len ťažko. Podľa posledného sčítania obyvateľstva (rok 2011) žije na Slovensku viac ako 380 000 Rómov, čo tvorí celkovo cca 7 % z celkového počtu obyvateľov krajiny. Marginalizovaná rómska komunita tvorí osobitnú skupinu obyvateľov Slovenska, ktorá je ohrozená úplným, alebo čiastočným sociálnym vylúčením v dôsledku pôsobenia viacerých faktorov (nízky stupeň vzdelania, dlhodobá nezamestnanosť, nízky štandard bývania, nízka úroveň zdravotného uvedomenia a osobnej zodpovednosti, celkový životný štýl ovplyvňovaný rôznymi formami závislostí). V minulosti sme mohli byť svedkami rozsiahleho rabovania v oblastiach s vyššou koncentráciou rómskeho obyvateľstva (najmä na

²⁰ NÁRODNÝ BEZPEČNOSTNÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY, Konceptia kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015-2020, 2014

²¹ RAŠEK, A., Kybernetická válka pokračuje, 2013

²² MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY, Konceptia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019, 2014

²³ NEČAS, P., Wanted more security: Towards a better world, 2007

²⁴ CHARVÁT, J., Současný politický extremismus a radikalismus, 2007

územia východného Slovenska), ktoré chcelo takýmto spôsobom riešiť svoju nepriaznivú ekonomickú situáciu.^{25 26}

Kombinácia spomínaných, či už vonkajších alebo vnútorných aktuálnych hrozieb spojených s neodbornosťou alebo prípadnou nečinnosťou politikov a popredných predstaviteľov štátu môže mať za následok **pokles dôvery verejnosti v národné hodnoty, princípy a inštitúcie**, na ktorých spočíva bezpečnosť, stabilita a prosperita Slovenskej republiky. Celkovej nálade v spoločnosti určite neprospieva ani neustále šírenie dezinformácií a tzv. hoaxov prostredníctvom mainstreamových médií. S tým súvisí aj pokles dôvery práve v tradičné médiá a prikláňanie sa k alternatívnym formám médií, publikujúcim prevažne v internetovom prostredí.

3. PROGNOZA BUDÚCEHO VÝVOJA AKTUÁLNYCH HROZIEB

Na základe analýzy aktuálnych vonkajších a vnútorných hrozieb je možné stanoviť prognózu ich budúceho vývoja vo vzťahu k bezpečnostnému prostrediu Slovenskej republiky.

Hrozby vojenského charakteru, najmä v oblasti Blízkeho východu a severnej Afriky, predstavujú zdroj ďalšej eskalácie napätia, ktoré môžu prerásť do ozbrojených konfliktov. Chudoba v niektorých častiach krajín týchto oblastí má vplyv na vzdelávanie ľudí. Islamskí extrémisti dokážu ľahko šíriť svoje myšlienky medzi čoraz mladšími ľuďmi. Prípadná ďalšia destabilizácia krajín ako Irak, Sýria alebo Jemen by mohla byť zdrojom stupňovania náboženských konfliktov. Ďalšie riziko pre krajiny Európy predstavuje blízkosť palestínsko-izraelského konfliktu, ako aj iránska kríza v súvislosti s jeho jadrovým programom. Relatívne spontánne útoky jednotlivcov v európskych krajinách, ktorí často žijú až do útoku celkom nenápadným životom, sú veľmi ťažko odhaliteľné. Bezpečnostné zložky nemajú na tieto činnosti dostatočné kapacity. Prijímanie bezpečnostných opatrení v súvislosti s terorizmom môže mať za následok znižovanie dôvery občanov v spoločné hodnoty. Európske krajiny nedokážu riešiť návrat bojovníkov Islamského štátu do svojich krajín, ktorí sú ešte viac radikalizovaní a môžu v týchto krajinách uskutočniť **teroristický čin**. Z tohto dôvodu je možné očakávať zintenzívnenie teroristických útokov jednotlivcov v krajinách západnej a severnej Európy. Spravodajské služby monitorujú bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky a zatiaľ nezaznamenali konkrétne bezpečnostné hrozby voči Slovenskej republike ani zapojenie občanov SR do teroristických aktivít v zahraničí. Bolo preukázané, že v minulosti sa na území Slovenska pohybovali teroristi, ktorí neskôr v inej krajine spáchali teroristický čin, dokonca v niektorých prípadoch došlo aj k nákupu nelegálne držaných zbraní týmito osobami. Z tohto dôvodu nie je možné vylúčiť, že by sa to mohlo zopakovať aj v budúcnosti. Slovensko sa v spolupráci s ostatnými krajinami bude musieť čoraz viac podieľať na riešení hrozby terorizmu, aj napriek tomu, že je relatívne bezpečnou krajinou. Koordinácia tajných služieb po celom svete je nevyhnutná na získavanie informácií slúžiacich na zabránenie vzniku teroristického útoku.

Priamy vplyv na zvyšujúcu sa hrozbu teroristických útokov v krajinách Európy bude mať aj nárast **nelegálnej migrácie**. Zhoršujúce sa klimatické podmienky, vysoká početnosť vojenských konfliktov a čoraz väčšia chudoba v krajinách severnej Afriky a Blízkeho východu sa podieľajú na náraste počtu migrantov smerujúcich do Európy. Slovensko je súčasťou Európskej únie, a preto sa musí podieľať na riešení vzniknutej situácie. Výstavba ďalších plotov na hraniciach krajín Európskej únie by mohla v konečnom dôsledku výrazne narušiť Schengenský priestor a obmedziť voľný pohyb osôb, tovarov a služieb. Ak chcú krajiny Európskej únie vyriešiť nelegálnu migráciu, musia túto problematiku riešiť

²⁵ MATLOVIČOVÁ, K., The Roma population in Slovakia. Basic characteristics of the Roma population with emphasis on the spatial aspects of its differentiation, 2012

²⁶ ŠPROCHA, B., Reprodukcia rómskeho obyvateľstva na Slovensku a prognóza jeho populačného vývoja, 2014

v krajinách, z ktorých migranti prichádzajú. Destabilizácia krajín Blízkeho východu by mohla byť zdrojom ešte väčšieho nárastu počtu migrantov. Povinné migračné kvóty naďalej odmietajú krajiny Vyšehradskej štvorky, ktoré apelujú najmä na ochranu vonkajších hraníc Európskej únie a pomoc členských štátov na dobrovoľnej báze. Európsky lídri budú musieť viac hovoriť o tom, čo robiť v tých krajinách, odkiaľ migranti prichádzajú. Následne je potrebné hľadať možnosti, ako zefektívniť zdroje, ktoré už poskytujeme na rozvojovú pomoc a vytvárať priestor na rozvoj daných regiónov s cieľom zamedziť ďalším konfliktom.

Vojenský konflikt na Ukrajine je komplikovaný a pomerne ťažko riešiteľný, nakoľko často rozhoduje aj národnostná otázka. Obyvatelia východných oblastí Ukrajiny majú vo väčšine ruskú národnosť a sami sa do určitej miery cítia byť súčasťou Ruska. Túto skutočnosť využíva práve Ruská federácia aj na svoju propagandu v týchto oblastiach. Jediným riešením pre zamedzenie ďalšej eskalácie napätia v tejto oblasti a zároveň ochranou pred vznikom podobného konfliktu v iných oblastiach je vyspelosť obyvateľov a jednotlivých popredných predstaviteľov krajín, ako aj zvyšovanie životnej úrovne obyvateľov. Obyvatelia by mali brať väčší ohľad na národnostnú príslušnosť ostatných a byť viac hrdí na krajinu ako na národnosť. V budúcnosti je nevyhnutné pokračovať v začatých reformách na Ukrajine. Konflikt na východe Ukrajiny má obdobný charakter ako mal v minulosti konflikt v oblasti Podnesterska v Moldavsku. V uvedenom prípade boli zastavené boje a konflikt bol zakonzervovaný. Totožný scenár by mohol byť uplatnený aj na Ukrajine. Slovensko je členom Severoatlantickej aliancie a v prípade napadnutia nášho územia by mal byť aktivovaný článok 5 Washingtonskej zmluvy, ktorý pojednáva o kolektívnej obrane všetkých členov aliancie.

V problematike **organizovaného** zločinu je Slovensko skôr tranzitnou, ale do určitej miery aj cieľovou krajinou. Vzhľadom na čoraz väčšie zdokonaľovanie komunikácie zločineckých skupín a výskyt nových druhov syntetických drog (zmena molekulovej štruktúry) je potrebné zefektívniť spoluprácu silových zložiek, ktorí budú musieť riešiť sofistikovanejšie postupy týchto zločineckých skupín. V budúcnosti sa očakáva lepšie predávanie informácií medzi silovými zložkami a informačnými službami v rámci krajín po celom svete. Predpokladá sa tiež aj možnosť využitia agentov z radov civilov, ktorí by boli obzvlášť nápomocní napríklad pri vyšetrovaní daňovej trestnej činnosti, trestnej činnosti súvisiacej s verejnou dražbou, verejným obstarávaním a eurofondmi. Čoraz väčšia previazanosť v kybernetickom priestore bude ponúkať organizovanému zločinu ďalšie možnosti pre páchanie rôznej trestnej činnosti, napríklad pri obchodovaní s dátami. Veľkým fenoménom sa stáva organizované prevádzacstvo, či už ľudí alebo tovaru. Prevádzачi budú so stupňujúcou sa migračnou krízou využívať lepšie premyslené a dobre zorganizované a fungujúce spôsoby prevádzania.

Je problematické hovoriť o znížení, alebo prípadnom odstránení **energetickej závislosti Európy** od Ruskej federácie, nakoľko sa otvárajú nové možnosti transportu (budovanie plynovodu Nordstream 2, ktorý prepojí Rusko s Nemeckom). Hlavným účelom tohto projektu je znížiť prietok zemného plynu cez územie Ukrajiny. Aj napriek zmene trasy zemného plynu sa energetická závislosť Európy od Ruskej federácie nijakým spôsobom neznižuje. V budúcnosti sa očakáva ešte väčšia spotreba zemného plynu a nerastných surovín. Jednou z možností je dovoz bridlicového plynu z USA. Závislosť na dominantných a potenciálne nestabilných dodávkach plynu z Ruskej federácie by sa zmiernila. Tento plyn je však menej kvalitný a jeho dovoz by bol sám o sebe pomerne dosť komplikovaný. Vzhľadom na neexistenciu plynovodu medzi Európou a Amerikou by sa tento plyn musel dovážať prostredníctvom tankerov cez Atlantický oceán. Riskantným by bol aj dovoz zemného plynu z krajín Blízkeho východu, aj vzhľadom na ich konflikty z minulosti a súčasnú nestabilitu. Ruská federácia bude teda aj naďalej obchodným partnerom v oblasti dovozu nerastných

surovín. V záujme európskych krajín, vrátane Slovenska, bude udržiavať a rozvíjať obchodné vzťahy so všetkými dodávateľmi nerastných surovín.

Kybernetická bezpečnosť bude patriť medzi čoraz viac diskutovanejšie témy v oblasti rozširovania tradičných koncepcií medzinárodnej bezpečnosti. **Kybernetické hrozby** sa budú postupne prelínať a zasahovať do mnohých oblastí spoločenského života. Je nevyhnutné uvedomenie si všetkých rizík, ktoré kybernetické hrozby so sebou prinášajú a vedieť adekvátne reagovať na prípadný útok. V budúcnosti sa očakáva využitie potenciálu poisťovní za účelom finančného krytia kybernetických rizík. Vo fáze prevencie bude narastať spolupráca vlád jednotlivých krajín a súkromného sektora. V podmienkach Slovenskej republiky by sa mala kybernetická bezpečnosť vyriešiť uceleným a konzistentným spôsobom v podobe právneho metodického rámca, ktorý bude obsahovať riešenia problematiky kybernetickej bezpečnosti na Slovensku.

Nárast **radikalizmu a extrémizmu** predstavuje výraznú hrozbu pre budúci vývoj bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky. Ich prejavy poukazujú na nevyhnutnosť riešenia najmä sociálnych problémov. Pokiaľ budú tieto aktivity opierať o neriešené otázky súvisiace s migráciou a rómskou problematikou, ich vplyv bude naďalej narastať. V ekonomicky vyspelých krajinách nemajú radikálne a extrémistické skupiny a hnutia tak silný vplyv ako v chudobnejších krajinách. V týchto krajinách majú priestor poukazovať a ponúkať jednoduché a rýchle riešenia napríklad v sociálnych oblastiach. Svojou propagandou budú využívať nízku informovanosť obyvateľstva o následkoch ich riešení. Neznalosť historických súvislostí taktiež predstavuje živnú pôdu pre tieto prúdy. Pri riešení vyššie spomínaných problémov je tendencia nárastu vplyvu skupín a hnutí s radikálnymi a extrémistickými sklonmi. Je nevyhnutné prijatie nových trestnoprávných noriem, ktoré budú prísnejšie postihovať prejavy extrémizmu a radikalizmu vo všetkých ich podobách.

V budúcnosti sa očakáva výrazný nárast populácie rómskeho obyvateľstva. Vzhľadom na ich neprispôsobivosť a nízku úroveň vzdelanosti je **rómska problematika** potenciálnou hrozbou nielen pre samotné bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky, ale aj pre demografický vývoj obyvateľstva na Slovensku. V tab. č. 2 je uvedená predpokladaná prognóza vývoja počtu Rómov na Slovensku, vrátane ich podielu na celkovej populácii na Slovensku.

Tabuľka 2 Predpokladaný vývoj počtu Rómov a ich podielu na celkovej populácii Slovenska pre rôzne varianty ²⁷

Rok	Nízky	Stredný	Vysoký	Nízky	Stredný	Vysoký
	Počet osôb (v tis.)			Podiel z populácie Slovenska (v %)		
1980	200	200	200	4,0	4,0	4,0
1985	231	231	231	4,5	4,5	4,5
1990	265	266	267	5,0	5,0	5,0
1995	301	303	305	5,6	5,6	5,7
2000	338	341	345	6,2	6,3	6,4
2005	375	381	388	7,0	7,1	7,2
2010	414	422	435	7,6	7,8	8,0
2015	451	465	484	8,3	8,5	8,9
2020	487	508	534	8,9	9,2	9,7
2025	519	549	584	9,4	9,9	10,5
2030	547	589	634	9,8	10,6	11,4

²⁷ ŠPROCHA, B., Reprodukcia rómskeho obyvateľstva na Slovensku a prognóza jeho populačného vývoja, 2014

Z údajov v tab. 2 je možné usúdiť, že v horizonte prognózy v roku 2030 by váha rómskeho obyvateľstva mohla vzrásť až na 9,8 – 11,4 %. Riešením rómskej problematiky by bolo efektívnejšie a viac účelovo vynakladať finančné prostriedky pre rómsku populáciu. Ďalej je nevyhnutné ich postupné vyčleňovanie z rómskych osád a vzdelávanie rómskych detí iným spôsobom, napríklad internátnym spôsobom. Problematiku nezamestnanosti a sociálnej odkázanosti rómskej populácie nie je možné vyriešiť v priebehu niekoľkých rokov. Na tak komplexnú problematiku je potrebný systematický prístup v priebehu desiatok rokov, prípadne aj niekoľkých generácií. Najskôr bude potrebné nájsť politický konsenzus naprieč celým politickým spektrom a zapojiť do spolupráce všetky kompetentné orgány a inštitúcie.

Pokles dôvery verejnosti v národné hodnoty, princípy a inštitúcie môže priamo aj nepriamo súvisieť s predošlými hrozbami a ich neefektívnym riešením. Politici a poprední predstavitelia štátu musia byť príkladom pre domáce obyvateľstvo. Častokrát prekračujú svoje právomoci a prostredníctvom podvodného konania ich ľudia nerešpektujú. Slovensko zaznamenalo v poslednej dobe pokles dôvery verejnosti, ale menšie protesty neprerástli do rozsiahlych nepokojov. Je nevyhnutné prijať právne úpravy, ktoré by na jednej strane sprísnil tresty pre politikov a na druhej strane by umožnili sankcionovanie mainstreamových médií, ktoré prostredníctvom fabulácií a zavádzania bez akýchkoľvek dôkazov vytvárajú rôzne pseudokauzy.

ZÁVER

Aktuálne hrozby vplývajúce na bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky sú častokrát medzi sebou prepojené a obsahujú prvky, ktoré sa vzájomne prelínajú. Je preukázateľné, že časť atentátnikov útočiacich v Paríži v novembri 2015 prišla do krajiny prostredníctvom nelegálnej a nekontrolovanej migrácie. Medzi migrantami prúdiacimi do Európy sa nachádzajú osoby, ktoré sa môžu zapojiť do teroristických akcií, t. j. môžu predstavovať potenciálnu hrozbu pre bezpečnostné prostredie danej krajiny, vrátane Slovenska. V prípade ďalšieho stupňovania vojenského konfliktu na Ukrajine by mohli byť obmedzené alebo úplne prerušené dodávky zemného plynu z Ruskej federácie do krajín Európy, či už z dôvodu zastavenia týchto dodávok zo strany Ruskej federácie alebo z dôvodu poškodenia plynovodu na území Ukrajiny. Slovensko by tak bolo poškodené po materiálnej stránke a zároveň aj po finančnej, nakoľko sme tranzitnou krajinou. Z hľadiska vojenských hrozieb je pre Slovensko podstatné členstvo v NATO. Nakoľko Ozbrojené sily Slovenskej republiky nedisponujú technickými, materiálnymi ani ľudskými zdrojmi zabezpečujúcimi vlastnú obranu je nevyhnutné aby malo Slovensko silných spojencov. Organizované prevádzačstvo, ktoré sa v poslednej dobe stáva čoraz väčším negatívnym fenoménom by nebolo možné uskutočňovať bez nelegálnej migrácie. Keďže slovensko-ukrajinská štátna krajina je zároveň aj hranicou Schengenského priestoru, príslušníci Kriminálneho úradu finančnej správy budú aj v budúcnosti musieť riešiť prípady spojené s organizovaným prevádzačstvom. Podobné je to aj v prípade aktuálnych vnútorných hrozieb vplývajúcich na bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky. Neriešenie rómskej problematiky poukazuje na neschopnosť riadiť veci verejné, čo má aj priamy vplyv na nárast extrémizmu a radikalizmu. Ich predstavitelia a sympatizanti to využívajú na šírenie svojich myšlienok a následné formovanie postojov k podstatným problémom spoločnosti, obzvlášť medzi mladými ľuďmi. Budúci stav bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky je problematike prognózovať, pretože má svoju vnútornú dynamiku a je ovplyvňované množstvom špecifických činiteľov. Aj malé zmeny prebiehajúce procesoch riadenia štátu môžu výrazne pôsobiť na život ľudí a ich bezpečnosť. V záujme efektívneho riešenia spomínaných problémov je potrebné každý krízový jav posudzovať komplexne a účelovo a zaujímať k nemu jednoznačné a vyhranené postoje.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AMNESTY INTERNATIONAL, 2016. *Výročná správa Amnesty International 2016/2017. Stav ľudských práv vo svete*. Londýn: Amnesty International Ltd, 2017. ISBN 978-0-86210-492-4.
- BARTKO, F., 2012. *Bezpečnostné riziká a bezpečnostná politika SR* [online]. In: Košická bezpečnostná revue. Roč. 2, č.2. Vysoká škola bezpečnostného manažmentu v Košiciach. ISSN 1338-5956 [cit. 2018-13-9]. Dostupné z: <https://www.vsbm.sk/data/revue/revue-2-12.pdf>
- BESKID, J., 2014. *Vojna novej generácie realizovaná na Kryme*. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2014 – zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 24- 32 s. ISBN 978-80-8040-495-6.
- ČERI, L., NEČAS, P., NAĎ, R., 2011. *Terorizmus – asymetrická hrozba*. In: Politické vedy: časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá. Roč. 14, č. 3. s. 87-97. ISSN 1335-2741.
- GUBAŠ, F., 2014. *Energetická bezpečnosť v podmienkach SR* [online]. In: Krízový manažment. č. 1. [cit. 2018-10-9]. Dostupné z: <http://fsi.uniza.sk/kkm/files/admincasopis/KM%201%202014/07%20Gubas.pdf>
- CHARVÁT, J., 2007. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál.183 s. ISBN 978-80-7367-098-6.
- IVANČÍK, R., 2012. *Energetická bezpečnosť – neoddeliteľná súčasť národnej a medzinárodnej bezpečnosti*. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2012: zborník príspevkov z 3. medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl. s. 163-172. ISBN 978-80-8040-4508-05.
- IVOR, J., 2015. *Spoločnosť proti terorizmu*. Vydavateľstvo Aleš Čenek. 470 s. ISBN 978-80-7380-5463.
- LAML, R., 2008. *Niekoľko poznámok k definícii bezpečnostného prostredia v Bezpečnostnej stratégii SR* [online]. Fórum pre medzinárodnú politiku [cit. 2018-27-08]. Dostupné z: <http://www.mepoforum.sk>
- LUNDE, P., 2009. *Organizovaný zločin*. Vydavateľstvo: Mladá fronta. 200 s. ISBN 978-80-2041-9972.
- MARCHEVKA, P., NÉMETH, L., 2010. *Diskusia k základným pojmom krízového riadenia* [online]. In: Krízový Manažment. Ročník 9. Číslo 2. ISSN 1336-0019 [cit. 2018-27-08]. Dostupné z: http://fbi.uniza.sk/images/Dokumenty/casopis_km/archiv/2010_02/clanky/07%20Nemeth.pdf
- MATLOVIČOVÁ, K., MATLOVIČ, R., MUŠINKA, A., ŽIDOVÁ, A., 2012. *The Roma population in Slovakia. Basic characteristics of the Roma population with emphasis on the spatial aspects of its differentiation*. In: Penczes, J., Radics, Z. (Eds.): Roma population on the peripheries of the Visegrad countries. Spatial trends and social challenges. Debrecen. pp 77-104. ISBN 978-615-5212-07-9.
- MIHOKOVÁ JAKUBČEKOVÁ, J., PRÍVAROVÁ, R., TOMEK, M., 2017. *Nelegálna migrácia v rámci Slovenskej republiky* [online]. In: Trilobit [elektronický zdroj]: odborný vedecký časopis. ISSN 1804-1795 [cit. 2018-08-08]. Dostupné z: <http://trilobit.fai.utb.cz/Data/Articles/PDF/2e840e8f-4e29-4150-b0e7-5bd2af904c43.pdf>
- MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2014. *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019* [online]. [cit. 2018-12-09]. Dostupné z: https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/naka_opr/nptj/koncepcia%20extremizmus%202015-2019.pdf

- MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY, *Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike* [online]. [cit. 2018-12-09]. Dostupné z: <http://www.minv.sk/?rocenky>
- MIŠKOV, J., 2011. *Výzvy energetickej politiky SR*. In: Spoločná energetická politika EÚ energetická bezpečnosť SR: zborník. Bratislava: SFPA. s. 10-12. ISBN 978-80-89356-37-9.
- NÁRODNÝ BEZPEČNOSTNÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2014. *Koncepcia kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015 – 2020* [online]. [cit. 2018-12-09]. Dostupné z: <http://www.nbusr.sk/wp-content/uploads/kyberneticka-bezpecnost/Koncepcia-kybernetickej-bezpecnosti-SR-na-roky-2015-2020-A4.pdf>
- NEČAS, P., OLEJNÍK, F., 2007. *Wanted more security: Towards a better world*. Košice: Faculty of Aeronautics of the Technical University of Košice. 137 s. ISBN 978-80-8073-762-7.
- PROCHÁZKOVÁ, D., ŠESTÁK, B., 2007. *Lidská bezpečnost*. PA ČR Praha, Vydavatelství PA ČR v Praze, 130 s. ISBN 978-80-7251-238-6.
- RAŠEK, A., 2013. *Kybernetická válka pokračuje* [online]. In: *Vojenské rozhledy*. roč. 21 (53), č. 4. s. 73–89. ISSN 1210-3292 [cit. 2018-13-09]. Dostupné z: <http://vojenskerozhledy.cz/kategorie/kyberneticka-valka-pokracuje>
- STOJER, R., 2015. *Konflikt na Ukrajině a ruský zásah: Nový způsob vedení hybridní války, nebo aplikace klasických postupů?* [online]. In: *Vojenské rozhledy*. roč. 24 (56), č. 1, s. 26–37. ISSN 2336-2995 [cit. 2018-6-09]. Dostupné z: <http://vojenskerozhledy.cz/kategorie/konflikt-na-ukrajine-a-rusky-zasah-novy-zpusob-vedeni-hybridni-valky-nebo-aplikace-klasickych-postupu>
- ŠIMÁK, L. a kol., 2005. *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina: FŠI ŽU. ISBN 80-88829-75-5.
- ŠIMÁK, L., 2006. *Manažment rizík* [online]. Žilina. FŠI ŽU [cit. 2018-23-08]. Dostupné z: http://fsi.uniza.sk/kkm/files/publikacie/mn_rizik.pdf
- ŠIMÁK, L. a kol., 2012. *Ochrana kritickej infraštruktúry v sektore dopravy* (vedecká monografia - separát), 1.vyd. ŽU v Žiline / EDIS - vydavateľstvo ŽU v Žiline. 180 s. ISBN 978-80-554-0625-1.
- ŠIMÁK, L., 2016. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Druhé prepracované vydanie. Žilina: EDIS - vydavateľské centrum ŽU. ISBN 978-80-554-1165-1.
- ŠPROCHA, B., 2014. *Reprodukcia rómskeho obyvateľstva na Slovensku a prognóza jeho populačného vývoja*. Infostat. Vydavateľstvo: OF PRINT JH. Bratislava. ISBN 978-80-89037-38-4.
- Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.*
- Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu.*

Ing. Daniel BREZINA
Žilinská univerzita v Žiline,
Fakulta bezpečnostného inžinierstva, Katedra krízového manažmentu
Univerzitná 8215/1, 010 26 Žilina, Slovensko
daniel.brezina@fbi.uniza.sk

Ing. Matej MASÁR
Žilinská univerzita v Žiline,
Fakulta bezpečnostného inžinierstva, Katedra krízového manažmentu
Univerzitná 8215/1, 010 26 Žilina, Slovensko
matej.masar@fbi.uniza.sk

STRATÉGIA VEDENIA VOJENSKÉHO KONFLIKTU POČAS KRYMSKEJ KRÍZY NA UKRAJINE

STRATEGY OF LEADING THE MILITARY CONFLICT DURING THE CRIMEAN CRISIS IN UKRAINE

Ján BREZULA

ABSTRACT

Hybrid warfare is nowadays one of the most used terms in the area of military and security affairs which uses various combination of the political, economical, social, communication activities and means of power as well as conventional, irregular, terroristic and disruptive criminal ways of battle procedure. The aim of this article is to analyse a new concept of conducting of warfare – warfare of the new generation or so called hybrid warfare – with the annexation of the Crimean peninsula by the Russian federation. The analysis is focused on the methods and military tactics which were used by Russia to achieve its given target.

Keywords: hybrid warfare, Crimean crisis, information warfare, hybrid threat, hybrid conflict, new strategy, operational concept

ÚVOD

Zreteľná zmena charakteru strategického prostredia so sebou prináša aj zmenu charakteru vedenia dnešných vojnových konfliktov, ktoré v súčasnej dobe už nenapĺňajú predstavu tradičnej vojny, vedenej s použitím konvenčných ozbrojených síl a tradičných bojových operácií a postupov. Aktéri dnešných vojen a konfliktov volia nové, oveľa sofistikovanejšie formy vedenia vojny tak, aby neboli zjavne dokázateľné nielen ciele a dôvody na začatie vojny, ale aj identifikovaní oni samotní. Tieto nové formy vedenia vojny sú označované ako vojny hybridné, u ktorých je hlavný dôraz položený na sabotážne činnosti, informačnú agresivitu, zhoršovanie zvrchovanosti štátu, gerilový boj ozbrojených sabotérov, diverzantov a zaplatených miestnych kriminálnych živlov.¹ V hybridnej vojne sa tradičné stratégie nevyužívajú. Hybridná vojna nie je plánovaná pre stratégiu frontálnej vojny, ale pre stratégiu vojny informačnej.

1. DEFINÍCIA ZÁKLADNÝCH POJMOV

Pojem hybridná vojna sa v ostatných rokoch udomácnil nielen medzi teoretikmi na poli medzinárodných vzťahov a bezpečnostných štúdií, ale svoje miesto si našiel aj v jazyku médií a ukotvil sa i v povedomí širšej verejnosti. Na striktnej definícii tohto konceptu však nepanuje zhoda a celý pojem stojí na niekoľkých nie celkom vyjasnených premisách.²

V novodobej súčasnosti popísal koncept hybridnej vojny Frank Hoffman, ktorý tvrdil, že „hybridná vojna zahŕňa celé spektrum rôznych druhov vedenia boja, vrátane konvenčných spôsobilostí, nekonvenčnej taktiky a zoskupení jednotiek, teroristických akcií, vrátane neobmedzených foriem násilia a zastrasovania, davových nepokojov a kriminalitou, spôsobených

¹ HRNČIAR, M. *Keystones of Irregular Warfare*. 2017, s. 150-152.

² ZŮNA, P. *Kritický pohled na koncept hybridních válek*, s. 33.

spoločenským rozvratom – pričom jednotlivé prvky sa vzájomne dopĺňajú, prelínajú či splývajú.³ Pri svojej snahe o definíciu hybridnej vojny sa Hoffman opiera o koncept „Unrestricted warfare“, „vojny bez hraníc“ - koncept vytvorený dvojicou čínskych generálov (generáli Qiao a Wang), ktorí sa usilovali o posun od klasického vojenského uvažovania k využitiu čo najširšieho inštrumentária nástrojov za cieľom dosiahnutia víťazstva. Popri tradičnej vojenskej sile má v tomto ponímaní zohrávať kľúčovú úlohu vedenie vojny predovšetkým na informačnej, kultúrnej, politickej a ekonomickej úrovni⁴. V kontexte rozvoja informačných technológií v priebehu posledných desaťročí sa jednou z dominantných zložiek hybridnej vojny stáva predovšetkým jej kybernetický, respektíve informačný rozmer.⁵

Na prácu Hoffmana nadväzuje John McCuen, ktorý vo vlastnom vymedzení hybridnej vojny⁶ tento koncept chápe ako inštrument na uchopenie celého spektra konfliktov v ich fyzických i koncepcných dimenziách, pričom popri ozbrojenom boji proti nepriateľovi paralelne prebieha i súboj o získanie podpory miestneho obyvateľstva, udržanie si podpory vlastných obyvateľov, ovplyvňovanie verejnej mienky a získavanie podpory medzinárodného spoločenstva. „Kritickým bodom je, že na víťazstvo v hybridnej vojne musíme uspieť na troch rozhodujúcich bojiskách: na konvenčnom bojisku, na bojisku pôvodnej populácie a na bojisku domáceho frontu a medzinárodnej komunity.“⁷

Ďalší pohľad poskytuje Russell W. Glenn, ktorý definuje samotnú hybridnú hrozbu ako „protivníka, ktorý súčasne a adaptabilne využíva rôzne kombinácie politických, ekonomických, sociálnych, informačných aktivít a nástrojov moci a zároveň konvenčné, nepravidelné, teroristické a rozvratné kriminálne spôsoby vedenia boja, pričom protivník môže byť tvorený zo štátnych a neštátnych aktérov, či ich kombináciou.“⁸

Okrem vyššie uvedených názorov a definícií existujú samozrejme aj ďalšie, ktoré sú však viac či menej podobné a neprinášajú zásadnú zmenu v pohľade na skúmanú problematiku. Niektoré sú obširnejšie, niektoré stručnejšie, v niektorých sa autori sústreďujú viac na využitie hlavne fyzických nástrojov s cieľom vyrovnat' prevahu protivníka alebo jeho zdolanie, a v niektorých zasa viac na nefyzické spôsoby vedenia boja, napríklad kybernetické útoky alebo psychologické operácie. V podstate sa však zhodujú v tom, že v prípade hybridnej vojny ide o vojnu, v ktorej dochádza k súbežnému využitiu konvenčných i nekonvenčných prostriedkov, techník a metód pri vedení bojovej činnosti, a v prípade hybridných hrozieb ide o rozmanitú kombináciu regulárnych síl, neregulárnych síl a/alebo kriminálnych elementov, všetkých zjednotených s cieľom dosiahnuť stanovené ciele. V každom prípade, bez ohľadu na úplnosť či neúplnosť používaných definícií, alebo odchýlky v nich, „hybridná vojna a hybridné hrozby“, ako uvádza Christopher Bowers, „predstavujú veľmi reálnu bezpečnostnú výzvu, ktorej budeme musieť čeliť v nasledujúcich dekádach.“⁹

Hybridná vojna sa využíva na popísanie flexibilného a komplexného bojiska vyžadujúci veľmi adaptabilný a rýchly účinok. V hybridnej vojne sa počíta s využitím komplexných a rôznorodých vojenských činností, zdrojov, programov a aplikácií, prispôbených na konkrétny stav s cieľom maximálne nenásilne a presvedčivo využiť ekonomický a politický vplyv na dosiahnutie požadovanej zmeny. K tomu sa využijú pohyby na trhoch, politické, sociálne, ekonomické a iné podmienky pre destabilizovanie situácie na území protivníka. Hybridná vojna vytláča klasický postup vedenia vojny s nasadením regulárnych ozbrojených síl a využíva neregulárne ozbrojené sily. Štát, ktorý vedie hybridnú vojnu, uzatvára dohodu s neštát-

³ HOFFMAN, F.G. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars, s. 8.

⁴ HOFFMAN, G. F. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars, s. 22.

⁵ BACHMANN, S. D. – GUNNERIUSSON, H. Hybrid Wars: 21st Century's New Threats to Global Peace and Security, s. 28.

⁶ McCUEN, J. Hybrid Wars, s.108.

⁷ McCUEN, J. Hybrid Wars, s.107.

⁸ GLENN, W.R. Thoughts on Hybrid Conflict.

⁹ BOWERS, CH.O. Identifying Emerging Hybrid Adversaries, s. 8.

nými realizátormi (súkromnými bezpečnostnými silami alebo vojenskými agentúrami), najatými bojovníkmi a skupinami miestneho obyvateľstva (vrátane kriminálnych skupín), pričom akékoľvek formálne spojenie s nimi celkom zatajuje a odmieta. Uvedení realizátori môžu realizovať voči nepriateľovi také kroky, ktoré si štát, ako subjekt medzinárodného práva nemôže dovoliť, pretože musí dodržiavať Ženevské konvencie vojnového práva, Haagsky dohovor a poriadok vedenia pozemnej vojny.

2. NOVÁ RUSKÁ STRATÉGIA VEDENIA VOJENSKÉHO KONFLIKTU

Pri porovnaní priebehu vojenskej operácie na Kryme s prejavom náčelníka Generálneho štábu ozbrojených síl Ruskej federácie armádneho generála Valerija Gerasimova na konferencii Akadémie vojenských vied je možné konštatovať, že v ruskom ponímaní došlo k zmene tradičných vojenských metód a postupov vedenia vojenského konfliktu. Podľa Gerasimova je hybridná vojna vojnou novej generácie, v ktorej tradičné vojenské metódy a postupy sú nahradené hybridnými, to znamená širokou škálou politických, ekonomických, informačných, medzinárodných, humanitárnych a ďalších nástrojov. Gerasimov ďalej hovorí, že nový druh vedenia vojny nebude mať ani začiatok a ani koniec v klasickom ponímaní, tj. stav vyhlásenia vojny a kapitulácie. Taktiež nedôjde k vyhláseniu vojny či otvorenému začiatku vojenských operácií, takže prechod medzi mierom a konfliktom je postupný a nejasný.¹⁰

Nová ruská stratégia vedenia vojenského konfliktu je postavená na neochote protivníka začať strieľať ako prvý. Čoraz viac sa bude zotierať rozhranie medzi vojakmi a civilným obyvateľstvom, ktorí po vyzbrojení vlastným štátom sa stanú vážnou hrozbou pre regulárne ozbrojené sily protivníka a to kvôli svojmu neregulárnemu charakteru. Nová vojna sa nebude viesť klasickým spôsobom na bojových poliach alebo v uliciach miest. Výsledkom vojny novej generácie majú byť dominantné informačné a psychologické vojny, ktorých účelom je dosiahnuť prevahu nad jednotkami nepriateľa a kontrolu nad ich zbraňami a súčasne morálne a psychologicky zlomiť príslušníkov ozbrojených síl a civilné obyvateľstvo protivníka. Hlavným cieľom vojny novej generácie je znížiť potrebu použitia tzv. tvrdej vojenskej sily na nevyhnutné minimum a zároveň spôsobiť nepriateľovi ujmu a zníženie domácej podpory zo strany ozbrojených síl a civilného obyvateľstva na úkor ich vlastnej vlády.

Generál Gerasimov kladie aj ďalšie rétorické otázky: „Čo je to súčasná vojna? Na čo treba pripravovať armádu? Ako má byť vyzbrojená?“ Odpovede na tieto a ďalšie súvisiace otázky by mali určovať cesty rozvoja ozbrojených síl v dlhodobej perspektíve a zároveň umožniť získať predstavu o spôsoboch ich použitia. V súčasnosti sa podľa Gerasimova zavádzajú nové, netradičné bojové postupy. Rastie úloha mobilných zoskupení rôznych druhov, ktoré pôsobia v jednotnom informačnom poli a v spravodajskom priestore vďaka možnostiam nových systémov riadenia a zabezpečenia. Vojenské operácie sú dynamickejšie, aktívnejšie a prinášajú výsledky. Vytrácajú sa taktické a operačné prestávky, ktoré by mohol protivník využiť. Nové komunikačné a informačné technológie umožnili zmenšiť priestorový a časový odstup medzi vojakmi a velením, pričom takýto druh vojny sa neodohráva na fyzickom bojiisku, ale ako uvádzajú ruskí teoretici, odohráva sa v tzv. psychologickú sféru. Podľa nich sa budúce vojny nebudú viesť klasickým spôsobom na bojiisku, ale najmä v ľudských myšliach. Aj preto Rusko kladie v súčasnosti veľký dôraz na oblasť informačných a psychologických operácií. Informačné a psychologické operácie už nebudú ako doteraz hrať úlohu len podporných alebo pomocných aktivít, pretože dobre pripravená a vedená informačná a psychologická vojna môže v mnohých prípadoch nahradiť tradičné spôsoby vedenia vojny bez potreby nasadenia veľkého počtu vojenských jednotiek a techniky.

¹⁰ GERASIMOV, V. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий.

Zmenu ruského vnímania vedenia vojny novej generácie popisuje aj Peter Mattsson v publikácii „Sú ruské ozbrojené sily adaptované na nové operačné koncepty multipolárneho sveta?“. Z uvedeného materiálu vyplýva nasledovné smerovanie rozvoja ruských vojenských schopností do roku 2020:¹¹

- posun od priamej deštrukcie k priamemu vplyvu;
- od priameho zničenia nepriateľa k jeho vnútornému rozrušeniu;
- od vojny so zbraňami a technológiami k vojne kultúr;
- od vojny s konvenčnými jednotkami k vojne využívajúcej menšie špeciálne pripravené sily a komerčné neregulárne zoskupenia;
- od tradičného (3D) bojiska k informačnej/psychologickej vojne a vojne vnímania;
- od priamych zrážok k bezkontaktnéj vojne;
- od vojny v hmotnom priestore k vojne uskutočňujúcej sa v ľudskom vedomí a kybernetickom priestore;
- od symetrickej vojny k asymetrickej vojne, kombinovaním politických, ekonomických, informačných, technologických a ekologických činností.

Hlavným cieľom novej ruskej stratégie vedenia vojenského konfliktu je znížiť potrebu použitia tzv. tvrdej vojenskej sily na nevyhnutné minimum a zároveň spôsobiť nepriateľovi ujmu a zníženie domácej podpory zo strany ozbrojených síl a civilného obyvateľstva na úkor svojej vlastnej vlády.

3. HYBRIDNÁ VOJNA NA UKRAJINE

Krym bol vždy pre Rusko významným strategickým územím. Od 18. storočia je prístavom Čiernomorskej flotily. Pred tým, ako Krym prešiel pod Ukrajinu, keď ho Nikita Chruščov daroval 19. februára 1954 Ukrajine ako dar k 300. výročiu Perejaslavskej Rady, ktorá spojila Ukrajinu s Ruskom, patril tento polostrov Rusom viac než 700 rokov. V súčasnej dobe žije v 2 miliónom Kryme približne 60% Rusov, 25% Ukrajincov a 10% Krymských Tatárov.¹²

Pri anexii Krymu na jar 2014 použilo Rusko širokú škálu vojenských (symetrických i asymetrických), politických, ekonomických, informačných, propagandistických, diplomatických a kybernetických prostriedkov vedenia boja. Ruská invázia na Kryme ukázala, že nešlo o priame zlikvidovanie nepriateľa, ale jeho ovládnutie. Použitie konvenčnej vojenskej sily sa stalo takmer nepotrebné, pretože ovládnutím myslí krymského obyvateľstva, vojakov, námorníkov a príslušníkov ďalších ozbrojených zložiek došlo k tomu, že títo pod informačným a psychologickým vplyvom zradili vlastný štát a podporili agresora a tým umožnili Rusku dosiahnuť vytýčený cieľ.

Vojna novej generácie má podľa Čekinova a Bogdanova celkovo 8 fáz¹³, z ktorých väčšina z nich bola využitá aj v rámci krymského scenára:

Prvá fáza: nevojenská asymetrická vojna, zahŕňa informačné, morálne, psychologické, ideologické, diplomatické a ekonomické opatrenia ako súčasť plánu pre vytvorenie priaznivej politickej, ekonomickej a vojenskej situácie.

Druhá fáza: sa vyznačuje špeciálnymi operáciami, ktoré majú viesť do omylu politických a vojenských lídrov (vrátane západných) prostredníctvom koordinovaných opatrení vykonávaných diplomatickými kanálmi, médiami a vrcholovým štátnymi úradníkmi a vojenskými agentúrami, ktoré úmyselne šíria nepravdivé (falošné) údaje, príkazy, smernice a nariadenia.

¹¹ MATTSSON, A. P. The Russian Armed Forces: Adapted to New Operational Concepts in a Multipolar World?

¹² PÁLENČÁR, M. - KAZANKOV, O. Rusi Rusov neopustia. Krym - stret mocností.

¹³ ČEKINOV, G. S. – BOGDANOV, A. S. The Nature and Content of a New Generation War.

Tretia fáza: zastrašovanie, klamanie, a podplácanie vládnych a vojenských funkcionárov a dôstojníkov s cieľom donútiť ich neplniť svoje služobné povinnosti. (Táto fáza bola na Kryme využitá aj proti podnikateľom, ktorých podnikateľské aktivity boli previazané s Ruskom).

Štvrtá fáza: destabilizujúcou propagandou zvýšiť nespokojnosť medzi obyvateľstvom, posilnenú príchodom ruských ozbrojených skupín (nevojenských), zapojením miestnych ozbrojených skupín (z kriminálneho prostredia) a stupňujúce rozvracanie situácie.

Piata fáza: vytvorenie bezletovej zóny nad celou krajinou, ktorá má byť napadnutá, zavedenie blokad a rozsiahle využitie súkromných militarizovaných spoločností (súkromných bezpečnostných služieb, vojenských agentúr) v úzkej spolupráci s ozbrojenými opozičnými jednotkami.

Šiesta fáza: začatie vojenskej akcie, ktorej bezprostredne predchádzali rozsiahle prieskumné a diverzné činnosti. K tomu sú využité všetky typy, formy, metódy a sily, vrátane síl špeciálnych operácií, kozmický, rádiový, elektronický prieskum, diplomatická, spravodajská a priemyselná špionáž. V rámci tejto fázy sú realizované vysoko presné zásahy kľúčových objektov.

Siedma fáza: kombinácia cielenej informačnej operácie, elektronického boja, kozmickej operácie, nepretržité letecké obťažovanie v kombinácii s využitím vysoko presných zbraní, odpaľovaných z rôznych platforiem (ďalekonosné delostrelectvo a zbraní založených na nových fyzikálnych princípoch, vrátane mikrovlnného žiarenia, nelegálnych biologických zbraní).

Ôsma fáza: zlikvidovanie posledných bodov odporu a zničenie posledných bojujúcich nepriateľských jednotiek pomocou špeciálnych operácií vedených prieskumnými jednotkami. Tie majú za cieľ identifikovať nepriateľské jednotky, ktoré prežili a odovzdávajú o nich súradnice svojim útočiacim raketovým a delostreleckým jednotkám. Výsadkovou operáciou sa zabezpečí obkľúčenie vzdorujúcich bodov. Operáciu konečného vyčistenie terénu zabezpečia pozemné jednotky.

V prípade anexie Krymu a konfliktu na juhovýchodnej Ukrajine sa, na rozdiel od rusko-gruzínskej vojny v roku 2008, kedy Rusko v rámci rozsiahleho vojenského cvičenia niekoľko mesiacov rozmiestňovalo vojakov a techniku popri hraniciach s Gruzínskom, už naplno prejavili všetky spôsoby vedenia hybridnej vojny. Ďalším negatívnym faktorom bolo to, že krátko pred samotnou anexiou Krymu prebehli na Ukrajine voľby, pričom jej nové politické vedenie bolo absolútne neschopné prijímať v danej situácii adekvátne rozhodnutia a vydávať zmysluplné rozkazy ozbrojeným zložkám štátu. Ukrajinské velenie, vzhľadom na absenciu rozkazov od najvyšších predstaviteľov krajiny, nebolo schopné riadiť, organizovať a už vôbec nie koordinovať činnosť jednotlivých ozbrojených a bezpečnostných zložiek a prijímať účinné a efektívne protiopatrenia na zabránenie anexie polostrova. Problém spočíval aj v tom, že ukrajinská armáda a bezpečnostné zložky boli dlhodobo podfinancované, nedostatočne vyzbrojené, vystrojené, zásobované, s nízkou úrovňou pripravenosti, vycvičenosti, s malými alebo vôbec nijakými skúsenosťami z bojových operácií, nereformované a navyše slabo lojálne ku skorumpovanej vláde.

Operácia na Kryme prebehla podľa pripraveného scenára.¹⁴ Po presunutí dobre vyzbrojených, vystrojených a vycvičených osôb tzv. „utajenej armády“ s maskovanými tvármi a v poľných uniformách bez akéhokoľvek označenia a hodností, ktoré by mohli prezradiť ich príslušnosť k štátu, druhu vojenských síl alebo jednotky, došlo k rýchlemu obsadeniu dôležitých administratívnych budov, letísk a vojenských útvarov. V rovnakom čase bol zabezpečený prisun civilných destabilizačných skupín a radikálne naladených obyvateľov z Ruska s cieľom zvýšenia destabilizácie a vyvolania dojmu hromadnej nespokojnosti miestneho obyvateľstva Krymu. Okrem ruských vojakov špeciálnych jednotiek a vojenskej rozvedky boli nasadení aj príslušníci ruských súkromných bezpečnostných služieb, zložených najmä z bývalých prísluš-

¹⁴ IVANČIK, R. Teoretické východiská skúmania problematiky hybridnej vojny – vojny 21. storočia, s. 146.

nikov silových štruktúr so skúsenosťami z bojov v Podnestersku, Čečensku a v Bosne a Hercegovine. Súčasne s tým prebiehala psychologická vojna so zameraním na funkcionárov a veliteľov útvarov s cieľom zlomiť či eliminovať ich prípadný odpor. Tí boli zastrašovaní, vydieraní a podplácaní, pričom sa vyvarovali použitia palebnej sily. Okrem toho, prebiehala silná informačná kampaň, ktorá šírila cieľenú vopred pripravenú ruskú propagandu. Ukrajinská tlač a šírenie ukrajinských televíznych a rozhlasových programov bolo blokované. Celá operácia sa vyznačovala veľmi dobrou disciplínou ruských jednotiek a použitím ľahkých obrnených vozidiel a nového výstroja, vrátane nepriestrelných viest s najvyšším stupňom ochrany.

Pri podrobnejšom skúmaní priebehu operácie na Kryme dospejeme k záveru, že pri porovnaní krymského scenára s ôsmimi fázami vojny novej generácie, ktoré popísali Čekinov a Bogdanov, postačovalo Rusku na ovládnutie dôležitých administratívnych a vojenských objektov ako aj na získanie dôvery obyvateľstva Krymu, prvých **päť fáz** uvedeného scenára, bez nutnosti vedenia bojovej činnosti. V rámci hybridnej vojny bolo Ruskom úspešne využité rozsiahle nasadenie nevojenskej sily vo forme informačnej, psychologickéj a kybernetickej vojny. V prípade civilného obyvateľstva a príslušníkov ozbrojených síl protivníka bol vytváraný pocit beznádeje a nedôvery v prípadnú výhru ako aj nenávisť k vlastnej vláde. K tomu bola významným spôsobom využitá cenzúra, informačná propaganda ako aj psychologická vojna.¹⁵

Už v **prvej etape** invázie ruských ozbrojených jednotiek na Krym bola využitá cenzúra ruských rozhlasových a televíznych médií a internetu, vrátane sociálnych sietí. Cieľom cenzúry bolo zamedzenie šírenia informácií o skutočnej situácii na polostrove. Vzhľadom k tomu, že väčšina obyvateľov Krymu sledovala ruské médiá, cenzúra informácií v oznamovacích prostriedkoch splnila stanovený účel.

V **druhej etape** bolo spustené šírenie propagandy, ktorá mala za cieľ pôsobiť na nálady obyvateľstva ako na Kryme tak aj Rusku. A to cestou šírenia prepracovaných dezinformácií, ktoré boli použité na manipulujúce účely. Išlo o kombináciu pravdivých, nepravdivých a tých informácií, čo ľudia chceli, aby boli pravdou. Pričom nepravdivé informácie boli šikovne zapracované a odhaliť ich mohla len osoba znalá pomerov a situácie. V druhom rade, ruská propaganda pôsobila na vedomie ukrajinských vojakov s cieľom eliminovať ich vojenský odpor a získať ich na svoju stranu.

V rámci udržania si podpory u domácej populácie využívalo Rusko širokú paletu mediálnych prostriedkov, predovšetkým štátnej televízie, ktoré sú svojím pokrytím Ukrajiny schopné významne ovplyvniť nielen domácu, ale i ukrajinskú verejnú mienku. Dôležitú úlohu v tejto oblasti zohrávali aj platení internetoví blogeri, ktorí na domácich i zahraničných weboch prispievali do diskusií, v ktorých vyjadrovali podporu ruským aktivitám a spochybňovali protiruské názory a aktivity. V rámci využívania kybernetických nástrojov boli uskutočnené viaceré kybernetické útoky na webové stránky a systémy ukrajinských štátnych inštitúcií, dopravné siete, webové stránky dobrovoľníckych práporov a kybernetické útoky pomocou malwaru alebo spywaru. V rámci nástrojov nevojenských boli zabezpečené dodávky potravín, liečiv, materiálu a techniky prostredníctvom humanitárnych konvojov z Ruska a plnené ďalšie úlohy pod rúškom humanitárnych aktivít.

Ako cenzúra, tak aj šírenie ruskej propagandy bolo úspešne využité nielen pred začiatkom invázie, ale aj počas nej a neskôr aj po anexii Krymu. Táto forma neozbrojeného pôsobenia na nepriateľa sa stala veľmi dôležitou v rámci vedenia asymetrickej operácie na krymskom polostrove.

V **tretej etape** krymskej operácie išlo o psychologickú vojnu, v ktorej dochádzalo k ovplyvňovaniu psychiky občanov Krymu a k manipulovaniu ich vedomia. Prítomnosť rus-

¹⁵ BESKID, J. Vojna novej generácie realizovaná na Kryme, s. 29.

kých vojsk na hraniciach s Krymom boli súčasťou psychologického vplyvu nielen na velenie ozbrojených síl a jej príslušníkov, ale aj občanov polostrova. Úlohou tejto psychologickéj vojny bolo donútenie nepriateľa rozrušiť samého seba. V dôsledku vytvoreného stresu boli prijímané unáhlené rozhodnutia, čo malo za následok vytváranie mnohých chýb. Taktiež šírením protiukrajinskej propagandy dochádzalo k psychologickému pôsobeniu nielen na civilné obyvateľstvo ale aj ukrajinských vojakov a námorníkov pôsobiacich na Kryme s cieľom ich demoralizovania a tým dosiahnutia politických a vojenských zámerov odtrhnutia Krymu od Ukrajiny.¹⁶

Ďalšou formou vedenia hybridnej vojny bolo aj zapieranie ruskej vojenskej participácie na operáciách na juhovýchodnej Ukrajine. Až v mesiaci apríl 2014 prezident Putin po prvý krát pripustil prítomnosť ruských jednotiek na krymskom polostrove¹⁷, pričom mesiac pred tým to ešte oficiálne popieral. Rovnako však môžeme konštatovať, že ak Pentagon a NATO označovali ruské aktivity na Ukrajine ako vedenie hybridnej vojny, takisto možno týmto spôsobom označiť aj aktivity USA a ich spojencov na tej istej Ukrajine – nepravidelné ozbrojené jednotky boli aj na strane Kyjeva, rovnako ako silná mediálna propagačná činnosť a technologická podpora všetkými dostupnými prostriedkami v prospech Kyjeva.¹⁸ Generál Gerasimov tiež obviňuje Západ z vedenia hybridnej vojny na Ukrajine, pričom poukazuje najmä na pôsobenie zahraničných tajných služieb a obrovské finančné zdroje, informačné prostriedky a materiálo-technickú pomoc v prospech ukrajinských ozbrojených síl a nepravidelných ozbrojených skupín. „Generál i ruská vláda sú presvedčení, že Západ financoval ukrajinskú opozíciu a ďalšie organizácie, napríklad nevládne a to nielen na Ukrajine, ale aj v Rusku.“¹⁹

Na základe doteraz uvedených informácií vyslovujem názor, že Rusko veľmi jasne pochopilo, že vedením informačnej a psychologickéj vojny s nasadením príslušníkov špeciálnych a spravodajských jednotiek určených na destabilizáciu situácie, dosiahne viac ako v prípade priameho otvoreného vojenského zásahu s množstvom vojakov a techniky, čo dokazuje aj dôsledne pripravený scenár hybridného spôsobu vedenia v rámci vojenského konfliktu na Kryme.

Otázkou však zostáva, či je vôbec možné hybridnej vojne v budúcnosti nejako zabrániť. Po preštudovaní problematiky novej formy vedenia vojny na Ukrajine sa domnievam, že je to možné práve v jej počiatkových fázach:

V rámci **prvej fázy** najmä zlepšovaním ekonomickej situácie obyvateľstva a to predovšetkým zvyšovaním úrovne zamestnanosti, poskytovaním sociálnych dávok pre sociálne slabšie vrstvy obyvateľstva, podporou mladých rodín, zvyšovaním úrovne vzdelanosti u detí predškolského a školského veku, zvyšovaním povedomia a hrdosti obyvateľstva k národu formou občianskych náuk na školách a prostredníctvom masovokomunikačných prostriedkov, organizovaním celodenných osláv dôležitých historických udalostí a míľnikov, podporou silových zložiek krajiny – ozbrojených síl a polície formou sociálnych a ekonomických výhod a pod.

V rámci **druhej fázy** najmä zvyšovaním propagandy v prospech krajiny formou tlačových oznámení, vyvracанím mýtov, poloprávď či mylných tvrdení a odhaľovaním rôznych konšpiračných webov, šíriacich propagandistickú kampaň, ktorá je súčasťou tzv. hybridnej vojny vedenej v súčasnej dobe Ruskou federáciou proti západným demokratickým štátom. Intenzita kampane, ktorej cieľom je nachyľovať verejnú mienku v prospech cieľov zahraničnej politiky Ruskej federácie podrývať demokratické inštitúcie na Západe či narušovať partnerstvo medzi jednotlivými štátmi Západu, sa totiž významnou mierou zvýšila po začiatku

¹⁶ BESKID, J. Vojna novej generácie realizovaná na Kryme, s. 30.

¹⁷ Agentúra Reuters UK. Putin admits Russian forces were deployed to Crimea.

¹⁸ Pravda. Hybridná vojna je realitou, nielen na Ukrajine!

¹⁹ SVĚTNIČKA, L. Hybridní války dávno známe, přesto je musíme objevit a popsat.

konfliktu na Ukrajine, pričom ďalšími impulzmi sa stali i migračná kríza v Európe či vojna v Sýrii.

V tretej a štvrtej fáze prijatím etických kódexov a takých zákonov v rámci ozbrojených síl, ktoré by trestali akúkoľvek kolaboráciu s protivníkom a umožňovali jej anonymné nahlasovanie a ktoré by zabezpečovali vyššiu mieru bezpečnosti obyvateľstva v regióne a to zvýšeným rozmiestneným policajných jednotiek a príslušníkov ozbrojených síl, prípadne dôslednejšou kontrolou hraničných priestorov a prechodov so susednými štátmi (v prípade Ukrajiny, najmä hraničnej oblasti s Ruskou federáciou).

ZÁVER

„Prišiel čas, aby sme si všetci priznali, že slová, kamera, fotografie, internet a informácie sa vo všeobecnosti stali ďalším typom zbrane, ďalším typom ozbrojených síl.“²⁰

Sergej Šojgu, minister obrany Ruskej federácie, 28. 3. 2015

Stratégia hybridného spôsobu vedenia vojny predstavuje veľmi silný a komplexný spôsob vedenia moderného ozbrojeného konfliktu. Spôsob, ktorý bol úspešne vyskúšaný na krymskom polostrove bez použitia konvenčných ozbrojených síl, len so zapojením spravodajských a špeciálnych jednotiek a s podporou miestneho obyvateľstva a ozbrojených dobrovoľníkov, vyburcovaných informačnou propagandou. Spôsob, ktorý môže byť s určitými obmedzeniami použitý aj v iných častiach sveta, pričom je možné predpokladať, že Rusko bude aj naďalej v budúcnosti viesť vojenské operácie obdobným, v podstate asymetrickým a nekonvenčným spôsobom vedenia moderného ozbrojeného konfliktu.

Z celkového počtu 18 tisíc vojakov a námorníkov slúžiacich na polostrove Krym, stratila Ukrajina v dôsledku ruského informačného a psychologického pôsobenia ešte pred samotnou anexiou až 14,5 tisíc, ktorí sa rozhodli slúžiť v ruských ozbrojených silách. Anexiou Krymu získalo Rusko 194 vojenských útvarov, letiská a námorné prístavy s ponorom hlbším ako majú prístavy v Odese, ďalej námornú základňu Čiernomorskej flotily a vedeckovýskumný výcvikový komplex letectva NITKA, ktorý je jediným výcvikovým strediskom v post-sovietskom priestore, určeným na výcvik pilotov palubného letectva. Okrem toho si Rusko ponechalo ukrajinský vojenský majetok a techniku v hodnote viac ako 11,4 mld. USD.²¹

Úlohy a smerovanie prípravy ozbrojených síl Slovenskej republiky budú v nasledujúcich rokoch závisieť od bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky²², pričom pre Slovenskú republiku má z bezpečnostného hľadiska najväčší význam členstvo v NATO.²³ Bezpečnostné prostredie bude v budúcnosti charakterizované predovšetkým rastúcou komplexnosťou, vysokou dynamikou zmien a vzájomnou previazanosťou politických, vojenských a ekonomických faktorov.²⁴ Moderné ozbrojené sily využívajú efektívne nástroje, ktoré poskytujú informačné a komunikačné systémy.²⁵

Zavádzaním nových a moderných systémov a technológií, aplikáciou netradičných a v mnohých prípadoch i nelegálnych či neregulárnych postupov a metód, ako aj zvyšovaním

²⁰ Agentúra Interfax. Shoigu: Information becomes another Armed Forces component.

²¹ BESKID, J. Vojna novej generácie realizovaná na Kryme, s. 32.

²² ŠKOLNÍK, M., TREBULA, M. Tvorba a udržiavanie zásob materiálu letectva a protivzdušnej obrany pre čas krízovej situácie, s. 397.

²³ KAŠELÁKOVÁ, P. Vplyv islamského fenoménu na zmenu bezpečnostného prostredia, s. 179.

²⁴ ŠKOLNÍK, M., BELAN, L. Obranné plánovanie, s. 7.

²⁵ MARCHEVKA, M. Spracovanie prehľadu zásob v bezpečnostných informačných systémoch, s. 304.

významu kybernetického a informačného priestoru bude hybridný spôsob vedenia vojny s najväčšou pravdepodobnosťou prevládať v nasledujúcich rokoch 21. storočia.

LITERATÚRA

- Agentúra Interfax. *Shoigu: Information becomes another Armed Forces component* [online]. 2015 [cit. 2018-06-04]. Dostupné na internete: <<http://www.interfax.com/newsinf.asp?id=81851>>.
- Agentúra Reuters UK. *Putin admits Russian forces were deployed to Crimea* [online]. 2014 [cit. 2018-06-04]. Dostupné na internete: <<https://uk.reuters.com/article/russia-putin-crimea-idUKL6N0N921H20140417>>.
- BACHMANN, Sascha-Dominik - GUNNERIUSSON, Hakan. *Hybrid Wars: 21st Century's New Threats to Global Peace and Security. Indian Journal of Asian Affairs* [online]. 2014 [cit. 2018-06-04]. Dostupné na internete: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2506063>.
- BESKID, Juraj. 2014. Vojna novej generácie realizovaná na Kryme. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2014 – zborník vedeckých a odborných prác*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2014, s. 24-32. ISBN 978-80-8040-495-6.
- BOWERS, O. Christopher. *Identifying Emerging Hybrid Adversaries* [online]. Strategic Studies Institute. 2012 [cit. 2018-06-04]. Dostupné na internete: <<http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/2012spring/Bowers.pdf>>.
- ČEKINOV, G. Sergej – BOGDANOV, A. Sergej. *The Nature and Content of a New Generation War* [online]. 2013 [cit. 2018-06-04]. Dostupné na internete: <http://www.eastviewpress.com/Files/MT_FROM%20THE%20CURRENT%20ISSUE_No.4_2013.pdf>.
- GERASIMOV, Valerij. *Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий* [online]. *Voenno-promyshlennyi kuryer* 8 (476). 2013 [cit. 2018-06-04]. Dostupné na internete: <<http://www.vpknews.ru/articles/14632>>.
- GLENN, W. Russel. *Thoughts on Hybrid Conflict* [online]. *Small Wars Journal*. 2009. [cit. 2018-06-04]. Dostupné na internete: <<http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/thoughts-on-hybrid-conflict>>.
- HOFFMAN, G. Frank. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars* [online]. Potomac Institute for Policy Studies. 2007 [cit. 2018-06-04]. Dostupné na internete: <http://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf>.
- HRNČIAR, M. Keystones of Irregular Warfare. In: *The 23rd International Conference. The Knowledge-Based Organization : Conference proceedings 1. Management and Military Sciences* [elektronický zdroj]. Sibiu : "Nicolae Bălcescu" Land Forces Academy, Sibiu, 2017. - ISBN 978-973-153-273-8, s. 150-154.
- IVANČIK, Radoslav. Teoretické východiská skúmania problematiky hybridnej vojny – vojny 21. storočia. In *Journal of International Relations, 2016, no. 2*. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, 2016, s. 130-156, ISSN 1336-1562.
- KAŠELÁKOVÁ, Petra. 2016. Vplyv islamského fenoménu na zmenu bezpečnostného prostredia. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 – zborník vedeckých a odborných prác*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2016, s. 179-185. ISBN 978-80-8040-534-2.
- MARCHEVKA, Martin. 2017. Spracovanie prehľadu zásob v bezpečnostných informačných systémoch. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017 – zborník vedeckých a odbor-*

- ných prác. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017, s. 304-309. ISBN 978-80-8040-551-9.
- MATTSSON, A. Peter. The Russian Armed Forces: Adapted to New Operational Concepts in a Multipolar World? In *Magazine Vol. 132/2005*. s. 8-11.
- McCUEN, John. *Hybrid Wars* [online]. Military Review. 2008 [cit. 2018-06-04]. Dostupné na internete : <<http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/237/rec/2>>.
- PÁLENČÁR, Marek - KAZANKOV, Olek. *Rusi Rusov neopustia. Krym - stret mocností* [online]. 2014 [cit. 2018-06-04]. Dostupné na internete: <<http://www.dolezite.sk/Rusi-Rusov-neopustia-Krym-stret-mocnosti-SFPrPI.html#ixzz2v54NTZNP>>.
- Pravda: Hybridná vojna je realitou, nielen na Ukrajine! [online]. In *Pravda*. 2015 [cit. 2018-06-04]. Dostupné na internete: <<http://simon22.blog.pravda.sk/2015/09/27/hybridna-vojna-je-realitou-nielen-na-ukrajine/>>.
- SVĚTNIČKA, Lubomír. Hybridní války dávno známe, přesto je musíme objevit a popsat [online]. In *Nato Aktual.cz*. 2015 [cit. 2018-06-04]. Dostupné na internete: <http://www.natoaktual.cz/hybridni-valky-davno-zname-presto-je-musime-objevit-a-popsat-p5p-na_analyzy.aspx?c=A150714_133516_na_analyzy_m02>.
- ŠKOLNÍK, Miroslav, BELAN, Lubomír. *Obranné plánovanie. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR*. 1. vydanie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 189 s. ISBN 978-80-8040-522-9.
- ŠKOLNÍK, Miroslav, TREBULA, Martin. Tvorba a udržiavanie zásob materiálu letectva a protivzdušnej obrany pre čas krízovej situácie. In *Zborník vedeckých a odborných prác „KOŠICKÁ BEZPEČNOSTNÁ REVUE 2/2016“*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2016, s. 476. ISSN 1338-4880.
- ZŮNA, Pavel. Kritický pohľad na koncept hybridných válek. In *Vojenské rozhledy 3*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2010, s. 215, ISSN 1210-3292.

mjr. Ing. Ján BREZULA
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
jan.brezula@mil.sk

VYBRANÉ PROBLÉMY ANALÝZY BEZPEČNOSTNÝCH RIZÍK V SYSTÉMOCH OCHRANY INFORMÁCIÍ

SELECTED PROBLEMS OF SECURITY RISKS ANALYSIS IN INFORMATION PROTECTION SYSTEMS

Miroslav BRVNIŠŤAN

ABSTRACT

Security risk analysis is an integral part of security mechanisms, including information protection systems. The current legal framework for information protection mechanisms defines security risk analysis differently, which has undoubtedly a number of negative impacts. An increase in information security requirements is a reason to think about how to protect information. Analysis of security risks as an essential element of creating an effective information protection system is not coordinated at the level of the state, resulting in inefficiency and ultimately consequent in a systemic failure of protective measures. The need to streamline procedures and centralise risk analysis appears to be an elementary assumption of effective information protection not only within the security system of the state, but also in the implementation of private sector information security measures.

Keywords: security risk analysis, security risk management, information protection, classified information, sensitive information, personal data, protection, classification, risk

ÚVOD

Bezpečnostný systém štátu a schopnosť chrániť informácie súvisiace so zabezpečením základných funkcií štátu a bezpečnosti občanov sú oblasti, ktorých význam s rastúcim množstvom informácií a s technologickým a technickým rozvojom narastá. Tento stav je zároveň podmienený zmenami bezpečnostného prostredia v ktorom sa Slovenská republika nachádza. Typické bezpečnostné riziká, ktoré boli základom pre konštituovanie systémov ochrany informácií historicky vychádzali z relatívnej stability bezpečnostného prostredia a nízkej dynamiky.

Nové (moderné) bezpečnostné hrozby a riziká vytvárajú predpoklady na prehodnotenie a re-definovanie charakteristických metód, foriem a prostriedkov riadenia a fungovania systémov ochrany informácií. Asymetrické a hybridné hrozby, vrátane kybernetických predstavujú nové podnety pre bezpečnostný systém o to viac ak ide o oblasť ochrany informácií. Zároveň aj už známe riziká ako napr. špionáž (vrátane priemyselnej špionáže), sabotáž a terorizmus nadobúdajú nové charakteristiky, ktoré ovplyvňujú systém bezpečnosti informácií. Je zrejmé, že bezpečnostné riziká je potrebné komplexne analyzovať a navrhnúť spôsoby ich efektívnej eliminácie. Dynamika zmien bezpečnostného prostredia je však v ostrom kontraste so schopnosťou bezpečnostného systému reagovať. Zotrvačnosť, komplikovanosť, formálnosť a byrokratickosť bezpečnostného systému sú pravdepodobne len jedným z viacerých aspektov, ktoré podmieňujú jeho (ne)spôsobilosť reagovať na nové podnety. V oblasti ochrany a bezpečnosti informácií to môže mať veľmi negatívne až fatálne dôsledky.

Vytvorenie efektívneho systému na ochranu informácií je zložitý a sofistikovaný proces. Porozumenie vzťahom medzi jednotlivými kategóriami chránených informácií,

dôvodmi ich vzniku a požiadavkami na ich ochranu je založené na porozumení základných, východiskových otázok súvisiacich s analýzou bezpečnostných rizík. Aký je súčasný stav v oblasti vzniku a ochrany vybraných kategórií informácií? Je integrálnou súčasťou opatrení definovaných platnými všeobecne záväznými predpismi analýza a manažment bezpečnostných rizík? Kto zodpovedá za vykonávanie analýzy bezpečnostných rizík na úrovni štátu? Aké je miesto súkromného sektora? Na tieto otázky sa pokúsime rámcovo zodpovedať a zároveň navrhnúť možné riešenia.

Základom pre zodpovedanie položených otázok bude analýza súčasného stavu v oblasti ochrany vybraných kategórií informácií so zameraním na analýzu/manažment bezpečnostných rizík. Vychádzame pritom z predpokladu, že analýza bezpečnostných rizík by mala byť elementárnym východiskom pri vzniku takýchto informácií, ako aj pri zabezpečovaní samotnej ochrany informácií. Identifikácia bezpečnostných rizík, ich analýza a schopnosť primerane a aktuálne reagovať na nové bezpečnostné riziká charakterizujú a zároveň zásadne podmieňujú celkovú efektívnosť systému ochrany informácií.

Na podrobnejšiu analýzu sme vybrali všeobecne záväzné právne predpisy upravujúce ochranu oblasti ochrany informácií - zákon č. 215/2004 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a doplnení niektorých zákonov (ďalej len zákon o OUS), zákon č. 45/2011 Z.z. o kritickej infraštruktúre (ďalej len zákon o kritickej infraštruktúre) a zákon č. 18/2018 Z.z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len zákon o ochrane osobných údajov). S cieľom dosiahnuť čo najrelevantnejšie závery porovnáme vybrané časti uvedených všeobecne záväzných právnych predpisov s vybranými právnymi aktami Európskej únie (ďalej len EU) a Severoatlantickej aliancie (ďalej len NATO).

1. POSTAVENIE ANALÝZY BEZPEČNOSTNÝCH RIZÍK V SYSTÉMOCH OCHRANY INFORMÁCIÍ

Určenie postavenia a väzieb analýzy/manažmentu bezpečnostných rizík v ktoromkoľvek systéme ochrany informácií sa odvíja od identifikovania základných znakov systému ochrany ako takej prostredníctvom ich teoretických charakteristík.

Ochrana je oblasť, ktorej funkčný význam možno posudzovať viacerými spôsobmi. Jedným z nich je aj analýza samotného pojmu ochrana, ktorá určuje tzv. funkčnú podstatu ochrany, teda dôvodov a zmyslu jej existencie prostredníctvom odpovedí na tri fundamentálne otázky¹: *Čo je predmetom ochrany? Pred kým a pred čím chráni? Akými nástrojmi sa ochrana vykonáva?*

Prostredníctvom odpovedí na uvedené otázky je možné komplexne popísať aj ciele a dôvody existencie systémov ochrany informácií. Zároveň je tým možné, podľa nášho názoru, identifikovať a popísať postavenie a širšie väzby analýzy bezpečnostných rizík v systémoch ochrany informácií. V kontexte systémov ochrany informácií je odpoveď na prvú otázku zrejmá. Predmetom ochrany sú informácie. Ich spôsob vzniku však môže byť v jednotlivých systémoch ochrany informácií odlišný, čo môže priamo ovplyvňovať hľadanie odpovedí na ďalšie otázky. *Pred kým a pred čím je potrebné informácie chrániť?* Táto otázka bude predmetom širšieho posudzovania s cieľom objasniť úlohy a dôvody existencie analýzy bezpečnostných rizík vo vybraných systémoch ochrany informácií. Z hľadiska naplnenia cieľa tohoto článku sa nebudeme zaoberať nástrojmi ochrany.

Pojem ochrana sa používa v rôznych oblastiach spoločenského života, pričom následne preberá aj ich charakter. Pod pojmom ochrana najčastejšie rozumieme starostlivosť o odvrátenie nebezpečenstva, prostriedky na chránenie a prevenciu, ako súhrn opatrení na

¹ Porovnaj Murdza, K., *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*, A PZ Bratislava 2005, str. 80.

odvrátenie alebo zmiernenie škodlivých vplyvom alebo následkov (angl. Protection – akt chránenia alebo stav jestvovania ochrany).² Pod pojmom ochrana však možno rozumieť aj iné súvislosti. Napríklad bezpečnosť, nakoľko pojem bezpečnosť obsahuje prvky ochrany – stav ochrany pred nebezpečenstvom. Všeobecná literatúra pritom pojmy špecificky neodlišuje, často sú používané s nedocenením ich plného významu. Z uvedeného však možno rámcovo odvodiť, že ak má existovať ochrana, musí existovať jav – skutočnosť, na ktorý má ochrana pôsobiť, resp. pred ktorým má ochraňovať, pričom ide o vlastnú podstatu ochrany.

Pri hľadaní odpovedí na otázky spojené s funkčnou podstatou ochrany tak, ako sme ich už uviedli, možno následne hovoriť o ochrane ako o systéme pozostávajúcom z troch základných prvkov: predmet ochrany (informácia - utajovaná informácia, osobný údaj a pod.), nástroj ochrany (napr. režim utajenia, šifrovanie, evidencia informácií, personálna bezpečnosť), riziko (ohrozenie, nebezpečenstvo).

Je zrejmé, že z hľadiska funkčnej podstaty ochrany sa základná charakteristika a štruktúra ochrany definuje prostredníctvom uvedených pojmov vcelku jasne. Z hľadiska analýzy a následne manažmentu bezpečnostných rizík a definovania jeho vzťahu k systémom ochrany informácií je možné uviesť, že *identifikácia rizík by mala byť východiskom a integrálnou súčasťou systémov ochrany. V absolútnom ponímaní možno uviesť, že analýza bezpečnostných rizík je dôvodom na vznik režimov ochrany informácií.* Takéto konštatovanie by mohlo byť zároveň aj dôvodom na hľadanie odpovede na otázku - *Aké sú dôvody na kreovanie odlišných systémov ochrany informácií? Existujú tak odlišné bezpečnostné riziká?*

Predpokladáme, že identifikácia rizík a manažment rizík sa prejavili v ich zapracovaní do jednotlivých zákonov, ktoré budú predmetom analýzy. Bezpečnostné riziko³ sa definuje ako výsledok pôsobenia bezpečnostnej situácie (vnútornej a vonkajšej), ktorej prejavy môžu prerásť do bezprostredného ohrozenia subjektu bezpečnosti (informácia, jedinec, skupina, štát). *Bezpečnostné riziko v systéme ochrany informácií by malo predstavovať komplexne ponímanú štruktúru, ktorá aktivuje sebaregulačné mechanizmy smerujúce k obnoveniu rovnováhy, a to formou tak preventívnych, ako aj reparačných krokov.*⁴ Takéto ponímanie umožňuje plnú flexibilitu v závislosti od aktuálnych rizík – priama reakcia na dynamiku bezpečnostného prostredia (napr. platný zákon o OUS uvedené neumožňuje). Na riziko sa zjavne nazerá z viacerých pohľadov, rovnako ako aj na niektoré vybrané pojmy súvisiace s možným výkladom ochrany a jej podstaty.

Bezpečnostné riziko a to do akej miery sa podarí riziko identifikovať, analyzovať a posúdiť priamo ovplyvní stav ochrany – bezpečnosti informácií. Ak uvedené aplikujeme na posudzované systémy ochrany informácií je zrejmé, že analýza a manažment bezpečnostných rizík by mal byť ich integrálnou súčasťou, *inak nie je možné hovoriť o ochrane, ale len o vytváraní dojmu ochrany informácií.* Zároveň možno dôvodne predpokladať, že takéto systémy (reagujúce na aktuálne bezpečnostné riziká by mali byť, s ohľadom na spôsoby vzniku rizík, dostatočne flexibilné (dynamické). Vychádzame pritom zo všeobecného

² Výkladový slovník, www.security revue.com, rovnako Krátky slovník slovenského jazyka, SAV, Bratislava 1997.

³ Bezpečnostné riziko – (možnosť, nebezpečenstvo straty, neúspechu, škody; kombinácia pravdepodobnosti, že nastane neželaná udalosť a následkov neželanej udalosti, kvantitatívne a kvalitatívne vyjadrenie ohrozenia, stupeň alebo miera ohrozenia) – jav sociálneho charakteru, ktorý má potenciál poškodiť subjekt bezpečnosti, alebo môže mať negatívny dopad na záujmy iného subjektu.

Citované podľa : Výkladový slovník, www.security revue.com, 2018.

⁴ Pozri aj Murdza, K.,Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti, A PZ Bratislava 2005, str. 34.

spôsobu odvodzovania bezpečnostných rizík na základe analýz a hodnotení bezpečnostnej situácie – aktuálneho bezpečnostného prostredia⁵.

Osobitnou časťou je schopnosť systému ochrany informácií reagovať na aktuálne zmeny a predpokladané budúce zmeny bezpečnostného prostredia a jeho vývoj, a tým predchádzať vzniku negatívnych následkov.⁶ Systém ochrany informácií, ako už bolo uvedené, priamo závisí od schopnosti práce s rizikami. V tomto zmysle riziká majú priamu nadväznosť na jednak dané bezpečnostné prostredie z ktorého vyplynuli, a jednak na systém ochrany informácií, ktorý sa buduje na ich základe⁷. *Čím užšia je väzba medzi bezpečnostným prostredím a rizikami, tým presnejšie možno definovať a vypracovať (jedinečný) systém ochranných opatrení (napr. realizovaných daným stupňom utajenia informácie).*

Bezpečnostné riziká ako také, možno členíť podľa viacerých kritérií. Sme toho názoru, že na riziká z hľadiska možnosti ich eliminácie sa dá nazerať prostredníctvom ich vnútornej štruktúry. V tejto súvislosti môžeme hovoriť minimálne o troch kategóriách rizík – jednoduché, zložitú a komplexné riziká. V systémoch ochrany informácií, ktorých základným cieľom je ochrana informácií prostredníctvom opatrení realizovaných napr. v oblasti personálnej bezpečnosti, objektovej a fyzickej bezpečnosti a informačnej bezpečnosti možno medzi jednoduché riziká zaradiť napr. stratu, náhodnú krádež informácie, zanedbanie základných povinností pri realizácii ochranných opatrení, nehoda, nezodpovednosť, zneužitie. Tieto riziká možno eliminovať spravidla jednoduchými administratívnymi, technickými alebo režimovými opatreniami. Medzi zložitú riziká môžeme zaradiť napr. krádež s prípravou, sociálne inžinierstvo, hacking, vydieranie (obsahuje prípravu), nežiadúce elektromagnetické vyžarovanie technických prostriedkov, kybernetický útok a iné. U týchto rizík sa predpokladá použitie zložitejších opatrení a súčinnosti ochranných opatrení z viacerých oblastí, napr. personálnych a administratívnych. *Komplexným rizikom je, podľa nášho názoru napr. špionáž* ako systematické vyhľadávanie, získavanie a zhromažďovanie informácií za využitia sofistikovaných technických a technologických prostriedkov. Špionáž vykonávanú štátmi, priemyselnú špionáž vykonávanú súkromnými subjektami alebo štátmi je možné považovať za špecifické riziko a pravdepodobne najvýznamnejšie z hľadiska systémov ochrany informácií⁸.

Sme toho názoru, že ak má byť ochrana informácií efektívna je potrebné prispôbiť realizáciu ochranných opatrení výsledkom diferencovanému prístupu k hodnoteniu rizík. V súlade s uvedeným možno uviesť, že vytvorenie štandardného balíka rizík a následných ochranných opatrení a ich uplatnenie vo vzťahu k informáciám rôzneho významu (napr. v závislosti od možnej ujmy na záujmoch SR⁹) je nedostatočné. *Bezpečnostné opatrenia by mali byť vyjadrením komplexu opatrení vzťahujúcich sa na určitú oblasť bezpečnostných rizík.* Systémy ochrany informácií by mali byť pritom do tej miery flexibilné aby dokázali reagovať v čase na priamo sa meniacu bezpečnostnú situáciu.

⁵ Bezpečnostné prostredie – časť spoločenského prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociálnych subjektov, ich činnosti, vzťahy a záujmy determinované v prvom rade bezpečnosťou. Bezpečnostné prostredie sa charakterizuje prostredníctvom vyčlenenia určitého územia, geopoliticky relatívne uceleného, ktoré je spravidla podmienené aj ďalšími sociálno-ekonomickými, vojensko-strategickými a kultúrohistorickými činiteľmi. Citované podľa: Výkladový slovník, www.security revue.com, 2018.

⁶ Bezpečnostné výzvy - zhrňajú situácie, ktoré vyžadujú prispôbenie sa a adekvátne reakcie na zmeny bezpečnostného prostredia. Ich zvládnutie môže zabrániť vzniku kríz alebo ohrození alebo umožniť v budúcnosti ich efektívnejšie riešenie a zaručenie bezpečnosti, Výkladový slovník, www.security revue.com, 2018.

⁷ „Nedeliteľný charakter – bezpečnosť je celostným javom subjektu, ktorý súvisí vždy s jeho systémovými väzbami“. K tomu bližšie pozri: Murdza, K., Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti, A PZ Bratislava 2005, str. 82.

⁸ Takto sú definované aj príslušnými predpismi Severoatlantickej aliancie a Európskej únie, pozri odkaz č.10.

⁹ Pozri bližšie § 3 zákona o OUS.

Predpokladom však je zvládnutie manažmentu bezpečnostných rizík, bez tohto nie je možné prijímať adekvátne opatrenia. *Identifikovanie bezpečnostných rizík od tých najjednoduchších až po komplexné, ich vyhodnocovanie a prijímanie vhodných opatrení*¹⁰ je základom pre efektívne fungovanie systému ochrany informácií. *Prostredníctvom analýzy rizík a ich hodnotenia je možné identifikovať riziko, určiť jeho mieru*¹¹ *a pravdepodobnosť (výskytu) a následne navrhnúť ako riziko eliminovať.* Analýza a manažment bezpečnostných rizík, ako proces komplexne zastrešujúci prácu s bezpečnostnými rizikami, by mal byť určujúcim pre správne nastavenie systémov ochrany informácií.

2. MIESTO ANALÝZY BEZPEČNOSTNÝCH RIZÍK VO VYBRANÝCH SYSTÉMOCH OCHRANY INFORMÁCIÍ

Systémy ochrany informácií boli kreované za účelom ochrany špecifických kategórií informácií. Ako sme však v prvej časti uviedli princípy ochrany ako takej sú rovnaké a týkajú sa aj systémov ochrany informácií. Odlišnosti systémov ochrany informácií je možné identifikovať na základe ich posúdenia prostredníctvom odpovedí na otázky tvoriace funkčnú podstatu ochrany. Až následne je možné vyhodnotiť spôsobilosť jednotlivých systémov ochrany informácií eliminovať známe bezpečnostné riziká prostredníctvom manažmentu bezpečnostných rizík *Aký je súčasný stav v systémoch ochrany informácií pokiaľ ide o aplikáciu analýzy a manažmentu bezpečnostných rizík?*

2.1 SYSTÉM OCHRANY INFORMÁCIÍ PROSTREDNÍCTVOM REŽIMU UTAJENIA - ZÁKON O OUS

Predmetom ochrany poskytovanej touto právnou normou sú utajované skutočnosti a ich ochrana. Pod utajovanou skutočnosťou sa rozumie informácia alebo vec určená pôvodcom utajovanej skutočnosti, ktorú vzhľadom na záujem Slovenskej republiky treba chrániť pred vyzradením, zneužitím, poškodením, neoprávneným rozmnožením, zničením, stratou alebo odcudzením (ďalej len „neoprávnená manipulácia“) a ktorá môže vznikáť len v oblastiach, ktoré ustanoví vláda Slovenskej republiky svojim nariadením¹².

Z hľadiska systému bezpečnosti je zrejme, že kľúčovým je identifikovanie informácie a jej hodnoty vo vzťahu k záujmom štátu. Až následne jej adekvátnym označením je možné realizovať ochranné opatrenia v závislosti od stupňa utajenia. Samotný systém vzniku utajovanej informácie je zložitý, posudzovanie možnej ujmy na záujmoch štátu ako základ pre určenie stupňa utajenia (stupeň utajenia = definované ochranné opatrenia) je nejasné, pričom ani neexistuje relevantný kontrolný mechanizmus na posúdenie či určitá informácia by mala byť utajovanou skutočnosťou alebo nie. Ak pôvodca informáciu pri jej vzniku neoznačí a teda neutají, späťne to už nie je možné urobiť¹³.

Možná analýza bezpečnostných rizík je priamo ovplyvnená spôsobom vzniku utajovaných informácií, vrátane zverejňovania rezortných zoznamov utajovaných skutočností¹⁴. Systém

¹⁰ Pozri aj Brvnišťan, M., Hnat, V.: Bezpečnostný štandard v systéme ochrany utajovaných skutočností, In Zborník zo 17. vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí, Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline, 2012, str. 65.

¹¹ Porovnaj s pojmom relatívny charakter ochrany - Murdza, K., Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti, A PZ Bratislava 2005, str. 82.

¹² §2 písm. a) zákona o OUS.

¹³ Pozri bližšie Brvnišťan, M. : Rozhodnutie o utajení ako základný predpoklad realizácie ochranných opatrení, In Zborník vedeckých a odborných prác, 8. Medzinárodná vedecká konferencia Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika 2017, str. 324.

¹⁴ Pozri Nariadenie vlády č. 216/2004 Z.z., ktorým sa ustanovujú oblasti utajovaných skutočností.

ochrany informácií definovaný zákonom o OUS však nepredpokladá analýzu bezpečnostných rizík pri vzniku (dôvod) utajovanej informácie, obdobne ani pri stanovovaní stupňa utajenia.

Spôsob ochrany utajovaných informácií je realizovaný prostredníctvom vytvárania podmienok (nástrojov) na personálnu bezpečnosť, administratívnu bezpečnosť, šifrovú ochranu informácií, fyzickú bezpečnosť, objektovú bezpečnosť, bezpečnosť technických prostriedkov a na priemyselnú bezpečnosť¹⁵. Ide o fixný systém predpokladaných ochranných opatrení, ktorých zmena je možná iba zmenou zákona o OUS!

Jednotlivé oblasti ochranných opatrení stanovujú opatrenia vyplývajúce z podstaty danej oblasti, napr. personálna bezpečnosť stanovuje opatrenia súvisiace s výberom, určením a kontrolou osôb, ktoré sa môžu oboznamovať s utajovanými skutočnosťami; oblasť administratívnej bezpečnosti upravuje opatrenia súvisiace s ochranou utajovaných skutočností pri ich tvorbe, prijímaní, evidencii, preprave, ukladaní, rozmnožovaní, vyradovaní a uchovávaní alebo pri inej manipulácii. *Je zrejmé, že ide o pokus zameraný na konečný (fixný) výpočet činností smerujúcich k ochrane informácií. S ohľadom na dynamiku bezpečnostného prostredia sa môže vyskytnúť aj nové riziko, ktoré však bez zmeny zákona o OUS nebude možné zohľadniť vo vzťahu k bezpečnosti informácií.*

Zákon o OUS priamo nestanovuje pri realizácii jednotlivých oblastí ochranných opatrení povinnosť analýzy rizík, skôr naopak sa zdá, že tvorcovia pri jeho príprave predpokladali, že navrhnu dostatočne robustný systém odolný voči všetkým známym rizikám. Analýza rizík je čiastkovo riešená prostredníctvom vykonávacích vyhlášok k zákonu o OUS¹⁶, čo však nepredstavuje systémový prístup k ochrane informácií a ani nerieši potrebnú flexibilitu.

Odlíšna situácia je v prípade relevantných predpisov EU a NATO. Ide pritom často o ochranu tých istých utajovaných informácií, vznikajúcich na rovnakom teritóriu, v rovnakom bezpečnostnom prostredí a rámci jedného nadnárodného integračného zoskupenia (organizácie).

Podľa bezpečnostnej politiky NATO - C-M(2002)49 je predmetom ochrany utajovaná informácia alebo materiál, ktorý vyžaduje ochranu pred neautorizovaným zverejnením¹⁷. Definuje sa tu základný princíp ochrany, ktorým je manažment bezpečnostných rizík a vybudovanie bezpečnostnej autority zodpovednej za zber a hodnotenie spravodajských informácií týkajúcich sa špionáže, sabotáže a podvratných hrozieb¹⁸.

Je zrejmé, že zámerom tvorcov bolo nielen implementovať systém manažmentu rizík priamo do bezpečnostnej politiky NATO (záväznej pre členské krajiny), ale aj vytvorenie vhodných podmienok prostredníctvom zriadenia centrálnej bezpečnostnej autority. Zároveň sú jednoznačne definované a pomenované kľúčové bezpečnostné riziká.

Podľa záväzných predpisov EÚ je predmetom ochrany utajovaná skutočnosť EÚ, ktorou je každá informácia alebo vec označená stupňom utajenia EÚ, neoprávnená manipulácia s ktorou by mohla v rôznej miere poškodiť záujmy Európskej únie alebo jedného alebo viacerých členských štátov¹⁹.

Spôsob ochrany je realizovaný rozhodnutím Rady EU, ktorým sa ustanovujú základné zásady a minimálne normy bezpečnosti na ochranu utajovaných skutočností EÚ (jednotlivé oblasti ochranných opatrení sú obdobné ako v systéme SR a NATO)²⁰. Zároveň sa

¹⁵ §6 ods. 2 zákona o OUS.

¹⁶ Pozri napr. Vyhláška č. 336/2004 Z. z. o fyzickej bezpečnosti a objektivej bezpečnosti, Vyhláška č. 339/2004 Z.z. o bezpečnosti technických prostriedkov.

¹⁷ Príloha "A" Annex 1 písm. a) bezpečnostnej politiky NATO.

¹⁸ Pozri bližšie bod 5.1 a 5.2. Bezpečnostnej politiky NATO.

¹⁹ Článok 2 bod č.1 Rozhodnutia Rady z 23. septembra 2013, č. 2013(488)EU o bezpečnostných predpisoch na ochranu utajovaných informácií.

²⁰ Článok 1 Rozhodnutia Rady z 23. septembra 2013, č. 2013(488)EU o bezpečnostných predpisoch na ochranu utajovaných informácií.

definuje riadenie bezpečnostných rizík, ktoré sa uskutočňuje ako proces. Tento proces sa zameriava na určenie známych bezpečnostných rizík, stanovenie bezpečnostných opatrení na zníženie týchto rizík na prijateľnú úroveň v súlade so základnými zásadami a minimálnymi normami stanovenými v tomto rozhodnutí a na uplatňovanie týchto opatrení v súlade s koncepciou hĺbkovej ochrany. Účinnosť týchto opatrení sa neustále vyhodnocuje. Bezpečnostné opatrenia na ochranu utajovaných skutočností EÚ počas celého ich životného cyklu zodpovedajú najmä ich stupňu utajenia, podobe a množstvu informácií alebo vecí, miestu, kde sa nachádzajú zariadenia, v ktorých sa utajované skutočnosti EÚ uchovávajú, a ich konštrukcii, stanovenej lokálnej úrovni ohrozenia škodlivými a/alebo trestnými činnosťami vrátane špionáže, sabotáže a terorizmu²¹. Opätovne je tu jednoznačne určený systém analýzy a manažmentu bezpečnostných rizík a sú pomenované kľúčové bezpečnostné riziká.

Možno konštatovať, že v systéme OUS je analýza bezpečnostných rizík využitá rôzne a je priamo alebo nepriamo definovaná. Vznik utajovanej informácie je z pohľadu eliminácie bezpečnostných rizík a realizácie ochranných opatrení v danom stupni utajenia komplikovaný a nejednoznačný (nekontrolovaný) proces. *Pri samotnom vzniku utajovanej informácie pôvodcom sa nepredpokladá vyhodnocovanie bezpečnostných rizík ako dôvod na zaradenie informácie do utajovaného (ochranného) režimu. Znamená to, že pôvodca nemá vedomosť o tom aké riziká existujú vo vzťahu k určitej informácii, systém to ani nevyžaduje. Naopak, pôvodca informáciu zaradí do režimu utajenia a stanoví stupeň ochrany na základe "vyhodnotenia" možnej ujmy na záujmoch štátu. Takáto konštrukcia je ako sme uviedli nefunkčná a neefektívna.*

Z hľadiska eliminácie bezpečnostných rizík preto zákon o OUS predstavuje snád' nástroj ochrany pred bezpečnostnými rizikami, ktoré existovali v čase jeho vzniku. Zákon o OUS nepredpokladá flexibilitu ochrany informácií v čase a v závislosti od vývoja bezpečnostnej situácie. Spôsob vzniku utajovaných informácií, tvorba zoznamov utajovaných skutočností tomu nasvedčujú. V prípade posúdenia vykonávacích predpisov je zrejmé, že v závislosti od oblasti ochranných opatrení (napr. personálna alebo informačná bezpečnosť) je situácia odlišná. Zatiaľ čo v prípade oblasti personálnej bezpečnosti²² sú riziká stanovené exaktne (nemenné bez zmeny predpisu), tak napr. v oblasti objektivej bezpečnosti a fyzickej bezpečnosti a bezpečnosti informačnej sa predpokladá vykonanie analýzy bezpečnostných rizík a prispôbenie úrovne ochrany v danom stupni utajenia bezpečnostným rizikám. Ako nekonceptné sa javí stav kedy zákon o OUS analýzu bezpečnostných rizík nepozná, no niektoré vykonávacie predpisy áno.

Z predmetnej stručnej analýzy takisto vyplýva, že bezpečnostné riziká sú v systémoch OUS určované rôzne. Zásadné sú uvedené priamo v príslušných predpisoch (NATO a EÚ) a iné sú výsledkom aktuálnej analýzy bezpečnostných rizík. V systéme ochrany utajovaných skutočností SR definovanom zákonom o OUS nie je priamo aplikovaný ani jeden spôsob. Je preto na posúdenie stav zabezpečenia vzájomnej kompatibility systémov OUS SR, NATO a EÚ. Analýza bezpečnostných rizík vo vzťahu k ochrane informácií utajením vyžaduje komplexný prístup, ktorého výsledkom by mal byť kompatibilný proces SR-NATO-EÚ práce s bezpečnostnými rizikami tak, aby bola relevantne zabezpečená ochrana národných a aj spoločných informácií v rámci nadnárodných integračných zoskupení.

²¹ Článok 5 Rozhodnutia Rady z 23. septembra 2013, č. 2013(488)EU o bezpečnostných predpisoch na ochranu utajovaných informácií.

²² Systém OUS nepredpokladá flexibilnú reakciu na základe aktuálneho vyhodnotenia bezpečnostnej situácie. Uvedené by mohlo v oblasti personálnej bezpečnosti prakticky znamenať, že napr. príslušnosť k určitej skupine - občianskemu združeniu alebo ich podpora (Slovenský branci, Noční vlci) by mohlo byť považované za bezpečnostné riziko.-Pozn. autora.

Porovnaním predpisov SR, NATO a EÚ je možné konštatovať, že SR tieto dodnes nezosúladila. Ide nielen o chýbajúci manažment bezpečnostných rizík ako základný predpoklad funkčného systému ochrany informácií, ale aj o následne chýbajúcu flexibilitu a aktuálnosť systému ochrany informácií aplikovaného na území SR. Tento nie je spôsobilý reagovať na nové hrozby a riziká a zároveň nie je spôsobilý poskytovať obdobnú úroveň bezpečnosti informáciám zdieľaným v rámci NATO a EÚ.

Analýza bezpečnostných rizík by mala byť integrálnou súčasťou systému ochrany utajovaných skutočností - od dôvodov vzniku utajenia informácie, vzniku a realizácie ochranných opatrení až po ich hodnotenie.

2.2. ZÁKON O KRITICKEJ INFRAŠTRUKTÚRE :

Predmetom ochrany poskytovanej touto právnou normou sú prvky kritickej infraštruktúry a súvisiace citlivé informácie. Bezpečnosť citlivých informácií vychádza z predpokladu, že získanie, zverejnenie určitých informácií o prvku kritickej infraštruktúry môže ohroziť jeho bezpečnosť²³. Ide o priamu súvislosť medzi bezpečnosťou prvku kritickej infraštruktúry a súvisiacimi informáciami.

Prvok kritickej infraštruktúry (ďalej len „prvok“) je definovaný zákonom o kritickej infraštruktúre, ide o najmä inžiniersku stavbu, službu vo verejnom záujme a informačný systém v sektore kritickej infraštruktúry, ktorých narušenie alebo zničenie by malo podľa sektorových kritérií a prierezových kritérií závažné nepriaznivé dôsledky na uskutočňovanie hospodárskej a sociálnej funkcie štátu, a tým na kvalitu života obyvateľov z hľadiska ochrany ich života, zdravia, bezpečnosti, majetku, ako aj životného prostredia²⁴.

Ochrana prvkov kritickej infraštruktúry je založená na identifikovaní bezpečnostných rizík - §2 písm. i), j) predmetného zákona²⁵. Obdobne je možné z §10 - Bezpečnostný plán identifikovať potrebu vykonania bezpečnostnej analýzy.

Z ohľadom na uvedené skutočnosti je zrejmé, že zákon o ochrane kritickej infraštruktúry odvádza samotný vznik a bezpečnosť citlivých informácií od prvkov kritickej infraštruktúry a ich bezpečnosti. Citlivé informácie sú integrálnou súčasťou bezpečnosti jednotlivých prvkov a vzťahuje sa na ne preto rovnaká ochrana ako na samotný prvok kritickej infraštruktúry. Je pritom jednoznačné, že systém bezpečnosti je založený na identifikácii, analýze a manažmente bezpečnostných rizík.

Ako určitý nedostatok sa javí nedostatok metodiky a procesu zjednocovania definovania a analýzy bezpečnostných rizík vo vzťahu k bezpečnosti prvkov kritickej infraštruktúry.

2.3. ZÁKON O OCHRANE OSOBNÝCH ÚDAJOV

Predmetom ochrany sú osobné údaje fyzických osôb²⁶. Už zo samotnej definície je zrejmé, že zákon explicitne nevymenúva čo všetko je možné považovať za osobný údaj.

²³ Pozri bližšie §2 písm. k) Zákona č. 45/2011 Z.z. o kritickej infraštruktúre, ktoré znie: Citlivou informáciou o kritickej infraštruktúre (ďalej len „citlivá informácia“) neverejná informácia, ktorej zverejnenie by sa mohlo zneužiť na činnosť smerujúcu k narušeniu alebo zničeniu prvku.

²⁴ §2 písm a) Zákona č. 45/2011 Z.z. o kritickej infraštruktúre.

²⁵ Pozri bližšie §2 písm i) a j) Zákona č. 45/2011 Z.z. o kritickej infraštruktúre:

i) ochranou prvku zabezpečenie funkčnosti, integrity a continuity činnosti prvku s cieľom predísť, odvrátiť alebo zmierniť hrozbu jeho narušenia alebo zničenia,

j) analýzou rizík sektora dokument, ktorý obsahuje posúdenie hrozby narušenia alebo zničenia sektora, jeho zraniteľné miesta, ako aj predpokladané dôsledky narušenia alebo zničenia sektora.

²⁶ Pozri bližšie §2 Zákona o ochrane osobných údajov, ktorý znie: Osobnými údajmi sú údaje týkajúce sa identifikovanej fyzickej osoby alebo identifikovateľnej fyzickej osoby, ktorú možno identifikovať priamo alebo

Rámcová - otvorená definícia svedčí o snahe vytvoriť flexibilný rámec pre výklad pojmu osobný údaj.

Z hľadiska systému bezpečnosti je zrejmé, že zákon vytvára predpoklady pre bezpečnosť osobných údajov, zároveň však už z podstaty definície je zrejmé, že určité spektrum informácií o osobách na základe ktorých je tieto možné identifikovať, síce v súčasnosti nie je považovaných za osobný údaj, no nie je vylúčené, že v budúcnosti to tak môže byť. Súvisí to najmä s rýchlym technologickým rozvojom, ktorý prináša nové výzvy z hľadiska možností identifikácie osôb (napr. individuálny spôsob písania na klávesnici, nákupné zvyky, biopole, mimika, dynamická IP adresa a pod.). Je diskutabilné či je (bude) možné zabezpečiť ochranu osobných údajov, ktoré sú (boli) dobrovoľne a voľne zdieľané. Zaujímavým sa javí aj pohľad na samotnú podstatu bezpečnosti osobných údajov, kde imanentným cieľom je zabezpečenie účinnej kontroly jednotlivcov nad svojimi osobnými údajmi.

Zákon o ochrane osobných údajov vychádza z nariadenia o ochrane osobných údajov - GDPR²⁷ ktorý sa začal v rámci EÚ uplatňovať 25. mája 2018. Text nariadenia je automaticky záväzný pre členské krajiny a je od dátumu účinnosti priamo vykonateľný. Ako taký, nemusel byť prenesený do národnej legislatívy žiadnou z členských krajín, no SR sa rozhodla vlastnou cestou a nariadenie GDPR „preklopila“ do samostatného zákona. Nakoľko zákon o ochrane osobných údajov podstatnou mierou kopíruje nariadenie GDPR, nebudeme sa ním pre účely tohto článku zaoberať.

Analýza bezpečnostných rizík a manažment bezpečnostných rizík sú explicitne riešené vo viacerých ustanoveniach zákona o osobných údajoch. Umožňujú potrebnú flexibilitu. Vykonávanie analýzy bezpečnostných rizík je definované napr. v §31 ods. 1 nasledovne: „S ohľadom na povahu, rozsah a účel spracúvania osobných údajov a na riziká s rôznou pravdepodobnosťou a závažnosťou pre práva fyzickej osoby je prevádzkovateľ povinný prijať vhodné technické a organizačné opatrenia. V §32 ods.1 je uvedené: „Prevádzkovateľ je povinný pred spracúvaním osobných údajov zaviesť a počas spracúvania osobných údajov mať zavedenú špecificky navrhnutú ochranu osobných údajov, ktorá spočíva v prijatí primeraných technických a organizačných opatrení...”.

Obdobne, no priamo je predpoklad analýzy rizík stanovený v §39, ktorý definuje opatrenia k bezpečnosti spracúvania osobných údajov²⁸. Pričom tu zároveň definuje aké opatrenia sa môžu využiť, napr. pseudonymizáciu a šifrovanie osobných údajov. Zároveň sa v ods.2 uvádza výpočet možných rizík, ktoré je potrebné zohľadniť: *“prihliada sa na riziká, ktoré predstavuje spracúvanie osobných údajov, a to najmä náhodné zničenie alebo nezákonné zničenie, strata, zmena alebo neoprávnené poskytnutie prenášaných osobných údajov, uchovávaných osobných údajov alebo inak spracúvaných osobných údajov, alebo neoprávnený prístup k takýmto osobným údajom”*.

Ako je zrejmé z uvedeného dosiahnutie potrebnej úrovne bezpečnosti osobných údajov a zachovanie garantovaných práv osôb pri ich spracúvaní je cieľ, ktorý je možné

nepriamo, najmä na základe všeobecne použiteľného identifikátora, iného identifikátora, ako je napríklad meno, priezvisko, identifikačné číslo, lokalizačné údaje,¹⁾ alebo online identifikátor, alebo na základe jednej alebo viacerých charakteristík alebo znakov, ktoré tvoria jej fyzickú identitu, fyziologickú identitu, genetickú identitu, psychickú identitu, mentálnu identitu, ekonomickú identitu, kultúrnu identitu alebo sociálnu identitu.

²⁷Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov).

²⁸Ods.1 §39 znie: Prevádzkovateľ a sprostredkovateľ sú povinní prijať so zreteľom na najnovšie poznatky, na náklady na vykonanie opatrení, na povahu, rozsah, kontext a účel spracúvania osobných údajov a na riziká s rôznou pravdepodobnosťou a závažnosťou pre práva fyzických osôb primerané technické a organizačné opatrenia na zaistenie úrovne bezpečnosti.

dosiahnúť len vytvorení dostatočne sofistikovaného a flexibilného ochranného systému. Tento musí byť schopný reagovať na aktuálne ako aj budúce bezpečnostné riziká. Práve jasne umožnená flexibilita, založená na analýza rizík je tým správnym nástrojom.

Vzniká tu však zároveň otázka či a ako bude možné kontrolovať spôsob a mieru ochrany osobných údajov. Neustály technický a technologický pokrok je v rukách súkromných spoločností, ktoré nielen spracúvajú osobné údaje ale aj vytvárajú sofistikované prostredie, bezpečnosť ktorého je náročné zabezpečiť (typickým príkladom sú nadnárodné spoločnosti ako GOOGLE, FACEBOOK a iné. Štát a jeho kontrolné a bezpečnostné zložky úplne závisia na súkromných spoločnostiach. Hodnotenie rizík je spravidla vykonávané súkromnými spoločnosťami, ktoré kopírujú vývoj tejto oblasti a to aj pre účely verejnej a štátnej správy. Opätovne možno konštatovať, že v súčasnosti neexistuje zjednocujúci dokument, ktorý by rámcovo poskytoval základné východiská pre analýzu bezpečnostných rizík v oblasti ochrany osobných údajov. Je pritom zrejmé, že analýzu rizík je potrebné vykonať pre množstvo súkromných a štátnych subjektov. *Minimálne v rámci štátu je potrebné považovať nad strategickým zastrešením a koordináciou analýzy rizík v záujme dosiahnutia rovnakých štandardov bezpečnosti osobných údajov občanov.*

ZÁVER

Analýza a manažment bezpečnostných hrozieb sú kľúčovými aspektami, ktoré priamo ovplyvňujú kreovanie a celkovú efektívnosť systémov ochrany informácií. Analýzu bezpečnostných rizík je potrebné vnímať minimálne z dvoch perspektív - ako predpoklad vzniku systému ochrany a ako integrálnu, neodlučiteľnú súčasť realizovaných bezpečnostných opatrení. Bezpečnosť informácií bez znalosti bezpečnostných rizík nie je možné realizovať. Súčasný stav v oblasti analýzy rizík, napriek niektorým čiastkovým zmenám, zotrúva na prekonaných funkčných, inštitucionálnych, legislatívnych pravidlách, postupoch a väzbách, ktoré nedostatočne reflektujú aktuálny vývoj a dynamiku bezpečnostných hrozieb a prostredia. Analýza bezpečnostných rizík je v systémoch ochrany informácií inkorporovaná rôzne, nerobí sa koordinovane, nie je riadená na štátnej ani výkonnej úrovni. Niektoré právne normy ako napr. zákon o OUS ju ani systémovo nedefinujú. Tento stav je potrebné zmeniť. Vytvorenie efektívneho mechanizmu na ochranu informácií je sofistikovaný proces, ktorý si vyžaduje účinnú stratégiu založenú na komplexnej analýze rizík, permanentnom monitorovaní rizikových faktorov a ich analýze a manažmente. Výsledky analýz by mali byť dostupné v čase pre všetky subjekty podieľajúce sa na ochrane informácií. Práve dôležitosť aktuálnych informácií o bezpečnostných hrozbách a ich spôsobilosti ohroziť bezpečnosť informácií pritom rapídne narastá spolu s meniacou sa dynamikou bezpečnostného prostredia a nárastom moderných bezpečnostných hrozieb.

Systémy ochrany informácií sú súčasťou bezpečnosti štátu a bezpečnostného systému štátu, napriek tomu im nie je venovaná dostatočná pozornosť. Nedostatky, na ktoré sme poukázali je potrebné postupne odstrániť a venovať pozornosť opatreniam na zefektívnenie ochrany informácií. Medzi takéto je možné zaradiť zlepšenie inštitucionálneho a legislatívneho rámca manažmentu bezpečnostných rizík, vrátane určenia ich horizontálnej a vertikálnej štruktúry.

Cieľom by malo byť vybudovanie efektívneho systému manažmentu rizík na úrovni štátu (financovanie, zodpovednosť inštitúcií a subjektov), ktoré umožní riadenie zvládania bezpečnostných rizík v oblastiach bezpečnosti informácií, prípadne využiteľných aj v iných oblastiach bezpečnosti. Za najdôležitejšie však považujeme uvedomenie si a identifikáciu bezpečnostných rizík. Zastávame názor, že pre oblasť bezpečnosti informácií by mal byť v spolupráci so všetkými relevantnými orgánmi, organizáciami a inštitúciami na štátnej úrovni (napr. spravodajské služby, Národný bezpečnostný úrad, Úrad na ochranu osobných

údajov, MV SR) vytvorený základný katalóg bezpečnostných rizík. Tento by mal slúžiť na vytvorenie všeobecnej vedomostnej základne pre posudzovanie bezpečnostných rizík, obsahovať identifikáciu bezpečnostných rizík a zabezpečovať ich pravidelnú aktualizáciu. Takto vytvorený systém by mohol umožniť riadenie bezpečnostných rizík pre jednotlivé fázy ochrany informácií - od vzniku chránených informácií, prevencie únikov, varovania a informovania subjektov o aktuálnych rizikách až po zvládanie ohrozenia a ich hodnotenie.

Základná, na úrovni štátu, analýza bezpečnostných rizík a katalóg bezpečnostných rizík by mal nesporne viacero výhod. V prvom rade by zabezpečil zníženie nákladov na množstvo analýz bezpečnostných rizík, ktoré sa vykonávajú pre rôzne subjekty samostatne a takisto samostatne ako súčasť rôznych oblastí ochrany informácií. V druhom rade by sa tým zabezpečila jednotná, koordinovaná úroveň bezpečnosti chránených informácií v rámci štátu - rovnaký štandard bezpečnosti pre rovnaké kategórie informácií. V treťom rade by bolo možné takto zabezpečiť kontrolu realizovaných opatrení, porovnanie štandardov ochrany a celkovej efektívnosti systémov ochrany informácií, vrátane efektívneho zapojenia sa do nadnárodných ochranných režimov ochrany informácií a dodržiavanie záväzných predpisov nadnárodných integračných zoskupení. Relevantnou otázkou takisto ostáva či samotné dodržiavanie predpisov o ochrane informácií je postačujúce na ich ochranu - Postup podľa zákona znamená bezpečnosť? Dynamika bezpečnostných hrozieb a napr. rola súkromného sektora v oblasti bezpečnosti informácií sú v príkrom rozpore so "statikou" legislatívneho procesu a inštitúcií. Čoraz viac budeme čeliť situáciám kedy systém identifikuje nové bezpečnostné riziko, ale podľa platných zákonov nebudeme môcť prijať adekvátne opatrenia. Budúcnosť ochrany informácií preto závisí na správnom pochopení vzťahu medzi bezpečnostnými rizikami a systémami ochrany informácií.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Brvnišťan, M., Hnat, V.: Bezpečnostný štandard v systéme ochrany utajovaných skutočností, In Zborník zo 17. vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí, Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline, 2012, ISBN 978-80-554-0534-6, časť I, str. 63 – 70
- Brvnišťan, M. : Rozhodnutie o utajení ako základný predpoklad realizácie ochranných opatrení, In Zborník vedeckých a odborných prác, 8. Medzinárodná vedecká konferencia Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika 2017, ISBN 978-80-8040-515-1, str.33-41
- Murdza, K. : Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti, A PZ Bratislava 2005, 150 str., ISBN 80-8054-335-6
- Národná stratégia manažmentu bezpečnostných rizík Slovenskej republiky, schválená uznesením vlády SR č.3 z 13.1.2016
- Rozhodnutie Rady z 23. septembra 2013, č. 2013(488)EU o bezpečnostných predpisoch na ochranu utajovaných informácií, OJ L 274/1 z 15.10.2013, Prístupné na internete: www.nbusr.sk, 2017 R
- Security within the North Atlantic Treaty Organization (NATO) Bezpečnosť v rámci NATO, C-M(2002)49, NATO Archives – public version, rístupné na internete: www.nato.int, 2017
- Zákon č. 45/2011 Z.z. o kritickej infraštruktúre
- Zákon č. 215/2014 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Nariadenie vlády č. 216/2004 Z.z., ktorým sa ustanovujú oblasti utajovaných skutočností
- Zákon č. 18/2018 Z.z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov)
Vyhláška č. 336/2004 Z. z. o fyzickej bezpečnosti a objektovej bezpečnosti
Vyhláška č. 339/2004 Z.z. o bezpečnosti technických prostriedkov
Krátky slovník slovenského jazyka, SAV, Bratislava 1997
[http:// www.securityrevue.com](http://www.securityrevue.com), výkladový slovník 2018
https://dataprotection.gov.sk/uouu/sites/default/files/nariadenie_a_prava_obcanov.pdf

Miroslav BRVNIŠŤAN, JUDr. PhD.
Akadémia PZ
Sklabinská č. 1, 835 07 Bratislava, Slovenská republika
mob.: 00421903993119
brvnistan@bmsec.sk

RIEŠENIE DOPRAVNEJ ÚLOHY V MISII EUFOR ALTHEA VOGELOVOU APROXIMAČNOU METÓDOU

SOLVING OF THE TRANSPORT TASK BY THE VOGEL APROXIMATING METHOD IN THE EUFOR ALTHEA MISSION

Pavel BUČKA, Ján BREZULA

ABSTRACT

The first simple tasks of the operational analysis were solved at the time of the Industrial Revolution. Historic breakthrough in the development of scientific methods of management has become the Second World War. To analyze complex military operations, a new discipline began to be used, called Operations Research. This discipline dealt with the scientific analysis of complex military operations and the elaboration of appropriate recommendations for their effective solution. EUFOR ALTHEA mission was launched on 2 December 2004 and arose from the transformation from the NATO stabilization operation SFOR, which operated in the country in 1997-2004. It represents the part of the comprehensive EU approach to Bosnia and Herzegovina's security, political and socio-economic stabilization in the Western Balkans region. The aim of the article is to find an optimal solution to the transport task of the delivery of humanitarian aid material from the warehouses of the regional offices of the Red Cross provided by the Slovak liaison and observation teams deployed on the territory of Bosnia and Herzegovina. To solve the model problem, we used the Vogel approximating method.

Keywords: transport task, operational research, EUFOR ALTHEA mission, the Red Cross, Vogel approximating method, liaison and observation team.

ÚVOD

Cieľom článku je pomocou metódy operačného výskumu – Vogelovej aproximačnej metódy zistiť optimálne riešenie dopravného problému - rozvozu materiálu humanitárnej pomoci zo skladov regionálnych pracovísk Červeného kríža, zabezpečený prostredníctvom slovenských styčných a pozorovacích tímov, dislokovaných na území Bosny a Hercegoviny, vzhľadom na prepravné náklady medzi jednotlivými subjektmi (regionálne pracovisko Červeného kríža - slovenský styčný a pozorovací tím).

Operácia ALTHEA je súčasťou komplexného prístupu EÚ k bezpečnostnej, politickej a sociálno-ekonomickej stabilizácii Bosny a Hercegoviny a zapadá do celkovej mozaiky stabilizačných cieľov EÚ v regióne západného Balkánu. EUFOR ALTHEA mala pôvodne mandát na približne 1300 príslušníkov, avšak v dôsledku ich nedostatku bola postupne rekonfigurovaná a redukovaná. Od 1. septembra 2012 tak v krajine pôsobí celkovo do 600 príslušníkov síl EUFOR.

Mandát operácie ALTHEA je naviazaný na mandát Bezpečnostnej rady OSN, ktorý je predĺžovaný na ročnej báze. Mandát operácie bol v novembri 2017 predĺžený o ďalší rok, a to do novembra 2018.

1. PÔSOBENIE POZOROVACÍCH TÍMOV OS SR V OPERÁCII EUFOR ALTHEA

Od začiatku operácie do súčasnosti pôsobia na základe uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky č. 1358 z 1. decembra 2004 profesionálni vojaci ozbrojených síl SR na veliteľstve EUFOR ako aj na veliteľstve NATO v Sarajeve. Od roku 2011 OS SR prevzali zodpovednosť za 3 styčné a pozorovacie tímy (Liaison and Observation Teams - LOT) v Novom Sarajeve, Foči a vo Višegrade. Hlavnými úlohami LOT tímov je zabezpečovanie styku s predstaviteľmi miestnej samosprávy, mimovládnych organizácií a štruktúrami medzinárodných organizácií v priestore operácie, s cieľom zabezpečiť adekvátnu reakciu EÚ na prípadné zmeny bezpečnostnej situácie.

Od 1. marca 2011 do 31. augusta 2012 Slovenská republika plnila úlohy vedúcej krajiny v Regionálnom koordinačnom centre – Juh (RCC-South), ktoré zabezpečovalo riadenie a koordináciu medzi LOT tímami rozmiestnenými na juhu krajiny a zložkou veliteľstva EUFOR zodpovednou za situačný prehľad. V dôsledku rekonfigurácie operácie boli regionálne koordinačné centrá v septembri 2012 nahradené jedným Koordinačným centrom pre LOT (LOT Coordination Centre), zastrešujúce všetky LOT tímy na území Bosny a Hercegoviny. Slovenská republika je od 1. septembra 2012 vedúcou krajinou v Koordinačnom centre pre LOT (ďalej len „LCC“), ktoré dohliada na monitorovanie situácie (Situation Awareness) na celom území Bosny a Hercegoviny.

Na základe požiadavky krajskej organizácie Červeného kríža v bosnianskom hlavnom meste Sarajevo sú organizované pravidelné zbierky materiálnej humanitárnej pomoci v prospech vopred určených subjektov (krízových centier, nemocníc, školských zariadení, liečební, zariadení sociálnych služieb a domov ošetrovateľskej starostlivosti), dislokovaných na území Bosny a Hercegoviny.

V súlade s požiadavkou veliteľa EUFOR ALTHEA sa na zabezpečení týchto zbierok podieľajú príslušníci jednotlivých armád, pôsobiacich v operácii EUFOR ALTHEA. Zodpovednosť za splnenie tejto úlohy bola delegovaná na veliteľa LCC, ktorého hlavnou úlohou je prostredníctvom priamo podriadených LOT tímov, dislokovaných na území Bosny a Hercegoviny, zabezpečiť prevzatie vyčleneného materiálu humanitárnej pomoci z regionálnych pobočiek Červeného kríža a jeho následnú distribúciu pre vybrané subjekty v rámci svojej pôsobnosti.

Úlohou jednotlivých LOT tímov je zabezpečiť prevzatie, odvoz a následné odovzdanie určenej materiálnej humanitárnej pomoci od regionálnych organizácií Červeného kríža (ČK) k predurčeným inštitúciám, ktoré sú dislokované v ich pôsobnosti, s využitím vlastných dopravných kapacít a prostriedkov. Zbierky sú získavané z finančných prostriedkov, vyčleňovaných z fondu operácie EUFOR ALTHEA na podporu vybraných materiálnych potrieb a potravín na pomoc obyvateľstvu Bosny a Hercegoviny, pričom sú nakupované podľa konkrétnych požiadaviek prostredníctvom jednotlivých regionálnych pobočiek Červeného kríža, dislokovaných na území Bosny a Hercegoviny.

Materiálna humanitárna pomoc pozostáva predovšetkým zo spacích vakov, prikrývk, hygienických balíčkov, potravinových balíčkov, oblečenia, hračiek a plienok, ktoré sú prostredníctvom slovenských LOT tímov, dislokovaných v Novo Sarajevo, Foča a Višegrad prevzaté od troch regionálnych pobočiek Červeného kríža, nachádzajúcich sa v mestách Konjic – ČK1, Mostar – ČK2 a Tuzla – ČK3. Uvedený materiál je uskladnený v interných skladoch LOT tímov a následne distribuovaný k predurčeným subjektom vo svojej teritoriálnej pôsobnosti.

LCC, ktoré je priamo zodpovedné za prevzatie a distribúciu materiálnej humanitárnej pomoci, zabezpečuje stanovenú úlohu prostredníctvom troch slovenských LOT tímov, ktoré sú v rámci teritoriálneho rozdelenia Bosny a Hercegoviny dislokované nasledovne (Tabuľka 1).

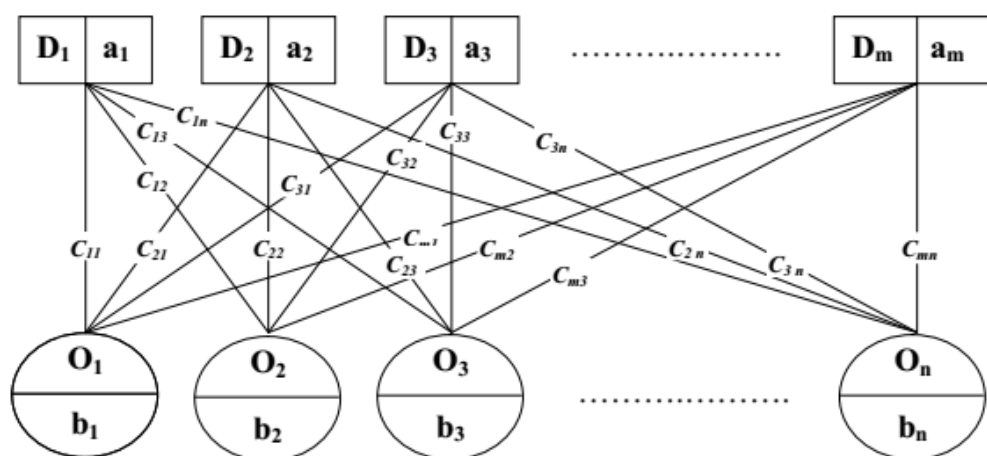
Tabuľka 1 Dislokácia slovenských LOT tímov

Slovenský LOT tím	Označenie	Dislokácia
Novo Sarajevo	LOT 1	Federácia Bosna a Hercegovina
Foča	LOT 2	Republika Srbská
Višegrad	LOT 3	Republika Srbská

2. FORMULÁCIA A MATEMATICKÝ MODEL DOPRAVNEJ ÚLOHY

Kategória dopravných úloh je najčastejšie charakterizovaná určením optimálneho plánu prepravy tovaru od zdrojov, kde sa tovar nachádza, k spotrebiteľom, ktorí ho požadujú. Táto charakteristika však nevystihuje všetky typy úloh, ktoré je možné riešiť pomocou algoritmov pre dopravnú úlohu. Názov úlohy i jej charakteristika je spojená s jej historickým vznikom, kedy pôvodná formulácia úlohy vychádzala z riešenia optimálneho plánu prepravy tovaru. Dopravná úloha má široké použitie v optimalizáciách rozhodnutí, vykonávaných pri plnení úloh vojenskej dopravy a cestného zabezpečenia. Okrem optimalizácie dovozu materiálu je možné optimalizovať nasadenie strojov a techniky, rozmiestnenie špecialistov, pridelenie úloh jednotkám a útvarom atď.

Ako už bolo spomenuté cieľom riešenia dopravnej úlohy je zostrojenie optimálneho plánu rozvozu tovaru (materiálu) od dodávateľov (zdrojov, výrobcov) definovaných svojimi kapacitami k odberateľom, ktorí sú charakterizovaní svojimi požiadavkami, pričom je proces rozvozu popísaný nákladmi na prepravu jednotkového množstva tovaru od daného dodávateľa k príslušnému odberateľovi tzv. sadzbou – c_{ij} , ako nám názorne zobrazuje Obrázok 1.

Obrázok 1 Dopravná úloha a jej grafické znázornenie

Všeobecná úloha je z pohľadu potrebných vstupných údajov zadaná nasledovnými údajmi:

1. počtom dodávateľov m a ich kapacitami $a_1, a_2, a_3, \dots, a_m$, ktoré sa radia do tzv. vektora kapacít - a ,
2. počtom odberateľov n a ich jednotlivými požiadavkami $b_1, b_2, b_3, \dots, b_n$, analogicky ukladanými do vektora požiadaviek - b
3. jednotkovými nákladmi (sadbami) - c_{ij} , pre $i = 1, 2, 3, \dots, m$; $j = 1, 2, 3, \dots, n$ na prepravu tovaru od i -teho dodávateľa k j -temu odberateľovi, ktoré zapisujeme do matice sadzieb - C .

Pre základný matematický model úlohy je za vstupný predpoklad zavedená požiadavka, aby sa súčet kapacít výrobcov rovnal súčtu požiadaviek odberateľov, tzn. aby úloha bola tzv. **vyrovnaná**. Cieľom riešenia úlohy je určiť prepravované množstvá x_{ij} od všetkých výrobcov ku všetkým dodávateľom, ktoré budú spĺňať nasledujúce požiadavky:

- vyhovejú požiadavkám všetkých dodávateľov,
- naplnia kapacity všetkých dodávateľov,
- náklady na celý rozvoz tovaru budú minimálne.

Všeobecný matematický model úlohy je možné napísať v tvare účelovej funkcie nasledovne:

$$Z = c_{11} \cdot x_{11} + c_{12} \cdot x_{12} + \dots + c_{1n} \cdot x_{1n} + c_{21} \cdot x_{21} + c_{22} \cdot x_{22} + \dots + c_{2n} \cdot x_{2n} + \dots + c_{m1} \cdot x_{m1} + c_{m2} \cdot x_{m2} + \dots + c_{mn} \cdot x_{mn} \rightarrow \text{MIN}$$

Obmedzujúce podmienky možno zapísať :

$$\begin{array}{rcl} x_{11} + x_{12} + \dots + x_{1n} & & = a_1 \\ & x_{21} + x_{22} + \dots + x_{2n} & = a_2 \\ & & x_{m1} + x_{m2} + \dots + x_{mn} & = a_m \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl} x_{11} & + x_{21} & + x_{m1} & = b_1 \\ & x_{12} & + x_{22} & + x_{m2} & = b_2 \\ & & x_{1n} & + x_{2n} & + x_{mn} & = b_n \end{array}$$

Z uvedeného matematického modelu vyplýva, že máme k dispozícii $(m + n)$ rovníc pre $(m \cdot n)$ neznámych. Z toho usudzujeme, že je nekonečne veľa prípustných riešení a cieľom riešenia je vybrať z množiny prípustných riešení také, pri ktorom nadobudne účelová funkcia minimálnu možnú hodnotu. Základná schéma riešenia dopravnej úlohy sa vo všeobecnosti skladá z troch krokov :

1. Získanie východiskového bázického riešenia.
2. Kontrola jeho optimálnosti.
3. Iteračný výpočet až do dosiahnutia optima.

Obmedzujúce podmienky vytvárajú v dopravnej úlohe $(m + n)$ rovníc pre $(m \cdot n)$ neznámych. Pretože je úloha navyše viazaná podmienkou vyváženia kapacít a požiadaviek, znamená to, že iba $(m + n - 1)$ rovníc je lineárne nezávislých.

Ak zvolíme zásadný prístup a položíme $(m \cdot n - m - n + 1)$ premenných rovné nule, musíme zvyšných $(m + n - 1)$ neznámych premenných dorátať.

Z toho vyplýva, že v prípade dopravnej úlohy tvorí úplné bázické riešenie $(m + n - 1)$ nenulových premenných. Ak sa nepodarí získať $(m + n - 1)$ nenulových bázických riešení, hovoríme, že je bázické riešenie degenerované a to jedenkrát, dvakrát atď., podľa toho či do úplného bázického riešenia chýba jedna, dve atď. nenulové premenné.

3. VOGELOVA APROXIMAČNÁ METÓDA

Na výpočet optimálneho plánu rozvozu materiálu humanitárnej pomoci budeme využívať Vogelovu aproximačnú metódu, ktorá vychádza z myšlienky, že k najviac nežiaducej zmene hodnoty účelovej funkcie dochádza vtedy, keď sa nám nepodarí v riadku alebo stĺpci priradiť hodnotu premennej s minimálnou sadzbou a tak sme nútení vykonať priradenie i tam, kde je rozdiel medzi minimálnou a najbližšou vyššou sadzbou veľký. Z toho vyplýva i algoritmus riešenia, ktorý v prvom kroku určí v každom riadku i stĺpci rozdiel medzi minimálnou a najbližšou vyššou sadzbou. Prvá hodnota sa pritom priradí premennej s najnižšou sadzbou v riadku alebo stĺpci, kde je uvedený rozdiel najväčší. Tým sa vyradia z riešenia hodnoty v jednom riadku alebo stĺpci.

Z tohto dôvodu je nutné prehodnotiť určené rozdiely a v priradovaní pokračovať až do naplnenia obmedzujúcich podmienok vždy v smere od najväčšieho rozdielu ku rozdielom po rade menším.

Tabuľka 2 Riešenie dopravnej úlohy - základná tabuľka

c_{ij}	LOT 1	LOT 2	LOT 3	K
ČK 1	250	130	90	16
ČK 2	160	175	345	24
ČK 3	215	150	305	20
P	20	20	20	60

V Tabuľke 2 sú jednotlivé regionálne pobočky Červeného kríža (**odberatelia**) a ich kapacity K (druhy materiálnej humanitárnej pomoci) označené ako ČK 1, ČK 2 a ČK 3. Jednotlivé slovenské LOT tímy (**dodávatelia**) sú označené ako LOT 1, LOT 2 a LOT 3.

Požiadavky jednotlivých slovenských LOT tímov sú označené ako P. Na základe rozhodnutia veliteľa LCC majú všetky slovenské LOT tímy z hľadiska kapacity a druhu materiálnej humanitárnej pomoci rovnakú požiadavku. Z dôvodu toho, že súčet kapacít všetkých dodávateľov je rovný súčtu požiadaviek všetkých odberateľov klasifikujeme túto dopravnú úlohu ako **vyrovnanú**.

V ďalšom kroku pridáme k tabuľke 2 riadok označený ako Δ_j a stĺpec, označený Δ_i pre jednotlivé diferencie (rozdiely). V každom riadku a stĺpci určíme dve najnižšie sadzby, vypočítame ich rozdiel (diferenciu) a tento zapíšeme do riadku Δ_j a stĺpca Δ_i .

Tabuľka 3 Určenie diferencie dvoch najnižších sadzieb

c_{ij}	LOT 1	LOT 2	LOT 3	K	Δ_i
ČK 1	250	130	90	16	40
ČK 2	160	175	345	24	15
ČK 3	215	150	305	20	65
P	20	20	20	60	x
Δ_{j_1}	55	20	215	x	x

Po určení diferencie dvoch najnižších sadzieb v každom riadku a stĺpci nájdeme riadok, resp. stĺpec s diferenciou najväčšou a v ňom obsadíme políčko s minimálnou sadzbu. Pokiaľ je maximálna diferenciu u viac riadkov či stĺpcov rovnaká, obsadzujeme políčko

s najnižšou sadzbou zo všetkých dosiaľ neobsadených a nepreškrtnutých polí v týchto riadkoch a stĺpcoch. Najväčšia diferencia je v stĺpci LOT 3, ktorá nadobúda hodnotu $215 = \max$ zo skupiny $\{55, 20, 215, 65, 15, 40\}$. V tomto stĺpci vyberieme políčko s najmenšou sadzbou t. j. pole /ČK 1, LOT 3/ so sadzbou 90. Toto pole obsadíme hodnotou $16 = \min$ zo skupiny $\{20, 16\}$. Označíme ho indexom 1 – ktorý informuje o poradí, v ktorom boli jednotlivé polia obsadzované. Tým sme vyčerpali kapacitu dodávateľa ČK 1 a preto vyškrtneme všetky doteraz neobsadené políčka tohto riadku tzn. preškrtneme riadok ČK 1, čo nám schematicky zobrazuje tabuľka 4.

Tabuľka 4 Vyčerpanie kapacity dodávateľa ČK 1

c_{ij}	LOT 1	LOT 2	LOT 3	K	Δ_i
ČK 1	250	130	90	16	40
	x	x	16 (1)		
ČK 2	160	175	345	24	15
ČK 3	215	150	305	20	65
P	20	20	20	60	x
Δ_{j1}	55	20	215	x	x

V ďalšom kroku vypočítame nové diferencie, pričom pri ich určovaní už riadok ČK 1 neberieme do úvahy.

Tabuľka 5 Vyčerpanie kapacity dodávateľa ČK 3

c_{ij}	LOT 1	LOT 2	LOT 3	K	Δ_i	Δ_i
ČK 1	250	130	90	16	40	x
	x	x	16 (1)			
ČK 2	160	175	345	24	15	15
ČK 3	215	150	305	20	65	65
	x	20 (2)	x			
P	20	20	20	60	x	x
Δ_{j1}	55	20	215	x	x	x
Δ_{j2}	55	25	40	x	x	x

Najväčšia z nových diferencií je v riadku ČK 3, ktorá má hodnotu $65 = \max$ zo skupiny $\{55, 25, 40, 65, 15\}$, v tomto riadku má najmenšiu sadzbu pole /ČK 3, LOT 2/ so sadzbou 150. Toto pole obsadíme $20 = \min$ zo skupiny $\{20, 20\}$ a označíme indexom 2.

V tomto momente sme vyčerpali kapacitu dodávateľa ČK 3 a preto vyškrtáme celý riadok ČK 3.

V ďalšom kroku dopočítam hodnoty premenných (Tabuľka 6), pričom malú číslicu v pravom dolnom rohu obsadených polí označíme v poradí, v akom sme jednotlivé polia obsadzovali:

$$\begin{array}{ll} /ČK 2, LOT 1/ + 0 \Rightarrow 20 & /ČK 2, LOT 1/ = \mathbf{20}^{(3)} \\ /ČK 2, LOT 2/ + 20 \Rightarrow 20 & /ČK 2, LOT 2/ = \mathbf{0}^{(4)} \\ /ČK 2, LOT 3/ + 16 \Rightarrow 20 & /ČK 2, LOT 3/ = \mathbf{4}^{(5)} \end{array}$$

Tabuľka 6 Dopočítanie hodnoty premenných

c_{ij}	LOT 1	LOT 2	LOT 3	K	Δ_{i_1}	Δ_{i_2}
ČK 1	250	130	90	16	40	x
	x	x	16 ⁽¹⁾			
ČK 2	160	175	345	24	15	15
	20 ⁽³⁾	0 ⁽⁴⁾	4 ⁽⁵⁾			
ČK 3	215	150	305	20	65	65
	x	20 ⁽²⁾	x			
P	20	20	20	60	x	x
Δ_{j_1}	55	20	215	x	x	x
Δ_{j_2}	55	25	40	x	x	x

Následne vypočítame hodnotu celkových prepravných nákladov pre toto riešenie, ktorú určíme z účelovej funkcie :

$$Z = c_{11} \cdot x_{11} + c_{12} \cdot x_{12} + \dots + c_{1n} \cdot x_{1n} + c_{21} \cdot x_{21} + c_{22} \cdot x_{22} + \dots + c_{2n} \cdot x_{2n} + \dots + c_{m1} \cdot x_{m1} + c_{m2} \cdot x_{m2} + \dots + c_{mn} \cdot x_{mn} \rightarrow \text{MIN}$$

$$z = 90 \cdot 16 + 150 \cdot 20 + 160 \cdot 20 + 175 \cdot 0 + 345 \cdot 4 = 1440 + 3000 + 3200 + 0 + 1380 = \mathbf{9\ 020\ €}$$

Základné riešenie dopravnej úlohy je degenerované vtedy, ak niektorá zo základných premenných tohto riešenia nadobúda nulovú hodnotu (niektoré obsadené pole je obsadené nulovou hodnotou) a ak nemá požadovaný počet ($m + n - 1$) nenulových premenných. Je nutné podotknúť, že vyššie uvedené riešenie nemusí byť optimálne a je potrebné ho overiť testom optima. Najčastejšie používaná metóda riešenia dopravnej úlohy, ktorá umožňuje získať optimálne riešenie úlohy, je metóda založená na využití vlastností duálnej úlohy vytvorenej k vybilancovanej dopravnej úlohe. Túto metódu označujeme názvom metóda potenciálov, alebo dopravná simplexová metóda.

Metódou potenciálov určíme pomocou tzv. riadkových a stĺpcových čísiel maticu nepriamych sadzieb C^* tak, že každému riadku priradíme jedno riadkové číslo (r_i) a každému stĺpcu jedno stĺpcové číslo (s_j). Uvedené čísla určíme z podmienky, že pre premenné bázičného riešenia musí platiť, že súčet riadkového a stĺpcového čísla sa rovná príslušnej sadzbe ($r_i + s_j = c_{ij}$).

Keď si požadované riadkové a stĺpcové čísla vyššie uvedeným postupom určíme, môžeme zostrojiť požadovanú maticu nepriamych sadzieb a to tak, že pre všetky jej prvky bude platiť, že hodnota nepriamej sadzby sa rovná súčtu príslušného riadkového a stĺpcového čísla tzn. $c^*_{ij} = r_i + s_j$, pre $i = 1, 2, \dots, m$, $j = 1, 2, \dots, n$.

Následne sa z rozdielu matice pôvodných sadzieb a matice nepriamych sadzieb určí tzv. matica diferencií $D = C - C^*$, ktorá je súčasne kritériom optima. Príslušné bázičné riešenie je optimálne, ak sú všetky jej prvky d_{ij} nezáporné ($d_{ij} \geq 0$). Matica diferencií optimálneho riešenia slúži súčasne aj ako kontrola správnosti riešenia a kritérium jeho jednoznačnosti, prípadne viacznačnosti. Riešenie je správne, ak bázičným premenným prislúchajú nulové diferencie. Je to logické, pretože pre bázičné premenné boli riadkové a stĺpcové čísla určované a musia byť pre nepriame a pôvodné sadzby rovnaké.

Ak je počet nulových diferencií v matici rovný počtu bázičných premenných ($m + n - 1$), potom je riešenie jednoznačné. Ak je nulových diferencií viac, znamená to, že úloha je viacznačná t. j., že je možné nájsť viac riešení s rovnakou hodnotou účelovej funkcie. V prípade, že je v matici jeden alebo viacej prvkov záporných, je potrebné hľadať nové bázičné riešenie iteračnou úpravou tak, aby sa riešenie (hodnota účelovej funkcie) zmenilo v požadovanom smere. Každý iteračný krok sa realizuje tzv. presunom v cykle, pri ktorom sa premennej, ktorej prislúchala v absolútnej hodnote najväčšia záporná diferencia, priradí najväčšia možná hodnota.

Cesta presunu musí pritom spĺňať dve základné požiadavky:

- nesmú byť porušené obmedzujúce podmienky riešenia (musia zostať zachované riadkové i stĺpcové súčty),
- nesmie byť narušená bázičnosť riešenia (pretože sa jedna bázičná premenná novo vytvorí, jedna z bázičných premenných sa musí zrušiť – „vynulovať“).

Tabuľka 7 Určenie hodnôt r_j a s_i

c_{ij}	LOT 1	LOT 2	LOT 3	K	Δi_1	Δi_2	s_i
ČK 1	250	130	90	16	40	x	-255
	x	x	16 ⁽¹⁾				
ČK 2	160	175	345	24	15	15	0
	20 ⁽³⁾	0 ⁽⁴⁾	4 ⁽⁵⁾				
ČK 3	215	150	305	20	65	65	-25
	x	20 ⁽²⁾	x				
P	20	20	20	60	x	x	
Δj_1	55	20	215	x	x	x	
Δj_2	55	25	40	x	x	x	
r_j	160	175	345				

Nové bázičné riešenie sa musí znova podrobiť kritériu optima, čo znamená, že sa musia určiť nové matice nepriamych sadzieb C^* a matice diferencií D . Tento postup sa opakuje až do dosiahnutia optima.

Riadkové a stĺpcové čísla dostaneme v našom prípade z nasledujúcej sústavy rovníc:

$$\begin{array}{lcl} r_1+s_3=90 & r_2+s_1=160 & r_3+s_2=150 \\ & r_2+s_2=175 & \\ & r_2+s_3=345 & \end{array}$$

Ak zvolíme $r_2 = 0$ (v sústave sa vyskytuje trikrát), okamžite dostaneme, $s_1 = 160$, $s_2 = 175$, $s_3 = 345$. Z podmienky $r_1+s_3 = 90$ určíme $r_1 = -255$ a z podmienky $r_3+s_2 = 150$ určíme $r_3 = -25$ (Tabuľka 8). V ďalšom kroku určíme maticu nepriamych sadzieb:

$$C^{*(0)} = \begin{array}{|c|c|c|} \hline r_1+s_1 = -255+160 = \mathbf{-95} & r_1+s_2 = -255+175 = \mathbf{-80} & r_1+s_3 = -255+345 = \mathbf{90} \\ \hline r_2+s_1 = 0 + 160 = \mathbf{160} & r_2+s_2 = 0 + 175 = \mathbf{175} & r_2+s_3 = 0 + 345 = \mathbf{345} \\ \hline r_3+s_1 = -25+160 = \mathbf{135} & r_3+s_2 = -25+175 = \mathbf{150} & r_3+s_3 = -25+345 = \mathbf{320} \\ \hline \end{array}$$

Následne na to maticu diferencií:

$$D^{(0)} = C - C^{*(0)} =$$

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline 250 & 130 & 90 \\ \hline 160 & 175 & 345 \\ \hline 215 & 150 & 305 \\ \hline \end{array} - \begin{array}{|c|c|c|} \hline -95 & -80 & 90 \\ \hline 160 & 175 & 345 \\ \hline 135 & 150 & 320 \\ \hline \end{array} = \begin{array}{|c|c|c|} \hline \mathbf{345} & \mathbf{210} & \mathbf{0} \\ \hline \mathbf{0} & \mathbf{0} & \mathbf{0} \\ \hline \mathbf{80} & \mathbf{0} & \mathbf{-15} \\ \hline \end{array}$$

Z výsledného tvaru matice diferencií vyplýva, že riešenie:

- **je správne** – nulové diferencie sú na miestach bázických premenných,
- **je jednoznačné** – neobsahuje viac núl ako je členov bázického riešenia,
- **nie je optimálne** – v matici diferencií sú záporné prvky, tzn. $c_{ij} < c'_{ij}$.

Riešenie nie je optimálne a preto je potrebné vykonať 1.iteráciu. Zvolíme novú bázickú premennú x_{33} (odpovedá jej záporná diferencia). Nové bázické riešenie sa vytvorí zo stávajúceho, presunom v cykle.

Tabuľka 8 Hľadanie cesty presunu v cykle pri 1. Iterácii

c_{ij}	LOT 1	LOT 2	LOT 3	K
ČK 1	250	130	90	16
ČK 2	160	275 {+} (175+100)	245 {-} (345-100)	24
ČK 3	215	50 {-} (150-100)	405 {+} (305+100)	20
P	20	20	20	60

Nájdenie vhodnej cesty presunu býva najobťažnejšou časťou riešenia dopravnej úlohy. Na políčko so zápornou hodnotou (3,3) je nutné presunúť maximálne možné množstvo tak, aby zostali zachované riadkové a stĺpcové súčty a nenarušila sa bázickosť riešenia. Je zrejmé, že ak premennú x_{33} novo vytvoríme, k jej doterajšej hodnote (305) musíme pripočítať

(políčko označíme znamienkom {+}). To znamená, že aj v riadku x23, aj v stĺpci x32 musíme tú istú hodnotu od doterajších bázických premenných odpočítať a zároveň ju pripočítať k hodnote v riadku x22, tak aby bola zachovaná bázickosť riešenia. Následne opakujeme celý postup výpočtu diferencií, avšak už pre nové hodnoty (x_{22} , x_{23} , x_{32} a x_{33}), získané po vykonaní 1. iterácie (Tabuľka 9 a Tabuľka 10).

Tabuľka 9 Výpočet diferencií

c_{ij}	LOT 1	LOT 2	LOT 3	K	Δ_{i1}
ČK 1	250	130	90	16	40
ČK 2	160	275	245	24	85
ČK 3	215	50	405	20	165
	x	20 (1)	x		
P	20	20	20	60	x
Δ_{j1}	55	80	155	x	x

I

Tabuľka 10 Výpočet diferencií II

c_{ij}	LOT 1	LOT 2	LOT 3	K	Δ_{i1}	Δ_{i2}
ČK 1	250	130	90	16	40	40
	x	x	16 (2)			
ČK 2	160	275	245	24	85	85
	20 (3)	0 (4)	4 (5)			
ČK 3	215	50	405	20	165	x
	x	20 (1)	x			
P	20	20	20	60	x	x
Δ_{j1}	55	80	155	x	x	x
Δ_{j2}	90	145	155	x	x	x

Následne vypočítame hodnotu celkových prepravných nákladov pre toto riešenie, ktorú opäť určíme z účelovej funkcie :

$$Z = c_{11} \cdot x_{11} + c_{12} \cdot x_{12} + \dots + c_{1n} \cdot x_{1n} + c_{21} \cdot x_{21} + c_{22} \cdot x_{22} + \dots + c_{2n} \cdot x_{2n} + \dots + c_{m1} \cdot x_{m1} + c_{m2} \cdot x_{m2} + \dots + c_{mn} \cdot x_{mn} \rightarrow \text{MIN}$$

$$z = 50 \cdot 20 + 90 \cdot 16 + 160 \cdot 20 + 275 \cdot 0 + 245 \cdot 4 = 1000 + 1440 + 3200 + 0 + 980 = 6\,620 \text{ €}$$

Tabuľka 11 Určenie hodnôt r_j a s_i

c_{ij}	LOT 1	LOT 2	LOT 3	K	Δi_1	Δi_2	s_i
ČK 1	250	130	90	16	40	40	-155
	x	x	16 (2)				
ČK 2	160	275	245	24	85	85	0
	20 (3)	0 (4)	4 (5)				
ČK 3	215	50	405	20	165	x	-225
	x	20 (1)	x				
P	20	20	20	60	x	x	
Δj_1	55	80	155	x	x	x	
Δj_2	90	145	155	x	x	x	
r_j	160	275	245				

Prostredníctvom riadkových a stĺpcových čísiel určíme maticu nepriamych sadzieb a maticu diferencií. Riadkové a stĺpcové čísla dostaneme z nasledujúcej sústavy rovníc:

$$\begin{aligned} r_1 + s_3 = 90 & & r_2 + s_1 = 160 & & r_3 + s_2 = 50 \\ & & r_2 + s_2 = 275 & & \\ & & r_2 + s_3 = 245 & & \end{aligned}$$

Ak zvolíme $r_2 = 0$ dostaneme, $s_1 = 160$, $s_2 = 275$, $s_3 = 245$. Z podmienky $r_1 + s_3 = 90$ určíme $r_1 = -155$ a z podmienky $r_3 + s_2 = 50$ určíme $r_3 = -225$ (tabuľka 11).

V ďalšom kroku určíme maticu nepriamych sadzieb:

$$C^{*(0)} = \begin{array}{|c|c|c|} \hline r_1 + s_1 = -155 + 160 = \mathbf{5} & r_1 + s_2 = -155 + 275 = \mathbf{120} & r_1 + s_3 = -155 + 245 = \mathbf{90} \\ \hline r_2 + s_1 = 0 + 160 = \mathbf{160} & r_2 + s_2 = 0 + 275 = \mathbf{275} & r_2 + s_3 = 0 + 245 = \mathbf{245} \\ \hline r_3 + s_1 = -225 + 160 = \mathbf{-65} & r_3 + s_2 = -225 + 275 = \mathbf{50} & r_3 + s_3 = -225 + 245 = \mathbf{20} \\ \hline \end{array}$$

Následne na to maticu diferencií:

$$D^{(0)} = C - C^{*(0)} = \begin{array}{|c|c|c|} \hline 250 & 130 & 90 \\ \hline 160 & 275 & 245 \\ \hline 215 & 50 & 405 \\ \hline \end{array} - \begin{array}{|c|c|c|} \hline 5 & 120 & 90 \\ \hline 160 & 275 & 245 \\ \hline -65 & 50 & 20 \\ \hline \end{array} = \begin{array}{|c|c|c|} \hline \mathbf{245} & \mathbf{10} & \mathbf{0} \\ \hline \mathbf{0} & \mathbf{0} & \mathbf{0} \\ \hline \mathbf{280} & \mathbf{0} & \mathbf{385} \\ \hline \end{array}$$

Z výsledného tvaru matice diferencií vyplýva, že riešenie po 1. iterácii:

- **je správne** – nulové diferencie sú na miestach bázických premenných,
- **je jednoznačné** – neobsahuje viac núl ako je členov bázického riešenia,
- **je optimálne** – v matici diferencií nie sú záporné prvky, tzn. $c_{ij} > c'_{ij}$.

ZÁVER

Z uvedeného výpočtu vyplýva, že hodnota celkových prepravných nákladov materiálnej humanitárnej pomoci zabezpečovaná slovenskými LOT tímami, dislokovanými

v miestách Novo Sarajevo, Foča a Višegrad od regionálnych organizácii Červeného kríža, dislokovaných v mestách Konjic, Mostar a Tuzla by predstavovala sumu **6 620 €**. Na riešenie modelovej úlohy sme využili Vogelovu aproximačnú metódu, s cieľom zistiť optimálne riešenie nami stanoveného dopravného problému. Táto metóda vychádza z myšlienky, že k najviac nežiaducej zmene hodnoty účelovej funkcie dochádza vtedy, keď sa nám nepodarí v riadku alebo stĺpci priradiť hodnotu premennej s minimálnou sadzbou a sme tak nútení vykonať priradenie i tam, kde je rozdiel medzi minimálnou a najbližšou vyššou sadzbou veľký. Z toho vyplýva i algoritmus riešenia, ktorý v prvom kroku určí v každom riadku i stĺpci rozdiel medzi minimálnou a najbližšou vyššou sadzbou. Prvá hodnota sa pritom priradí premennej s najnižšou sadzbou v riadku alebo stĺpci, kde je uvedený rozdiel najväčší. Tým sa vyradia z riešenia hodnoty v jednom riadku alebo stĺpci. Z tohto dôvodu je potrebné prehodnotiť určené rozdiely a v priradovaní pokračovať až do naplnenia obmedzujúcich podmienok vždy v smere od najväčšieho rozdielu ku rozdielom po rade menším, čo sme realizovali aj v nami zvolenej modelovej úlohe.

V ďalšom kroku sme metódou potenciálov určili pomocou tzv. riadkových a stĺpcových čísiel maticu nepriamych sadziieb C^* . Potom sme z rozdielu matice pôvodných sadziieb a matice nepriamych sadziieb určili tzv. maticu diferencií $D = C - C^*$, ktorá bola súčasne kritériom optima, kedy platí, že ak sú všetky jej prvky d_{ij} nezáporné ($d_{ij} \geq 0$), je to znamením toho, že príslušné bázické riešenie je už optimálne. V našom prípade sme vyšpecifikovali jednu zápornú hodnotu, čo bolo znamením toho, že nami zvolené riešenie nebolo optimálne. Z toho dôvodu sme hľadali nové bázické riešenie tzv. iteračnou úpravou tak, aby sa riešenie (hodnota účelovej funkcie) zmenilo v požadovanom smere. Iteračnú úpravu sme realizovali tzv. presunom v cykle, pri ktorom sme premennej, ktorej prislúchala v absolútnej hodnote najväčšia záporná diferencia, priradili najväčšiu možnú hodnotu. Napokon sme nové bázické riešenie znova podrobili kritériu optima, čo znamenalo, že sme určili nové matice nepriamych sadziieb C^* a matice diferencií D až do dosiahnutia optima, ktoré znamenalo, že sa v matici diferencií nenachádzalo už žiadne záporné číslo.

Po analýze úlohy môžeme konštatovať, že východiskové bázické riešenie získané Vogelovou aproximačnou metódou ponúka optimálne riešenie, ktoré je možné využiť pri plánovaní vojenských dopravných úloh a určovaní optimálnych prepravných nákladov, čo je možné využiť napr. pri plánovaní prepravy jednotlivými logistickými zložkami v rámci ozbrojených síl Slovenskej republiky. Nami zvolená úloha rozvozu materiálu humanitárnej pomoci zo skladov regionálnych pracovísk Červeného kríža, zabezpečovaných slovenskými LOT tímami, dislokovanými na území Bosny a Hercegoviny bola namodelovaná z dôvodu objasnenia výpočtu optimálnych prepravných nákladov Vogelovou aproximačnou metódou, pričom v reálnom nasadení jednotiek OS SR v rámci misie EUFOR ALTHEA na území Bosny a Hercegoviny nie je táto metóda využívaná.

LITERATÚRA

- HRABLIK CHOVANOVÁ, H. - SAKÁL, P. *Operačná analýza Časť I*. Bratislava: STU BA, 2011. Dostupné na internete:
 <http://www.scss.sk/cd_apvv_lpp_0384_09_2011/V%C3%9DSTUPY%20Z%20VLASTN EJ%20VEDECKO-V%C3%9DSKUMNEJ%20A%20PEDAGOGICKEJ%20C4%8CINNOSTI/SKRIPT%C3%81/Chovanov%C3%A1-Sak%C3%A1l%20OA%20I.pdf>.
- IVANIČOVÁ, Z. – BREZINA, I. – PEKÁR, J.: *Operačný výskum*, Ekonomická univerzita, Bratislava 2002.

MÁČA, J. - LEITNER, B. *Operačná analýza I. Deterministické metódy operačnej analýzy*.
Žilina: FŠI ŽU, 2002. Dostupné na internete:
<http://fsi.uniza.sk/ktvi/publikacie/11_operanal1_u_2002.pdf>.
Mission background. Dostupné na internete: <<http://www.euforbih.org/eufor/index.php>>.
RYBÁR, M. – HORYNA, V. – a kol. : *Operační výzkum ve vojenství*. MNO ČSSR, Praha
1969.

doc. Ing. Pavel BUČKA CSc.
Katedra bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš,
E-mail: pavel.bucka@aos.sk

mjr. Ing. Ján BREZULA
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš,
E-mail: jan.brezula@mil.sk

KTORÁ SKUPINA OSÔB MÁ NAJVÄČŠIU TENDENCIU PÁCHAŤ EXTRÉMISTICKÉ TRESTNÉ ČINY

WHAT KIND OF PERSON IS THE MOST LIABLE TO COMMIT EXTREMIST CRIMES

Miriám DROPOVÁ

ABSTRACT

The article deals with the question what kind of person is the most liable to commit extremist crime. The concept of extremist crime is complex and various and thus different kind of people with different types of actions might constitute different types of extremist crimes. The first chapter offers enumerates specific extremist crimes, defines the concept of criminal. The second chapter describes criminals and their characteristic features with regard to the age, gender, education, social background etc.

Keywords: extremist crimes, age, gender, education, social background

ÚVOD

Trestné činy extrémizmu, rovnako ako trestné činy vo všeobecnosti môžu mať na prvý pohľad rôznych páchatel'ov. Rovnako ako aj forma účasti na trestnom čine môže byť v zásade v jednotlivých prípadoch rozdielna. Ak však lepšie zanalyzujeme konkrétne prípady, podrobne sa zameriame na osobnosti páchatel'ov a ich charakterové črty, sociálny pôvod, detstvo, vek, pohlavie, vzdelanie a zamestnanie, možno nájsť určité spoločné znaky. Zanalyzovanie týchto znakov je dôležité pre prípadnú možnú koncepciu prevencie pred trestnými činmi extrémizmu. Toto si vyžaduje preštudovanie nielen rozsudkov týkajúcich sa týchto trestných činov, ale aj následný podrobný dialóg s ich páchatel'mi. Samotné štatistiky o počtoch obvinených nestačia, pretože z nich nemožno presne zistiť uvedené informácie a už vôbec nie pohľad páchatel'ov.

1. VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

Trestný zákon definuje pojem páchatel' trestného činu ako toho, kto trestný čin spáchal sám. Páchatel'om trestného činu môže byť fyzická osoba a právnická osoba za podmienok ustanovených osobitným predpisom. O spolupáchatel'ov ide vtedy, ak bol trestný čin spáchaný spoločným konaním dvoch alebo viacerých páchatel'ov (spolupáchatelia).¹

Trestný zákon sa problematikou trestného postihu vo veciach extrémizmu začal venovať v roku 2009, vymenúva ich taxatívne.

Podľa § 140a Trestné činy extrémizmu sú trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421, prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422, výroby extrémistických materiálov podľa § 422a, rozširovania extrémistických materiálov podľa § 422b, prechovávanía extrémistických materiálov podľa § 422c, popierania a schvaľovania holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti podľa § 422d, hanobenia národa, rasy

¹ § 19 a nasled. Zákona č. 30/2005 Trestný zákon

a presvedčenia podľa § 423, podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424, apartheidu a diskriminácie skupiny osôb podľa § 424a a trestný čin spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. e).

2. CHARAKTERISTIKA PÁCHATEĽOV

Problematikou páchatel'ov trestných činov extrémizmu sa zaoberajú viaceré orgány. Pozornosť mu venuje aj vláda Slovenskej republiky. Pravidelne sú vypracované správy o plnení úloh vyplývajúcich z koncepcie boja proti extrémizmu. Čo sa týka vekovej skladby, do roku 2011 jedným z charakteristických znakov tohto druhu trestnej činnosti je skupinové konanie prevažne mladistvých alebo osôb blízkych veku mladistvých. V roku 2014 sa konštatuje, že obvinení sú mladiství, osoby vo vekovej kategórii 18 až 25 rokov, ale aj osoby vo vekovej kategórii nad 25 rokov.

Uvedené údaje sú síce relatívne aktuálne, ale nejedná sa o právoplatne odsúdené osoby. Z rozsudkov súdov možno bezpochyby presnejšie analyzovať charakteristiku páchatel'ov.

V Českej republike si takýto cieľ dal Odbor bezpečnostnej politiky v Prahe, ktorý v roku 2012 vypracoval veľmi kvalitnú a podrobnú analýzu dostupných súdnych rozsudkov páchatel'ov extrémistických, rasovo motivovaných a xenofóbnych násilných trestných činov.

Vo výskumnej fáze analýzy je zahrnutých 114 súdnych rozsudkov, v rámci ktorých bolo súdených 178 obžalovaných a následne odsúdených páchatel'ov. Analýza bude mať výpovednú hodnotu v rámci spektra páchatel'ov, ktorí boli súdení v rokoch 2004-2009, keďže za toto obdobie sa podarilo zhromaždiť najviac súdnych rozsudkov. A navyše, ukončenie konania právoplatným súdnym rozsudkom je tiež zdĺhavý proces.

Príčiny a podmienky extrémizmu môžeme hľadať v každom jedincovi zvlášť (individuálne motívy), rovnako tak i v celej spoločnosti (spoločenské/sociálne motívy). Potom môžeme popisovať tzv. subjektívne a objektívne príčiny vzniku extrémistického konania a zmyšľania.

Pod subjektívnymi príčinami vidíme ľudské vlastnosti, ktoré jedinca predisponujú k extrémistickým sklonom, k objektívnym príčinám a faktorom radia odborníci: vysokú nezamestnanosť v spoločnosti (to preukazuje aj štatistika, v ktorej sa uvádza, že títo páchatelia sú prevažne pracovne nezaradení, z toho vyplýva, že môžu mať viac času a energie venovať sa trestnej činnosti). Ide o frustrovaných, väčšinou bez práce, nevyučených ľudí, ktorí vnímajú súčasnosť ako bezperspektívnu a nevidia v nej miesto pre svoju sebarealizáciu.

Ďalej je to vysoký podiel nekvalifikovaných osôb alebo jedincov s nízkym vzdelaním; vyšší podiel imigrantov či etnických alebo náboženských skupín medzi ostatným obyvateľstvom; výskyt rasových a náboženských predsudkov a tradícií (dané obmedzeným kultúrno-spoločenským prehľadom, nekritickým prijímaním názorov, neoverovaním zdroja informácií a pod.); prevažujúca politická orientácia a celospoločenské trendy, napr. móda, nápodoba preferovaných zahraničných vzorov, prejavujúca sa germanizáciou, amerikanizáciou spôsobu života, dovoz charakteristických ideológií z cudziny a pod.²

Teórie zamerané na osobnosť týchto príslušníkov extrémistických skupín hľadajú príčiny extrémneho správania v poruchách socializácie jedinca, vo výchovných vplyvoch (autoritatívna výchova). Títo jedinci obvykle nemajú zdravé sebavedomie a identifikujú sa so silnými osobnosťami, v ktorých vidia vzor. Zároveň môžeme u týchto jednotlivcov pozorovať silnú potrebu zažívať pocit svornosti a identifikovať sa určitou skupinou, v ktorej sú títo jedinci prijímaní. Príslušnosť k takej skupine potom zároveň sprostredkuje jedincovi uspokojenie jeho túžby po moci, možnosť demonštrácie sily a môže prinášať určitý pocit výnimočnosti a nadradenosti, to všetko v „bezpečnom prostredí“ tejto skupiny.

² Analýza dostupných súdnych rozsudkov páchatel'ov extrémistických, rasovo motivovaných a xenofóbnych násilných trestných činov

Obvyklé je u páchatel'ov určité čiernobiele videnie sveta. Majú „jednoduché“ riešenia pre zložité problémy. Typická je pre nich nekompromisnosť v tom, čo považujú za správne a žiadúce. Osoby vystupujú niekedy so sklonmi k mesiášstvu (chýba im hmotná pohánka, čo je typické pre uvedené trestné činy) a megalománii a môžu mať vysokú intelektuálnu úroveň. V našich zemepisných šírkach je na základe štatistík preukázané, že páchatelia uvedených trestných činov majú skôr základné vzdelanie resp. stredoškolské vzdelanie s výučným listom. To však ale nevytvára o intelekt, ktorý majú.

Sklon k extrémizmu je často príčinou zníženej rozlišovacej a hodnotiacej schopnosti, čo je dobré a čo zlé, čo je normálne - a naopak, čo sa normálu vymyká a stáva sa extrémom.

Aj z tohto dôvodu možno z hľadiska štruktúry extrémistických skupín nájsť medzi ich členmi a priaznivcami hlavne mladých ľudí. Uvedený stav je spôsobený ich nedostatočnou životnou skúsenosťou (neznalosťou histórie, nepochopením dôsledkov svojho konania, neschopnosťou rozpoznať propagandu, manipuláciu, náchylnosťou nekriticky vnímať ideológiu, nevedomením si skresľovanie informácií apod.).

Daný fakt potvrdila aj uvedená analýza. Podľa nej najviac páchatel'ov násilnej trestnej činnosti s prvkami extrémizmu je vo veku 18-21 rokov. Oproti tomu, čo sa týka celkového počtu, extrémistických trestných činov (nielen násilných) prevládajú páchatelia vo veku 21 až 29 rokov. Súvisí to aj s dospievaním ľudskej bytosti a aj formovaním osobnosti ako procesu. Nie nadarmo sa tomuto, tzv. adolescentnému obdobiu hovorí „obdobie vzdoru“. Jedinec má tendenciu k popieraniu zavedených spôsobov myslenia a správania sa. Ide o vekové obdobie spojené s neustálym hľadaním svojho miesta. Aj preto môže byť extrémistická skupina pre mladého jedinca atraktívna - vďaka určitej stabilite zázemia, ktorú poskytuje, pocitu, že dospievajúci niekam patrí. V priebehu dospievania začínajú hrať väčšiu rolu vrstevníci a ich vplyvy.

V súvislosti s uvedeným, aj štúdia Odboru bezpečnostnej politiky Ministerstva vnútra ČR vypracovala štúdiu pod názvom Kvalitatívny popis psychológie osobnosti páchatel'a extrémisticky, rasovo motivovanej a xenofóbnej trestnej činnosti, z ktorej možno usúdiť, že kategóriu tzv „Mladého extrémistu“ môžeme rozdeliť na 2 základné typy:

Prvý typ je agresívny, impulzívny jedinec, má problém so sebakontrolou a má zníženú frustračnú toleranciu. Prejavuje sa nezdržanlivým správaním a je egoistický, ľahostajný ku svojmu okoliu.

Druhý typ nevykazuje známky agresivity, ani impulzivity, pretože sa dobre ovláda. Nevykazuje výrazné rysy disocálneho správania, ale je príliš závislý na skupine, ku ktorej sa hlása a v rámci ktorej si uspokojuje potrebu niekam patriť, posilňuje si svoj význam pre skutočné pocity neistoty a nespokojnosti so sebou. Skôr než agresivita, impulzivita a nedostatok autoregulácie je pre neho charakteristický strach z vylúčenia zo skupiny.

Špeciálna prokuratúra, pod ktorej pôsobnosť trestných činov extrémizmu od januára 2017 patrí, sa zaoberala prípadom, kedy úrad riešil v rámci problematiky extrémizmu trestný čin výtržníctva s extrémistickým motívom len 11 ročného maloletého. V takýchto prípadoch vyšetrovatelia NAKA musia rozhodnúť v súlade so znením Trestného poriadku o odložení veci, nakoľko nie je v nej možné pre nízky vek páchatel'a vyvodit' voči nemu trestnú zodpovednosť. Úrad špeciálnej prokuratúry však bude dôsledne sledovať v rámci medzirezortnej komisie odborníkov riešenie tejto veci aj mimo trestnoprávnej roviny s cieľom zabrániť a predísť opakovaniu obdobných prípadov,"³

Určite je ale nutné si uvedomiť, že nie každý mladý dospievajúci je extrémista a nie každý extrémista sa k hnutiu dostal v dospievaní. Ako už bolo zmienené, páchatelia týchto

³ <http://www5.teraz.sk/slovensko/usp-riesil-extremizmus-v-pripade-11/268008-clanok.html>

trestných činov väčšinou nevidia miesto pre svoju sebarealizáciu. Východisko pre seba vidia v agresivite, ktorá sa môže zmeniť až v sebadeštrukciu.

Zaujímavé je, že väčšina odsúdených páchatel'ov uvádza, že mala bezproblémové detstvo v usporiadanej rodine, len niektorí páchatelia boli z nekompletnej rodiny, resp. mali problém s rodičmi, či už kvôli prísnej výchove alebo závislosti na alkohole.

Predmetná analýza uvádza, že tejto trestnej činnosti sa dopúšťajú najčastejšie osoby sociálne narušené, tj. osoby, kde zlyhal proces začleňovania sa do noriem spoločnosti, a kde zlyhal proces vzniku sociálnych zábran. Aj preto možno pri týchto páchatel'och často nachádzať poruchy v oblasti emotivity, impulzivnosť.

Ďalším typom je tzv. „frustrovaný sused“, ktorý pácha trestnú činnosť na základe určitých konfliktov. Takým páchatel'om je potom starší jedinec, ktorý pácha násilnú extrémistickú trestnú činnosť po prvý raz, je zamestnaný a hľadali by sme ho vo vyššej vekovej kategórii. Trestných činov sa spravidla dopúšťajú v rámci svojho bydliska. Asi najznámejším takýmto prípadom by sa v našich zemepisných šírkach teoreticky mohol stať prípad z Devínskej Novej Vsi, kde v septembri 2010 zomrelo a bolo ranených niekoľko ľudí. Bolo by zaujímavé sledovať tento proces nielen z hľadiska kvalifikácie skutku, ale aj pohnútky.⁴

Najväčším prekvapením pri delení páchatel'ov nastane pri pojme tzv. „Páchatel' róm-skeho etnika“, ktorý útočí s rasovým, alebo xenofóbnym motívom. Pri tomto type (rovnako ako pri tzv. frustrovanom susedovi) nemožno hovoriť o extrémizme v pravom zmysle slova. Sú to jedinci, ktorí sa nijak neorganizujú do spolkov a hnutí. Ich trestná činnosť preto nesie prvky rasovej neznášanlivosti a je skôr individuálnym prejavom než skupinovým vyznaním. Zároveň ich trestná činnosť nie je nijak organizovaná a často vzniká v dôsledkov situačných konfliktov.

Trestné činy s prvkom extrémizmu a aj násilia sa najčastejšie uskutočňujú na verejných priestranstvách ako sú napríklad ulice, námestia a pod. ďalším častým miestom činu sú: bary, diskotéky, herne a reštaurácie – miesta kde možno prísť k alkoholu a následne ho požívať, hlavne s v pokročilejšom večernom a nočnom čase – do 24:00 hod., kedy je pravdepodobnosť spáchania trestného činu najväčšia, po polnoci práve naopak klesá (pravdepodobne vďaka príliš vysokému podielu alkoholu v krvi).

Uvedená trestná činnosť je páchaná aj v domovoch, ubytovniach obetí. Páchatelia páchajú trestné činy hlavne v rámci svojho trvalého bydliska, prípadne faktického miesta pobytu. Ak však bola páchatel'ovi v minulosti preukázaná príslušnosť k hnutiu pravcového alebo ľavicového extrémizmu, páchatel' sa rozhodol presunúť miesto páchania trestného činu mimo miesta, kde býva, resp. zdržiava sa.

Veľkú úlohu hrá aj miera požitého alkoholu, ktorý znižuje zábrany a zvyšuje agresivitu a ďalej vplyv skupiny, v ktorej ako už bolo uvedené často mladí potrebujú existovať. Táto pri páchaní trestnej činnosti pôsobí ako posilňujúci faktor a zároveň tlmí prípadné pocity viny a svedomia. Táto trestná činnosť je vo väčšine prípadov páchaná formou spolupáchatel'stva, častokrát sú členmi skupín aj osoby nízkeho veku – tzn. osoby, ktoré nie sú trestnoprávne zodpovedné. Rastúcim vekom páchatel'ov podiel tejto formy účasti na trestnom čine klesá.

V období, kedy analýza vznikala sa ale začal zvyšovať počet starších členov ultrapravicových hnutí, ktorí sú ich aktívnymi príslušníkmi už dlhšiu dobu. Súvisí to hlavne s trendom presunu páchania trestnej činnosti na verejnom priestranstve k dôkladne pripraveným aktivitám v anonymite, veľmi často v kyberpriestore.

V tejto súvislosti tak možno badať okruh pomerne inteligentných a vzdelaných jednotlivcov, ktorí môžu plánovať akcie, komunikovať so zahraničím a súčasne vytvárať pôsobivú ideológiu pre ostatných.

⁴ Kvalitatívny popis psychológie osobnosti páchatel'a extrémisticky, rasovo motivovanej a xenofóbnej trestnej činnosti

Okrajovo zo štatistík ešte vyplýva, že väčšiu tendenciu páchania trestných činov s extrémistickým prvkom majú muži. Treba tiež pripomenúť, že dané trestné činy sú veľmi často páchané s prvkami násilia a výtržníctva a táto črta nie je ženám vo všeobecnosti pri páchaní trestnej činnosti vlastná. Ženy tieto druhy trestnej činnosti páchajú skôr v kyberpriestore, ak vôbec.

ZÁVER

Z uvedeného jasne vyplýva, že najväčší sklon k páchaniu extrémistických trestných činov majú mladí muži. Je ich možné ľahšie využiť, priam zneužiť na šírenie ideológie, ale hlavne na páchanie trestných činov. Častým spúšťačom je požitie alkoholu, hlavne na verejne prístupných miestach, kde sa potom následné skutky odohrajú. Nemenej nebezpečným sa v poslednej dobe stáva prostredie kyberpriestoru kvôli zdanlivej anonymite, kde sa extrémistických trestných činov už dopúšťajú aj ženy, tiež hlavne v mladšom veku. Aj ľudia, ktorí sa nevedia zaradiť do spoločnosti (či už pracovne alebo sociálne) a prijať jej normy sa môžu stať páchatelmi. Otázne však stále ostáva, nakoľko sa aj stotožňujú s nejakou nebezpečnou ideológiou, ku ktorej sa naoko hlásia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Analýza dostupných súdnych rozsudkov páchatel'ov extrémistických, rasovo motivovaných a xenofóbnych násilných trestných činov.

Kvalitatívny popis psychológie osobnosti páchatel'a extrémisticky, rasovo motivovanej a xenofóbnej trestnej činnosti

Správa o plnení úloh vyplývajúcich z koncepcie boja proti extrémizmu na roky 2011 - 2014 za rok 2014

Zákon č. 300/2005 Trestný zákon

<http://www5.teraz.sk/slovensko/usp-riesil-extremizmus-v-pripade-11/268008-clanok.html>

Mgr. Miriam DROPOVÁ

doktorandka externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393, P.O.BOX 9, 031 06 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika

miriam.droppova.1@gmail.com

TERRITORIAL DIMENSION OF THE REGION'S FINANCIAL SAFETY ON THE EXAMPLE OF EASTERN POLAND OF POVIATS

Paweł DZIEKAŃSKI

ABSTRACT

The territorial dimension of financial security refers to specific resources used in social and spatial relations of the regional economy. It causes changes in the way of managing the space of regions. The process of their operation takes place within financial, economic, infrastructural and social elements and should be considered together. Regions should have a specific ability to neutralize threats coming from the external environment or internal conditions. The aim of the article is to assess the diversity of financial security in the context of the disproportion of the level of financial independence using a synthetic measure (based on the Euclidean distance). However, this situation requires the appropriate role of public authorities. Security and development are two basic dimensions of the existence of individuals and entire communities. The conducted statistical surveys confirm the existence of disproportions in the financial security of poviats. The value of the indicator is influenced by the economic nature of the unit and the function of the area (ie industrial, tourist, residential, agricultural). The value of the synthetic measure ranged from 0.59 (Krosno) to 0.77 (Chełm, Przemysł) in 2009 and from 0.6 (Krosno) to 0.75 (Chełm) in 2016.

Keywords: financial security, synettical measure, powiat

INTRODUCTION

Regions in the modern economy gain in importance and show greater flexibility in adapting to the changing environment. They have become the subjects of economic processes that set the priorities of the policy. Therefore, regions should have a specific ability to build economic security or to neutralize threats coming from the external environment or internal conditions, which positively affects their development [Ładysz 2015].

Financial security determines the functioning of the economy and its development. Its formation results from the rational identification and use of many variables in time and space. External processes of globalization and economic integration, capital flows should be considered as external conditions of the financial security process. The internal conditions include the impact of the level of economic development and its dynamics, economic factors (economic and demographic potential and their stability), financial factors, quality of management (competences and qualifications of the authorities), etc. The complex nature of the local security phenomenon makes effective actions in this the aspect should be carried out in a holistic, coordinated and orderly manner.

The development of the powiat depends on the financial situation of the unit. It is the basis for action and a condition for the implementation of statutory tasks of a supra-municipal nature (including social and technical infrastructure, public order, citizens safety, construction supervision, spatial development, environmental and nature protection). The powiat is responsible for the entire range of tasks ordered by the central administration, carried out by fire brigade, police, veterinary and surveying services.

1. AIM AND RESEARCH METHOD

The aim of the article is to assess the diversity of financial security in the context of the disproportion of the level of financial independence using a synthetic measure (based on the Euclidean distance). The analyzes were carried out in the system of cities with poviats rights in Eastern Poland (Świętokrzyskie, Podkarpackie, Lublin, Podlasie, Warmian-Masurian Voivodships).

The adopted years of research in 2009, 2012 and 2016 will allow assessing the financial security of poviats against the background of financial variables (including those describing financial independence). The analysis was based on information from the Local Data Bank of the Central Statistical Office.

The application of multidimensional comparative analysis methods allows for comparisons to be made in time and space of the overall financial situation of a given state, and not only its individual elements. The procedure for its construction included the selection and analysis of variables (1), the procedure of resettled uniorization (taking into account the nature of the variable, stimulant, destimulant) (2), construction of a synthetic measure (based on Euclidean distance) (3) and classification of objects, and verification of results (4) [Wysocki F., 2010; Łuczak, Wysocki, 2014]. Synthetic measure allows you to measure reduced to the range [0; 1]. A measure value of 0 means the maximum positive value of each stimulant tested [Trojak, Tokarski 2013]. The synthetic measure allowed dividing the studied area of poviats into four quartile groups. The size of the indicator in the first quartile group means the better unit and accordingly the lower group, the units are weaker.

2. SECURITY AND FINANCIAL POSITION OF THE TERRITORIAL GOVERNMENT UNIT

Security and development are two basic dimensions of the existence of territorial units. There is no development process without security. The development and ensuring the security process. Such relations also determine the interdependence between security and development or the socio-economic situation [Koziej 2011]. The development ensures positive shaping of the certainty of values protected by the national security policy [Dziekański 2014].

Security can be defined as the assurance of existence and survival, possession and functioning of the organization [Zięba 2018]. Economic security is the ability of the economic system to use internal factors of development and international economic interdependence that will guarantee development [Frejtag-Mika, Kołodziejak, Putkiewicz 1996]. It is a process of variable dynamics and intensity, which determines the interdependence, compatibility and contradictions of the interests of the region. An important element here is also the efficiency of the internal mechanism of the functioning of the economy [Multan 1991]. The financial dimension of economic security is one of the dimensions of economic security, along with raw materials, energy and food. Financial resources are a guarantee of the existence and development of institutions. It arises as a result of daily management efforts to ensure a good financial situation. It refers to the whole range of financial decisions that we make in connection with the management of property [Książkowski 2011]. Financial security should ensure the stability of expenditure on expenses related to ensuring sustainable economic development. This requires, above all, maintaining budget balance and maintaining debt at an appropriate, safe level.

The multi-aspect understanding of the region's security is demonstrated by its definitions, in which it is defined as 1) a situation in which there are no threats to the functioning of the economy [Żukrowska 2006, p. 21], 2) the whole of conditions protecting

the independence of the national economy, its stability and ensuring development (Kłosiński 2006, p. 41) [Kłosiński 2006] and 3) the ability of the economic system to effectively use the internal and external factors of development [Jaźwiński 2011, p. 59].

The effectiveness of shaping the economic (or financial) security of the region depends on the rational identification and use of many variables in time and space. Treating the economic security of the region as a balance of development needs and the possibilities of satisfying them. Therefore, it is important to distinguish the following areas of its determinants, i.e. 1) development factors, 2) infrastructure, 3) financial resources. 4) the natural environment.

The management of the poviats' finances is an element complementing the process of managing the functioning and regional development. The finance aspect allows you to make a comprehensive assessment of the unit's functioning and its development opportunities. Local finance let us indicate the consequences of decisions made in the past as well as current related to the management of the unit's property [Kozuch 2008]. Information on the financial situation allows local self-government bodies to rationally manage public financial resources. It also indicates the assessment of performing duties towards the local community [Dylewski et al. 2006].

The financial situation of the poviats can be seen as an assessment of the potential insolvency of the self-government or the possibility of implementing its own tasks. It also refers to the possibility of maintaining the current level of services at an acceptable level of taxation [2017]. It also translates into disproportions in terms of the possibilities of meeting local needs. To analyze the financial situation, among others, such parameters as: the level of income of the commune, financial independence of the unit, the size of investment expenditures, the ability to raise external financial resources [Ossowska, A. Ziemińska 2010].

3. SYNTHETIC DESCRIPTION OF LOCAL SAFETY

The assessment of the financial security of poviats can be an element of support for the management process. Poviats perform tasks related to satisfying the needs of the local community, therefore their activities are not focused on economic profit. The assessment of the financial situation is related to the possibilities of generating income and the assessment of financial independence, as well as development abilities. It is also influenced by: stable development strategy, resources (territorial capital).

The adopted methodological assumptions allowed the community of cities with the rights of the poviats of Eastern Poland to be divided into four quartile groups. The numbers of units in groups are close to each other. Above the average value of the synthetic measure are groups A and B. The value of the indicator is influenced by the economic nature of the unit and the function of the area (ie industrial, tourist, residential, agricultural). The value of the synthetic financial security measure ranged from 0.59 (Krosno, Podkarpackie Voivodeship, the best unit) to 0.77 (Chełm, Lublin province, Przemyśl, Podkarpackie province, the weakest unit) in 2009 and from 0.6 (Krosno) to 0.75 (Chełm; table 1).

In 2016, compared to 2009, the variation according to the measure of financial security remained unchanged (standard deviation 0.06-0.04), which also confirms the value of the range (0.18-0.15). The coefficient of variation (classic 0.09-0.07 and positional 0.04-0.04) is a proof of the stability of a synthetic measure (low variability of features and homogeneity of objects). This can be interpreted as a deterioration of the financial situation over the analyzed years. There are changes in the ratio of own revenues to total revenues in a similar direction. In the case of the ratio of property (investment) expenditure to total expenditure, the coefficients of variation increase with the decrease of the remaining measures. This can be interpreted as increasing the diversity of units in the studied area (table 2).

Table 1. Synthetic measure of the financial security of the Eastern Poland poviats in 2009, 2012, 2016 by quartile groups based on the Euclidean distance

	2009	2012	2016
A	Krosno 0,59 Białystok 0,6 Olsztyn 0,6 Elbląg 0,62 Kielce 0,62 Lublin 0,62 Rzeszów 0,62	Białystok 0,64 Kielce 0,64 Krosno 0,64 Lublin 0,64 Rzeszów 0,64	Krosno 0,60 Rzeszów 0,63 Białystok 0,64 Lublin 0,64 Łomża 0,64
B		Olsztyn 0,66 Elbląg 0,69	Kielce 0,65 Suwałki 0,65 Elbląg 0,66 Olsztyn 0,66
C	Łomża 0,66 Suwałki 0,67 Zamość 0,67 Biała Podlaska 0,68	Biała Podlaska 0,71 Przemyśl 0,71 Suwałki 0,71 Tarnobrzeg 0,71 Zamość 0,71	Tarnobrzeg 0,69 Zamość 0,7
D	Tarnobrzeg 0,71 Chełm 0,77 Przemyśl 0,77	Łomża 0,73 Chełm 0,78	Biała Podlaska 0,73 Przemyśl 0,73 Chełm 0,75

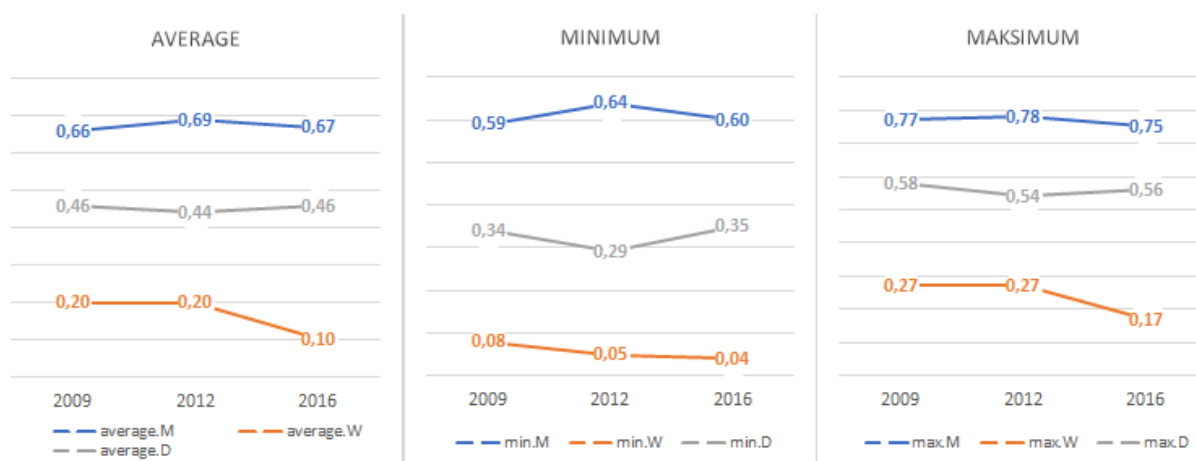
Source: own study based on CSO BDL data

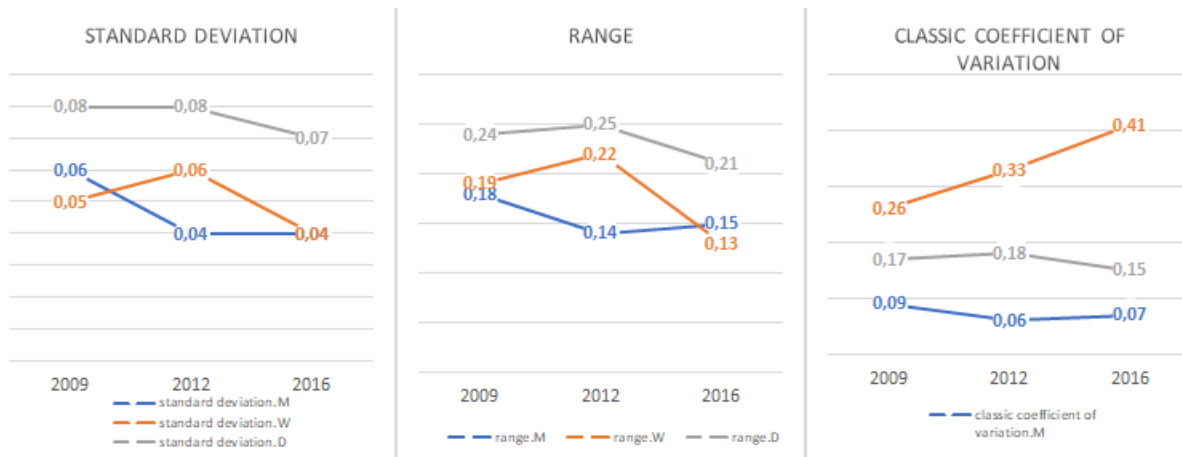
Table 2. Diversification of the measure of synthetic financial security in the poviats of Eastern Poland in 2008-2016

	Synthetic measure			Capital expenditures (investments) / total expenditure			Own income / total income		
	2009	2012	2016	2009	2012	2016	2009	2012	2016
average	0,66	0,69	0,67	0,20	0,20	0,10	0,46	0,44	0,46
standard deviation	0,06	0,04	0,04	0,05	0,06	0,04	0,08	0,08	0,07
quarterly deviation	0,03	0,04	0,03	0,02	0,04	0,03	0,07	0,06	0,05
classic coefficient of variation	0,09	0,06	0,07	0,26	0,33	0,41	0,17	0,18	0,15
positional coefficient of variation	0,04	0,05	0,04	0,07	0,20	0,26	0,14	0,13	0,12
min	0,59	0,64	0,60	0,08	0,05	0,04	0,34	0,29	0,35
max	0,77	0,78	0,75	0,27	0,27	0,17	0,58	0,54	0,56
range (max-min)	0,18	0,14	0,15	0,19	0,22	0,13	0,24	0,25	0,21

Source: own study based on CSO BDL data

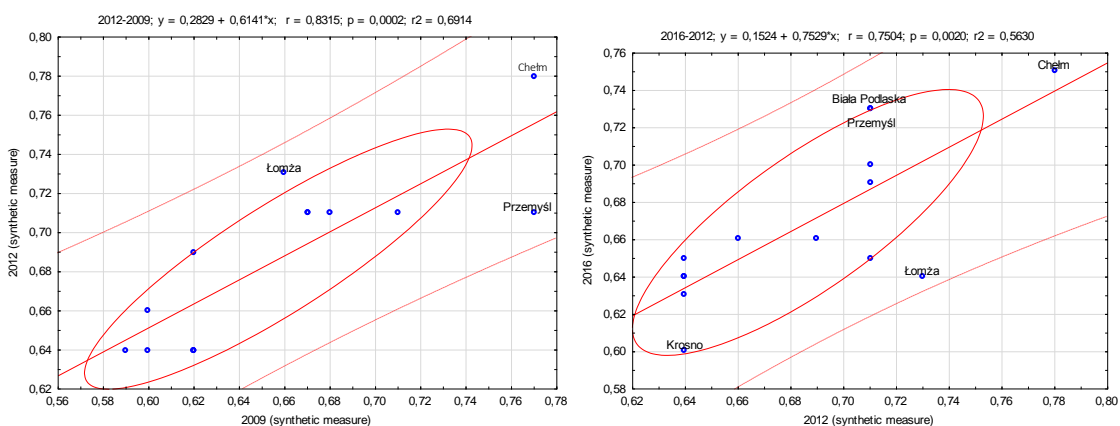
The trajectories of the analyzed indicators describing the different measures of financial security (.M) and the relation of own revenues to total revenues (.D) and property (inv) expenditure to total expenditure (.W) in the city with poviat rights were parallel to each other in the case of the first two sizes . This means that these volumes reacted in a similar way to changes in the economic situation in the Polish economy (Picture 1).

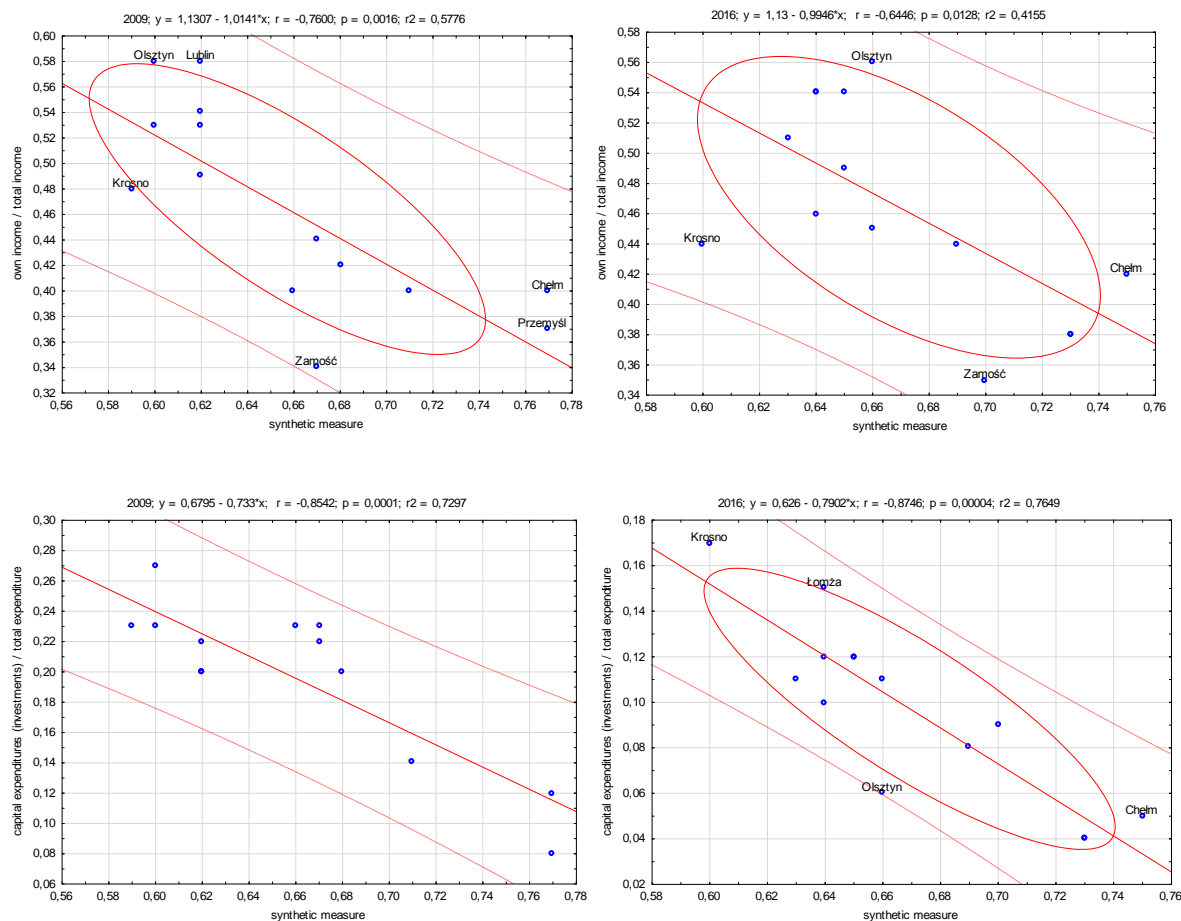

Picture 1. Trajectories of size changes describing the diversification of the measure of synthetic financial security in eastern Poland poviats in 2009, 2012, 2016
M Synthetic measure .D Own income / total income .W Capital expenditures (investments) / total expenditure
Source: own study based on CSO BDL data

Evaluates the spatial diversity of the financial security of cities with rights by means of the Pearson's correlation coefficient indicates the stability in the subject. The relation of the synthetic measure year to year (2009/2012, 2012/2016) indicates the stability of spatial diversification of financial security. Pearson's correlation coefficients were respectively in 2012 $r = 0.831 / r^2 = 0.691$ and in 2016 $r = 0.750 / r^2 = 0.563$ (small divergence level). Pearson's correlation coefficients in the case of the first relation: own income to total revenues in 2012 $r = 0.892 / r^2 = 0.795$ and in 2016 $r = 0.781 / r^2 = 0.611$. In the case of the second ratio of property (investment) expenditure to total expenditure in 2012, $r = 0.748 / r^2 = 0.560$ and in 2016 $r = 0.702 / r^2 = 0.494$. These changes indicate the divergence process. The studied area consists of two groups of units, ie the first Kielce, Lublin, Białystok, Rzeszów, the second - Krosno, Łomża, Przemyśl, Chełm, Tarnobrzeg, and Zamość (Picture 2).

Picture 2. Chart for the scattering of the measure of synthetic financial security and measures of financial independence (2009, 2012, 2016)

Source: own study based on CSO BDL data

SUMMARY

The region's financial security is the ability to neutralize threats from the environment or internal conditions. The security of regions is affected by various types of conditions, including of an economic, social and financial nature. It is required to undertake actions aimed at counteracting the emerging threat adequately to the needs arising from territorial differentiation.

In the functioning of local government units, the management of financial resources is of special importance. They affect the economic situation of the local government, the conditions for the implementation of tasks. Interpretation in particular years, as to their amount and structure, is not clear, for example, due to loans taken, EU funds raised, investments that are implemented and settled over several years. The income side determines the expenditure part, which confirms that both streams are interrelated.

Local government authorities should strive to rationalize expenditures by improving management, eliminating waste and increasing the efficiency of managing budgetary resources and strictly binding expenses with the objectives pursued. To do this, they need to know well the needs of the local community, set priorities.

In the conditions of high variability of the environment, acquaintance and ongoing monitoring of the financial situation of a given local government unit becomes more important. The analysis of the financial condition of an entity provides information about its

past and present financial and economic situation as well as the effectiveness of its operations, it also allows it to determine its development opportunities.

The assessment of financial security is related to the possibilities of generating income and financial independence, as well as the ability to develop. It is also influenced by: stable development strategy, resources (territorial capital) or the macroeconomic situation of the region. The value of the indicator is influenced by the economic nature of the unit and the function of the area (ie industrial, tourist, residential, agricultural). The value of the synthetic financial security measure ranged from 0.59 (Krosno) to 0.77 (Chełm, Przemyśl,) in 2009 and from 0.6 (Krosno) to 0.75 (Chełm).

Finance is the basis for the implementation of public tasks assigned to cities with poviat rights, which is why their management is an important area of functioning of these self-governments. Information on the state of finances of cities with poviat rights forms the basis for a comprehensive assessment of the activities of the local government, and the expenditure will indicate the development opportunities of these units. Conditions for the independence of poviats can be divided into systemic, economic, social, political and legal.

BIBLIOGRAPHY

- DYLEWSKI, Marek, FILIPIAK, Beata, GORZAŁCZYŃSKA-KOCZKODAJ, Małgorzata. *Finanse samorządowe*, PWN, Warszawa 2006.
- DZIEKAŃSKI, Paweł. Bezpieczeństwo ekonomiczne wyzwaniem współczesnego regionu – próba oceny syntetycznej. *Kultura Bezpieczeństwa Nauka – Praktyka – Refleksje*. WSBPiI „Apeiron” w Krakowie. nr 16 / 2014. pp. 121-140.
- DZIEKAŃSKI, Paweł. Spatial Differentiation of the Financial Condition of the Świętokrzyskie Voivodship Counties. *Barometr Regionalny*. Vol 14 nr 3/2016.
- DZIEKAŃSKI, Paweł. Diversification synthetic indicator for evaluating the financial capacity of local government. The case of polish voivodeships. *Acta Universitatis Agriculturae Et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. Volume 65 Number 2/2017.
- FREJTAG-MIKA, Eliza, KOŁODZIEJAK, Zygmunt, PUTKIEWICZ, Witold. *Bezpieczeństwo ekonomiczne we współczesnym świecie*, Wyd. Polit. Radomskiej, Radom 1996.
- JAŻWIŃSKI, Ireneusz. Determinanty kształtowania polskiego bezpieczeństwa gospodarczego. Wybrane aspekty. *Przegląd Strategiczny*, nr 1/2011.
- KŁOSIŃSKI, K.A. Światowe determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego (in:) Guz T., Kłosiński K.A., Marzec P. (ed.), *Bezpieczeństwo ekonomiczne państw*, Wyd. Polihymnia, Lublin-Tomaszów Mazowiecki 2006.
- KOZIEJ, Stanisław. *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*. Bezpieczeństwo Narodowe, II – 2011; www.bbn.gov.pl/download/1/7803/Bezpieczenstwo_istota_podstawowe_kategorie_i_historyczna_ewolucja.pdf (03.02.2014)
- KOŻUCH, Antoni. Zmiany w zarządzaniu finansami lokalnymi. *Zesz. Nauk. SGGW*, 65/2008, p. 122.
- KSIEŻOPOLSKI, M. Krzysztof. *Bezpieczeństwo ekonomiczne*. Warszawa 2011, p. 36-51
- ŁADYSZ, Iwona, Maria. Bezpieczeństwo ekonomiczne województwa dolnośląskiego a możliwości jego długookresowego rozwoju, *Research Papers Of Wrocław University Of Economics*, nr 393 / 2015.
- ŁUCZAK, Aleksandra, WYSOCKI, Feliks. Ustalanie systemu wag dla cech w zagadnieniach porządkowania linowego obiektów. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* nr 327/2014, p. 49-59.
- MULTAN, Wojciech. *Bezpieczeństwo międzynarodowe ery nuklearnej*. PISM, Warszawa 1991, p. 22

- OSSOWSKA, Luiza, ZIEMIŃSKA, Anna. Kondycja finansowa gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa pomorskiego. *Journal of Agribusiness and Rural Development*. 4(18) 2010, p. 73-74.
- STANNY, Monika, STRZELCZYK, Wojciech, Pomiar kondycji finansowej jednostek samorządu lokalnego – kwerenda międzynarodowa. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 49 (1/2017).
- TROJAK, Mariusz, TOKARSKI, Tomasz. (ed.). *Statystyczna analiza przestrzennego zróżnicowania rozwoju ekonomicznego i społecznego Polski*. Wyd. UJ, Kraków 2013.
- WYSOCKI, Feliks. *Metody taksonomiczne w rozpoznawaniu typów ekonomicznych rolnictwa i obszarów wiejskich*, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Poznań, 2010.
- ZIĘBA, Ryszard. *Wprowadzenie. Pozimnowojenny paradygmat bezpieczeństwa międzynarodowego* (in:) *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, ed. R. Zięba, Warszawa 2008, p. 16.
- ŻUKROWSKA, K. *Pojęcie bezpieczeństwa i jego ewolucja* (in:) Żukrowska K., Grącik M. (ed.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*. SGH, Warszawa 2006.

Paweł DZIEKAŃSKI, PhD
Jan Kochanowski University in Kielce
Faculty of Law, Management and Administration,
Institute of Law, Economics and Administration
pdzieskan@interia.eu

OCHRANA OCEĽOVÝCH KONŠTRUKCIÍ URČENÝCH NA ZHROMAŽDENIE VÄČŠIEHO POČTU OSÔB

FIRE PROTECTION SYSTEM SELECTION FOR STEEL STRUCTURES WHIT THE ASSEMBLY AREAS

Romana ERDÉLYIOVÁ

ABSTRACT

Steel is currently preferred construction material in largescale halls, tall buildings and atypical constructions. It is necessary to look for new ways of structural steelworks fire protection and improve efficiency of existing ones. With selecting appropriate kind of the protection it is possible to increase efficiency of the fire safety. The selection is effected by nature of the construction and its use, required level of the fire resistance, estimated critical interior temperature, bearers width, and other limiting factors. This report describes basic forms of structural steelworks fire protection, compares its efficiency and suggests concrete construction selection procedure. And as a conclusion is mentioned the structural steelworks fire safety selection system matrix, with considering above mentioned facts.

Keywords: steel construction, fire protection, fire, heat stress, heat load

ÚVOD

Bezpečnostnú situáciu sveta v súčasnosti ovplyvňuje nárast teroristických útokov a iných incidentov (napríklad mass shooting), ktoré sa čoraz viac sústreďujú na takzvané mäkké ciele. Mäkké ciele sú veľmi atraktívne pre útočníkov nakoľko sa vyznačujú veľkým počtom ľudí a minimálnou ochranou. Medzi mäkké ciele patria miesta, na ktorých sa sústreďuje väčší počet ľudí. Ide o dopravné stanice, obchodné centrá a obchodné komplexy, turistické atrakcie, galérie, múzeá, divadlá, školy, letiská, nemocnice, trhy, rôzne úrady, plavárne, športoviská a iné. Zatiaľ čo v minulosti predstavovali mestá a obce základnú jednotku pre definovanie lokálneho prostredia, dnes ho môžu predstavovať aj samostatné objekty. Väčšinou ide o veľkoplošné stavby, kapacitne prispôbené na veľké množstvo ľudí. Spoločným znakom väčšiny takýchto stavieb je oceľový konštrukčný celok. Len v podmienkach Slovenskej republiky je oceľ základom niekoľkých významných stavieb. Zimný štadión vo Zvolene, Automobilka Kia Motors Comparation, IKEA v Liptovskom Mikuláši, Kozí Vršok v Ivachnovej a mnohé iné. Je potrebné venovať pozornosť oceľovým konštrukciám a im charakteristickému správaniu sa v rôznych situáciách: požiar v stavbe, výbuch stavbe, náraz prípadne pokus o iné vonkajšie a vnútorné poškodenie stavby. V Slovenskej republike je najčastejšou príčinou poškodenia stavieb s oceľovým konštrukčným celkom práve tepelné namáhanie vznikajúce pri požiari.

1. OCEĽOVÉ KONŠTRUKCIE

Odolnosť stavebných konštrukcií najvýznamnejšie ovplyvňuje materiál, ktorý bol využitý pri ich výstavbe. Materiál určuje nielen únosnosť konštrukcie, dovolené zaťaženie, pevnosť ale aj požiaru odolnosť. Konštrukčné systémy je možné rozdeliť na základe použitého materiálu na konštrukcie: drevené, betónové, železobetónové, oceľové a iné. V súčasnosti stavebníctve dominujú zliatiny železa, najvýznamnejšou z nich je oceľ. Oceľové

konštrukcie sú typom konštrukcií s malou hmotnosťou, napriek tomu využiteľné na realizáciu veľkorozmerných stavieb, čo tieto konštrukcie dostalo do popredia v modernom stavebníctve, avšak v pláne rozvoja týchto konštrukcií stagnuje rozvoj ich údržby, ochrany a správneho zaobchádzania s oceľovými konštrukciami. Odolnosť stavebných konštrukcií úzko súvisí s únosnosťou a stabilitou jednotlivých tepelne zaťažených nosných prvkov. Tepelné zaťaženie vzniká hlavne pôsobením požiaru, aj keď mechanické zaťaženie konštrukcie počas pôsobenia požiaru zotrváva. Výsledkom tepelného zaťaženia na konštrukciu je ohriatie jednotlivých konštrukčných prvkov, zmena ich fyzikálnych vlastností a deformácie spôsobené rovnomerným a nerovnomerným ohriatím. Konštrukcie odolné proti parametrom tepelného zaťaženia pri požari, umožňujú dlhší čas bezpečnej evakuácie osôb zo stavieb určených na zhromaždenie väčšieho počtu osôb. Tieto stavby sa v súčasnosti stávajú obľúbenými mäkkými cieľmi teroristických útokov, čo zvyšuje potrebu ich ochrany aj aplikáciou protipožiarneho opatrení.

1.2 CHARAKTERISTICKÉ VLASTNOSTI OCELE-STAVEBNÉHO MATERIÁLU

Oceľové konštrukcie umožňujú širokú statickú, dispozičnú, funkčnú a vzhľadovú variabilitu stavieb rôzneho druhu a účelu. V dôsledku ich dokázanej vysokej tuhosti a pevnosti sa tieto konštrukcie používajú predovšetkým na náročných stavbách s významnými zaťažzeniami a rozmermi. Svoje charakteristické vlastnosti oceľ stráca z rôznych dôvodov, jedným z najvýznamnejších je tepelné zaťaženie v podmienkach požiaru. Správanie oceľových konštrukcií v týchto podmienkach sa pokúsili, na základe šiestich testov, odhadnúť výskumníci z British Steel a Buildings Research Establishment. Testovanie uskutočnili v 8-poschodovej budove, v ktorej sekundárne oceľové nosníky neboli chránené žiadnym protipožiarным opatrením na zvýšenie požiarnej odolnosti. Tieto nosníky dosiahli v troch testoch teplotu až 800 – 900°C (čo vysoko presahuje tradične uvažovanú kritickú teplotu 600°C), napriek tomu ani pri jednom zo šiestich testov nebol zaznamenaný žiadny kolaps konštrukcie. Dôvodov prečo sa halové stavby a výškové budovy nezrútia pod náporom vysokých teplôt je niekoľko. Sú navrhnuté tak aby dokázali odolávať všetkým predvídateľným udalostiam. Kolaps nastáva iba v tej časti konštrukcie, na ktorú pôsobia vysoké teploty. Posledným dôvodom je ten, že v stavebníctve sa používa nízkouhlíková oceľ, ktorá sa pri pôsobení vysokých teplôt ohýba, ale nepraská.

Pri jednom z vykonaných testov, kedy požiar dosiahol teplotu skoro 1200°C, sa konštrukcia začala ohýbať, až do bodu kedy priehyb dosiahol 6,4 cm (Obrázok 1). Nebezpečenstvo takejto deformácie hrozí najmä pod stropom nakoľko je tam najvyššia teplota, rozpon konštrukcií je zvyčajne veľmi veľký, oceľové nosné prvky nesú nielen do nich upnuté ťažké diely (železobetónové dosky, tehelné klenby) ale aj úžitkové zaťaženie. (British Steel, 1999)

Obrázok 1 Ohyb konštrukcie namáhanej požiarom (Sokol, 2003)

Pri zohriati sa oceľové nosníky predlžujú a prehýňajú, pri ochladzovaní sa zasa zmršťujú a snažia sa dostať do svojej pôvodnej polohy. Táto charakteristická vlastnosť ocele v najväčšej miere ovplyvňuje požiarne bezpečnosť stavby. Zohriatí predĺžený nosník sa po ochladení nikdy nedostane do svojej pôvodnej polohy. Jeho efektívna dĺžka je menšia, čo zapríčiňuje vznik napätia. Toto napätie sa pri ochladzovaní prejavuje prasknutím ohybov, prípadne povolením niektorých skrutiek (Obrázok 2). Strata spojov nie je v tomto prípade pre budovu nebezpečná keďže vďaka redundancii konštrukcie sa záťaž rozloží na iné nosníky. (Bailey, 1999)

Obrázok 2 Povolenie skrutiek na konštrukcii namáhanej požiarom (Sokol, 2003)

Na základe týchto a iných podobných testov môžeme vyvodit' záver, že ani pri požiaroch extrémnej intenzity ako môžu byť požiare uhľovodíkových materiálov nemôže nastať kolaps celej konštrukcie a následné zrútenie budovy, maximálne tak kolaps konštrukcií, ktoré sú najviac tepelne namáhané.

2. PROTIPOŽIARNA OCHRANA OCEĽOVÝCH KONŠTRUKCIÍ

Požiarotechnická charakteristika stavebných látok predstavuje súbor vlastností, vyjadrujúcich pravdepodobné správanie sa stavebnej látky konštrukcie a jej častí v podmienkach požiaru. Predovšetkým sem zaraďujeme: požiaru odolnosť, reakciu na oheň, šírenie plameňa, odkvapkávanie horiacich materiálov, normovú a požiaru výhrevnosť. Požiaru odolnosť predstavuje schopnosť konštrukcie odolávať účinkom požiaru po určitý čas tak, aby pri tom nedošlo v porušení jej funkcie. Podľa časovo-teplotnej krivky, ktorá určuje postupnosť vo vzniku požiaru, sa zameriavame na III. etapu požiaru, čo je plne rozvinutý požiar. Požiaru odolnosť sa hodnotí stanovenými kritériami a určuje sa časom v minútach. Klasifikačné doby požiarnej odolnosti sú 10, 15, 20, 30, 45, 60, 90, 120, 180, 240 minút (v súčasnosti sú klasifikačné doby rozsiahlejšie a presahujú 360 minút.). Požiaru odolnosť konštrukcií má svoje medzné stavy, medzi ktoré patria: nosnosť a stabilita, celistvosť, tepelné izolácia, automatické uzatváranie a iné. Pri skúške požiarnej odolnosti je tepelné namáhanie v skúšobnej peci určené normovou teplotnou krivkou pre plne rozvinutý vnútorný požiar. Podľa STN EN 13 501-2 je normová teplotná krivka daná vzťahom: $T = 345 \log_{10} (8t + 1) + 20$. Hlavným nebezpečenstvom pre konštrukciu za požiaru je zmena mechanických vlastností konštrukčných materiálov. Mechanické vlastnosti materiálov sa s nárastom teploty redukujú. Redukované teploty medze klzu, medze pevnosti a tlaku, medze úmernosti a modulu pružnosti pre ľubovoľnú teplotu sa získavajú pôsobením hodnôt za normálnej teploty príslušným redukčným súčiniteľom udaným v norme. (STN 920201-1,)

Požiaru odolnosť konštrukčného prvku sa dá dosiahnuť aplikáciou protipožiarneho opatrení (okrem požiarneho uzáverov). V takomto prípade sa požiaru odolnosť upraveného konštrukčného prvku určuje počiatočnou skúškou typu podľa skúšobných noriem. Medzi protipožiarne opatrenia vhodné aplikovať na oceľové konštrukcie patrí: (Obrázok 3).

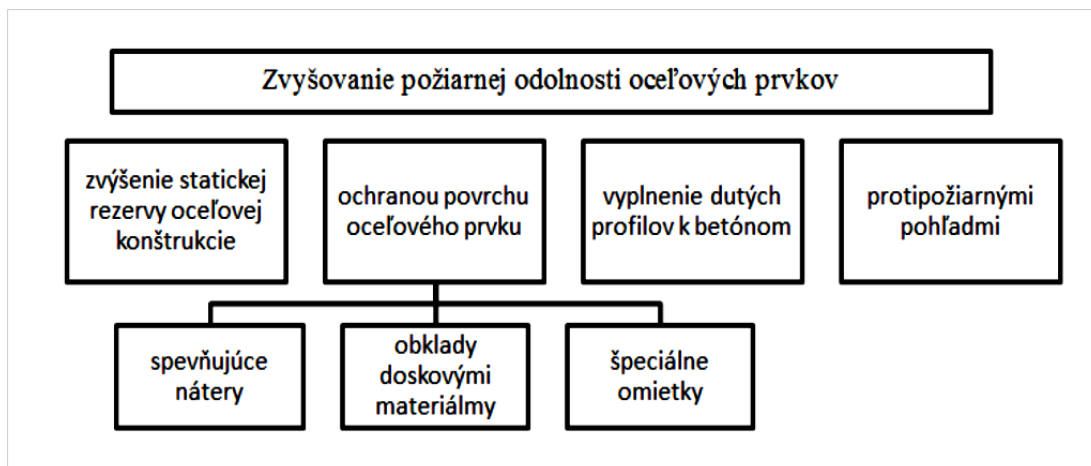
Vytvorenie statických rezerv: vytvára sa predimenzovaním prierezu konštrukcie. Uvedený spôsob ochrany je efektívny iba pri požiadavkách požadovanej požiarnej odolnosti R15 až 20 (nosnosť 15 až 20 minút). Takáto konštrukcia nevyžaduje požiaru ochranu a je využiteľná najmä pri nízkych stavbách.

Spevňujúce nátery: účinnosť náterov spočíva v tom, že pri narastajúcej teplote narastá aj ich objem a tým vytvárajú tepelno-izolačnú vrstvu. Sú veľmi obľúbené nakoľko sa dajú vyhotoviť v rôznych farebných prevedeniach, dobre vyzerajú a hlavne majú malú hrúbku.

Ochrana mokrou cestou: predstavuje súbor technológií, medzi ktoré patrí obetónovanie, omietanie, debnenie. Obetónovanie sa v súčasnosti nepoužíva, nakoľko nadobúda veľké objemové hmotnosti. Obetónovaním prvku sa dá dosiahnuť požiaru odolnosť v rozsahu od 35 minút do 180 minút. Pri odebnení zvislých konštrukčných celkov sa využívajú rôzne druhy tehál na dosiahnutie požadovanej odolnosti. Omietanie sa uskutočňuje pomocou mált na pletive, ktoré zvyšujú požiaru odolnosť v rozsahu požiadaviek od 15 minút do 180 minút. Za špeciálne omietky považujeme hmotu, pripomínajúcu omietku, ktorej plnivo je tepelný izolant. Účinnosť ochrany sa reguluje jej hrúbkou od 5 mm do 70 mm.

Obklady doskovými materiálmi: sú určené do interiéru. Ako obklady sa využívajú najmä dosky sadrokartónové, sádrovláknité, trieskocementové, vláknocementové.

Vyplnenie dutých profilov betónom: je účinné pri dosahovaní požiarnej odolnosti R 15, R30 až R45. Duté časti sa vyplňajú betónom, prípadne betónom so zvýšenou objemovou hmotnosťou (prísady oceľových pilín). (Long, 2010) (Svoboda, 2005)

Obrázok. 3 Možnosti zvyšovania požiarnej odolnosti oceľových prvkov

Výber vhodnej protipožiarnej ochrany pre oceľové konštrukcie predstavuje komplexný problém. Jedným z najdôležitejších faktorov výberu je účel budovy. Pre nákupné centrá, obchodné domy, štadióny sú vhodné spevňujúce protipožiarne nátery, ktoré môžu byť vyhotovené v rôznych farebných prevedeniach. V budovách vyžadujúcich si vysokú požiaru odolnosť a zároveň estetiku (galérie, múzeá, divadlá, ubytovacie zariadenia) sú vhodné obklady doskovými materiálmi. Pre drsné, nie veľmi viditeľné povrchy, sú vhodnou voľbou špeciálne omietky. Nátery a nástreky na zvýšenie požiarnej odolnosti konštrukčného prvku, je možné použiť iba na tie konštrukčné prvky, na ktorých je možné nátery a nástreky obnovovať bez rozobratia alebo odstránenia iného konštrukčného prvku. Dôležité pri výbere vhodnej protipožiarnej ochrany oceľových konštrukcií je tiež prostredie v ktorom sa konštrukcia má nachádzať a jeho podmienky. Uvažujeme o vnútornom, polo-exponovanom (rôzne vystupujúce strechy) alebo vonkajšom prostredí.

3. STANOVENIE KRITICKEJ TEPLoty OCEĽOVÝCH KONŠTRUKCIÍ

Rýchlosť nárastu teploty v prvkoch závisí od tepelných vlastností jednotlivých materiálov ako: koeficient tepelnej vodivosti, koeficient teplotnej vodivosti, objemová hmotnosť a merná tepelná kapacita. V prierezoch následkom nerovnomerného ohrievania vznikajú teplotné gradienty pozdĺž aj naprieč prvku. Teplotný gradient po priečnom reze má za následok nerovnomerné pomerné deformácie prvku, vzniku tlakových a ťahových napätí a deformácií s tendenciou vydutia smerom k tepelnému zdroju. Následkom tohto je vznik trhlín. Pri oceľových prvkoch sa teplotný gradient naprieč a pozdĺž prvku zanedbáva a predpokladá sa v celom priereze rovnaká teplota. Kritická teplota je taká teplota, pri ktorej sa pre danú úroveň zaťaženia očakáva, že nastane porušenie oceľového prvku pri rovnomernom rozložení teploty. Príslušná odolnosť konštrukcie klesne na úroveň účinku zaťaženia. Kritická teplota daného prvku sa vypočíta ako funkcia stupňa využitia prierezu za požiar. Táto hodnota sa určuje výpočtom pomocou Eurokódov a zvyčajne sa pohybuje v rozmedzí od 500 °C do 550 °C, v niektorých prípadoch je však vyššia. Čím vyššia je kritická teplota tým menšiu protipožiaru ochranu konštrukcia vyžaduje a naopak. Obzvlášť problematickými sú konštrukcie tvorené tenkostennými profilmi kategórie 4, ktoré majú automaticky priradenú kritickú teplotu 350 °C, ak sa táto teplota neurčí výpočtom samostatne. Návrh každej oceľovej

konštrukcie by mal vo svojej dokumentácii definovať kritickú teplotu pre celú konštrukciu a voliteľne aj pre každý jednotlivý prvok konštrukcie. (Olbrímer, 2010)

4. STANOVENIE HRÚBKY PROTIPOŽIARNEJ OCHRANY

Pre správne stanovenie hrúbky protipožiarnej ochrany je potrebná znalosť o type oceľových profilov. Väčšina oceľových profilov je štandardizovaná, ich typy a dĺžky uvádza projektová dokumentácia stavby. Faktor rezu A_p/V je definovaný ako: plocha prierezu na 1m dĺžky ku objemu prierezu, alebo tiež pomer obvodu prierezu jeho ploche. Faktor rezu závisí od geometrie profilu, hrúbky steny profilu a typu ochrany. Faktor prierezu dosiek sa určuje na základe pomeru medzi integrovaným obalom a rezom profilu. Ak je konkrétna strana profilov chránená základnou konštrukciou stavby, musí byť tento fakt uvedený v sprievodnej dokumentácii, pretože ovplyvňuje výpočet faktora rezu. V tomto prípade môže byť úroveň protipožiarnej ochrany nižšia. Jednotkou faktora rezu je m^{-1} . So zväčšujúcim sa A_p/V požiarne odolnosť klesá. Čím je profil konštrukcie tenší, tým je vyšší faktor rezu a konštrukcia sa rýchlejšie zohreje. So zvyšujúcim sa faktorom rezu sa zvyšuje aj potrebná hrúbka protipožiarnej ochrany, zatiaľ čo pri faktoroch nižších hodnôt je potrebná aj menšia ochrana za predpokladu, že porovnávame rovnaké lúče s rovnakou kritickou teplotou. (Lamont, 1992)

5. STANOVENIE VHODNEJ OCHRANY NA ZÁKLADE POŽIARNEJ ODOLNOSTI

Všetky uvedené druhy ochrany oceľových konštrukcií spĺňajú požiadavku na najnižšiu požiarne odolnosť v 1., 2., a 3. stupni. Požiarne odolnosť sa určuje pre vybrané požiarne úseky v stavbe na základe požiarneho rizika. Výnimku tvoria iba podzemné podlažia, pretože spomínanými opatreniami je možné zabezpečiť najvyššiu požadovanú požiarne odolnosť konštrukcie v podzemnom podlaží R60. V ostatných priestoroch ochranné omietky a obklady dokážu spĺňať stanovené podmienky ochrany, dokonca ich aj prevyšovať. Porovnanie jednotlivých podmienok ochrany zobrazuje Tabuľka 1. (STN EN 13501-1+A1)

Tabuľka 1. Zabezpečenie kritérií R

Kritérium R		Náter	Omietka	Obklad
R15	Teplota	550 °C	550 °C	550 °C
	$A_m/V (m^{-1})$	100	100	100
	Hrúbka ochrany	-	10mm	10 mm
R30	Teplota	550 °C	550 °C	550 °C
	$A_m/V (m^{-1})$	100	100	100
	Hrúbka ochrany	-	10 mm	10 mm
R60	Teplota	nemá požadovanú odolnosť	550 °C	550 °C
	$A_m/V (m^{-1})$		100	100
	Hrúbka ochrany		10 mm	20 mm
R180	Teplota	nemá požadovanú odolnosť	550 °C	550 °C
	$A_m/V (m^{-1})$		100	100
	Hrúbka ochrany		40 mm	45 mm

Protipožiarna ochrana nátermi je účinná iba pre zabezpečenie požiadavky R15, pre vyššiu požiaru odolnosť je potrebné použiť iné preventívne opatrenia. Obklady hrúbky 10 mm dokážu zabezpečiť požiaru odolnosť R15 a R30. Ďalej sa so zvyšujúcimi požiadavkami odolnosti zvyšuje aj ich hrúbka. Ochrana omietkovou zmesou má pri vhodne zvolenej hrúbke ochrannej vrstvy najvyššiu požiaru odolnosť zo všetkých definovaných možností ochrany. Na zabezpečenie protipožiarnnej ochrany v požiadavke R180, je potrebná hrúbka omietky 40 mm. Pri vysokej požiadavke na požiaru odolnosť R 240 je hrúbka omietky 52mm. Zo spomínaných foriem ochrany sa najefektívnejšou javí ochrana omietaním, nakoľko pri najmenšej hrúbke dokáže zabezpečiť najvyššiu požiaru odolnosť. Z definovaných spôsobov má omietka najjednoduchšiu aplikáciu a dokážeme ju esteticky upravovať v interiéri.

6. STANOVENIE VHODNEJ FORMY OCHRANY NA ZÁKLADE KONKRÉTNÝCH POŽIADAVIEK

Návrh vhodnej formy protipožiarnnej ochrany ocele ovplyvňujú rôzne obmedzenia: hmotnosť požiarnej ochrany, estetika, vlhkosť, mechanická odolnosť, požiadavka na nehorľavosť A1, suchá inštalácia, malé rozmery profilu, tepelné hranice inštalácie a čas potrebný na uskutočnenie inštalácie protipožiarnnej ochrany. Určenie protipožiarnnej ochrany ovplyvňuje najmä: požadovaná požiaru odolnosť a obmedzujúce faktory konštrukcie a celej stavby. Z Tabuľky 2 je možné vyčítať najvhodnejšie riešenie protipožiarnnej ochrany oceľových konštrukcií, pri rôznych obmedzeniach a požadovanej požiarnej odolnosti. (Zajac, 2010)

Tabuľka 2 Matica pre výber systému protipožiarnnej ochrany oceľových konštrukcií

R	Hmotnosť	Estetika	Vlhkosť	Mechani. odolnosť	Nehorľavosť A1	Suchá inštalácia	Malé rozmery profilu	Tepelné hranice	Čas potrebný na inštaláciu
30	náter	náter	obklad	obklad náter	obklad	obklad	obklad náter	obklad	náter
60	náter	obklad náter	obklad omietka	obklad	obklad omietka	obklad	obklad náter	obklad	obklad omietka
90	omietka	obklad	obklad omietka	obklad	obklad omietka	obklad	obklad	obklad	obklad omietka
120	omietka	obklad	obklad omietka	obklad	obklad omietka	obklad	obklad	obklad	obklad omietka
180	omietka	obklad	obklad omietka	obklad	obklad omietka	obklad	obklad	obklad	obklad

Aby sa odstránilo zdĺhavé určovanie úrovne protipožiarnnej ochrany oceľových konštrukcií, výrobcovia by mali disponovať tabuľkami, ktoré ju určujú na základe obmedzujúcich faktorov, kritickej teploty a faktoru rezu. Treba však venovať pozornosť faktu, že systém protipožiarnnej ochrany oceľových konštrukcií je testovaný v súlade s normou EN

13381 a klasifikovaný v súlade s normou EN 13501, keďže na trhu sú stále k dispozícii produkty nezodpovedajúce kritériám spomínaných noriem a tým predstavujú nebezpečenstvo v prípade skutočného požiaru.

ZÁVER

Počet teroristických útokov stúpa každým dňom a mäkké ciele sú v poslednej dobe najhladanejšími objektmi záujmu teroristov, za čo môže hlavne ich atraktivita z pohľadu úspešnosti útokov. Jedným z najdôležitejších faktorov pri výbere cieľov je jeho zraniteľnosť teda aké nasadenie musia útočníci vynaložiť, aby dokázali úspešne zrealizovať útok na mäkký cieľ a aké následky bude útok mať. Vhodnou implementáciou protipožiarneho opatrení v stavbách, môžeme znížiť atraktivitu týchto cieľov a zvýšiť bezpečnosť ľudí. Tradičné materiály sa v súčasnosti nahrádzajú novými, ľahšími, pevnejšími, ktoré ovplyvňujú nielen ekonomiu výstavby, ale aj fyzikálne vlastnosti stavby, ako napríklad zaťaženie a požiarotechnickú charakteristiku stavby. Jednou z takých vlastností je požiarne odolnosť stavby, ktorá určuje aj nosnosť stavby, dôležitú vlastnosť oceľových konštrukcií. Na zabezpečenie požadovanej nosnosti a stability oceľovej konštrukcie a celej stavby je potrebné uskutočňovať protipožiarne opatrenia. Výber systému protipožiarnej ochrany oceľovej konštrukcie je zložitý problém, ktorý je potrebné vyriešiť už vo fáze plánovania stavby, pretože sa môžu vyskytnúť neskôr neriešiteľné problémy. Najlepším riešením je keď investor, projektant oceľovej konštrukcie, projektant požiarnej bezpečnosti a odborníci na ochranné systémy dospejú k spoločnej dohode o zabezpečení protipožiarnej ochrany stavby, pretože môžu ušetriť náklady a uľahčiť ich implementáciu. Dôležité je prihliadať na potrebnú úroveň zabezpečenia požiarnej odolnosti (na základe charakteristického využitia stavby), na konkrétne využitie materiálu, oceľových nosníkov a ich prierezov, nosnosť stavby a iné obmedzujúce faktory. Určenie najvhodnejšej ochrany je niekedy náročné a na jeho zjednodušenie môžu slúžiť prehľadné tabuľky, ktoré tento postup zrýchlia, zefektívnia a minimalizujú chyby v tomto procese. Treba však myslieť na rýchly vývoj stavebníctva a čoraz väčšie využitie oceľových konštrukcií, ktorému sa musí prispôbiť aj vývoj požiarnej ochrany a protipožiarneho opatrení.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BAILEY, C. G. a i. 1999. *The behaviour of full-scale steel framed buildings subjected to compartment fires*. Structural Engineer, Vol. 77, No. 8, 1999, pp. 15-21
- BRITISH STEEL PLC. 1999. *The Behaviour of Multi-storey Steel Framed Buildings in Fire*, Swinden Technology Centre, South Yorkshire, United Kingdom.
- LAMONT S. 1992. *The Behaviour of Multi-storey Composite Steel Framed Structures in Response to Compartment Fires*. University of Edinburgh, 2001ones, personal communication, 1992
- LONG T. a i. 2010. *Best Practice Guidelines for Structural Fire Resistance Design of Concrete and Steel Buildings*, National Institute of Standards and Technology USA, 2010.
- OLBŘÍMER, M. a i. 2010. *Požiarne odolnosť stavebných konštrukcií podľa eurokódov v tabuľkách*, Bratislava 2010, 108 s. ISBN 978-80-88971-91-7
- SOKOL Z. a i. 2003. *Numerical simulation of Cardington fire test on structural integrity*. Praha: CTU, 2003. ISBN 80-7015-912-X
- STN 92 0201-1.: *Požiarne bezpečnosť stavieb. Spoločné ustanovenia. Časť 1: Požiarne riziko, veľkosť požiarneho úseku*
- STN EN 13501-1+A1:2010 *Klasifikácia požiarneho charakteristik stavebných výrobkov a prvkov stavieb. Časť 1: Klasifikácia využívajúca údaje zo skúšok reakcie na oheň.*

SVOBODA L. 2005. *Stavebné materiály*. JAGA GROUP 2005, 2. vydanie , 244 s. ISBN 80-8076-014-4.

ZAJAC J. a i. 2010. *Konštrukcie pozemných stavieb, I. vydanie*, Žilina: EDIS, 2010, 327 s. ISBN 978-80-554-0273-4.

Táto práca bola podporená internou grantovou schémou Fakulty bezpečnostného inžinierstva Žilinskej Univerzity z grantu č. 201810.

Ing. Romana ERDÉLYIOVÁ
Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta bezpečnostného inžinierstva
Univerzitná 8215/1, 01026 Žilina, Slovensko
romana.erdelyiova@fbi.uniza.sk

EKONOMICKÉ ASPEKTY ZABEZPEČENIA OBRANY ŠTÁTU

ECONOMIC ASPECTS OF SECURING STATE DEFENCE

Viera FRIANOVÁ

ABSTRACT

This paper deals with the economic aspects of state defence. The author of the paper focuses her attention on two issues: characterization of defence from the economic theory point of view and definition the role of the state in the process of economic securing of state defence. The paper is divided into two chapters. In the first chapter, the author clarifies the bilateral relationship between economy and defence, defines defence as a pure public good, defines defence from the theory of needs point of view, clarifies the value and cost of defence for the individual and for society. The second part of the paper deals with the problem of economic securing of state defence.

Keywords: defence, economy and defence, economic securing, sources

ÚVOD

Obrana štátu, resp. širšie obranná a bezpečnostná funkcia zahŕňajúca najmä ochranu životov a práv občanov, majetkových hodnôt a vlastného územia, je považovaná za jednu zo základných funkcií každého štátu. Vlastnú obranu štáty zabezpečujú kombináciou viacerých nástrojov – najmä však vojenských, politických a ekonomických (hospodárskych).

Zabezpečenie obrany štátu od nepamäti patrilo k významným ekonomickým aktivitám ľudstva prepojeným s rozvojom výroby a výmeny. S ekonomickým zabezpečením obrany štátu je spätá najmä požiadavka vyčlenenia časti ľudských, materiálnych a finančných zdrojov z ekonomiky (národného hospodárstva) danej krajiny. Ekonomika je teda pre obranu určujúca, lebo je generátorom zdrojov pre obranu, a naopak obrana je závislá na zdrojoch produkovaných ekonomikou. V tejto súvislosti si každý štát musí zodpovedať otázku, akú časť, resp. aký objem zdrojov musí optimálne vyčleniť, či obetovať, aby zabezpečil svoje obranné potreby. Z uvedeného vyplýva, že ekonomické zabezpečenie obrany štátu presahuje rámec ozbrojených síl, resp. armády štátu, je záležitosťou celospoločenskou a vzťahuje sa na mnohé prvky obranného systému štátu.

Obrana zároveň predstavuje nezanedbateľný segment verejného sektora, v ktorom prebieha rad ekonomických procesov a dochádza k množstvu alokačných rozhodnutí, ktoré následne ovplyvňujú hospodársko-politický vývoj krajiny tým, že prispievajú k dosahovaniu jednotlivých hospodársko-politických cieľov v celej ich hierarchickej štruktúre, vrátane tradičných/ekonomických cieľov. Pozornosť sa sústreďuje najmä na makroekonomické efekty obrany, pričom ekonómovia si v tejto súvislosti kladú množstvo otázok, na ktoré hľadajú odpovede. Napríklad: Ako obrana ovplyvňuje štruktúru a výkonnosť ekonomiky? Aký vplyv majú vojenské výdavky na ekonomický rast krajiny? Akou mierou môže zbrojenie ovplyvniť technologický pokrok krajiny? Je vhodné zabezpečovať obranu štátu individuálne alebo kolektívne v rámci vojenskej aliancie? Aké náklady sú s členstvom krajiny v aliancii spojené, a naopak aké prínosy môžu z neho pre krajinu plynúť? Atd'.

Cieľom predloženého príspevku je poukázať na ekonomické aspekty a vysvetliť základné ekonomické súvislosti späté so zabezpečením obrany štátu. Parciálnymi cieľmi príspevku je najmä objasniť vzťah závislosti medzi ekonomikou a obranou, vymedziť obranu

z pohľadu ekonomickej teórie statkov a potrieb, vysvetliť základné východiská a vymedziť zásadné princípy ovplyvňujúce analýzu ekonomických súvislostí zabezpečenia obrany.

1. OBRANA Z POHLĀDU EKONOMICKEJ TEÓRIE

Predpokladom pochopenia ekonomických súvislostí spätých so zabezpečením obrany štátu je objasnenie vzťahu medzi ekonomikou a obranou. Vzťah ekonomiky a obrany možno v historickom vývoji sledovať ako dvojstranný s množstvom priamych, či sprostredkovaných väzieb a spätných vplyvov.

Z celého súhrnu faktorov pôsobiacich na zabezpečovanie obrany štátu vystupuje ekonomika ako určujúci činiteľ a jej vplyv na túto oblasť je mnohostranný. Ekonomika predstavuje materiálnu základňu obrany, zabezpečuje ju potrebnými zdrojmi: ľudskými (profesionálni vojaci, civilný personál), materiálmi/vecnými (napr. materiál, výzbroj a technika na úrovni dosiahnutého technického a technologického stupňa rozvoja výroby) a finančnými. Podľa odborníkov¹ závislosť formovania obrannej sily štátu na ekonomike je v súčasnosti väčšia ako kedykoľvek v minulosti, je priamo úmerná možnostiam danej ekonomiky, veľkosti jej hrubého domáceho produktu, produktivite práce a rastovému tempu, odvetvovej štruktúre a priestorovému usporiadaniu, pružnosti a schopnosti čo najrýchlejšie aplikovať vedecko-technický rozvoj v praxi. Vytvorenie, udržiavanie a nepretržité zdokonaľovanie systému obrany súbežne s riešením problémov mierového rozvoja štátu predstavuje zložitú ekonomickú úlohu. Protirečivosť mierových a obranných úloh vedie nutne k rozdeľovaniu ekonomických zdrojov na mierové a obranné. Spoločnosť preto musí riešiť odvekú dilemu voľby „delá ver-zus maslo“², teda voľbu medzi vojenskými výdavkami a mierovou spotrebou. Optimalizovať výber medzi vojenskými a civilnými výdavkami musí robiť každá krajina (malá či veľká, s vyšším či nižším stupňom ekonomického rozvoja).

Podľa odborníkov sa aktívny vplyv ekonomiky na obranu prejavuje najmä v nasledovných smeroch:³

- Ekonomika je materiálnou základňou ozbrojených síl a celkového zabezpečenia obrany. Vypelost' ekonomiky ovplyvňuje technickú úroveň a zdokonaľovanie vojenskej techniky a ďalších prostriedkov obrany.
- Prostredníctvom profesionálnej a kvalifikačnej štruktúry ekonomicky aktívneho obyvateľstva ovplyvňuje ekonomika úroveň príslušníkov ozbrojených síl.
- Ekonomika zabezpečuje vytváranie zásob a rezerv, a tým i možnosti materiálo-technického zabezpečenia obrany pri prechode mierového hospodárstva krajiny na vojnové hospodárstvo.
- Ekonomické podmienky a možnosti ovplyvňujú výstavbu ozbrojených síl, ich početnosť, štruktúru, určujú kvantitu a kvalitu ich výzbroje (vybavenie bojovou technikou) a materiálo-technického zabezpečenia i spôsoby vedenia ozbrojeného zápasu.
- Ekonomická vypelost' krajiny (resp. koalície) zohráva významnú úlohu pri tvorbe vojensko-strategických koncepcií, ktoré musia rešpektovať ich reálne hospodárske možnosti.

Obrana je ako jedna zo základných potrieb a funkcií štátu financovaná prostredníctvom vládnych výdavkov. Ako sme už naznačili, zdroje vyčlenené na zabezpečenie obrany predstavujú náklady obetovanej príležitosti civilného využitia týchto zdrojov, zároveň v ekonomike vytláčajú úžitky plynúce zo súkromnej spotreby, súkromných investícií alebo civilné-

¹ LAŠČEK, L. Ekonomika a obrana štátu: Ekonomické základy obrannej sily štátu. Študijné texty. s. 2.

² Bližšie pozri napr. LAŠČEK, L. a kol. Vybrané kapitoly z ekonómie. Liptovský Mikuláš : AOS, 2006, s. 133.

³ ŠEFČÍK, V. Ekonomika a obrana štátu. Praha : MŮ ČR – AVIS, 1999, s. 17. ISBN 80-7278-014-X.

ho využitia vládnych výdavkov vo forme verejnej spotreby a verejných investícií.⁴ Obrana teda na jednej strane odčerpáva zdroje z ekonomiky, pričom už ďalej neprodukuje statky participujúce na ďalšom reprodukčnom procese, avšak na druhej strane vytvára predpoklady pre nerušený rozvoj ekonomiky. „Jednou zo základných funkcií obrany je odstránenie protivníka, a keď toto odstránenie zlyhá, tak až potom nasleduje priamy stred armád štátov nachádzajúcich sa v konflikte. Preventívna rola odstránenia tak vytvára podmienky pre stabilný a udržateľný rozvoj ekonomiky štátu a chráni pred deštrukciou významné časti národných zdrojov“.⁵

Podľa odborníkov prostredníctvom produkčnej funkcie obrany dochádza k transformácii zdrojov na celý rad výstupov:⁶

1. zabezpečenie obrany = eliminácia nebezpečenstva pre danú ekonomiku (stabilné prostredie - je na ňom postavená spotrebiteľská i investorská dôvera, patrí k nezastupiteľným podmienkam pre hospodársky rast a rozvoj, základný predpoklad nerušeného fungovania ekonomiky).
2. produkcia ďalších vedľajších efektov – úzka väzba obrany na hospodársku politiku, resp. priemyselnú politiku a politiku zamestnanosti – prelievanie prínosov z obrany do ostatných segmentov národného hospodárstva (tzv. spill over efekt).

Na základe uvedeného, tak možno konštatovať, že potreby obrany zas spätne ovplyvňujú životnosť a mobilnosť ekonomiky, jej odvetvovú štruktúru, teritoriálne rozmiestnenie, celú škálu hodnotových proporcií, tempá ekonomického rozvoja krajiny atď.

Empirické poznatky naznačujú, že práve vzájomné vzťahy ekonomiky a obrany v súčasnosti vo vyostrenej podobe vplývajú najmä na početný stav a možnosti modernizácie ozbrojených síl Slovenskej republiky, ale aj na celkové vyčleňovanie objemu zdrojov na obranu krajiny. Náročnosť ekonomického zabezpečenia vojenskej bezpečnosti Slovenskej republiky sa z pohľadu súčasných požiadaviek dostáva do rozporu s obmedzenými ekonomickými možnosťami. „V súčasnosti, v období mieru sa naša ekonomika naplňuje obranným obsahom a ťažisko zabezpečovania jej obranných potrieb sa neustále výraznejšie v porovnaní s ekonomickým zabezpečením obranných potrieb štátov v minulosti presúva do mierového obdobia. Kvantitatívne a kvalitatívne nároky na budovanie obranných systémov krajín v súčasnosti, vyplývajúce z možných bezpečnostných rizík, ohrození a potenciálneho charakteru ozbrojeného konfliktu, si vynucujú, že prakticky celá ekonomika musí byť už v období mieru pripravená na plnenie svojich funkcií v náročných podmienkach možného ozbrojeného konfliktu a v rôznych krízových situáciách“.⁷

Pre pochopenie ekonomickej podstaty statku „obrana“ je najdôležitejšie ekonomické kritérium, kedy je pre typológiu statkov najdôležitejšia miera privatizácie spotreby daného statku. Na základe párových dvojíc rivalita a nerivalita, vylučiteľnosť a nevylučiteľnosť, deliteľnosť a nedeliteľnosť spotreby rozdeľujeme statky na čisto súkromné, zmiešané a čisto verejné. Obrana štátu predstavuje čistý verejný/kolektívny statok, ktorý má nerivalitnú spotrebu. Pokiaľ je daný statok poskytovaný, táto jeho vlastnosť spôsobuje, že všetci z jeho spotreby

⁴ HOLCNER, V., OLEJNÍČEK, A., HORÁK, R., MUSIL, P. Základy ekonomiky obrany štátu. Brno: UNOB, 2011, s. 8. ISBN 978-80-7231-817-9.

⁵ OLEJNÍČEK, A. Ekonomické aspekty zabezpečení obrany a bezpečnosti štátu. (Moodle – ppt. prezentácia) [online]. [cit. 2018-09-13]. Dostupné na internete: <https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=2ahUKEwjblbPy_bTdAhWLLVAKHa-syBP8QFjAEgQIBhAC&url=https%3A%2F%2Fmoodle.unob.cz%2Fmod%2Fresource%2Fview.php%3Fid%3D22324&usg=AOvVaw2dwLDPJgkQGZnmcsOvfmg>.

⁶ HOLCNER, V., OLEJNÍČEK, A., HORÁK, R., MUSIL, P. Základy ekonomiky obrany štátu. Brno: UNOB, 2011, s. 10. ISBN 978-80-7231-817-9.

⁷ LAŠČEK, L. Ekonomika a obrana štátu: Ekonomické základy obrannej sily štátu. . Študijné texty. s. 3-4.

majú rovnaký úžitok, a to aj za situácie, kedy určitý jedinec na produkciu daného statku nepri-
spieva. Spotreba statku jednou osobou neznižuje úžitok, resp. množstvo statku dostupné pre
ďalšie osoby. A tak všetci ľudia musia spotrebovať rovnaké množstvo „národnej obrany“,
hoci rôzni ľudia môžu oceňovať túto spoločenskú obrannú politiku rozdielnym spôsobom. V
tejto súvislosti tiež hovoríme o nulových hraničných nákladoch na dodatočnú jednotku spot-
reby, t. j. pokiaľ je raz produkcia daného statku zabezpečená, spotreba ďalším jedincom ne-
predstavuje zvýšenie nákladov na produkciu. Ďalšou dôležitou vlastnosťou je, že je veľmi
problematické niekoho zo spotreby tohto statku vylúčiť. Súbeh týchto vlastností potom spô-
sobuje, že jedinec nie je ochotný prejaviť svoje preferencie a často nie je ochotný prispievať
na produkciu tohto statku – snaží sa správať ako „čierny pasažier“. Spolieha sa pritom na to,
že bude mať úžitok zo spotreby tých jedincov, ktorí sú ochotní zaplatiť.⁸

Obrana štátu je, ako sme už uviedli, statkom verejným (kritérium rozhodovania o vý-
robe a spotrebe statkov) a tiež statkom netrhovým (inštitucionálne kritérium). Pre verejné
statky platí, že ich produkciu a distribúciu zabezpečuje štát a financovanie sa zabezpečuje
prostredníctvom daňového systému. Trh nie je schopný podnecovať výrobu verejných stat-
kov, pretože ide o také tovary a služby, akými je napr. práve národná obrana, pri ktorých chý-
ba ziskový motív, alebo presahujú rámec súkromného sektora, ako napr. vzdelávanie,
a niekedy zas nie je technicky možné zabezpečiť úhradu za takéto služby. Niektorí autori
(napr. Lisý a kol., 2007) považujú verejné statky zabezpečované prostredníctvom verejného
sektora za extrémny prípad pozitívnej externality vznikajúci obdobne ako negatívna externali-
ta v dôsledku zlyhania trhu.⁹ Obrana je produkovaná zvláštnymi inštitúciami verejného sekto-
ra, ktoré patria do rezortu obrany. Súkromný sektor túto službu neponúka, lebo v prípade, že
by ju ponúkal (za predpokladu, že by verejnosť mala po nej dopyt), požadoval by za ňu zapla-
tiť určitú cenu. Ako sme už uviedli, charakteristiky statku obrana štátu umožňujú, aby každý
občan mal možnosť úžitky z tejto služby získavať nezávisle na tom, či by za ňu platil.¹⁰

Z pohľadu teórie potrieb zaraďujeme obranu medzi finálne potreby, pre ktoré je cha-
rakteristické, že ich pociťuje každý jedinec ako konečný spotrebiteľ. Finálne potreby môže
pociťovať človek buď ako člen spoločnosti – vtedy hovoríme o spoločenských potrebách,
alebo ako individuum – hovoríme o individuálnych potrebách. Obranu, zahŕňajúcu ochranu
územnej celistvosti, ochranu občana a jeho majetku atď., zaraďujeme medzi spoločenské po-
treby, ktoré sú pociťované s intenzitou, ktorá je odrazom spoločenských udalostí, ktoré dopa-
dajú na jednotlivých členov spoločnosti. Tie potom vyvolávajú dopyt po uspokojení tejto po-
treby, prípadne príslub jej uspokojenia. Príčinou vzniku spoločenských potrieb je existencia
spoločnosti, intenzita ich pociťovania je kolísavá (od nulovej až po maximálnu), dĺžka poci-
ťovania je krátkodobá. Ako sme už uviedli, ochrana územnej celistvosti štátu je spoločenskou
potrebou, pričom za jej uspokojovanie je v prípade Slovenskej republiky zodpovedný rezort
Ministerstva obrany SR, realizátorom uspokojovania tejto potreby sú (v zmysle zákona o OS
SR) Ozbrojené sily SR.

⁸ OLEJNÍČEK, A. Ekonomické aspekty zabezpečení obrany a bezpečnosti štátu. (Moodle – ppt. prezentácia)
[online]. [cit. 2018-09-13]. Dostupné na internete:
<https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=2ahUKEwjblbPy_bTdAhWLLVAKHa-syBP8QFjAEegQIBhAC&url=https%3A%2F%2Fmoodle.unob.cz%2Fmod%2Fresource%2Fview.php%3Fid%3D22324&usg=AOvVaw2dwLDPJgkQGZnmcsOvfmg>.

⁹ LISÝ, J. a kol.: *Ekonomía v novej ekonomike*. Bratislava : Iura Edition, 2007, s. 23. ISBN 80-8078-164-4.

¹⁰ OLEJNÍČEK, A. Ekonomické aspekty zabezpečení obrany a bezpečnosti štátu. (Moodle – ppt. prezentácia)
[online]. [cit. 2018-09-13]. Dostupné na internete:
<https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=2ahUKEwjblbPy_bTdAhWLLVAKHa-syBP8QFjAEegQIBhAC&url=https%3A%2F%2Fmoodle.unob.cz%2Fmod%2Fresource%2Fview.php%3Fid%3D22324&usg=AOvVaw2dwLDPJgkQGZnmcsOvfmg>.

Verejný statok obrana však prináša úžitok nielen celej spoločnosti (štátu), ale aj každému jej jednotlivému občanovi – prináša mu uspokojenie vo forme „duševného uspokojenia“ napr. z pocitu bezpečia a istoty z úžitku plynúceho z programov, aktivít realizovaných rezortom obrany. V tomto zmysle ide teda o individuálnu potrebu, ktorá je viac spätá s existenciou individua/s človekom samotným ako so spoločnosťou. Individuálne potreby pociťuje človek ako genetický druh, sú mu bytostne vlastné. Príčinou ich vzniku je samotná existencia jedinca, intenzita ich pociťovania je silná, trvalá a sú pociťované dlhodobo. Americký psychológ Abraham Harold Maslow známy svojou pyramídou základných potrieb človeka zaraďuje potrebu bezpečia a istoty, ku ktorým výrazne prispieva aj obrana, hneď po fyziologických potrebách.

Každú z vyššie uvedených skupín potrieb možno ďalej členiť na potreby občianske (civilné, kde by sme mohli zaradiť i spomínanú potrebu bezpečia a istoty jednotlivca) a potreby vojenské (obránné), resp. vojensko-ekonomické potreby, ktoré sú súčasťou ekonomických potrieb spoločnosti.

Ekonomovia sú často obviňovaní, že sú schopní vyjadriť cenu akéhokoľvek statku, ale jeho skutočnú hodnotu nepoznajú. Toto tvrdenie však nie je celkom založené na pravde. Ekonomovia cenu a hodnotu vnímajú skôr ako synonymá. Teória však často rozlišuje medzi úžitkovou hodnotou a ekonomickou hodnotou, ktorú by sme v zásade mohli stotožniť s cenou určitého statku. Statok (vec či služba) má hodnotu, pokiaľ sú ľudia ochotní zaň zaplatiť. Obrana a bezpečnosť, rovnako ako voda, sú pre život dôležité, ale pokiaľ ich máme dostatok, sme ochotní za ne platiť menej. Samozrejme, že na svete je mnoho krajín, ktoré sú ohrozené nízkou mierou bezpečnosti a závratnými nákladmi spojenými s týmto stavom. Nanešťastie ľudia žijúci v týchto častiach sveta sú príliš chudobní na to, aby si zaplatili obranu na takej úrovni, akú potrebujú.

Možno povedať, že hodnota obrany určitého štátu môže byť napr. 1,15 % HDP (čo predstavuje výšku finančných zdrojov obranného rozpočtu krajiny), ktoré sú občania štátu ochotní zaplatiť na zabezpečenie a ochranu pred vonkajším nepriateľom. Takéto vysvetlenie však nemôžeme považovať za dostatočné najmä z dôvodu, že v ekonomii je potrebné premýšľať o hraničných/marginálnych veličinách, čo následne vedie k tomu, že faktorom, ktorý určuje cenu je tzv. hraničný úžitok. Úžitok nie je dosiahnutý, pokiaľ nie je spotrebované určité množstvo zdrojov. Pokiaľ budeme brať do úvahy obranné výdavky (resp. užšie len vojenské výdavky), ktoré si spoločnosť môže dovoliť minúť, platí, že budú neefektívne, pokiaľ ich veľkosť bude väčšia ako úžitok, ktorý poskytujú. Ekonomická teória nám ponúka v zásade štyri možnosti, ako pristupovať k vyjadreniu hodnoty obrany zabezpečovanej v prospech jedného konkrétneho štátu.¹¹

Prvou možnosťou je vyjadriť hodnotu obrany ako rozdiel všetkých úžitkov a nákladov súvisiacich so zabezpečením obrany. Ak by sme chceli zistiť celkovú hodnotu obrany, môžeme uvažovať o celkovom úžitku, ktorý ponúka obranný rozpočet, t. j. súčet všetkých úžitkov, od ktorého sa odpočítajú náklady. Tento prístup je identický s princípom, ktorý využíva tzv. cost-benefit analýza (CBA). Hlavným problémom pri tomto prístupe je meranie výstupu plynúceho z obranného rozpočtu. Hodnoty vstupov, napr. platy profesionálnych vojakov, ceny zbraní a ďalšie náklady spojené s chodom armády i rozsah možností, ktoré tieto vstupy poskytujú poznáme. Ale čo je výstupom a ako ho zmeriame? Oceňovanie vstupov a výstupov, nákladov a úžitkov, ktorých cena nie je vytváraná trhovým mechanizmom, je veľmi ťažké. Veľa projektov zachráni životy ľudí alebo zníži náklady na ich záchranu, ale správna voľba hodnoty ľudského života sa vo výpočtoch môže prejaviť ako kontroverzná (rôzne metódy a prístupy vyúsťujú do veľmi odlišných čiastok). Okrem toho zahrnutie hodnoty ľudského života do CBA je často spájané aj s filozofickými, morálnymi či etickými problémami, ktoré môžu

¹¹ HOLCNER, V., OLEJNÍČEK, A., HORÁK, R., MUSIL, P. Základy ekonomiky obrany státu. Brno: UNOB, 2011, s. 15-19. ISBN 978-80-7231-817-9.

ohroziť relevanciu uskutočňovanej hodnotovej kalkulácie. Pre zachytenie celkovej hodnoty obrany je však nutné aj tieto riziká podstúpiť a prekonať.

Ďalšou možnosťou je vyjadriť hodnotu obrany ako (už spomínané) náklady obetovanej príležitosti. Výpočet dostatočnej výšky vojenského rozpočtu sa z pohľadu praxe však javí ako zložitý. Potenciálne hrozby ohrozujúce krajinu tu existujú vždy, a preto sú udržiavané aj vojenské výdavky, ktoré zvyšujú bezpečnosť. Výdavky sú však zároveň nákladom obetovanej príležitosti v zmysle „ušlej“ spotreby (alternatívnych možností využitia daných zdrojov). Optimálnou voľbou je zvýšiť vojenské výdavky do bodu, kedy sa hraničný úžitok bezpečnosti plynúci z vojenských výdavkov vyrovná hraničnému úžitku nákladov ušlej spotreby. Optimálny obranný rozpočet bude tým vyšší, čím je väčšia hrozba, a bude tiež tým vyšší, čím bude vyššia efektívnosť boja proti hrozbe. Z toho vyplýva, že krajiny môžu znižovať svoje obranné schopnosti, až kým sa dostanú do bodu zlomu, kedy sa fixné náklady udržiavania ich armády stanú natoľko zaťažujúce, že sa vzdajú zabezpečenia obrany svojho územia.

Hodnotu obrany možno ďalej vyjadriť ako poistenie. Hodnota poistenia spočíva v tom, že si kupujeme určitú bezpečnosť. Či už je hrozba veľká alebo malá, obranné výdavky samy o sebe hodnotu nemajú. Ich hodnota spočíva v tom, že je za ne možné nakúpiť vojenské schopnosti, ktoré môžu byť použité v súlade s obranno-bezpečnostnými cieľmi pre sebaobranu alebo pre participáciu na aliančnej obrane. Obranný rozpočet tak môže byť chápaný ako úhrada poistného, ktoré platíme za svoju bezpečnosť, a pokiaľ sa objavia nové alebo väčšie hrozby, cena tohto poistenia môže vzrásť. Pokiaľ však reálne hrozby pominú, cena sa zníži a predstavuje len základnú úroveň poistenia.

Keďže priame dopady obrany na ekonomiku a spoločnosť sú zrejmé, úsilie ekonómov sa upriamuje na vyjadrenie hodnoty obrany vyjadrenej ako sumy všetkých jej nepriamych dopadov na ekonomiku a spoločnosť, ktoré sú často používané ako argumenty pre obhajobu výšky obranného rozpočtu krajiny. Vytváranie pracovných miest, propagácia vývozu a technický pokrok sú často chápané ako úžitky produkované ruka v ruku so zabezpečením obrany. Pokiaľ by však boli cieľom, mohli by byť lepšie naplnené v programoch, ktoré sa na ne priamo zameriavajú, napr. reforma trhu práce alebo podpora výskumu a vývoja. Obranný rozpočet by však mal byť v prvom rade zameraný na vojenské ciele. Vyjadrenie hodnoty obrany by malo byť prioritou spoločnosti. Stanovenie tejto hodnoty odráža vedomie významnosti a potrebnosti zabezpečenia obrannej funkcie štátu. Opäť tu však narážame na problém, že zabezpečenie obrany v očiach obyvateľstva má vysokú hodnotu, ale zároveň veľmi nízku cenu (obyvateľstvo nechce za túto hodnotu platiť zodpovedajúcu cenu).

Na základe uvedeného, môžeme konštatovať, že hodnota obrany je rovná čiastke alebo percentu HDP, ktorú alebo ktoré je daná konkrétna krajina ochotná zaplatiť za to, čo jej obrana poskytuje. Vyjadrenie tejto hodnoty konkrétnou čiastkou alebo percentom má však vo vzťahu k budúcemu vývoju veľmi rozdielne dôsledky, konkrétna čiastka je pevná hodnota, ktorá môže byť vyjadrená v bežných alebo stálych cenách, pričom hodnota obrany vyjadrená percentom je závislá na veľkosti HDP a so zmenou HDP sa mení aj jej peňažné vyjadrenie. Výhodnosť stanovenia tejto hodnoty pevnou čiastkou alebo percentom je závislé od dynamiky vývoja jednotlivých ekonomických veličín sledovaných v súvislosti so sledovaním stavu danej ekonomiky.

2. ÚLOHA ŠTÁTU V PROCESSE EKONOMICKÉHO ZABEZPEČENIA OBRANY ŠTÁTU

Teoretické a metodologické východiská a prístupy pre riešenie problémov ekonomického zabezpečenia obrany štátu, poskytuje samostatná vedná disciplína ekonomika obrany štátu. Predmetom štúdia a skúmania ekonomiky obrany štátu sú „vojensko-ekonomické vzťahy“

hy vznikajúce v procese ekonomického zabezpečenia obrany¹², „vzťahy, ktoré vznikajú na styčných bodoch medzi ekonómiou, politikou a bezpečnosťou“¹³. Objektom skúmania ekonomiky obrany je ekonomická základňa obrany štátu, t. j. špecifická časť ekonomiky (resp. časť národného hospodárstva označovaná ako tzv. obranné hospodárstvo) zabezpečujúca potreby obrany štátu.¹⁴ Jej súčasťou je ekonomika ozbrojených síl, ktorá ekonomicky zabezpečuje potreby obranyschopnosti krajiny v zmysle reálnej pripravenosti ozbrojených síl na obranu štátu. Súčasná ekonomika obrany predstavuje prevažne formu aplikácie ekonomickej teórie (predovšetkým však ekonomickej analýzy) na špecifické podmienky a problémy obrany.¹⁵ Základom ekonomiky obrany štátu a jeho ozbrojených síl sú ekonomické zdroje obrany, ktorých veľkosť je daná rozdielom medzi celkovým objemom zdrojov spoločnosti a množstvom zdrojov, ktoré je potrebné vyčleniť na uspokojovanie civilných (nevojenských) potrieb.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že medzi základné pojmy a kategórie ekonomiky obrany patrí aj pojem ekonomické zabezpečenie obrany štátu, ktorý v ponímaní tejto vedy predstavuje „ucelenú a zladenú sústavu vojensko-ekonomických úloh, ktoré sú zamerané predovšetkým na zdokonaľovanie výstavby a činnosti ozbrojených síl (armády), najmä ich bojovej pripravenosti a pohotovosti, výskum a vývoj obranného charakteru, prípravu územia a obyvateľstva, na rozvoj špeciálnej výroby a na ďalšie vojensko-ekonomické opatrenia v národnom hospodárstve i v ďalších sférach spoločenského života.“¹⁶

Systém ekonomického zabezpečenia obrany predstavuje zložitý komplex zákonitostí, vzťahov, procesov a ďalších skutočností, tvorený celým radom činností a opatrení, organizovaných najvyšším subjektom nielen hospodárskej politiky a realizovaných jednotlivými štátnymi i neštátnymi subjektmi. Obsahuje zabezpečenie ľudských, materiálnych a finančných zdrojov a je zameraný na dosiahnutie obranných schopností štátu. Jeho hlavným účelom je uspokojenie obranných potrieb a príprava štátu na obranu. Ide v podstate o premenu, resp. transformáciu národného hospodárstva krajiny a všetkých jeho komponentov na také hospodárstvo, ktoré by pružne reagovalo a fungovalo v prípade stavu ohrozenia štátu alebo za vojnového stavu. Premennivosť a nestabilita prostredia vyvoláva vysoké požiadavky adaptability, flexibility a komplexnosti systému ekonomického zabezpečenia obrany. Systém ekonomického zabezpečenia obrany existuje v rôznych stavoch, zodpovedajúcich momentálnemu stavu bezpečnosti. Má svoju mierovú podobu, ktorá zodpovedá bežnému životu spoločnosti. Druhý variant znamená, že sa systém ocitne v kríze a táto môže mať ako vojenský, tak nevojenský charakter.¹⁷

Kľúčový subsystém ekonomického zabezpečenia obrany štátu tvorí ekonomické zabezpečenie armády (ozbrojených síl), ktoré zahŕňa najmä vecné, ľudské a finančné zabezpečenie výstavby armády, zvyšovanie jej bojovej a mobilizačnej pohotovosti a pripravenosti, výchovy, výcviku a života vojska zabezpečenie systému riadenia ekonomiky armády“.¹⁸

Materiálne a ekonomické zabezpečenie obrany, a tým aj uspokojovanie jej potrieb sa realizuje v nasledovných troch vzájomne prepojených rovinách:

1. Obrana štátu je predovšetkým celospoločenským záujmom, a preto je zabezpečovaná na celospoločenskej úrovni centrálnymi štátnymi orgánmi. Základnou rovinou uspokojovania týchto potrieb je teda štátna a z ekonomického hľadiska národohospodárska rovina.

¹² ČECHÁK, O. Základní pojmy a kategorie ekonomiky obrany. Bratislava: VVTŠ ČSSP, 1990, s. 22.

¹³ ŠEFČÍK, V. Ekonomika a obrana státu. Praha: MO ČR – AVIS, 1999, s. 12. ISBN 80-7278-014-X.

¹⁴ KRČ, M., ODEHNAL, L. a kol. Ekonomika obrany státu. Brno: Vojenská akademie v Brně, 1998, s. 41. ISBN 80-85960-06-00.

¹⁵ LAŠČEK, L. a kol. Vybrané kapitoly z ekonomie. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl GMRŠ, 2006, s. 137. ISBN 80-8040-297-3.

¹⁶ ČECHÁK, O. Základní pojmy a kategorie ekonomiky obrany. Bratislava: VVTŠ ČSSP, 1990, s. 7.

¹⁷ ŠEFČÍK, V. 1999. Ekonomika a obrana státu. Praha : MO ČR – AVIS, 1999, s. 57. ISBN 80-7278-014-X.

¹⁸ ČECHÁK, O. Základní pojmy a kategorie ekonomiky obrany. Bratislava: VVTŠ ČSSP, 1990, s. 8.

2. Ak sú vecné, hodnotové i ľudské zdroje na obranu vyčlenené, rozhoduje o účinnosti obrany hraničná užitočnosť a preferencia týchto zdrojov, založená na fungovaní vojenského organizmu a ďalších inštitúcií, ktoré realizujú nutné opatrenia na obranu. Druhou užšou rovinou je teda vojensko-ekonomická rovina.
3. Jednotlivé štáty nemôžu súčasné potreby obrany uspokojovať izolovane. Ide nevyhnutne o koaličnú záležitosť, a to nielen v zmysle vojenskom, ale i ekonomickom. Treťou širšou rovinou je teda rovina uspokojovania potrieb obrany v rámci aliancie.

Mimoriadna náročnosť uspokojovania ekonomických potrieb obrany spočíva v tom, že v súčasnej etape spoločenského rozvoja plní spoločnosť trojjedinú úlohu. Predovšetkým zabezpečuje kvalitatívne nové budovanie ekonomiky (ide o udržiavanie dynamického hospodárskeho rozvoja, vysokú zamestnanosť, stabilitu cenovej hladiny v podmienkach voľných trhov a stabilitu bilancie so zahraničím). Po druhé snaží sa o skvalitnenie sociálnej úrovne spoločnosti, čo súvisí s nevyhnutnosťou vyčleňovať prostriedky zo štátneho rozpočtu na realizáciu sociálnych programov. Po tretie, spoločnosť zabezpečuje obranu štátu po materiálnej stránke. Aj na tieto účely sa vyčleňujú nevyhnutné prostriedky, ktorých rozsah sa v závislosti od vývoja medzinárodnej situácie a od technického zdokonaľovania zbraní neustále mení.¹⁹

Ako sme už uviedli, zabezpečenie potrieb obrany si vyžaduje uvoľňovanie časti ľudských, materiálnych/vecných a finančných zdrojov spoločnosti do sféry obrany, čo so sebou prináša do hospodárskeho reprodukčného procesu rad zložitých väzieb a súvislostí. Ich koordinácia sa do určitej miery vymyká z rámca trhového mechanizmu a vyžaduje určitú reguláciu z jedného spoločenského centra. S tým súvisí aj skutočnosť, že účelné a efektívne vynakladanie a použitie týchto prostriedkov si vyžaduje koncepčný prístup, ktorý vychádza z vojensko-politickej stratégie a nej zodpovedajúcej výstavby ozbrojených síl i z ekonomických možností krajiny. Najvýhodnejším nástrojom tejto regulácie je štát ako reprezentant spoločnosti, ktorý je vybavený zákonodarnou, výkonnou i súdnou mocou i značnými finančnými a materiálnymi prostriedkami – hovoríme pritom o štátnej vojensko-ekonomickej regulácii. Štát prostredníctvom svojej finančnej sústavy, najmä daňovej politiky, i ďalšími spôsobmi mobilizuje prostriedky na financovanie potrieb obrany. Na tomto základe potom podporuje vojenský vedecký výskum, rôznymi cestami ovplyvňuje rozvoj zbrojnej výroby, zabezpečuje udržiavanie ozbrojených síl a vytváranie rezerv. V oblasti ekonomického zabezpečenia má štátny ekonomický intervencionizmus väčší rozsah, komplexnejší charakter a je aj rozvinutejší ako v iných oblastiach ekonomiky.²⁰ Oblasť obrany a jej ekonomické zabezpečenie má spravidla aj príslušnú legislatívnu úpravu. Organizácia hlavných poradných orgánov pre otázky obranscapnosti je v rôznych krajinách rôzna ako svojou vnútornou štruktúrou, tak i väzbami na štátne politické a hospodárske orgány a inštitúcie.

Špecifickým systémom plánovania a alokácie finančných, materiálnych a ľudských zdrojov na zabezpečenie obrany Slovenskej republiky, slobody, nezávislosti, územnej celistvosti a demokratického systému štátu, základných práv a slobôd jeho občanov atď. je systém obranného plánovania Slovenskej republiky. Uvedený systém umožňuje racionálne vyvažovanie požiadaviek zabezpečenia obrany s dostupnými zdrojmi. Zabezpečuje tiež dostupnosť a efektívnosť využívania zdrojov, ktoré sú na zabezpečenie obrany vyčlenené. Hlavným cieľom obranného plánovania ako základného systému riadenia obranných zdrojov Slovenskej repub-

¹⁹ LAŠČEK, L. a kol. Vybrané kapitoly z ekonómie. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl GMRŠ, 2006, s. 135. ISBN 80-8040-297-3.

²⁰ ŠEFČÍK, V. 1999. Ekonomika a obrana štátu. Praha : MO ČR – AVIS, 1999, s. 42. ISBN 80-7278-014-X.

liky je sprehľadniť systém hospodárenia v ozbrojených silách a urobiť vojenské výdavky transparentnými.²¹

ZÁVER

Obrana a bezpečnosť predstavujú z titulu prospešnosti pre všetkých obyvateľov štátu jedny zo základných funkcií, ktoré musí štát zabezpečiť. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že obrana a ekonomika sa vzájomne ovplyvňujú. Obrana potrebuje ekonomiku, aby mohla poskytovať ochranu územnej celistvosti štátu a na druhej strane zas ekonomika potrebuje obranu, aby bola schopná generovať produkciu a ďalšie zdroje. Národná obrana sa ako ekonomický statok odlišuje od súkromných statkov, svojím charakterom spotreby má veľmi blízko k čisto verejným statkom, mnohí autori ju uvádzajú ako klasický príklad čistého verejného statku. Ekonomická teória vymedzuje obranu z pohľadu teórie potrieb, snaží sa vyjadriť aj jej hodnotu a cenu pre spoločnosť a jednotlivca. S ohľadom na významnosť obranno-bezpečnostnej funkcie, špecifickosť a náročnosť jej zabezpečenia, zohráva štát rozhodujúcu úlohu aj v oblasti ekonomického (zdrojového) zabezpečenia obrany.

Pri ekonomickej analýze obrany a bezpečnosti zohrávajú významnú rolu viaceré ekonomické princípy. V predkladanom príspevku bol položený dôraz najmä na princíp nákladov obetovaných príležitostí a princíp očakávaných hraničných nákladov a úžitkov.

Veríme, že poznatky prezentované v danom príspevku, sa môžu stať východiskom pre rozhodovanie v otázkach ekonomického zabezpečenia obrany štátu a prijímanie efektívnych rozhodnutí kompetentných subjektov v praxi. Zároveň môžu byť podnetom či zdrojom inšpirácií k realizácii ďalšieho skúmania a šírenia poznatkov z danej problematiky v budúcnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ČECHÁK, O. 1990. *Základní pojmy a kategorie ekonomiky obrany*. Bratislava: VVTŠ ČSSP, 1990, 84 s.
- HOLCNER, V., OLEJNÍČEK, A., HORÁK, R., MUSIL, P. 2011. *Základy ekonomiky obrany státu*. Brno: UNOB, 2011, 135 s. ISBN 978-80-7231-817-9.
- KRČ, M., ODEHNAL, L. a kol. 1998. *Ekonomika obrany státu*. Brno: Vojenská akademie v Brně, 1998, 320 s., ISBN 80-85960-06-00
- LAŠČEK, L. 2012. *Ekonomika a obrana státu: Ekonomické základy obrannej sily státu*. Študijné texty.
- LAŠČEK, L. a kol. 2006. *Vybrané kapitoly z ekonomie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl GMRŠ, 2006, 153 s. ISBN 80-8040-297-3.
- LISÝ, J. a kol. 2007. *Ekonomía v novej ekonomike*. Bratislava : Iura Edition, 2007, 636 s. ISBN 80-8078-164-4.
- OLEJNÍČEK, A. *Ekonomické aspekty zabezpečení obrany a bezpečnosti státu*. (Moodle – ppt. prezentácia) [online]. [cit. 2018-09-13]. Dostupné na internete: <https://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=2ahUKEwjblb-Py_bTdAhWLLVAKHasyBP8QFjAEegQIBhAC&url=https%3A%2F%2Fmoodle.unob.cz%2Fmod%2Fresource%2Fview.php%3Fid%3D22324&usg=AOvVaw2dwLDPJgkQGZnmcsOvfmtg>.

²¹ ŠKOLNÍK, M., BELAN, L. 2017. Obranné plánovanie. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl GMRŠ, 2017, s. 143. ISBN 978-80-8040-522-9.

- ŠEFČÍK, V. 1999. *Ekonomika a obrana státu*. Praha : MO ČR – AVIS, 1999, 203 s. ISBN 80-7278-014-X.
- ŠKOLNÍK, M., BELAN, L. 2017. *Obranné plánovanie. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl GMRŠ, 2017, 189 s. ISBN 978-80-8040-522-9.

Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD.
Katedra manažmentu,
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
viera.frianova@aos.sk

MOŽNÝ VARIANT IMPLEMENTÁCIE ZDRAVOTNÍCKEHO ZARIADENIA ROLE 2B V PODMIENKACH OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY

POSSIBLE VARIANT OF MEDICAL TREATMENT FACILITY ROLE 2B IMPLEMENTATION IN CONDITIONS OF SLOVAK ARMED FORCES

František GUBÁŠ

ABSTRACT

Medical support has great importance for military units which fulfils tasks in military operations across full spectrum of conflict. Relatively new concept of medical treatment facility which is very often used for realization of medical support in military operations is medical treatment facility ROLE 2B. Aim of this paper is therefore based on analysis of doctrines and other NATO and EU documents to design possible implementation of medical treatment facility ROLE 2B in conditions of the Slovak Armed Forces.

Keywords: medical support, medical treatment facility ROLE 2B

ÚVOD

Zdravotnícka podpora je jednou z najdôležitejších aspektov, ktoré umožňujú udržiavať vysokú úroveň ochrany síl a morálky bojujúcich jednotiek. Nové druhy možných hrozieb vojenským jednotkám, ktoré realizujú široké spektrum činností v operáciách naprieč celému spektru konfliktu, nútia vojenskú vedu hľadať nové riešenia poskytovania zdravotnej starostlivosti pri dodržaní požiadaviek na jej včasnosť a adekvátnu kvalitu. V súvislosti s týmito aspektmi bolo v predchádzajúcom období zavedené používanie zdravotníckeho zariadenia, ktoré je označované ako ROLE 2B. Je nástupcom zdravotníckeho zariadenia ROLE 2LM, ktorý bol definovaný v súčasnosti už neplatnej doktríne NATO, ktorá riešila zdravotnícku podporu AJP-4.10 (A). V súčasnosti pracujú s pojmom a označením zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B dve organizácie medzinárodného krízového manažmentu a to NATO a EÚ. Prvý dokument, ktorý uvádzal zdravotnícke zariadenie ROLE 2B a opisoval jeho úlohy a spôsobilosti bol dokument EÚ „Comprehensive Health and Medical Concept for EU-led Crisis Management Missions and Operations“. Aj v súčasnosti platná doktrína NATO pre oblasť zdravotníckej podpory používa tento pojem.

1. ZDRAVOTNÍCKE ZARIADENIE ROLE 2B

Zdravotnícke zariadenia ROLE 2 Basic (ďalej len ROLE 2B) sú jednoduché a vysoko mobilné zdravotnícke zariadenia určené k realizácii zdravotníckej podpory vojenských jednotiek na úrovni brigáda, alebo jednotiek postavených na ich úroveň. Tieto zdravotnícke zariadenia sú obvyčajne využívané v období začínajúcej krízy alebo na začiatku vojenskej operácie a pôsobia ako zdravotnícke zariadenia, ktoré poskytujú zdravotnú starostlivosť následne po ošetrovaní v ROLE 1, ale v prípade potreby môžu byť zdravotnícke zariadenia ROLE 1 preskočené v reťazci zdravotníckeho odsunu. Zvyčajne sa jedná o pacientov, ktorí sú po chirurgickom zákroku priamo odsúvaní do ROLE 3 prípadne ROLE 2E pre stabilizáciu zdravotného stavu a možnosti vykonania primárnej chirurgie.

Zdravotnícke zariadenia ROLE 2B ako spôsobilosť prvotnej chirurgickej reakcie je charakterizované schopnosťou vykonávať chirurgické intervencie, ďalej triedenie ranených, resuscitáciu, a liečbu šoku na vyššej úrovni ako v zdravotníckom zariadení ROLE 1. Oproti zdravotníckym zariadeniam ROLE 1 sú schopné vykonávať resuscitáciu vykonávanú lekárom s príslušnou podporou, chirurgickú stabilizáciu raneného s pooperačnou starostlivosťou, majú spôsobilosť poľného laboratória, základnú diagnostiku (napr. RTG, alebo USG), obmedzenú možnosť hospitalizácie a vykonávajú príjem a zdravotnícky odsun pacientov.¹ Zdravotnícke zariadenie ROLE 2B musí zabezpečovať chirurgickú spôsobilosť, zahŕňajúc urgentné chirurgické postupy, a chirurgické procedúry pre akútne chirurgické prípady s cieľom záchrany života, končatín, alebo životných funkcií. Chirurgická liečba musí byť poskytnutá v rámci stanovaných časových noriem. Zdravotnícke zariadenie ROLE 2B povinne zahŕňa všetkých 7 základných modulov:

1. urgentná starostlivosť,
2. spôsobilosť prvotnej chirurgickej reakcie,
3. spôsobilosť špecifickej diagnostiky,
4. sústredenie pacientov,
5. pooperačná starostlivosť (so strednou, vysokou mierou závislosti),
6. riadenie, velenie, komunikačno-informačné systémy (vrátane telemedicíny),
7. zdravotnícke zásobovanie.²

Stručná charakteristika zručností základných modulov je prehľadne znázornená v obrázku 1.

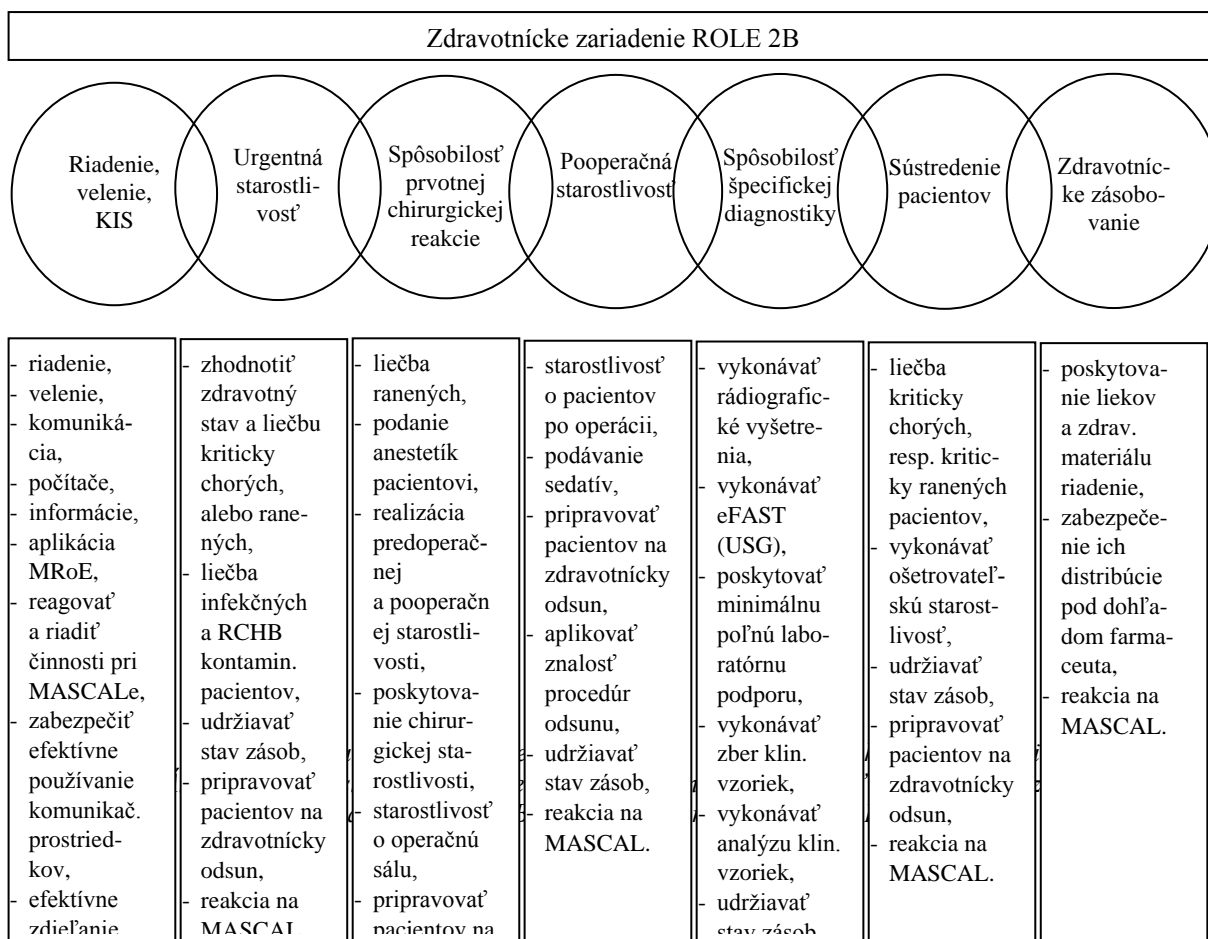
Základnými spôsobilosťami zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B sú poskytovanie všeobecnej a akútnej zdravotnej a chirurgickej starostlivosti, ktorá je vykonávaná minimálne jedným chirurgickým tímom, zahŕňajúc príjem, triedenie a rozšírené resuscitačné procedúry. Chirurgický tím musí byť schopný zvládnuť štyroch kriticky zranených pacientov a štyroch pacientov kategórie B, alebo C denne a až 12 kriticky ranených v priebehu 24 hodín počas obdobia zvýšenej intenzity. Ďalej musí byť schopné včleniť do svojej zostavy, alebo byť rozšírené ďalšími modulmi v súlade s Modulárnym prístupom k zdravotníckej podpore v súlade so Stanagom 2228. Zabezpečuje minimálne 2 lôžka pooperačnej starostlivosti s podporným vybavením, krátkodobú hospitalizáciu s kapacitou minimálne 12 lôžok do realizácie zdravotníckeho odsunu, alebo návratu k jednotke a základné laboratórne a zobrazovacie funkcie.

Umožňujúcimi spôsobilosťami zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B sú spôsobilosti sledovania pacienta využívajúc štandardizovaný informačný systém, poskytovania organickej podpory bežnej činnosti a spôsobilosti KIS vrátane zdravotníckeho komunikačného a informačného systému. Musí byť schopné byť nasadené v extrémnych klimatických podmienkach. Je nasadzované s minimálnymi zásobami na tri dni činnosti pri všeobecnom materiáli a 10 dní činnosti pri zdravotníckom materiáli. Zdravotnícke zariadenie je spôsobilé zabezpečiť kolektívnu ochranu (COLPRO) pre rozhodujúce prvky vojenského zdravotníckeho zariadenia ako napr. chirurgia. Zabezpečuje adekvátnu úroveň RCHBO a je schopné reagovať na nástražné výbušné systémy.³

¹ ŠKOLNÍK, M. – GUBÁŠ, F. Zdravotnícka podpora v rezorte obrany. 74.

²AJP-4.10(B). 28.

³BiSC Capability Codes and Capability Statements 2016. s. 205-207.

Rozlišujeme tri typy zdravotníckych zariadení ROLE 2B:

1. zdravotnícke zariadenie ROLE 2B (pozemné) – pozemné zdravotnícke zariadenie zahŕňajúce 7 základných modulov, ktoré realizujú všeobecnú a akútnu zdravotnú a chirurgickú starostlivosť zahŕňajúc urgentné chirurgické postupy a chirurgické procedúry pre akútne chirurgické prípady,
2. zdravotnícke zariadenie ROLE 2B (vysoko mobilné) – vysoko mobilné zdravotnícke zariadenie s možnosťou nasadenia na bojisko s využitím taktického letectva, alebo vrtulníkov určeného pre všeobecnú a akútnu zdravotnú a chirurgickú starostlivosť zahŕňajúc urgentné chirurgické postupy a chirurgické procedúry pre akútne chirurgické prípady,
3. zdravotnícke zariadenie ROLE 2B (námorné) - zdravotnícke zariadenie umiestnené na plavidle určené pre všeobecnú a akútnu zdravotnú a chirurgickú starostlivosť zahŕňajúc urgentné chirurgické postupy a chirurgické procedúry pre akútne chirurgické prípady.

Nasadenie zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B do operácie je závislé od zdravotníckeho konceptu realizácie zdravotníckej podpory v danej operácii najmä ak:

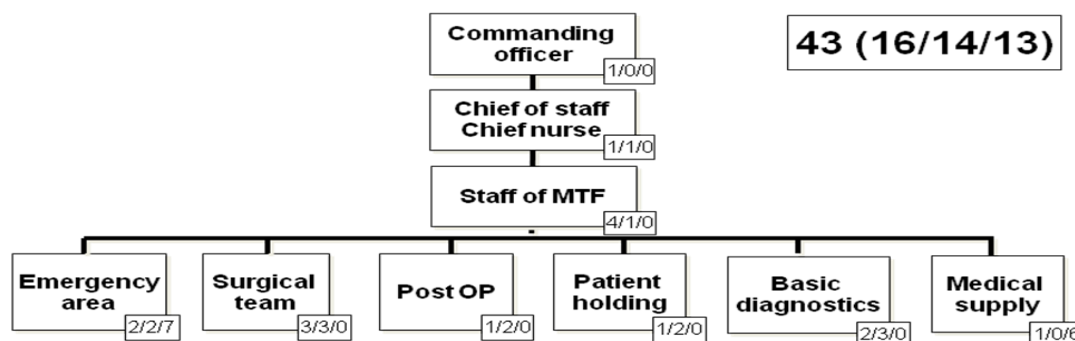
- je nasadené veľké množstvo vojenského personálu, alebo je riziko veľkého množstva ranených,
- geografické, topografické, klimatické, alebo operačné faktory limitujú zdravotnícky odsun na vyššie úrovne zdravotníckej podpory,
- veľkosť, alebo rozmiestnenie jednotiek neumožňuje nasadenie zdravotníckeho zariadenia ROLE 3.

2. MOŽNÝ VARIANT ZDRAVOTNÍCKEHO ZARIADENIA ROLE 2B V PODMIENKACH OS SR

Na základe systému analyzovaných poznatkov z doktrín a dokumentov NATO a EÚ zhrnutých v kapitole 1 aplikovaných na podmienky OS SR, kde je zdravotnícke zariadenie ROLE 2B využívané na realizáciu zdravotníckej podpory na úrovni brigády, alebo vojenských jednotiek postavených na jej roveň, sme navrhli možný variant zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B. Zásadné fakty a obmedzenia, ktoré determinovali variant zdravotníckeho zariadenia:

- navrhovaný variant sa týka pozemného zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B,
- nevyhnutne musí zahŕňať všetkých sedem základných modulov,
- musí mať spôsobilosť vykonávať príjem, triedenie a rozšírené resuscitačné procedúry,
- musí mať k dispozícii minimálne jeden chirurgický tím,
- musí zabezpečiť minimálne dve lôžka pooperačnej starostlivosti,
- musí zabezpečiť minimálne dvanásť lôžok so zabezpečenou ošetrovateľskou starostlivosťou,
- musí mať k dispozícii základné laboratórne a zobrazovacie funkcie,
- musí mať k dispozícii informačný systém na sledovanie toku pacientov,
- musí mať k dispozícii spôsobilosť KIS,
- musí byť schopná nasaditeľnosti do extrémnych klimatických podmienok.

Navrhovaný variant zahŕňa všetkých sedem základných modulov a nie je rozšírené o žiadny ďalší zdravotnícky modul. Celkový počet zdravotníckeho a nezdravotníckeho personálu je 43 profesionálnych vojakov (viď obrázok 2). Personál je schopný za 24 hodín zvládnuť starostlivosť o 12 kriticky ranených, je však dôležité spomenúť, že z dôvodu limitovaného počtu personálu je takáto činnosť udržateľná len krátke obdobie.

Obrázok 2 Možná organizačná štruktúra pozemného zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B.

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Z dôvodu, že prepravné kapacity strategickej prepravy sú limitované, počet kontajnerov ISO 1C a ISO 1CX bolo v maximálnej možnej miere znížený a väčšina pracovísk bola umiestnená do stanov. Prehľad pracovísk je prehľadne zobrazený v tabuľke 1.

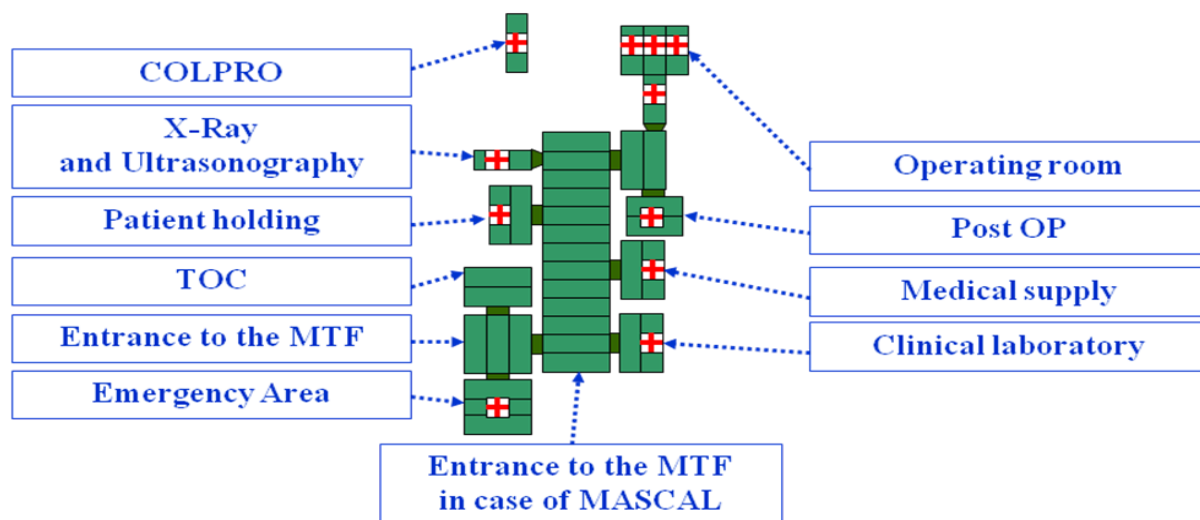
Tabuľka 1– Prehľad pracovísk a materiálu pozemného zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B.

Pracoviská a materiál	Počet
Kontajner ISO 1C	6 ks
Kontajner ISO 1CX	2 ks
Stanové jednotky	31 ks
Odsunový prostriedok bez balstickej ochrany	6 ks
Odsunový prostriedok sbalstickou ochranou	1 ks
Nosič kontajnerov – bočný nakladač.	2 ks
Nosiče kontajnerov	4 ks

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Všetok využitý materiál je už v súčasnosti zavedený do OS SR. Jedným z dôležitých cieľov, ktoré sa podarilo naplniť, bolo taktiež dosiahnuť maximálnu úroveň taktickej mobility zdravotníckeho zariadenia. Schéma možného rozmiestnenia pozemného zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B je znázornená v obrázku 3.

Kľúčové prvky pozemného zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B je v prípade RCHB ohrozenia možné umiestniť do špeciálneho pracoviska pozostávajúceho z jedného kontajneru ISO 1C a štyroch stanov.

Obrázok 3 Možné rozmiestnenie pozemného zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B.

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Napájanie elektrickou energiou je realizované prostredníctvom verejnej siete, alebo elektrickou centrárou. V rámci zdravotníckeho zariadenia by boli vybudované dve samostatné počítačové siete. Prvá na spracovanie klinických informácií a druhá na zabezpečenia riadenia a velenia a spojenia s nadriadeným veliteľstvom v mieste nasadenia.

ZÁVER

Každé zdravotnícke zariadenie by malo byť vybudované „na mieru“ v závislosti na plnených úlohách v jednotlivých operáciách s dôrazom na zdravotnícke zariadenia vyššej úrovne ako je zdravotnícke zariadenie ROLE 1. Relatívne novým konceptom zavedeným v zdravotníckej podpore je zdravotnícke zariadenie ROLE 2B. Cieľom tohto článku bolo zanalyzovať doktríny a dokumenty NATO a EÚ pre oblasť zdravotníckej podpory a aplikovať ich na podmienky OS SR. Autor navrhol možný variant pozemného zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B, ktoré by mohlo poskytovať zdravotnícku podporu mechanizovanej brigáde

v operácii podľa článku 5. Autor nebral do úvahy riešenie problematiky obstaraním nových zdravotníckych a nezdravotníckych pracovísk. Štruktúra, personálne obsadenie a materiálne zabezpečenie pozemného zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B môžu byť validované v rámci vojenských cvičení organizovaných OS SR.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- EU. *Comprehensive Health and Medical Concept for EU-led Crisis Management Missions and Operations (10530/14)*. Brussels: Council of the European Union, 2014. 73 p.
- EU. *Health and Medical Support Principles (7733/11)*. Brussels: Council of the European Union, 2011. 10 p.
- GUBÁŠ, František. *Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management*. In Science and Military 1/2015, 2015, 1/2015, Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, s. 25-29. ISSN 1335-8885.
- GUBÁŠ, František. *Možnosti efektívneho nasadenia vojenských mobilných zdravotníckych zariadení v operáciách medzinárodného krízového manažmentu*. In: KulturaBezpieczeństwa, Nauka – Praktyka – Refleksje 2016. Kraków, lipiec: APEIRON. 2016. s. 56 - 66.
- GUBÁŠ, František. *Možnosti slovenského Vojenského zdravotníctva prispieť do vojenského zdravotníckeho zariadenia ROLE 2B budovaného v rámci konceptu FNC*. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017 – Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, s. 118-128. ISBN 978-80-8040-551-9.
- GUBÁŠ, František. *Niektoré aspekty výstavby vojenského zdravotníckeho zariadenia budovaného pre jednotky určené na nasadenie do operácií medzinárodného krízového manažmentu*. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 – Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, s. 118-122. ISBN 978-80-8040-534-2.
- NATO. *AJP-4.10(B) – Allied Joint Medical Support Doctrine*. Brussels: NATO Standardization Office, 2015. 170 p. STANAG 2228.
- ŠKOLNÍK, Miroslav - GUBÁŠ, František. *Aeromedical Evacuation in NATO Led Military Operations*. In: Review of the Air Force Academy – The Scientific Informative Review, Vol. II, No 2 (26/2014). Brašov: Air Force Academy, s. 35 - 40. ISSN 1842-9238.
- ŠKOLNÍK, M. – GUBÁŠ, F. *Zdravotnícka podpora v rezorte obrany*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl. 2016. 156 s. ISBN 978-80-8040-542-7.

mjr. Ing. František GUBÁŠ, PhD.
Úrad hlavného lekára OS SR
ul. gen. Vesela 21, 034 01 Ružomberok
fgubas@gmail.com

MVESITI ABSTRAKTNÝ MODEL PRE ANALÝZU SÚČASNÉHO OPERAČNÉHO PROSTREDIA

MVESITI THE ABSTRACT MODEL FOR ANALYSIS OF THE CURRENT OPERATIONAL ENVIRONMENT

Milan HANKO

ABSTRACT

The paper introduces the most frequently use abstract models for analysis of the operational environment. At the same time identifies their gaps and shortfalls sourcing from the current needs and requirements of strategically level oriented users. The main part of paper defines a new design an abstract model for analysis of operational environment, so call MVESITI. In some details authors provides frames and definitions of MVESITI model with an example of it use in the conclusion.

Keywords: operational environment, an abstract model, analysis, variables

ÚVOD

Vojny a konflikty sa odohrávali vždy v unikátnom operačnom prostredí. Unikátnosť spočívala v časopriestore, sociálno-politickom (mocenskom) kontexte, prítomnosti rozmanitých aktérov s rôznym vplyvom, či s vplyvom množstva dôležitých a menej dôležitých nevojenských a vojenských faktorov. Vývoj sa nezastavil a súčasné operačné prostredie je charakteristické stále väčšou prepojenosťou vzťahov jeho aktérov a prebytkom dostupných informácií.

V odbornom diškurze často zaznieva názor, že súčasné operačné prostredie napĺňa už väčšinu charakteristík vojny štvrtej generácie, ktoré boli definované ako vojny v ktorých ozbrojený konflikt prebieha v morálnej rovine a vo všetkých sektoroch bezpečnosti paralelne. V realite vojny štvrtej generácie sa štáty nachádzajú v konfrontácii, v ktorej ide o zachovanie ich legitimacy a v ktorých vojenská sila a vysoká úroveň operačného umenia nie sú primárnymi predpokladmi získania výhody v boji proti neštátnym aktérom, prípadne štátnym aktérom, ktorí využívajú nevojenské sektory bezpečnosti na konfrontáciu s iným štátom bez hrozby prepuknutia priamej vojenskej konfrontácie¹. Agresor v súčasnom modernom poňatí vedenia boja v rozsiahlej miere využíva akékoľvek slabiny cieľovej krajiny (menšiny, či už národnostné alebo etnické, ekonomickú, finančnú a technologickú závislosť a iné), protestný potenciál obyvateľstva, ilegálne vojenské zoskupenia, súkromné vojenské spoločnosti sil ako aj politické sily, spoločenské hnutia a nevládane organizácie financované a riadené agresorom². Súčasnú konflikty sa začínajú už často v mieri, pričom ich účelom nie je otvorená, resp. totálna vojna. Vznikajú, a sú v týchto konfliktoch prítomné bezpečnostné výzvy v takzvanej šedej zóne a spôsobujú nejednoznačnosťou povahy konfliktu, neprehľadnosťou zúčastnených strán a neistotou príslušných politik a právnych rámcov. Tradičné výzvy v oblasti vojny a šedej zóny majú zásadne rozdielny charakter, vyžadujú si rôzne prístupy a realizácie³.

¹ ŠVÁRNY, J. Vývoj vojenského umenia od prvej generácie vojen po konflikt na Ukrajine transformácia štvrtej generácie vojen, s. 399.

² JOŠČÁK, M., Koncept hybridnej vojny v doktrínach Ruskej Federácie, s. 253.

³ JOŠČÁK, M. Konflikty v šedej zóne 2018, s- 171.

Preto analýza súčasného operačného prostredia je čoraz náročnejšou, čo vytvára tlak na modifikáciu doteraz platných postupov a modelov operačného prostredia. Ďalšou komplikáciou pri analýze súčasného operačného prostredia je jeho teoretická znalostná báza. Tá nikdy nemala a dodnes nemá žiadnu vyhradenú a presnú definíciu alebo jednoznačne určené hodnoty. V tomto článku prinášame výsledok nášho skúmania a navrhujeme nový model pre analýzu súčasného operačného prostredia.

1. EXISTUJÚCE MODELÝ PRE ANALÝZU OPERAČNÉHO PROSTREDIA.

Existujú viaceré prístupy, ako analyzovať operačné prostredie. Jedným z nich je použitie určitého abstraktného modelu, cez premenné ktorého je možné operačné prostredie analyzovať. Rozhodujúcim je však úroveň z ktorej a pre potreby ktorej je operačné prostredie analyzované, či taktickej, operačnej, alebo strategickej.

Na taktickej úrovni dominuje potreba orientácie na splnenie konkrétne vydanéj úlohy a z nej plynúca potreba analýzy situácie. To sa v praxi vykonáva pomocou modelu METT-TC⁴. V rámci širšej analýzy na taktickej úrovni sa kladie dôraz aj na aspekty terénu tzv. OAKOC⁵. Oba modely sú zavedené a využívané aj v OS SR. Taktická úroveň často používa aj doplnkový model pre analýzu operačného prostredia takzvaný ASCOPE (Areas, Structures, Capabilities, Organizations, People, and Events).

Operačná úroveň často využíva pre analýzu operačného prostredia tzv. model PMESII-PT⁶. Aliančná doktrína NATO AJP – 01 E zrozumiteľne popisuje a zároveň uvádza možnosť jeho používania na strategickej úrovni. Identifikuje vzájomné prepojenie medzi nástrojmi národnej štátnej moci (national power) jednotlivých členov NATO a prvkami operačného prostredia NATO ako operačné prostredie tvorené množstvom vzájomne prepojených prvkoch, respektíve faktorov vrátane politického, vojenského, ekonomického, sociálneho, informačného, infraštruktúry, priestoru a času v akronyme PMESII-PT⁷. Faktory, ktoré v sebe ukrýva akronym PMESII-PT, sú faktormi operačného prostredia, ktorých použitie umožňuje veliteľom a štábom vojenských jednotiek pochopiť a porozumieť operačnému prostrediu v ktorom vedú ťaženia a operácie. Takto definované operačné prostredie s prepojením na nástroje národnej štátnej moci poskytuje možnosť synchronizácie medzi národnými záujmami členov NATO. Model PMESII-PT bol prvýkrát predstavený v roku 2006⁸.

Okrem operačnej úrovne sa tento model začal vo veľkom používať aj na strategickej úrovni. Tu sa však rýchlo začali ukazovať jeho nedostatky. Pri konfrontácii s prudko sa meniacim operačným prostredím začalo byť zrejme, že s modelom PMESII-PT nie je možné pokryť napríklad dimenziu tzv. smart power ktorá v sebe kombinuje formy dvoch typov moci – moci tvrdej, ako aj moci mäkkej⁹. V roku 2010 prišiel autor Hartley s analýzou pod názvom comparing validation results for two DIME/PMESII – PT models: understanding coverage profiles¹⁰. V nej analyzoval rozdiel medzi modelom PMESII-PT a modelom DIME. Pre vysvetlenie model DIME (Diplomacy, Information, Military and Economics) je model, ktorý sa prvotne orientoval na hodnotenie operačného prostredia prostredníctvom faktorov diplomacie, informácií, vojenstva a ekonomiky. V roku 2017 veliteľstvo ACT NATO pridalo k týmto faktorom aj koncovku FIL čím bol do modelu operačného prostredia zahrnutý aj faktor finančných zdrojov, spravodajstva a vymožitelnosti práva (statecraft resources of financial, intelli-

⁴ HRNČIAR M., SPILÝ P. Vedenie operácií v zastavaných priestoroch, s. 103.

⁵ Ibidem, s. 104.

⁶ NATO, ALLIED JOINT DOCTRINE, Edition E, s. 1-5.

⁷ Ibidem.

⁸ JWC, Effects-Based Approach to Joint Operations.

⁹ ŠVÁRNY, J. Moc a jej formy v podmienkach eú. tvrdá, mäkká a smart power, s. 409.

¹⁰ HARTLEY, D. Comparing validation results for two DIME/PMESII models: understanding coverage profiles.

gence and law enforcement). Model získal konečnú podobu ako takzvaný DIMEFIL¹¹. Existuje teda niekoľko rôznych abstraktných modelov operačného prostredia. S cenným záverom v roku 2010 prišiel už skôr spomínaný autor Hartley. V jeho analýze dospel k záveru, že kombinácia dvoch modelov DIME/PMESII-PT do jedného je výrazne efektívnejšia ako len jednotlivé používanie každého modelu jednotlivo¹².

Aby sme sami zistili vlastnosti hore uvádzaných abstraktných modelov, podrobili sme ich overeniu v praxi. Postupne sme pomocou nich analyzovali operačné prostredia zo začiatku 2. svetovej vojny roku 1939 a Rusko-ukrajinského konfliktu z roku 2014 (Obrázok 1). Za užívateľa sme si z pohľadu jeho potrieb a požiadaviek stanovili najvyššiu teda strategickú úroveň vojenskej zložky. Dospeli sme k záveru, že modely PMESII-PT, DIMEFIL a kombinovaný model DIME/PMESII-PT už nie celkom a vždy poskytujú možnosť plnohodnotne analyzovať, resp. pokryť komplexnosť dnešného operačného prostredia. Vykonané analýzy nám zároveň ukázali, kde sú ich slabiny. Aj na základe získaných poznatkov sme navrhli vlastný abstraktný model operačného prostredia, ktorým by sme mohli efektívnejšie analyzovať. Základné kritéria, ktoré sme si stanovili boli identifikácia a používanie hlavných strategických faktorov operačného prostredia, čím vyššia flexibilita modelu a pridržanie sa holistického prístupu. Celkovo sme chceli dosiahnuť aby náš model v čo najvyššej možnej miere zachytával aj nelineárnosť a komplexnosť súčasného operačného prostredia.

2. MVESITI - MOŽNÝ MODEL PRE ANALÝZU OPERAČNÉHO PROSTREDIA

Najjednoduchšie a zväčša aj najpredvídateľnejšie operačné prostredie pre splnenie vytýčených politických a vojenských cieľov je také, ktorého štruktúra a stálosť je predvídateľná, nepodlieha rýchlym zmenám a vyžaduje si čo najmenšiu úroveň síl a prostriedkov pre projekciu sily v ňom. Zároveň ak už dôjde k projekcii sily, tak potom tým najvýhodnejším spôsobom. To v praxi vyžaduje použitie čo najväčšieho rozsahu dovedy už zažitého a odskúšaného vojenského umenia (jeho spôsobov a foriem), čím sa znižuje miera rizika vojenského a politického zlyhania a komplikácií (obmedzenia použitia sily, straty na bojisku, strata politickej podpory).

Hore uvádzané najjednoduchšie a najpredvídateľnejšie operačné prostredie sa však v praxi vyskytuje len veľmi zriedka, alebo vôbec. Operačné prostredie je vždy odlišné a neustále vyvíjajúce sa. Pre nami navrhnutý model sme najprv identifikovali strategické faktory, ktoré sú pre operačné prostredie rozhodujúce resp. ho vo výraznej miere formujú a ovplyvňujú. V rámci každého strategického faktora (z pohľadu metodológie premennej) sme identifikovali množinu jeho najdôležitejších prvkov z ktorých pozostáva. Pre každý jednotlivý prvok sme najprv určili základnú hodnotovú stupnicu z dôvodu možnosti určenia jeho hodnoty, resp. zmien hodnôt (vlastností skúmaných objektov) v konkrétnom operačnom prostredí. Kde to bolo možné snažili sme sa definovať a určiť predovšetkým merateľné prvky, no v niekoľkých prípadoch aj kategoriálne (áno/nie). Pre výsledok merania hodnoty každého prvku sme navrhli tzv. index hodnoty prvku (ďalej len "IHPR"). Referenčnú hodnotu každého jednotlivého strategického faktora operačného prostredia vyjadrenú tzv. indexom hodnoty strategického faktora (ďalej len "IHSF") sme získali súčtom hodnôt IHPR jednotlivých prvkov strategického faktora. Vzorec pre výpočet IHSF je nasledovný: $IHSF = (IHPRa + IHPRb + IHPRc + IHPRd \dots) \times IVP$ (index vplyvu, vysvetlené v ďalšej časti).

Pre zistenie referenčnej hodnoty analyzovaného operačného prostredia ako celku sme navrhli tzv. index hodnoty operačného prostredia (ďalej len "IHOP"). IHOP vyjadruje referenčnú hodnotu operačného prostredia dosiahnutú súčtom hodnôt IHSF jednotlivých strate-

¹¹ NATO ACT. The effectiveness of DIMEFIL instruments of power in the gray zone.

¹² HARTLEY, D. Comparing validation results for two DIME/PMESII models: understanding coverage profiles, s. 438.

gických faktorov. Vzorec pre výpočet IHOP je nasledovný: $IHOP = (IHSF \text{ moci} + IHSF \text{ vojenstva} + IHSF \text{ ekonomiky} + IHSF \text{ social.} + IHSF \text{ info.} + IHSF \text{ technológ.} + IHSF \text{ infrštr.}) \times IVP$.

Referenčná hodnota okrem konkrétneho čísla v našom modele vyjadruje aj úroveň komplexnosti, resp. lineárnosti. Čím vyššia je nameraná referenčná hodnota IHSF a IHOP, tým sú strategické faktory operačného prostredia a aj celé operačné prostredia komplexnejšie. Nižšia zistená referenčná hodnota znamená, že strategické faktory a operačné prostredie majú viac lineárnejší charakter. Túto úmernosť je možné vcelku jednoducho dokázať konkrétnou analýzou napríklad dvoch úplne odlišných operačných prostredí. V praxi IHOP z Rusko-ukrajinského konfliktu z roku 2014 by mal byť väčší ako operačné prostredia zo začiatku 2. svetovej vojny roku 1939. Výsledok tejto analýzy je zobrazený na Obrázku 1.

Poznanie, že operačné prostredie podlieha vždy určitej dynamike vývoja, čo sa prejavuje permanentnými zmenami jeho štruktúry¹³ sme zohľadnili aj pri tvorbe nášho modelu pridaním tzv. indexu vplyvu (ďalej len "IVP"). Použitie IVP dalo nášmu modelu možnosť reflexie konkrétnych dynamických zmien prítomných v operačnom prostredí. V modeloch PMESII-PT, DIMEFIL a DIME/PMESII-PT často neboli dynamické zmeny dostatočne zachytené, a boli ich najväčšou slabinou. IVP zachytáva dynamiku vyvolanú vplyvom podnetov v rámci ich životného cyklu. Tie môžu byť pravidelného a predvídateľného charakteru, ktorého príkladom v strategickom faktore moci v demokratickom parlamente sú voľby. Po ktorých dochádza k zmene zahranično-politickej orientácie štátu, alebo zmene priorít v rámci bezpečnosti. Alebo nepravidelného a nepredvídateľného charakteru, ktorého príkladom tiež v rovnakom strategickom faktore je štátny prevrat a z neho plynúca neočakávaná, rýchla a bezprecedentná zmena operačného prostredia. Výsledky našich analýz nám tiež ukázali, že nepravidelná a nepredvídateľná zmena je najčastejšie objavujúcim sa spúšťačom väčšej a širšej nepredvídateľnej vzájomnej adaptácie viacerých faktorov operačného prostredia naraz. Dochádzalo k vzájomnej interakcii v konkrétnom geografickom a časovom priestore.

Použitie IVP nám umožnilo tiež zachytiť komplexnosť, resp. nelineárnosť operačného prostredia. Táto potreba vychádza z poznania, že analýza operačného prostredia si vyžaduje uplatňovanie aj tzv. holistického pohľadu. V ňom sa analýza nesústreďuje len na identifikáciu hodnoty strategických faktorov¹⁴ operačného prostredia, ale aj na identifikáciu ich nositeľov a príčin ich výskytu¹⁵. Použitie IVP môže konečnú referenčnú hodnotu analyzovaného prvku, strategického faktora, operačného prostredia nielen zvýšiť, ale aj znížiť.

Pre nami navrhnutý abstraktný model operačného prostredia sme ako základ použili model PMESII-PT. Ten je v súčasnosti vo veľkej miere používaný väčšinou aliančných armád NATO. Analyzuje sa ním operačné prostredie a to najmä pre potreby strategického hodnotenia operačného prostredia v čase plánovania a vedenia vojenských operácií a ťažení. Presná definičná báza modelu PMESII-PT je publikovaná v dokumente HQ Department of US ARMY TC 7-102¹⁶.

Navrhnutý abstraktný model operačného prostredia reprezentuje akronym MVESITI a umožňuje analyzovať a zistiť stav, resp. referenčnú hodnotu operačného prostredia. Model MVESITI v sebe zahŕňa nasledovné strategické faktory:

- Faktor **Moci** (M)
- **Vojenský** faktor (V)
- **Ekonomický** faktor (E)
- **Sociálny** faktor (S)

¹³ ŽIDEK, R. MAJCHÚT, I. Ozbrojené sily demokratického štátu, s. 120.

¹⁴ Ibidem, s. 116. Citovaní autori vo svojom diele používajú pomenovanie "činitele spoločenskej povahy".

¹⁵ Ibidem, s. 118.

¹⁶ HQ Department of US ARMY. TC 7-102 – Operational Environment Considerations for Training and Education Development PMESII-PT.

- **Informačný faktor** (I)
- **Technologický faktor** (T)
- **Faktor Infraštruktúry a Terénu** (I)

U tých faktorov a ich prvkov kde sa model MVESITI zhoduje s modelom PMESII-PT sme naplno využili definičnú bázu z modelu PMESII-PT¹⁷. Pre faktory a prvky unikátne len pre náš model sme vytvorili vlastnú definičnú bázu. Pri tvorbe nášho modelu MVESITI sme sa snažili tiež zohľadniť tzv. kritérium dôležitosti. Inými slovami každý vybraný strategický faktor musel byť natoľko významný, aby pri zmene svojej hodnoty mal potenciál zásadne meniť stav operačného prostredia. Dôležitým pre nás bolo tiež udržanie strategickej úrovne vnímania operačného prostredia, a podľa toho sme vyberali rozsah a prvky každého vybraného strategického faktora. No a napokon potreba udržať čo najviac holistický pohľad na operačné prostredie.

3. MVESITI – rozsah a definičná báza modelu

- Faktor **Moci** (M). Definícia: faktor moci identifikuje rozdelenie, distribúciu a úroveň štátnej moci a zodpovednosti za ňu v jej hlavných atribútoch. Faktor pozostáva z nasledujúcich prvkov:

Prvok vzájomného vzťahu. Identifikuje vzťah hlavného aktéra moci v operačnom prostredí k agresorovi/okupantovi/útočníkovi. Vzájomný vzťah môže byť definovaný ako priateľsky, neutrálny/neurčitý, alebo ako nepriateľský. Priateľský je taký v ktorom prevládalo pozitívne vnímanie agresora, Neutrálny/neurčitý je taký v ktorom prevládalo nerozhodné vnímanie agresora. Nepriateľský je taký v ktorom prevládali negatívne a nepriateľské reakcie voči agresorovi. Vo všetkých troch prípadoch sa vzájomný vzťah prejavoval najmä v politickej rovine, vojenskej, sociálnej, ekonomickej a ideologickej oblasti operačného prostredia.

Prvok centier politickej moci. Identifikuje typ a rozsah moci, ktorá bola prítomná v operačnom prostredí. Definícia a kritéria prvku¹⁸.

Prvoku typu vlády. Identifikuje typ, štruktúru a správanie štátnej moci/vlády v operačnom prostredí. Definícia a kritéria¹⁹.

Prvok legitimacy a efektívnosti vládnutia. Identifikuje efektivitu a legitimitu vládnutia v operačnom prostredí. Definícia a kritéria prvku²⁰.

Prvok vplyvných skupín. Identifikuje počet, vzťahy a špecifiká medzi rôznymi politickými skupinami v operačnom prostredí. Definícia a kritéria prvku²¹.

Prvok ochoty mocenskej elity viesť boj. Identifikuje úroveň vôle mocenskej elity prítomnej v operačnom prostredí viesť boj. A to vojenskými, resp. dostupnými kinetickými a nekinetickými spôsobilosťami a prostriedkami za účelom dosiahnutia vlastných politických, vojenských ideologických, ekonomických, alebo za účelom obrany. Vôľa mocenskej elity viesť boj môže byť namierená nielen na potencionálneho agresora, ale aj na ďalších aktérov prítomných v operačnom prostredí. *Vysoká:* ak mocenská elita jasne otvorene alebo aj tajne deklarovala, a zároveň v rámci svojich možností aj prakticky viedla kroky k vedeniu otvoreného, priameho, alebo aj nepriameho boja. *Stredná:* ak mocenská elita jasne otvorene alebo aj tajne deklarovala, avšak zároveň v rámci svojich možností len marginálne, alebo vôbec prakticky nevedla kroky k vedeniu otvoreného, priameho alebo aj nepriameho boja. *Nízka:* ak

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem, s. 4-4.

¹⁹ Ibidem, s. 4-4.

²⁰ Ibidem, s. 4-5.

²¹ Ibidem, s. 4-6.

mocenská elita vôbec nedeklarovala a tiež v rámci svojich možností ani vôbec prakticky nevykonala žiadne kroky k vedeniu otvoreného, priameho alebo aj nepriameho boja.

Prvok úrovne obranyschopnosti identifikuje úroveň schopnosti štátu, resp. najsilnejšieho aktéra v operačnom prostredí zaistiť vlastnú zvrchovanosť, územnú celistvosť a ústavné zriadenie pred akýmkoľvek vojenským ohrozením. Úroveň obranyschopnosti je dosahovaná súborom celospoločenských opatrení, ktoré prekračujú hranice vojenstva. *Vysoká*: ak boli v čase pred vypuknutím konfliktu udržiavané, budované a precvičované rozhodujúce spôsobilosti obranyschopnosti a bola im venovaná politická a ekonomická celospoločenská pozornosť aktéra, ktorý zabezpečuje vlastnú obranyschopnosť. Navyše bol funkčný bezpečnostný systém, prostredníctvom ktorého aktér viedol obranu. *Stredná*: ak boli splnené aspoň tri kritéria z úrovne vysoká (v čase pred vypuknutím konfliktu udržiavané, budované a precvičované a bola im venovaná politická a ekonomická a celospoločenská pozornosť). *Nízka*: ak boli splnené menej ako tri kritéria.

– **Vojenský faktor (V)**. Definícia: vojenský faktor identifikuje zastúpenie pravidelných a nepravidelných vojenských síl, neštátnych aktérov kombatanov. Faktor pozostáva z nasledujúcich prvkov:

Prvok pravidelných vojenský síl identifikuje prítomnosť, alebo neprítomnosť ozbrojených síl štátnej moci v operačnom prostredí.

Prvok polovojenských pravidelných síl identifikuje vojenské sily a skupiny, ktoré sú odlišné od tých pravidelných. Polovojenské pravidelné sily majú často spoločné znaky a podobnosť s pravidelnými vojenskými silami (výstroj, výzbroj, užívanie rovnakých prvkov podpory, zabezpečenia, insígnií a iné). Najčastejšie vedú bojovú činnosť nezávisle od pravidelných vojenských síl alebo priamo na ich podporu, alebo sú ich priamou súčasťou, resp. sú pod ich priamym velením.

Prvok polovojenských nepravidelných síl identifikuje vojenské sily a skupiny, odlišné od tých pravidelných patriacim nejakému štátu. Medzi nepravidelné sily sa radia povstalci, gerila, organizovaný zločin a súkromné vojenské spoločnosti²². Napriek ich odlišnosti môžu používať podobnú organizačnú štruktúru výcvik, alebo spôsob plnenia úloh ako pravidelné vojenské sily, alebo polovojenské pravidelné sily.

Prvok neozbrojených kombatanov identifikuje významnú skupinu populácie, ktorá za určitých podmienok podporovala agresora, polovojenské sily a to spôsobom, keď nevlastnia a nepoužívajú zbrane²³.

Prvok úrovne bojaschopnosti identifikuje úroveň bojaschopnosti ozbrojených síl hlavného aktéra v operačnom prostredí. *Vysoká*: ak boli splnené aspoň tri z nasledujúcich štyroch podmienok. Ozbrojené sily sú budované a udržiavané pre celé operačné spektrum. Sú pravidelné modernizované. Sú pravidelne a dostatočne precvičované. Sú súčasťou obrannej aliancie. *Stredná*: ak boli splnené aspoň dve z troch podmienok v kritériu vysoká. *Nízka*: ak bola splnená len jedna, alebo žiadna z podmienok v úrovni vysoká.

Prvok úrovne vplyvu moderných informačných operácií identifikuje vedenie informačných operácií prostredníctvom internetu a sociálnych médií a masovej manipulácie názorov²⁴. *Vysoká*: ak v operačnom prostredí boli použité moderné informačné operácie na intenzívne šírenie naratívov hociktorého aktéra všetkými troma informačnými kanálmi (prostriedkami): televízia, internet, sociálne médiá. *Stredná*: ak bola využívaná len televízia. *Nízka*: ak nebol využívaný žiadny z kanálov uvedených v úrovni vysoká.

Prvok dostupnosti operačných domén. Identifikuje rozsah domén v ktorých mohli byť vedené vojenské aktivity v operačnom prostredí (zem, vzduch, moria, vesmír a kybernetický

²² Ibidem, s. 4-8.

²³ Ibidem, s. 4-9.

²⁴ THE ECONOMIST. Special Report – The next War – Waging war with disinformation.

priestor). Ak v operačnom prostredí nie je doména mora/vody, potom je rozsah operačné prostredia hodnotený len v rámci zostávajúci štyroch domén.

– **Ekonomický faktor (E).** Definícia: ekonomický faktor identifikuje ekonomickú úroveň operačného prostredia. Faktor pozostáva z nasledujúcich prvkov:

Prvok ekonomickej diverzity. Identifikuje tri úrovne diverzity ekonomiky a jej priemyslu. Definícia a kritéria prvku²⁵.

Prvok úrovne zamestnanosti. Identifikuje celkovú úroveň zamestnanosti populácie v operačnom prostredí. Definícia a kritéria prvku²⁶.

Prvok ekonomickej aktivity. Identifikuje typ ekonomickej aktivity v operačnom prostredí. Definícia a kritéria prvku²⁷.

Prvok bankovníctva a finančníctva. Identifikuje spôsob akým funguje bankovníctvo a finančníctvo v operačnom prostredí. Definícia a kritéria prvku²⁸.

– **Sociálny faktor (S).** Definícia: identifikuje kultúrne, náboženské a etnické zloženie spoločnosti prítomnej v operačnom prostredí jej hodnoty, očakávania, zvyky a jej spätosť s vlastnou identitou. Faktor pozostáva z nasledujúcich prvkov:

Prvok nestálosti sociálneho prostredia. Identifikuje rozsah konfliktu medzi etnickými, náboženskými a sociálnymi skupinami v civilnej spoločnosti. Definícia a kritéria prvku²⁹.

Prvok etnickej diverzity. Identifikuje rozsah počtu etnických skupín v rámci populácie prítomnej v operačnom prostredí. Definícia a kritéria prvku³⁰.

Prvok náboženskej diverzity. Identifikuje rozsah, počet a vzájomnú interakciu náboženstiev v operačnom prostredí. Definícia a kritéria prvku³¹.

Prvok spoločného jazyka. Identifikuje rozsah, počet a vzájomnú interakciu jazykov používaných v operačnom prostredí. Definícia a kritéria prvku³².

Prvok dynamiky pohybu populácie. Identifikuje prvotne prevládajúcu situáciu v rámci prítomných skupín obyvateľstva ako migranti, IDP (vnútorne presídlení). Definícia a kritéria prvku³³.

Prvok kriminálnej aktivity. Identifikuje úroveň kriminálnej aktivity medzi populáciou v operačnom prostredí. Definícia a kritéria prvku³⁴.

Prvok spätosti obyvateľstva s identitou. Identifikuje spätosť populácie v operačnom prostredí so štátnym útvarom v ktorom žijú. *Vysoká:* väčšina obyvateľstva sa vo väčšine identifikuje so štátnym útvarom na území, ktorého žije. *Stredná:* väčšina obyvateľstva síce akceptuje štátny útvar na území, ktorého žije avšak prejavuje identitu s ním, len ak je mu to výhodné, resp. pod tlakom zo strany štátnej moci. *Nízka:* väčšina obyvateľstva neakceptuje identitu štátneho útvaru na ktorého území žije a je proti ich spájaniu s jeho identitou.

– **Informačný Faktor (I).** Definícia: identifikuje charakter, spôsob a rozsah spôsobu šírenia informácie v operačnom prostredí. Faktor pozostáva z nasledujúcich prvkov:

Prvok dostupnosti verejných médií a komunikácie. Identifikuje typ média a spôsob komunikácie, ktorý bol v operačnom prostredí prevládajúci. Definícia a kritéria prvku³⁵.

²⁵ (HQ Department of US ARMY 2013, 4-12) HQ Department of US ARMY. TC 7-102 - Operational Environment Considerations for Training and Education Development, s. 4-12.

²⁶ Ibidem, s. 4-13.

²⁷ Ibidem, s. 4-13 a 4-14.

²⁸ Ibidem, s. 4-14.

²⁹ Ibidem, s. 4-16.

³⁰ Ibidem, s. 4-16.

³¹ Ibidem, s. 4-17.

³² Ibidem, s. 4-18.

³³ Ibidem, s. 4-17.

³⁴ Ibidem, s. 4-18.

³⁵ Ibidem, s. 4-20.

Prvok úrovne informačného manažmentu. Identifikuje akým spôsobom prebiehal proces práce s informáciou a jej využívanie. Definícia a kritéria prvku³⁶.

- **Technologický faktor (T).** Je ho možné považovať, za najväčší akcelerátor vývoja a poznania ľudstva v posledných 100 rokoch. Zároveň je nositeľom nárastu nestability, deštrukcie, zvyšovania rizík poznaných a nových hrozieb. Technologický pokrok a technológia samotná je jeden z hlavných faktorov prečo súčasné operačné prostredie nadobudlo komplexný charakter³⁷. Definícia: technologický faktor identifikuje všeobecnú úroveň dostupnej technológie v operačnom prostredí. Stupnicu hodnotenia sme určili tak, že poznatú a dostupnú technológia v roku 2018 sme považovali za maximálne možnú hodnotu s ktorou sme pracovali. V hodnotení sme sa vyhýbali v praxi nezavedeným technológiám. Faktor pozostáva z nasledujúcich prvkov:

Prvok dostupnej technológie vo vojenstve. *Vysoká úroveň:* ak štátny/neštátny aktér v operačnom prostredí má k dispozícii aspoň dve z nasledujúcich technológií. Autonómna, pre vedenie operácií vo vesmírnej doméne, útočné kybernetické operácie, automatizovanú a multidomenálnu senzorovú detekciu pre buď spravodajstvo, ochranu vlastných vojsk, alebo výber cieľov plnú laserovú technológiu pre ničenie objektov. *Stredná úroveň:* štátny/neštátny aktér v operačnom prostredí má k dispozícii aspoň tri z nasledujúcich technológií. Technológia bezposádkových prostriedkov, presne navádzaných zbraní, utajenej komunikácie, vedenia operácií v noci (hlavných síl), rakiet s plochou dráhou letu, balistických rakiet, elektronického boja pre podporu vlastných operácií, vrtuľníkového letectva, stíhacieho letectvo, strategickej prepravy, rádio chemicko–biologickej ochrany, kybernetickej obrany, protivzdušnej ochrany a ničenia objektov nepriateľa, pre šírenie strategickej komunikácie. *Nízka úroveň:* štátny/neštátny nespĺňa podmienky pre predošlé dve kategórie.

Prvok dostupnej technológia v ekonomike. *Vysoká úroveň:* ak ekonomika štátneho/neštátneho aktéra v operačnom prostredí patrí do kategórie štvrtej industriálnej revolúcie podľa definície svetového ekonomického fóra³⁸. V rámci štvrtej industriálnej revolúcie prebiehajú ekonomické procesy nelineárne, rýchlo, zasahujú celé globálne spoločenstvo a systém je zasiahnuté a mení sa takmer, každé odvetvie ekonomiky. Zväčša, avšak nie výlučne len sú v takejto ekonomike zavedené technológie ako: digitálna technológia v bankovníctve, robotická v priemysle, 3D v priemysle, umelá inteligencia v informatike, technológie pre nulové znečistenie životného prostredia, technológie obnoviteľnej energie začínajú tvoriť značnú časť z celkovej spotreby energie ekonomiky. *Stredná úroveň:* ekonomika štátneho/neštátneho aktéra v operačnom prostredí patrí do kategórie tretej industriálnej revolúcie podľa definície svetového ekonomického fóra³⁹. V rámci tretej industriálnej revolúcie prebiehajú ekonomické procesy zmiešane aj lineárne aj nelineárne, zmeny nie sú tak rýchle a rozsiahle ako v rámci 4. industriálnej revolúcie. Zväčša, avšak nie výlučne len sú v takejto ekonomike zavedené technológie ako internet pre firmy a obyvateľstvo, čiastočná automatizácia v priemysle, pre rýchlejšiu komunikáciu (informatizácia), pre rýchlejšiu a prehľadnejšiu tok peňažných prostriedkov (elektronizácia), pre odstránenie ťažkej stereotypnej práce v priemysle, pre zvýšenie výkonnosti a precíznosti v priemysle. *Nízka úroveň:* štátny/neštátny nespĺňa podmienky pre predošlé dve kategórie. Jedná sa o ekonomiky v rámci kategórie prvej (použitie vody a pary pre pohon strojov v priemysle) a druhej industriálnej revolúcie (začatie používania elektrickej energie k masovej produkcii) podľa definície svetového ekonomického fóra⁴⁰.

³⁶ Ibidem, s. 4-24.

³⁷ KIMBERLY A, SPENCER B. MEREDITH. The Future Operating Environment 2050: Chaos, Complexity and Competition.

³⁸ DAVIS, N. World Economic Forum.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

Prvok dostupnej technológie v infraštruktúre. Vysoká úroveň: ak v operačnom prostredí infraštruktúra používa technológie umožňujúce rozvíjanie a fungovanie ekonomiky štvrtej industriálnej revolúcie⁴¹ a z nich vyplývajúcich kritérií⁴². *Stredná úroveň:* ak v operačnom prostredí infraštruktúra používa technológie umožňujúce rozvíjanie a fungovanie ekonomiky tretej industriálnej revolúcie⁴³, a z nich vyplývajúcich kritérií⁴⁴. *Nízka úroveň:* ak v operačnom prostredí infraštruktúra používa technológie umožňujúce rozvíjanie a fungovanie ekonomiky len prvej, alebo druhej industriálnej revolúcie⁴⁵.

Prvok dostupnej technológie medzi obyvateľstvom. Vysoká úroveň: ak v operačnom prostredí má väčšina obyvateľstva k dispozícii aspoň šesť z nasledujúcich technológií pre zabezpečenie svojich základných životných potrieb a oddychu. Technológiu elektronického bankovníctva, internetového nakupovania, efektívneho bezhotovostného platobného styku, elektronickej administratívy pri styku s verejnou a štátnou správou, získavania a výmeny informácií cez sociálne média, získavania informácií cez digitálne média (hlavne GSM a www. prístup), pre vzdelávanie dištančným spôsobom, priame voľby cez IT technológiu. *Stredná úroveň:* ak v operačnom prostredí má väčšina obyvateľstva k dispozícii tri až päť z technológií uvedených v kritériu Vysoká. *Nízka úroveň:* ak v operačnom prostredí má väčšina obyvateľstva k dispozícii menej ako tri technológie uvádzané v kritériu Vysoká.

– Faktor **terénu a infraštruktúry** (I). Definícia: identifikuje charakter terénu a dostupnosť, úroveň vybranej infraštruktúry v operačnom prostredí. Faktor pozostáva z nasledujúcich prvkov:

Prvok otvoreného priestoru. Identifikuje stav terénu (terénnych tvarov) v priestore operácie. *Ťažko prechodný:* je terén kde nie je možné bežným spôsobom, alebo vôbec používať väčšinu vojenskej námornej, pozemnej a leteckej techniky. Možnosť využitia jej vlastností pri pohybe a presune je menšia ako 50% jej bežných možností. Pešie presuny sa oproti otvorenému terénu predlžujú v čase o viac ako 1,6 krát. *Členitý:* je terén kde je možné, využitie jej vlastností pri pohybe a presune na viac ako 50% jej bežných možností. Pešie presuny sa oproti otvorenému terénu predlžujú v čase o viac ako 1,3 krát. *Otvorený:* je možné používať väčšinu vojenskej námornej, pozemnej a leteckej techniky bez výraznejších obmedzení.

Prvok zastavaného priestoru. Identifikuje rozsah zastavaného priestoru v ktorom žije populácia v operačnom prostredí. *Vysoká hustota:* ak viac ako 50% obyvateľstva žije v zastavanom priestore aspoň typu mesta nad 3000 obyvateľov⁴⁶. *Stredná hustota:* ak viac ako 30% obyvateľstva žije v zastavanom priestore aspoň typu mesta nad 3000 obyvateľov (Hanko a kol. 2011, 50). *Nízka hustota:* ak nie sú splnené predošlé dve kritéria.

Prvok prítomnosti technickej a sociálnej infraštruktúry. Identifikuje úroveň funkčnosti dostupnej technickej a sociálnej infraštruktúry v rozhodujúcej časti operačného prostredia. Sociálna infraštruktúra zaisťuje priestorovú, časovú a proporcionálnu dostupnosť sociálnych služieb a aktivít všetkých odvetví rozvoje človeka ako zdravotníctvo, školstvo, telovýchova, kultúra, bývanie, obchodné siete a siete verejnej správy. Technická infraštruktúra v sebe zahŕňa energetiku, spoje, vodné hospodárstvo, odpadové hospodárstvo, ekologické služby a dopravná infraštruktúra⁴⁷. Dopravná infraštruktúra hodnotená osobitne. *Neexistujúca:* ak nie je vybudovaná a funkčná aspoň do rozsahu do 25%. *Degradujúca:* ak nie je vybudovaná

⁴¹ Ibidem.

⁴² SCHWAB, K. World Economic Forum.

⁴³ DAVIS, N. World Economic Forum.

⁴⁴ SCHWAB, K. World Economic Forum.

⁴⁵ DAVIS, N. World Economic Forum.

⁴⁶ HANKO, M. Vedenie operácií v zastavaných priestoroch SPG-3-34/Vševojsk, s. 50.

⁴⁷ SEIDL, M. Civilná ochrana a krízové riadenie mesta Ružomberok.

a funkčná aspoň do rozsahu 50%. *Rozvinutá*: je vybudovaná a funkčná nad rozsah viac ako 50%.

Prvok dopravnej infraštruktúry. Identifikuje úroveň dopravnej infraštruktúry v operačnom prostredí. Definícia a kritéria prvku⁴⁸.

Náš abstraktný model MVESITI zahŕňa v sebe spolu sedem definovaných strategických faktorov, ktoré majú spolu 35 prvkov. To vytvára základnú kostru modelu. Doteraz získané výsledky analýz ukázali, že model MVESITI v porovnaní s modelom PMESII-PT pokrýva väčšie spektrum rôznorodosti a komplexnosti súčasného, ale aj minulých operačných prostredí. Celý model MVESITI je ďalej potrebné ďalej testovať a overiť v ďalších analýzach.

Konflikt č. 21		IHOP		91,49
Rusko-ukrajinský konflikt				
16. 7. 2014				
		Maximum IHSF		Nameraný IHSF
1. FAKTOR MOCI (M)		18,00		12,46
2. VOJENSKÝ FAKTOR (V)		20,00		23,76
3. EKONOMICKÝ FAKTOR (E)		8,00		5,15
4. SOCIÁLNY FAKTOR (S)		18,00		15,00
5. INFORMAČNÝ FAKTOR (I)		8,00		6,18
6. TECHNOLOGICKÝ FAKTOR (T)		16,00		10,00
7. FAKTOR INFRAŠTRUKTÚRY a TERÉNU		12,00		7,00
		100,00		79,55
Celková hodnota IHSF * IVP				91,49
	Indexy vplyvu IVP		Hodnota	
	U'ajovras' p'otomnas' voj'ak Ruskej federácie		1,15	

Konflikt č. 3		IHOP		36,10
2. Svetová vojna				
1. 9. 1939				
		Maximum IHSF		Nameraný IHSF
1. FAKTOR MOCI (M)		18,00		7,70
2. VOJENSKÝ FAKTOR (V)		20,00		11,40
3. EKONOMICKÝ FAKTOR (E)		8,00		2,00
4. SOCIÁLNY FAKTOR (S)		18,00		6,00
5. INFORMAČNÝ FAKTOR (I)		8,00		2,00
6. TECHNOLOGICKÝ FAKTOR (T)		16,00		0,00
7. FAKTOR INFRAŠTRUKTÚRY a TERÉNU		12,00		7,00
		100,00		36,10
Celková hodnota IHSF * IVP				36,10
	Indexy vplyvu IVP		Hodnota	

Obrázok 1 Výsledky analýzy dvoch operačných prostredí podľa modelu MVESITI

ZÁVER

Dynamika a nárast asymetrických druhov ohrozenia najmä v poslednom období ukazujú, že je nevyhnutná ich pravidelná a neustála analýza⁴⁹. Nami navrhnutý model MVESITI určite nie je dokonalý. Ale našim cieľom nebolo predstaviť dokonale odskúšaný a vyladený model. Ale model, ktorý by aspoň v niektorých oblastiach dával možnosť presnejšej analýzy a zachytenia stavu súčasného operačného prostredia. Je ďalej na každom potencionálnom užívateľovi modelu MVESITI aby ho zhodnotil a prípadne doplnil podľa svojich potrieb a skúseností.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- HRNČIAR, Michal a SPILÝ, Peter. *Vedenie operácií v zastavaných priestoroch*. Vojenské reflexie (AOS Liptovský Mikuláš), 2/2011. vyd. (december 2011): s. 100-112.
- DAVIS, Nicholas. *World Economic Forum*. 19. január 2016. [https:// www.weforum.org/agenda/2016/01/what-is-the-fourth-industrial-revolution](https://www.weforum.org/agenda/2016/01/what-is-the-fourth-industrial-revolution) (cit. 11. marec 2018).
- Dean S. Hartley. *Comparing validation results for two DIME/PMESII models: understanding coverage profiles*. Proceedings of the 2010 Winter Simulation Conference, 2010: s. 428-440.
- HANKO, Milan. a kol. *Vedenie operácií v zastavaných priestoroch SPG-3-34/Vševojsk*. Trenčín: Vel. PS OS SR, 2011.

⁴⁸ HQ Department of US ARMY. TC 7-102 - Operational Environment Considerations for Training and Education Development, s. 4-12.

⁴⁹ MARCHEVKA, M. Možné prístupy k hodnoteniu bezpečnostného prostredia štátu, s.278.

- HQ Department of US ARMY. *TC 7-102. Operational Environment Considerations for Training and Education Development*. Washington D. C.: HQ Department of US ARMY, 1. máj 2013.
- Joint Warfighting Center. *Effects-Based Approach to Joint Operations*. Vyd. 24. február 2006. http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfcom/ebo_handbook_2006.pdf (cit. 11. september 2018).
- JOŠČÁK, Martin. *Koncept hybridnej vojny v doktrínach Ruskej Federácie*. Zborník vedeckých a odborných prác zo 6. Medzinárodnej a národnej konferencie 2015 konanej 22 – 23.10.2015. v Liptovskom Mikuláši: AOS GMRŠ Liptovský Mikuláš, 2015. s. 245-255.
- JOŠČÁK, Martin. *Konflikty v šedej zóne*.“ Bezpečnostné fórum 2018 - zborník vedeckých príspevkov (UMB Banská Bystrica), 2018. vyd. (2018): s. 169-176.
- KIMBERLY A, SPENCER B. MEREDITH III. *The Future Operating Environment 2050: Chaos, Complexity and Competition*. Small Wars Journal. 31. júl 2016. <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/the-future-operating-environment-2050-chaos-complexity-and-competition> (cit. 4. marec 2018).
- SEIDL, M. *Civilná ochrana a krízové riadenie mesta Ružomberok*. 26. marec 2018. <https://cork.webnode.sk/news/infrastruktura-rozdelenie-infrastruktury-zakladne-pojmy/> (cit. 4. marec 2018).
- MARCHEVKA, Martin. *Možné prístupy k hodnoteniu bezpečnostného prostredia štátu*. Zborník vedeckých a odborných prác (AOS GMRŠ Liptovský Mikuláš), 2016: s. 269-279.
- NATO ALLIED COMMAND TRANSFORMATION. *The Effectiveness of DIMEFIL Instruments of Power in the Gray Zone*. Február 2017. academia.edu. http://www.academia.edu/32325460/The_Effectiveness_of_DIMEFIL_Instruments_of_Power_in_the_Gray_Zone (cit. 9. September 2018).
- NATO. *ALLIED JOINT DOCTRINE, Edition E*. NATO: NATO, 2016.
- SCHWAB, KLAUS. *Word Economic Forum*. 14. január 2016. <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond>. (cit. 9. September 2018).
- ŠVÁRNY, Jozef. *Moc a jej formy v podmienkach eú. tvrdá, mäkká a smart power*. Košická bezpečnostná revue 02/2016 (Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach), 02/16. vyd. (2016): s. 407-414.
- ŠVÁRNY, Jozef. „*Vývoj vojenského umenia od prvej generácie vojen po konflikt na Ukrajine transformácia štvrtej generácie vojen*. 12. Doktorandská konferencia Univerzita obrany ČR (University of Defence in Brno), 2017: s. 394-407.
- THE ECONOMIST, *The next war. The Economist, Special Report- The next War- Waging war with disinformation*. The Economist, 2018:s. 48-51.
- ŽIDEK R.- MAJCHÚT I. *Ozbrojené sily demokratického štátu*. Liptovský Mikuláš: AOS, 2015.

Ing. Milan HANKO

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika AOS, L. Mikuláš

email: milan.hanko123@gmail.com

ŠTÁT A VÝKON ŠTÁTNEJ SPRÁVY NA ÚSEKU ZAIŠŤOVANIA BEZPEČNOSTI

THE STATE AND STATE ADMINISTRATION PERFORMANCE IN THE AREA OF ENSURING SECURITY

Ľubomír HREHA, Pavel NEČAS

ABSTRACT

Ensuring security is one of the main functions of the state in the scope of security activities. The state and its authorities must maintain in an optimal position all the socially important functions of the public sector regarding the lives of people and society as a whole. Identify non-equilibrium processes and restore balance, particularly in relation to inequalities caused by global developments. The role of the state is, in particular, to eliminate negative external and internal phenomena and processes while at the same time effectively protecting economic interests, guaranteeing the defense of the republic, security and protection of life and health, public order, social security and public services. In this work we will deal with the tasks of the state and the performance of the state administration in the field of security.

Keywords: The State, The State administration, security

ÚVOD

V súčasnosti sa vedie množstvo laických aj odborných bezpečnostných či politologických diskusií, ako aj diskusií v oblasti medzinárodných vzťahov akými prostriedkami či spôsobmi možno zaistiť čo najvyššiu možnú mieru bezpečnosti štátu. Debaty sa vedú rovinách smerujúcich k predchádzaniu ekonomických hrozieb, vojenských hrozieb, vplyve klimatických zmien, hrozieb prírodného charakteru, rovnako sa však vedú diskusie k dôsledkom trendu začleňovania štátov do medzinárodných organizácií a spoločenstiev, v prospech ktorých sa štát vzdáva niektorých svojich kompetencií. Obranyschopnosť a bezpečnosť štátu a jeho obyvateľstva patrí k elementárnym funkciám štátu. Tá sa dosahuje najmä budovaním a udržiavaním primerane veľkých ozbrojených síl a prípravou územia štátu, infraštruktúry a obyvateľstva na obranu. Zaisťuje sa tým trvanie a suverenita štátu, je tiež nevyhnutným predpokladom k tomu, aby občania mohli na území štátu užívať svoje práva a slobody. Bezpečnosť zaisťujú predovšetkým ozbrojené zbory štátu, povinnosti sú však štátom uložené aj ďalším orgánom, organizáciám a občanom.

V modernej spoločnosti sa popri štandardných hrozbách voči bezpečnosti občana a štátu čoraz viac objavujú ťažko predvídateľné a identifikovateľné hrozby. Dynamika ich vzniku a pôsobenia a v mnohých prípadoch ich deštruktívna komplexnosť účinku je ich podstatnou vlastnosťou a preto aj zaistenie bezpečnosti štátu a občana musí byť komplexná.¹ V tejto práci sa zameriame na štát, jeho znaky a funkcie a štátnu správu a ich úlohy vo vzťahu k zaisťovaniu bezpečnosti.

¹ ŽIDEK, R., CIBAKOVÁ, S.: Bezpečnosť štátu. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2009. 5s.

1. ŠTÁT

Organizácia a riadenie ľudskej spoločnosti boli od nepamäti spojené s určitou formou zriadenia. Od prvotných primitívnych spoločností až po súčasne moderné, dynamicky sa rozvíjajúce štáty, ľudia žijúci v týchto spoločnostiach mali potrebu spájať sa za účelom spoločnej obrany pred vonkajšími vplyvmi a získania pocitu bezpečia vo vnútri takýchto spoločností. Tak ako sa menilo inštitucionálne zloženie štátu, menila sa i suverenita, kompetencie vládcu týchto „štátov“. Za prvotné typy spoločenskej organizácie možno považovať rodové spoločnosti, ktoré sa formovali na základe príbuznosti alebo pokrvnej príslušnosti. Z čias starovekého Grécka je nám známa ako základná politická jednotka polis teda mestský štát, ktorého hranice boli tvorené hranicou mesta. Obyvateľstvo bolo diferencované na slobodných občanov s právami a otrokov bez práv. Medzi mestskými štátmi mnohokrát vznikali spojenectvá, pričom boli v tomto vzťahu rovnocenné. V našom ponímaní možno o týchto spojenectvách hovoriť ako o „diplomacii“ či „medzinárodnom práve“.²

V období Rímskej ríše nastáva prechod od rodovej spoločnosti k triednemu zriadeniu a otrokárskej spoločnosti. Rovnako ako v Grécku aj v Rímskom impériu ostali práva a moc výlučne v rukách slobodných zväčša majetných občanov Ríma, podporovaná platenou armádou, ktorá slúžila ako ich mocenský prostriedok.³ Neskôr v stredoveku sa do popredia dostala cirkev a cirkevný predstaviteľia, z ktorých za najvyššiu autoritu bol považovaný pápež, ktorý ako zástupca Boha na Zemi rozdeľoval územia ako svoje léno a menoval vládcov ako svojich služobníkov. Správu nad územím a obyvateľstvom, nad ktorým mali takmer neobmedzenú moc už vykonávali vládcovia. V novoveku sa štruktúra a politický systém vytvárali v duchu moderných národných štátov, kde suverén mal suverenitu nad územím i obyvateľstvom, ktoré sa k štátu prihlasovali na základe národnosti. Tu však už suverén nemal neobmedzenú moc, pretože jeho pôsobenie je naviazané na voľbu a rozhodnutie ľudu.

Za autora základnej definície národa považujeme A. D. Smitha, ktorý v diele *Nationalism: Theory, Ideology, History* z roku 2001 považuje za národ historicky vzniknuté spoločenstvo ľudí, ktorí majú spoločné etnické znaky, na základe ktorých sa zlučujú, a ktorými sa odlišujú od ostatných. Sú nimi jazyk, kultúra (majetková, duchovná) náboženstvo, psychika ale aj hospodárska história.⁴ Tento súbor ľudí sa na základe pocitu spoločného stotožnenia a pocitu príslušnosti k skupine snaží spoločne existovať.

Po Veľkej francúzskej revolúcii sa začal stotožňovať vznik štátov s právom národa na sebaurčenie, čím v medzinárodnom politickom systéme nastalo relatívne ťažké obdobie vzniku národných štátov. V nasledujúcich rokoch sa začala formovať parlamentná demokracia a položili sa základy moderného demokratického systému.

1.1 DEFINÍCIA ŠTÁTU

Právny teoretici, sociológovia či politológovia nám predkladajú rôzne poňatia štátu. Sociologické koncepcie vrátane politologických a právno-antropologických, rovnako tiež normatívne koncepcie, ktorých podstatou je chápanie štátu ako právnej inštitúcie, ako právnej formy organizácie spoločnosti. Táto normatívna koncepcia, ktorej sa pridržal Kelsen, najviac

² NEČAS, P., UŠIAK, J.: Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika, 2010. 19s.

³ CHARVÁT, J.: Svetové dejiny. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1980. 65-75s.

⁴ SMITH, A., D.: *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Cambridge: Polity Press, 2001. 81-117s.

vyhovuje liberálnodemokratickej koncepcii štátu ako štátu právneho a je imperatívom pre štáty, ktorých ideou je násilie a nie štátna moc podrobená ústave a zákonom.⁵

Z hľadiska spoločenských vied (história, politológia a i.) hovoríme o štáte ako o zvrchovanej politickej moci. V súčasnosti môžeme pojem štát definovať v dvoch významoch:

1. V širšom význame je tento pojem považovaný za synonymum pojmu spoločnosť. Tento pojem je bežne nahradzovaný termínom národný štát. Pod prívlastkom národný rozumieme nielen štát, vytvorený na etnickom princípe, ale v prípade multietnickej spoločnosti i štát vytvorený na občianskom princípe
2. V užšom politologickom význame, definujeme štát ako hierarchicky usporiadaná suverénny mocenský riadiaci systém spoločnosti, je tvorený štátnymi úradníkmi a ktorý prostredníctvom práva riadi spoločnosť. Obdobne chápe štát sociológia. Tá definuje štát ako politickú inštitúciu, inštitucionalizovaný spôsob organizovania moci na ohraničenom území. Podľa sociológov je štát len jeden z možných spôsobov usporiadania, organizovania a vykonávania činností slúžiacich k politickej regulácii spoločnosti prostredníctvom využitím moci. Týmto definovaním zdôrazňuje či skôr uznáva fakt, že v minulosti rovnako ako dnes jestvujú spoločnosti bez štátu, ktoré majú iné inštitucionalizované spôsoby riešenia svojich politických záležitostí, čiže iné spôsoby samoregulácie s využitím moci.⁶

1.2 ZNAKY ŠTÁTU

V odbornej literatúre nájdeme pri pojme štát aj jeho charakteristické atribúty. Názory autorov sa v otázke definovania znakov štátu diferencujú. Kým autori Židek a Cibáková hovoria o troch znakoch:

1. existencia štátnej moci,
2. suverenita,
3. štátnym územím spolu so štátnym občianstvom,⁷

Autori Nečas a Ušiak vo svojej vedeckej monografii charakterizujú štyri znaky štátu:

1. stále obyvateľstvo,
2. vymedzené teritórium,
3. štátnu moc,
4. suverenitu.⁸

Podľa Prusáka sú znakmi štátu:

1. štátne územie
2. obyvateľstvo
3. organizáciu štátu prostredníctvom právneho systému

Tieto primárne znaky ako o nich hovorí predstavujú jeho vecný, osobný a právny substrát, ku ktorému pristupujú sekundárne znaky, odvodené od tých primárnych a to najmä štátne symboly, dane či rozpočet.⁹

⁵ PRUSÁK, J.: Teória práva. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2001.56-57s

⁶ ŽIDEK, R., CIBÁKOVÁ, S.: Bezpečnosť štátu. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2009. 9s.

⁷ Tamže 10s.

⁸ NEČAS, P., UŠIAK, J.: Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika, 2010. 21s.

1.3 FUNKCIE ŠTÁTU

Úlohou štátu je prostredníctvom práva formovať podmienky pre autoreprodukcii sociálne štruktúrovanej spoločnosti (zadosťučiť jej objektívnu politickú potrebu) a v tom zmysle i vlastných štruktúr. Táto primárna potreba sa premieta do sústavy parciálnych potrieb združených do dvoch kategórií:

1. ochrana – ktorej snaha o uspokojenie je podmienkou pre udržanie pomernej stability spoločnosti
2. rozvoj – ktorého stimulovanie vedie k zdokonaľovaniu štruktúry spoločnosti a tým i k vyššej kvalite života v danej spoločnosti

Pojmom funkcie štátu môžeme chápať široké spektrum činností, ktorými štát realizuje spoločenské potreby. Preto, aby sme mohli nazvať funkciami štátu jeho rôzne činnosti, musia tieto spĺňať nasledujúce znaky:

- musí ísť o činnosť celospoločenského významu alebo veľkého rozsahu
- činnosť má trvalý charakter
- štát na tieto činnosti vytvára inštitúcie a orgány, ktorým je konkrétna činnosť vykonávaná

Funkcie štátu sa môžu kategorizovať rôznym spôsobom. V najobecnejšej rovine kľúčovou a dominantnou funkciou štátu je mocensko-riadiaca funkcia, ktorá spočíva v právnom usmerňovaní najdôležitejších vzťahov, väzieb a procesov v spoločnosti tak, aby autoreprodukcia spoločnosti bola zaistená v požadovanej kvalite. Jej výkon je založený na uplatňovaní politickej formy riadenia. Predstavuje nepretržitý proces tvorby a presadzovania zákonov, ktoré upravujú konanie jednotlivca alebo skupín a ich vzájomné pôsobenie a politiky štátu, teda jej strategických zámerov v jednotlivých sférach spoločenskej aktivity.¹⁰

1.3.1 OCHRANNÁ FUNKCIA ŠTÁTU

Ochranná alebo tiež bezpečnostná funkcia štátu je realizovaná širokým spektrom aktivít zameraných na ochranu obyvateľstva a štátneho zriadenia pred vplyvmi, ktoré by mohli narušiť ich bezpečnosť a zároveň snaha rozvíjať funkcie štátu. Tieto aktivity sú zamerané predovšetkým na:

- obranu celistvosti územia a suverenity
- ochranu ústavného zriadenia a vnútorného poriadku
- ochranu vlastníckych práv
- sociálnu ochranu
- ochranu života, zdravia a majetku
- ochranu ľudských práv a slobôd
- ochranu životného prostredia
- ochranu zahraničných záujmov štátu

„Štát výkonom ochrannej funkcie zaisťuje relatívnu stabilitu ním riadenej spoločnosti, čo predstavuje základnú podmienku jej autoreprodukcie.“¹¹

⁹ PRUSÁK, J.: Teória práva. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2001.58-59s.

¹⁰ ŽIDEK, R., CIBAKOVÁ, S.: Bezpečnosť štátu. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2009. 12-13s

¹¹ Tamže 14s

2 ŠTÁTNA SPRÁVA

Pojem štátna správa má svoj pôvod v rímskom práve. „Administratio rei publicae“ možno preložiť ako riadenie vecí verejných, pričom sa dostávam k pojmu verejná správa, ktorý chápeme v dvoch rovinách, a to ako:

1. osobitný druh manažérskej činnosti v oblasti štátnej moci (s jej využívaním alebo s jej podporou), ktorá je zameraná na výkon ochranných (bezpečnostných) a rozvojových funkcií štátu a na riešenie ďalších verejných záležitostí
2. súbor inštitúcií, orgánov štátu, ktoré vykonávajú činnosť verejnej správy na rôznych úrovniach (celoštátnej, regionálnej, miestnej)

Verejná správa presahuje rámec pôsobnosti štátu (štátnych orgánov) a preto ju delíme na štátnu správu a samosprávu. Štátnu správu môžeme chápať ako dynamickú zložku verejnej správy, to znamená ako samostatný druh činnosti štátu v súlade s platným právom a statickú zložku verejnej správy, t.j. ako sústavu štátnych orgánov. Delíme ju na:

- ústrednú štátnu správu:
 - ústredné orgány štátnej správy – ministerstvá ako orgány na čele s ministrom,
 - ostatné ústredné orgány štátnej správy – štátne úrady na čele spravidla s predsedom,
- miestnu štátnu správu:
 - okresné úrady, okresné úrady v sídle kraja,
 - špecializované úrady miestnej štátnej správy.¹²

Štátna správa zabezpečuje realizáciu všetkých funkcií štátu ako vnútorných, tak aj vonkajších. Je to sústava štátnych orgánov, ktorá sa aktívne podieľa na plnení cieľov štátu. Môžeme ju nazvať aj verejnou správou, ktorá je uskutočňovaná štátom a za najdôležitejšiu súčasť systému verejnej správy. Je činnosťou výkonnou, nariadovacou a podzákonnou. Termín výkonná činnosť vyjadruje vzťah štátnej správy k zastupiteľskej sústave, ktorá je reprezentovaná parlamentom ako orgánom, ktorý rozhoduje o najdôležitejších, všeobecne záväzných predpisoch. Nariadovací charakter štátnej správy vyjadruje jej vzťah k fyzickým a právnickým osobám, ako aj k iným subjektom v rámci administratívneho systému. Správne orgány, aby mohli plniť úlohy stanovené zákonmi a inými právnymi aktmi zastupiteľského orgánu, sú oprávnené vydávať normatívne a individuálne správne akty a uskutočňovať aj iné opatrenia, najmä používať štátne donútenie. Štátna správa je rovnako ako celá verejná správa činnosťou podzákonnou, z čoho vyplýva, že je vykonávaná zo zákona alebo na základe zákona – jej aktivity nesmú odporovať žiadnemu zákonu alebo právnemu predpisu vyššej právnej sily. Zákon určuje zameranie štátnej správy a jej prostriedky na dosiahnutie vopred stanovených cieľov.

3 ZAISTOVANIE BEZPEČNOSTI V ŠTÁTNEJ SPRÁVE

Vytvorenie podmienok na zachovanie mieru a na ochranu zvrchovanosti, územnej celistvosti, nedotknuteľnosti hraníc a demokratického poriadku krajiny, základných práv a slobôd zaručených ústavou, ekonomickej stability, ako aj životov a zdravia osôb, majetku a životného prostredia je jednou zo základných funkcií štátu. Každý štát musí byť pripravený na obranu proti priamym vojenským útokom, ale aj na ochranu proti terorizmu,

¹² KÚTIK, J.: *Organizácia a krízový manažment verejnej správy*. Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka, 2006. 45s

organizovaným zločinom, sociálnymi nepokojmi ohrozujúcimi existenciu štátu, ekonomickými krízami, nelegálnym prísťahovalectvom, účinkami živelných pohrôm, priemyselných a ekologických havárií a radom ďalších negatívnych javov.¹³

Zrejme najdôležitejšou zložkou v rámci riadenia bezpečnosti je plánovanie. Plánovanie vo verejnej správe môžeme deliť podľa štandardov NATO a zásad platných v Európskej únii. Táto štruktúra nie je daná žiadnou právnou normou, no môžeme ho rozdeliť nasledovným spôsobom:

- obranné plánovanie,
- civilné núdzové plánovanie,
- havarijné plánovanie.

Celý proces plánovania sa začína analýzou úrovne bezpečnosti Slovenskej republiky a pochopením východísk zvyšovania tejto bezpečnosti. Na základe výsledkov týchto analýz je následne vypracovaná Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, ktorá sa premieta do stanovania dlhodobých cieľov krízového manažmentu. Tieto ciele sú potom podkladmi pre krízové plánovanie, ktoré vytvára podmienky na prevenciu vzniku krízových javov a zároveň stanovuje aj postupy, sily a prostriedky, ako aj zdroje na jej riešenie. Jednotlivé plány, ako aj dosiahnuté výsledky sa vzájomne ovplyvňujú.

Cieľom obranného plánovania je vytvorenie optimálnych podmienok na zabezpečenie obrany štátu. Obranné plánovanie je potom nástrojom, ktorý má zabezpečiť podmienky pre subjekty zabezpečujúce a podieľajúce sa na obrane štátu. Je to súbor činností, prostredníctvom ktorých príslušné štátne orgány vytvárajú krátkodobé, strednodobé a dlhodobé plány zabezpečenia úloh obrany štátu a určujú povinnosti subjektom vyčleneným na plnenie týchto úloh. Civilné núdzové plánovanie je systém komplexného zabezpečenia zdrojov, síl a prostriedkov, ktoré sú nevyhnutné na zvládnutie nevojenských krízových stavov a civilnú podporu ozbrojených síl a vojenských operácií. Zabezpečuje prípravu a koordináciu opatrení uskutočňovaných orgánmi verejnej moci na zaistenie vnútorného poriadku v krajine, ochrany obyvateľstva, hospodárstva štátu a trvalej funkčnosti štátnej správy a územnej samosprávy počas krízovej situácie. Úlohou havarijného plánovania je analyzovať zdroje ohrozenia občanov, majetku aj životného prostredia v dôsledku priemyselných havárií závažného charakteru, rozpracovať scenáre ich priebehu a analyzovať samotný priebeh a navrhnúť účinné opatrenia na minimalizáciu ich negatívnych dopadov. Havarijné plánovanie má výrazný preventívny charakter, keďže po analýze dostupnosti zdrojov vytvára opatrenia na zníženie pravdepodobnosti vzniku havárie, vytvára však optimálne podmienky pre prípadné riešenie havárie a na odstraňovanie negatívnych dopadov na ľudské, materiálové, prírodné zdroje, ako aj na výrobu.¹⁴

Riadenie bezpečnosti a rizík sa vykonáva vo všetkých orgánoch verejnej správy a je potrebné ho vnímať ako súčasť podnikovej manažérskej kultúry každej inštitúcie pôsobiacej vo verejnom sektore. Povinnosťou pracovníkov štátnej správy, samosprávy, štatutárnych zástupcov i fyzických osôb – ich kompetentných osôb je aj vykonávanie činností, ktoré sú súčasťou riadenia rizík, napríklad:

- identifikovanie rizík na základe určenia súvislostí procesov,
- analýza a hodnotenie rizík,
- prijatie stratégií riadenia rizika,
- oboznámenie dotknutých aktérov (osôb a inštitúcií) so zostatkovými rizikami,

¹³ FILIP, S. – ŠIMÁK, L.: *Manažérstvo rizík a krízových situácií vo verejnej správe*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, 2006. S 93.

¹⁴ Tamže s 99.

- priebežné monitorovanie úrovne rizík.¹⁵

Ústredné orgány štátnej správy plnia úlohy súvisiace so zabezpečením vnútornej bezpečnosti, obrany a ochrany. Jednotlivé rezorty a ďalšie ústredné orgány štátnej správy plnia úlohu na úseku zaisťovanie vnútornej bezpečnosti, obrany a ochrany nasledovne:

- Ministerstvo vnútra SR riadi a zabezpečuje prípravu na uvedenie síl a prostriedkov ministerstva vnútra, ozbrojených zborov a útvarov hasičského a záchranného zboru do pohotovosti na plnenie úloh v období vojny a vojnového stavu alebo v priebehu iných kríz, vytvára ústredný krízový štáb, poradné komisie a riadiace zložky integrovaného záchranného systému, riadi prvotné záchranné, likvidačné a lokalizačné práce na celoštátnej úrovni, ďalej evakuáciu obyvateľstva z ohrozených oblastí. Taktiež zabezpečuje prípravu požiarnej a civilnej ochrany, organizuje premávku na cestnej sieti počas krízových stavov a zodpovedá za ochranu ústavného zriadenia, verejný poriadok a bezpečnosť, evidenciu a zásady používania zbraní a streliva, evidenciu obyvateľstva, otázky utečencov a otázky zhromažďovania občanov, všeobecnú vnútornú správu, územné a správne členenie,
- Ministerstvo obrany SR koordinuje prípravu štátu na obranu, spracováva strategickú koncepciu obrany štátu a koncepciu prípravy územia štátu na obranu, riadi vojenské prípravy na obranu štátu, vypracúva koncepciu výstavby armády a rozdeľuje rozpočtové prostriedky, ktoré sú určené na obranu,
- Ministerstvo dopravy, výstavby SR riadi a koordinuje dopravné zabezpečenie počas krízových stavov a zabezpečuje prípravu podriadených orgánov a inštitúcií v týchto stavoch,
- Ministerstvo zdravotníctva SR zodpovedá za zdravotnícke zabezpečenie obyvateľstva a ozbrojených síl, taktiež metodicky usmerňuje a koordinuje zásoby zdravotníckeho materiálu a liekov,
- Ministerstvo financií SR zabezpečuje financovanie na úseku bezpečnosti, obrany a ochrany, okrem toho spracúva návrh hospodárenia počas krízových stavov. V prípade škôd veľkého rozsahu (napr. povodne) pripravuje systém náhrad kompenzácií subjektom, ktorým boli spôsobené tieto škody,
- Ministerstvo zahraničných vecí SR zabezpečuje ochranu pracovníkov diplomatického zboru, okrem toho prijíma opatrenia súvisiace s pobytom cudzích občanov na území v SR v priebehu krízových stavov,
- Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR zabezpečuje ochranu vodných zdrojov a výrobu základných potravín počas krízových stavov,
- Ministerstvo životného prostredia SR riadi ochranu životného prostredia v priebehu krízových a vojnových stavov.¹⁶

V oblasti bezpečnosti pôsobia aj iné subjekty (ústredné orgány štátnej správy), ako ministerstvá. Inštitúcie ako Správa štátnych hmotných rezerv SR (zabezpečuje tvorbu, skladovanie a využitie štátnych hmotných rezerv), Štatistický úrad SR (spracováva koncepciu informačného systému pre obdobie krízových stavov), Úrad jadrového dozoru SR (spracováva koncepciu využitia a ochrany jadrových zariadení v priebehu krízových stavov) a Národný bezpečnostný úrad SR (vykonáva bezpečnostné preverky a zabezpečuje ochranu utajovaných skutočností), ktoré taktiež musia byť pripravené na ohrozenie bezpečnosti

¹⁵ TEJ, J. – ŽIVČÁK, P. 2010. Uplatnenie manažmentu rizika vo verejnej správe. Prešov: Prešovská univerzita, 2010. S 231.

¹⁶ ŠIMÁK, L.: Krízový manažment vo verejnej správe. Žilina: Žilinská univerzita, 2001. S 111-113.

a krízové stavy a vykonávať určené funkcie v tomto prípade. Miestna štátna správa na okresných úradoch, špecializovaná miestna štátna správa, ale aj vybrané výrobné a hospodárske organizácie sú taktiež zodpovedné za riadenie bezpečnosti. Okresné úrady v sídle kraja vytvárajú a koordinujú činnosť systém hospodárskej mobilizácie, Snaží sa o udržiavanie verejného poriadku v prípade narušenia bezpečnosti, pripravuje regulačné opatrenia a prídellový systém, predkladá informácie a správy, ktoré si vyžiada Bezpečnostná rada SR. Okresné úrady v sídle kraja v prípade narušenia bezpečnosti vytvárajú komisie na riešenie krízových stavov a prostredníctvom týchto komisií organizujú záchranné, lokalizačné a likvidačné práce, ako aj ďalšie činnosti. V oblasti bezpečnostného riadenia v štátnej správe dôležitú úlohu zohrávajú aj okresné úrady, ktoré plnia podobné úlohy, ako okresné úrady v sídle kraja. V rámci riešenia konkrétnych krízových stavov je prednosta okresného úradu oprávnený vydať príkazy vedúcim štátnych orgánov a starostom obcí, ale aj štatutárnym orgánom právnických osôb a jednotlivým občanom, od ktorých môže požadovať aj vecné plnenie – napríklad uvoľnenie pracovných síl, materiálu, zapožičanie dopravnej alebo stavebnej techniky a pod.¹⁷

Najväčšiu úlohu v otázke zaist'ovania bezpečnosti však naďalej zohrávajú ozbrojené zložky štátu. Tie disponujú prostriedkami na predchádzanie bezpečnostných rizík a v prípade vzniku ohrozenia sú vybavené prostriedkami na evakuáciu, dokážu napomáhať v logistike zásobovania, humanitárnej pomoci či udržať verejný poriadok.¹⁸

ZÁVER

Hoci bezpečnosti, ako aj objektu skúmania je v súčasnosti prikladaná čím ďalej, tým väčšia pozornosť zo strany jednotlivých krajín, obcí, v niektorých prípadoch jednotlivcov, ale aj najdôležitejších svetových nadnárodných organizácií, preventívne opatrenia za účelom zvýšenia bezpečnosti v súčasnosti stále nie sú postačujúce. Každoročne sa vyskytujú prípady, ktoré majú podobný priebeh ako niektoré iné prípady z minulosti, pričom v týchto prípadoch boli zanedbané podobné aspekty a nedochádza k poučeniu sa z minulosti. Krízové situácie a stavy ohrozenia musia byť analyzované a vyhodnocované z dôvodu, aby sa v budúcnosti predišlo podobným situáciám, miesta možného výskytu musia byť monitorované. Často dochádza k zlyhaniu v dôsledku ľudského faktora (preto je nevyhnutná kontrola zainteresovaných pracovníkov.

Popri vhodnom výbere subjektov zodpovedných za bezpečnosť v danej oblasti a ich adekvátnom zaškolení je vhodné nezanedbávať ani informovanosť miestneho obyvateľstva. V oblastiach, kde je riziko vzniku nežiaducich javov, by malo byť obyvateľstvo zaškoloované a taktiež je vhodné vytvoriť rady dobrovoľníkov, ktoré by mali prejsť adekvátnym zaškolením. Pre účely dodržiavania bezpečnosti a plnenia bezpečnostných plánov však musí byť vyčlenený dostatočný objem finančných prostriedkov, ako aj dostatočná materiálna a technická základňa (príkladom môže byť skladovanie materiálov, ktoré by mohli zabrániť šíreniu povodní v oblastiach často postihovanými týmto negatívnym javom). V prípade vzniku stavu ohrozenia je nevyhnutné predísť šíreniu paniky, bezpečnostný manažment musí dohliadať na to, aby činnosti zabezpečujúce návrat k pôvodnému stavu boli organizované a taktiež je potrebné klásť dôraz na informovanie obyvateľstva a médií prostredníctvom jedného ustanoveného zástupcu z dôvodu zamedzenia šírenia nepravdivých informácií.

¹⁷ ŠIMÁK, L.: Krízový manažment vo verejnej správe. Žilina: Žilinská univerzita, 2001. 115-118.

¹⁸ RAJDA, Z.: Armáda v demokratickej spoločnosti v kontextu budúceho vývoje bezpečnostnej situácie sveta a vývoje spolupráce v rámci medzinárodných organizácií. In UŠIAK, J. – KOLLÁR, D. Bezpečnostné fórum 2018. Banská Bystrica: Interpolis, 2018. s. 339-349

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- FILIP, S. – ŠIMÁK, L. 2006. *Manažérstvo rizík a krízových situácií vo verejnej správe*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, 2006. 208s. ISBN 978-80-89143-43-6
- CHARVÁT, J. 1980. *Svetové dejiny*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1980.
- KÚTIK, J. 2006. *Organizácia a krízový manažment verejnej správy*. Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka, 2006. 277s. ISBN 80-8075-142-0
- NEČAS, P., UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika, 2010. 167s. ISBN 978-80-8040-401-7
- PRUSÁK, J. 2001. *Teória práva*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2001. 308s ISBN 80-7160-146-2
- RAJDA, Z. 2018. *Armáda v demokratickej spoločnosti v kontextu budúceho vývoje bezpečnostní situácie sveta a vývoje spolupráce v rámci medzinárodných organizácií*. In UŠIAK, J. – KOLLÁR, D. *Bezpečnostné fórum 2018*. Banská Bystrica: Interpolis, 2018. s. 339-349. ISBN 978-80-972673-5-3
- SMITH, A., D. 2001. *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Cambridge: Polity Press, 2001. 192s. ISBN 978-0-7456-2659-8
- ŠIMÁK, L. 2001. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Žilina: Žilinská univerzita, 2001. 215s. ISBN 80-88829-13-5.
- TEJ, J., ŽIVČÁK, P. *Uplatnenie manažmentu rizika vo verejnej správe*. In Zborník vedeckých prác katedry ekonómie a ekonomiky ANNO 2010. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2010. 237s. ISBN 978-80-555-0226-7.
- ŽIDEK, R., CIBAKOVÁ, S. 2009. *Bezpečnosť štátu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2009. 109s. ISBN 978-80-8040-375-1

Ing. Mgr. Ľubomír HREHA
externý doktorand
Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika
Demänová 393
031 06 Liptovský Mikuláš
email: hrehalubomir@centrum.sk

Dr. h. c. prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., MBA
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela
Kuzmányho 1
974 01 Banská Bystrica
email: pavel.necas@umb.sk

HLAVNÉ ÚSILIE VOJENSKÝCH SÍL V OPERÁCIÁCH PROTI POVSTANIU

MAIN EFFORT OF MILITARY FORCE IN COUNTERINSURGENCY OPERATIONS

Michal HRNČIAR

ABSTRACT

The article deals with the main effort of military force in counterinsurgency operations. On the first hand in the article are presented general information about comprehensive approach or lines of effort and wide range of crucial tasks conducted by whole alliance of counterinsurgency operations actors (military, non-military, governmental, non-governmental and international organizations and other actors) which are needed in order to be successful. On the second hand the aim of the paper is to present the main effort and predominant tactical activities and tasks of military force during particular phases in counterinsurgency operations.

Keywords: counterinsurgency operations, military force, tactical tasks, comprehensive approach

ÚVOD

Skúsenosti koalíčných síl z rôznych operácií proti povstaniu (*Counterinsurgency* – COIN) ukázali, že strategický cieľ, ktorým je poraziť povstanie a odstrániť príčiny krívd, nie je možné dosiahnuť len použitím vojenských prostriedkov, aj keď sú nevyhnutné. Tieto skôr vedú „len“ k nastoleniu minimálnych podmienok potrebných na úspešné využitie ostatných nástrojov moci. Zložitosť operačného prostredia (*Operating Environment* – OE) v COIN teda bezpodmienečne postuluje koordinované použitie vojenskej sily s ostatnými mocenskými nástrojmi (diplomatickými, informačnými, ekonomickými).

Implementácia širokej a rôznorodej škály nevyhnutných aktivít, nástrojov a prostriedkov podporujúcich dosiahnutie strategického cieľa spočíva na uplatnení tzv. komplexného prístupu (*comprehensive approach*).

Komplexný prístup predstavuje množinu vojenských operácií plánovaných a vykonávaných na dosiahnutie strategického cieľa v danom čase a geografickom priestore. V operáciách COIN integruje uplatňovanie bezpečnostných, informačných a ekonomických funkcií prostredníctvom prijatej politickej stratégie, ktorej cieľom je dosiahnutie stavu, kedy ustanovená vláda hostiteľskej krajiny je spôsobilá prevziať kontrolu a ovládať vlastné prostredie, vrátane domorodého obyvateľstva a jeho podpory proti povstalcovi (Obrázok 1). Je charakterizovaný koordinovaným zapojením celého radu vojenských a nevojenských aktérov, tzn. orgánov štátnej moci hostiteľskej krajiny, vládnych organizácií, medzinárodných spojeneckých síl, mimovládnych a medzinárodných organizácií, zahraničných agentúr, korporácií a iných aktérov.¹

Funkčnosť komplexného prístupu od všetkých zúčastnených aktérov vyžaduje aktívne zapojenie, zdieľanie informácií, spoluprácu, dôveru, ochotu, citlivosť, rešpekt, trpezlivosť, rozhodovacia autonómia a v neposlednom rade jednotu úsilia, tzn. harmonizované dosahovanie jasne definovaného spoločného cieľa. Efektívnosť komplexného prístupu závisí

¹ HRNČIAR, M. *Možnosti zvýšenia efektívnosti operácií proti povstaniu*. 2017, s. 29 – 34.

od schopnosti jednotného chápania zámeru a naplňania prijatej politickej stratégie všetkými aktérmi pri dostupnosti nevyhnutných zdrojov.

Obrázok 1 Komplexný prístup v COIN²

1. LÍNIE ÚSILIA KOALIČNÝCH SÍL V OPERÁCIÁCH COIN

Úspešnosť operácií COIN, vzhľadom na zložitosť operačného prostredia, je podmienená naplňaním jednotlivých strategických princípov úspešnosti (tzn. nadradenosť politiky, rozvíjanie a podpora legitimacy povstalcami neuznávanej vlády hostiteľského štátu, čo najskoršie odovzdanie zodpovednosti ustanovenej vláde a jej bezpečnostným silám, ochrana lokálneho obyvateľstva, porozumenie ľudskému prostrediu, porazenie povstalcov, pôsobenie

v súlade s medzinárodným a národným právom a rešpektovanie vnútroštátnych právnych predpisov, pripraviť sa na zdĺhavé ťaženie a v neposlednom rade schopnosť koalíčných síl rýchlo sa učiť a adaptovať³ a dosiahnutím jednotného úsilia všetkých aktérov v rámci komplexného prístupu. V operačnom priestore čelia velitelia neustále sa adaptujúcemu nepriateľovi, meniacim sa názorom verejnosti a vzájomne si odporujúcim prioritám rôznych nevojenských organizácií.⁴ Cieľom je vytvoriť podmienky, ktoré eliminujú pôsobenie povstalcov získaním a udržiavaním podpory obyvateľstva, ako aj zvýšenie legitímnosti vlády hostiteľskej krajiny.

Na taktickej úrovni ide o súbor podmienok, ktorých dosiahnutie predstavuje splnenie celkovej úlohy (*mission*). Naplnenie všetkých podmienok znamená dosiahnutie konečného stavu. Pre veliteľov taktického stupňa konečný stav predstavuje súbor požadovaných podmienok, zvyčajne určených jednotlivo pre každú líniu úsilia (*Line of Effort* – LOE).⁵

LOE teda predstavujú dôležitý nástroj zabezpečujúci jednoduchý presun z koncepčného do detailného plánovania (Obrázok 2). Veliteľovi umožňujú predstaviť si, ako integrovať vojenské spôsobilosti do jednotného úsilia celého spoločenstva aktérov v rámci komplexného prístupu. Tento nástroj mu pomáha pochopiť, ako vojenské sily môžu zmeniť súčasnú situáciu do požadovaného konečného stavu. To znamená, že LOE konečnom dôsledku pomáhajú identifikovať orientáciu a rozsah použitia sily.

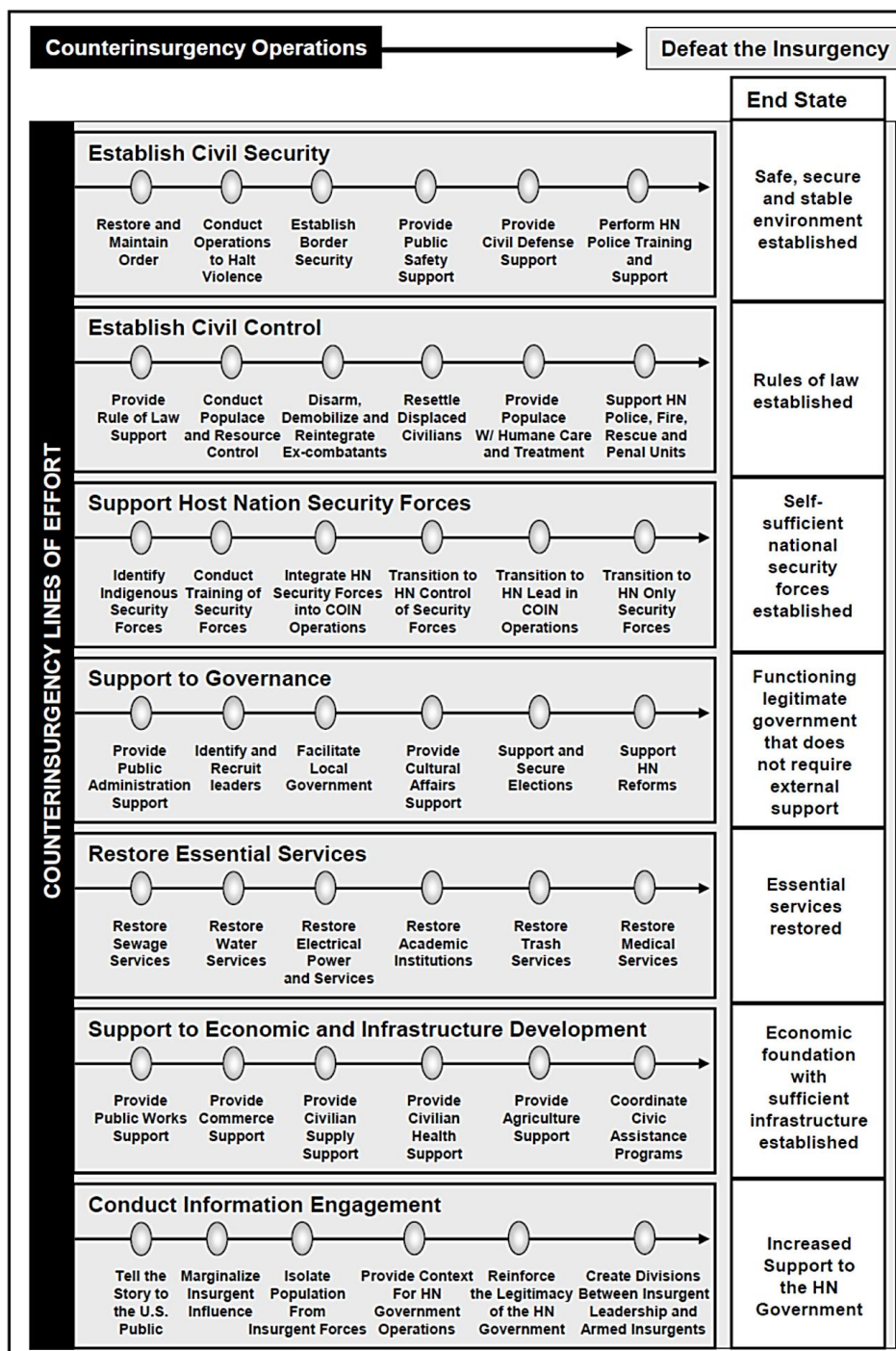
² Zdroj: JP 3-24 *Counterinsurgency*. 2013, s. III-5

³ HRNČIAR, M. *Možnosti zvýšenia efektívnosti operácií proti povstaniu*. 2017, s. 29 – 34.

⁴ WESSELÉNYI, J., KOMPAN, J. *Miesto a úlohy medzinárodného kurzu štábných dôstojníkov...* 2018, s. 44-55.

⁵ SVD-30-44 *Vedenie operácií proti povstaniu (COIN)*. 2011, s. 53.

Velitelia na taktickej úrovni velenia a riadenia prostredníctvom LOE definujú konkrétne taktické úlohy, pridávajú zdroje a prostriedky a vyhodnocujú efektívnosť zrealizovanej taktickej aktivity a celej operácie. Pre porovnanie, LOE v konvenčných operáciách spájajú aktivity súvisiace s konkrétnym časom a priestorom na dosiahnutie cieľa. V operáciách COIN sú zamerané na ciele týkajúce sa dosiahnutia určitého stavu, tzn. stability prostredia, bezpečnosti, obnovenia základných služieb, úrovne výcviku bezpečnostných síl hostiteľskej krajiny a iných. V oboch prípadoch posilňujú ideu jednotného úsilia, pretože úspech alebo neúspech v jednej LOE môže mať vplyv na inú.

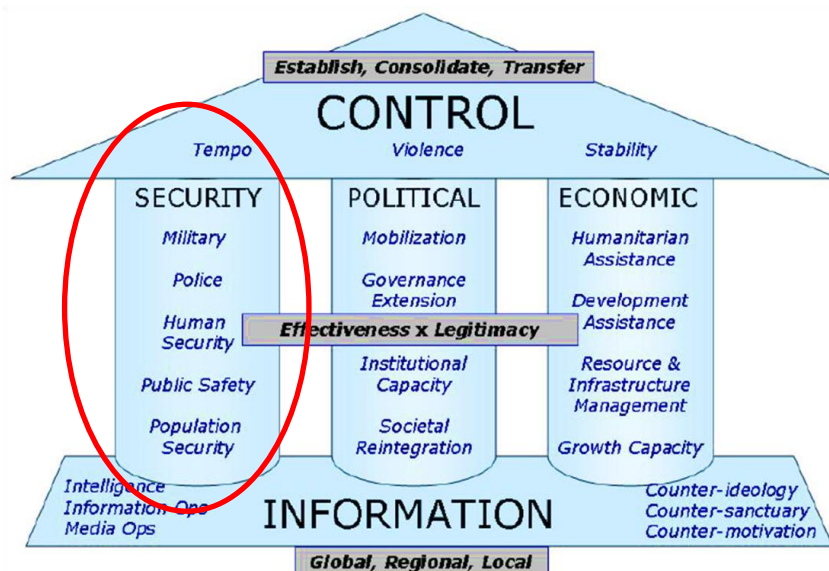

Obrázok 2 Línie úsilia (príklad)⁶

⁶ Zdroj: FM-3-24-2 *Tactics in Counterinsurgency*. 2009, s. 4-8.

2. HLAVNÉ ÚLOHY VOJENSKÝCH SÍL V OPERÁCIÁCH COIN

Hlavným úsilím vojenských jednotiek koaličných síl, vzhľadom na ich predurčenie a rozsah spôsobilostí, je primárne pôsobiť na spúšťač násilia, nie na sociálno-ekonomické príčiny vzniku povstania. To znamená, že ich hlavnými úlohami a teda nosnou LOE je zaistenie civilnej bezpečnosti a podpora bezpečnostných síl hostiteľskej krajiny (Obrázok 3). Príprava bezpečnostnej komunity je kontinuálnym, opakujúcim sa procesom získavania, rozširovania a osvojovania si vedomostí a zručností smerujúcich k riešeniu krízových situácií.⁷ Konečným stavom je vybudovanie stáleho bezpečného prostredia.

Obrázok 3 Tri piliere COIN⁸

Zaistenie civilnej bezpečnosti zahŕňa ochranu územia, zdrojov a obyvateľstva pred vonkajšími aj vnútornými hrozbami. Táto úloha môže byť realizovaná dvomi základnými kontrastujúcimi filozofickými operačnými prístupmi.

Jedným z prístupov je zameranie primárneho úsilia vojenských síl na elimináciu nepriateľa (*enemy-centric approach*). Svojou filozofiou „*najskôr porážka nepriateľa, potom bude nasledovať všetko ostatné*“⁹ v podstate predstavuje variant tradičného (konvenčného) boja.

Na druhej strane, prístup zameraný na obyvateľstvo (*population-centric approach*) je charakterizovaný nasmerovaním hlavného úsilia vojenských síl na separáciu a ochranu obyvateľstva a na kontrolu prostredia, v ktorom táto populácia žije. Základnou filozofiou je „*najskôr kontrola obyvateľstva, potom bude nasledovať všetko ostatné*“¹⁰. Neutralizácia povstalcov v tomto prístupe predstavuje len aktívum, ktoré túto ochranu obyvateľstva umožňuje dosiahnuť.

Bez ohľadu na použitý filozofický prístup vytvorenie stabilného bezpečného prostredia je nevyhnutné na obnovu základných služieb a ďalší rozvoj efektívneho uplatňovania vládnej moci. Zaistenie bezpečnosti obyvateľstva a kontrola prostredia je jednou z rozhodujúcich úloh pre získanie podpory („myslí a srdce“) miestnych komunít čo zároveň výrazne oslabí potenciál povstalcov. Dôvodom je fakt, že tento stav eliminuje schopnosť

⁷ ANDRASSY, V., VARECHA, J., *Podporné nástroje prípravy bezpečnostnej komunity*. 2017, s. 8.

⁸ KILLCULEN, D. J. *Three Pillars of Counterinsurgency*. 2006, s. 4. (Upravené)

⁹ KILLCULLEN, D. *Two Schools of Classical Counterinsurgency*. [online] 2007.

¹⁰ Tamtiež.

povstalcov vplývať na obyvateľstvo (za účelom získania vlastnej podpory), spôsobí oddelenie povstalcov od podporných zdrojov (prerúšením komunikačných a logistických trás) a zamedzí im v ich voľnom pohybe.

V úvodných fázach operácií COIN je prioritou kladená na zaistenie bezpečnosti a kontroly do rozvinutejších oblastí, tzn. do kľúčových centier, kde sa sústreďujú väčšie množstvá obyvateľstva. Cieľom je zabezpečiť čo najhmatateľnejší pokrok, zároveň otvorene demonštrovať spôsobilosť ustanovenej vlády túto bezpečnosť dosiahnuť, a tým miestnej populácii vstúpovať dôveru voči tejto vláde, jej zámerom a kompetenciám.

Medzi hlavné úlohy občianskej bezpečnosti je možné zaradiť najmä:¹¹

- a) izolovanie povstalcov,
- b) presadzovanie mierových dohôd a iných dohovorov,
- c) odzbrojovanie, demobilizáciu a reintegráciu domácich bezpečnostných síl,
- d) ochranu kľúčového personálu a zariadení,
- e) odstránenie výbušného materiálu a pod.

Samotná fyzická izolácia povstalcov si vyžaduje nasadenie vojenských síl do ofenzívnych operácií. Použitie sily však musí byť cieľové, efektívne a len v takej miere, ktorá je nevyhnutná, a to v súlade s platnými právnymi predpismi a pravidlami nasadenia. Deštruktívny prístup môže spôsobiť množstvo vedľajších negatívnych dôsledkov (kolaterálne škody či zranenie alebo usmrtenie civilného obyvateľstva) čo v konečnom dôsledku pre povstalcov prináša nárast vnímania opodstatnenia ich „príbehu“, zvýšenie ich podpory zo strany obyvateľstva, prípadne zlepšenie úrovne regrutácie nových bojovníkov. Zároveň, neadekvátne reakcie vojenských síl sú povstalcami okamžite zverejňované v médiách. Obvyklou taktikou povstalcov je úmyselné vyprovokovanie vlády k jej nesprávnej alebo neprimeranej reakcii.¹²

Psychologická izolácia sa vykonáva prostredníctvom informačných (*Information Operations – INFOOPS*) a psychologických operácií (*Psychological Operations – PSYOPS*), civilno-vojenskou spoluprácou (*Civilian and Military Cooperation – CIMIC*) a vzťahov s verejnosťou. Tieto sofistikované operácie sú vedené prostredníctvom cieľových informačných kampaní, ktoré sú tematicky orientované na rôzne cieľové skupiny. V operáciách COIN je „informačná paľba“ dôležitejšia ako paľba konvenčná.¹³

Za účelom obnovenia a efektívneho udržiavania bezpečnosti a kontroly prostredia musia vojenské jednotky koalíčných síl a miestnych bezpečnostných zložiek „žiť“ a pôsobiť medzi obyvateľstvom. Táto úloha je dosahovaná vykonávaním širokého spektra taktických aktivít a úloh.

3. PREVLÁDAJÚCE TAKTICKÉ AKTIVITY A ÚLOHY VOJENSKÝCH SÍL V OPERÁCIÁCH COIN

Základným princípom nie len vojenských, ale všetkých síl v rámci komplexného prístupu usilujúcich sa o porazenie povstania je zmocniť sa iniciatívy vo všetkých možných aspektoch, ktorú je nutné udržiavať kontinuálne, a to flexibilným uskutočňovaním vhodných akcií. Tieto sú vedené v koordinácii s aktivitami bezpečnostných síl hostiteľskej krajiny a civilných aktérov.

Konkretizácia taktických aktivít a úloh vojenského príspevku do koalíčných operácií COIN je závislá od fázy operácie/ťaženia, tzn. v zmysle použitého operačného rámca.

¹¹ SVD-30-44 *Vedenie operácií proti povstaniu (COIN)*. 2011, s. 60.

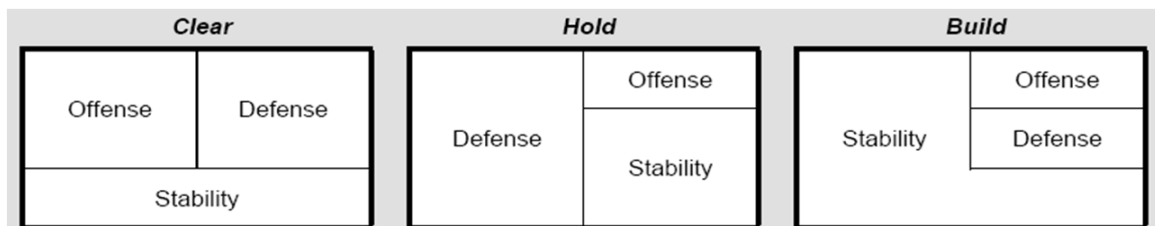
¹² MAJCHÚT, I., SPILÝ, P. *Povstalectvo ako bezpečnostná výzva súčasnosti...* 2011, s. 368.

¹³ HRNČIAR, M. *Informačné aktivity v operáciách proti povstaniu*. 2016, s. 155-158.

Na operačnej úrovni je v Aliancii používaný rámec „Vyčistiť – Udržať – Budovať“¹⁴ („*Clear – Hold – Build*“, resp. „*Shape – Clear – Hold – Build – Transition*“¹⁵).

Tento rámec z vojenského pohľadu zahŕňa operácie hlavné, zabezpečujúce a prípravné, v ktorých sa plánujú a vykonávajú ofenzívne, defenzívne a stabilizačné aktivity. Konečným stavom je vytvorenie stabilného bezpečného prostredia, nevyhnutného pre celkovú rekonštrukciu jednotlivých oblastí života postihnutej krajiny.

Aj keď sú tieto taktické aktivity v rôznych priestoroch operácií (*Area of Operations - AOO*) spravidla vykonávané súčasne, v každej fáze však dominujú konkrétne aktivity, ako je vidieť na nasledujúcom obrázku.

Obrázok 4 Operačný rámec COIN¹⁶

Uvedený operačný rámec pozostáva z nasledovných fáz:¹⁷

- Prípravná fáza (*Shape*), ktorá zahŕňa analýzu a vyhodnotenie OE, plánovanie, pridelenie zodpovednosti, kombinovaný spoločný výcvik, prieskum, pridelenie dočasných objektov základným službám.
- Fáza čistenia (*Clear*), kedy prevládajú najmä ofenzívne aktivity (napr. útok, prepad, pasca, prenasledovanie, demonštrácia sily). Primárnym cieľom je vytvoriť bezpečné prostredie. Táto fáza je zameraná na vyhľadanie povstalcov, ich oddelenie od populácie a eliminovanie.
- Fáza udržania (*Hold*), kedy sú uplatňované defenzívne, ale aj vybrané stabilizačné aktivity (hlavne typu bezpečnosť a kontrola). Cieľom je udržať obyvateľstvu, zúčastneným orgánom a organizáciám bezpečnosť a slobodu nevyhnutnú pre normálny občiansky život a budovanie inštitúcií, ktoré podporujú trvalú stabilitu a formujú mienku a postoje obyvateľstva.
- Fáza budovania (*Build*), charakterizovaná najmä stabilizačnými aktivitami, a to predovšetkým typu podpora reformy bezpečnostného sektora. Hlavným cieľom je odovzdať zodpovednosť za verejný poriadok miestnym orgánom.
- Fáza ukončenia a odovzdania zodpovednosti (*Transition*), ktorá predstavuje vyhodnotenie stavu a odovzdanie riadenia miestnej vláde, miestnym orgánom justície a miestnym bezpečnostným silám, resp. začatie prípravnej fázy, fázy čistenia, rozšírenie sfér vplyvu a ovládania v susediacich AOO. Táto fáza však spravidla spadá pod nevojenské orgány.

Taktická úroveň sa vo všeobecnosti sústreďuje na plánovanie a vedenie bitiek, stretov a aktivít na dosiahnutie taktických cieľov. Základným znakom v operáciách COIN je centralizácia taktického úsilia a decentralizovaná realizácia rešpektujúca operačný, či dokonca vojensko-strategický cieľ.

¹⁴ SVD-30-44 *Vedenie operácií proti povstaniu (COIN)*. 2011, s. 89.

¹⁵ FM-3-24 *Insurgencies and Countering Insurgencies*. 2014, s. 9-1.

¹⁶ FM-3-24-2 *Tactics in Counterinsurgency*. 2009, s. 3-18.

¹⁷ MACKO, P. *Zásady vedenia protipovstaleckých operácií ...* 2010.

Na rozdiel od konvenčného konfliktu operácie COIN vyžadujú hlbšiu integráciu vojenských jednotiek koaličných síl medzi obyvateľstvo, tzn. najmä do zastavaných oblastí. Z pohľadu ozbrojených síl sa jedná o nasadzovanie malých sebestačných a akcieschopných taktických jednotiek, kde je potrebné nájsť vhodnú rovnováhu medzi požiadavkami na ochranu vlastných síl a na splnenie stanovenej úlohy. Je teda zrejmé, že niektoré taktické úlohy budú realizované neletálnymi, iné letálnymi prostriedkami.¹⁸

Na taktickej úrovni sa v Aliancii uplatňuje operačný rámec „Zaistiť – Formovať – Rozvinúť“¹⁹ („*Secure – Shape – Develop*“²⁰). Tento rámec poskytuje vhodnú orientáciu pri zadávaní konkrétnych taktických úloh vojenským jednotkám a zároveň rovnako zvyrazňuje súbežnosť realizácie týchto úloh.

Medzi rozhodujúce taktické úlohy vojenských jednotiek v operáciách COIN patria:²¹

- Vo fáze čistenia (*Clear*) prevládajú taktické úlohy súvisiace s vytvorením bezpečného prostredia (*Secure*), ako sú vyhľadanie, izolácia, potlačenie, ovládnutie, zničenie a pod..
- Vo fáze udržania (*Hold*) sú aplikované taktické úlohy súvisiace s udržaním bezpečného prostredia a formovaním mienky a postoja obyvateľstva (*Shape*), napr. zaistenie, udržanie priestoru alebo hliadkovanie, oddelenie znepriatelených strán, stráženie a ochrana základní, kontrola ciest, cestná kontrola, kontrola a ovládnutie davu, pozorovanie a monitorovanie, vytváranie kordónov a prehládávanie, sprevádzanie konvojov, ochrana osôb, organizácií, vlastníctva, menšín, hraníc, priestorov a pod.
- Vo fáze budovania (*Build*) prevažujú taktické úlohy súvisiace s podporou bezpečnostného sektora (*Develop*), medzi ktoré patria, napr. odzbrojenie, demobilizácia a reintegrácia bezpečnostných síl, militantných alebo ilegálnych ozbrojených skupín, asistencia pri vytváraní nových bezpečnostných síl, nábor a výber osôb do budúcich bezpečnostných síl, no najmä výcvik a poradenstvo miestnych bezpečnostných síl.

ZÁVER

Operácie COIN oproti tradičnej (konvenčnej) vojne vyžadujú zásadne odlišný prístup. Predstavujú jednu z psychicky, morálne a časovo najnáročnejších činností koaličných síl. Strategickým cieľom v tomto konflikte nie je len vojensky poraziť povstalcov, ale predovšetkým odstrániť príčiny vzniku povstania.

Účelom je posilniť spôsobilosti a legitímnosť vlády pre stabilizáciu a vytvorenie bezpečnostného prostredia. Dosiahnutie tohto cieľa nevyhnutne vyžaduje aplikáciu komplexného prístupu a od všetkých zapojených aktérov hlboké pochopenie OE, vojenských a ostatných cieľov. Dôvodom je, že každé povstanie je jedinečné vo svojom politickom, sociálnom a historickom kontexte, a teda koaličné sily musia toto konkrétne prostredie detailne chápať a vnímať (získať tzv. *mindset*).

Úspech v potlačení povstania vyžaduje aplikáciu komplexných opatrení, ktoré sa primárne nezameriavajú na fyzickú likvidáciu nepriateľa, ale najmä na získanie lojality domorodého obyvateľstva. Prioritu si v tomto procese zachováva politická dimenzia povstania, v ktorej vojenská sila hrá síce dôležitú, ale nie primárnu rolu.²²

¹⁸ ZAHRADNÍČEK, P. *Faktory ovlivňující kvalitu přípravy pro operace v zastavěné oblasti*. 2016.

¹⁹ SVD-30-44 *Vedenie operácií proti povstaniu (COIN)*. 2011, s. 90.

²⁰ AJP-3.4.4 *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)*. 2016, s. 4-8 – 4-9.

²¹ MACKO, P. *Zásady vedenia protipovstaleckých operácií ...* 2010.

²² MAJCHÚT, I., SPILÝ, P. *Povstalectvo ako bezpečnostná výzva súčasnosti*. 2011, s. 367.

Hlavné úsilie vojenských síl v operáciách COIN je zamerané na dve úlohy, zaistenie civilnej bezpečnosti a podpora bezpečnostných síl hostiteľskej krajiny. Konečným stavom je vybudovanie stáleho bezpečného prostredia, ktoré je nevyhnutné na začatie procesu stabilizácie vedúceho k obnove základných služieb a ďalšiemu rozvoju efektívneho uplatňovania vládnej moci. Táto úloha vyžaduje realizáciu väčšieho počtu stabilizačných aktivít a ich taktických úloh, ktoré môžu byť simultánne vykonávané spolu s ofenzívnymi a defenzívnymi aktivitami v rôznych AOO.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AJP-3.4.4 *Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)*. Edition A. Version 1. NATO Standardization Office (NSO), 2016. 126 s.
- ANDRASSY, V., VARECHA, J., *Podporné nástroje prípravy bezpečnostnej komunity*, In: Bezpečnostné fórum 2017: zborník vedeckých prác. Banská Bystrica: Interpolis, 2017. ISBN 978-80-972673-1-5, s. 8-18.
- FM 3-24 *Insurgencies and Countering Insurgencies*. Washington, DC : Headquarters, Department of the Army, 2014. 202 s.
- FM 3-24.2 *Tactics in Counterinsurgency*. Washington, DC: Headquarters, Department of the Army, 2009. 300 s.
- JP 3-24 *Counterinsurgency*. Suffolk : Joint Doctrine Analysis Division, 116 Lake View Parkway, VA 23435-2697, 2013. 229 s.
- KILCULLEN, D. *Counterinsurgency*. Oxford : Oxford University Press. 2010, 251 s. ISBN 978-0-19-973748-2.
- KILCULLEN, D. J. *Two Schools of Classical Counterinsurgency*. In: Small Wars Journal. [online]. 2007. [cit. 2017-05-28]. Dostupné na internete: <http://smallwarsjournal.com/blog/two-schools-of-classical-counterinsurgency>
- KILLCULEN, D. J. *Three Pillars of Counterinsurgency*. In: U.S. Government Counterinsurgency Conference, Washington D.C., 2006. Dostupné na internete: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/uscoin/3pillars_of_counterinsurgency.pdf
- HRNČIAR, M. *Informačné aktivity v operáciách proti povstaniu*. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 [elektronický zdroj] : Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2016. ISBN 978-80-8040-534-2, s. 153-158.
- HRNČIAR, M. *Možnosti zvýšenia efektívnosti operácií proti povstaniu* : dizertačná práca [1. vyd.] - Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2017. 195 s. : 1 CD-ROM
- MACKO, P. *Zásady vedenia protipovstaleckých operácií (Counterinsurgency OPS)*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, VVŠK, ppt. prezentácia. 2010.
- MAJCHÚT, I., SPILÝ, P. *Povstalectvo ako bezpečnostná výzva súčasnosti*. In: Bezpečnostní management a společnost : Sborník z mezinárodní konference. Brno : Univerzita obrany, 2011. ISBN 978-80-7231-790-5, s. 365-370.
- SVD-30-44 *Vedenie operácií proti povstaniu (COIN)*. Bratislava : Generálny štáb OS SR, 2011. 239 s.
- WESSELÉNYI, J., KOMPAN, J. *Miesto a úlohy medzinárodného kurzu štábných dôstojníkov (ISOC) v rámci kariérneho a odborného vzdelávania v OS SR a NATO*. In: Vojenské reflexie. Ročník 13 Číslo 1/2018. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generál M. R. Štefánika, 2018. ISSN 1336-9202, s. 44 - 55.

ZAHRADNÍČEK, P. *Faktory ovlivňující kvalitu přípravy pro operace v zastavěné oblasti*. In: Vojenské rozhledy. 2016, 25 (4), 144-149. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Dostupné na internete: www.vojenskerozhledy.cz

kpt. Ing. Michal HRNČIAR, PhD.
Katedra bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Demänovská 393
031 06 Liptovský Mikuláš 6
michal.hrnciar@aos.sk

SPOR O VODU V STREDNEJ ÁZII. BUDÚCI KONFLIKT ALEBO SPOLUPRÁCA?

WATER DISPUTE IN CENTRAL ASIA. FUTURE CONFLICT OR COOPERATION?

Martin JOŠČÁK

ABSTRACT

The article focuses on analysis of water dispute in Central Asia, its root causes, historical context, regional water resources, population growth, climate change, internal and external actors, and synergy of the water, energy, and food. From the political and economical point of view Central Asia is considered to be a region of strategic importance with the rich energy resources. From the geographical point of view, region is situated at the crossroad of Asia, Europe, and the Middle East. Deepening water problems and lack of cooperation among countries in the region make the conflict among them possible.

Keywords: Central Asia, water dispute, conflict, climate change, food, population, energy

ÚVOD

Dnes je nedostatok prístupu k zdroju pitnej vody, základnej hygieny a zdravých hygienických podmienok spolu so znečistením vody jednou z hlavných výziev medzinárodného spoločenstva, najmä pre rozvojové krajiny.¹ Pitná voda je vitálnym elementom ľudského života a svetovej civilizácie. Toky riek putujúce medzi krajinami v spoločnom povodí sú zdrojom napätia medzi štátmi, ale tiež prispievajú k zjednoteniu regiónov. V roku 2001 bývalý generálny tajomník OSN Kofi Atta Annan vyhlásil, že „súperenie o pitnú vodu sa môže stať zdrojom konfliktov a vojen v budúcnosti, hlavne v politicky nestálych regiónoch, akým je napr. Blízky a Stredný východ“.²

Strednú Áziu³ môžeme rovnako vzhľadom na viaceré vnútorné a vonkajšie výzvy a hrozby, ktorým čelí, považovať za nestabilný región. Pritom je možné predpokladať, že miera nestability sa v regióne bude v budúcnosti zvyšovať. Najvýznamnejšími hrozbami sú šírenie radikálneho náboženského (islamského) extrémizmu a terorizmu, ilegálny obchod so zbraňami a narkotikami z Afganistanu z Blízkeho východu, ako aj návrat „islamských bojovníkov“ zo Sýrie a Iraku. Jednou z najvážnejších výziev je aj súperenie o kontrolu vodných tokov a účel využívania vody ako strategickej suroviny. Od začiatku 90-tych rokov minulého storočia boli vodné spory z dôvodu konfliktných potrieb a priorít jednotlivých krajín hlavným zdrojom napätia v Strednej Ázii. Argumentuje sa, že nikde na svete neexistuje tak silný potenciál pre konflikt nad zdrojmi ako v Strednej Ázii. Niektorí autori spomínajú „vodné vojny“, alebo používajú označenia ako „studená vojna Strednej Ázie“.

Z geografického hľadiska sa región rozprestiera od Kaspického mora na západe až po pohorie Tien Shan na juhu a pohorie Altay na východe. Moderné hranice regiónu sú výsledkom sovietskych plánovačov v 20-tych a 30-tych rokoch 20. storočia, a preto nie sú organické

¹ International High-Level Conference on the International Decade for Action „Water for Sustainable Development, 2018-2028“

² IZQUIERDO, L. M. a iný. Water Crisis in Central Asia: Key Challenges and Opportunities.

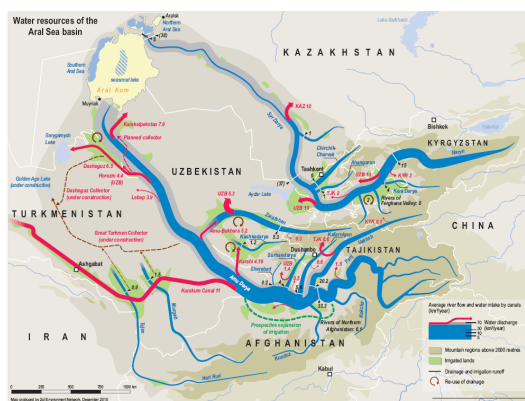
³ Z dôvodu, že existuje viacero definícií regiónu, v článku sa odkazujeme na geografický priestor vymedzený štátnymi hranicami 5 postsovietskych republík – Kazachstan, Kirgizsko, Tadžikistan, Turkménsko a Uzbekistan.

a neodrážajú prísne etnické alebo národnostné delenie. Približne 23 percent populácie Kazachstanu tvoria etnickí Rusi. Etnickí Uzbeci tvoria asi 14 percent obyvateľov Kirgizska a viac ako 13 percent Tadžikistanu. Stredná Ázia je región, v ktorom etnické a regionálne napätie ohrozuje jednotu moderných štátov.⁴

Uzbekistan sa od získania svojej nezávislosti snažil vybudovať v regióne hegemonské postavenie, čo bolo vnímané ostatnými krajinami Strednej Ázie negatívne. Nedôvera voči svojim susedom, nevyriešené štátne hranice, medzietnické spory, islamský extrémizmus a separatizmus v Uzbekistane, obmedzené zdroje, rast obyvateľstva a využívanie energie a vody ako nástrojov rokovania pôsobil na zvyšovanie etnického a cezhraničného napätia - najmä v úrodnom a silno osídlenom Ferganskom údolí, ktoré je rozdelené medzi Uzbekistan, Tadžikistan a Kirgizsko. Toto napätie začalo čiastočne slabnúť až po smrti bývalého prezidenta Uzbekistanu Islama Karimova v septembri 2016 a nástupom Šavkata Mirziojeva, ktorý sa pokúša o reštart vzájomných vzťahov so svojimi susedmi.

1. HISTORICKÝ KONTEXT SPORU

S cieľom porozumenia vodnej krízy v regióne je nutné poukázať na politiku Sovietskeho zväzu voči bývalým sovietskym stredoázijským republikám. V snahe zvýšiť a zabezpečiť dlhodobé zdroje sa sovietska poľnohospodárska politika od roku 1940 zameriavala primárne na zvýšenie výroby bavlny a ryže ako prostriedkov na redukovanie závislosti na importe týchto komodít. Pokusy o modernizáciu a sebestačnosť Sovietskeho zväzu vyústili do nezvratnej transformácie geografie Strednej Ázie. Väčšina vnútrozemskej Strednej Ázie sa nachádza vo vyprahnutej a polovyprahnutej zóne. Politika Moskvy sa zamerala na rozširovanie ornej pôdy na poľnohospodárstvo, budovanie rozsiahlych projektov a generovanie regionálnych vodných zdrojov energie. Tento rozvoj vyústil k odchýleniu riek Amudarja a Syrdarja, ktoré napájali Aralské jazero. Produkovaná hydroelektrina bola súčasťou integrovanej sovietskej štruktúry distribúcie energie.⁵

Obrázok 1 Vodné zdroje povodia Aralského jazera⁶

Sovietsky zväz zaobchádzal s republikami Strednej Ázie ako s jednotným ekonomickým priestorom s prevažne administratívnymi vnútornými hranicami. Zdroje boli riadené z Moskvy a na regionálnej úrovni bolo ich delenie založené na barterovom systéme, ktorý vy-

⁴ FRIEDMAN, G. The World Explained in Maps.

⁵ IZQUIERDO, L. M. a iný. Water Crisis in Central Asia: Key Challenges and Opportunities.

⁶ NOVIKOV V., BEILSTEIN M. Water resources of the Aral Sea basin.

tváral vzájomnú závislosť. Po rozpade Sovietskeho zväzu sa to, čo kedysi bolo domácim problémom ukázalo ako zdroj medzinárodných sporov.⁷

Spor o vodu v regióne sa zhoršil koncom 90-tych rokov. Recipročný mechanizmus, vytvorený v sovietskych časoch a ratifikovaný dohodou z Alma-Aty 1992, prestal pracovať v súčasnej trhovej ekonomike. Komplikovanosť sporu je založená na skutočnosti, že vyše 70 % celkových zdrojov sladkej vody regiónu pochádza z Kirgizska a Tadžikistanu. Ich ekonomické záujmy sú spojené s využívaním potenciálu vodných elektrární cezhraničných riek, pri absencii alternatívnych zdrojov domácej energetiky. Kazachstan, Uzbekistan a Turkmenistan majú primárny záujem vo využívaní vody týchto riek na zavlažovanie, a preto výstavba vodných elektrární na území ich susedov by mohla mať vplyv na ich ekonomické záujmy. Keď krajiny dolného prúdu začali zvyšovať ceny za dodávanú ropu a plyn pre krajiny horného prúdu za výmenu za vodu, Kirgizsko a Tadžikistan čelili výberu – buď platiť medzinárodné ceny za energiu, ktoré budú veľkou záťažou pre ich nerozvinuté ekonomiky, alebo zdokonaľiť ich vlastnú výrobu hydroelektriny. Vybratá bola druhá možnosť.⁸

Tabuľka 1 Vodné zdroje Strednej Ázie (km³/rok)⁹

Krajina	Povodie riek Amudarja	Povodie riek Syrdarja	Povodie Balchašského jazera	Povodie jazera Issyk-Kul	Povodie riek Tarim	Celkovo km ³ /rok	Podiel na regionálnom celkovo
Kazachstan	-	5	24	-	-	28	18 %
Kirgizsko	2	34	0	4	7	47	30 %
Tadžikistan	63	1	-	-	1	65	41 %
Turkmenistan	2,8**	-	-	-	-	3	2 %
Uzbekistan	5	4	-	-	-	9	6 %
Celkom	79*	38	29	4	8	157*	100 %*
Podiel na regionálnom celkovo	50 %	24 %	19 %	2 %	5 %		100 %

Pozn.: * Vrátať príspevku toku rieky Amudarja v Afganistane, čo predstavuje 6,2 km³/rok alebo 3,9 % celkových vodných zdrojov regiónu. ** Vrátať malého príspevku toku rieky Amudarja v Iráne.

2. SPOR O VODU – POTENCIÁL PRERÁŠŤ DO KONFLIKTU?

Spor o vodu v regióne ovplyvňuje niekoľko faktorov, ktoré môžu pôsobiť ako na jeho utlmenie, tak aj na jeho eskaláciu a následný prechod do konfliktu. Za najdôležitejšie považujeme zaistenie energie-vody-potravín, populačný rast, klimatické zmeny a bilaterálne a multilaterálne vzťahy aktérov v regióne. Navyše stále čiastočne nevyriešené štátne hranice vytvárajú problémy etnických menšín, medzietnické konflikty a bránia dobrým susedským vzťahom. Nerovnomerné rozdelenie zdrojov a spôsobilostí je najkritickejšou otázkou, ktorá generuje rozdiely medzi národnými politikami jednotlivých štátov.

2.1 ENERGIA – VODA – POTRAVINY

Vodu, energiu a potravinový systém nie možné posudzovať oddelene, keďže ide o prepojené nádoby. Produkcia potravín spotrebuje 70 % z celkového globálneho čerpania sladkej vody, čím je tento sektor jej najväčším užívateľom. Voda je potrebná aj na produkciu, dopravu alebo použitie všetkých foriem energie. Zabezpečenie energie, vody a potravín ovplyvňuje národnú bezpečnosť, regionálnu stabilitu a ekonomický rast.

Stredná Ázia bola integrovaná prostredníctvom elektrickej siete, známej pod názvom CAPS (Central Asia Power System). Tá umožňovala výmenu elektrickej energie medzi jednotlivými krajinami v závislosti od rozdielov v ich energetických zdrojoch a sezónnych výky-

⁷ KOCAK, K. A. Water disputes in Central Asia: Rising tension threatens regional stability.

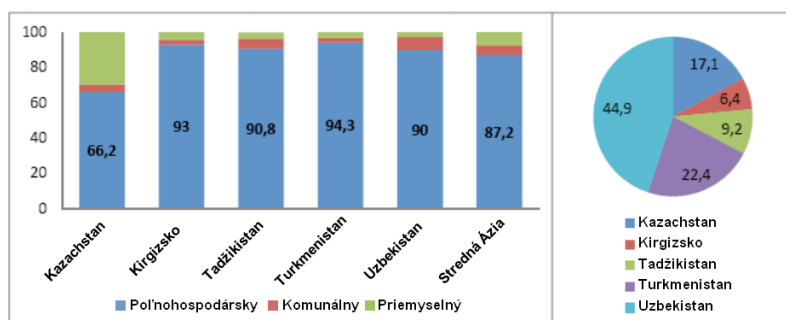
⁸ ROGOZHINA, N. Water Conflicts in Central Asia and Russia's Position.

⁹ The World Bank. Adapting to Climate Change in Europe and Central Asia.

voch v dopyte a ponuke elektrickej energie. Keď sa Turkménsko v roku 2003 stiahlo z CAPS a v roku 2009 aj Uzbekistan a Kazachstan, deficit elektriny v Tadžikistane a Kirgizsku stúpol. Tie sice vytvárajú prebytok elektrickej energie v lete, avšak v zime, najmä v dôsledku zvýšených potrieb vykurovania, trpia jej chronickým nedostatkom. Problémom je teda riadenie vodných zdrojov na výrobu elektrickej energie pre krajiny horného prúdu (Tadžikistan a Kirgizsko), ako aj dostatočné množstvo vody na zavlažovanie pre krajiny dolného prúdu (Uzbekistan, Kazachstan a Turkménsko). Situácia sa stáva čoraz viac kritickejšou v dôsledku rýchlo rastúcej populácie v regióne, pre ktorú musia štáty nájsť nové spôsoby, ako udržať väčšie zásoby potravín a energie.¹⁰

Hlavnou príčinou vodných sporov je skutočnosť, že každá krajina má odlišné aktíva a potreby. Tadžikistan a Kirgizsko sú zdrojom viac ako 75 % vodných zdrojov povodia Aralského jazera, nemajú však takmer žiadne zdroje uhľovodíko. Táto situácia určuje zdroj výroby ich energie. Využívanie vody predstavuje takmer celú produkciu v Tadžikistane a Kirgizsku, zatiaľ čo krajiny dolného prúdu sú pri výrobe energie vysoko závislé na uhľovodíkoch. Pri nedostatku akýchkoľvek iných možností exportu považujú krajiny horného prúdu vodu za spoľahlivý dlhodobý zdroj financií. Vzhľadom na fakt, že Tadžikistan v súčasnosti pracuje len na 5 % svojho potenciálu a Kirgizsko na približne 10 %, zvyšuje sa význam výstavby nových vodných elektrární. Tie by mohli exportovať letný prebytok svojim južným susedom, Afganistanu a Pakistanu, ktorí čelia deficitom elektrickej energie.¹¹

V porovnaní so svetovým priemerom (3,9 %) predstavuje poľnohospodársky sektor v krajinách Strednej Ázie významný podiel v ekonomikách jednotlivých krajín regiónu. Podľa údajov svetovej banky z roku 2015 najzávislejšia krajina na poľnohospodárstve, napriek minimálnej ploche vhodnej na pestovanie, je Tadžikistan, ktorého podiel poľnohospodárskeho sektoru voči celkovému HDP predstavuje 25 %. Nasleduje Uzbekistan – 18,3 % a Kirgizsko – 15,9 %. Kazachstan a Turkménistan profitujú hlavne z exportu uhľovodíkov, preto podiel poľnohospodárskeho sektora na ich ekonomike tvorí v Turkménistane 11,5 % (dostupný údaj iba z roku 2010) a v Kazachstane iba 5 % z celkového HDP krajín.¹²

Obrázok 2 Podiel sektoru ekonomiky a krajiny na spotrebe vody¹³

Distribúcia vody pre poľnohospodárstvo, predstavuje v regióne 87,2%, pričom Uzbekistan spotrebuje až 56 km³ vody ročne, čo je takmer 45 % z celkového objemu regiónu - 124 km³. Pokiaľ ide o distribúciu podľa sektorov, poľnohospodársky sektor Uzbekistanu predstavuje 90%, zatiaľ čo priemyselné využitie je sotva 2,7%. Je však nutné poznamenať, že po rozpade Sovietskeho zväzu sa poľnohospodárske politiky čiastočne prispôbili novým podmienkam. Uzbecká vláda nariadila zníženie produkcie bavlny a zvýšenie pšenice. Podiel pes-

¹⁰ KOCAK, K. A. Water disputes in Central Asia: Rising tension threatens regional stability.

¹¹ Ibidem.

¹² The World Bank. Agriculture, value added (% of GDP).

¹³ KOCAK, K. A. Water disputes in Central Asia: Rising tension threatens regional stability. s. 5.

tovania bavlny sa medzi rokmi 1990 a 1998 znížil z 45 % na 25 %, zatiaľ čo obilniny sa zvýšili z 12 % na 50 %. Pšenica sa tak stala dominantnou plodinou v regióne. Hlavným dôvodom bolo spolu s rastúcou potravinovou bezpečnosťou zníženie potrieb zavlažovania, keďže pšenica oproti bavlně vyžaduje menej ako polovicu vody. Výroba pšenice namiesto bavlny však nezmenila dôležitú úlohu vody. Naopak vysoký rast obyvateľstva v regióne dodáva vodným zdrojom ešte väčší význam.¹⁴ Stále však pretrvávajú problémy s infraštruktúrou, kde zastarané zavlažovacie systémy v regióne sú tak neefektívne, že významná časť vody sa stráca.

2.2 POPULAČNÝ RAST

Ferganské údolie je hlavným zdrojom potravín pre Strednú Áziu. Avšak je to tiež najviac rastúci región Strednej Ázie s populačným rastom až 32 % za posledných 10 rokov.¹⁵ Súčasný počet obyvateľstva Strednej Ázie sa pohybuje na úrovni približne 68 miliónov, pričom vzhľadom na demografický vývoj sa predpokladá, že by mohol v roku 2050 dosiahnuť až 89 miliónov. S populačným rastom budú súčasne rásť požiadavky na zaistenie pitnej vody, energie a potravín. Predpoklad demografického vývoja v regióne preto zvyšuje potenciál konfliktu medzi krajinami horného a dolného prúdu.

Tabuľka 2 Sociálno-ekonomické charakteristiky Strednej Ázie¹⁶

Štát	Kazachstan	Kirgizsko	Tadžikistan	Turkmenistan	Uzbekistan
Obyvateľstvo (miliónov; obyvateľstvo 2050)	18 (23)	6 (8)	9 (14)	5 (7)	30 (37)
HDP (miliárd USD)	184,4	6,6	7,9	35,9	66,7
Podvýživa obyvateľstva (%)	<5	6	33	<5	<5
Poľnohospodárstvo (% HDP)	5	16	25	15	18
Zavlažovaná oblasť (% poľnohospodárskej oblasti)	9	75	85	100	89
Hlavné poľnohospodárske produkty	pšenica, domáce zvieratá	domáce zvieratá	bavlna, pšenica	ovocie, zelenina, bavlna	pšenica, bavlna, ovocie
Produkcia vodnej energie (TWh)	7,9	14	17,1	0	6
Potenciál vodnej energie (TWh)	27	99	317	2	15
Závislosť na cezhraničnej vode (%)	42	0	0	94	77

2.3 KLIMATICKÉ ZMENY

V roku 2007 organizácia International Alert umiestnila celý región na svoj globálny zoznam krajín, ktoré čelia potenciálnej politickej nestabilite z dôvodu klimatickej zmeny a zvyšujúceho sa tlaku na prírodné zdroje a potravinovú bezpečnosť.¹⁷

Globálne otepľovanie a miznutie ľadovcov v pohorí Ťanšan, ktorého sezónne topenie snehu je najväčším prispievateľom väčšiny riek v regióne, zvyšuje predpoklad nedostatku vody. Z dôvodu stúpajúcej teploty pohorie stráca svoju celkovú vodnú zásobu rýchlosťou cca. 223 miliónov kubických metrov ročne. Od roku 1960 priemerná ročná teplota v oblasti stúpa rýchlosťou 0,3 °C za dekádu. Celkový objem ľadovcov v pohorí sa v rozmedzí rokov 1960 až 2000 scvrkol o 15 až 20 percent.¹⁸ Správa svetovej banky o klimatických zmenách v Európe a Strednej Ázii z roku 2009 hodnotí, že projektovaný pokles o 20 % v toku riek v krajinách

¹⁴ Ibidem. s. 5-6.

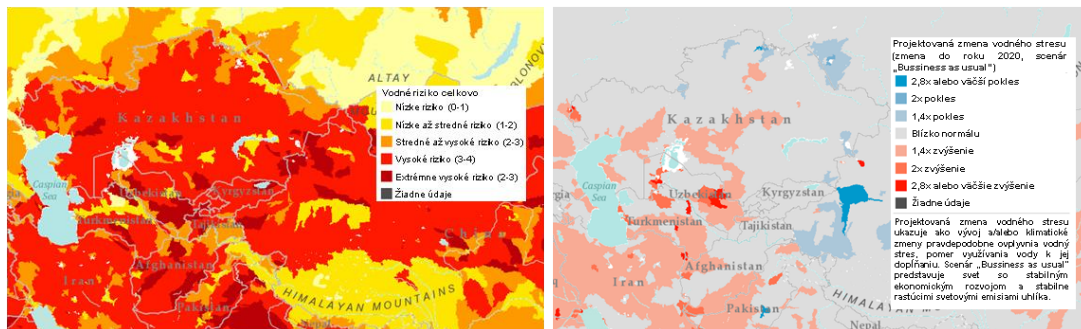
¹⁵ SHABHAZOV, F. Will Central Asia Fight Over Water Resources?

¹⁶ ZHUPANKHAN, A., TUSSUPOVA, K., a BERNDTSSON, R. Could Changing Power Relationships Lead to Better Water Sharing in Central Asia?

¹⁷ IZQUIERDO, L. M. a iný. Water Crisis in Central Asia: Key Challenges and Opportunities.

¹⁸ CHEN, S. How climate change in Central Asia is threatening to spark regional conflict.

horného prúdu skomplikuje súčasný neudržateľný manažment vodných postupov a zvýši dopyt po vode.¹⁹ Klimatická zmena tu hrá úlohu multiplikátora hrozby pre celú Strednú Áziu.

Obrázok 3 Vodné riziko a Projektovaná zmena vodného stresu v Strednej Ázii²⁰

Z máp na obrázku 3 vyplýva, že väčšina územia regiónu má v súčasnosti stredné až extrémne vysoké vodné riziko. Súčasne aj projektované zmena vodného stresu predpokladá zhoršenie situácie predovšetkým v krajinách dolného prúdu.

2.4 VNÚTORNÍ AKTÉRI

Vnútorne politiky jednotlivých krajín Strednej Ázie neovplyvňujú len stabilitu vo vnútri svojich krajín, ale aj v regióne. Krajiny sa stali ekonomickými konkurentmi a využívajú svoje prírodné zdroje na získanie príjmu z exportu. Spor o vodu v regióne sa prejavoval hlavne v konfliktoch na hraniciach medzi obyvateľmi Ferganského údolia, kde sa stretávajú Kirgizsko, Tadžikistan a Uzbekistan. Napätie medzi krajinami vystupňoval v roku 2012 bývalý uzbecký prezident Islam Karimov, ktorý vyhlásil, že „zhoršenie problémov s vodou by mohlo viesť k vážnej konfrontácii, dokonca až k vojne“. Kazachstan má záujem na zaistení stabilného toku riek, ale nevstupoval otvorene do sporu s krajinami horného prúdu. Rovnako ani Turkmenistan, napriek jeho najvyššej závislosti na cezhraničných vodných tokoch.

Tadžicko-uzbecké vzťahy sprevádzalo dlhodobé napätie. Obnovenie islamskej povstaleckej činnosti v auguste 2000 v Uzbekistane a následný vpád ozbrojencov cez uzbecko-tadžické hranice do Uzbekistanu znamenal začiatok otvorene nepriateľských vzťahov. Uzbekistan jednostranne umiestnil nášľapné míny v pohraničných oblastiach a hoci sa táto akcia zamerala na zastavenie vstupu ozbrojencov, hlavnými obeťami boli obyvatelia pohraničnej oblasti. Okrem toho tieto dva štáty v tom istom roku zaviedli vízový režim.²¹

Kirgizsko-uzbecké napäté vzťahy sa datujú ešte do roku 1990, kedy následkom vzbury v kirgizskom meste Oš s majoritným uzbeckým etnikom došlo k úmrtiu približne 300 ľudí. Medzietnické napätie dosiahlo vrchol v júni 2010, kedy násilie medzi uzbeckým a kirgizským etnikom opäť v Oši zanechalo najmenej 418 ľudí mŕtvych. Napätie medzi krajinami zvyšoval aj spor o vodný zásobník Toktogul. Bohaté zdroje vody Kirgizska viedli k intenzívnym hraničným zrážkam s Uzbekistanom niekoľkokrát.²²

Napätie v regióne začalo postupne slabnúť až po smrti Islama Karimova v septembri 2016 a nástupom nového prezidenta Šavkata Mirziojeva, ktorý sa pokúša o reštart vzájomných vzťahov so svojimi susedmi a súčasne s regionálnymi veľmocami Ruskom a Čínou. Uzbekistan, ako najpočetnejšia krajina v regióne s jeho centrálnou oblasťou má potenciál, aby

¹⁹ The World Bank. Adapting to Climate Change in Europe and Central Asia. s.42.

²⁰ Aqueduct Water Risk Atlas.

²¹ KOCAK, K. A. Water disputes in Central Asia: Rising tension threatens regional stability. s. 8.

²² SHABHAZOV, F. Will Central Asia Fight Over Water Resources?

ťazil z regionálnej ekonomiky. Je to ďaleko od Karimovových ranných pokusov o nahradenie Ruska a ustanovenie Uzbekistanu ako hegemonu v Strednej Ázii. Regionálne dohody podporujú meniaci sa obraz Uzbekistanu.

Ministri obrán Kazachstanu a Uzbekistanu dňa 19. augusta 2017 podpísali spoločný plán vojenskej spolupráce, prvú dohodu svojho druhu od vyhlásenia nezávislosti v roku 1991. Od 2017 prebieha vymedzenie konečných sporných úsekov uzbecko-tadžickej štátnej hranice. Nášľapné míny rozmiestňované Uzbekistanom od roku 1999 by mali byť odstránené z pohraničných oblastí do konca roka 2019. Dňa 1. marca 2017 bolo opätovne otvorených desať hraničných priechodov (do roku 2017 fungovali iba dva) s plánom otvoriť všetkých 16. Obmedzenia víz sú zrušené na návštevy trvajúce do jedného mesiaca. Lety medzi oboma hlavnými mestami sa obnovili v apríli 2017 po 25-ročnej prestávke.²³ Dňa 7. augusta 2018 ministerstvá obrán Uzbekistanu a Tadžikistanu podpísali plán vojenskej spolupráce a 17. augusta 2018 tadžický a uzbecký prezident v Taškente dosiahli historickú dohodu na spoločné vybudovanie dvoch vodných elektrární rieke Zarafshan.²⁴

Uzbekistan postupuje rovnako aj voči Kirgizsku. Uzbecký premiér Abdullo Aripov navštívil Kirgizsko 16. augusta 2017 a v ten istý deň prezident Mirziojev nariadil ukončenie systému výstupných víz, ktorý sa predtým používal na zastavenie disidentov cestujúcich do zahraničia.²⁵ V dňoch 5. – 6. septembra 2017 prezident Mirziojev navštívil Kirgizsko, čo bola prvá návšteva hlavy štátu v Kirgizsku po 17 rokoch. Počas návštevy bol otvorený hlavný hraničný priechod, ktorý v roku 2010 Uzbekistan zatvoril po etnickom násilí v Kirgizsku.

Dňa 15. marca 2018 sa uzbecký, kazašský, tadžický a kirgizský prezident zišli v Astane, kde sa dohodli na iniciovaní snáh o zlepšení prepojenia v regióne vrátane obnovenia elektrickej siete z čias sovietskej éry, ktorá uľahčí zdieľanie energie.²⁶ V súvislosti s využívaním vodných zdrojov sa lídri stredoázijských republík stretli v dňoch 20. – 21. júna 2018 v Dušanbe na Medzinárodnej konferencii vysokej úrovne „Voda pre trvalo udržateľný rozvoj 2018-2028“, kde Turkemistan vyzval zúčastnených na vytvorení Medzinárodného vodného a energetického konzorcia na riadenie vodných zdrojov v Strednej Ázii.²⁷

3 ZÁUJMY VONKAJŠÍCH AKTÉROV

Napätie v regióne napriek súčasnému otepleniu vzťahov má potenciál eskalovať do plnohodnotného ozbrojeného konfliktu. Vonkajší aktéri tu hrajú významnú úlohu, pričom majú primárny záujem na stabilite regiónu a využívaní jeho prírodných zdrojov. Je nutné si však uvedomiť, že samotné stredoázijské republiky nie je možné chápať iba ako objekty sekuritizácie, ktoré sú vo svojej zahraničnej politike pasívne. Z historickej skúsenosti si uvedomujú, čo spôsobuje dominancia jediného hegemonu v regióne, a preto sa sami pokúšajú diverzifikovať svoje energetické exporty. Ich rolu tiež nie je možné podceňovať ani v prípade vývoja vzájomných bilaterálnych a multilaterálnych vzťahov, vyrokúvania pre seba výhodných pozícií a udržiavania súťaživosti veľmocí na určitej „výhodnej“ úrovni.

Rusko má výrazný a dynamický vzťah so Strednou Áziou z dôvodu ich spoločnej histórie. Je najvýznamnejším vojenským spojencom vybraných krajín (Kazachstan, Kirgizsko a Tadžikistan) a práve z dôvodu geopolitických príčin Rusko nemôže zostať neutrálne a má záujem o vyriešenie tohto sporu, keďže ohrozuje jeho záujmy a národnú bezpečnosť. Potreba zapojenia sa je však zapríčinená zvýšenou aktivitou a záujmami ďalších medzinárodných ak-

²³ Oxford Analytica. Uzbek-Tajik talks set tone for Central Asian reset.

²⁴ Dispatch News Desk. Uzbekistan and Tajikistan decide to jointly build hydro power plants on Zarafshan River

²⁵ Oxford Analytica. Regional deals bolster Uzbekistan's changing image.

²⁶ Oxford Analytica. Uzbek-Tajik talks set tone for Central Asian reset.

²⁷ RATHGEBER, E. I. Central Asia and its Wider Neighbourhood, July – August 2018.

térov v tomto regióne (USA, EU a Čína). Dnes sú ruské ekonomické záujmy vo vodných zdrojoch Strednej Ázie primárne spojené s využívaním jej hydroelektrického potenciálu.

Čínska iniciatíva „jeden pás, jedna cesta“ (označovaná tiež Ekonomický pás Hodvábanej cesty) sa stala hlavnou prioritou zahraničnej politiky Číny, ktorá má za cieľ expandovať čínsku ekonomiku a politický vplyv. Tento rozsiahly ekonomický koridor a sieť infraštruktúry dá potenciálne Číne neporovnateľný prístup k 60 % svetovej populácie a tretine svetového bohatstva²⁸. Čína tak nepriamo investíciami zasahuje do sporu o vodu v regióne. Potenciálny vznik ozbrojeného konfliktu o vodu medzi krajinami Strednej Ázie by tak mohol destabilizovať región a vytvoriť prekážky pre uvedenú iniciatívu Číny.

USA majú mierne obmedzené možnosti na pôsobenie v regióne hlavne z dôvodu ich geografickej vzdialenosti oproti Rusku a Číne, ktoré ležia v priamom susedstve regiónu. Región má pre USA strategickú polohu, keďže susedí s Afganistanom a zohral významnú úlohu v prvých rokoch operácie Enduring Freedom a misie NATO ISAF. Záujmy USA však vyplývajú hlavne z geopolitického hľadiska. Ak chcú byť súčasťou „novej veľkej hry“, musia pôsobiť v regióne tak, aby vytvorili priaznivé prostredie pre svoje národné záujmy. V záujme USA však nie je vytlačiť Rusko alebo Čínu úplne z oblasti. USA si uvedomujú ich úlohu pre stabilitu a rozvoj regiónu.²⁹

Európska únia spolupracuje s krajinami Strednej Ázie, odkedy získali svoju nezávislosť. Z dôvodu zvýšenia svojej energetickej bezpečnosti únie sú energetické zdroje Strednej Ázie jej osobitným záujmom, keďže EÚ je závislá na externých zdrojoch energie.³⁰ V júni 2007 Európska rada prijala Stratégiu pre Strednú Áziu s cieľom posilniť angažovanosť EÚ v regióne. V kontexte sporu o vodu v regióne Stratégia EÚ pre Strednú Áziu poznamenala, že výroba a distribúcia vodnej energie je rozhodujúca pre podporu stability a prosperity v Strednej Ázii. Jej revízie (2008, 2010, 2012 a 2015) uvádzajú, že vodné hospodárstvo je najcitlivejšou environmentálnou otázkou v Strednej Ázii, ktorá by sa v strednodobom horizonte mohla vyvinúť ako vážna bezpečnostná hrozba pre celý región.

ZÁVER

Región čelí viacerým bezpečnostným hrozbám a výzvam, ako napr. terorizmus, islamský fundamentalizmus a šírenie narkotík, pričom vonkajší aktéri majú primárny záujem na stabilite regiónu a využívanie jeho prírodných zdrojov. Nie menej dôležitou výzvou je povaha samotných stredoázijských režimov, ktoré sú do značnej miery závislé na ich lídrovi. Príkladom je Uzbekistan, ktorý v rámci vlády dlhoročného prezidenta Islama Karimova až do jeho smrti v septembri 2016 bol rezervovaný voči politike Ruska a jeho integračným snahám o obnovenie dominantného vplyvu vo všetkých stredoázijských republikách. Karimov súčasne viedol aj konfrontačnú zahraničnú politiku voči svojim susedom vo Ferganskom údolí – Tadžikistanu a Kirgizsku. Jeho nástupca Šavkat Mirziojev sa naopak snaží obnoviť dobré vzťahy s Ruskom aj s ostatnými republikami v rámci regiónu. Nová politika Uzbekistanu tak dáva nádej na budúcu spoluprácu v rámci regiónu a predchádzaniu možného konfliktu.

Je však nutné si uvedomiť, že z dôvodu prevažne autoritatívnych režimov stredoázijských krajín môže nastať scenár, kedy po smrti/zmene lídra môže dôjsť k zmene/odchýleniu vektora zahraničnej politiky. To môže mať za následok zhoršenie bilaterálnych a multilaterálnych vzťahov a potenciálnu sekuritizáciu zo strany veľmocí. Tento problém je závažnejší aj z dôvodu, že záujmy jednotlivých veľmocí v regióne sa do značnej miery prekrývajú. Vystáva tak otázka, do akej miery dokážu veľmoci v dlhodobom horizonte spolupracovať, a či „nová veľká hra“ bude hrou s nulovým súčtom.

²⁸ NISHTHA, C. Will Central Asia Water Wars Derail China's Silk Road?

²⁹ JOŠČÁK, M. Súčasná ekonomická situácia v regióne Strednej Ázie.

³⁰ EEAS. The European Union and Central Asia: the new partnership in action.

Hrozby v environmentálnom a sociálnom sektore bezpečnosti, do ktorých je možné zaradiť aj kontrolu a spravovanie vodných zdrojov sa naplno prejavujú pravdepodobne až v dlhodobom horizonte. V tomto kontexte je ťažké predikovať, či by došlo k spolupráci jednotlivých stredoázijských krajín a veľmocí alebo k ich konfrontácii. Z dôvodu zaradenia celého regiónu na globálny zoznam krajín, ktoré čelia potenciálnej politickej nestabilite z dôvodu klimatickej zmeny a zvyšujúceho sa tlaku na prírodné zdroje a potravinovú bezpečnosť, je nutné s touto hrozbou počítať. Súčasne je nutné brať do úvahy aj skutočnosť, že klimatické zmeny spoločne s predpokladaným nárastom obyvateľstva v regióne hrajú úlohu multiplikátora hrozby pre celú Strednú Áziu.

Investície do infraštruktúr, zmena štruktúr ekonomík jednotlivých krajín Strednej Ázie a podpora a spolupráca veľmocí je kritická na odvrátenie environmentálnych a sociálnych hrozieb v dlhodobom horizonte. V súčasnosti je možné hodnotiť čínsku iniciatívu novej hodvábnej cesty ako jednu z najdôležitejších, ktorá podporuje energetické a dopravné cesty v regióne, ako aj poskytuje stimuly a technické riešenia na zvýšenie efektívnosti poľnohospodárstva. Súčasne však vytvára čiastočnú závislosť Strednej Ázie na Číne, čo môže zvýšiť trenie s ostatnými veľmocami pôsobiacimi v regióne, hlavne s Ruskom a USA.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Adapting to Climate Change in Europe and Central Asia*. [online] The World Bank: 1. jún 2009 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<http://documents.worldbank.org/curated/en/127181468024643244/pdf/489480ESW0ECA010Box338935B01PUBLIC1.pdf>>
- Agriculture, value added (% of GDP)*. [online] The World Bank: 2005 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<http://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS>>
- Aqueduct Water Risk Atlas*. [online] World Resource Institute: 2015 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<http://www.wri.org/applications/maps/aqueduct-atlas/#x=74.71&y=37.18&s=ws!20!28!c&t=waterrisk&w=def&g=0&i=BWS-16!WSV-4!SV-2!HFO-4!DRO-4!STOR-8!GW-8!WRI-4!ECOS-2!MC-4!WCG-8!ECOV-2!&tr=ind-1!prj-1&l=4&b=usa-topo&m=projected>>
- CHEN, Stephen. *How climate change in Central Asia is threatening to spark regional conflict*. [online] South China Morning Post: 6. január 2017 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2059862/water-conflicts-central-asia-pose-threat-chinas>>
- Dispatch News Desk. *Uzbekistan and Tajikistan decide to jointly build hydro power plants on Zarafshan River*. [online] Dispatch News Desk: 17. august 2018 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<https://dnd.com.pk/uzbekistan-and-tajikistan-decide-to-jointly-build-hydro-power-plants-on-zarafshan-river/148683/amp>>
- FRIEDMAN, George. *The World Explained in Maps*. [online] : 2017 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<https://liberlibris.tumblr.com/post/159296586939/the-world-explained-in-maps-george-friedman-new>>
- International High-Level Conference on the International Decade for Action „Water for Sustainable Development, 2018-2028“ [online] : 20. jún 2018 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<https://wsdconf2018.org/about-conference/>>
- IZQUIERDO, Lisa Marie, STANGERHAUGEN, Mari, CASTILLO, Diana, NIXON, Robert, a JIMENEZ, Gloria. *Water Crisis in Central Asia: Key Challenges and Opportunities*. 2010. Milano: New School University Milano [online] : december 2010 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<http://milanoschool.org/wp-content/uploads/2012/10/Water-crisis-in-Central-Asia-Key-Challenges-and-Opportunities.doc>>

- JOŠČÁK, Martin. *Súčasná ekonomická situácia v regióne Strednej Ázie*. 2017. 8. medzinárodná vedecká konferencia, Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017, liptovský Mikuláš, ISBN 978-80-8040-551-9, s. 190-199.
- NISHTHA, Chugh. *Will Central Asia Water Wars Derail China's Silk Road?* [online] The Diplomat : marec 2017 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<http://thediplomat.com/2017/03/will-central-asia-water-wars-derail-chinas-silk-road/>>
- KOCAK, Konur Alp. *Water disputes in Central Asia: Rising tension threatens regional stability*. [online] European Parliament Think Tank : 28. október 2015 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <[http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2015\)571303](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2015)571303)>
- NOVIKOV Viktor, BEILSTEIN Matthias. *Water resources of the Aral Sea basin*. [online] Zoï Environment Network : 31. december 2010 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vod-res-bam-e.gif>>
- Oxford Analytica. *Regional deals bolster Uzbekistan's changing image*. [online] Oxford Analytica : 21. august 2017 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<https://dailybrief.oxan.com/Analysis/ES223930/Regional-deals-bolster-Uzbekistans-changing-image>>
- Oxford Analytica. *Uzbek-Tajik talks set tone for Central Asian reset*. [online] Oxford Analytica : 16. marec 2018 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<https://dailybrief.oxan.com/Analysis/DB230423/Uzbek-Tajik-talks-set-tone-for-Central-Asian-reset>>
- RATHGEBER, Elena Imbimbo. *Central Asia and its Wider Neighbourhood, July – August 2018*. Independent Conflict Research and Analysis (ICRA)
- ROGOZHINA, Natalia. *Water Conflicts in Central Asia and Russia's Position*. [online] New Eastern Outlook : 24. február 2014 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<http://journal-neo.org/2014/02/24/rus-vodny-e-konflikty-v-tsentral-noj-azii-i-pozitsiya-rossii/>>
- SHABHAZOV, Fuad. *Will Central Asia Fight Over Water Resources?* [online] forbes.com : 6. február 2017 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<https://www.forbes.com/sites/realspin/2017/02/06/will-central-asia-fight-over-water-resources/#43c126924c1f>>
- The European Union and Central Asia: the new partnership in action*. [online] : European Union External Action : Jul 2016 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/4890/the-european-union-and-central-asia-the-new-partnership-in-action_en>
- ZHUPANKHAN, Aibek, TUSSUPOVA, Kamshat, a BERNDTSSON, Ronny. *Could Changing Power Relationships Lead to Better Water Sharing in Central Asia?* [online] : MDPI : 20. február 2017 [cit. 2018-09-12]. Dostupné na internete: <<http://www.mdpi.com/2073-4441/9/2/139>>

Ing. Martin JOŠČÁK
 externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
 AOS gen. M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš
 E-mail: martin.joscak81@gmail.com

KONCEPČNÝ RÁMEC NASADENIA SLOVENSKEHO PORADESKÉHO TÍMU V OPERÁCII ISAF AFGANISTAN V ROKU 2014

CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR THE DEPLOYMENT OF THE SLOVAK SECURITY FORCE ADVISORY TEAM IN ISAF AFGHANISTAN IN 2014

Jaroslav KOMPAN

ABSTRACT

The article deals with the conceptual framework of deploying the Slovak advisory team in the ISAF operation in Afghanistan. The article focuses mainly on the clarification of the fulfillment of the assistance and advisory tasks aimed at developing the military capabilities of the Afghan National Army by the military contribution of the Armed forces of the Slovak republic (AF SR).

Keywords: ISAF, Afghan National Army, Slovak advisory team.

ÚVOD

Operácia medzinárodných bezpečnostných pomocných síl (International security assistance force - ISAF) v Afganistane bola vedená s hlavným cieľom podporiť vládu Afganistanu (Government of Islamic republic of Afganistan – GI_{RoA}) za účelom redukcie schopností a vôle povstalcov bojovať tzn. aplikáciou prvkov protipovstaleckých operácií (Counterinsurgency - COIN), podporou budovania a rozvoja schopností Afganských národných bezpečnostných síl (Afghan national security forces – ANSF) a dosiahnutím udržateľného progresu v oblasti vládnutia, sociálneho a ekonomického rozvoja.¹ Konečným cieľom ISAF bolo dosiahnutie takého bezpečnostného stavu afganskej spoločnosti, kedy ANSF budú spôsobilé zabezpečiť v krajine prostredie, ktoré umožní GI_{RoA} realizovať progresívny ekonomický a spoločenský rozvoj afganského národa a eliminuje povstalcov a militantné skupiny v ich schopnosti voľne pôsobiť a ovplyvňovať miestne obyvateľstvo.

1. VÝCHODISKOVÁ SITUÁCIA NA NASADENIE SLOVENSKEHO PORADENSKÉHO TÍMU V AFGANISTANE

Dňa 5. decembra 2001 sa na Bonnskom summite dohodli hlavné afganské strany na vytvorení spoločnej vlády v Afganistane.² Bola prijatá dohoda o Afganistane, ktorej kľúčovou súčasťou bolo nasadenie medzinárodných bezpečnostných síl s cieľom vybudovať politicky neutrálne prostredie. Od decembra 2001 boli v Afganistane nasadzované koalíčné sily ISAF, za účelom poskytnutia pomoci GI_{RoA} pri udržaní bezpečnostného prostredia v Kábule a jeho blízkom okolí. Dňa 11. augusta 2003 NATO prevzalo vedúcu úlohu nad jednotkami ISAF v Afganistane. Od júna 2004 sa Ozbrojené sily Slovenskej republiky (OS SR) aktívne zapájali do operácie ISAF na základe uznesení Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR). Dňa 13. októbra 2004 bezpečnostná rada Organizácie spojených národov (OSN) svojim uznesením UNSCR 1510 rozšírila mandát ISAF na celé územie Afganistanu. Od októbra 2004 do 6. ok-

¹ ISAF's mission in Afghanistan

² Bonn Agreement, 2001

tóbra 2006 prevzal veliteľ ISAF zodpovednosť za celý priestor operácie ISAF v Afganistane a prevzatím poslednej provincie (Východ) bola skončená 2. fáza operácie – Expanzia a začala 3. fáza – STABILIZÁCIA (STABILIZATION), ktorej cieľom bolo pomôcť budovať Afganskú národnú armádu (Afghan national army – ANA) a Afganskú národnú políciu (Afghan national police – ANP). V novembri 2010 na summite NATO v Lisabone Aliancia odsúhlasila prechod do 4. fázy operácie – PRECHOD (TRANSITION) s cieľom postupne odovzdať zodpovednosť za bezpečnosť a správu Afganistanu jeho vojenským a bezpečnostným orgánom. V máji 2012 na summite NATO Aliancia schválila deklaráciu o ukončení operácie ISAF do 31. decembra 2014 a o pokračovaní partnerstva medzi NATO a Afganistanom po roku 2014. Dňa 27. februára 2013 Národná rada Slovenskej republiky (NR SR) svojim uznesením č. 113 schválila návrh na vyslanie vojenskej spôsobilosti poradného tímu pre manévrový úderný prápor brigády rýchlej reakcie ANA v rámci kritickej priority pre operáciu ISAF.³

Uvedené vyslanie reagovalo na vývoj operácie ISAF v Afganistane. Na konci roku 2011 a začiatkom roku 2012 začali koalíčné sily prenechávať líderskú úlohu v bezpečnostných operáciách ANSF takmer vo všetkých regiónoch Afganistanu. Hlavný zámer tejto snahy bolo umožniť stiahnutie bojových jednotiek ISAF z priestoru operácie najneskôr do konca roku 2014.⁴ Na dosiahnutie tohto cieľa ISAF uviedol do platnosti koncept asistencie bezpečnostným silám „Security Force Assistance (SFA).“⁵ Koncept SFA bol schválený veliteľom ISAF koncom roku 2011 a tiež schválený NATO začiatkom roku 2012. Ako konsekvencia týchto rozhodnutí sa SFA stalo primárnym faktorom fázy „Prechodu“ operácie ISAF a elementom, ktorý zaručoval úspešné odovzdanie operačných úloh ANSF a umožňoval stiahnutie koalíčných síl z Afganistanu v priebehu nasledujúcich rokov. Koncept SFA sa stal metódou, ktorá bola používaná koalíčnými jednotkami v Afganistane na podporu plnenia ich operačných úloh v partnerstve s ANSF.⁶ Tento koncept zahŕňal najmä organizovanie, výcvik, doplnenie, obnovu a poradenstvo (Organize, Train, Equip, Rebuild - build, and Advise and assist - OTERA) a tým zvyšovanie operačnej efektivity domácich bezpečnostných síl. To pre NATO znamenalo znižovanie počtu koalíčných bojových síl nasadených v Afganistane, ale na druhej strane zvyšovanie príspevku na asistenciu domácim bezpečnostným silám. Tiež ale muselo dôjsť k zmene myslenia a upustenie od systému mentoringu, ktorý vyžadoval nepretržitú prítomnosť mentorov u afganských jednotiek. Koncept poradenstva sa skôr zameriaval na podporu už vycvičených domácich bezpečnostných síl a rozvíjal ich bojový potenciál vykonávaním poradenstva, pomoci, výcviku a systémového rozvoja kritických spôsobilostí.

Na uvedené skutočnosti reagovalo aj nasadenie slovenského poradenského tímu manévrových úderných síl (Mobile strike force Security force advisory team - MSF SFAT) začiatkom roku 2014. Rozhodujúcou úlohou MSF SFAT bolo vykonávanie asistencie pre manévrový úderný prápor rýchlej reakcie ANA. Tím zložený z príslušníkov OS SR plnil úlohy v súlade s mandátom NR SR. To vyžadovalo plniť úlohy podpory, čiastočného mentoringu a komplexného poradenstva ANA v provinciách Kandahár a Zabul so schopnosťou nasadenia na celom území Afganistan. MSF SFAT vykonával poradenskú činnosť tykajúcu sa velenia a riadenia a zároveň poskytoval podporu pri plánovaní taktických nasadení v ofenzívnych, defenzívnych, umožňujúcich a stabilizačných aktivitách. Zásadnými parametrami, ktoré ovplyvňovali optimálne plnenie operačných úloh MSF SFAT, boli bezpečnostná situácia v provinciách Kandahár a Zabul a aj ich geomorfologická členitosť.

³ Uznesenie NR SR č. 113/2013

⁴ IJC Operations Plan 1391, 2012

⁵ KELLY, K. et. al.. Security force assistance in Afghanistan: Identifying lessons for future efforts. 2011

⁶ AJP-3.16 Allied Joint Doctrine for Security Force Assistance, 2016

2. HODNOTENIE PRIESTORU OPERÁCIE SLOVENSKEHO PORADENSKÉHO TÍMU V AFGANISTANE

Bezpečnostná situácia v Afganistane bola v roku 2014 extrémna. Príslušníci opozičných síl vykonávali kinetické a nekinetické aktivity proti medzinárodným koalíčným silám, ANSF, vládnym inštitúciám a ich predstaviteľom, ako aj voči miestnemu obyvateľstvu. Medzi hlavné druhy kinetických aktivít povstalcov patrili priame a nepriame útoky s použitím ručných strelných zbraní, protitankových zbraní, improvizovaných výbušných prostriedkov (Improvised Explosive Device - IED), samovražedné, raketové a mínometné útoky.⁷ Značnú hrozbu predstavovala aj nevybuchnutá munícia (Unexploded ordnance - UXO) a opustená munícia (Abandoned ordnance - AXO) z predchádzajúcich konfliktov. Útoky povstalcov boli vykonávané na vojenské základne koalíčných aj domácich bezpečnostných síl, ako aj na jednotky plniace operačné úlohy mimo základní. Ďalšou hrozbou boli incidenty spojené s infiltráciou povstalcov do koalíčných základní („Insider Threat“) a útoky proti koalíčným silám zo strany príslušníkov ANSF („Green on Blue“). Tieto incidenty boli zväčša dôsledkom neadekvátneho prístupu príslušníkov koalíčných síl k príslušníkom ANSF, ako aj pretrvávajúcou schopnosťou povstalcov infiltrovať sa do ANSF.⁸ Nekinetické aktivity povstalcov boli zamerané na zastrasovanie miestneho obyvateľstva a na informačnú kampaň.

Hrozby a následné riziká vyplývali aj z geografického prostredia, v ktorom bola poradenská činnosť vykonávaná. Terén v provinciách Kandahár a Zabul je členitý s výrazne zarezanými údoliami a úžľabinami. Riečna sieť spadá do povodia rieky Helmand. Charakter rieky Helmand a jej prítokov, ktoré boli najmä v jarnom období rozvodnené a chýbajúca infraštruktúra (mosty), výrazne ovplyvňovala mobilitu a manéver v priestore operácie. Prekonanie tokov bolo možné vykonať len po mostoch alebo cez brody. Výrazným obmedzujúcim faktorom, ktorý spomaľoval tempo operácií bola obmedzená dopravná infraštruktúra v provinciách Kandahár a Zabul, kde cestná sieť pozostávala najmä z komunikácií bez spevneného povrchu, ktoré neboli prejazdné v období topenia sa snehovej pokrývky a jarných dažďov. Výnimku tvorila len hlavná cesta (na niektorých úsekoch spevnený povrch) smerujúca z Kandaháru do Kábulu cez provinciu Zabul (tzv. Highway 1), ktorá umožňovala celoročný pohyb vozidiel.

Všetky vyššie spomenuté faktory zásadným spôsobom ovplyvňovali nasadenie slovenského MSF SFAT. Najmä extrémna bezpečnostná situácia zväzovala ruky poradcom, ktorí ale museli dodržiavať veliteľom ISAF stanovený koncept SFA.

3. KONCEPT ASISTENCIE BEZPEČNOSTNÝM SILÁM CESTOU PORADENSKÝCH TÍMOV V AFGANISTANE

Základná premisa, ktorá platí pri plnení konceptu SFA v Afganistane je, že ANSF vykonávali a vykonávajú najmä protipovstalecké operácie. Napriek všetkým snahám, ale stále nedošlo k úplnému obmedzeniu povstaleckých štruktúr v Afganistane. To znamená, že celé zameranie konceptu SFA musí smerovať k podpore kapacít a spôsobilostí ANSF na vedenie operácií COIN a zároveň musí znižovať riziká vyplývajúce z operačného prostredia. To ale vyžaduje a v dobe nasadenia slovenského MSF SFAT vyžadovalo od poradcov dokonalé pochopenie špecifik COIN operácií vo všetkých oblastiach (plánovanie, logistická podpora, spravodajstvo, palebná podpora, ženíjná podpora) a dôsledné prenášanie tohto pochopenia na domácu jednotku. Preto sa aj v rokoch 2012 – 2014 primárnou zložkou na prenášanie tohto všeobecného chápania COIN prostredia stali SFAAT (v prípade Regionálneho veliteľstva Juh označované len SFAT), ktoré boli podriadené regionálnym veliteľstvám ISAF a zároveň vykonávali styčné úlohy medzi koalíčnými jednotkami a ANSF najmä ANA.

⁷ <http://icasualties.org/oef/>

⁸ https://www.longwarjournal.org/archives/2012/08/green-on-blue_attack.php

Koncept SFA bol v rokoch 2012 – 2014 vykonávaný najmä formou poradenstva počas základného výcviku a zladenia miestnych jednotiek a potom v rámci ich prípravy na samostatné vedenie operácií. Samotné vykonanie operácií prebiehalo bez zásahov poradcov, čo zabezpečovalo zvyšovanie kredibility ANSF najmä v očiach civilného obyvateľstva. Samotné poradenstvo bolo vykonávané na 3 úrovniach:⁹

- Úroveň 1 – najvyššia úroveň poradenstva. Bola využívaná aj slovenským MSF SFAT. Poradenská jednotka vykonáva poradenstvo domácej jednotky na dennej báze. SFAT je umiestnený na rovnakej základni (prípadne veľmi blízkej koalíčnej základni) a je pripravený okamžite reagovať na požiadavky domácej jednotky, vrátane vykonávania spoločných operácií.
- Úroveň 2 – Poradenská jednotka kooperuje s domácou spôsobilou jednotkou a sleduje len dodržiavanie štandardov a rozvoj spôsobilostí stanovených velením ANSF. SFAT takúto činnosť môže vykonávať aj v prospech viacerých domácich jednotiek, pretože nie je potrebný denný dohľad.
- Úroveň 3 – najmenej efektívna forma poradenstva. Kontakt s domácou jednotkou poradcovia vykonávajú len cestou telekomunikačných prostriedkov, fyzické návštevy sú obmedzené len na organizovanie spoločných konferencií, kde domáce jednotky samostatne dokladujú level svojho rozvoja.

Bez ohľadu na úroveň poradenstva, bolo ale nutné dodržiavať pokyny veliteľa ISAF nazývané 15 princípov SFA:¹⁰

1. SFA je cesta ako dosiahnuť celkový úspech operácie ISAF.
2. Jedno veliteľstvo a jedna úloha pre jeden SFAT.
3. SFA nie je vykonávaná len prostredníctvom SFAT, ale vykonávajú ju všetky jednotky prichádzajúce do kontaktu s afganskými partnermi.
4. Pred vykonaním poradenstva plne pochopiť situáciu partnerskej jednotky.
5. Rozvíjať celý bezpečnostný sektor v Afganistane nie len ANA.
6. Jedna domáca jednotka podporovaná jedným SFAT.
7. Zlyhanie partnerskej jednotky nie je zlyhaním SFAT.
8. Lepšie keď domáca jednotka vykoná niečo dostatočne, ako keby to koalíčná jednotka urobila perfektne.
9. Pochopiť, že SFA sa vykonáva v Afganistane.
10. SFA musí byť založená na požiadavkách afganských jednotiek nie koalíčných.
11. Kultúrne rozdiely nemôžu rozdeľovať.
12. Je potrebné udržiavať sieť senzorov, ktoré zabezpečia včasné varovanie a vyhodnotenie.
13. ANSF hrajú vedúcu úlohu v operáciách.
14. Je v súlade so zámerom veliteľa ISAF nesplniť neefektívne požiadavky.
15. SFAT musí byť neustále sa učiaci a pružne reagujúca organizačná štruktúra.

Z uvedených princípov na vykonávanie SFA je viditeľné, že hlavným zámerom veliteľa ISAF bolo plne podporiť zvyšovanie kapacít a spôsobilostí ANSF, ale bez plytvania personálnymi, materiálnymi a finančnými zdrojmi. Aj slovenský MSF SFAT musel dodržiavať uvedené zásady, čo bolo zásadným determinujúcim faktorom pre vykonávanie spoločných operácií s afganským partnerom.

⁹ <http://www.afghanwarnews.info/sfa/afghanistansfa.htm>

¹⁰ <http://www.afghanwarnews.info/sfa/15principlesofsfa.htm>

ZÁVER

Afganistan už niekoľko dekád čelí rozvratu. Na regionálnej úrovni moc v rukách stále držia namiesto GIROA povstalecké siete (Taliban, al Qaeda, Islamský štát alebo sieť Haqqani). Títo bezpečnostní aktéri neustále hľadajú a využívajú slabiny GIROA a ANSF. Práve podporovanou transformáciou ANSF na samostatné, dobre vycvičené, motivované a vybavené bezpečnostné sily, dokáže GIROA projektovať svoju silu do všetkých regiónov Afganistanu. Operácia ISAF svojim konceptom SFA výrazným spôsobom prispela k efektívnej transformácii ANSF.

Ambícia SR nasadiť do operácie ISAF v roku 2014 slovenský SFAT vyplynula z prechodu operácie ISAF do fázy „Prechodu.“ SR ako plnohodnotný člen NATO mala tiež eminentný záujem o rozvoj bezpečnostného sektoru v Afganistane a podporu GIROA. Na druhej strane, samotné nasadenie SFAT prinášalo so sebou vysoké riziko ohrozenia života pre príslušníkov OS SR. Zároveň, vzhľadom na celkovú bezpečnostnú situáciu v Afganistane a zameranie konceptu SFA, musel slovenský SFAT zvládnuť a osvojiť si kultúrne, náboženské, etnické a geografické špecifiká v priestore nasadenia,¹¹ s cieľom minimalizácie GREEN on BLUE incidentov. Okrem dokonalého osvojenia si postupov voči útokom s použitím IED, ručných strelných zbraní a komplexným a raketovým útokom, bolo tieto postupy potrebné, z dôvodu vykonávania spoločných operácií, zladit' s afganskými aj koalíčnými partnermi. Ďalšou úlohou postavenou pred slovenský MSF SFAT bolo zvládnuť špecifiká vykonávania operácií manévrovým úderným práporom brigády okamžitej reakcie ANA, ktorý bol podporovanou jednotkou, s ohľadom na zoznam rozhodujúcich úloh (Mission Essential Task List - METL) stanovený ministerstvom obrany Afganistanu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- HRNČIAR, M.: The Counterinsurgency Operating Environment. In: The 24th International Conference. The Knowledge-Based Organization : Conference proceedings 1. Management and Military Sciences [elektronický zdroj]. Sibiu : “Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy, Sibiu, 2018. - ISBN 978-973-153-325-4, s. 87-92.
- KELLY, K. et. al.: Security force assistance in Afghanistan: Identifying lessons for future efforts. Santa Monica: Rand Corporation. 2011.
- ROGGIO, B. – LUNDQUIST, L.: Green-on-Blue Attacks in Afghanistan: The Data. Dostupné na internete: <https://www.longwarjournal.org/archives/2012/08/green-on-blue_attack.php>.
- AJP-3.16 Allied Joint Doctrine for Security Force Assistance, Edition A Version 1. 2016.
- Bonn Agreement: Agreement on provisional arrangements in Afghanistan pending the re-establishment of permanent government institutions. Dostupné na internete: <<http://www.un.org/News/dh/latest/afghan/afghan-agree.htm>>.
- ISAF Joint Command (IJC), Operations Plan 1391, Annex F - Security Force Assistance, 10 April 2012.
- ISAF's mission in Afghanistan. Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm>.
- Operation Enduring Freedom casualties. Dostupné na internete: <<http://icasualties.org/oef/>>.
- Report to Congress: Enhancing Security and Stability in Afghanistan. Department of the Defense. 2015.
- Security Force Assistance (SFA) in Afghanistan. Dostupné na internete: <<http://www.Afghanwarnews.info/sfa/afghanistansfa.htm>>.

¹¹ HRNČIAR, M.: The Counterinsurgency Operating Environment. 2018, s. 89.

U.S. Army Field Manual FM-3-07.1 Security force assistance. Washington DC. 2009.
Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky č. 113/2013 k návrhu na vyslanie, predĺženie času vyslania a ukončenie času vyslania príslušníkov ozbrojených síl Slovenskej republiky vo vojenskej operácii ISAF .
15 principles of SFA. Dostupné na internete:
<<http://www.afghanwarnews.info/sfa/15principlesofsfa.htm>>.

kpt. Ing. Jaroslav KOMPAN
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
jaroslav.kompan@aos.sk

VÝCVIK MANÉVROVÉHO ÚDERNÉHO PRÁPORU AFGÁNSKEJ NÁRODNEJ ARMÁDY SLOVENSKÝM PORADENSKÝM TÍMOM V OPERÁCII ISAF AFGANISTAN V ROKU 2014

TRAINING OF THE AFGHAN NATIONAL ARMY MOBILE STRIKE FORCE BATTALION BY THE SLOVAK SECURITY FORCE ADVISORY TEAM IN ISAF AFGHANISTAN IN 2014

Jaroslav KOMPAN

ABSTRACT

The article deals with the overall perspective on the deployment of Slovak security force advisory team (SFAT) in ISAF Afghanistan in 2014. The center of gravity of the article is to describe the development of capabilities of a mobile strike force battalion with regard to the training provided by the Slovak advisory team.

Keywords: training, Afghan National Army, Slovak advisory team, mobile strike force.

ÚVOD

Od prvej bojovej operácie v roku 2001 až do ukončenia operácie medzinárodných bezpečnostných pomocných síl (International security assistance force - ISAF) v roku 2014 sa do popredia dostávala potreba splniť projektovaný koncový stav. Najdôležitejšou úlohou pre jednotky ISAF bolo najmä zabezpečiť transformáciu Afganských národných bezpečnostných síl (Afghan national security forces – ANSF) tak, aby boli samostatne schopné efektívne zabezpečiť vonkajšiu aj vnútornú ochranu Afganistanu. Jedným z kritických komponentov tejto transformácie sa stala asistancia bezpečnostným silám (Security force assistance - SFA), ktorá zabezpečovali tranzíciu z koalíciej operácie ISAF na národnú operáciu ANSF cestou poradenstva afganským bezpečnostným silám. Na druhej strane, aj napriek všeobecnému pochopeniu úlohy poradcov na všetkých úrovniach velenia a riadenia Organizácie severoatlantickej zmluvy (North Atlantic Treaty Organization – NATO), ich nasadenie a činnosť v priestore operácie neboli vždy optimálne plánované.¹

Koncept poradenstva bezpečnostným silám vyžaduje nasadenie skúsených jednotlivcov a tímov (Security force assistance advisory team – SFAAT), ktorí asistujú domácej jednotke dosiahnuť level, ktorý je požadovaný nadriadeným národným veliteľstvom jednotky.² Táto požiadavka nemôže byť splnená len transformáciou doktrinálneho prostredia, ale vyžaduje aj systematické vzdelávanie a výcvik veliteľov, štábov a jednotiek. Zároveň sa do popredia dostáva aj potreba pochopenia miestnych špecifik krajiny tak, aby nedochádzalo ku konfliktným situáciám vyplývajúcich z nedostatočného rešpektu k ANSF. Na uvedenú požiadavku pružne zareagovala aj Slovenská republika a v roku 2014 vyslala do Afganistanu 2 rotácie poradenského tímu, aby preukázala svoj eminentný záujem na transformácii ANSF, so zameraním na mobilné úderné sily (Mobile strike force – MSF) Afganskej národnej armády (Afghan national army – ANA).

¹ MOERBE,W.: Early Mistakes with Security Forces Advisory Teams in Afghanistan, 2013.

² FM-3-07.1 Security force assistance, 2009

1. MIESTO A ÚLOHA MANÉVROVÝCH ÚDERNÝCH PRÁPOROV AFGANSKEJ NÁRODNEJ ARMÁDY

Úlohou Mobilných úderných síl Afganskej národnej armády (MSF ANA) je vykonávanie bezpečnostných operácií, koncentrácia sily, manévrová podpora a prieskumné operácie v rámci svojich spôsobilostí, ofenzívne a defenzívne aktivity s využitím vysokého stupňa taktickej a operačnej mobility a palebnej sily.³ Nasadenie MSF pokrýva možné taktické využitie v rámci celého spektra operácií, vrátane umožňujúcich a stabilizačných aktivít. MSF prápor vykonáva činnosť ako samostatný manévrový element alebo ako prápor rýchlej reakcie (Quick Reaction Force - QRF) v prospech armádneho zboru ANA. Podriadené roty MSF práporu môžu podporovať taktické jednotky v rámci priestoru operácie armádneho zboru alebo iných taktických jednotiek podľa rozhodnutia Generálneho štábu ANA (GŠ ANA). MSF je zložené z 2 MSF brigád, ktoré zahŕňajú celkom a 7 MSF práporov, ktoré sú rozmiestnené regionálne v provinciách pod priamym plným velením a riadením GŠ ANA a taktickým riadením (Tactical Control – TACON) armádneho zboru ANA v danej provincii.⁴ Organizačná štruktúra, vybavenie a výcvik MSF práporov plne podporuje vyššie uvedený rozsah úloh. Zároveň aj personál doplňovaný do MSF práporov spĺňa vyššie štandardy ako personál doplňovaný do štandardných manévrových jednotiek. Každý MSF prápor (rovnako aj slovenským SFAT podporovaný 4 MSF prápor) sa skladá z 5 rôt (3 manévrové roty, 1 rota bojovej podpory a 1 rota bojového zabezpečenia). Každá manévrová rota obsahuje veliteľský element a 3 manévrové čaty, ktoré sú vybavené špeciálnym kolesovým vozidlom (priamo určeným pre MSF jednotky) vo verzii obrnenej bezpečnostné vozidlo (Armoured security vehicle - ASV).⁵ Rota bojovej podpory sa skladá z prieskumnej čaty (prieskumná verzia ASV), ženijnej bojovej čaty (ženijná verzia ASV) a mìnometnej čaty (ASV vo verzii nosič mìnometu). Zámerom uvedenej organizačnej štruktúry bolo vytvoriť nástroj okamžitej reakcie pre GŠ ANA, ale aj veliteľov zborov v jednotlivých provinciách, pretože štandardné manévrové jednotky ANA sú pešie alebo využívajú neobrnenu techniku (vojenské modifikácie civilných vozidiel 4x4 pick-up).

Vzhľadom na uvedené špecifiká, musel byť výcvik aj samotná poradenská činnosť slovenského SFAT priamo podporujúca túto unikátnu spôsobilosť. Preto bolo nutné, počas podpory 4 MSF práporu, zamerať poradenstvo najmä na rýchle prijímanie rozhodnutí veliteľom práporu, štábom a veliteľmi rôt. Ďalším kritickým prvkom bol rozvoj schopnosti vykonávať agresívny manéver a zabezpečiť projekciu bojového potenciálu MSF práporu v celom pridelenom priestore operácie s dôrazom na udržanie vysokého tempa postupu a schopnosti prežitia aj na bojisku s extrémnym výskytom výbušných hrozieb. Samozrejme, zásadným prvkom bol aj rozvoj schopností príslušníkov práporu pri údržbe pridelenej techniky a zbraňových systémov tak, aby bola jednotka neustále bojaschopná bez obmedzení.

2. VÝCVIK MANÉVROVÉHO ÚDERNÉHO PRÁPORU AFGANSKEJ NÁRODNEJ ARMÁDY

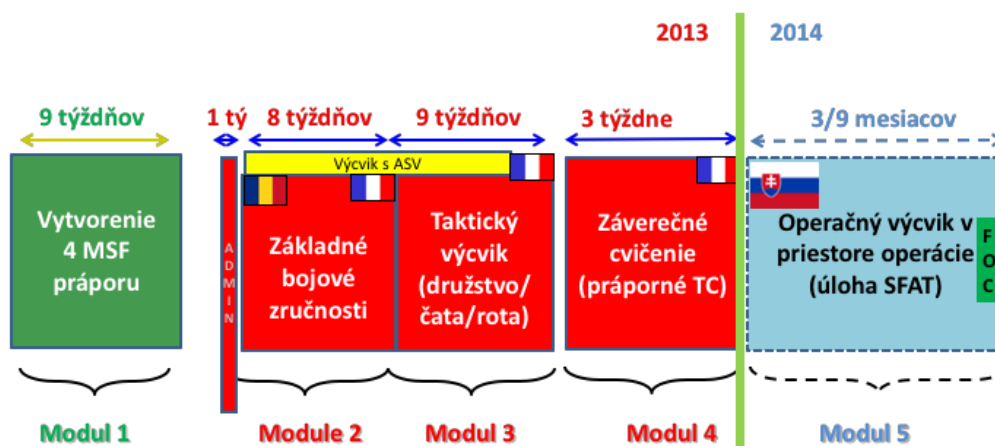
Jedným zo zásadných poslaní slovenského SFAT v operácii ISAF bola vykonávať poradenstvo v oblasti výcviku 4 MSF práporu. Táto činnosť vyžadovala nielen dôsledné pochoopenie novovybudovaného doktrinálneho systému ANA, ale aj projektovaného cyklu SFA z veliteľstva operácie ISAF a implementovaného systému poradenstva prijímaného jednotkami ANA. Ďalším výrazným faktorom bolo to, že 4 MSF prápor bol novovzniknutá jednotka v podmienkach ANA (vznikol v 2. polovici roku 2013). To znamená, že stále bol vo fáze výcviku podporovaného SFAT a na začiatku činnosti SFAT bol ešte bez bojových a operačných

³ <http://www.afghanwarnews.info/army/mobilestrikeforce-msf.htm>

⁴ Enhancing security and stability in Afghanistan, 2015

⁵ <https://www.army-technology.com/projects/mobile-strike-force-vehicle-msfv/>

skúseností (veliteľský zbor presunutý z iných jednotiek ANA, mužstvo zväčša novoprijaté). Teda počiatočný level, v ktorom slovenský SFAT prevzal 4 MSF prápor, bol na úrovni vykonania práporného taktického cvičenia bez bojových strelieb (Obrázok 1).

Obrázok 1 Implementácia SFA do životného cyklu 4 MSF práporu (Zdroj: Autor)

Najväčšou výzvou pred slovenským SFAT bolo zladit' činnosť všetkých podriadených komponentov 4 MSF práporu tak, aby prápor ako celok dosiahol úplnú operačnú pripravenosť (Full operational capability - FOC) do konca septembra 2014. Táto výzva zahŕňala vykonávanie poradenstva najmä v oblastiach, ktoré boli GŠ ANA stanovené v rámci zoznamu rozhodujúcich úloh (Mission Essential Task List - METL) pre MSF (Tabuľka 1). Tieto oblasti boli kritické na dosiahnutie spôsobilostí, ktoré boli projektované a očakávané od všetkých MSF jednotiek ANA a plne nadväzovali na očakávaný koncový stav fázy „Prechodu“ operácie ISAF.

Tabuľka 1 METL pre MSF prápor (Zdroj: Train the force⁶)

Výcvik jednotiek	Výcvik veliteľov	Výcvik jednotlivca
Konvojové operácie	Riadenie palieb	Obmedzenie účinku výbušných hrozieb
Bezpečnostné operácie na cestách	Evakuácia ranených	Pravidlá nasadenia
Bezpečnostné operácie v priestore operácie	Nasadenie v priestore operácie	Interakcia s médiami
Patrolovanie	Manažment operačných rizík	Prvá pomoc
Zriaďovanie a vykonávanie operácií na kontrolných bodoch	Pravidlá nasadenia	Ochrana síl
	Práca s médiami	

Poradenská činnosť slovenského SFAT teda plne rozvíjala stanovené oblasti tak, aby bol 4 MSF prápor schopný tieto spôsobilosti samostatne manažovať a rozvíjať ešte pred stanoveným termínom FOC. Samozrejme, celý koncept výcviku musel podporovať strategický koncept výcviku ANA, ktorého hlavné motto je „Cvič tak, ako budeš bojovať!“ To znamená, že poradcovia smerovali veliteľov 4 MSF práporu k vykonávaniu výcviku, ktorý bol svojim zameraním, zabezpečením a filozofiou, čo najbližší k reálnym podmienkam. Výcvik bol vykonávaný nielen na základniach, ale ako výhodné výcvikové podmienky boli identifikované

⁶ ANA 0-3.1 Train the Force, 2013

aj spoločné operácie s koalíčnými partnermi, kde 4 MSF prápor plnil najprv podporné úlohy a postupne prevzal iniciatívu. Kritickým elementom bolo nielen vykonávanie výcviku v prospech práporu, ale aj podpora nadviazania vzťahov práporu s miestnymi autoritami a civilným obyvateľstvom tak, aby bol prápor identifikovaný ako domáci prirodzený, zodpovedný a iniciatívny „ochranca“ civilného obyvateľstva voči povstaleckým aktivitám.⁷

Táto komplexná činnosť teda vyžadovala od poradcov podporovať veliteľstvo, štáb a podriadené jednotky 4 MSF práporu a byť maximálne prítomní a viditeľní počas výcviku aj operácií, ale nepreberať iniciatívu tak, aby sa do popredia dostávali afganskí velitelia. Ďalšou úlohou poradcov bolo spracovávať hodnotenie rozvoja spôsobilostí práporu, ktoré zaručovalo, že výcvik práporu spĺňa štandardy MSF ANA, operačné požiadavky a zdroje sú využívané efektívne (Tabuľka 2).

Tabuľka 2 Hodnotiace štandardy 4 MSF práporu (Zdroj: Train the force⁸)

Rating	Meaning	Description
1	In Development	Tasks/milestones (conditions) scoped and agreed to between advisors/advisees; efforts to develop baseline capability and measures in progress, but not complete.
2	Partially Capable	Baseline design to achieve capability and associated measures initiated by ANDSF unit; plan to move forward is sound and ready for implementation.
3	Capable	Development conditions in progress/incomplete; ANDSF unit is partially capable/effective. Measures have been designed and partially implemented, but are neither fully operational nor adequately effective. Conditions can be achieved by the end of RS; advising will continue.
4	Fully Capable	Developmental conditions nearly achieved/incomplete. ANDSF unit fully capable but still requires attention to improve effectiveness and to solidify the day-to-day use of processes and systems that will lead to sustaining capability. Condition on track to be achieved by the end of RS; advising will continue.
5	Sustainable	Condition fully achieved. ANDSF unit possesses requisite capabilities and actively employs them effectively, taking time to refine and improve associated processes and systems as needed to drive continued growth/progress. Advising will only continue on this effort as requested by ANDSF counterparts and as opportunity and resources permit.

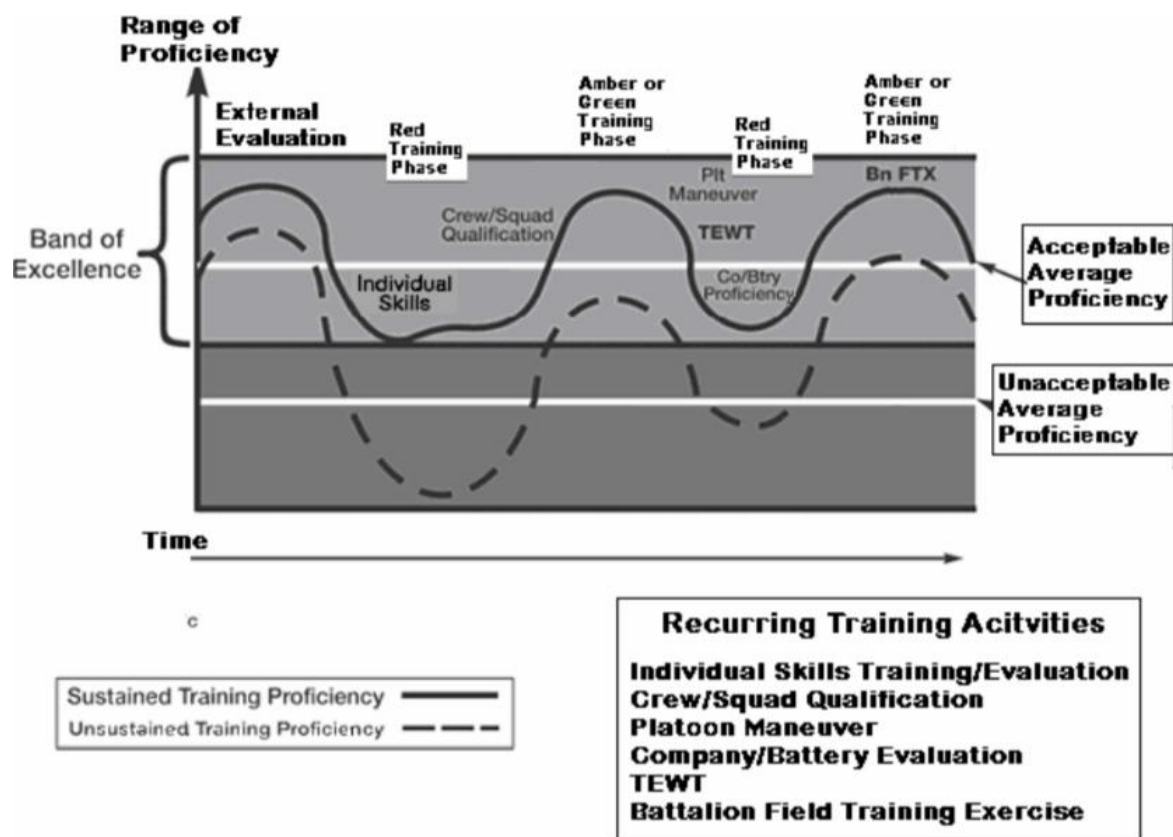
V dobe prevzatia 4 MSF práporu slovenským SFAT bola väčšina oblastí a spôsobilostí stanovených METL s hodnotením 2 (čiastočne spôsobilý) alebo 3 (spôsobilý). Hlavným zámerom slovenského SFAT teda bolo všetky oblasti hodnotenia práporu ovplyvniť svojou poradenskou činnosťou tak, aby do doby FOC prápor dosiahol hodnotenie 4 (plne spôsobilý). Najzásadnejšie nedostatky boli najmä v spôsobilostiach jednotlivcov, jednotiek, ale aj štábu vykonávať vojenské aktivity v priestore operácie s výskytom výbušných hrozieb. Táto oblasť ovplyvňovala hodnotenie vo väčšine ostatných oblastí. Zároveň, vzhľadom na štatistiky strát ANA, znamenalo zdokonalenie činnosti 4 MSF práporu na obmedzenie účinku výbušných hrozieb aj lepšiu schopnosť ochrany síl a prežitia na bojisku.

ZÁVER

Slovenskému SFAT sa podarilo v roku 2014 komplexným výcvikom a využitím výcvikových príležitostí dosiahnuť so 4 MSF práporom hodnotenie plne spôsobilý vo väčšine hodnotených oblastí. Zároveň sa stal prápor úplne samostatným a sebestačným pri plánovaní výcviku a následnom nasadení v bojových operáciách. Vzhľadom na GŠ ANA projektovaný koncový stav, bol prápor schopný udržať svoje spôsobilosti v Pásme výnimočnosti (Band of Excellence), a tým potvrdiť svoju pripravenosť na samostatné vedenie operácií bez účasti poradcov (Obrázok 2).

⁷ HRNČIAR, M.: The Counterinsurgency Operating Environment. 2018, s. 89.

⁸ ANA 0-3.1 Train the Force, 2013

Obrázok 2 Rozsah výcvikových spôsobilostí 4 MSF práporu (Zdroj: Train the force⁹)

Počas obdobia vykonávania poradenských aktivít sa 4 MSF prápor zúčastnil viacerých spoločných aj samostatných operácií v provinciách Kandahár, Zabul aj Uruzgan. Samozrejme, napriek mnohým nedostatkom vyplývajúcim zo stále trvajúceho výcviku (nasadenie kombinovaných spôsobilostí na rotnej úrovni a spravodajská podpora) prápor preukázal svoju schopnosť vykonávať vojenské aktivity a integrovať palebnú podporu. Za úspech môžeme považovať aj nárast spôsobilostí štábu práporu, ktorý bol schopný, pri dostatku času, samostatne plánovať nasadenie. Jedným z atribútov, ktorý neustále ovplyvňoval bojovú pripravenosť 4 MSF práporu bola logistická podpora od nadriadených. Samostatné logistické toky boli často prerušované a doplňovanie nebolo vykonávané na základe operačných požiadaviek.

Ak chce SR presadiť svoje bezpečnostné záujmy je potrebné, aby sa pri riešení bezpečnostných hrozieb a výziev neupriamovala len na lokálne bezpečnostné prostredie, ale aj do priestorov, ktoré sú potenciálnym ohniskom globálnych bezpečnostných hrozieb. Preto nasadenie unikátnej vojenskej spôsobilosti OS SR, reprezentovanej slovenským SFAT v roku 2014, z dlhodobého hľadiska prináša benefity vzhľadom na globálnu bezpečnosť SR. Zároveň OS SR jednoznačne preukázali svoju spôsobilosť prispieť k rozvoju ANSF a to, že sú cenným koalíčnym partnerom pre zvyšok Aliancie. Zároveň poznatky získané z nasadenia 2 rotácií SFAT v operácii ISAF v roku 2014 môžu byť hodnotené ako koncepčný základ pre budúce nasadenia príspevkov OS SR v podobných operáciách.

⁹ ANA 0-3.1 Train the Force, 2013

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- HRNČIAR, M.: The Counterinsurgency Operating Environment. In: The 24th International Conference. The Knowledge-Based Organization : Conference proceedings 1. Management and Military Sciences [elektronický zdroj]. Sibiu : "Nicolae Bălcescu" Land Forces Academy, Sibiu, 2018. - ISBN 978-973-153-325-4, s. 87-92.
- MOERBE, W.: Early Mistakes with Security Forces Advisory Teams in Afghanistan, Military Review Journal (May-June, 2013).
- Afghan National Army Field Manual ANA 0-3.1 Train the Force. Kabul. 2013.
- AJP-3.16 Allied Joint Doctrine for Security Force Assistance, Edition A Version 1. 2016.
- ANA Mobile Strike Force. Dostupné na internete: <<http://www.afghanwarnews.info/army/mobilestrikeforce-msf.htm>>.
- ISAF Joint Command (IJC), Operations Plan 1391, Annex F - Security Force Assistance, 10 April 2012.
- Mobile strike force vehicle. Dostupné na internete: <<https://www.army-technology.com/projects/mobile-strike-force-vehicle-msfv/>>.
- Report to Congress: Enhancing Security and Stability in Afghanistan. Department of the Defense. 2015.
- Security Force Assistance (SFA) in Afghanistan. Dostupné na internete: <<http://www.Afghanwarnews.info/sfa/afghanistansfa.htm>>.
- U.S. Army Field Manual FM-3-07.1 Security force assistance. Washington DC. 2009.

kpt. Ing. Jaroslav KOMPAN
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
jaroslav.kompan@aos.sk

TERORIZMUS – ÚČINNÝ NÁSTROJ BOJA SLABŠEJ STRANY?

TERRORISM – AN EFFECTIVE TOOL OF THE WEAKER PARTY?

Dominika KOSÁROVÁ

ABSTRACT

Terrorism is a tactic employed by a disadvantaged party against a more powerful enemy in pursuit of its political goals. It has been present in the society for centuries, and despite the general assumption, there are several historical examples that prove its relative effectiveness. The article thus aims at explaining the essence of success of terrorism. At first, we focus on ethno-separatist terrorist groups that were active in the 20th century. We determine the conditions that enabled these groups to succeed at least partially in fulfilling their goals. Afterwards, we focus on the contemporary Islamist terrorism represented by al-Qaeda and the Islamic state. We observe whether they have succeeded in their ambitions, and if so, in what areas and to what extent. Then, we analyse *the conditions of success* as defined in the first part in order to better understand the success or failure of Islamist terrorists. This will enable us to suggest the measures that should be taken in order to suppress the threat of terrorism as an effective tool in the fight of a weaker party.

Keywords: terrorism, Irgun, FLN, PLO, al-Qaeda, Islamic state

ÚVOD

Terorizmus predstavuje spôsob boja, ktorý si v asymetrickom súperení proti silnejšiemu nepriateľovi volí slabšia strana. V spoločnosti existuje už po stáročia, a hoci v súčasnosti prevláda všeobecný názor, že terorizmus vo svojej podstate nie je účinným nástrojom dosiahnutia politickej zmeny, v minulosti nájdeme aj také skupiny, ktoré práve prostredníctvom teroristickej činnosti dosiahli svoje ciele či už v plnej miere alebo aspoň čiastočne. Príspevok má preto za cieľ poukázať na to, v čom tkvie podstata úspechu terorizmu, resp. za akých podmienok má terorizmus potenciál byť účinným nástrojom boja slabšej strany.

Či už sa jedná o teroristov alebo o iné skupiny či jednotlivcov, úspech je zväčša dôsledkom dlhodobej snahy dosiahnuť určitý cieľ. Z uvedeného dôvodu považujeme za potrebné nazerať na problematiku retrospektívne, to znamená zaoberať sa v prvom rade tými teroristickými skupinami, ktoré pôsobili v minulosti a dnes je možné skonštatovať, či sa ich ciele naplnili a objasniť aké skutočnosti prispeli k ich úspechu. V prvej časti príspevku sa preto zameriame na etnicko-separatistické a nacionalistické teroristické skupiny, ktoré sa formovali od 40. rokov 20. storočia a aspoň čiastočne uspeli v naplnení svojich ambícií. Konkrétne nás bude zaujímať, ako si môžeme vysvetliť ich úspech, pričom naším cieľom v prvej kapitole bude vymedziť podmienky, ktoré prispeli k ich úspechu, tzv. podmienky úspešnosti. V druhej časti práce sa zameriame na súčasnú islamistickú podobu terorizmu. Najskôr budeme skúmať do akej miery sa podarilo skupinám al-Káida a Islamský štát naplniť svoje ciele a následne sa pokúsime interpretovať ich úspech, resp. neúspech v dosahovaní konkrétnych cieľov prostredníctvom analýzy jednotlivých podmienok vymedzených v prvej kapitole. Keď pochopíme, v čom tkvie podstata úspechu terorizmu, budeme môcť na záver navrhnúť konkrétne opatrenia v boji proti nemu. Najprínosnejšími zdrojmi teoretických poznatkov pri koncipovaní príspevku boli predovšetkým práce Bruce Hoffmana a Daniela Bymana.

1. TERORIZMUS V 20. STOROČÍ

V príspevku definujeme terorizmus ako taktiku boja, ktorá spočíva vo vytváraní a využívaní strachu prostredníctvom násilia alebo hrozby násilia na dosiahnutie politických cieľov.¹ Jedná sa o asymetrickú formu boja slabšej strany, ktorá by v konvenčnej vojne utrpela porážku vzhľadom na nedostatok prostriedkov, a preto sa uchýľuje k nekonvenčným spôsobom presadzovania svojich cieľov. Stratégia teroristov spočíva v ovplyvňovaní psychologickú stránku človeka, ich ambíciou je zastrašiť širšiu verejnosť a ovplyvniť verejnú mienku takým spôsobom, aby spoločnosť následne vyvíja nátlak na politické elity a nepriamo ich donútila urobiť také politické rozhodnutie, ktoré bude v súlade s vôľou a cieľom teroristov. Existuje niekoľko príkladov z histórie, kedy teroristická činnosť prispela k čiastočnému alebo aj úplnému naplneniu cieľa utlačanej či inak znevýhodnenej skupiny. Jedná sa predovšetkým o teroristické skupiny v období po druhej svetovej vojne, kedy na pozadí antikoloniálnych a antiimperialistických tendencií vznikali etnicko-separatistické teroristické skupiny. Terorizmus sa v tomto období stal nástrojom boja etnických menšín alebo aj celých národov za národné oslobodenie spod koloniálnej či imperialistickej nadvlády.

1.1 PREHLAD ÚSPECHOV VYBRANÝCH SKUPÍN

Jeden z najväčších úspechov je pripisovaný teroristickej skupine *Irgun*, ktorá v 40. rokoch 20. storočia pôsobila na Blízkom východe a priamo sa pričínila o odchod britských vojsk a vznik samostatného štátu Izrael. Po prvej svetovej vojne bol nad Palestínou zriadený britský mandát s cieľom dohliadať na implementovanie Balfourovej deklarácie, na základe ktorej mal byť na území Palestíny vytvorený židovský štát. V roku 1939 ale britská vláda vydala Bielu knihu, ktorou zaviedla výrazné obmedzenia pre židovských imigrantov, čo viedlo k nárastu protibritských nálad židovského obyvateľstva. Jedným z hnutí, ktoré v tomto období bojovalo proti britskej nadvláde bolo hnutie *Irgun*. Hoci počas druhej svetovej vojny, vzhľadom na hrozbu prichádzajúcu z nacistického Nemecka, *Irgun* pozastavil protibritské operácie, s blížiacim sa koncom vojny, keď už bolo zrejmé, že víťazstvo bude na strane spojencov, obnovil svoju činnosť. Nacionalistické a antikoloniálne snahy vzrástli na intenzite aj na pozadí prijatia Atlantickej charty v roku 1941, ktorá priznala národom právo zvoliť si vlastnú formu vlády.² V súlade s chartou bolo cieľom hnutia *Irgun* uznanie politických práv židovského národa na vlastný štát. *Irgun* si ale bol vedomý, že britskú armádu nikdy neporazí na bojisku, a preto sa namiesto vojenského víťazstva snažil oslabiť britskú prestíž a s ňou aj vôľu zotrvať na palestínskom území prostredníctvom útokov na symboly britskej nadvlády.³

Pravdepodobne najznámejší útok sa odohral v roku 1946, keď *Irgun* zaútočil na krídlo hotela Kráľ a Davida, v ktorom sídlili orgány britskej mandátnej správy a ústredie ozbrojených síl. Cieľom nebol hotel ako taký, ale išlo opäť o symbolický útok na inštitúcie reprezentujúce britskú nadvládu. *Irgun* nemal za cieľ zabíjať civilistov a dokonca pred samotným útokom vydal varovanie, aby bol hotel evakuovaný. Hnutie sa tým chcelo vzdať zodpovednosti za prípadné civilné obete. Tragédia si napokon vyžiadala 91 obetí, čím sa zaradila medzi najkrvavejšie teroristické útoky 20. storočia.⁴ Tragédia uvedeného rozsahu sa nezaobišla bez me-

¹ LUTZ, James. M., LUTZ, Brenda. J. 2008. *Global Terrorism*. Londýn a New York: Routledge, 2008. 289 s. ISBN 978-0-415-70051-1.

² *The Atlantic Charter*. 1941. Dostupné na internete: <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc581/m1/1/>.

³ *Irgun* spáchal bombové útoky na imigračné úrady, na úrad zodpovedný za nariadenia obmedzujúce právo Židov vlastníť pozemok, ako aj na oddelenie daní a financií (zodpovedné za finančné prostriedky, ktoré boli využívané na implementovanie represívnej politiky voči Židom). Útoky boli namierené aj proti bezpečnostným zložkám, keďže polícia a armáda mali na starosti vynucovanie reštrikcií obsiahnutých v Bielej knihe.

⁴ CHALK, Peter. 2013. *Encyclopedia of Terrorism*. Santa Barbara, Denver a Oxford: ABC-CLIO, 2013. 871 s. ISBN 978-0-313-30895-6.

dzinárrodnej pozornosti médií, ktoré sa začali výraznejšie zaujímať o situáciu v Palestíne, zamerali sa na skupinu Irgun ako takú a na jej sionistické ciele. Irgun získal sympatie a podporu židovskej komunity v USA a jej zástupcov v americkom kongrese a v Bielom dome, ako aj v rámci OSN, čo výrazne prispelo k narastajúcemu tlaku na Veľkú Britániu. Významným medzníkom v boji za židovskú štátnosť bolo schválenie rezolúcie americkým kongresom, ktorá odsúdila britský útlak voči Židom a vyjadrila podporu pre vznik židovského štátu na území Palestíny. Veľkú úlohu tu zohrala práve americká lobby stotožňujúca sa s požiadavkami skupiny Irgun.

Úspešnosť Irgunu, ako v konečnom dôsledku každej teroristickej skupiny, sa nemerala počtom obetí ale psychologickým dopadom. Práve ten mal viesť k oslabeniu britskej prestíže a demoralizácii, keďže bezpečnostné zložky napriek prevahe voči teroristom v pomere 20:1 neboli schopné zabrániť útokom a zaistiť poriadok. Informácie o dianí v Palestíne výrazne ovplyvnili verejnú mienku v povojnovej Británii, vytvorili atmosféru strachu pred ďalšími obetami a oslabili dôveru v schopnosť britskej vlády udržať v Palestíne poriadok. Britská vláda na útoky reagovala vyhlásením výnimočného stavu na palestínskom území a sprísneňými bezpečnostnými opatreniami, ktorých represívnosť odporovala liberálnej tradícii a hodnotám Veľkej Británie. Británia tak bola „donútená“ k správaniu, ktoré bolo jej spoločnosti cudzie a verejnou mienkou bolo vnímané kontroverzne. Represívne opatrenia pôsobili značne kontraproduktívne, pretože posilňovali pocit odcudzenia židovskej komunity. Židia označovali britskú vládu za utláčateľa namiesto ochrancu, čím sa prehlbovala demoralizáciu a delegitimizáciu britského mandátu v očiach samotných Britov ako aj medzinárodného spoločenstva. K demoralizácii Británie prispela aj skutočnosť, že sa jednalo o obdobie po druhej svetovej vojne, kedy boli britská spoločnosť ako aj ekonomika vyčerpané. Briti odmietali ďalšie vojenské angažovanie, nadmerné výdavky a ľudské obete. Po bombardovaní hotela Kráľa Davida ako aj po zverejnení fotografií z popravy dvoch britských občanov v Palestíne, britská verejnosť požadovala ukončenie britského angažovania na území Palestíny. Britská verejná mienka spolu s narastajúcim tlakom medzinárodného spoločenstva (predovšetkým zo strany USA) napokon viedli k zriadeniu Špeciálneho výboru pre Palestínu, ktorý po vypočutí Begina, vodcu hnutia Irgun, odporučil okamžité ukončenie britskej nadvlády a nezávislosť Palestíny. Čoskoro sa z Palestíny stiahol civilný aj vojenský personál britskej koloniálnej správy a v roku 1948 sa Británia definitívne vzdala mandátu nad Palestínou a vyhlásený bol židovský štát Izrael. Židovské hnutie odporu v rokoch 1944 až 1948 tak uspelo v dosiahnutí svojho cieľa v plnej miere, a to práve prostredníctvom teroristických aktivít, ktoré demoralizovali Veľkú Britániu, upúťali medzinárodnú pozornosť na situáciu na Blízkom východe a delegitimizovali britský mandát nad Palestínou v očiach Britov, Židov ako aj zahraničiac. Splnením požiadaviek zároveň hnutie Irgun ukončilo protibritské teroristické aktivity a de facto zaniklo.

Irgun sa stal priekopníkom v asymetrickom boji proti tzv. koloniálnym vykorisťovateľom a jeho úspešný spôsob boja bol vzorom pre ďalšie teroristické skupiny, vrátane alžírskeho *Frontu za národné oslobodenie* (ďalej FLN). Cieľom FLN bolo dostať alžírsky problém do medzinárodného povedomia a získať podporu pre boj za nezávislosť Alžírsku od francúzskej koloniálnej nadvlády. Stratégiu FLN vystihuje vyjadrenie jedného z alžírskych revolucionárov, podľa ktorého „medzinárodná mienka stojí za viac ako pechota bojových lietadiel“.⁵ Výraznejšie úspechy sa pre FLN dostavili najmä po tom, ako prijal stratégiu tzv. mestského terorizmu so zameraním na hlavné mesto Alžír. FLN vychádzal z domnienky, že „kým o zavraždení desiatich nepriateľov na vidieku nebude hovoriť nikto, o zabití jedného človeka v Alžíri budú nasledujúci deň písať americké médiá“.⁶ Najskôr sa aktivity FLN zameriavali

⁵ HOFFMAN, Bruce. 2006. *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press, 2006. 432 s. ISBN 0-231-12698-0, s. 57.

⁶ *Ibidem*, s. 58.

výlučne na symboly francúzskej koloniálnej nadvlády (vládne úrady, policajné stanice či vojenské objekty) a obeťami ich útokov boli najmä francúzski príslušníci bezpečnostných zložiek. Zmena nastala po poprave dvoch bojovníkov FLN. Poprava bola impulzom pre sériu bombových útokov a bezprecedentný teror, ktorý bol namierený aj proti civilistom francúzskeho pôvodu. Dňa 28.1.1957, symbolicky v deň kedy sa každoročne uskutočňovalo otváracie zasadnutie v OSN, vyhlásilo FLN generálny štrajk, počas ktorého útočilo na obľúbené bistrá, preplnené ulice, a športové štadióny s cieľom upútať na seba medzinárodnú pozornosť. Francúzska armáda proti teroristom brutálne zakročila, pričom využívala aj mučenie a uskutočňovali sa hromadné popravy. Tieto praktiky viedli k ďalšiemu odcudzeniu pôvodnej alžírkej komunity a zvýšeniu podpory FLN v rámci alžírkej spoločnosti, no zároveň viedli k delegitimizácii koloniálnej správy aj v očiach samotných Francúzov. Väčšina Francúzov bola pobúrená situáciou na severe Afriky a odmietala naďalej podporovať boje v Alžírsku. Francúzska armáda tak síce vojensky porazila povstalcov, zabránila im zmocniť sa hlavného mesta Alžír a bombové útoky FLN boli ukončené, ale hrozilo, že vojenské víťazstvo sa uskutoční za cenu politickej prehry, čo sa napokon aj stalo. FLN sa podarilo získať medzinárodnú pozornosť a znížiť legitimitu koloniálneho režimu v rámci alžírkej spoločnosti, ako aj v samotnom Francúzsku. Strata legitimity viedla k tomu, že päť rokov po vypuknutí povstania, v období keď bolo FLN už fakticky porazené, sa Francúzi stiahli z Alžírsku, koloniálny režim sa zrútil a krajina získala nezávislosť. Prvým prezidentom nezávislého Alžírsku sa dokonca stal bývalý vodca FLN Ahmed Ben Bella.

FLN neskôr priamo ovplyvnil Jásira Arafata a činnosť *Organizácie za oslobodenie Palestíny* (ďalej OOP). Po vzniku židovského štátu boli palestínski Arabi nútení opustiť izraelské územia a začali sa združovať do rôznych hnutí na podporu vlastnej štátnosti. Svet ale začal venovať zvýšenú pozornosť palestínskemu problému až keď sa uchýlil k medzinárodnému terorizmu. Vodca Ľudovej fronty za oslobodenie Palestíny (spadajúcej pod OOP) George Habbash sa dokonca vyjadril nasledovne: „Keď unesieme lietadlo, má to väčší účinok ako keď zabijeme stovku Izraelčanov vo vojne. Desaťročia nebola svetová mienka ani v náš prospech ani proti nám, ale jednoducho nás ignorovala. Teraz o nás svet aspoň hovorí.“⁷ Uvedené vyjadrenie vystihuje samotnú podstatu teroristického činu ako reklamného aktu, ktorého cieľom je zviditeľniť a propagovať konkrétnu skupinu a jej agendu. Zlomovým bodom, kedy palestínsky problém získal celosvetové pozornosť, bol únos a následné zavraždenie izraelských atlétov, ktorí reprezentovali Izrael na Olympijských hrách v Mníchove v roku 1972. Únoscovia patrili do organizácie Čierny september spadajúcej pod OOP a chceli s nemeckou políciou vyjednať výmenu izraelských zajatcov za Palestínčanov uväznených v Izraeli a v Nemecku. To sa im ale nepodarilo a akcia skončila smrťou izraelských atlétov, ako aj samotných únoscov.⁸ Hoci sa výmena nepodarila uskutočniť a teroristická operácia ako taká sa bezprostredne po útokoch stretla zo strany medzinárodnej mienky s odsúdením, už len samotný fakt, že akcia bola vysielaná naživo v médiách po celom svete, priniesol Palestínčanom bezprecedentnú pozornosť. Odhaduje sa, že informácia o únose sa dostala až k jednej štvrtine vtedajšej celosvetovej populácie.⁹ Z hľadiska medzinárodnej pozornosti a propagácie tak bol Mníchov pre teroristov úspešnou operáciou. Nielen že bola svetová mienka nútená zaoberať sa otázkou Palestíny, ale Palestínčania sa zároveň svojim spôsobom „zúčastnili“ na medzinárodnom podujatí, z ktorého boli ako nešťatny aktér vylúčení. Problém Palestínčanov tak už nemohol byť ignorovaný. Úspech sa dostavil už osemnásť mesiacov od útoku, kedy Jásir Arafat, vodca OOP, bol pozvaný na zasadnutie Valného zhromaždenia OSN, kde bol privítaný ohromným

⁷ Ibidem, s. 66.

⁸ GAMARRA, Albert. 2009. Securing the Gold: Olympic Security from a Counter-Terrorist Perspective. In M.R. Haberfeld, Agostino von Hassell: *A New Understanding of Terrorism. Case Studies, Trajectories and Lessons Learned*. New York: Springer, 2009. ISBN ISBN 978-1-4419-0114-9, s. 205-218.

⁹ HOFFMAN, B. Inside terrorism, s. 69.

potleskom a tzv. „standing ovation“.¹⁰ Krátko na to OOP získala v OSN štatút pozorovateľa a bola vyhlásená za „jediného legitímneho zástupcu palestínskeho národa“. Je možné domnievať sa, že bez útoku na Olympijských hrách v Mníchove by sa to žiadnemu palestínskemu hnutiu nepodarilo, minimálne nie v tak krátkom čase. Koncom sedemdesiatych rokov mala dokonca Palestína nadviazané diplomatické vzťahy s viacerými štátmi ako Izrael (86:72).¹¹ OOP sa tak stala významnou politickou silou na palestínskom území.

Schopnosť teroristických skupín získať medzinárodnú pozornosť a podporu pre svoj cieľ inšpirovala ďalšie znevýhodnené skupiny, ktoré videli v terorizme efektívny nástroj boja za svoje politické ciele. V Mníchove sa ukázalo, že významným nástrojom propagácie skupiny je hlavne internacionalizácia terorizmu a komunikačné technológie, ktoré umožnili rozšíriť povedomie o útoku okamžite a v globálnom rozsahu. Úspech palestínskeho hnutia inšpiroval mnohé ďalšie etnické menšiny, ktoré sa usilovali vymaniť spod cudzej nadvlády. Za desať rokov počet medzinárodných teroristických organizácií vzrástol z 11 na 55, pričom vyše polovica boli etnicko-separatistické skupiny snažiace sa napodobniť úspech OOP.¹²

1.2 PODMIENKY ÚŠPEŠNOSTI TERORISTICKÝCH SKUPÍN

Skupiny Irgun, FLN a OOP vykazujú niekoľko spoločných črt, ktoré prispeli aspoň k čiastočným úspechom teroristov. V prvom rade, *ciele* uvedených etnicko-separatistických teroristických skupín boli jasne stanovené (stiahnutie britských, resp. francúzskych kolonizátorov a samostatnosť v prípade skupín Irgun a FLN a štátnosť v prípade OOP). Z hľadiska geografického vymedzenia boli ciele uvedených skupín obmedzené na konkrétne územie, pre ktoré chceli získať nezávislosť a vo všetkých troch prípadoch mali konkrétneho nepriateľa (Briti, Francúzi, Židia). Uvedené ciele je možné označiť za realistické a z teoretického hľadiska aj dosiahnuteľné. Je preto možné konštatovať, že vzhľadom na dosiahnuteľnosť cieľov etnicko-separatistických teroristických skupín a geografickú obmedzenosť ich požiadaviek, existuje v *teoretickej rovine* riešenie, ktoré by mohlo viesť k ukončeniu ich teroristickej činnosti, a to splnenie požiadaviek teroristických skupín. V praxi sa to ukázalo v prípade skupiny Irgun, ktorá zanikla so vznikom štátu Izrael. Jedná sa ale skôr o výnimočný prípad, kedy bol cieľ teroristickej skupiny naplnený v plnej miere a ako priamy dôsledok jej činnosti. V prípade FLN sa síce cieľ skupiny naplnil, ale bolo to po tom, ako bola samotná skupina vojensky porazená, zatiaľ čo OOP dosiahla iba čiastočné úspechy (pozorovateľský štatút v OSN a diplomatické uznanie od značného počtu štátov). Dodnes nie je izraelsko-palestínsky spor vyriešený a Palestínčania aj naďalej bojujú za svoju štátnosť, pričom v rámci boja využívajú kombináciu politických aj militantných, resp. teroristických nástrojov. Rozdiel v miere úspešnosti je potrebné vnímať aj na základe širšieho kontextu (Irgun bojoval proti Británii vyčerpanej po druhej svetovej vojne, čo sa odzrkadlilo na jej vôli zostať v Palestíne za každú cenu, pričom OOP bojuje proti Izraelu, pre ktorý je palestínska otázka životným záujmom a navyše má podporu USA).

Nemenej dôležitým aspektom pri interpretácii úspechu daných skupín je aj *legitimita*. Legitimita požiadaviek všetkých troch skupín vychádzala z boja proti utláčateľovi a za vlastnú štátnosť opierajúc sa pritom o medzinárodné uznané právo národov na sebaurčenie. Navyše, vzhľadom na to, že uvedené teroristické skupiny bojovali za uznanie v rámci medzinárodnej komunity, bolo nevyhnutné, aby napriek používaniu násilia na dosiahnutie svojich cieľov, zachovali legitimitu svojich požiadaviek. Z tohto dôvodu využívali *násilie v obmedzenej miere*, pričom ciele útokov boli väčšinou účelovo zvolené pre ich symbolickosť a snažili sa minimalizovať obeť na civilistoch. (FLN v počiatkovej fáze útočila výlučne na francúzskych

¹⁰ UN Arafat – 1974. Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=7L1oVlbCL8Q>

¹¹ HOFFMAN, B. Inside terrorism, s. 70.

¹² Ibidem, s. 70.

policiantov v Alžírsku a hoci neskôr boli útoky namierené aj na civilistov, zameriavali sa na francúzskych občanov s cieľom oslabiť vôľu Francúzov zotrvať v krajine. Irgun útočil na symboly britskej koloniálnej vlády, a to najmä na vojenské a vládne budovy, pričom v prípade útoku na hotel Kráľa Davida vydal vopred varovanie, aby tak eliminovali civilné obeť.¹³⁾ Masové útoky na civilistov by ohrozili legitimitu jednotlivých skupín a podporu zo strany verejnosti a zahraničia, a tým by bolo ohrozené aj naplnenie ich cieľa. Je preto možné tvrdiť, že vzhľadom na cieľ, ktorým bolo *zaradiť sa do medzinárodného spoločenstva*, etnicko-separatistické teroristické skupiny uznávali medzinárodné princípy a normy a do určitej miery sa nimi riadili aj vo svojej činnosti.

Na základe vyššie uvedených pozorovaní je možné vymedziť päť hlavných oblastí, ktoré ovplyvnili úspešnosť etnicko-separatistických a nacionalistických teroristických skupín. Jednotlivé oblasti a konkrétne ich atribúty zobrazuje nasledujúca tabuľka a pre potreby tohto príspevku ich budeme považovať za akési „podmienky úspešnosti teroristických skupín“.

Tabuľka 1 Podmienky úspešnosti etnicko-separatistických teroristických skupín v 20. storočí

Cieľ	- konkrétny (nezávislosť, štátnosť) - dosiahnuteľný - obmedzený (geograficky, obsahovo)
Nepriateľ	- konkrétny, úzko definovaný
Zdroj legitimacy	- právo národov na sebaurčenie - uznávanie medzinárodných princíпов a noriem - podpora v rámci spoločnosti a v zahraničí
Násilie	- v obmedzenom rozsahu - účelové a symbolické obeť - vyhýbanie sa civilným obetiam alebo zbavovanie sa zodpovednosti za civilné obeť informovaním o nadchádzajúcom útoku
Riešenie	- existuje v podobe naplnenia požiadaviek

Zdroj: vlastné spracovanie

2. TERORIZMUS V 21. STOROČÍ

Po skončení studenej vojny sa do popredia dostáva nábožensky motivovaný terorizmus, pričom najvýraznejšia je jeho islamistická vetva. Nástup novej vlny terorizmu datujeme približne od 90. rokov 20. storočia, kedy na scénu prichádza al-Káida (ďalej AQ), ktorú o dve dekády neskôr nahradí z hľadiska rozsahu hrozby tzv. Islamský štát (ďalej IS) pôsobiaci na území Sýrie a Iraku. Nasledujúca časť príspevku sa zameria najskôr na vymedzenie cieľov oboch skupín a identifikovanie miery ich naplnenia. Následne sa pokúsime interpretovať mieru úspešnosti islamistických teroristov prostredníctvom aplikovania tzv. podmienok úspešnosti, ktoré sme vymedzili v predošlej časti.

¹³ Podobne aj Írska republikánska armáda, separatistická teroristická organizácia usilujúca o nezávislosť Severného Írska od Británie, zvykla o svojich nadchádzajúcich útokoch alarmovať políciu s cieľom zachovať si určitú legitimitu. Násilie na civilistoch verejne odmietali aj hnutie Hamas a Tamilské tigre (teroristická organizácia, ktoré v 70. rokoch viedla kampaň za nezávislosť od srílanskej vlády), napriek tomu, že obe skupiny vykonávali útoky aj na verejných priestranstvách. Hamas prezentoval násilie skôr ako precízne vykalkulovaný a racionálny prostriedok na dosiahnutie vymedzeného cieľa v boji proti silnejšiemu nepriateľovi a nie ako cieľ sám o sebe. (HOFFMAN, B. Inside terrorism, s. 151-152)

2.1 CIELE ISLAMISTOV A MIERA ÚSPEŠNOSTI

Al-Káida od svojho vzniku v 90. rokoch prešla určitým vývojom a spolu s ňou sa vyvíjali aj jej ciele. Nemá jeden primárny cieľ a vo vývoji jej agendy je možné vidieť aj určitý oportunizmus a prispôsobovanie sa okolnostiam. V nasledujúcej tabuľke poskytujeme prehľad jednotlivých cieľov al-Káidy, pričom skúmame aj aktuálny stav ich naplnenia, na základe čoho môžeme vyvodiť mieru úspešnosti pri ich dosahovaní. Pre lepšiu prehľadnosť sme zvolili hodnotenie úspešnosti na základe stupnice od 1 do 5, pričom 1 značí neúspech, 2 - skôr neúspech, 3 - ani úspech ani neúspech, 4 - skôr úspech, a napokon stupeň 5 znamená úspech.

Tabuľka 2 Ciele al-Káidy

Cieľ	Aktuálny stav	Úspešnosť
Vytvoriť jednotné medzinárodné džihádistské hnutie	V súčasnosti nie je možné hovoriť o jednotnom džihádistskom hnutí. AQ a IS (pôvodne AQ v Iraku), dve najvýznamnejšie džihádistské skupiny v 21. storočí, sa nezhodli v niektorých podstatných otázkach, ako napríklad vyhlásenie kalifátu či miera využívania násilia. AQ neuznala al-Bagdádího za kalífa a kritizovala IS aj za jeho násilné praktiky voči moslimom a napokon sa od IS úplne dištancovala. Práve nejednotnosť predstavuje slabinu súčasného džihádistského hnutia.	1
Propagovať džihádistskú ideológiu	AQ sa pomerne úspešne darí šíriť svoju radikálnu ideológiu prostredníctvom propagandy na internete, ale aj pomocou radikálnych imámov. Darí sa jej konvertovať moslimov (ale aj nemoslimov) na radikálnu salafistic-kú ideológiu a regrutovať do svojich radov zradikalizovaných moslimov prakticky z celého sveta vrátane nemoslimských štátov, prípadne ich „iba“ inšpirovať k teroristickému činu. AQ šíri svoju ideológiu aj prostredníctvom podpory protivládnych skupín v moslimských štátoch s tzv. „skorumpovanou odpadlickou vládou“.	4
Stiahnutie amerických (západných) vojsk zo Saudskej Arábie a iných moslimských krajín	AQ tvrdí, že slabou stránkou USA je, že nedokážu zotrvať na určitom území a v konečnom dôsledku sa vždy siahnu, kým naopak silnou stránkou džihádistov je odhodlanie hoci aj zomrieť v boji, ktorý môže trvať celé generácie. AQ svojou činnosťou prispela k odchodu amerických vojsk zo Somálska (incident Black Hawk Down), ale na druhej strane, americké jednotky sú aj naďalej prítomné v štátoch ako Saudská Arábia či Afganistan. Práve útoky na západné ciele mimo vojnových oblastí majú zastrašiť nepriateľa (USA a jeho spojenci v NATO), podkopať jeho morálku a oslabiť ochotu zotrvať na moslimskom území. Útoky a neúspešné operácie síce prispeli k určitej demoralizácii na západe a k zníženej ochote intervenovať pozemným vojskom, ale aj napriek tomu USA a ich spojenci zostávajú aj naďalej aktívni v oblasti Blízkeho Východu.	3

Ochrana moslimov tam, kde sú utláčani (Bosna, Čečensko, Palestína atď.)	Vo viacerých štátoch, kde dochádza k utláčaniu, diskriminácii či poníženiu moslimov, sa opakovane uskutočnili útoky, ktoré sú ale skôr určitou formou odplaty alebo zastrašenia. Nejedná sa o nasadenie „armády mudžahedínov“ za ochranu moslimov, ako to pôvodne pri svojom vzniku AQ zamýšľala. V Európe sme navyše svedkami toho, že teroristické útoky zároveň ešte viac prehlbujú islamofóbiu a zvyšujú riziko protimoslimských činov z nenávisti, a preto využívanie násilia s cieľom ochrániť moslimov sa javí ako kontraproduktívne.	1
Zničenie štátu Izrael	Útoky proti izraelským cieľom pretrvávajú, ale situácia na Blízkom východe zostáva aj naďalej bezvýchodisková. Hoci sa diskutuje aj o otázke vzniku dvoch štátov, Izrael a Palestína, džihádisti odmietajú existenciu Izraela a chcú navrátiť moslimom celé pôvodné územie Palestíny.	1
Zničenie ďalekého nepriateľa: USA	AQ využíva na zničenie USA a jeho spojencov stratégiu demoralizácie a ekonomického kolapsu. Bin Ládín si bol vedomý, že USA porazí jedine na moslimskom území (podobne ako porazil soviетov v Afganistane), pričom tvrdil, že vhodným územím na tento boj je Irak, Afganistan alebo Somálsko. Útokmi z 11. septembra, na ktoré USA reagovali vojnou v Afganistane a Iraku, bin Ládín prakticky dosiahol, čo chcel a oba štáty sa zmenili na bojisko. Navyše nelegálna a nelegitímna intervencia do Iraku a angažovanie v Afganistane, kde sa ani po 17 rokoch nepodarilo Taliban poraziť a krajinu stabilizovať, skutočne viedli k demoralizácii USA či už na domácej alebo na medzinárodnej scéne a vodcovská pozícia USA bola čiastočne oslabená (EÚ začala výraznejšie konať ako samostatný aktér v oblasti medzinárodnej bezpečnosti). Z ekonomického hľadiska, kým bin Ládín investoval do útokov z 11. septembra pol milióna USD, USA následne minuli niekoľko miliárd dolárov na obranu pred terorizmom. Bin Ládín si preto pripisoval zásluhy za ekonomické problémy v USA. Avšak napriek určitej demoralizácii a enormným finančným nákladom, nedošlo k hospodárskemu bankrotu USA, ako bin Ládín dúfal a USA aj naďalej zostávajú jedným k kľúčových aktérov (ak nie tým hlavným) v oblasti medzinárodnej politiky a bezpečnosti.	3
Zničenie blízkeho nepriateľa: zvrhnutie svetských vlád v moslimskom svete, ktorých politika (korupcia, vzťahy s USA a Izraelom,	Zničením ďalekého nepriateľa chce AQ poraziť aj blízkeho nepriateľa, a to svetské režimy v moslimských štátoch, ktoré spolupracujú s USA. AQ podporuje protivládnych militantov v boji proti týmto „skorumpovaným“ vládam (Alžírsko, Irak, Pakistan, Sýria, Jemen). V niektorých prípadoch dosiahla zvýšenie nestability v už aj tak vyhrotenej situácii, ale	1

utlačanie sunitov) robí z predstaviteľov štátu v očiach AQ nepravých moslimov	v žiadnom z týchto štátov sa jej nepodarilo vytvoriť emirát. Najbližšie k cieľu sa dostala prostredníctvom skupiny AQ v Iraku, ale kalifát bol napokon vyhlásený Islamským štátom, od ktorého sa AQ dištancovala.	
Vytvorenie kalifátu	AQ sa touto otázkou podrobnejšie nezaobrá, hoci ju radí medzi svoje ciele, ale nerieši, kedy by mal kalifát vzniknúť a ako by mal v praxi vyzeráť. Vyhlásenie kalifátu na území Iraku a Sýrie v roku 2014 považovala AQ za predčasné a odmietla uznať samozvaného kalifa.	1

Zdroj: vlastné spracovanie podľa BYMAN, D. 2015; LUTZ, J.M., LUTZ, B.J. 2008; HELLMICH, C. 2011.

Rovnakú metódu sme zvolili aj pri hodnotení úspešnosti Islamského štátu. Vo viacerých oblastiach sa ciele oboch skupín prelínajú, zásadný rozdiel je možné vidieť v tom, že Islamský štát, na rozdiel od al-Káidy, má vymedzený jeden primárny cieľ a tým je vytvorenie kalifátu.

Tabuľka 3 Ciele Islamského štátu

Cieľ	Aktuálny stav	Úspešnosť
Vytvorenie kalifátu na území Blízkeho východu, časti Afriky a Európy	IS v roku 2014 vyhlásil kalifát na okupovanom území Sýrie a Iraku. Prvoradým cieľom IS bolo skonsolidovať moc na tomto území, „očistiť“ ho od nepriateľov, resp. nemoslimov (šiiti, alavíti, jezídi a iné náboženské menšiny) a odtiaľ expandovať smerom do Afriky a Európy. V súčasnosti je možné považovať IS na území Iraku a Sýrie za porazený a myšlienka kalifátu vo svojej fyzickej podobe je aktuálne nerealizovateľná. Napriek porážke fyzickej podoby kalifátu, ideológia Islamského štátu pretrvala (viď. cieľ dva a tri).	1
Propagácia džihádistickej ideológie	IS sa pomerne úspešne darí šíriť svoju radikálnu ideológiu prostredníctvom propagandy na internete, ale aj pomocou radikálnych imámov. Darí sa mu konvertovať moslimov (ale aj nemoslimov) na radikálnu salafistickú ideológiu a regrutovať do svojich radov zradikalizovaných moslimov pochádzajúcich prakticky z celého sveta vrátane nemoslimských štátov, prípadne ich „iba“ inšpirovať k teroristickému činu. Práve v Európe došlo k nárastu útokov tzv. osamelými vlkami, ktorí sa sami zradikalizovali a prijali džihádistickej ideológiu šírenú na internete.	4
Zastrašenie a pomsta za nepravosti spáchané voči moslimom a za vojenské angažovanie zahraničných aktérov na moslimskom	IS reagoval na americké bombardovanie moslimského územia vraždami amerických novinárov či humanitárnych pracovníkov. Okrem toho vyzýva na teroristické útoky v štátoch, ktoré nielen že sa vojensky angažujú na moslimskom území, ale taktiež diskriminujú či urážajú moslimov. Viaceré útoky boli spáchané v Európe teroristickými bunkami alebo samo zradikalizovanými	3

území (najmä v Sýrii a Iraku)	osamelými vlkmi. Útoky síce majú určitý dopad na verejnú mienku a posilňujú islamofóbiu v spoločnosti, no nevedli k výraznejšej zmene politickej orientácie západných štátov.	
-------------------------------	---	--

Zdroj: vlastné spracovanie podľa BYMAN, D. 2015; NESSER, P. 2016.

V ani jednej z uvedených oblastí al-Káida ani Islamský štát nedosiahli jednoznačný úspech (žiaden z cieľov nehodnotíme stupňom úspešnosti 5). Tendencia je skôr opačná, a môžeme pozorovať, že obe uvedené teroristické skupiny neuspeli v dosahovaní značnej časti svojich cieľov (6 z 11). Priemer úspešnosti je pritom na hodnote 2,09, teda skôr neúspech. Neúspech sa dostavil najmä v tých oblastiach, ktoré si vyžadujú systémové zmeny, ako zvrhnutie sekulárnych vlád, vznik emirátov, či obnova zjednoteného kalifátu. Môžeme ale nájsť aj také oblasti, kde skupina uspela aspoň čiastočne napriek určitým zlyhaniam (stupeň úspešnosti 3). To sa týka najmä demoralizácie nepriateľa a delegitimizácie jeho politiky. V niektorých prípadoch ale úspechy prevyšujú nad zlyhaniami (stupeň úspešnosti 4), a to obzvlášť v oblasti *propagácie džihádistickej ideológie*. Relatívny úspech islamistických teroristických skupín v šírení svojej ideológie a získavaní nových stúpencov súvisí s úlohou, akú v tomto smere zohrávajú moderné médiá (v súčasnosti najmä internet ale aj televízia). Ako sa ukázalo už aj v prípade etnicko-separatistického terorizmu v 20. storočí, médiá sú kľúčovým nástrojom teroristických organizácií ako informovať o útoku, propagovať svoje posolstvo, zviditeľniť skupinu ako takú a získavať nových zradikalizovaných priaznivcov.

Situácia je o to alarmujúcejšia, že práve propagácia nie je iba cieľom samým o sebe, ale ako vyplýva z podstaty terorizmu, je aj kľúčovým nástrojom dosiahnutia cieľov ako takých. Úspešné šírenie radikálnej ideológie a získavanie nových členov by preto v konečnom dôsledku mohlo prispieť k naplneniu niektorých ďalších cieľov islamistických teroristov. K takým cieľom by sme v súčasnosti zaradili hlavne demoralizáciu západných štátov, ktoré sa vojensky angažujú na moslimskom území alebo sa správajú v očiach radikálov neúctivo, diskriminačne a znevažujúco voči moslimom, a preto si podľa islamistov zaslúžia byť potrestané, resp. vystríhané pred takýmto správaním. V Európe sa v poslednom období uskutočnilo niekoľko teroristických útokoch s cieľom demoralizovať či potrestať západ, pričom v nejednom prípade boli vykonané práve tzv. osamelými vlkmi, ktorí sa radikalizovali sami na internete, identifikovali sa s utrpením moslimov a našli zmysel v džiháde. Účinok týchto útokov je do určitej miery viditeľný už dnes, keďže vo viacerých európskych štátoch sa v súvislosti s narastajúcou hrozbou terorizmu dostávajú do popredia subjekty presadzujúce návrat k nacionalizmu, euroskepticizmus či vystúpenie z NATO.

Vyššie uvedené tabuľky nám poskytli určitú predstavu o tom, do akej miery sú teroristické skupiny al-Káida a Islamský štát úspešné v dosahovaní svojich cieľov, resp. v ktorých oblastiach sú úspešné a kde naopak prevládajú neúspechy. Aby sme mohli lepšie interpretovať mieru úspešnosti islamistických teroristických skupín (prečo sú resp. nie sú islamistickí teroristi úspešní v napĺňaní konkrétnych cieľov), pristúpime v ďalšej časti k analýze podmienok úspešnosti vymedzených v predošlej kapitole.

2.2 APLIKÁCIA PODMIENOK ÚSPEŠNOSTI

Na základe vyššie vymedzených cieľov môžeme vo všeobecnosti konštatovať, že islamistickí teroristi majú v porovnaní s etnicko-separatistickými skupinami širšie spektrum ambícií, ktoré sa môžu prispôbovať meniacim sa okolnostiam (napr. po invázii západných štátov na moslimské územie). Ich ciele nie sú geograficky obmedzené a často sú veľmi všeobecne až abstraktne definované (propagácia, expanzia, pomsta, ochrana a pod.). Zároveň sú viaceré z nich antisystémové a počítajú so zmenou medzinárodného poriadku, zahŕňajú celo-

svetovú revolúciu, zvrhnutie sekulárnych vlád v moslimských štátoch a vytvorenie emirátov, resp. obnovenie zjednoteného kalifátu, ktorý sa má podľa IS zasahovať na územie troch kontinentov. Vzhľadom na ich globálnu dimenziu a antisystémovú povahu, sú ciele islamistických teroristických skupín ťažko realizovateľné. Hoci medzi nimi nájdeme aj také, ktoré by v teoretickej rovine realizovateľné boli (napr. odchod cudzích vojsk z moslimského územia), sú zatižené množstvom ďalších cieľov antisystémovej povahy.

S cieľmi teroristických skupín úzko súvisí aj druhá kategória, a to *nepriateľ*. Al-Káida rozlišuje medzi tzv. blízkym a ďalekým nepriateľom. Blízkeho nepriateľa predstavujú svetské a skorumpované režimy v moslimských štátoch, ktoré spolupracujú s USA. Al-Káida ich vníma ako „odpadlice“, pričom na ich zničenie je podľa nej potrebné zničiť USA, tzv. ďalekého nepriateľa. Okrem USA vníma ako nepriateľa aj ďalšie štáty okupujúce moslimské územia, vrátane napr. Ruska, Indie či Izraela, resp. štáty, ktoré utláčajú moslimov. Z neštátnych aktérov označila al-Káida za nepriateľov vo fatwe z roku 1998 židov a križiakov vo všeobecnosti.¹⁴ Islamský štát, vzhľadom na podmienky jeho vzniku a pôsobenia, definuje svojich nepriateľov predovšetkým na základe aktérov, ktorí sa angažovali na území Sýrie a Iraku. Z hľadiska zahraničných aktérov sa tak jedná predovšetkým o USA, ale aj európske štáty. Okrem toho predstavujú nepriateľa IS aj náboženské menšiny v Sýrii a Iraku (jezídi, alavítii, šiiti), ktoré Islamskému štátu bránia v naplnení jeho hlavného cieľa. Kategória nepriateľa je v prípade islamistických skupín veľmi široko definovaná a zahŕňa celé spektrum aktérov rôzneho mocenského potenciálu a geografického umiestnenia. Islamistickí teroristi dokonca často požívajú na označenie nepriateľa iba pojem „západ“ bez bližšej špecifikácie. Veľké množstvo nepriateľov rôznej povahy a rozmiestnených po celom svete komplikuje samotným teroristom aj boj proti nim.

Čo sa týka legitimacy, islamistické teroristické skupiny sa pred samotnými moslimami obhajujú tým, že chcú očistiť moslimský svet od „skazeného západu“ a ochrániť moslimov od „zlých vplyvov skorumpovaného sveta“ prípadne od útlaku. Snažia sa tým získať legitimitu predovšetkým v očiach samotných moslimov. Ich ambíciou je vytvoriť moslimskú spoločnosť (v ideálnom prípade v rámci zjednoteného kalifátu), ktorá bude spravovaná ich vlastnou interpretáciou islamského práva šaría. Radikálnym islamistom teda nejde o vznik entity, ktorá by bola súčasťou súčasného medzinárodného systému, ale chcú zmeniť aktuálny systém podľa vlastnej predstavy a nastoliť svoje vlastné pravidlá. Práve z uvedeného dôvodu sa islamistickí teroristi necítia byť viazaní existujúcimi pravidlami a medzinárodnými normami, ako tomu bolo v prípade etnicko-separatistických teroristických skupín. Práve naopak, islamisti tieto pravidlá odmietajú, pretože boli nastolené svetskými vládami. Sú viazaní jedine božimi pravidlami (vyloženými podľa vlastnej interpretácie), riadia sa výlučne božím zákonom a tým aj argumentujú pri legitimizovaní svojich násilných činov.

Skutočnosť, že islamistickí teroristi sa neusilujú o medzinárodnú legitimitu, a teda neriadia sa ani medzinárodnými normami, im umožňuje využívať *neobmedzenú mieru násilia*. Svoje násilné praktiky sa pritom snažia obhájiť pred moslimským spoločenstvom prostredníctvom dezinterpretácie náboženských noriem. Samotné teroristické činy vykresľujú cez prizmu náboženstva (často sú označované ako „*sacramental acts*“) a samovražedných teroristov považujú za mučeníkov. V porovnaní s etnicko-separatistickým terorizmom, radikálni islamisti páchajú neobmedzené násilie proti širokej kategórii nepriateľov zahŕňajúcej prakticky každého, kto nezdieľa ich radikálny svetonázor. Útočia pritom aj na civilistov bez ohľadu na ich

¹⁴ *Jihad Against Jews and Crusaders*. 1998. Dostupné na internete: <https://fas.org/irp/world/para/docs/980223-fatwa.htm>

národnosť či vieru.¹⁵ Zawahiri, neskorší vodca al-Káidy, dokonca vyzýval svojich stúpencov: „Spôsobte oponentovi čo najviac obetí, pretože iba takej reči západ rozumie.“¹⁶ O rozsahu násilia vypovedá aj snaha oboch teroristických skupín získať zbrane hromadného ničenia. Avšak práve z dôvodu neobmedzeného násilia nemajú teroristi podporu v rámci moslimskej spoločnosti, a to spravidla ani v rámci utlačanej menšiny (na rozdiel napr. od FLN, ktorý bol podporovaný pôvodnými Alžírčanmi).

Tabuľka 4 Analýza podmienok úspešnosti v prípade islamistického terorizmu

Ciele	<ul style="list-style-type: none"> - absentuje jeden prioritný cieľ - menia sa s meniacimi sa okolnosťami (oportunizmus) - často vágne, všeobecné a nie konkrétne - antisystémové - globálne a geograficky neobmedzené - prakticky nerealizovateľné bez toho, aby došlo k zmene medzinárodného systému
Nepriateľ	<ul style="list-style-type: none"> - široko definovaná kategória, veľké množstvo nepriateľov - absentuje jeden prioritný nepriateľ - nepriateľ sa môže meniť s meniacimi sa okolnosťami
Zdroj legitimacy	<ul style="list-style-type: none"> - utlačanie náboženskej skupiny - vlastná interpretácia islamského práva šaría
Násilie	<ul style="list-style-type: none"> - neobmedzené - páchané v mene boha (boh ako zdroj legitimacy) - útoky aj na civilistov vrátane moslimov
Riešenie	- Neexistuje v podobe naplnenia požiadaviek teroristických skupín

Zdroj: vlastné spracovanie

Analýza jednotlivých podmienok poukázala na to, že antisystémové ciele, široko definovaný nepriateľ, absentujúca legitimita a páchanie neobmedzeného násilia svojou podstatou znemožňujú islamistickým teroristickým skupinám uspieť v dosahovaní svojich cieľov v požadovanej miere. Vzhľadom na to, že islamistickí teroristi predstavujú antisystémové skupiny, ktorých viaceré požiadavky nie sú v súlade s aktuálnym medzinárodným systémom, neexistuje (na rozdiel od etnicko-separatistických skupín) *riešenie* v podobe prístúpenia na požiadavky a splnenie ich cieľov. Pri etnicko-separatistických skupinách existovala možnosť, že skupina zanikne alebo sa pretransformuje v politického aktéra po tom, ako dosiahne svoj cieľ. Takýto scenár v prípade islamistického terorizmu neprichádza do úvahy. Hoci niektoré ciele ako napríklad stiahnutie vojsk sú v teoretickej rovine realizovateľné, jednalo by sa iba o jeden z väčšieho množstva cieľov, a preto by jeho zrealizovanie ešte nemuselo znamenať ukončenie teroristickej činnosti danej skupiny. Práve naopak, naplnenie jedného „parciálneho“ cieľa by mohlo posilniť ambície teroristov v plnení ďalších globálnejších cieľov. Vzhľadom na antisystémovú povahu islamistických teroristických skupín je preto takýto ústupok nepravdepodobný, pretože bez ďalších opatrení by v konečnom dôsledku nevyriešil samotný problém terorizmu.

Riešením zo strany medzinárodného spoločenstva zostáva snaha o potlačenie terorizmu, pričom sa domnievame, že terorizmus bude existovať dovtedy, kým bude účinným nástrojom boja slabšej strany, a preto by sa potlačanie terorizmu malo zamerať na eliminovanie

¹⁵ Al-Káida sa napríklad snažila legitimizovať úmrtie moslimov pri útokoch z 11. septembra tým, že sa jednalo o odpadlíkov, resp. nepravých moslimov, ktorí dobrovoľne podliehali americkým svetským zákonom, zvolili si „zlú vládu“, a preto sú rovnako zlí ako ich vláda.

¹⁶ BYMAN, Daniel. 2015. *Al Qaeda, the Islamic State, and the Global Jihadist Movement*. Oxford: Oxford University Press, 2015. 284 s. ISBN 978-0-19-021725-9, s. 50.

jeho účinnosti. Ako sme mali možnosť vidieť, islamistický terorizmus je v súčasnosti pomerne úspešný v šírení svojej ideológie, propagovaní posolstva a získavaní nových stúpencov, k čomu mu nechtiac napomáhajú médiá. Médiá informujú o teroristických činoch, pričom zdôrazňujú aspekt senzácie, drámy a ľudského utrpenia, či dokonca poskytujú priestor samotným teroristom (odvysielané rozhovory západných reportérov s bin Ládinom) a tým umožňujú naplniť podstatu terorizmu – propagovať odkaz teroristov a šíriť strach v spoločnosti. Médiá potrebujú drámu, aby oslovili divákov, kým teroristi potrebujú médiá, aby informovali o útokoch. Boj proti terorizmu by sa preto mal zamerať na boj proti symbiotickému vzťahu medzi terorizmom a médiami. Mal by spočívať jednak v boji proti mediálnej aktivite teroristických skupín (online propaganda), ale aj proti zneužívaniu teroristických útokov za účelom zvýšenia sledovanosti a upútania pozornosti diváka zo strany médií. Kým médiá budú slúžiť teroristom na šírenie svojho posolstva a strachu, bude terorizmus aspoň do určitej miery účinným nástrojom boja slabšej strany a jeho eliminácia bude prakticky nemožná.

ZÁVER

V príspevku sme poukázali na to, že terorizmus sa vo svojej podstate ukázal ako účinný nástroj boja slabšej strany vtedy, keď mal jasne definovaný a geograficky obmedzený cieľ, konkrétneho nepriateľa, násilie bolo využívané účelovo a v relatívne obmedzenej miere a pokiaľ sa teroristická skupina snažila vystupovať do určitej miery ako aktér s legitímnym cieľom, ktorý chcel byť súčasťou medzinárodného systému, a preto neodmietal medzinárodné normy. Ako sa ukázalo v prípade niektorých etnicko-separatistických skupín, teoretickým riešením pre ukončenie ich činnosti bolo splnenie ich požiadaviek. S nástupom náboženského terorizmu sa ale situácia výrazne zmenila.

Súčasný islamistický teroristický skupiny nenapĺňajú vyššie uvedené podmienky, keďže viaceré ich ciele sú antisystémové a dosahujú globálnu dimenziu, podobne ako aj ich nepriateľ, ktorý je navyše veľmi široko definovaný. Z tohto dôvodu sa obeťou násillia islamistov môže stať prakticky ktokoľvek, pričom teroristi dokážu v očiach svojich stúpencov legitimizovať používanie neobmedzeného násillia aj voči civilistom vrátane moslimov prostredníctvom vlastnej interpretácie islamského práva. Nehľadajú legitimitu zo strany medzinárodného spoločenstva, ktoré v konečnom dôsledku ani neuznávajú. Za takýchto podmienok neexistuje možnosť eliminovania hrozby terorizmu v podobe splnenia požiadaviek teroristov. Okrem toho sa v porovnaní s druhou polovicou 20. storočia výrazne zmenili aj okolnosti a bezpečnostná situácia vo svete. Terorizmus ako taký je odsudzovaný, jednanie s teroristami je neprípustné a rovnako neakceptovateľná by bola aj situácia, akú sme videli v roku 1974, kedy vodca de facto teroristickej skupiny vystúpil na pôde OSN. Navyše, ako sa ukázalo v prípade úspešného útoku v Mníchove, ktorý viedol k bezprecedentnému nárastu množstva etnicko-separatistických teroristických skupín, akékoľvek ústupky súčasným teroristom by mohli povzbudiť ďalšie skupiny, aby sa uchýlili práve k tejto taktike boja.

V rámci boja proti terorizmu sa nám naskytujú dva scenáre. Prvým je, ako ukázal príklad skupiny Irgun, splnenie požiadaviek teroristickej skupiny. To sa ale v prípade islamistických skupín ukazuje ako nereálne, a preto prichádza do úvahy druhá možnosť, a to znížiť účinnosť terorizmu ako taktiky boja slabšej strany. Vychádzame z domnienky, že pokiaľ terorizmus nebude úspešným nástrojom boja slabšej strany, stratí aj svoju opodstatnenosť, a teda ak znížime účinnosť terorizmu, zredukujeme tým aj samotnú hrozbu. Islamistický terorizmus je v súčasnosti pomerne úspešný čo sa týka propagácie džihádistickej ideológie a získavania nových stúpencov prakticky po celom svete. Práve táto oblasť by preto mala byť prioritným záujmom boja proti terorizmu, pričom je potrebné regulovať v prvom rade úlohu, akú zohrávajú v teroristickej propagande médiá. Pokiaľ znemožníme teroristom šíriť ich posolstvo, ideológiu ale aj strach v spoločnosti prostredníctvom médií, zanikne aj samotná podstata

terorizmu. Podmienkou úspechu v tomto smere je, aby médiá uprednostnili spoločenskú zodpovednosť pred vlastným ziskom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BYMAN, Daniel. 2015. *Al Qaeda, the Islamic State, and the Global Jihadist Movement*. Oxford: Oxford University Press, 2015. 284 s. ISBN 978-0-19-021725-9.
- GAMARRA, Albert. 2009. Securing the Gold: Olympic Security from a Counter-Terrorist Perspective. In *A New Understanding of Terrorism. Case Studies, Trajectories and Lessons Learned*. New York: Springer, 2009. ISBN 978-1-4419-0114-9. s. 205-218.
- HELLMICH, Christina. 2011. *Al-Qaeda: From global network to local franchise*. Londýn a New York: Zed Books, 2011. 212 s. ISBN 978-1-84813-910-7.
- HOFFMAN, Bruce. 2006. *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press, 2006. 432 s. ISBN 0-231-12698-0.
- CHALK, Peter. 2013. *Encyclopedia of Terrorism*. Santa Barbara, Denver a Oxford: ABC-CLIO, 2013. 871 s. ISBN 978-0-313-30895-6.
- Jihad: The men and ideas behind al-Qaeda*. 2007. Public Broadcasting Service, dokumentárny seriál: America at a Crossroads.
- Jihad Against Jews and Crusaders*. 1998. [online] The Federation of American Scientists. [cit. 23.10.2018] Dostupné na internete: <https://fas.org/irp/world/para/docs/980223-fatwa.htm>
- LUTZ, James. M., LUTZ, Brenda. J. 2008. *Global Terrorism*. Londýn a New York: Routledge, 2008. 289 s. ISBN 978-0-415-70051-1.
- NESSER, Petter. 2016. *Islamist terrorism in Europe: A history*. Oxford: Oxford University Press, 2016. 288 s. ISBN 978-0190264024.
- The Atlantic Charter*. 1941. [online] [cit. 23.10.2018] Dostupné na internete: <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc581/m1/1/>
- UN Arafat – 1974*. [online] [cit. 23.10.2018] Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=7L1oVlbCL8Q>

Mgr. Dominika KOSÁROVÁ, PhD., M.A.
Univerzita obrany
Centrum bezpečnostných a vojenskostrategických štúdií
Kounicova 65, 662 10 Brno, Česká republika
e-mail: dominika.kosarova@unob.cz

RECENT MARTYRS

Tamás KOVÁCS

ABSTRACT

Social media platforms such as Twitter or Facebook are considered new mediators of collective action, as they facilitate where various forms of civil movements through public posts containing common hashtags. As a recent example, in March, 2018, the #allforJan hashtag spread across these platforms, induced by the murder of a young journalist and his fiancée in Slovakia. The unfortunate event caused not only shock across the nation but also mistrust in the government, escalated into mass protests in several countries and a political crisis in Slovakia. The use of social media sites played an essential role in these events, bringing thousands of people together in organised protests. This research goes beyond this effect and investigates the interrelationship of traditional and social media in accelerating the emergence of protests including the role of martyrs.

Keywords: protest, social network, allforjan, Arab Spring, People Power Revolution

INTRODUCTION

It has already been proven by numerous studies, that social media platforms can significantly affect the emergence and process of upheavals and protests.¹ However, it is often neglected that traditional medium still play a key role by legitimating the processes/trends occurring in social media. Traditional media coverage and feedback is necessary for pushing masses of individuals to take steps and join protests faster. Most scholarly work has aimed to demonstrate how the upheavals resulted from the power of the social media, while it rather the effect of the complex interrelationship between traditional media (radio, television, newspapers, etc.) and social media. in which they mutually strengthen each other. To better understand the role of social media in social unrest it is necessary to analyse the common features of some significant upheavals and what role traditional media played in them. Furthermore, we should also study how these characteristics were formed and spread in space, how they modified individual' opinions and pushed crowds of people towards taking a final step to fight for political goals. In the analysis of the political prejudices of media, we have two key factors: First, who controls the production of content. Second, we need to compare the degree of the time lag in communication, whether they enable interaction or there is merely one-way communication. In the following preliminary study on which I want to show some basic context.

1. THE EFFECTS OF MEDIA ON PROTESTS

The media and other essential communication forms such as mobile and landline phones all play a part in the extent of an upheaval. In the second half of the 20th century, Wark used the example of the Berlin Wall to illustrate that media coverage of certain events often defines the events themselves and brings them into being. He suggested that media coverage drove the events and ultimately determined their course. Likewise, Adams observed that telecommunication reconstructed the information in space and altered the balance of

¹ ALSAYYAD, N. – GUVENC, M. Virtual Uprisings, s. 2018-2019., Pond, P. – Lewis, J. Riots and Twitter, ALSAEDI, N. ET AL. Can We Predict a Riot? Disruptive Event Detection Using Twitter.

power.² In his investigation of the protest of the Tiananmen Square (1989), he argued that the seizure of the square by demonstrators was a conscious effort to attract the attention of distant spectators.

In his theory Schattschneider pointed out that the politically weak actors were capable of locating themselves strategically (*scope factor*). In his observation, those actors who witnessed a conflict should be counted as an integral part of the event. These witnesses or bystanders as he called them can be anyone if the protester knows that his or her opinion may directly or indirectly lead an intervention to support one side or another.³ Lipsky refined Schattschneider's theory when he argued that four social groups are involved in a protest. Besides the reference publics he added the protest constituents, the communication professionals and the protest targets.⁴ The reference publics are equal with Schattschneider's 'bystanders', so those persons whose opinions matter to the protest targets. Thus, the protest constituents are those who are striking or marching or otherwise disturbing the status quo. The protest targets are those relatively influential individuals who make decisions or set policies that the protest constituents try to replace. Protesters do not act straight on the targets, but preferably support the reference publics or shows towards the decision-makers that the reference publics support the protest. Consequently, most uprisings are disputes over whether the news of the conflict itself should be bounded in space, which is often what powerful interests want, or publicized and circulated through space, as the weaker side desires.⁵

The media, let it be traditional or social, have resources to create or renovate the potentials and give new opportunities for weak political actors. Ideally, the wave of effects is increased as it spreads out from the centre of protest, then focusses on the targets. As the protest constituents occupy a territory even it is online, the effectiveness of the movement depends on the traditional media attracted to a potential story, by informing distant audiences about the events in this place in the form of images, videos, text, etc. for. Thereby, traditional media raise the scope by expanding the speed and range of communication. Geographically it causes a wavelike effect where the pool of witnesses become more extensive and diverse. Thus, the increase of adopters can relatively quickly reach the critical mass. The audiences formulate their impressions in distant places; then, if the movement is successful, the targets respond to a shift in public opinion by releasing a statement and ideally approving new policies, thus they reconfigure the circumstances.

However, the movement may also be weakened before it would be able to step out from the centre of the protest. Herman and Chomsky described the methodology of some attenuating forces in the mainstream media. The authors made clear that any news that is printed or broadcasted in traditional media must pass through an editorial filter that leaves only the cleansed material fit to circulate.⁶ Considering further attenuating forces, in most countries only a few corporations possess authority over the media and their power is often concentrated. Nonetheless, provision of balanced information may be weakened because the news corporations are profit oriented. At the same time, the dependence of news production may be undermined by the source that the corporations use, which is mostly governmental. In wider sense, Hallin analysed the use of filtering and retaliatory policies by official sources and found that most reports are altered in their context, because they are framed according to the routine or expectations of the corporations or their owners. These frames could control communication to such a level that reports about distant events may mean nothing to people. Thus social media have an essential role in reinforcing bonds to locality.

² ADAMS, P. C. Protest and the scale politics of telecommunications, s. 419-420.

³ SCHATTSCHNEIDER E. The semisovereign people: a realist's view of democracy in America, s. 4.

⁴ LIPSKY, M. Protest as a Political Resource, s. 1144–1158., LIPSKY, M. Protest in city politics.

⁵ ADAMS, P. C. Protest and the scale politics of telecommunications, s. 424-425.

⁶ CHOMSKY, N. – HERMAN E. Manufacturing consent: the political economy of the mass media, s. 1-2.

1.1 THREE CASE STUDIES

In the light of recent scholarly works, it is evident that social media facilitated the upheavals, and it is an essential tool for claim-making, preparing and organizing people and events. However, revolutions do not happen in a digital world, even if they get their start there. On August 21, 1983, almost thirty years before the Arab Spring, Benigno Aquino Jr., a former Philippine Senator suffered a deadly attack near the terminal of the Manila International Airport. His assassin aimed at Aquino's head with a .357 revolver while he was escorted to the transport. Aquino was not an ordinary senator but a long-time opponent of Marcos' authoritarian rule when he arrived in the Philippines. His assassination is credited with transforming the resistance against the regime from a tiny, isolated group into a national movement. In the evolution of the Philippine uprising the politician's mother and the deadly bullet, which severely mutilated the Aquino's face played great importance. Doña Aurora did not cover but promulgated her son's injury on a long journey to his home province as she publicly revealed Aquino's body, with blood on his shirt and a bullet hole in his head. The culmination of this journey was a massive cortege involving hundreds of thousands of Manilans who flocked to see the blood-soaked body of the former senator. Three years later the movement that was forged by Aquino's funeral helped to elevate his wife to the presidency.⁷

On 25 January 2011, a spark set off the Egyptian uprising; and it was preceded by a similar incident as in Aquino's case. Khaled Mohamed Saeed was a 27-year-old computer programmer who was beaten to death by State Security Investigation (SSI) forces at an internet cafe in Alexandria. Saeed's family stated that he was beaten because he possessed video material that implicates members of the police in a drug deal. Saeed's funeral was significantly smaller than in the case of Aquino; however, when Saeed's family visited his body in the morgue, his brother took some photos of the corpse using his mobile phone. Pictures of Saeed's deformed face were published on the internet, showing numerous signs of trauma, fractured skull, dislocated jaw, broken nose. The picture of Saeed's corpse caused a tremendous outcry. Only a few days after his death the "We are all Khaled Said" Facebook page started to offer an interactive online platform where Egyptians could document the brutality of the police. The page assisted to collect the anti-government claims and mobilize people against the tyranny of the local police forces. As the number of subscribers grew, the page converted into a centre of the Egyptian movement, propagating the protest on National Police Day held on 25 January 2011.⁸

In March, 2018 the murder of a young investigative journalist and his fiancée caused great unrest in Slovakia that led to the resignation of the Prime Minister. The couple planned to marry in May; however, in the forenoon of 26 February, the family called the police to the couple's home because they had not answered their phone calls for more than four days. The unfortunate event caused shock across the nation and mistrust in the government, sparking off mass protests and a political crisis. The day after the first report was published, gatherings were held around the country in tribute. The media focused on Ján Kuciak's role in the tragic events because he worked as a journalist at the Aktuality.sk news site where he focused mainly on investigating tax fraud of several businesspeople with connections to Slovakian politicians. The fiancée's funeral was held a day before the fiancé's. Martina Kušnírová was buried on Friday, 2 March in her wedding gown in a ceremony attended by hundreds of mourners in Gregorovce. The pictures of her white coffin went viral on the internet. On the same day a journalist issued the #allforjan hashtag on his Twitter page then in the evening, up to 25,000 people protested in Bratislava against the attacks. On 9 March, protests were held in

⁷ ADAMS, P. C. Protest and the scale politics of telecommunications, s. 430-432.

⁸ ALSAYYAD, N. – GUVENC, M. Virtual Uprisings, s. 2024-2025.

48 cities in Slovakia as well as in 17 other towns around the world. In Bratislava alone, about 60,000 people held a protest march. Two weeks later the series of events culminated in the resignation of Prime Minister and his cabinet.⁹

1.2. THE MARTYR EFFECT

The above-mentioned social unrests escalated faster and faster, partially due to the emergence of social media platforms and their interrelationship with traditional media. In the case of the Philippine People Power Revolution, it took three years, while the diffusion of modern communication technologies incrementally reduced the time for the organization. However, there is one common characteristic in all the three events, as both traditional and modern communication channels do not only share information but they are capable of forming and unifying symbols that are suitable to alter the balance of political power across space. The People Power Revolution is also referred to as the Yellow Revolution due to its participants singing the American song 'Tie a Yellow Ribbon Round the Old Oak Tree' by Tony Orlando and Dawn at their gatherings. The root of the concept of a yellow ribbon as remembrance may have been a 19th-century custom that some girls wore a yellow ribbon in their hair to signify their love to a fiancé or husband who served in the U.S. cavalry. A century later, in the 1970s, the symbol of a yellow ribbon became nationally recognized as a reminder of a missing loved one, either in the military or prison, were welcomed on its return. The Malaysian movement with the choice of the song adorned itself, and its fallen hero with yellow at the same time they applied a piece of global mass culture on a local hero.¹⁰ The yellow ribbon was widely seen as a symbol of the people against two decades of totalitarian rule of Marcos.

Thirty years after the People Power Revolution in the fore night of the Arab Spring the Facebook page created in tribute to Khaled Saeed, offered an online platform where Egyptians started to unify. The event was followed by a street vendor, Tarek el-Tayeb Mohamed Bouazizi's self-immolation on 17 December 2010. His act was a response that a municipal official regularly confiscated his wares and electronic weighing scale and publicly slapped him in the face. Bouazizi, angered by the confrontation, went to the governor's office to ask for his scales back. The governor refused to receive him, even though when Bouazizi said that he is going to burn himself, then he acquired gasoline from a nearby gas station and returned to the governor's office where he doused himself with gasoline and set himself alight. Bouazizi suffered burns on over 90% of his body before locals succeeded to stop the flames. He was brought by ambulance to the local emergency hospital, but a few weeks later, on 4 January 2011 he died at the Ben Arous Burn and Trauma Centre, Analogous with Bouazizi's act, in January at least 11 comparable suicides happened in the neighbouring countries of Tunisia.¹¹ Bouazizi's photos, just like in the case of Khaled Said's, flooded the social media, which lead to a conversation, first in the local communities, then worldwide. Bouazizi's grandmother Zara El Herchany said that his grandson is a martyr. Indeed, all of them became a martyr in the eyes of the local communities. The development of modern communication equipment and the diffusion of radio and television in the 20th century have established specific territorial processes, but the rise of the internet and born of social network sites broke out from bounds in the 21st century.

⁹ RÖHN, T. #AllforJan: Slowakei: Revolte auf Samtpfoten.

¹⁰ SIMONS, L. M. Worth Dying for, s. 44-45.

¹¹ CHARBEL, J. Tunisia disproves Arab world's greatest myth, ALSAYYAD, N. – GUVENC, M. Virtual Uprisings, s. 2024-2025.

1.3 TRANSFORMING INTO HASHTAG

In the eyes of the global communities, media transformed Saeed and Bouazizi into revolutionary martyrs. Thus, they became a symbol of a movement. The displacement of local martyrs and their transfer to the online world was visible on Khaled Said's Facebook page; where the administrators worked under the anonymous "el shaheed" (the martyr) name, thereby they were able to post and moderate the page. During the Egyptian and Tunisian upheavals, demonstrator's communication was mainly based on Facebook, because it was free for everyone, it's users were able to hide their real name and the government was not able to heavily censor it. At the same time, activist collected relating Facebook posts and translated from Arabic to French or English and repost individual blog entries to Twitter. The method supported the information spread towards non-Facebook users across the world. In no time these movements went from the local to a national and international scope.¹²

Nowadays Twitter is one of the most influential social network platforms where users can compose public messages in a simple and fast way. Initially, it was launched as a personal micro-blogging site in 2006, however, over the years it has been transformed by everyday use to an information sharing ground. Statistics reported about 330 million active Twitter users per month and 500 million tweets per day, out of 80% comes from smartphones.¹³ The tweets, these text-based messages are restricted to 140 characters and often contain hashtags, words prefixed with # symbol that can categorize messages by topic. This feature helps users to find conversations about the same topic much more comfortable and faster. The popular movement hashtags, like #bouazizi #sidibouazid, #Jan25 or #allforjan spread and boosted individual messages so they can reach a wider audience. The social media have increased the efficiency and scope of individual and group networking.

Anyone can search Twitter for a hashtag, and the prompt will return all tweets containing that hashtag; one can also click on a hashtag seen in a tweet and see the tweets using that hashtag instantaneously. One does not need a Twitter account to see tweets or hashtags. The functionality of Twitter enables activists to continually discuss and plan the events using the site reply (@) function.¹⁴ As the demonstration began, Twitter provided first-hand coverage of events for the activists, because it offered a direct connection between the protesters and the international spectators. Activists used Twitter to report the situation both, global and immediate to the crowds in physical space.¹⁵ The microblog gave to the activists another organizational hub where they could encourage others to follow their discussion and actively organize the events.

Herman and Chomsky examined that the Internet is going to break the corporate monopoly on journalism and creating a new democratic media.¹⁶ We tend to believe that the traditional media has some evident political characteristics that are lacking in social media. One of them is the content-filtering capability that effectively excludes or strengthen specific facts, ideas or (mis)beliefs.¹⁷ However, the versatility and range of application made Twitter an ideal platform for an increase of anomalous accounts, which work in unusual ways. These accounts operated quietly with tweeting applications to imitate real individuals, known as bots. In the recent years, media have started reporting that the accounts of politicians emphasized a controversial increase of followers. During the 2012 US election campaign, the

¹² ALSAYYAD, N. – GUVENC, M. *Virtual Uprisings*, s. 2025.

¹³ SALMAN, A. *Twitter by the Numbers* (2018).

¹⁴ IDLE, N. – NUNNS, A. *Tweets from Tahrir*.

¹⁵ RYAN, Y. *How Tunisia's revolution began*.

¹⁶ CHOMSKY, N. – HERMAN E. *Manufacturing consent: the political economy of the mass media*, s. XV.

¹⁷ MACLEAN, M. S. – WESTLEY, B. H., *A Conceptual Model for Communications Research*, BLUMER, J. G. *The Political Effects of Television*.

Twitter account of Romney experienced an unexpected spurt in the number of supporters. Most of them claimed to be fake. These followers could seem harmless, but the practice is arguable. However, boosting the number of followers artificially, can also be finalized to make an account more powerful and accurate.¹⁸

Bots are common because Twitter does not investigate rigorously on automation. They can perform most human tasks by calling Twitter APIs alone, but there is an opportunity to use a human operator in the middle interpreted as human-assisted bots. As soon as a user registers an account, he or she may initiate an automated program to post tweets during his vacancy. Automation is a highly ambiguous method. On the one hand, authorized bots generate a large volume of useful tweets, like news updates in acquiescing with the Twitter's purpose to be the primary information network. Otherwise, spammer generated malicious bots used for political or any unsolicited messages. These automatized bots randomly add real users as their friends then they can start posting direct or private political messages to the users' pages.¹⁹ Moreover, it is capable of re-tweeting or liking specific tweets that contain a predetermined hashtag. In practice, this means that a Twitter bot can spread or support specific tweets; thus turning the tweet into a trending hashtag. Trending means that the provider measures which conversations are dominating in the discourse on a given day and at a given time. Bots replaced the traditional media as the main content-filtering power in social networking sites which are no more resistant to influence.

CONCLUSION

While it may be true that the hashtag-related movements were leaderless, there is also a possibility that pre-existing social or political organizations seized these movements. These groups already have leaders and established credibility at the local level that enables them to appear as the face for larger protest movements. Therefore, the recent online-organized protests can be seized by political or social groups to reach alternative outcomes, a result that not necessarily confronts the desires of the real protesters. The method that gave unity to local and distant communities in the various movements was the hashtag that provided information flow and coordinated them to take over the streets and cities.

BIBLIOGRAPHY

- ADAMS, PAUL C. Protest and the Scale Politics of Telecommunications. In *Political Geography*, 1996, 15, 5, s. 419–441.
- ALLCOTT, HUNT and MATTHEW GENTZKOW. Social Media and Fake News in the 2016 Election. In *Journal of Economic Perspectives*, 2017, 31, 2, s. 211–236.
- ALSAEDI, NASSER, PETE BURNAP and OMER RANA. Can We Predict a Riot? Disruptive Event Detection Using Twitter., In *ACM Transactions on Internet Technology* 2017, 17, 2, s. 1–26.
- ALSAYYAD, NEZAR and MUNA GUVENC. Virtual Uprisings: On the Interaction of New Social Media, Traditional Media Coverage and Urban Space during the “Arab Spring”. In *Urban Studies*, 2015, 52, 11, s. 2018–2034.
- ASLAM, SALMAN. *Twitter by the Numbers (2018): Stats, Demographics & Fun Facts* [online], 1 Jan. 2018 [cit. 2018-09-10]. Internet: <<https://www.omnicoreagency.com/twitter-statistics/>>.

¹⁸ CRESCI S. ET AL. Fame for sale, s. 56-57, ALLCOTT, H. – GENTZKOW, M. Social Media and Fake News in the 2016 Election, s. 211-236

¹⁹ FERRARA, E. ET AL. The rise of social bots, s. 96-100.

- BLUMLER, JAY G. The Political Effects of Television. In *The Effects of Television*. London: Panther, 1970.
- CHARBEL, JANO. Tunisia Disproves Arab World's Greatest Myth [online]. *Egypt Independent*, 22 Jan. 2011 [cit. 2018-09-10]. Internet: <<https://www.egyptindependent.com/tunisia-disproves-arab-worlds-greatest-myth/>>.
- CRESCI, STEFANO, ROBERTO DI PIETRO, MARINELLA PETROCCHI, ANGELO SPOGNARDI and MAURIZIO TESCONI. Fame for Sale: Efficient Detection of Fake Twitter Followers. In *Decision Support Systems.*, 2015, 80, s. 56–71.
- FERRARA, EMILIO, ONUR VAROL, CLAYTON DAVIS, FILIPPO MENCZER and ALESSANDRO FLAMMINI. The Rise of Social Bots. In *Communications of the ACM*, 2016, 59, 7, s. 96–104.
- HERMAN, EDWARD S. and NOAM CHOMSKY. *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon, 2002. ISBN 978-0-375-71449-8.
- LIPSKY, MICHAEL. Protest as a Political Resource. In *The American Political Science Review* 1968, 62, 4, s. 1144–1158.
- LIPSKY, MICHAEL. *Protest in City Politics: Rent Strikes, Housing, and the Power of the Poor*. Chicago: Rand McNally, 1969.
- MOSS, MITCHELL L. Telecommunications, World Cities, and Urban Policy. In *Urban Studies*. 1987, 24, 6. s. 534–546.
- NUNNS, ALEX, and NADIA IDLE. *Tweets from Tahrir: Egypt's Revolution as It Unfolded, in the Words of the People Who Made It*. New York: OR Books, 2011. ISBN 978-1-935928-45-4.
- POND, PHILIP, and JEFF LEWIS. Riots and Twitter: Connective Politics, Social Media and Framing Discourses in the Digital Public Sphere. In *Information, Communication & Society*, 2017, s. 1–19.
- RÖHN, TIM. #AllforJan: Slowakei: Revolte Auf Samtpfoten [online]. *Dei Welt*, 10 Mar. 2018. [cit. 2018-09-10]. Internet: <<https://www.welt.de/politik/ausland/article174418602/AllforJan-Slowakei-Revolte-auf-Samtpfoten.html>>.
- RYAN, YASMINE. How Tunisia's Revolution Began [online]. *Al Jazeera*, 26 Jan. 2011. [cit. 2018-09-10]. Internet: <<https://www.aljazeera.com/indepth/features/2011/01/2011126121815985483.html>>.
- SCHATTSCHEIDER, ELMER E. *The Semisovereign People: A Realist's View of Democracy in America*. Dryden, 1960. ISBN 978-0-03-010640-8.
- SIMONS, LEWIS M. *Worth Dying For*. New York: William Morrow & Co, 1987. ISBN 978-0-688-06940-7.
- WESTLEY, BRUCE H., and MALCOLM S. MACLEAN. A Conceptual Model for Communications Research. In *Journalism Quarterly* 1957, 34, 1, s. 31–38.

Tamás KOVACS
 doctoral candidate
 University of Pécs
 Institute of Geography and Earth Sciences
 Ifjúság útja 6, Pécs, Hungary
 kvcstms@gamma.ttk.pte.hu

USING RISK ANALYSIS METHODS AS ALTERNATIVE METHODS FOR SAFETY AND ECONOMIC EVALUATION

Karel KUBEČKA, Petr ROŽŇÁK

ABSTRACT

Risk management has a wide range of risk management tools and procedures available. In recent years some of these are being developed particularly from the aspect of verification in practice and implementation as a Certified Methodology. The reason for this is not only the fact that this concerns a fashionable and modern issue, but this is also a tool that is fairly simple, easy to understand and, most importantly, is effective. These are its key benefits. Most risk analysis tools are multi-purpose and general so that they can be applied to practically all areas of human life, technological processes, regional and political security evaluations, managerial or economic situations and also evaluation of the structural condition of buildings. Risk analysis methods have also been practically verified in the field of appraisal of real property and determination of the proportion of damages and defects in structures compared to their appreciation.

This article demonstrates the alternative uses of one of the methods in the field of not only security, but also economics, because these categories are closely related, linked to each other and mutually affect each other.

Keywords: risk analysis, alternative decision-making method, SWOT analysis, assessing the security of the region, state security and infrastructure, appraisal and expert activity, expert witness

INTRODUCTION

One of the methods that are currently being used to determine estimated values by a forensic expert in the field of real property (focusing on economics, price and estimates of real property), is the comparison method. The K6 coefficient, which reduces or increases the resulting estimated price determined by expert evaluation, is also used in this method, as well as others. Determination of the K6 coefficient is realised as an expert estimate by an expert. This modification of the price has its upper and lower limits and depends on external influences. The authors of the article provide an alternative method of determining this coefficient using methods that may significantly eliminate subjective perception and help determine the value of this coefficient. The risk analysis method was used and a SWOT analysis was applied to determine this coefficient.

We therefore expect use of sophisticated methods in the expert's work. It is simultaneously necessary to adhere to binding regulations - laws, decrees, standards and guidelines. However, any alternative method may also be used. This means that use of methods intended for risk analysis, in order to provide evidence or evaluate issues in the field of construction, is not precluded. Two risk analysis methods are used, the SWOT method, which is the best-known tested method in the world, and possibly also the most frequently used method in various fields and branches, and the UMRA method. The SWOT method was originally developed for evaluation of companies and company management and is used in the field of appraisal of structures, and its application in issues of not only estimates but also determination of rent or taking into consideration Goodwill, is evident. Compared to its usual practical use the option of substituting linear progress for non-linear mathematical functions is

used here and this completely changes the approach to taking into consideration some influences when determining price in justifiable cases.

1. THE ECONOMIC DEPENDENCE OF REGIONS ON SECURITY AND ITS EVALUATION

The first part describes the relationship between economic aspects and possible influence with consequences on this economic area. The issue is monitored for example from the aspect of determination of the prices of real property in relation to the active inner security situation of the region and the possible alternative procedure during evaluation of external threats affecting the region, state or the European Union are also outlined.

1.1 EVALUATION USING AN ALTERNATIVE RISK ANALYSIS METHOD

With regard to alternative evaluation of security, a verbal evaluation is used. This scale is considerably non-objective, because what is “good” for one, may be “unacceptable” for another. For this reason, in particular such scales are supplemented by numerical evaluation in most cases, which can be used to perform elementary operations and “calculate” a result that at least partially eliminates the subjective viewpoint of the assessor, or specifies the position of the results within the interval within which the verbal evaluation falls. This procedure appears interesting in cases when the position of the result has a dominant influence on the security measures linked to protection of the region and therefore with direct impact on the economic area.

If we focus on evaluation of the situation, mutual interaction or influences, with the possibility of influencing the assets of the region or the state, verbal evaluations (*Table 1*), or also expert evaluation of situations, mutual relations or influence of assets are usually used. Applicability has been demonstrated to be suitable on all levels of management.

Table 1 classification of threats on individual threat levels

No.	Identification	Level
1		The lowest level of threat will be identified as zero , which represents the ideal situation, during which there is no risk of attack within Czech territory. In this situation no special recommendations or warnings are issued in relation to the public.
2		The first level will be depicted by a yellow triangle, which warns of the existence of a general risk of terrorism. “During this situation general alertness must be assured”. In this situation some selected increased security measures apply.
3		The second level will be depicted by an orange triangle. This situation warns of the existence of the increased probability of the threat of terrorism and is declared in relation to prior events or information about the risk of terrorism.
4		The third level will be depicted by a red triangle. This situation will implement a high level of alertness and emergency, during which a terrorist attack is expected with high probability (3) or has already occurred and measures to prevent the attack from continuing or repeating must be accepted and damages must be minimised.

Applicability is possible in the field of direct decision-making and also as a partial or supplementary factor in the decision-making and managerial process. The situation in the territory or state¹ or the threat to infrastructure in the area falling under public administration is also evaluated on the basis of a verbal expert assessment.

The expert evaluation is based on the experience of experts, their subjective opinions and feelings, and the subjective aspect, frequently with considerable variance in the results of the evaluation, is characteristic for this, whereas these experts are considered impartial persons. The subjective opinion of the expert (evaluator) is then influenced by a greater number of external influences. This includes the political standpoint of an albeit independent assessor, the duration of the problem that is the subject of assessment, the consequences of the problems arising from similar situations in other areas (for instance experience with terrorist attacks in other countries) and many others.

The effort to specify the expert estimate, which is undoubtedly encumbered by appreciable error, led to the idea of using alternative, possibly supplementary methods, which would eliminate the aforementioned deficiencies of the subjective point of view to a lesser or greater degree, or at least limit these to an acceptable degree. Because a similar issue had been resolved in the economic segment, specifically in the field of estimation of the price of real property, verification experiments were performed leading to use of some methods intended for risk analysis as an alternative method for specification of the expert estimate in the field of regional security. Verification experiments were performed on a sample of approximately 700 independent evaluations of various fields of operation of life within the regions. The risk analysis methods suitable for such evaluations were specified on the basis of the results of these evaluations. This concerns the universal general SWOT method and also the UMRA method (Tichý, M. 2006), which is also suitable for the given purpose in specific cases.

1.2 SWOT ANALYSIS

This part of the publication describes the use and possibilities of utilisation of alternative methods from the theoretical field of risk analysis, with application in the economic issue and evaluation of the security situation within the region, territory or state, with protection of the territorial infrastructure and the state borders of the Schengen area.

We will endeavour to use the risk analysis methods as a means of evaluation of various constant values or variable values of external influences affecting assets, i.e. the protect interests of society (Kubečka K, Rožňák P, 2017). Application of both the point and interval method for expert estimates, on which the risk analysis is based, is possible.

Risk analysis methods are used worldwide. They are mainly used for the purpose of company management and governance. In recent years we have also encountered successful application of risk management methods in the field of construction.²We can encounter these methods in the field of major construction project management and also in fields for which the risk management methods were developed. However, due to their versatility, this application is possible.

We can also encounter application of modern multi-criteria analysis methods across the spectrum of all segments. These are used to evaluate various versions of solutions specific issues, selection of the effective and therefore optimised solution. Comparison between individually proposed alternatives over the broad spectrum of aspects is also possible. These can easily be used to evaluate newly implemented technical elements, materials and structural solutions or decisions.

¹ KUBEČKA K, ROŽŇÁK P, 2017

² KUBEČKA K. 2017

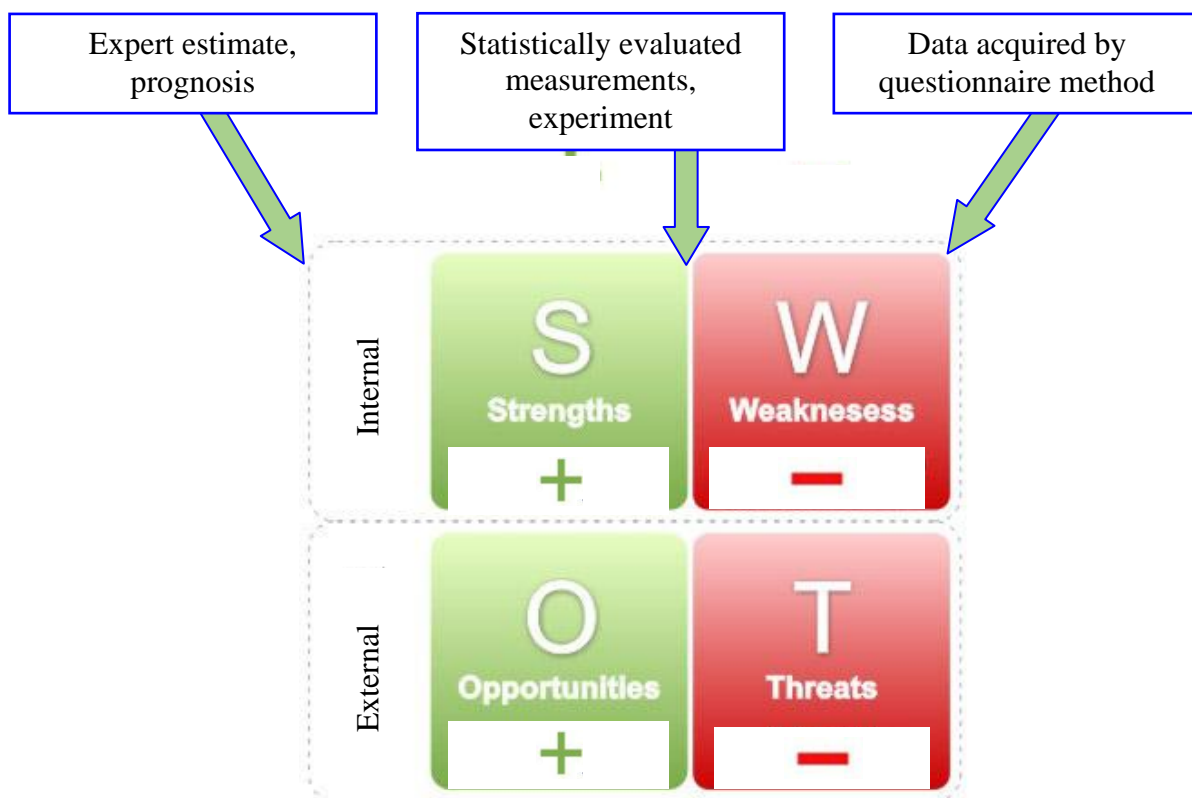
1.2.1 UTILISATION OF A SWOT ANALYSIS

The widely known and used general SWOT³ analysis (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) is a very widespread simple expert analysis applicable to projects, processes and the running of organisations, regional security and others. It takes into consideration both internal and external influences. Experts endeavour to identify:

1. The **Strengths** of the organisation/project/process;
2. The **Weaknesses** of the organisation/project/process;
3. The **Opportunities** available to the organisation/project/process;
4. The **Threats** endangering the organisation/project/process

This analysis was developed by Albert Humphrey⁴, who led a research project at Stanford University in the nineteen sixties and seventies. The method is based on classification and evaluation of individual factors that are classified into the 4 abovementioned basic groups, which we can consider sub-matrices of the whole during mathematical evaluation, whereas the SWOT analysis data forms the matrix. Mutual interaction of strength and weakness factors (

Picture 1) means two internal process sub-matrices (internal factors) on one hand against opportunities and threats, which are two external sub-matrices (external factors) on the other hand, resulting in new qualitative information, which characterises and evaluates the level of their mutual interaction.

³ The actual title SWOT is an acronym (an abbreviation consisting of the first letters or syllables of multiple words) composed of the words Strengths, Weaknesses, Opportunities or unused reserves and Threats or risks.

⁴ It was originally called the “SOFT” method. The individual parts were “Satisfactory“, “Good in the future is an Opportunity”, “Bad in the present is a Fault”, and “Bad in the future is a Threat“. In 1964 it was renamed when Mr. Urick and Mr. Orr substituted an F for the W during a lecture at a conference and so the SOFT analysis became a SWOT analysis.

Picture 1 The basic SWOT analysis diagram with theoretical supply of data (general)

The SWOT analysis is one of the basic tools for strategic management – it was initially developed for this field and it was supposed to be used for evaluation of a company’s creditworthiness. As well as this, it is also suitable for application on other occasions, typically for selection tenders for project-orientated contracts, in advertising, PR and a number of other fields.

At present we can state that this method can be used to evaluate practically anything that the evaluator is capable of describing, giving a value of the evaluated factor for and at least estimating its importance, which means its weight. This method can be used to establish a relationship that evaluates the proportion of the evaluated factor of the resulting position of the whole.

Of course the primary and very important part of risk assessment using this method (and of course this also applies to other methods) is acquisition of the relevant data of the necessary scope. The reader can imagine acquisition of data as the requirement of “feeding” (

Picture 1) this method

- High quality data
- Data of the requisite scope

This requirement may be represented by three basic methods of acquiring data, which are:

- **Expert estimate** (professional estimate) performed by an expert (which is the normal method used for “expert” methods – for instance “logical- numerical expert methods”). Multiple experts are usually involved in evaluation in order to eliminate subjective influence of the evaluated factors as much as possible. However, the number of experts increases the economic costs for acquiring such data. It is therefore desirable on one hand to reduce the number of experts “to the minimum”, which is “one”, and on the other hand to increase the number of experts as much as possible in the interests of maintaining the objectivity of the acquired data.

- **Statistical evaluation of measurements**, experiments and similar (mainly used in the technical field), where an increasing number of samples or experiments eliminates subjective influences and reduces statistical error in the evaluated data. However, it also applies here that the number of experiments and measurements increases economic costs for acquiring such data intended for analysis.

- **Questionnaire method**, which is suitable for the field of political science, sociology and similar. If the database for analysis of this data is to be relevant, it must encompass at least a major statistical sample, which is represented by a minimum of one hundred respondents. This method is very sensitive to selection of age groups, the social standing of respondents, the time and place of the investigation.

With regard to the risk itself, this is defined (1) for example as the product of the probability of realisation of an unfavourable event P_r and the potential damage D_m , which the event causes.

$$Rs = \sum_{i=1}^n (Dm_i \cdot \bar{Pr}_i) \quad (1)$$

i expresses individual situations (scenarios), which are examined as individual risks,

Rs is the risk, the value of which is determined in money (in a specific currency),

P is a dimensionless value, expressing the probability⁵ with which the events will occur according to a specific scenario, and therefore also damages “D”, from (theoretical) zero,

⁵ Specifically from the technical viewpoint as the probability that any of the relevant marginal situations will be achieved.

i.e. zero risk⁶, to one, which is one-hundred per cent probability, i.e. certainty⁷ and not a risk,

D is damages expressed in money (in a specific currency), which will occur if the relevant risk scenario is realised.

In order to determine probability of occurrence of a threat we use

- a) various exact procedures. The most frequently used is statistical analysis of the occurrence of similar situations. However, often the only available method is expert estimate.
- b) Because threat scenarios develop depending on time, it is also necessary to determine the probability of occurrence of a threat depending on the time (2). For instance, the probability of a disaster – a destructive hurricane within an interval of one year may be 1% ($P = 0.01$), within the interval of the service life of a structure (e.g. 50 years) it may be 60 % ($P = 0.60$). Migration of the population can be expressed similarly for example. Prognostic methods of determining probable data will have to be used here.
- c) The value P is actually a coefficient, which is used to reduce the value of the assumed (in the future) damages, which must be included in the economic consideration (calculation, budget) of the prepared project. The situation when the probability of realisation of a scenario exceeds approx. 90% to 95 % ($P = 0.90$ to $P = 0.95$), is not usually evaluated as a risk, but rather as a situation that will occur, the expected damages D are then included in the economic consideration (e.g. in the budget for the acquisition costs) in full.

Of course it is appropriate and often necessary in the interests of the quality of the analysis and the credibility of the resulting data, for the risk analysis to be orientated spatially and in time.

$$\forall t \in T_{ref}; \forall \omega \in \Omega_{ref} : Rs(T_{ref}; \Omega_{ref}) = Dm(T_{ref}; \Omega_{ref}) \times Pr(T_{ref}; \Omega_{ref}) \quad (2)$$

The “Monte Carlo⁸ simulation method” has a very broad application when solving problems when establishing the probability of origin of any phenomenon for a risk analysis. In the monitored field this method is used for instance for estimating total costs and the total duration of the phenomenon with use of various types of simulation software. Random input values in such cases are costs and labour demands for individual activities (for instance in relation to security and the security situation of a state). The risk analyst initially creates a model, which takes into consideration the links between input values, defines their distribution and determines the criteria for evaluation of the results of simulation. He subsequently performs a specific number of simulations (usually 103 to 106) using suitable software and displays the number of occurrences of the resulting values, which means their probability range if a sufficient number of simulations is performed. On the basis of these results we are capable of determining for instance how probable it is that the permissible “deadline” will be exceeded or an activity will be at risk, or how probable it is that the set costs will be exceeded (for security, support or assurance of peace in an area). The used computer programmes are also capable of performing sensitivity analyses, i.e. determining

⁶ Theoretically because zero risk is practically non-existent, risk cannot be completely eliminated, just reduced to an economically acceptable level.

⁷ In the practical field risk on the level of 95% is considered a “certainty”.

⁸ The Monte Carlo method [16] = a method for solving complicated mathematical problems (in which random values appear) using multiple simulation of these values by computer. Simulation is performed by means of so-called pseudo-random numbers, which the computer creates. The Monte Carlo method is used for instance for problems concerning nuclear physics or in operating research, the Monte Carlo method can be used to solve mathematical problems of a random character, it can be used to find a formally equivalent probability problem to such a problem.

which activities have the greatest impact on the total costs of the project and which on the duration of the threat.

We can also apply reliability very effectively and significantly in risk engineering, in identification of systems, or location of these with a subsequent risk analysis and also in actual calculation of the probability of realisation of a threat scenario. Because the probability of realisation of a threat scenario is a qualified (expert, i.e. professional) estimate, the result of the risk analysis will also be an estimate.

We base our assumption on the generally known general reliability function dependent on time:

$$R(t) = \frac{N_s(t)}{N_0} \quad (3)$$

From a specific size and complexity of the information system that is the subject of analysis, it is appropriate to conceive the risk analysis as a project. The actual risk analysis consists of several phases:

- identification and quantification of assets,
- identification and quantification of threats,
- identification and quantification of vulnerability,
- determination of the resulting risk.

1.2.2 APPLICATION OF THE SWOT ANALYSIS

As stated above, this method, similarly to other methods, is capable of deciding about the degree of risk and providing information about the appropriateness or inappropriateness not only of phenomena, possibly processes, but also the appropriateness and inappropriateness of the forecast (direction) of development within a company, for instance in relation to security situations. Similarly to the UMRA⁹ method, the SWOT method can also be used in forensic sciences and is also capable, in comparison with UMRA, of working with variable weights of individual factors. This ability can be very beneficial in some cases, where we have to work with elements of dissimilar weights and we are not capable of limiting selection to just elements of similar properties and approximately identical importance, possibly not using the point method of analysis, but the interval method of analysis.

This method still has no rigid methodological framework. It can be performed in both qualitative and quantitative forms. The most frequently used SWOT analysis methods and tools include:

- Application of creative methods (e.g. brainstorming) and methods for obtaining expert testimonies (e.g. controlled discussion, Delphi method).
- Application of suitable forms, matrices and graphs.

Swot analyses are usually depicted using matrices, which show the key links between individual elements (strengths, weaknesses, opportunities and threats) on the basis of which it is possible to directly generate potential determining strategies for further development of an organisation. On the basis of this guide it is possible to modify and gradually specify strategic decisions – general goals (plans), formulate concrete goals (specific) and tasks for their fulfilment – see the purpose of the SWOT analysis.

For clarification, the individual phases are further divided into concrete steps. The described procedure for realisation of each step of the SWOT analysis is only approximate and is based on tested practical experience. With regard to the fact that the method has no

⁹ Universal Matrix of Risk Analysis

rigid methodological framework, it is possible to modify the proposed procedure of use according to the needs and customs of the specific organisation. The mentioned examples are simply illustrative and are given for better clarification of individually performed steps in this analysis.

In the event that the phase of identification and valuation of strengths and weaknesses is performed by another group than the group performing the phase of identification and evaluation of opportunities and threats from the external environment, both phases can be performed concurrently. It is also not important whether we begin with the phase of identification and evaluation of strengths and weaknesses or the phase of identification and evaluation of opportunities and threats.

If there is effort to use an alternative method (SWOT analysis) to obtain a coefficient for conversion of any value in the field of natural numbers, we will be successful.

Such a coefficient, which is used to re-multiply the value of the real numerical indicator expressing current assets (e.g. the level of threat to the infrastructure), can be obtained in this manner. It is also simultaneously possible to specify the value of a given interval, as stated below, after definition of the marginal conditions the interval. In order for this expert estimate to be burdened by random subjective error as little as possible, application of a SWOT analysis seems to be an alternative method for determining its numerical value.

The procedure for application in this field is identical to the procedure for use in any other field – for instance in management of company governance.

We gradually define the elements of the matrix in individual sub-matrices (

Picture 1), which, as specified above, are :

- Strengths = positive points of the subject of estimate S_i
- Weaknesses = negative points of the subject of estimate W_i
- Opportunities = options to increase attractiveness (positive points) of the subject of estimate O_i
- Threats = possible negative phenomena (negative points), which devalue the subject of estimate T_i

There may be any non-zero number of defined elements of these four sub-matrices, the numbers do not have to be identical

$$(n_S \neq n_W \neq n_O \neq n_T) \tag{4}$$

$$S_i \rightarrow i \in \langle 1; n \rangle \tag{5}$$

$$W_i \rightarrow i \in \langle 1; n \rangle \tag{6}$$

$$O_i \rightarrow i \in \langle 1; n \rangle \tag{7}$$

$$T_i \rightarrow i \in \langle 1; n \rangle \tag{8}$$

The importance, i.e. the weight, is also assigned to the individual elements of the sub-matrix. This mean this evaluation becomes a multi-criteria evaluation, or more precisely a dual-criteria evaluation.

Weighting of individual elements, i.e. criteria for actual evaluation, allows us to include unequal criteria in the selection. However, weighting must be performed responsibly by an expert. The principle that the sum of the weights of individual criteria of the specific S, W, O and T sub-matrix must equal 1, i.e. 100%, applies to each of the four sub-matrices.

It is up to the expert to evaluate the individual criteria. Evaluation using a minimum four-point scale and a maximum six-point scale has shown to be effective on the basis of practical application. We can use the “school classification method”, i.e. on a scale of 1 ÷ 5 for positive evaluation, where 1 is the lowest mark and 5 is the highest mark, and on the scale of -5 ÷ -1 for negative rating, where -5 is the lowest mark and -1 is the highest mark. This

means classic division along an axis from zero to the right and left. The weight and value of each of the criteria of individual sub-matrices is multiplied.

$$K_{Mi} = V_{Mi} \cdot E_{Mi} \quad (9)$$

K_{Mi} = the xth criterion of the M sub-matrix (5), (6), (7), (8)

V_{Mi} = *Veighting* the weight of the xth criterion of the M sub-matrix

E_{Mi} = *Evaluate* evaluation of the xth criterion of the M sub-matrix

The condition that the sum of the weights of all criteria of the specific sub-matrix must equal one (100%) must apply.

$$\sum_{i=1}^n V_{Mi} = 1 \quad (10)$$

The sum of the coefficients of the weighs and the evaluations of the internal criteria and the sum of the coefficients of the weights and evaluations of external criteria enter the subsequent calculation.

$$I = \sum \prod_{i=1}^n K_{Mi} = \sum \prod_{i=1}^n K_{Si} + \sum \prod_{i=1}^n K_{Wi} \quad (11)$$

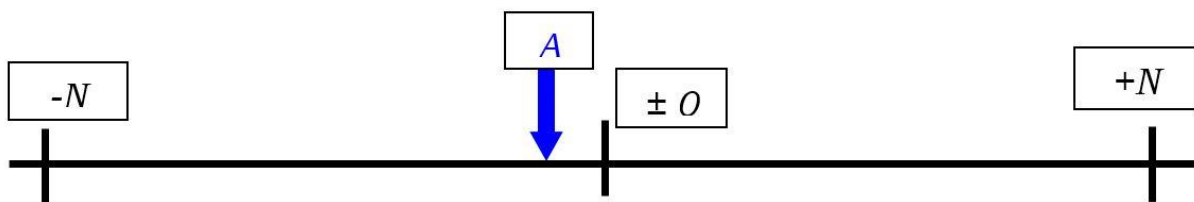
$$E = \sum \prod_{i=1}^n K_{Mi} = \sum \prod_{i=1}^n K_{Oi} + \sum \prod_{i=1}^n K_{Ti} \quad (12)$$

I = *internal value* is the sum of the coefficients (11) of sub-matrices S and W

E = *external value* is the sum of the coefficients of (12) sub-matrices O and T

The resulting A value of the SWOT analysis then gives the position of the results of internal and external indicators and can be considered the indicator of success in the case of marketing evaluations. It is the basis for conversion of the specifically required value of the given indicator (for instance a coefficient) for use in risk analysis and determination of the indicator used in forensic sciences.

$$A = \sum_I^E V = \sum_{i=1}^n K_{Si} + \sum_{i=1}^n K_{Wi} + \sum_{i=1}^n K_{Oi} + \sum_{i=1}^n K_{Ti} \quad (13)$$

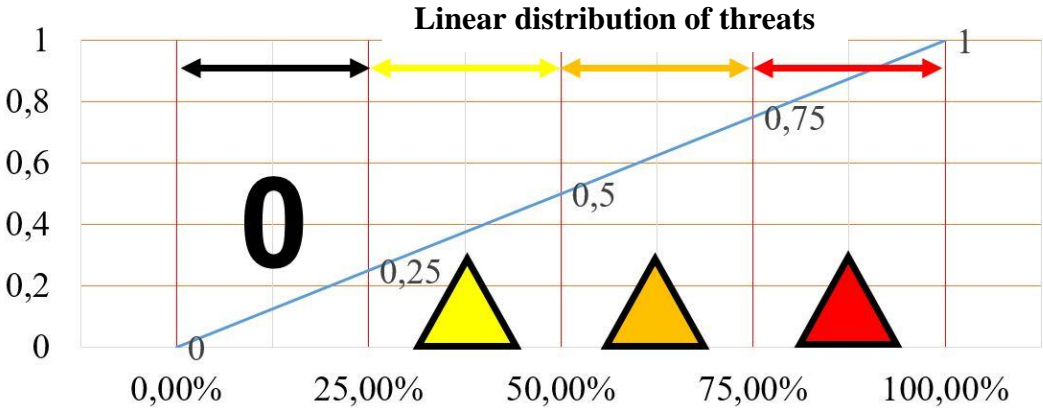
Picture 2 The calculated value A on the numerical axis (minimum = lower limit $-N$, maximum = upper limit $+N$)

2. USE OF RISK ANALYSIS METHODS IN PRACTICE

It is possible to use one of the methods either as a tool for decision-making or at least as a tool for specifying the situation (threat, risk and similar) for the decision-making process on all levels – we used the SWOT analysis above. The requirement must be for example:

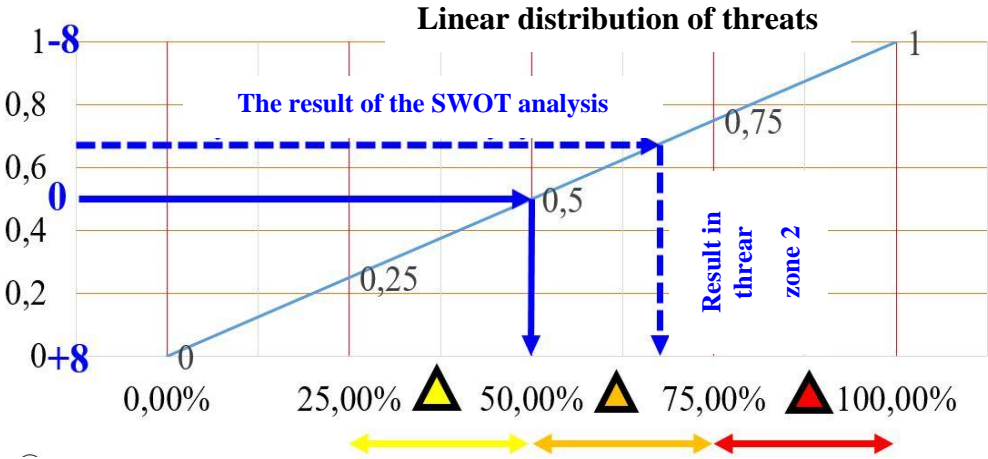
- Management of tasks linked to high demands for expert key competence in relation to security management.
- This is assurance of the security of the population worldwide and in individual regions.
- Necessary synergy (assistance, cooperation, collaboration, method of interaction of two or more factors) within the terms of the system assuring the security of the population.

The task of assuring the security on all levels therefore consists of a great number of activities. These include evaluation of security and determination of the level of risk (threat). The scale was given in Table 1.

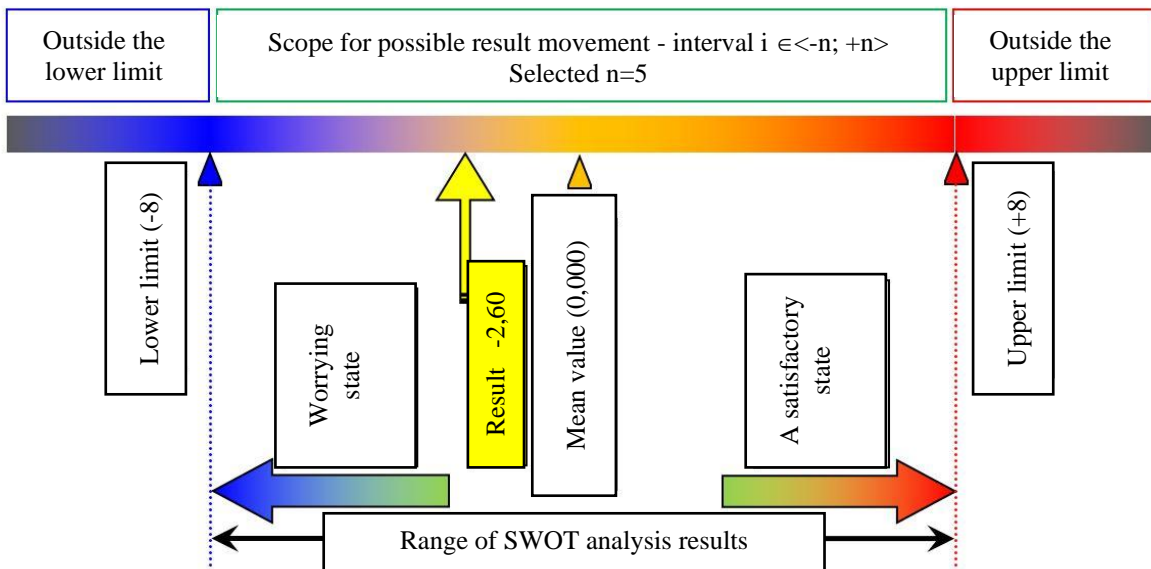
Picture 3 Linear classification of threats over individual levels of threat

The assignment of threat values, which the individual levels of government administration identify with the duty to duly respond to them, takes place “through a logical expert route” on the basis of information established by various methods (statistics, intelligence services....). Alternatively, we can also establish these levels using mathematical analogical tools by means of logical numerical methods for risk analysis for example, whereas the sources naturally remain the same. However, because assignment is not just proportional, but numerical, the result is a value on the numerical axis, which clearly indicates the accurate situation.

Picture 4 Linear classification of threats over individual threat levels using SWOT analysis

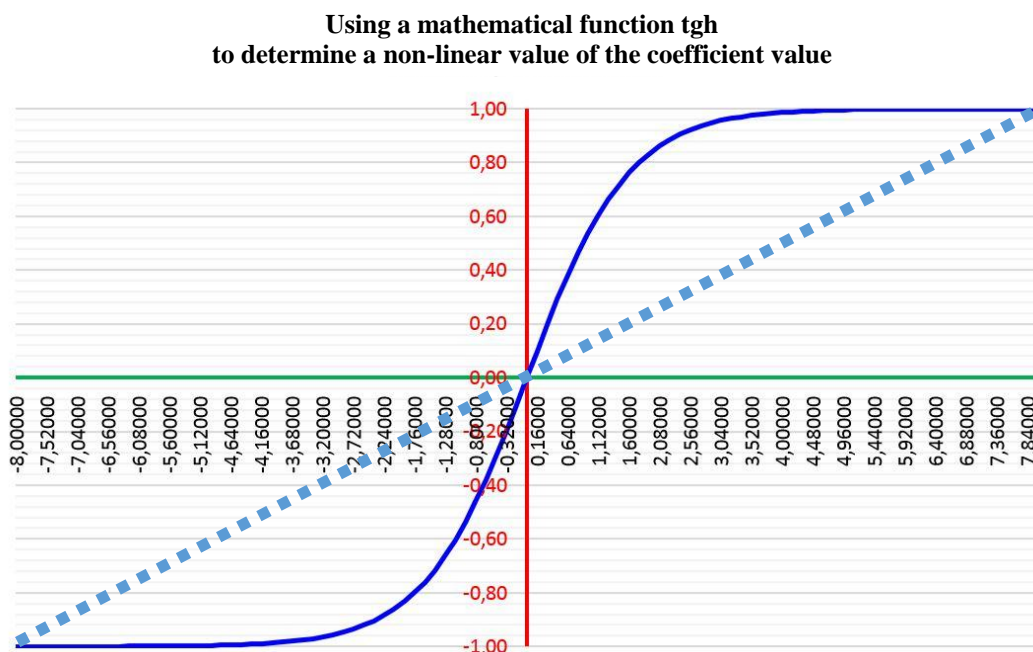
The results can be clearly shown on the time axis:

Picture 5 Linear classification of threats over individual levels of threat using SWOT analysis with depiction on a time axis

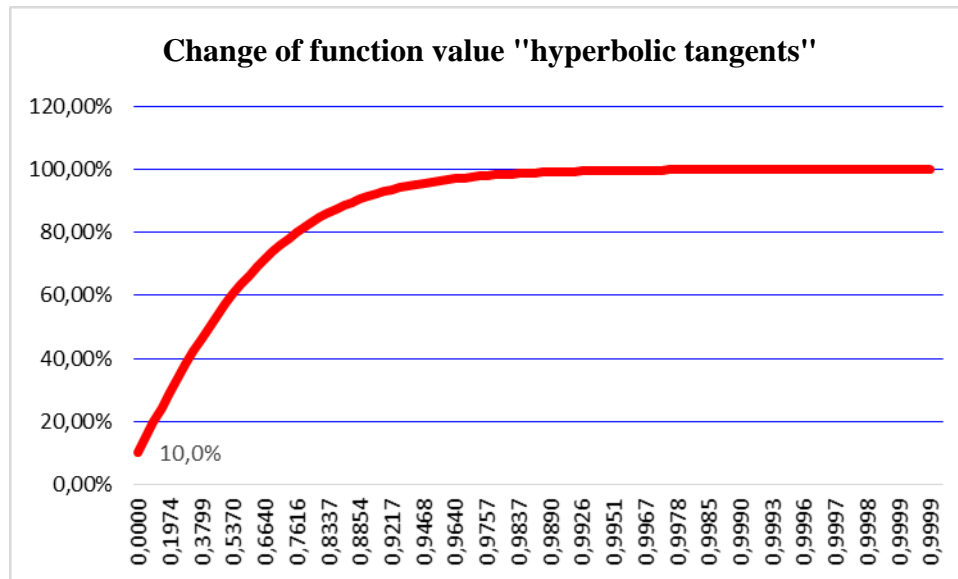
2.1 LINEAR AN NON-LINEAR RELATIONSHIP OF THE EVALUATION

The question is whether the aforementioned dependences are linear (Picture 4) or not, possibly whether substitution can be performed for the non-linear dependencies of the progress of the situation in the decision-making process. Substitution may result in completely difference results, which represent different decisions.

Picture 6 Comparison of linear and non-linear functions – different evaluations mean different decisions.

Of course application is only possible for some mathematical functions with a defined interval of validity. The basic limitation is the beginning, which corresponds to the fact that the risk can never be completely eliminated, simply limited to an economically acceptable level.

Picture 7 Utilisation of part of the “hyperbolic tangents” function from 10% (minimum risk) to certainty at a value nearing 1 (100%)

CONCLUSION

It is clear that, particularly during demanding or difficult situations, a suitable risk analysis method can be used as an alternative decision-making method for practically any decision-making process on all levels of government administration and management.

It is up to the decision of the evaluator whether linear dependencies are sufficient or whether the evaluator will select calculation of comparison with non-linear functions in the second step of the calculation. This type of function is again up to the decision-maker. Decisions can be supported for instance by experience or evaluation of similar (identical) evaluated situations on another level or in another region.

Any version has a greater or lesser impact on the economic sphere of the region, because any above-standard or supplementary measure means a financial requirement in excess of the basic framework of protection.

BIBLIOGRAPHY

- BILANIČ Miroslav, KUBEČKA Karel a VLČEK Pavel. Application of Risk Analysis for Building Evaluation. *Advanced Materials Research*. 2014, 1020(1020), 879-882. DOI: 10.4028/www.scientific.net/AMR.1020.879. ISSN 1662-8985. Available at: <http://www.scientific.net/AMR.1020.879>
- DOBIÁŠOVÁ, Silvie a KUBEČKA Karel. Risk Analysis of Steel Construction Projects Documentation Blast Furnaces. *Advanced Materials Research*. 2014, 899(2014), 564-567. DOI: 10.4028/www.scientific.net/AMR.899.564. ISSN 1662-8985. Available at: <http://www.scientific.net/AMR.899.564>

- FRIDRICH Jan a KUBEČKA, Karel, Fire Risk in Relation to BIM. *Advanced Materials Research*. 2014, 899(2014), 552-555. DOI: 10.4028/www.scientific.net/AMR.899.552. ISSN 1662-8985. Available at: <http://www.scientific.net/AMR.899.552>
- KUBEČKA, Karel, VLČEK Pavel a KUBEČKOVÁ Darja. Assessment and Damage for Building Structures Risk Analysis Methods. *Advanced Materials Research*. 2014, 899(2014), 535-538. DOI: 10.4028/www.scientific.net/AMR.899.535. ISSN 1662-8985. Available at: <http://www.scientific.net/AMR.899.535>
- KUBEČKA, Karel, VLČEK Pavel, KUBEČKOVÁ Darja a PIESZKA Daniel. Utilization of Risk Analysis Methods in Decision-Making Process on Fitness of Rehabilitation. *Advanced Materials Research*. 2014, 899(2014), 568-571. DOI: 10.4028/www.scientific.net/AMR.899.568. ISSN 1662-8985. Available at: <http://www.scientific.net/AMR.899.568>
- KUBEČKA, Karel, DOBIÁŠOVÁ Silvie, FRIDRICH, Jan, VLČEK, Pavel a NIČ Milan. Instruments for Risk Analysis as an Alternative Decision-Making Method in the Forensic Sciences. *Advanced Materials Research*. 2014, 899(2014), 556-559. DOI: 10.4028/www.scientific.net/AMR.899.556. ISSN 1662-8985. Available at: <http://www.scientific.net/AMR.899.556>
- KUBEČKA Karel a VLČEK Pavel, KUBEČKOVÁ Darja a PIESZKA Daniel. Risk Analysis - An Alternative Method in Forensic Sciences. *Advanced Materials Research*. 2014, 1020(1020), 751-755. DOI: 10.4028/www.scientific.net/AMR.1020.751. ISSN 1662-8985. Available at: <http://www.scientific.net/AMR.1020.751>
- KUBEČKA, Karel, 2017. *Využití metod analýzy rizika ve forenzních vědách: aplikace metod analýzy rizik v oceňování nemovitostí a hodnocení škod a vad*. Brno: Key Publishing, 179 s. ISBN 978-80-7418-281-5.
- KUBEČKA, Karel a PUSTKA David. The use of Probability in Risk Assessment. *Advanced Materials Research*. Switzerland: Trans Tech Publications, Switzerland, 2014, 2014(1041), 251-254. DOI: [10.4028/www.scientific.net/AMR.1041.251](http://www.scientific.net/AMR.1041.251).
- KUBEČKA, Karel, VLČEK Pavel a KUBEČKOVÁ Darja a CESELSKY Jan. Alternative procedure for determining the value of coefficient k_6 comparative when using the method of valuation of buildings. In: *10th International Conference on Strategic Management and its Support by Information Systems: Valasske Mezirici, CZECH REPUBLIC*. Proceedings Paper. VSB-TECH UNIV OSTRAVA, FECS, DEPT ELECTR POWER ENG, 17. LISTOPADU 15, OSTRAVA, 70833, CZECH REPUBLIC: Valasske Mezirici, CZECH REPUBLIC, 2013, s. 88-96. ISBN 978-80-248-3096-4. WOS:000324842000008.
- KUBEČKA, Karel, - ROŽŇÁK, Petr.: 2017. Application of Risk Analysis for Practice. In *11th International Scientific Conference SECURE SLOVAKIA AND EUROPEAN UNION*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažerstva v Košiciach, Kukučínova 17, 040 01 Košice, Slovakia, 2017, ISBN: 978-80-8185-025-7. pp. 248 - 256
- ROŽŇÁK, P. - KUBEČKA, K.: 2017. About Peace and War, Security, Cooperation and Prosperity at a Time when Europe Needs the Courage to Reform. In *11th International Scientific Conference SECURE SLOVAKIA AND EUROPEAN UNION*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažerstva v Košiciach, Kukučínova 17, 040 01 Košice, Slovakia, 2017, ISBN: 978-80-8185-025-7. pp. 501 – 518.
- TICHÝ, M.: 2006, *Ovládání rizika, analýza a management*, Beckova edice ekonomie, C. H. Beck v Praze roku 2006, první vydání, ISBN: 80-7179-415-5.
- VACULÍKOVÁ Hana, VLČEK Pavel, KUBEČKA, Karel, CESELSKY Jan a NIČ Milan. Application of Risk Analysis by the Evaluation of Buildings Indoor Environment. *Advanced Materials Research*. 2014, 899(2014), 531-534. DOI: 10.4028/www.scientific.net/AMR.899.531. ISSN 1662-8985. Available at: <http://www.scientific.net/AMR.899.531>

VLČEK Pavel, KUBEČKA, Karel, VACULÍKOVÁ Hana, KUBEČKOVÁ Darja a SOJKOVA Veronika. Risk Analysis of Asbestos Structures and their Impact on the Internal Environment of Buildings. *Advanced Materials Research*. 2014, 899(2013), 431-434. DOI: 10.4028/www.scientific.net/AMR.899.431. ISSN 1662-8985. Available at: <http://www.scientific.net/AMR.899.431>

VLČEK, Pavel, KUBEČKA Karel, KUBEČKOVA Darja a VACULÍKOVÁ Hana. Defects of Insulation Systems and their Negative Effect on the Accumulation and Energy Saving. *Advanced Materials Research*. 2013, 649(2013), 143-146. DOI: 10.4028/www.scientific.net/AMR.649.143. ISSN 1662-8985. Available at: <http://www.scientific.net/AMR.649.143>

KUBEČKA, Karel, doc. Ing. Ph.D., Ing. Paed-IGIP,
Associate Professor
Department of Security and Law, Ambis - College.
Lindnerova 575/1, 188 00 Praha 8 - Libeň, Česká republika,
karel.kubecka@ambis.cz, <http://www.ambis.cz/>,
Orcid ID: orcid.org/0000-0003-1562-0678

ROŽŇÁK, Petr, RSDr. CSc. dr.h.c.
Assistant Professor
Department of Security and Law, Ambis - College.
Lindnerova 575/1, 188 00 Praha 8 - Libeň,
Česká republika, petr.roznak@ambis.cz, <http://www.ambis.cz/>,
Orcid ID: orcid.org/0000-0003-1714-3457

KOSOVO: THE HERITAGE OF THE UÇK

Szidónia LÁNGNÉ PETRUSKA

ABSTRACT

This article aims to examine the complex issue of the aftermath of the Kosovo Liberation Army (according to the well-known, Albanian abbreviation UÇK). After playing an important role in the Kosovo War, the famous/notorious guerrilla organization, which mobilized the 40% of the male population of Kosovo in its glory days, was officially dissolved by the international community in 1999. Nevertheless, up to this day it has had significant impact on the security issues and stability of the former Yugoslav autonomous region. While neither the demilitarization of the organization, nor the re-integration of its combatants into society was a complete success, and the investigation of alleged war crimes proves to be a long and sensible process, the association with the UÇK has become an important source for constructing the Kosovar national identity, public morality and political legitimacy.

Keywords: Kosovo Liberation Army, UÇK, Demilitarization, Kosovar Identity, War Crimes

INTRODUCTION

The date of the foundation of the Kosovo Liberation Army (hereinafter UÇK, after the Albanian *Ushtria Çlirimtare e Kosovës*) is unclear, like many other issues related to the organization. What is certain is that its name first appeared in the press in 1993, and that its members in military uniform with UÇK patches first came before the public at the end of 1997, on the occasion of the funeral of an Albanian victim of the Serbian-Albanian confrontations.¹

The disintegration of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, which was created after the Second World War, began already in 1991. In the first year Slovenia and Macedonia became independent, the former after a brief military conflict, while the latter completely peacefully. In contrast, in Croatia from 1991 and in Bosnia-Herzegovina from 1992 bloody wars led to the independence in 1995.² Various international organizations played significant role in the crises management. During this time Kosovo Albanians were following a completely different strategy.

In the Yugoslav federation, Kosovo was one of the two autonomous regions of the Socialist Republic of Serbia. The relationship between the Albanians (who gave the bigger, intensively increasing proportion of the population and were seeking of bigger independence) and the Serbs (for whom this area is of particular importance because of cultural and religious reasons) was also not free from conflicts in the time of the communist leader Tito, but despite of them, since 1974 Kosovo enjoyed in many aspects similar rights as the republics.

After Tito's death the nationalist Slobodan Milošević rose to power,³ and under his guidance, Belgrade quashed Kosovo's autonomy in 1990 and imposed direct rule. The Alba-

¹ LOQUAI, Heinz. 2000. *Der Kosovo-Konflikt – Wege in einem vermeidbaren Krieg. Die Zeit von Ende November 1997 bis März 1999*. Baden-Baden: Nomos Verlag. p. 23.

² *The Conflicts*. [online]. [cit. 12-03-2018]. Available at: <<http://www.icty.org/en/about/what-former-yugoslavia/conflicts>>

³ KOC SIS Károly. Az albán kérdés etnikai és politikai földrajzi háttere. In *Földrajzi értesítő*, 2001. Vol. 50, No. 1-4, pp. 161-190.

nians were driven from the halls of government, from their jobs, from schools, and even from hospitals.⁴ They responded with passive resistance, led by the pacifist dr. Ibrahim Rugova. Financially mainly relying on their compatriots living in Diaspora, they developed parallel governmental, educational, and health structures. Meanwhile Rugova was intensively traveling in the world, trying to persuade the international community to stand by their side.⁵

Kosovo Albanians lost their hope for a peaceful solution in 1995, after the Dayton accord was signed ending the conflict in Bosnia, because it failed to mention the issue of Kosovo's status. Especially the young people started to believe in the armed solution.⁶

In the early years of the UÇK's existence its activity manifested only in smaller attacks against the oppressive Serbs and partly against the collaborative Albanians. The guerrillas were often criticized because of their terrorist methods. Finally, at the end of 1997 they proclaimed the war of liberation.

UÇK achieved its first military successes in the Drenica-region, in the central part of Kosovo. The Serbian police – supported by the Yugoslav army and by Serbian paramilitary units – could „eliminate the resistance“ only by March. But fightings began soon again between the parties, and involving ever-increasing forces they extended also to Western-Kosovo. (Meanwhile Rugova won the elections in Kosovo again and together with the international community he would have preferred later on a peaceful solution.)

The size of the UÇK's membership and their equipments, as well as the degree of organisation indicated significant external support, but the origin of this is up to this day unclear. At the peak 40% of the Albanian men took part in the armed resistance.

At the end of July almost the half of Kosovo was in the hands of the guerrillas.⁷ But the intensive Serbian campaign during the summer and their operations until September suppressed them from the majority of this territories, at the same time hundreds of thousands Albanians were forced to leave their homes. The potential humanitarian catastrophe evoked increasing solidarity in Western states towards the Albanians. In autumn, the so called Holbrooke-Milošević agreement⁸ – promoted by the international community – foresaw the end of military operations in Kosovo, but it was not respected by the conflicting parties.⁹ The guerrilla organisation took advantage of the relative peaceful period for strengthening itself and at the end of the year heavy fighting erupted again.

In the middle of January 1999 the international press was full with the horrible pictures of the massacre of Račak, where more than 40 unarmed Albanian civilians were killed with particular cruelty.¹⁰ The renewed violence was followed by failed peace conferences in Rambouillet and Paris, where also the UÇK was represented, already as a legitimate negotiating partner.

In the early spring of 1999 began a massive Serbian ethnic-cleansing operation, often referred as „Operation Horseshoe“. (The estimated number of Albanian refugees was 800000.)¹¹ On the 24th of March NATO launched the air campaign Operation Allied Forces against Yugoslav targets. The exodus and the bombing continued simultaneously until June

⁴ DEL PONTE, Carla – SUDETIC, Chuck. 2009. *Madame Prosecutor: Confrontations with Humanity's Worst Criminals and the Culture of Impunity*. New York: Other Press. p. 230.

⁵ KAKUK György. 2001. *Koszovó tűzfészek*. Budapest: Athenaeum 2000. pp. 52-59.

⁶ VINCZE Dalma. A NATO átalakuló koszovói jelenléte. In *Küldügyi Szemle*, 2011, Vol. 10, No. 2, pp. 116-135.

⁷ BORSÁNYI András. 2000. *A Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UCK) rejtélye*. Budapest: BONA-L Bt. pp. 51-98.

⁸ Named after Clinton's special envoy to the Balkans and the Serbian President

⁹ VINCZE Dalma Ibid.

¹⁰ AERTSEN, Ivo et al. 2008. *Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts*. Devon: Willan Publishing. p. 84.

¹¹ BORSÁNYI András pp. 140-160.

1999, when Milošević finally agreed to withdraw Serbia's troops from Kosovo.¹² On the 9th of June the Military Technical Agreement was signed in Kumanovo, Macedonia, and next day the framework of the international administration was led in the UNSC Resolution 1244.¹³

This success obviously wouldn't have been possible without the NATO-intervention, but UÇK was de facto ally of the international forces, conducting the land operations.¹⁴ (Up to this day is unclear, whether it was any cooperation between the leadership of the guerrillas and the NATO during the bombing.) So, it was a difficult question, what would have been done with the – after all illegal – “freedom fighters”. The main part of this article is aimed to concentrate on some important aspects of the UÇK's aftermath.

1. DEMILITARISATION AND TRANSFORMATION OF THE UÇK, SUCCESSOR ORGANISATIONS

According to the provisions of the documents ending the war in June 1999 the Yugoslav Army and the Serbian Police withdrew its forces from Kosovo (together with them a quarter of the Serbian minority population also left the area) and synchronized with this process NATO's Kosovo Force mission (KFOR) was deployed. UÇK kept its promise and did not attack the Serbian forces (otherwise they would have had little chance for it). But after ending the withdrawal process began a huge wave of violence against the local Serbian (as well as Roma and Gorani) minorities. In addition Albanians, regarded as disloyal by the guerrillas, were also affected. During this period hundreds of people were disappeared. The international community was unable to ensure order and security, the members of the UÇK could practically move freely with their weapons for ten days. Until the end of the summer approximately 200000 of ethnic minority inhabitants (mainly Serbs) left Kosovo.

Meanwhile Western politicians were negotiating with the provisional government formed by the guerrillas (led by their young political leader Hashim Thaçi), apparently handling them like legitim leaders.¹⁵ Although this formation – together with the Parliament of Kosovo – was dissolved in February 2000 by the administration of the United Nations Mission in Kosovo (UNMIK), the former members of the UÇK have prevailed in the forefront of the politics (and in almost every area of Kosovo life).¹⁶

The agreement between the KFOR and the UÇK about the demilitarization and transformation of the guerrilla-organisation was signed on the 21th of June 1999. It prescribed detailed the order of the process. E.g. the guerrillas had 30 days for storing all their prohibited weapons in registered sites with the exception of automatic small arms (at that stage only 30 percent of them had to be stored), but within 90 days also all of them must have been collected. From that date they had to cease wearing either military uniforms or insignia of the UÇK.¹⁷ The guerrillas began the cooperation within the given deadline (however the attacks against Serbs continued).¹⁸ The demilitarization process seemingly was completed as planned, but probably a significant part of the modern weapons were privatized or simply hidden. Ac-

¹² DEL PONTE, Carla – SUDETIC, Chuck p. 231.

¹³ VINCZE Dalma Ibid.

¹⁴ MARTY, Dick. 2011. *Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo*. [online]. [cit. 25-08-2018]. Available at: <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=12608&lang=en>>

¹⁵ BORSÁNYI András pp. 176 -185.

¹⁶ International Crisis Group. 2000. *What Happened to the KLA?* Report No. 88. [online]. [cit. 26. 04. 2018.] Available at: <<https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/kosovo/what-happened-kl>>

¹⁷ *Undertaking of demilitarisation and transformation by the UCK*. 1999. [online]. [cit. 11-07-2018]. Available at: <<https://www.nato.int/kosovo/docu/a990620a.htm>>

¹⁸ BORSÁNYI András pp. 186-188.

according to the estimation of UN experts Albanians have retained approximately 22000-30000 pieces of them.¹⁹

Actually, the guerrillas already tried to find an escape route avoiding the complete disarmament since February.²⁰ On the 8th of September 1999 the KFOR and Thaçi – despite of the concern of certain states – signed an agreement on the establishment of the Kosovo Protection Corps (*Trupat e Mbrojtjes se Kosovës, TMK*). This organisation was a civilian emergency unit, similar to a US National Guard, and also served as an instrument to reintegrate the guerrillas into civil society.²¹ The first commander of the TMK was Agim Çeku (the former commander of the UÇK), its membership was maximized in 5000 people.²² In 2006 former guerrillas gave the 70% of its membership (while in the case of the Kosovo Police – which had a total of 7000 members – this data was only 25% in the same year).²³

TMK ceased its operational activities in January 2009 and during that year it was dissolved with the assistance of KFOR, while parallel with it Kosovo Security Force (*Forca e Sigurisë së Kosovës, FSK*) was established. FSK has a maximum of 2500 active and 800 reserve members, it is a lightly armed, multi-ethnic, professional and civilian-controlled volunteer force. It has primary responsibility for security tasks that are not appropriate for the police.²⁴ Since 2014 efforts have been made by Kosovars to transform the KSF into Kosovo Armed Forces (it would be the national army). But this transformation would require the amendment of the Constitution (ergo the permission of minorities, including the Serbs).²⁵

After the dissolution of the UÇK in Kosovo, its successor organisations continued the armed struggle for a while in the Albanian-inhabited regions of the neighbour-countries. National Liberation Army (*Ushtria Çlirimtare Kombëtare; UÇK*) was acting in Macedonia, while the Liberation Army of Preševo, Medveđa and Bujanovac (*Ushtria Çlirimtare e Preshevës, Medvegjës dhe Bujanocit, UÇPMB*) in South-Serbia.²⁶ Former UÇK members took part also in the riots in Kosovo in March 2004, which was the worst incident of ethnic violence in the region after 1999.²⁷

2. LINKS AMONG THE MEMORY OF THE UÇK, THE POLITICS AND THE NATIONAL IDENTITY IN THE POSTWAR KOSOVO

The first general elections in Kosovo after the war were held in November 2001, after two years of international administration.²⁸ In the first elections Rugova's Democratic League of Kosovo (*Lidhja Demokratike e Kosovës, LDK*) polled much better – not negligible, it had a ten-year head start on building a political party.²⁹ Rugova was regarded as “father of the na-

¹⁹ GIEFER, Peter. 2010. *Kosovo. Unterwegs im Herzen des Balkans*. Berlin: Trescher Verlag. p. 46.

²⁰ JUHÁSZ József et al. 2000. *Koszovó – Egy válság anatómiája*. Budapest: Osiris. p. 367.

²¹ KOVÁCS Zoltán. 2011. *A nemzetközi közösség álláspontja és tevékenysége Koszovó kapcsán*. [online]. [cit. 22-05-2018]. Available at:

<http://old.biztonsagpolitika.hu/documents/1303978127_Kovacs_Zoltan_nki_kozosseg_allaspontja_Koszovo_-_biztonsagpolitika.hu.pdf>

²² BORSÁNYI András pp. 191-192.

²³ International Crisis Group. 2006. *An Army for Kosovo?* Europe Report No. 174. [online]. [cit. 25-05-2018]. Available at: <<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/174-an-army-for-kosovo.pdf>>

²⁴ VINCZE Dalma Ibid.

²⁵ GEICI, Sinan – SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára. Kosovo: Its Path to Independence and the Strive to Building Defence Institutions. In *Vojenské Reflexie*, 2017, Vol. 12, No. 2, pp. 108-122.

²⁶ HÁRY Szabolcs. Az albán kisebbség Macedóniában. In *Balkán füzetek*, 2010, Vol. 9, No. 7, pp. 97-106.

²⁷ KOVÁCS Zoltán Ibid.

²⁸ SZEKRÉNYES Éva. Győztesből vesztes, avagy ki nevet a végén? Választások után Koszovóban. In *Külügyi Szemle*, 2014, Vol. 13, No. 3, pp. 66-83.

²⁹ PERRITT, Henry H. Jr. 2008. *Kosovo Liberation Army: The inside story of an insurgency*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press. pp. 153-157.

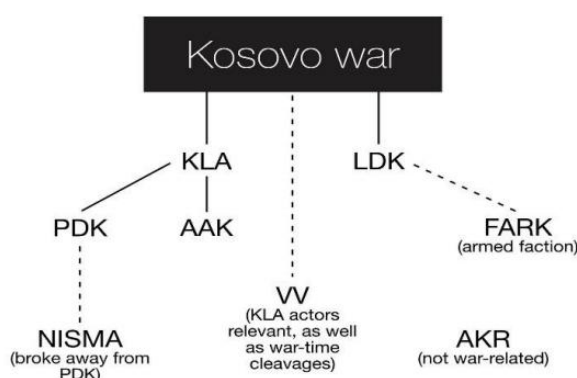
tion”, who remained the recognized president of Kosovo from 2002 until his death in January 2006.

Unlike him, the main representatives of the former UÇK had no real political experience, and as the symbols of the armed struggle they initially lacked the true support of the international community. UÇK had no one clear political heir. Even the image, which portrayed of the Kosovo war having one insurgent group is oversimplified. After the war, in accordance with the earlier war factions, several parties (similar in their ideology and organization) were established. Of course, early movers benefitted better from UÇK connections.³⁰

The Democratic Party of Kosovo (*Partia Demokratike e Kosovës, PDK*) was formed in 1999 by Hashim Thaçi from the political wing of the UÇK. Members of the PDK gave the ministers of the provisional government (which worked without political legitimacy until the end of 1999). PDK was composed of two quite dissimilar wings, the stronger included former UÇK fighters, while the other was composed of intellectuals who had been recruited one by one. Undervaluing the contribution of the latter meant a constant source of tension within the party.³¹ After their relationship deteriorated with the (that time governing) PDK, in 2014 the ex-guerrillas Jakup Krasniqi and Fatmir Limaj formed a new party, the Initiative for Kosovo (*NISMA për Kosovën*).³² (In 2018 the name of the party changed to the Socialdemocratic Initiative (*NISMA Socialdemokrate*)).

The Alliance for the Future of Kosovo (*Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës, AAK*) rooted in the Dukagjini wing of the UÇK – its founder Ramush Haradinaj was commander of the Dukagjin Operational Zone during the war. AAK was initially a formal alliance of six parties, among them took place non-UÇK political parties and movements.³³

As war-related parties, it is also necessary to mention the short-lived Armed Forces of the Republic of Kosovo (*Forcat e Armatosura të Republikës së Kosovës, FARK*), the armed faction of the LDK, and for other reasons the “Self-determination” party (*Vetëvendosje, VV*). The latter was established 5 years after the war and entered parliament only 12 years later, when many Albanians became frustrated due to the post-war developments of needing to accommodate both Serb and international interests, and they have come to see VV as the party best representing the original values of the war.³⁴

Picture 1. Links between the Kosovo war and the most important political parties of Kosovo³⁵

³⁰ RØD, Mariana Qamile. 2017. *From Guerillas to Cabinets – A Study of the Development of Post-War Political Parties in Kosovo*. Master Thesis. [online]. [cit. 20-08-2018]. Available at: <<http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/16048/Masteroppgaven.pdf?sequence=1>>

³¹ PERRITT, Henry H. Jr. Ibid.

³² PECI, Edona. 2014. *Kosovo Ex-Guerrillas Form New Party*. [online]. [cit. 15-08-2018]. Available at: <<http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-ex-guerrillas-form-a-new-party>>

³³ PERRITT, Henry H. Jr. Ibid.

³⁴ RØD, Mariana Qamile Ibid.

³⁵ RØD, Mariana Qamile Ibid.

Deliberately not going into details, the next two tables present the results of parliamentary elections in the postwar Kosovo as well as its postwar presidents, in both cases highlighting the leading politician's links to the UÇK.

Table 1. Results of parliamentary elections in the postwar Kosovo³⁶

Date of the election	Governing coalition	Prime minister/Party	Prime ministers link to the UÇK
November 2001	LDK, PDK, AAK	Bajram Rexhepi/PDK	organized medical care for UÇK
October 2004	LDK, AAK	Ramush Haradinaj/AAK, until 2005 Adem Salihaj (<i>provizor</i>) Bajram Kosumi/PDK, until 2006 Agim Ceku/Independent	zone commander in Dukagjini; (no link); supporter; supreme military commander
November 2007	PDK, LDK(until October 2010), minorities	Hashim Thaçi/PDK	political leader
December 2010, January 2011	PDK, AKR, SLS ³⁷ , Ibrahim Rugova List, minorities	Hashim Thaçi/PDK	political leader
June 2014	PDK, LDK	Isa Mustafa/LDK	
June 2017	PAN coalition (PDK, AAK, NISMA), AKR ³⁸ , minorities, Serb List	Ramush Haradinaj/AAK	zone commander in Dukagjini

Table 2. Presidents of the postwar Kosovo³⁹

Name	In office	Party	Link to the UÇK
Ibrahim Rugova	1992-2006	LDK	
Fatmir Sejdiu	2006-2010	LDK	
Jakup Krasniqi (acting president)	2010-2011	PDK (later NISMA)	public spokesman
Behgjet Pacolli	2011	AKR	
Atifete Jahjaga	2011-2016	non-partisan	
Hashim Thaçi	2016-	PDK	political leader

Even these simple tables are talkative, e.g. with the inconsistency of the dates reflecting well the political turmoil in Kosovo. Concepts like constitutional crisis, governmental crisis, motion of no-confidence, early elections return several times in its postwar history.⁴⁰ The efforts of the international community, which plays a significant role in the political life of the region later on the declaration of independence in 2008, laying down the framework to work within in order to Kosovo become a Western-style state, seems sometimes to meet serious obstacles. The region has been experienced a two-decade transition, which is not showing signs of being over any time soon.⁴¹

Certain components of this complex problem, primarily a kind of duality can be observed through the example of the rise of former guerrillas to leading political forces. They needed a double strategy: winning the “hearts and minds” of Kosovar Albanians through memory, while placating the international community by projecting a modernist image of

³⁶ Edited by the author, based on the information of a number of works listed in the bibliography

³⁷ Independent Liberal Party

³⁸ New Kosovo Coalition

³⁹ Edited by the author. Main source: <http://www.president-ksgov.net/en/presidents-of-kosovo>

⁴⁰ SZEKRENYES Éva Ibid.

⁴¹ RØD, Mariana Qamile Ibid.

themselves (supranational identification with Euro-Atlantic structures are extremely important for both economic and security reasons).

Paradoxically, although Kosovo's militant past is regarded by the international community as contradicting a peaceful future agenda⁴², the association with the UÇK has become a determining source for constructing national identity, public morality, and political legitimacy among the Albanian population. In connection with this phenomenon, it should be kept in mind the role of two specific Albanian cultural concepts, "amanet" and "besa" (ideological heritage and honor-bound promise). According to these the survivors have cross-generational obligations to fulfil the national cause for which the UÇK fighters had died. (Moreover, they rely on a longer history of militant self-organisation, the so called "Ilegalja", which reaches back to 1945.)

UÇK has his own legends and martyrs and the successor parties often show their respect towards them.⁴³ (Of course, commemorations also celebrate the "living actors".⁴⁴) The story of Adem Jashari and his extended family is a kind of culmination of that all: they, several generations of one family, died from Serb shell fire at once, while actively fighting back, in March 1998 in the central region of Drenica.⁴⁵

Memory sites play important role in this struggle over identity, power and legitimacy.⁴⁶ In today's Kosovo, they focus on the "golden ages" (the ancient Illyria) and more pronounced on the events of the recent past. In the capital city of Pristina national monuments and the names of public places evoke ethnic Albanian heroes and their international allies: Skanderbeg, Adem Jashari, Bill Clinton (Clinton), Medlin Olbrajt (Madeleine Albright) as well as Ibrahim Rugova. Along the roads, even in the smallest villages, monuments of the heroic freedom fighters can be observed. Meanwhile the entire memory of the socialist Yugoslavia and the Serbian regimes seems to disappear, making more difficult to build a multiethnic society in Kosovo, which is the declared aim of the international community.⁴⁷

Anyway, also the attitude of international bodies and groups to the former UÇK leaders is quite controversial up to this day. While some of them nurture their democratic instincts and public administration skills, others try to prosecute several of them for war crimes.⁴⁸

3. INVESTIGATING THE WAR CRIMES OF THE UÇK

The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY)⁴⁹ started already in 2000 to investigate the war crimes of Kosovo Albanian extremists against civilians. Carla Del Ponte, the chief prosecutor for the ICTY painted a gloomy picture from the phase up to 2008 in her book *Madame Prosecutor: Confrontations with Humanity's Worst Criminals and the Culture of Impunity*. (This mandate was designed to investigate allegations against the highest-ranking leaders of the conflicts. Prosecuting lower-ranking accused was left to UNMIK and the local authorities in Kosovo.)

⁴² INGIMUNDARSON, Valur. National Identity in Postwar Kosovo. In *History and Memory*, 2007, Vol. 19, No. 1, pp. 95-123.

⁴³ SCHWANDNER-SIEVERS, Stephanie. The bequest of Ilegalja: contested memories and moralities in contemporary Kosovo. In *Nationalities Papers*, 2013, Vol. 41, No. 6, pp. 953-970.

⁴⁴ INGIMUNDARSON, Valur Ibid.

⁴⁵ SCHWANDNER-SIEVERS, Stephanie Ibid.

⁴⁶ INGIMUNDARSON, Valur Ibid.

⁴⁷ ERMOLIN, Denis S. When Skanderbeg Meets Clinton: Cultural Landscape and Commemorative Strategies in Postwar Kosovo. In *Croatian Political Science Review*, 2014, Vol. 51, No. 5, pp. 157-173.

⁴⁸ PERRITT, Henry H. Jr. p. 12.

⁴⁹ The United Nations court of law dealing with war crimes that took place during the conflicts in the Balkans in the 1990's; its mandate lasted from 1993 to 2017.

According to Del Ponte, reliable information were available that some of the former UÇK leaders had participated in war crimes against Serbs (and Roma, Muslim Slavs and other ethnic groups), as well as against Albanians whom they accused of disloyalty. Even hundreds of people had either disappeared or were abducted after the day the KFOR was deployed in Kosovo in June 1999.

According to the most terrible accusations during the summer of 1999 the UÇK allegedly operated an illegal organ trafficking network.⁵⁰ This case was initially examined by UNMIK in 2004, but no real investigation took place. According to Del Ponte, many signs suggested that accusations were true, but in the absence of evidence she was not allowed to investigate.⁵¹

In Kosovo, it is extremely difficult to convince potential witnesses to provide informations and testify against the UÇK. In the case of witnesses with Albanian roots the cultural background has a significant role in this. Their concept of honour governs all relations, including the protection of the integrity of a family or a wider reference group against outside attacks. The other major deterrent factor is the absence of witness-protection programs and credible law-enforcement agencies. And violence against witnesses begun as soon as the tribunal issued the first indictment...

Del Ponte accused also the international organisations with improper cooperation, withholding evidences and bias toward some Kosovar leaders. She points out, that UNMIK was set up to help Kosovo construct a political and security framework, and officials considered former UÇK leaders as key figures of this process. It was especially conspicuous when the first indictment against the prime minister (and former UÇK commander) Ramush Haradinaj was filed in 2005. High ranking leaders of the international organisations publicly expressed their confidence towards him.⁵² (Later the tribunal acquitted him twice, in 2005 and 2012. Despite of it, Serbia still consider him to be guilty in war crimes. At the beginning of 2017 he was arrested in France on Serbian warrant for three months – but finally the country refused to extradite him. As a result, Haradinaj gained enormous popularity, which contributed to becoming prime minister of Kosovo again after 12 years.)⁵³

After publishing the memoir of the former ICTY chief prosecutor in April 2008. the Parliamentary Assembly of the Council of Europe appointed the Swiss senator Dick Marty to investigate the allegations contained in it. He compiled a report entitled *Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo*, which was endorsed in January 2011. The “Marty Report” determined that there were credible indications of many of the allegations in Del Ponte’s book, including in relation to organ harvesting. As stated in the report, during the period immediately after the end of the armed conflict in Kosovo, some Serbians and some Kosovo Albanians were held prisoner in secret places in northern Albania. Organs were removed from some of them, to be taken abroad for transplantation. The document named as responsible Kosovo Liberation Army commanders, many of whom had subsequently risen to senior positions in Kosovo. Among others Hashim Thaçi (from 2008 to 2014 Prime Minister, later from 2016 President of Kosovo) was identified as “one of the biggest fish“, being head of a “mafia-like“ group (the so called Drenica Group) responsible for smuggling weapons, drugs and human organs through eastern Europe. According to the findings this illegal activity was not definitely confined for the period around the Kosovo War.⁵⁴

⁵⁰ DEL PONTE, Carla – SUDETIC, Chuck pp. 229-232.

⁵¹ SCHOENENBERGER, Michael. 2011. *Ich möchte in Kosovo ermitteln*. [online]. [cit. 22-05-2018]. Available at: <https://www.nzz.ch/ich_moechte_in_kosovo_ermitteln-1.9724460>

⁵² DEL PONTE, Carla – SUDETIC, Chuck pp. 231-248.

⁵³ *A háborús bűnös nemzetű hős kormányzó: Ramush Haradinaj*. [online]. [cit. 20-08-2018]. Available at: <<https://www.vajma.info/cikk/tukor/7314/A-haborus-bunos-nemzeti-hos-kormanyfo-Ramush-Haradinaj.html>>

⁵⁴ MARTY, Dick Ibid.

Although Kosovo's government has denied the crimes and criticized the report as biased, it made waves across the world. Based on the “Marty-report”, the European Union formed the Special Investigative Task Force (SITF) to investigate the allegations contained in it. The SITF operated from 2011 to 2016 within the Kosovo justice system and in accordance with the applicable law in Kosovo⁵⁵, while its team was primarily based in Brussels.⁵⁶ It had a separate budget linked to the overall budget of the European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX).⁵⁷ EULEX inherited incomplete records, lost documents, uncollected witness testimony from UNMIK in 2008.⁵⁸ (Despite of it, with some luck they found evidence against the human organ-trafficking ring at the Medicus Clinic in Pristina and in 2013 a panel of two EULEX judges and a local judge found five defendants guilty of a criminal offense of illegal organ transplantation.⁵⁹) However, witness intimidation remained major problem in prosecuting similar cases.⁶⁰

In 2015 (under strong international pressure) the Kosovo Assembly adopted a Constitutional Amendment and a Law which made it possible to establish the Specialist Chambers and the Specialist Prosecutor’s Office (SC and SPO) in 2016. The new institution is aimed to investigate the crimes against humanity, war crimes and other crimes which allegedly occurred between 1 January 1998 and 31 December 2000 in Kosovo. It functions under Kosovo law, but the legislation allows for the relocation of proceedings outside Kosovo and an international staff,⁶¹ in order to reduce the risk of intimidating witnesses. (The new tribunal is therefore not officially an international body, and as such it has no clear legal precedent in the Balkans or elsewhere.) The SC and SPO have a seat in The Hague.⁶² The first indictments were originally expected to be filed until the end of 2017,⁶³ but nowadays some sources already mention the year of 2019.⁶⁴

Kosovar politicians (mainly linked to the former UÇK) consider this law from the beginning discriminatory, because the court will conduct investigations only against former Albanian guerrillas and not members of Serbian forces.⁶⁵ Also an initiative to revoke the law was supported by the ruling coalition parties. (Meanwhile the LDK party hopes, that unsolved murders of its members after the war will be prosecuted by the court.)

⁵⁵ *Kosovo Specialist Chambers & Specialist Prosecutor’s Office. First report.* [online]. [cit. 19-08-2018]. Available at: <https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/content/ksc_spo_first_report_en.pdf>

⁵⁶ *Special Investigative Task Force (SITF).* [online]. [cit. 19-08-2018]. Available at: <<https://www.scp-ks.org/en/specialist-prosecutors-office/special-investigative-task-force-sitf>>

⁵⁷ *Special Investigative Task Force.* 2014. [online]. [cit. 21-08-2018]. Available at: <<http://club.bruxelles2.eu/wp-content/uploads/2014/03/SpecialInvestigativeTaskForce.pdf>>

⁵⁸ MARTY, Dick Ibid.

⁵⁹ European Commission. 2013. *Kosovo 2013 Progress Report.* [online]. [cit. 15-08-2018]. Available at: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2013/package/ks_rapport_2013.pdf>

⁶⁰ HOPKINS, Valerie. 2018. *Kosovo politicians in ‘panic attack’ over war crimes court.* [online]. [cit. 18-08-2018]. Available at: <<https://www.politico.eu/article/ramush-haradinaj-hashim-thaci-kosovo-politicians-in-panic-attack-over-war-crimes-court/>>

⁶¹ *Kosovo Specialist Chambers & Specialist Prosecutor’s Office.* [online]. [cit. 27-05-2018]. Available at: <<https://www.scp-ks.org/en>>

⁶² *Kosovo politicians and the Specialist Chambers.* 2018. [online]. [cit. 20-08-2018]. Available at: <<http://cibal.eu/digital-library/12-law-society/6633-kosovo-politicians-and-the-specialist-chambers>>

⁶³ MTI. 2018. *Bejelentette lemondását a koszovói háborús bűnöket vizsgáló különleges ügyész.* [online]. [cit. 22-05-2018]. Available at: <<http://www.origo.hu/nagyvilag/20180215-bejelentette-lemondasat-a-koszovoi-haborus-bunoket-vizsgalo-ugyesz.html>>

⁶⁴ *Kosovo war crimes court to file first indictments in 2019.* 2018. [online]. [cit. 25-08-2018]. Available at: <<https://tinyurl.com/ybw2wfh>>

⁶⁵ MORINA, Die. 2018. *Special Court is Kosovo’s International Obligation, Says Prosecutor.* [online]. [cit. 18-08-2018]. Available at: <<https://www.balkaninsight.com/en/article/special-court-is-an-international-obligation-prosecutor-says-02-01-2018/2758/6>>

However, the revocation of the law would not be easy and it will probably not happen. Partly because it would require a new amendment of the constitution.⁶⁶ On the other hand, if Kosovo had not accepted the establishment of the SC and SPO in the current form, as part of the Kosovo justice system, another version of the court would have been imposed by the UN Security Council (whose permanent member Russia is a traditional ally of Serbia).⁶⁷

CONCLUSION

Almost two decades elapsed since the air strikes of the NATO, and then the missions of the international organisations pacified Kosovo. In 2008 also the biggest dream of the Kosovo Albanians came true, when they (unilaterally) declared Kosovo's independence from Serbia, and in the recent years news often report on the EU-sponsored dialog and a slow convergence between Belgrade and Pristina, in order to the European integration.

But tensions beneath the seemingly calm surface sometimes become visible. International organisations are occasionally also affected in the internal turmoil and scandals. Public opinion often pairs Kosovo with the conceptions of corruption and organised crime – not without any reasons. The dissolution of Yugoslavia and the traditional geopolitical relations of the region provided adequate conditions for developing a mafia network, which is active not only in the Balkans but also in European and global level. However, it is still unclear, to what extent incomes from the organised crime played role in the foundation and operation of the UÇK, and how big is the overlap between the current political elite and the underworld.⁶⁸

Today the young guerrillas of the 1990's are shining in the roles of mature statesmen, whose heroism lives vigorously in the memory of the Kosovars, and who set the target – together with the international community – to form Kosovo into a Western-style democracy. (Meanwhile, according to the worst rumours, some of the international officials are working also in the shadow of death threats.)

Concerning to Kosovo, Carla Del Ponte highlighted, that “Injustice is the seed of future wars”.⁶⁹ Also for Kosovo would be extremely important to remove the stigma of the events dealt with in the “Marty-report”.⁷⁰ However, it is easy to understand, that it would be extremely embarrassing for both the Kosovars and the international community if the ongoing investigations would provide robust evidences against high-level politicians.

The story of the UÇK is not closed at all. In fact, investigation of war crimes is hanging like the sword of Damocles over the stability of the region.

BIBLIOGRAPHY

- A háborús bűnös nemzeti hős kormányfő: Ramush Haradinaj.* [online]. [cit. 20-08-2018]. Available at: <<https://www.vajma.info/cikk/tukor/7314/A-haborus-bunos-nemzeti-hos-kormanyfo-Ramush-Haradinaj.html>>
- AERTSEN, Ivo et al. 2008. *Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts*. Devon: Willan Publishing. 482 p. ISBN 978-0415627993

⁶⁶ HOPKINS, Valerie Ibid.

⁶⁷ MORINA, Die – OSMANI, Taulant. 2018. *Kosovo President: Special War Court Can't Be Stopped*. [online]. [cit. 18-08-2018]. Available at: <<http://www.balkaninsight.com/en/article/special-court-cannot-be-revoked-kosovo-president-says-02-01-2018>>

⁶⁸ MÁRKUSZ László. A koszovói albán maffia: rémkép vagy valóság? In *Nemzet és Biztonság*, 2008, Vol. 1, No. 5, pp. 37-46.

⁶⁹ DEL PONTE, Carla – SUDETIC, Chuck p. 235.

⁷⁰ *Kosovo Specialist Chambers & Specialist Prosecutor's Office. First report*. [online]. [cit. 19-08-2018]. Available at: <https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/content/ksc_spo_first_report_en.pdf>

- BORSÁNYI András. 2000. *A Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UCK) rejtélye*. Budapest: BONA-L Bt. 272 p. ISBN 9630028476
- DEL PONTE, Carla – SUDETIC, Chuck. 2009. *Madame Prosecutor: Confrontations with Humanity's Worst Criminals and the Culture of Impunity*. New York: Other Press. 348 p. ISBN 978-1-59051-537-2
- ERMOLIN, Denis S. When Skanderbeg Meets Clinton: Cultural Landscape and Commemorative Strategies in Postwar Kosovo. In *Croatian Political Science Review*, 2014, Vol. 51, No. 5, pp. 157-173.
- European Commission. 2013. *Kosovo 2013 Progress Report*. [online]. [cit. 15-08-2018]. Available at: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2013/package/ks_rapport_2013.pdf>
- GECI, Sinan – SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY Klára. Kosovo: Its Path to Independence and the Strive to Building Defence Institutions. In *Vojenské Reflexie*, 2017, Vol. 12, No. 2, pp. 108-122.
- GIEFER, Peter. 2010. *Kosovo. Unterwegs im Herzen des Balkans*. Berlin: Trescher Verlag. 160 p. ISBN 978-3-89794-141-0
- HÁRY Szabolcs. Az albán kisebbség Macedóniában. In *Balkán füzetek*, 2010, Vol. 9, No. 7, pp. 97-106.
- HOPKINS, Valerie. 2018. *Kosovo politicians in 'panic attack' over war crimes court*. [online]. [cit. 18-08-2018]. Available at: <<https://www.politico.eu/article/ramush-haradinaj-hashim-thaci-kosovo-politicians-in-panic-attack-over-war-crimes-court/>>
- INGIMUNDARSON, Valur. National Identity in Postwar Kosovo. In *History and Memory*, 2007, Vol. 19, No. 1, pp. 95-123.
- International Crisis Group. 2006. *An Army for Kosovo?* Europe Report No. 174. [online]. [cit. 25-05-2018]. Available at: <<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/174-an-army-for-kosovo.pdf>>
- International Crisis Group. 2000. *What Happened to the KLA?* Report No. 88. [online]. [cit. 26. 04. 2018.] Available at: <<https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/kosovo/what-happened-kla>>
- JUHÁSZ József et al. 2000. *Koszovó – Egy válság anatómiája*. Budapest: Osiris. 394 p. ISBN 9789633798492
- KAKUK György. 2001. *Koszovó tűzfészek*. Budapest: Athenaeum 2000. 175 p. ISBN 9639261599
- KOCSIS Károly. Az albán kérdés etnikai és politikai földrajzi háttere. In *Földrajzi értesítő*, 2001. Vol. 50, No. 1-4, pp. 161-190.
- Kosovo politicians and the Specialist Chambers*. 2018. [online]. [cit. 20-08-2018]. Available at: <<http://cibal.eu/digital-library/12-law-society/6633-kosovo-politicians-and-the-specialist-chambers>>
- Kosovo Specialist Chambers & Specialist Prosecutor's Office. First report*. [online]. [cit. 19-08-2018]. Available at: <https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/content/ksc_spo_first_report_en.pdf>
- Kosovo Specialist Chambers & Specialist Prosecutor's Office*. [online]. [cit. 27-05-2018]. Available at: <<https://www.scp-ks.org/en>>
- Kosovo war crimes court to file first indictments in 2019*. 2018. [online]. [cit. 25-08-2018]. Available at: <<https://tinyurl.com/ybw2wfu>>
- KOVÁCS Zoltán. 2011. *A nemzetközi közösség álláspontja és tevékenysége Koszovó kapcsán*. [online]. [cit. 22-05-2018]. Available at: <http://old.biztonsagpolitika.hu/documents/1303978127_Kovacs_Zoltan_nki_kozosseg_allaspon_tja_Koszovo_-_biztonsagpolitika.hu.pdf>

- LOQUAI, Heinz. 2000. *Der Kosovo-Konflikt – Wege in einem vermeidbaren Krieg. Die Zeit von Ende November 1997 bis März 1999*. Baden-Baden: Nomos Verlag. 183 p. ISBN 3789066818
- MÁRKUSZ László. A koszovói albán maffia: rémkép vagy valóság? In *Nemzet és Biztonság*, 2008, Vol. 1, No. 5, pp. 37-46.
- MARTY, Dick. 2011. *Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo*. [online]. [cit. 25-08-2018]. Available at: <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=12608&lang=en>>
- MORINA, Die – OSMANI, Taulant. 2018. *Kosovo President: Special War Court Can't Be Stopped*. [online]. [cit. 18-08-2018]. Available at: <<http://www.balkaninsight.com/en/article/special-court-cannot-be-revoked-kosovo-president-says-02-01-2018>>
- MORINA, Die. 2018. *Special Court is Kosovo's International Obligation, Says Prosecutor*. [online]. [cit. 18-08-2018]. Available at: <<https://www.balkaninsight.com/en/article/special-court-is-an-international-obligation-prosecutor-says-02-01-2018/2758/6>>
- MTI. 2018. *Bejelentette lemondását a koszovói háborús bűnöket vizsgáló különleges ügyész*. [online]. [cit. 22-05-2018]. Available at: <<http://www.origo.hu/nagyvilag/20180215-bejelentette-lemondasat-a-koszovoi-haborus-bunoket-vizsgalo-ugyesz.html>>
- PECI, Edona. 2014. *Kosovo Ex-Guerrillas Form New Party*. [online]. [cit. 15-08-2018]. Available at: <<http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-ex-guerrillas-form-a-new-party>>
- PERRITT, Henry H. Jr. 2008. *Kosovo Liberation Army: The inside story of an insurgency*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 232 p. ISBN 978-0-252-03342-1
- Presidents of Kosovo. [online]. [cit. 14-08-2018] <<http://www.president-ks.gov.net/en/presidents-of-kosovo>>
- RØD, Mariana Qamile. 2017. *From Guerillas to Cabinets – A Study of the Development of Post-War Political Parties in Kosovo. Master Thesis*. [online]. [cit. 20-08-2018]. Available at: <<http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/16048/Masteroppgaven.pdf?sequence=1>>
- SCHOENENBERGER, Michael. 2011. *Ich möchte in Kosovo ermitteln*. [online]. [cit. 22-05-2018]. Available at: <<https://www.nzz.ch/ich-moechte-in-kosovo-ermitteln-1.9724460>>
- SCHWANDNER-SIEVERS, Stephanie. The bequest of Ilegalja: contested memories and moralities in contemporary Kosovo. In *Nationalities Papers*, 2013, Vol. 41, No. 6, pp. 953-970.
- Special Investigative Task Force (SITF)*. [online]. [cit. 19-08-2018]. Available at: <<https://www.scp-ks.org/en/specialist-prosecutors-office/special-investigative-task-force-sitf>>
- Special Investigative Task Force*. 2014. [online]. [cit. 21-08-2018]. Available at: <<http://club.bruxelles2.eu/wp-content/uploads/2014/03/SpecialInvestigativeTaskForce.pdf>>
- SZEKRÉNYES Éva. Győztesből vesztes, avagy ki nevet a végén? Választások után Koszovóban. In *Külügyi Szemle*, 2014, Vol. 13, No. 3, pp. 66-83.
- The Conflicts*. [online]. [cit. 12-03-2018]. Available at: <<http://www.icty.org/en/about/what-former-yugoslavia/conflicts>>
- Undertaking of demilitarisation and transformation by the UCK*. 1999. [online]. [cit. 11-07-2018]. Available at: <<https://www.nato.int/kosovo/docu/a990620a.htm>>
- VINCZE Dalma. A NATO átalakuló koszovói jelenléte. In *Külügyi Szemle*, 2011, Vol. 10, No. 2, pp. 116-135.

Szidónia LÁNGNÉ PETRUSKA

PhD Student

National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences

Hungária krt. 9–11., Budapest, Hungary H-1101

Email: petruskasz@gmail.com

SÚČASNÉ BEZPEČNOSTNÉ ASPEKTY

ACTUAL SECURITY ASPECTS

Ivan MAJCHÚT

ABSTRACT

Security threats and challenges are changing. They are dynamic and interconnected depending on national, regional and global conditions. The impact of globalization has also been strongly reflected in the current security environment. Its changes have undergone dynamic and rapid changes especially in recent decades.

Keywords: Security, threats, challenges

ÚVOD

Až do konca 80tych rokov bola realitou hrozba globálneho vojenského konfliktu, vrátane rizika použitia jadrových zbraní. Tá sa významným podielom podpísala na extrémnych výdavkoch na zbrojenie a vysokých početných stavoch ozbrojených síl. Európa je regiónom, ktorý sa po druhej svetovej vojne dokázal napriek početným hrozbám vyhnúť mohutným vojenským konfliktom a závažným ozbrojeným konfrontáciám. Za výnimku môžeme považovať konflikty spojené s rozpadom Juhoslávie.

1. SÚČASNÉ VPLYVY NA BEZPEČNOSŤ

Štát naďalej zostáva garant bezpečnosti a ochrany svojich občanov, ich zdravia, majetku a práv. Túto skutočnosť musí riešiť komplexne a flexibilne. Musí k tomu vytvoriť dostatočný legislatívny rámec, ktorý rešpektuje verejné a medzinárodné právo. Ten musí byť tvorený v súlade s požiadavkami a právnymi normami medzinárodných organizácií, ktorých je členom. V súčasnosti nie je takmer žiadny štát schopný zaistiť svojim občanom bezpečnosť a stabilitu bez priameho členstva v regionálnych alebo medzinárodných organizáciách, alebo prostredníctvom spolupráce s nimi. Členstvo v takýchto organizáciách, alebo bilaterálne či multilaterálne dohody s nimi ovplyvňujú priamo alebo nepriamo vlastné bezpečnostné záujmy štátu.

Vo vzťahu k štátu je možné naďalej charakterizovať jeho bezpečnosť prostredníctvom dvoch základných stránok: vnútornej a vonkajšej, ktoré medzi sebou úzko súvisia, navzájom sa prelínajú, dopĺňajú a podmieňujú.¹ Vonkajšiu stránku je možné posudzovať z regionálneho a z globálneho hľadiska. Bezpečnosť štátu je nutné chápať komplexne ako účelné prepojenie roviny politickej, vojenskej, hospodárskej, ako aj úseku vnútorného poriadku a ochrany obyvateľstva v akejkoľvek krízovej situácii.²

Ak sa chce štát v maximálnej možnej miere vyhnúť vážnym krízovým stavom, nesmie zanedbať ani jednu časť bezpečnosti. Vzhľadom na globálne problémy, ktoré boli vyvolané celosvetovou finančnou krízou, štáty musia znižovať výdavky na zaistenie bezpečnosti a ochrany hodnôt ako sociálne istoty a spravodlivosť, ekonomická prosperita, životné prostre-

¹ ŠKVRNDA, F.: *O vybraných teoretických aspektoch chápania nevojenskej bezpečnosti*. 2007. s. 10.

² NOVÁK, L. a kol.: *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. 2010. s. 12.

die, vzdelanie a kultúra. Takéto krátkodobé opatrenia môžu štát a jeho občanov veľmi rýchlo ohroziť a vyvolať krízový stav, na ktorý nemusia byť schopní dostatočne adekvátne reagovať.

Zánik bipolárneho rozdelenia sveta paradoxne akoby navodzoval dojem veľmi silnej stability a absencie tvrdých rizík.

Zmeny, ktoré nastali po skončení studenej vojny, zasiahli mnohé štáty nepripravené a neschopné plniť si svoje základné úlohy v oblasti bezpečnosti. Čím skôr dokázal štát reagovať na nové hrozby, výzvy a zmeny, tým skôr bol schopný naplňať svoje poslanie. Aj keď vojny veľkého rozsahu sú málo pravdepodobné, konflikty a krízy z nášho života úplne nevymizli a sú stálou bezpečnostnou hrozbou pre dnešný svet. Súčasne globálne bezpečnostné prostredie je charakteristické svojou nestabilitou, neurčitou a nepredvídateľnosťou svojho vývoja.³ Navyše okrem konfliktov sú tu aj prírodné katastrofy a humanitárne krízy.⁴ Toto je výzva nielen pre jednotlivé štáty v záujme zaistenia vlastnej bezpečnosti, ale aj pre medzinárodné spoločenstvo.

Dlhová kríza, hroziaci štátny bankrot niektorých členských štátov EÚ a jej nejednotnosť v snahe zastaviť alebo zvrátiť negatívne trendy narušili politickú jednotu v rámci EÚ. Väčšina obyvateľstva podstatnej časti Európy (predovšetkým západná a stredná Európa) si začína byť vedomá ekonomických a sociálnych vplyvov na bezpečnostné hrozby, ktoré môže priniesť prípadný krach európskeho finančného systému. Potenciálnym dôsledkom je stagnácia alebo znižovanie životnej úrovne obyvateľstva a s tým súvisiace sociálne nepokoje, ako aj možný nárast extrémistických nálad vo viacerých štátoch. Napriek tomu existuje konflikt medzi verejným pocitom bezpečnosti a komplexnosťou súčasných bezpečnostných rizík. Predovšetkým verejný pocit bezpečnosti sa stáva čoraz viac relatívny.

Nepotrebané závažné porušovanie zákonov, prejavy politickej „nekultúry“ a evidentné narušenie princípov spravovania krajiny spôsobujú eróziu dôvery v mechanizmy parlamentnej demokracie. Snaha vytvárať „silnejší“ sociálny štát vyvoláva verejný tlak na vyššie výdavky, čo nepriaznivo vplyva na prirodzené sebazáchovné obmedzenia. Zodpovednosť za náš dnešný život na dlh sa prenáša na neskoršie generácie.

Evolúcia demokracie prináša paradoxne menej stability do volebných cyklov a vládnutie je nahradzované víziou vládnutia. V tej sa často prejavuje snaha o zamedzenie straty priazne voličov aj keby to malo priniesť neskoršie problémy, alebo sa riešenie páľčivých problémov odkladá na neskôr.

Technologický progres prináša svoje efekty v rozvíjaní spoločnosti, súčasne však spôsobuje jej zraniteľnosť. Globalizácia v mnohom otvára nové dimenzie, na jednej strane pokrokové a na druhej strane žiaľ aj deštruktívne. Technologická vyspelosť slúži nielen tým, ktorí sú na strane mieru. Spôsobuje obrovské „moderné závislosti“ ktoré vytvárajú nové civilizačné riziká. Progres ktorý dosiahla západná civilizácia v mnohom spôsobuje jej zraniteľnosť. Cílený útok na takýto „cieľ“ môže mať devastujúce účinky na „západný spôsob života“. Ochromenie dátových sietí kybernetickým útokom by mohlo ohroziť majetkové a finančné pomery občanov a spôsobiť obrovské škody v krajine.

Tento systém sa dostáva do štádia, v ktorom bude potrebné ho postupne preformulovať tak, aby dokázal čeliť novým výzvam, či už bezpečnostným, kultúrnym, alebo hospodárskym. Predovšetkým sú to reformy v rámci OSN, NATO a samozrejme EÚ ako aj posilňovanie demokratických hodnôt vo svete. Tieto by mali spoluvytvárať prostredie, v ktorom je možné potenciálnym bezpečnostným hrozbám predchádzať a nie na ne len reagovať. Aké finančné zaťaženie to bude znamenať však nie je možné relevantne odhadnúť.

³ HRNČIAR, M. *Keystones of Irregular Warfare*. 2017, s. 150.

⁴ JURČÁK, V. a kol.: *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. 2009. s. 5.

2. POTENCIÁLNE DNEŠNÉ RIZIKÁ PRE MALÉ KRAJINY (SR)

Súčasnú medzinárodnú situáciu má zásadný vplyv na bezpečnosť. Charakter hrozieb a výziev ovplyvňujúcich bezpečnosť malých krajín sa odvíja od širšej medzinárodnej situácie. Tá je charakteristická nestabilitou, neurčitou celkovou vývojom a komplexnosťou faktorov. Bezpečnosť v euroatlantickom priestore, v ktorom sa Slovenská republika (SR) nachádza, je do veľkej miery závislá od vývoja a stability medzinárodného systému. Ten je formovaný postupnými zmenami medzinárodného politického, bezpečnostného a ekonomického systému, ktoré vyplývajú z postavenia tradičných mocenských centier a z ambícií regionálnych aktérov pri vytváraní novej mocenskej rovnováhy.

Pravdepodobnosť konvenčného ozbrojeného konfliktu v euroatlantickom priestore je najmä vďaka systému kolektívnej obrany nízka. Je možné predpokladať, že bezpečnostnou výzvou s rastúcim rizikovým potenciálom sú jadrové programy niektorých štátov v protiklade k úsiliu medzinárodného spoločenstva zastaviť šírenie zbraní hromadného ničenia. Riziko teroristického útoku na území malých krajín je relatívne nízke. Celosvetový trend nárastu rozsahu kybernetických útokov s politickými, vojenskými a ekonomickými motívmi môže postihnúť aj tak malú krajinu ako je SR. Buď sa stane bezprostredným cieľom takéhoto útoku, alebo môže byť v rámci globalizácie postihnutá dôsledkami útoku na inú krajinu alebo medzinárodnú organizáciu. Rizikom niektorých malých krajín vrátane SR je aj vysoká závislosť na importe energetických surovín.

Na bezpečnostné záujmy malých krajín v euroatlantickom priestore vplyva neistý ekonomický vývoj v Európe. Predovšetkým je to vysoká úroveň verejných dlhov, riziko krachu ekonomík niektorých štátov EÚ, vrátane negatívnych vplyvov na dosiahnutú úroveň európskej integrácie a stability spoločnej meny. Tieto hrozby a faktory môžu spôsobiť rozsiahle sociálne nepokoje v niektorých európskych krajinách a tie môžu mať sprostredkovane vplyv na bezpečnosť SR.

Zadlžovanie, nereálny sociálny štát v kombinácii so znížením ekonomickej konkurencieschopnosti a degenerácia schopnosti brániť sa majú zásadný vplyv na silu jednotlivých štátov Európy a aj EÚ ako celku. Takéto oslabenie je potenciálnou cestou ku konfliktom a konfrontáciám tak ako sme to už mnohokrát v histórii videli.

Malé krajiny s limitovanými ľudskými a hospodárskymi zdrojmi sa môžu krátkozrako zameriavať vo vonkajšom bezpečnostnom prostredí na jeho regionálny rozmer. To môže byť spôsobené skresleným pohľadom na referenčný rámec a podceňovanie vplyvu globálneho prostredia. Členovia NATO a EÚ nesmú zabúdať na systém kolektívnej ochrany v zmysle zdieľania ale aj poskytovania zdrojov. Navyše NATO a aj EÚ prechádzajú v posledných rokoch procesmi rozširovania a vnútornej transformácie.

3. KLÚČOVÉ VÝZVY ZACHOVANIA BEZPEČNOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Vzhľadom na svoju geografickú polohu, historické a kultúrne väzby, sa SR sústredila na získanie plnohodnotného členstva v NATO a zapojila sa do integračného procesu v EÚ, čo dosiahla až v roku 2004⁵. Členstvo SR v týchto medzinárodných organizáciách zásadným spôsobom zmenilo jej bezpečnostné postavenie a vytvorilo nové podmienky na realizáciu jej bezpečnostných záujmov.

SR sa členstvom v NATO a EÚ stala plnohodnotným hráčom na svetovej medzinárodnej scéne. Stali sme sa plne integrovanou súčasťou euroatlantického priestoru. A to so všetkými z toho vyplývajúcimi povinnosťami, výhodami a dôsledkami. Jedným z týchto dô-

⁵ Vstup SR do NATO 29. 03. 2004 a do EÚ 01. 05. 2004.

sledkov sú aj bezpečnostné hrozby, ktoré sú pre dnešný globalizovaný svet v mnohom pre všetkých spoločné. Rôznia sa iba vo svojej intenzite.

Z členstva v NATO a EÚ sme doposiaľ priamo i nepriamo profitovali a sme na ňom hospodársky závislí. Sme súčasťou rozhodovania a nesieme svoj diel spoluzodpovednosti. Veľmi vypuklo sme si to mohli uvedomiť napríklad v súvislosti so situáciou v Grécku. Euroatlantické inštitúcie nie sú ideálne, ale poskytujú priestor pre kolektívne hľadanie odpovedí a východísk.

V systéme týchto kooperačných väzieb je váha krajiny hodnotená nielen ekonomickou silou, ale aj schopnosťou konštruktívne a zodpovedne sa správať. Napriek tomu že SR patrí medzi malé krajiny, terorizmus považuje za strategickú globálnu hrozbu.⁶ Dotýkajú sa nás všetky budúce teroristické akcie, nech sa uskutočnia na ktoromkoľvek mieste na svete. Všetky tieto akcie, vyplývajúce zo situácií v konfliktných regiónoch vo svete (Afganistan, Irak, Líbya, Sýria a mnohé ďalšie) môžu ohroziť našich občanov priamo na území SR, alebo kdekoľvek vo svete kam z akýchkoľvek dôvodov cestujú. Keďže dnes je SR súčasťou západného civilizovaného sveta aj s jeho hodnotami, k jednotlivým hrozbám možno priradiť aj civilizačný a religiózny faktor. Účasť vojakov OS SR v operáciách a misiách OSN, NATO, EÚ a OBSE, ale aj pôsobenie slovenských mimovládnych organizácií v humanitárnych projektoch po celom svete, prinášajú riziká pre ich účastníkov. Môžu sa stať cieľom útokov v rôznych formách.

Za viac pravdepodobné je možné uvažovať, že občan SR sa stane cieľom útoku preto, že je súčasťou komplexu pôsobenia „západných“ organizácií a nie preto, že je Slovák. Táto skutočnosť sa musí otvorene priznať aj keď je to pre verejnosť nepopulárne. Okrem toho sa môže občan SR stať cieľom útoku náhodne. Jeho prítomnosť na mieste útoku môže byť zapríčinená hlavne v súvislosti s výkonom jeho pracovného/služobného poslania vyplývajúceho z pôsobenia v už zmienených organizáciách, alebo to môže byť v súvislosti s jeho cestovaním (práca, turistika, ...).

Bezpečnosť krajiny sa odvíja od vytvorenia efektívneho integrovaného modelu bezpečnostného systému a jeho schopnosti sústavného prispôsobovania sa reálnym podmienkam. To predpokladá prekonať tradičné chápanie jednotlivých nástrojov štátnej moci. Predovšetkým sa jedná o pohľad na ozbrojené sily, políciu, spravodajstvo a zahraničné služby, ktoré musia byť oveľa efektívnejšie prepojené. Mimoriadne narastá potreba včas zachytiť a porozumieť zložitosti rizík.

Kľúčovú rolu zohráva prepojenie informačnej a analytickej schopnosti zahraničnej služby, spravodajských služieb, ozbrojených síl a polície. Tieto výzvy sa týkajú veľmi širokého spektra rizík od veľkých geopolitických hier až po anarchiu a teroristické úchyľky malých skupín a jednotlivcov. V celom zmienenom procese však nesmie byť spochybnená tenká čiara korektnosti použitia spravodajských prostriedkov a musí byť garantované zachovanie občianskych slobôd.

Kľúčové atribúty zahraničnej politiky pre malé krajiny, ako je SR, predstavuje regionálna spolupráca, zodpovedný a transparentný prístup a predvídateľnosť. Kooperačné a aliančné vzťahy majú svoj mimoriadny význam aj keby celý systém musel prekonávať zásadné krízy, tak ako je tomu napríklad v EÚ. Je riskantné využívať až zneužívať svoje členstvo v medzinárodnom aliančnom vzťahu a pri akomkoľvek náznaku krízy sa ohradzovať a odmietať spoluúčasť na jej riešení. Oveľa nebezpečnejšou pozíciou sa javí byť nepredvídateľným a nezodpovedným členom takéhoto spoločenstva.

Konvenčné hrozby nie sú tak markantné ako v čase Studenej vojny, ale nezanikajú. Tradičnú konfrontáciu v Európe stále nie je možné vylúčiť, čoho dôkazom bol vývoj situácie na Balkáne po rozpade Juhoslávie. Najmä pri kombinácii a súbehu viacerých faktorov je ľah-

⁶ *Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky*. 2005. s. 5.

ké vyvolať nenávisť a podnieť násilie. Zaváhanie medzinárodných inštitúcií, ktorých sme súčasťou (najmä EÚ) v kombinácii s dlhšou hospodárskou krízou by bolo veľmi riskantné.

Na bezpečnosť SR majú vplyv okrem vyššie zmienených oblastí aj mnohé ďalšie. Typickým príkladom sú prejavy pravicového extrémizmu počas rôznych zhromaždení, pochodov, spomienkových a pietnych akcií, organizovaných zoskupeniami, vystupujúcimi pod záštitou občianskych združení a páchanie výtržností na verejných športových a spoločenských podujatiach. Globalizácia zasiahla aj túto oblasť a sociálne siete na internete poskytujú priam ideálne prostredie na zverejňovanie radikálnych názorov extrémistov a na aktivizáciu svojich sympatizantov. Bezpečnosť SR taktiež výrazne ovplyvňuje situácia na úseku organizovanej kriminality.

Organizované zločinecké skupiny môžu byť charakteristické svojou regionálnou pôsobnosťou a exaktným vymedzením sfér vplyvu. Niektoré skupiny v snahe maximalizácie zisku môžu rozšíriť škálu páchaných druhov trestnej činnosti a nadobudnúť vyššiu formu účinnosti čím ich vplyv môže prekračovať hranice jedného regiónu v krajine. Pri „zdokonalení“ pôsobnosti takýchto skupín je už len krok k dosiahnutiu medzinárodného rozmeru účinnosti.

Jedná sa najmä o aktivity v súvislosti s ekonomickou a majetkovou trestnou činnosťou spojenou s daňovým systémom. Jej postihovanie kladie veľké nároky na medzinárodnú policajnú spoluprácu, čo komplikuje resp. predlžuje trestné konanie. Bezpečnostnú situáciu zásadným spôsobom ovplyvňujú mnohé ďalšie kategórie kriminality.

Zásadný vplyv má násilná kriminalita vrátane postupného nárastu počtu trestných činov spáchaných maloletými a mladistvými páchatelmi s vysokým podielom páchatelov najmä zo sociálne slabších, alebo neúplných rodín, z výchovných ústavov a podobne. Trestná činnosť obchodovania s ľuďmi sa tradične vyznačuje vysokou latentnosťou, nakoľko obeť z obavy pred pomstou zo strany páchatelov tohto trestného činu len zriedka vyhľadávajú pomoc polície, prípadne niektorej z mimovládnych organizácií a z rovnakého dôvodu obeť odmietajú spolupracovať s políciou. Najčastejším motívom páchania tejto trestnej činnosti je vykonávanie prostitúcie, najmä v zahraničí.

Narastajúcu tendenciu má nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi. Najčastejšie zneužívanou omamnou a psychotropnou látkou, ktorej užívanie sa šíri najmä medzi mládežou je marihuana, ktorá obvykle pochádza z miestnej produkcie. V ďalšom poradí sa jedná o dovoz a distribúciu heroínu a kokaínu. Tie obvykle pre európsky trh pochádzajú z krajín Južnej Ameriky a do Európy sú transportované cez západoafrický región. V stredoeurópskom regióne majú obchodovanie s nimi najčastejšie pod kontrolou osoby albánskeho etnika, prípadne krajín bývalej Juhoslávie. Na dovoze a distribúciu na vyšších úrovniach sa obvykle podieľajú osoby albánskeho etnika, distribúciu na nižších úrovniach zabezpečujú skupiny miestnych (slovenských) páchatelov.

Na bezpečnosť cestnej premávky v SR vplyva vnútroštátna bezpečnosť dopravy a bezpečnosť dopravy na európskych cestách. V praxi sa uplatňuje „Stratégia zvýšenia bezpečnosti cestnej premávky v SR v rokoch 2011 až 2020. Jej jednotlivé úlohy a opatrenia smerujú k zabezpečeniu efektívneho riadenia bezpečnosti cestnej premávky a na zlepšenie dopravnobezpečnostnej situácie na cestách v SR sa výkon policajnej služby sústreďuje na najrizikovejšie úseky ciest.

Problematika bezpečnosti železničnej dopravy spadá prednostne do pôsobnosti železničnej polície a jej spolupráca s inými bezpečnostnými zložkami je koordinovaná prostredníctvom vypracovanej dohody. V tejto oblasti je položený dôraz na označenie priestorov v obvode dráhy, ktoré nie sú prístupné verejnosti, zavedenie a udržiavanie informačného systému pre orientáciu cestujúcich a inštalované kamerové systémy na rekonštruovaných železničných staniach.

V oblasti vodnej dopravy súvisia opatrenia v rámci bezpečnosti najmä s výkonom štátneho odborného dozoru pri poskytovaní dopravných a súvisiacich činností vrátane starostlivosti o posádky plavidiel, cestujúcich a prepravovaný tovar. Riečna informačná služba plní úlohy pri zhromažďovaní informácií o plavebnej situácii, ktoré by v krajinách EÚ mali znížiť nebezpečenstvo hrozby krízovej situácie.

V civilnom letectve je prednostne zameraná pozornosť na pôsobenie bezpečnostnej ochrany prevádzkovateľov letísk pri vykonávaní detekčnej kontroly cestujúcich a prepravovanej batožiny a ochrany letiska, najmä vyhradených bezpečnostných priestorov.

4. MOŽNÉ OPATRENIA A AKTIVITY NA ZACHOVANIE BEZPEČNOSTI SR

Hlavným garantom bezpečnosti SR naďalej zostáva Severoatlantická aliancia, ktorá pokračuje vo svojej transformácii, aby dokázala efektívnejšie čeliť bezpečnostným hrozbám 21. storočia. Do tejto kategórie patrí aj podpora politiky otvorených dverí NATO s osobitným dôrazom na prehlbovanie spolupráce s krajinami Západného Balkánu (Čierna Hora, Macedónsko, Srbsko a Bosna a Hercegovina) v záujme zachovania stability v euroatlantickom priestore.

Medzi reálne aktivity SR v rámci členstva v NATO patrí politická i reálna podpora aktivít tejto organizácie. Do reálnej podpory môžeme zaradiť zapojenie sa SR do štyroch projektov v oblasti: výcviku a vzdelávania, zdravotníckej podpory, RCHBO a projektu spolupráce centier výnimčnosti NATO.

Ďalšou formou realizácie bezpečnostných záujmov SR je aktívna účasť na presadzovaní Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ. Do nej patrí najmä podpora stability a prosperity v bezprostrednom susedstve EÚ (Východné partnerstvo, Západný Balkán), ale aj vo vzdialenejších regiónoch, ktoré majú vplyv na bezpečnosť EÚ, a teda aj SR.

Z organizácií aktívnych v zaisťovaní bezpečnosti SR nie je možné vylúčiť OSN. V rámci OSN je priestor na aktívne presadzovanie reformy bezpečnostného sektora, čo predstavuje jednu z najdôležitejších súčastí konsolidácie situácie v krajinách po ukončení konfliktu v rámci pôsobenia mierových operácií OSN.

Dôležitý rozmer medzinárodných aktivít v bezpečnostnom sektore vytvára aj spolupráca v rámci krajín V4. Tu je priestor pre zahraničnú politiku SR na presadzovanie bezpečnosti a rozvoja stredoeurópskeho regiónu udržiavaním trvalo dobrých susedských vzťahov so všetkými okolitými štátmi.

V súčasnosti je najväčší podiel príspevku SR koncentrovaný do operácie Resolute support v Afganistane pod vedením NATO, kde sa vojaci OS SR uplatňujú predovšetkým v podpore budovania a rozvoja schopností Afganských národných obranných a bezpečnostných síl a Afganských bezpečnostných inštitúcií. Ďalší významný podiel sa uplatňuje v operácii EÚ ALTHEA v Bosne a Hercegovine, pričom došlo k podstatnej reštrukturalizácii a postupnej redukcii počtov z pohľadu EÚ avšak k posilneniu dôležitosti príspevku SR. Tak tiež dôležitý podiel je viazaný na pôsobenie v rámci mierovej misie UNFICYP na Cypre.⁷

Na národnej úrovni do tejto kategórie patrí vytváranie vhodných podmienok na dôsledné napĺňanie a implementáciu medzinárodných záväzkov, ako aj na vytváranie účinného systému opatrení a aktivít zameraných na ochranu občanov a spoločnosti pred protispoločenským konaním extrémisticky zameraných jednotlivcov, skupín a hnutí. Spravodajská pozornosť v oblasti boja proti terorizmu sa upriamuje na fenomén tzv. „osamelých vlkov“, keďže na území európskych krajín vrátane SR narastá hrozba útokov uskutočnených osamotenými útočníkmi.

⁷ MO SR. *Zahraničné operácie*. 2018.

Výrazne obmedzené zdroje SR majú vplyv aj na obrannú politiku SR a na rozsah a kvalitu vytvárania politicko-vojenských podmienok pre realizáciu bezpečnostných záujmov SR. Pri napĺňaní základných funkcií štátu v oblasti obrany je témou dňa udržanie spôsobilosti ozbrojených síl. Hlavné úsilie obrannej politiky SR sa prioritne orientuje na účasť OS SR v operáciách medzinárodného krízového manažmentu v súlade so záväzkami vyplývajúcimi z členstva v NATO, EÚ a OSN, ochranu a obranu vzdušného priestoru SR v rámci Integrovaného systému protivzdušnej obrany NATO (NATINADS) vrátane leteckej záchranej a pátračej služby a plnenie úloh národného krízového manažmentu.

Už tradičný problém predstavujú oblasti modernizácie výzbroje a techniky, prípravy personálu a výcviku OS SR⁸. Nedostatok finančných prostriedkov znamená riešenie týchto oblastí v obmedzenom rozsahu. Napriek tomu OS SR poskytujú výraznú pomoc orgánom verejnej moci na území SR predovšetkým pri riešení následkov povodní a hasení lesných požiarov.

Celospoločenskú výzvu pre SR predstavuje vzdelávanie a výchova v oblasti bezpečnosti a ochrany života a zdravia. Tejto úlohy sa musia zhostiť predovšetkým školy na všetkých úrovniach od materskej školy až po vysoké školy. Na jej realizáciu je potrebný funkčný štátny vzdelávací program, ktorý je možné realizovať prostredníctvom jednotlivých učebných predmetov ako aj samostatných organizačných foriem vyučovania. V doplnkovej forme je možné využívať rôzne ministerstvom školstva podporované súťaže (mladí záchranári civilnej ochrany, mladí zdravotníci prvej pomoci, ...) čo výraznou mierou prispieva k vytvoreniu podmienok na získavanie a rozšírenie teoretických vedomostí a osvojenie si najmä praktických zručností v uvedených oblastiach. Vysoké školy sa v tejto problematike uplatnia najmä prostredníctvom akreditovaných študijných programov vysokoškolského vzdelávania, ktoré sa dotýkajú bezpečnosti, obrany a ochrany.⁹

Významnou súčasťou bezpečnosti SR je energetická bezpečnosť, ktorá patrí medzi kľúčové nástroje politickej nezávislosti a ekonomickej stability štátu. To si v oblasti energetickej politiky SR vyžaduje realizáciu viacerých legislatívnych opatrení na podporu konkurencieschopnosti, trvalo udržateľného rozvoja, znižovania energetickej náročnosti a zvyšovania energetickej efektívnosti. Základom je zabezpečenie dodávok energií a riešenie prípadných núdzových stavov s určením príslušnej zodpovednosti za ich riešenie. Hlavným opatrením na zvýšenie energetickej bezpečnosti je vybudovanie optimálnych zásob plynu a ropy, diverzifikácia energetických zdrojov a prepravných trás zemného plynu a ropy, sebestačnosť v jadrovej energii, preferovanie vysoko účinnej kombinovanej výroby elektriny a tepla a zvýšenie využívania obnoviteľných zdrojov energie.

Ťažba zemného plynu v SR predstavuje málo významný objem a na úrovni okolo 98% je krajina závislá od dovozu z Ruskej federácie. Súčasná celková kapacita podzemných zásobníkov na území SR stačí vykryť spotreby plynu na 83 dní.

Pre SR je v súčasnosti jedným z najvýznamnejších krokov v oblasti energetickej bezpečnosti efektívnejšia diverzifikácia trás a zdrojov vybudovaním severojužného plynárenského prepojenia, ktoré by malo byť uvedené do prevádzky v roku 2015. Jedná sa o vybudovanie prepojenia spájajúceho LNG terminály¹⁰ v Chorvátsku a Poľsku, prechádzajúceho cez všetky krajiny V4¹¹.

⁸ VARECHA, J.: *Nové výzvy pre Ozbrojené sily Slovenskej republiky*. 2017.

⁹ ŚWIĘTOCHOWSKI, N.: *Edukacja dla bezpieczeństwa a zagrożenia dla współczesnego człowieka*. 2017. s. 560.

¹⁰ Zariadenie, v ktorom sa skvapalnený zemný plyn opäť uvádza do plynného stavu po jeho transporte po mori. Má štyri hlavné funkcie: príjem LNG tankerov a vyloženie ich nákladu, uloženie LNG v nádržiach, zmena skupenstva LNG, dodávanie plynu do národnej prepravnej siete. (LNG - Liquefied natural gas).

¹¹ Na podporu napĺňania uvedeného opatrenia je možné využiť prostriedky EÚ alokované na energetické projekty.

V oblasti obchodovania s ropou sa za rozhodujúcu úlohu javí zabezpečenie zásobovania SR ropou aj v dlhodobejšom výhľade a budovanie núdzových zásob ropy a vybraných ropných výrobkov s cieľom udržiavať núdzové zásoby ropy a ropných výrobkov na požadovanej 90-dňovej úrovni spotreby SR. Nižšia energetická závislosť SR je zabezpečovaná podporou ťažby domáceho uhlia, resp. zabezpečením optimálnej úrovne ťažby, a tým aj vyššej bezpečnosti dodávok elektriny. Rozdiel medzi ťažbou a spotrebou sa v súčasnosti zabezpečuje dovozom najmä z Českej republiky.

Z hľadiska energetickej bezpečnosti z obnoviteľných zdrojov zohrávajú kľúčovú rolu len vodné elektrárne (ich podiel na celkovej výrobe elektriny predstavuje 17-19 %). Trendom je prechod od vykurovania fosílnymi palivami na biomasu a taktiež mimoriadny rozmach fotovoltaických elektrární.

Zámerom je dosiahnutie vyrovnanej bilancie výroby a spotreby elektriny. Dosiahnutie spoľahlivej sebestačnosti SR vo výrobe elektriny a prípadné obnovenie jej exportnej schopnosti je možná dosiahnuť iba v prípade spustenia niekoľkých nových blokov jadrových elektrární do prevádzky¹².

ZÁVER

Vývoj bezpečnostnej situácie SR závisí od vývoja globálnej, európskej a regionálnej bezpečnostnej situácie. K jej pozitívnemu trendu musí prispieť aj SR a tým zodpovedajúcim spôsobom ovplyvňovať globálnu, európsku, regionálnu aj vlastnú bezpečnosť. To je možné realizovať predovšetkým stabilizáciou vlastného demokratického systému a svojim ekonomickým rozvojom.

Taktiež musí mať vytvorený funkčný bezpečnostný systém štátu, v ktorom prostredníctvom premyslených postupov zabezpečí adekvátnu reakciu na vnútorné aj vonkajšie ohrozenie vrátane úlohy integrovaného záchranného systému v prípade katastrof, živelných udalostí apod. Sem spadá i rozvoj spôsobilostí SR na komplexné posudzovanie možností a spôsobov reakcie na aktivity medzinárodného spoločenstva pri riešení kríz. Do tohto systému musia funkčne spadať profesionálne ozbrojené sily s dôrazom na ich civilné riadenie, vytvorenie rámca na ich dlhodobý rozvoj s garanciou viacročnej zdrojovej stability.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky. [online]. 2005. [cit. 2013-02-18]. Dostupné na internete: <<http://www.mosr.sk/data/files/833.pdf>>.

HRNČIAR, M. *Keystones of Irregular Warfare*. In: The 23rd International Conference. The Knowledge-Based Organization : Conference proceedings 1. Management and Military Sciences [elektronický zdroj]. Sibiu : “Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy, Sibiu, 2017. - ISBN 978-973-153-273-8, s. 150-154.

JURČÁK, V. a kol.: *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2009. 235 s. ISBN 978-80-8040-387-4.

MOSR: *Operácia Resolute Support, Afganistan*. [online]. 2018. [cit. 2018-09-09]. Dostupné na internete: <<https://www.mod.gov.sk/operacia-resolute-support-afganistan/>>.

¹² Štátny dozor nad jadrovou bezpečnosťou jadrových zariadení, nad bezpečným nakladaním s jadrovými materiálmi, vyhoretým palivom a rádioaktívnymi odpadmi, pri fyzickej ochrane jadrových materiálov a pri havarijných plánovaní tak, aby nedošlo k ohrozeniu zdravia obyvateľstva a poškodeniu majetku a životného prostredia vykonáva Úrad jadrového dozoru SR.

- NOVÁK, L. a kol.: *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Žilina : Žilinská univerzita Žilina, 2010. Dostupné na internete: <<http://www.fbi.vsb.cz/miranda2/export/sites-root/fbi/060/cs/sys/resource/PDF/pzrks.pdf>>.
- ŠKVRNDA, F.: *O vybraných teoretických aspektoch chápania nevojenskej bezpečnosti*. In: Almanach – Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. roč. 2, č. 2, 2007, ISSN 1337-0715, s. 5-29.
- ŚWIĘTOCHOWSKI, N.: *Edukacja dla bezpieczeństwa a zagrożenia dla współczesnego człowieka*. In: Edukacja warunkiem bezpieczeństwa XXI w. 2017, ISBN 978-83-922914-5-9, s. 554-564.
- VARECHA, J.: *Nové výzvy pre Ozbrojené sily Slovenskej republiky*. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017 [elektronický zdroj] : Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017. ISBN 978-80-8040-551-9, s. 576-582.

Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
ivan.majchut@aos.sk

SÚDNOLEKÁRSKE HODNOTENIE PORANENÍ CHODCOV A JEHO VYUŽITIE PRI DOKAZOVANÍ PRIEBEHU DOPRAVNÝCH NEHÔD

THE FORENSIC SYSTEM ASSESSMENT OF PEDESTRIAN INJURY AND ITS USE IN THE PROVING OF TRAFFIC ACCIDENTS

Ján MANDELÍK, Nikita BOBROV

ABSTRACT

This paper deals with the FORTIS forensic system for parametrization of injuries, which allows one to make the scoring of injuries, while it offers possibilities for its utilisation for the needs of the road transportation experts during the analysis of vehicle - pedestrian accident cases. The paper points out the present limited possibility of using the verbal description of injuries for the needs of experts from the field of road transportation as relevant criminalistics traces, as well as the options of the FORTIS system that creates a new area for a deeper interdisciplinary approach in the field of expert evidence.

Keywords: Pedestrian, injury, collision analysis, forensic medicine, forensic engineering, signature of injuries, accident case analysis, interdisciplinary examination

ÚVOD

V súčasnej dobe má znalec odboru cestná doprava pri riešení nehodového deja značne obmedzené možnosti k využitiu informácií o spôsobe a rozsahu poranenia chodca v priebehu nehodového deja. Vyplýva to zo skutočnosti, že najčastejšie ide iba o slovný popis poranení vyhotovený lekárom, ale forma tejto informácie iba v malom pomáha rozširovať potrebné poznatky o systéme vozidlo – chodec. Pri tom je ale zrejmé, že druh, rozsah a lokalizácia poranení chodca sú jednou z významných informácií o podmienkach a priebehu zrážky medzi vozidlom a chodcom. V prípade, ak by tieto nezodpovedali výsledkom technickej analýzy, alebo simulácie zrážky, je možné túto pokladať za neúplnú, ak nie v niektorých prípadoch za nie správnu, prípadne v krajných prípadoch aj za technicky neprijateľnú.

Pri riešení uvedenej problematiky je potrebné:

- zo strany súdnych lekárov: využitie poznatkov z oblasti súdneho lekárstva vo forme využiteľnej pre analýzu zrážky t.j. systému FORTIS
- zo strany analytikov priebehu nehodového deja: využitie výpočtovej techniky pre analýzu (PC Crash resp. Virtual Crash)
- zo strany policajného vyšetrovateľa: cielená koordinácia interdisciplinárneho dokazovania medzi súdnym lekárom a analytikom nehodového deja čo vo výsledku smeruje ku kvalitnému a komplexnému výsledku celého znaleckého dokazovania a výsledného právneho hodnotenia prípadu.

1. PORANENIA ÚČASTNÍKA PRI DOPRAVNEJ NEHODE AKO KRIMINALISTICKÉ STOPY

Na *poranenie účastníka* (chodec, člen posádky, cyklista, motocyklista) pri dopravnej nehode je možné nahliadať a toto hodnotiť z viacerých uhlov pohľadu.

1. Právne hodnotenie

Vychádza z právnej kvalifikácie príčiny a následku vzniku poranenia, z možnosti vyšetrovania a dokázania miery zavinenia zo strany účastníkov a aj mieru odškodnenia postihnutých osôb pri aplikácii príslušných zákonných ustanovení a postupov

2. Lekárske hodnotenie

Vychádza z možnosti diagnostiky a následného liečenia vzniknutých poranení a z princípu zníženia následkov na zdravie ako aj z kvantifikácie rozsahu poranenia pre potreby odškodnenia poškodenej osoby

3. Súdnolekárske hodnotenie

- a. Pristupuje k hodnoteniu poranení z hľadiska posúdenia jeho závažnosti pre následné právne postupy v rámci vyšetrovania skutku
- b. Hodnotenie poranení ako stôp pre potreby interdisciplinárneho dokazovania priebehu nehodového deja v súčinnosti s analytikmi dopravných nehôd, pri ktorom pristupuje k hodnotení poranení z hľadiska posúdenia miery násilia pôsobiaceho na telo poškodeného, ktoré vyvolalo vznik poranení ako aj detailnú lokalizáciu miest, kde násilie na telo pôsobilo (systém FORTIS)

Súdnolekárske hodnotenie je možné rozdeliť na

- posúdenie rozsahu poranení u osôb, ktoré dopravnú nehodu neprežili
- posúdenie rozsahu poranení u osôb, ktoré dopravnú nehodu prežili

Týmto je možné obhliadku tela poraneného chodca a zistenie charakteristiky a rozsahu poranení medzi úkony, ktoré je možné zaradiť z hľadiska účelu v procese obhliadky miesta vzniku dopravnej nehody ako jej súčasť nevykonávanú priamo na mieste t.j. z toho náhľadu ide o vyšetrovací úkon „dodatočná doobhliadka“, ktorý má vzhľadom na reálne okolnosti charakteristické znaky.

Tomuto by mali z hľadiska vyšetrovania zodpovedať aj výstupy: t.j. fotodokumentácia, popis a kompletná zdravotná dokumentácia

Nakoľko nehodový dej je po stránke fyzikálnej jedinečnou, neopakovateľnou sústavou javov na ktoré pôsobí množstvo vplyvov z ktorých sú mnohé absolútne individuálne pre konkrétnu dopravnú nehodu, je možné vysloviť predikciu, že k jej najlepšiemu objasneniu je nevyhnutné využiť všetky známe okolnosti a skutočnosti, resp., že vykonaná analýza dopravnej nehody a jej následné posúdenie musia v plnej miere zodpovedať všetkým známym skutočnostiam a okolnostiam, pričom miera a množstvo objektívne známych skutočností je daná vo veľkej miere kvalitou obhliadky miesta vzniku nehody.

Stopy na telách obetí a zranených osôb predstavujú v svojom súhrne neoddeliteľnú súčasť nehodového deja a sú nositeľmi zásadných informácií o jeho priebehu – predovšetkým vo fáze zrážky a ako také musia byť súčasťou analýzy nehodového deja pri znaleckom dokazovaní. Nakoľko vyhodnotenie uvedených stôp vykonávajú súdny lekári je otázkou akým spôsobom tieto objektivizovať cestou ich lokalizácie a parametrizácie pre ďalšie potreby vyšetrovania a pre potreby analytikov dopravných nehôd, pričom nie sú ojedinelé prípady, kedy analytici dopravných nehôd dávajú podklady súdnym lekárom pre posúdenie možnosti vzniku resp. nevzniknutia zistených poranení.

Na základe uvedeného je možné poranenia chodca hodnotiť ako stopy použiteľné pre potreby dokazovania priebehu nehodového deja. K tomu je vytvorený systém FORTIS, ktorý umožňuje využiť súdnolekárske hodnotenie poranení chodca pre potreby analýzy nehodového deja rovnocenne ako ostatné stopy na vozidle, vozovke alebo ostatných objektov a samotné hodnotenie poranenia systémom FORTIS potom predstavuje, na základe uvedeného de facto

kriminalistické stopy a zároveň aj ich sofistikované súdnolekárske vyhodnotenie (vid' nasledovná definícia stopy z pohľadu všeobecnej kriminalistickej činnosti).

Kriminalistická stopa je každá zmena v materiálnom prostredí kriminalisticky relevantnej udalosti, ktorá s ňou súvisí príčinne, miestne alebo časovo a je zistiteľná, zaistiteľná a využiteľná v procese objasňovania tejto udalosti za pomoci kriminalistikou uznávaných praktických dostupných metód, prostriedkov a postupov.

V súčasnej dobe je možné rozdeliť klasifikáciu, identifikáciu ako aj posúdenie poranení ako stôp zo strany súdnych lekárov vo vzťahu k inžinierskym postupom analytikov nehodového deja do štyroch základných vývojových stupňov:

Tabuľka 1: Klasifikácia postupov pri dokazovaní a ich interdisciplinarita

SÚDNE INŽINIERSTVO – ANALÝZA DOPRAVNÝCH NEHÔD	VÁZBA	SÚDNE LEKÁRSTVO
<p>1. stupeň Typické skúmanie vykonávané väčšinou popisným spôsobom a využitím minimálnych alebo takmer žiadnych exaktných metód, opierajúce sa predovšetkým o „skúsenosti“ znalca. Prvú úroveň analýzy dopravných nehôd môžeme charakterizovať ako analýzu s minimálnym až úplne chýbajúcim výpočtom, ktorá je podložená na skúsenostiach znalca. Výpočty a závery pri tejto úrovni boli iba subjektívne a mnohokrát nesprávne.</p>	0	<p>1. stupeň Typické skúmanie vykonávané väčšinou popisným spôsobom a využitím minimálnych alebo takmer žiadnych exaktných metód, opierajúce sa predovšetkým o „skúsenosti“ znalca. Možnosti chybných záverov u súdnych lekárov sú spojené predovšetkým s ich technickou neznalosťou reálnych priebehov nehodového deja a možnosť dokazovania nad rámec „presvedčenia“ nie je žiadna a opiera sa predovšetkým o dôveru v znalosti súdneho lekára a v správnosť jeho posúdenia.</p>
<p>2. stupeň Táto úroveň využívala najnovšie poznatky z oblasti automobilovej techniky, teórie vozidiel, mechaniky, fyziky a aplikovanej matematiky. Pri analýze sa používajú grafické metódy, výsledky experimentálnych skúšok, výsledky nárazových skúšok a výsledky jazdných a brzdnych skúšok vozidla. Pri úplnosti podkladov a správnom postupe znalca je možnosť nesprávnych záverov relatívne malá za predpokladu, že po pohybe brzdených vozidiel vznikli identifikovateľné a zamerané stopy (bez ABS) a uvedený výpočet nezohľadňuje niektoré dynamické vplyvy na pohyb vozidiel.</p>		<p>2. stupeň Porovnávanie so známym poznaním v odbore spojené s jednoduchým modelovaním pohybu tela poškodeného, prípadne všeobecná konzultácia s technickým znalcom bez bližšieho objasnenia jednotlivých aspektov vzniku poranení. Možnosti chybných záverov sú čiastočne odstránené, ale takto vykonaný dôkaz napriek tomu vychádza najviac zo „skúsenosti a presvedčenia“ znalca a opiera sa predovšetkým o dôveru v znalosti súdneho lekára a v správnosti jeho súdnolekárskeho posúdenia.</p>
<p>3. stupeň Táto úroveň využíva najnovší stav poznávania vedy a techniky, využíva dvojrozmerné aj trojrozmerné počítačové simulačné programy pre analýzu dopravných nehôd. V týchto simulačných programoch sú využívané najrôznejšie databázy v ktorých možno nastavovať technické parametre vozidiel a ich pneumatík. Výhodou simulačných programov je možnosť vykonávať výpočty pre konkrétne geometrické tvary vozovky s možnosťou voľby súčiniteľa adhézie pre každý povrch zvlášť a s možnosťou voľby tuhosti odpruženia podvozku vozidla a charakteristik pneumatík. Pri využívaní tejto úrovne technickej analýzy dopravných nehôd sa dôraz kladie na kvalitné hardvérové a softwarové vybavenie počítačov vrátane kvalitných vstupných parametrov, pričom výstupom výpočtu je o.i. aj videozáznam pohybu chodca a vozidla. Možnosti chybných záverov sú malé, ale nie je dostatočne vymedzené vylúčenie alternatív – predovšetkým v otázke pozície a pohybu chodca</p>	1	<p>3. stupeň Porovnávanie so známym poznaním v odbore spojené so spoluprácou s technickým znalcom v takej miere, že sa vizuálne porovnáva priebeh pohybu tela poškodeného vypočítaný v simulačnom programe (videozáznam výpočtu zrážky). Možnosti chybných záverov sú vo veľkej miere odstránené, ale napriek tomu je takto vykonaný dôkaz stále viazaný na „skúsenosti“ znalca a aj na spôsob výpočtu zrážky technickým znalcom, ktorý pre tento nepoužíva exaktné poznatky o poraneniach t.j. ich druhu, presnej lokalizácie a spôsobe ich vzniku.</p>
<p>4. stupeň tento stupeň predpokladá vykonanie výpočtu v simulačnom programe s využitím detailných informácií o vzniknutých poraneniach účastníkov t.j. ich lokalizácii a charakteristik pôsobiaceho násillia a predpokladá následnú konzultáciu so súdnym lekárom pred závereč-</p>	1	<p>4. stupeň Detailný popis zistených poranení a ich lokalizácie s použitím zadokumentovaných stôp (merania, fotodokumentácia) a zadefinovanie zistení do štandardizovanej formy (napr. Fortis) použiteľnej pre technického znalca ako popis stôp, ktoré musí vo výpočte</p>

<p>ným vyhodnotením priebehu zrážky a následne nehodového deja.</p> <p>Možnosti chybných záverov sú pri správnom využití informácií a ich vyhodnotení minimálne – prakticky odstránené a uvedený postup vedie k tomu, že vykonaný dôkaz má všetky znaky exaktnosti, úplnosti a kontrolovateľnosti vo vzťahu k všetkým zisteným stopám vr. stôp na tele poranených osôb.</p>		<p>zrážky zohľadniť a dokumentovať ich zhodu so súdnolekárskym nálezom a následná konzultácia súdneho lekára a technického znalca a vyhodnotenie výsledkov výpočtu prezentovaného videozáznamom a prehľadom parametrov kontaktov.</p> <p>Možnosti chybných záverov sú prakticky odstránené a uvedený postup vedie k tomu, že vykonaný dôkaz má všetky znaky exaktnosti, úplnosti a kontrolovateľnosti vo vzťahu k všetkým zisteným stopám.</p>
---	---	--

Z predloženého porovnania vývoja metód je možné vyvodit', že úplnosť dokazovania je pri súčasnom stave poznania a pri súčasných využívaných metódach možné dosiahnuť predovšetkým interdisciplinárnym dokazovaním s využitím najnovších poznatkov, postupov a metód súdneho inžinierstva a súdneho lekárstva.

Je potrebné zdôrazniť, že pre určenie stupňa realizácie konkrétneho interdisciplinárneho dokazovania je rozhodujúci nižší vývojový stupeň t.j., že použitie vyššieho stupňa v jednom odvetví v kombinácii s nižším stupňom v druhom odvetví nevedie k výsledku dokazovania na úrovni vyššieho stupňa.

2. SYSTÉM FORTIS A JEHO VYUŽITIE PRI VYTVÁRANÍ SIGNATÚR PORANENÍ

Systém **FORTIS** predstavuje prakticky využiteľný univerzálny prostriedok umožňujúci nahradiť pre potreby znalcov – analytikov dopravných nehôd lekársky slovný popis poranení popisom poranení vyjadrenom v bodovom vyjadrení pomocou ich parametrizácie a lokalizácie s vysokou vypovedacou hodnotou.

Vykonaná lokalizácia a parametrizácia poranení programom **PC FORTIS** zo strany súdneho lekára predstavuje možnosť priamej vizualizácie zobrazení poranení, ako významnej informácie pre znalca odboru cestná doprava. Za jeho prednosť je možno pokladať aj skutočnosť, že umožňuje nielen vizualizáciu lokalizácie kontaktných miest, ale aj vytvorenie individuálnej signatúry poranení (pomer násillia pôsobiaceho v čase vzniku poranení na jednotlivé časti tela podľa jeho rozdelenia odpovedajúcemu výpočtovému viactelesovému systému v PC Crash) pre konkrétny typ zrážky a pre konkrétne podmienky, medzi ktoré o.i. patria vlastnosti tela chodca, jeho poloha, pohyb, druh vozidla, jeho rýchlosť, dynamika v momente zrážky apod¹. Z programu PC Crash (verzia 11.1, licencia Ing. Ján Mandelík, PhD.) boli v rámci výskumu získané a prepočítané aj nasledovné údaje o rozložení energie na telo chodca pri zrážkach, a bolo možné konštatovanie, že tieto pre konkrétnu zrážku majú vždy individuálne znaky, z ktorých je možné vytvoriť charakteristické signatúry.

Zrážka vozidla a chodca predstavuje maticu pôsobiaceho fyzikálneho násillia na telo chodca a maticu odozvy tela chodca na toto násillie. Uvedené matice pôsobenia síl a ostatných fyzikálnych účinkov a odozvy tela chodca sú vzájomne priamo závislé a sú pre konkrétnu zrážku individuálne, identifikovateľné a porovnateľné². Nie je možné, aby pri dvoch rôznych zrážkach vozidla a chodca pôsobili na telo chodca rovnaké sily a preto odozva tela chodca (poranenia) je vždy iná. K tomu, aby bolo možné rozpoznať rozdiely, resp. individuálne znaky zrážky je možné využiť výpočtový simulačný program PC Crash, ktorý na validovanom modeli chodca nielen vypočíta priebeh zrážky, ale aj vygeneruje hodnoty pôsobiaceho fyzikálneho násillia na povrch tela chodca. K tomu, aby bolo možné rozpoznať individuálne znaky odozvy tela chodca (poranenia) je možné využiť systém FORTIS, ktorý slúži

¹ MOSER A., ŠTEFAN, H., KASANICKÝ, G. : *The Pedestrian Model in PC-Crash -The Introduction of a Multi Body System and its Validation*, SAE 1999 99B-118.

² MANDELÍK J.: *Dizertačná práca – „Parametrizácia poranení chodcov a možnosti jej využitia pri riešení nehodového deja“*, ŽU ÚSI, 2006

k súdnolekárskej univerzálnej parametrizácii poranení chodca pomocou vyhodnotenia jeho poranení a ktorý na základe znalostí súdnych lekárov pomocou súdnolekárskej škály stanoví v špeciálnej bodovej škále účinky pôsobiace na povrch jednotlivých častí tela chodca³.

K zobrazeniu hodnôt sa využíva tzv. signatúra poranení, ktorá v spojení s lokalizáciou kontaktov na povrchu tela chodca umožňuje porovnanie týchto údajov s hodnotami pôsobiaceho fyzikálneho násillia vygenerovanými z výpočtu pomocou programu PC Crash ako aj porovnanie lokalizácie kontaktov na trojrozmernom zobrazení (videozáznamu) z výpočtu.

Signatúra predstavuje názorné vyjadrenie niečoho – v danom prípade pomeru hodnôt ktoré charakterizujú

- A. fyzikálne účinky pôsobiace na miesta na povrchu tela chodca v priebehu zrážky s vozidlom (**signatúra kontaktov**)
- B. odozvu tela chodca na tieto fyzikálne účinky pôsobiace na povrch jeho tela určenú na základe súdnolekárskeho vyhodnotenia zistených poranení (**signatúra poranení**)

potom pod pojmom signatúra poranení rozumieme názorné vyjadrenie lokalizácie a rozsahu poranení na tele chodca pomocou systému FORTIS, umožňujúce vykonať porovnanie s signatúrami vytvorenými z výstupov zo simulácií zrážky a vyhodnotenie miery ich zhody.

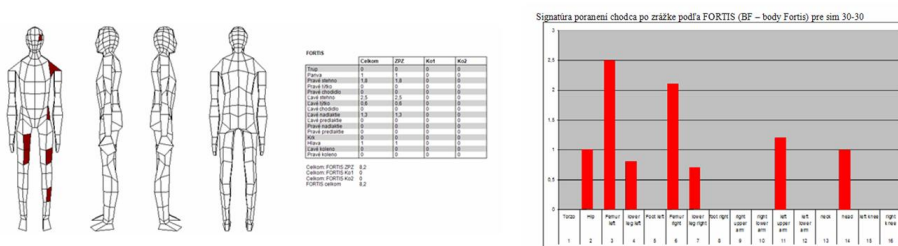
Výsledky dosiahnuté pomocou neurónovej siete s učením typu Backpropagation naznačili, že rozloženie poranení na tele chodca je funkčne závislé na type zrážky, pri ktorej tieto zranenia utrpel a že ich signatúra (v tomto prípade rozloženia energie) je použiteľná pri identifikácii typu zrážky a je možné uviesť, že výsledky experimentu dosiahnuté na tejto vzorke potvrdzujú základnú hypotézu t.j. možnosť rozpoznania individuálnych znakov každej jednotlivej zrážky vozidla a chodca v závislosti na lokalizácii a typu poranení chodca v technicky relevantnej miere⁴.

3. MOŽNOSŤ ROZPOZNANIA INDIVIDUÁLNYCH ZNAKOV KONTAKTOV MEZDI CHODCOM A VOZIDLOM V PRIEBEHU ZRÁŽKY A ICH POROVNANIA SO SIGNATÚROU ZISTENÝCH PORANENÍ PARAMETRIZOVANÝCH V SYSTÉME FORTIS V BF (BODY FORTIS)

Poranenia zistená na tele chodca po zrážke sim 30-30, kde

Sim 30-30 – nárazová rýchlosť 30 km/h, smer pohybu chodca 30 stupňov proti vozidlu,

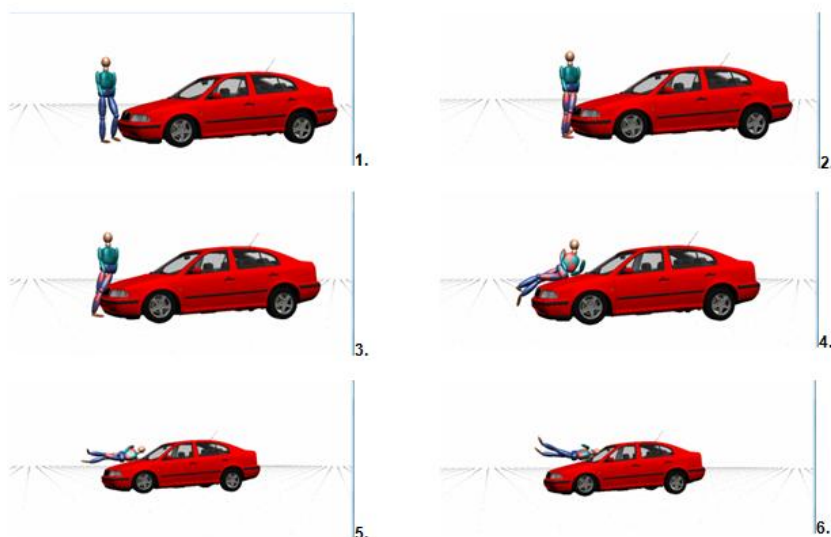
P- vykročená P noha chodca, rýchlosť pohybu chodca 4,6 km/h (pre všetky výpočty)

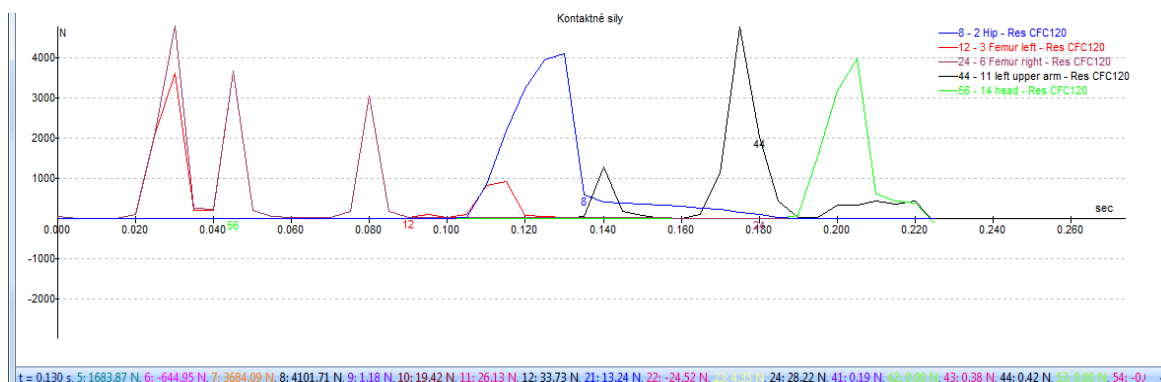
Obr. 1 Súdnolekárska signatúra poranení pre zrážku sim 30-30P

³ BOBROV N., MANDELÍK J., HAVAJ P.: *Možnosti súdnolekárskeho hodnotenia úrazov a jeho využitia pri interdisciplinárnom riešení dopravných nehôd*. Monografia, VŠBM, 2017, ISBN 978-80-8185-021-9

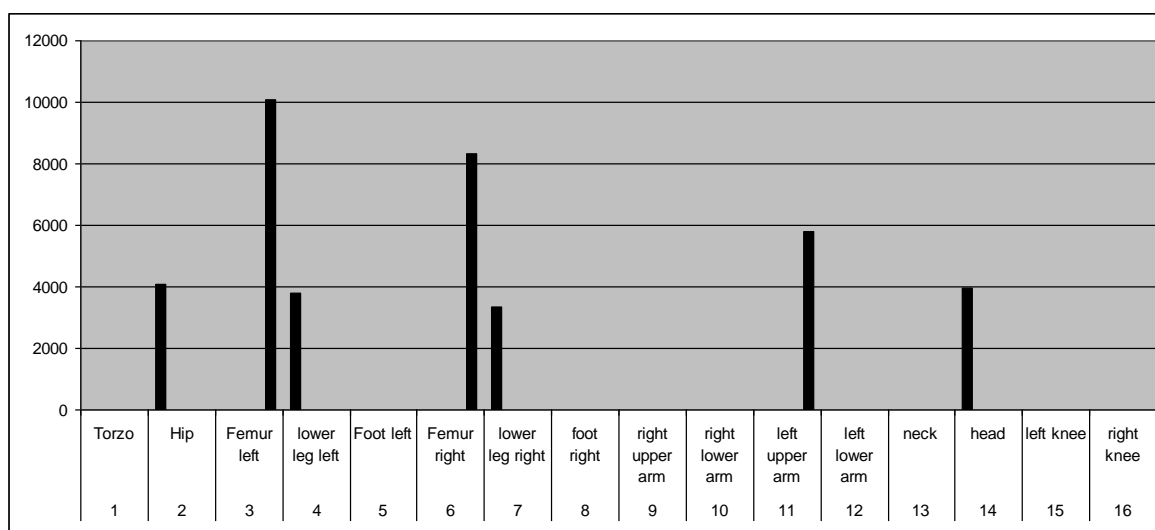
⁴ MANDELÍK J., BUNDZEL M.: *Application of neural network in order to recognise individuality of course of vehicle and pedestrian body contacts during accidents*, International Journal of Crashworthiness, Taylor&Francis, ISSN: 1754-2111

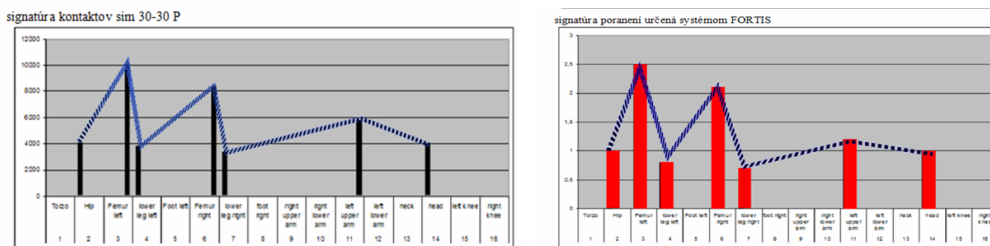
Obr. 2 Zobrazenie kontaktov chodca s vozidlom pri výpočte zrážky sim 30-30

Obr. 3 Výpočet zrážky sim 30-30P – zobrazenie vypočítanej intenzity kontaktov

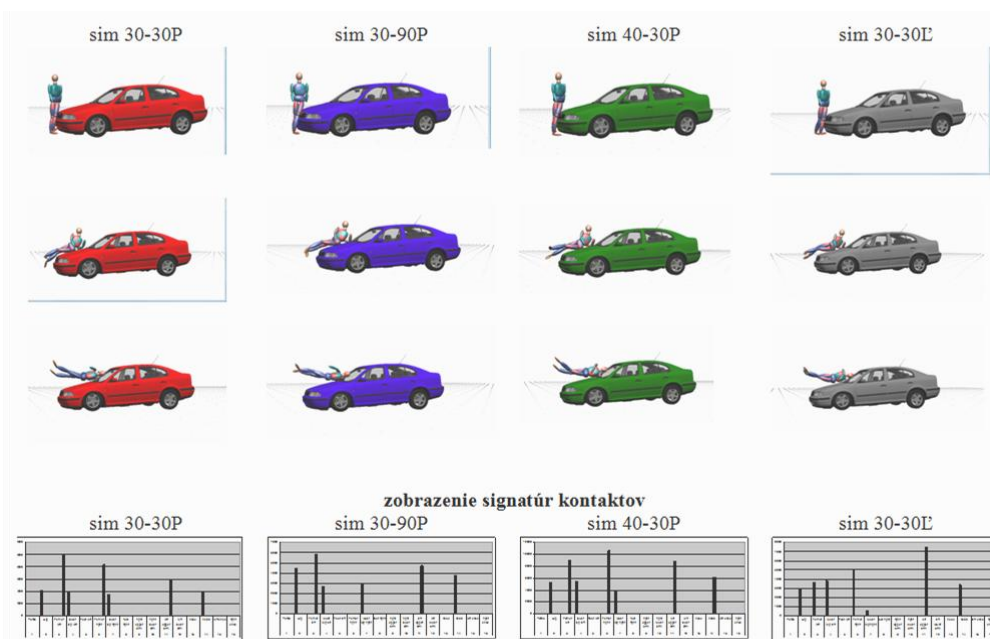

Obr. 4 Signatúra kontaktných síl pre zrážku sim 30-30P podľa výpočtu

Obr. 5 Porovnanie signatúr kontaktných síl a parametrov poranení pre zrážky sim 30-30P

Pri ostatných porovnateľných zrážka boli dosiahnuté nasledovné vizuálne odlišné signatúry kontaktov:

Obr. 6 Porovnanie signatúr kontaktných síl a parametrov poranení pre zrážky sim 30-30P, sim 30-90P, sim 40-30P, sim 30-30L

Je zřejmé, že pre potreby analytikov dopravných nehôd sa pri riešení zrážky vozidlo – chodec sa vytvára týmto spôsobom možnosť porovnania miery zhody lokalizácie poranení pri vlastnom výpočte, a v ďalšom aj porovnaním zhody rozloženia síl a ostatných fyzikálnych vplyvov pôsobiacej pri zrážke na telo chodca pomocou prezentovaného postupu. Pričom uvedený postup má podstatne väčšie možnosti vyžitia rámci súdneho lekárstva, nakoľko zahŕňa nielen oblasť hodnotenia cestných dopravných úrazov ale aj všetkých úrazových javov a dejov (železničné, nehody, letecké nehody, násilné trestné činy apod.). K aby bolo možné dosiahnuť viac z možností jeho využitia by boli potrebné legislatívne nástroje zabezpečujúce, že program FORTIS bude používaný už pri prvom kontakte lekára s pacientom, ktorý utrpel úraz a že bude pacienta sprevádzať až do jeho vyliečenia, ktorý postup by zabezpečoval úplné zadokumentovanie stôp na tele poranenej osoby ale aj posúdenie ostatných relevantných skutočností. Vhodnou sa pre tento účel javí myšlienka využitia prezentovaných postupov nielen pre potreby dokazovania v oblasti úrazov, ale aj pre potreby prevencie zo strany výrobcov automobilov alebo iných zariadení, projektantov stavieb a ciest, štátnych orgánov a v neposlednom rade pre potreby vyšetrovania vzniku úrazov všetkých typov zo strany polície a aj poisťovní.

4. INTERDISCIPLINÁRNY PRÍSTUP K DOKAZOVANIU V RÁMCI VYŠETROVANIA A PRÁVNEHO POSUDZOVANIA DOPRAVNÝCH NEHÔD

Prezentovaný systém dokazovania je v praxi využiteľný pre

A. Políciu

- vyšetovanie priebehu nehodového deja políciou pri dopravných nehodách s zohľadnením skutočne vzniknutých následkov na zdraví poranených osôb
- vyšetovanie priebehu nehodového deja pri dopravných nehodách políciou s zohľadnením skutočne vzniknutých následkov na zdraví poranených osôb a potrebou posúdenia k akým následkom na zdraví by došlo v prípade iných okolností (napr. pri nižšej nárazovej rýchlosti, v prípade použitia bezpečnostných pásov, v prípade správneho používania sedadiel), ktoré dokazovanie môže viesť k rozdielnej právnej kvalifikácii miery zavinenia vzniku poranení

Využitie prezentovaných metód a systému umožňuje ďaleko hlbšie a presnejšie zistenia k priebehu nehodového deja ako aj o miere priameho zavinenia vzniku poranení konkrétnou osobou ako aj presnejšiu trestnoprávnu kvalifikáciu konania všetkých účastníkov nehodového deja vrátane poranených osôb.

B. Poisťovne

- vyšetovanie zo strany poisťovní, či k poškodeniu zdravia došlo skutočne pri konkrétnom nehodovom deji
- vyšetovanie zo strany poisťovne, či k poraneniu nedošlo úmyselne t.j. či sa v danom prípade nejedná o poisťovací podvod (napr. úmyselný skok chodca pred vozidlo apod.)
- vyšetovanie zo strany poisťovní s potrebou posúdenia a stanovenia k akým následkom na zdraví by došlo za iných okolností (napr. pri inej nárazovej rýchlosti, alebo v prípade použitia bezpečnostných pásov pasažierom)
- vyšetovanie zo strany poisťovní pri posudzovaní následkov poškodenia zdravia pri jeho odškodňovaní (kedy v súčasnosti využívané metódy neumožňujú bližšie objektívne posúdenie)

V prípade likvidácie škôd zo strany poisťovní je možné predpokladať významný pokrok v objektivizácii poškodenia zdravia a jeho príčin pre potreby likvidácií poistných udalostí.

C. Súdny

- posudzovanie priebehu nehodového deja pri dopravných nehodách s zohľadnením skutočne vzniknutých následkov na zdraví poranených osôb a potrebou posúdenia k akým následkom na zdraví by došlo v prípade iných okolností (napr. pri nižšej nárazovej rýchlosti, v prípade použitia bezpečnostných pásov, v prípade správneho používania sedadiel), ktoré dokazovanie môže viesť k rozdielnej právnej kvalifikácii miery zavinenia vzniku poranení
- posudzovanie k akým následkom na zdraví by došlo za iných okolností (napr. pri inej nárazovej rýchlosti, alebo v prípade použitia bezpečnostných pásov pasažierom)
- posudzovanie následkov poškodenia zdravia pri jeho odškodňovaní (kedy v súčasnosti využívané metódy neumožňujú bližšie objektívne posúdenie)

ZÁVER

Pre využitie prezentovaných metód a postupov je potrebná zo strany policajného vyšetrovateľa (resp. zo strany poisťovne alebo súdu) koordinácia interdisciplinárneho dokazovania. Každý vyšetrovateľ alebo zadávateľ musí mať zreteľnú predstavu o metódach dokazo-

vania, o hodnote ich výstupov a ich celkovej komplexnosti a použiteľnosti pre potreby právneho posudzovania prípadu.

Pre úspešné uplatnenie systému FORTIS a simulačného programu pre potreby analýzy nehodového deja musí vyšetrovateľ (alebo iný zadávateľ) nevyhnutne zabezpečiť taký postup analýz súdneho lekára a súdneho inžiniera, ktorý smeruje k tomu aby:

- súdny inžinier mal pred začiatkom analýzy nehodového deja k dispozícii súdnolekársku kvantifikáciu a vizuálnu lokalizáciu poranení
- súdny lekár v prípade potreby doplnenia skúmania mal následne k dispozícii podklady z technickej analýzy, t.j. predovšetkým videozáznamy zo zrážky vozidla a chodca ako aj jej fyzikálne parametre – bez týchto podkladov sa nemôže komplexne a kvalifikovane vyjadrovať k spôsobu vzniku poranenia, resp. k vlastnému priebehu nehodového deja

K tomu je potrebná primeraná erudovanosť vyšetrovateľa vychádzajúca z vysokého poznania použitých metód. Vyšetrovateľ by tiež mal v rámci svojich postupov pri vyšetovaní dopravných nehôd využívať videozáznamy z výpočtov vykonaných v PC Crash alebo inom simulačnom programe. Tieto ako „virtuálny prvok“ dokazovania umožňujú predovšetkým hlbšie poznanie priebehu nehodového deja vysoko nad rámec jeho slovného opisu. Takýto prístup v kontexte s osobným poznaním prípadu umožňuje aj kvalifikované posúdenie technických záverov dokazovania. Uvedené videozáznamy umožňujú „vidieť a osvojiť si“ časopriestorový priebeh nehodového deja aj v celku, alebo aj z pohľadu vodičov, svedkov a ostatných účastníkov a poskytujú možnosť reálne vyhodnotiť a posúdiť obsah ich výpovedí, čo vytvára predpoklady pre kvalitné právne posúdenie prípadu. V súvislosti s týmto vystupuje tiež možnosť systematicky priradovať výsledky technických výpočtov do databázy poranení a tým vytvárať to budúca podstatne kvalitnejšie východiská pre koordinované interdisciplinárne znalecké dokazovanie, ktoré v súčasnosti ešte iba čaká na svoj zásadnejší rozvoj.

Uvedený postup vychádzajúci zo systému FORTIS a z teórie signatúr poranení a kontaktov je v policajnej praxi v Slovenskej republike už využívaný niekoľko rokov a je možné uviesť, že pri jeho využití sa podstatne skvalitnil proces dokazovania aj v prípadoch kedy by bežnými postupmi nebolo možné dospieť k jednoznačným záverom. Toto je možné pripísať skutočnosti, že metóda využitia FORTIS umožňuje vyhodnotenie stôp na tele chodca ako aj inej osoby poranenej pri dopravnej nehode (vodič, spolujazdec, cyklista, motocyklista, chodec) spôsobom využiteľným pre ďalšie dokazovanie zo strany súdnych inžinierov a miera zhody signatúr poranení a kontaktov je exaktne preukázateľná, čo je aj akceptované v rámci súdnych konaní a cestou judikátov aj zakotvené v právnom systéme Slovenskej republiky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BOBROV N., LONGAUER F., SZABO M., MANDELÍK J., MANDELÍKOVÁ Z. FORTIS *Štandardizácia parametrov poranení pri dopravných úrazoch chodcov v súdnom lekárstve*, Zborník vedeckých a odborných prác k 80. výročiu založenia FN L. Pasteura v Košiciach, 2004, ISBN 80-969218-4-3
- BOBROV N., GINELIOVÁ A., MANDELÍK J.: *Hodnotenie poranení pri dopravných nehodách s prežívaním*, (VEGA č. 1/0428/11)
- BOBROV N., GINELIOVÁ A., MANDELÍK J.: *Kvantifikácia poranení pri dopravných nehodách: signatúra poranení*, 4. Česko-Slovenský sjezd súdneho lekárství s mezinárodnou účasťou, 15.-16.5.2014, ISBN 978-80260-6083-3

- BOBROV N., MANDELÍK J., HAVAJ P., RÁBEK V., PIWOWARSKI J.: *Possibility of the Evaluation of Injuries of an Unbelted Passenger in a Vehicle and the Need for Special Procedures while Inspecting the Site of the Accident*, Security Dimension, International&National Studies, No.20, 2016 (132-164) DOI 10.24356/SD/20/7
- BOBROV N., MANDELÍK J., HAVAJ P.: *Možnosti súdnolekárskeho hodnotenia úrazov a jeho využitia pri interdisciplinárnom riešení dopravných nehôd*. Monografia, VŠBM, 2017, ISBN 978-80-8185-021-9
- MANDELÍK J.: *Dizertačná práca – „Parametrizácia poranení chodcov a možnosti jej využitia pri riešení nehodového deja“*, ŽU ÚSI, 2006
- MANDELÍK J., BUNDZEL M.: *Application of neural network in order to recognise individuality of course of vehicle and pedestrian body contacts during accidents*, International Journal of Crashworthiness, Taylor&Francis, ISSN: 1754-2111
- MOSER A., ŠTEFAN, H., KASANICKÝ, G. : *The Pedestrian Model in PC-Crash -The Introduction of a Multi Body System and its Validation*, SAE 1999 99B-118.

Ján MANDELÍK

znalec v odboru Doprava cestná- dopravné nehody
katedra bezpečnosti v doprave
Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

Nikita BOBROV

znalec v odboru súdne lekárstvo
Ústav súdneho lekárstva
Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach

VZDĚLÁVÁNÍ STÁTNÍCH ZAMĚSTNANCŮ NEJEN V REZORTU MINISTERSTVA OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

EDUCATION OF GOVERNMENT EMPLOYEES NOT ONLY WITHIN THE MINISTRY OF DEFENCE OF THE CZECH REPUBLIC

Petr MAREK

ABSTRACT

The aim of the article is to make the general public acquainted with the issues of government employees' training and to provide the expert public with statistical data based on a questionnaire survey on the state of government employees' training in 2017. The article deals with the training of government employees in accordance with the Civil Service Act and the related legal and service regulations. In its first part, it clarifies the terminology and defines the basic attributes of the government employees' training, such as the goal, stage, levels and links of government employees' training in the service offices. The text is complemented by tables, charts, and partial author's insights presenting the state of the given area in 2017. The second part of the article describes the basic types of government employees' training supplemented by charts and partial authors' conclusions based on the comparison of the state of training in 2016 and 2017.

Key words: Training, government employee, superior, administrative body, service office, service evaluation, education stages, types of education

ÚVOD

Vzdělávání státních zaměstnanců ve správních úřadech je zakotveno v zákoně č. 234/2014 Sb., o státní službě¹. Zákon o státní službě² (dále jen zákon) upravuje zejména právní poměry státních zaměstnanců vykonávajících státní správu ve správních úřadech, jejich služební vztahy a odměňování a dále také organizační věci státní služby. Koordinační roli v této oblasti sehrává Ministerstvo vnitra České republiky (dále jen MV ČR), které připravuje vzdělávací programy a rámcová pravidla vzdělávání. Prioritním cílem vzdělávání státních zaměstnanců správních úřadů³ a služebních úřadů⁴ je zvyšování odbornosti státní správy se zaměřením na profesní přípravu a prohlubování kvalifikace.

Vzdělávání zaměstnanců v úřadech bylo do října roku 2015 stanoveno usnesením vlády ze dne 30. listopadu 2005 č. 1542 o Pravidlech vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech. S přijetím zákona o státní službě vznikla potřeba stanovit pravidla vzdělávání zvlášť pro státní zaměstnance a zvlášť pravidla vzdělávání pro zaměstnance, na které se vztahuje zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

¹ Zákon 234/2014 Sb., o státní službě. In: Sbirka zákonů České republiky. 2014, částka 99, s. 2634-2692. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=27498>

² Plná účinnost zákona od 1. ledna 2015 (částečná již od 6. listopadu 2014). Cílem implementace zákona je zvýšení výkonnosti a efektivity státní správy, profesionalizace a stabilizace státní správy, depolitizace státní správy.

³ Správním úřadem je pro účely služebního zákona ministerstvo a jiný správní úřad, jestliže je zřízen zákonem a je zákonem výslovně označen za správní úřad nebo orgán státní správy. Takový správní úřad je také služebním úřadem.

⁴ Služebním úřadem jsou dále státní orgán nebo právnická osoba, o kterých tak stanoví jiný zákon.

Od října 2015 je vzdělávání zaměstnanců v úřadech stanoveno usnesením vlády č. 865 ze dne 26. října 2015 (dále jen usnesení), kterým se stanoví Rámcová pravidla vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech a navazujícím služebním předpisem náměstka ministra vnitra pro státní službu č. 9 ze dne 29. října 2015 (dále jen služební předpis), kterým se stanoví Rámcová pravidla vzdělávání státních zaměstnanců ve služebních úřadech.

Pravidla vzdělávání stanovená jak usnesením vlády, tak služebním předpisem jsou koncipována tak, aby komplexně pojmulu problematiku vzdělávání v úřadech (ať již správním nebo služebním), a to v co největší míře podobnosti pro obě kategorie zaměstnanců (tj. státní zaměstnanec a zaměstnanec).

První část článku pojednává a na základě dotazníkového šetření analyzuje a nabízí autorské poznatky o stavu vzdělávání státních zaměstnanců služebních úřadů v roce 2017. Druhá část článku pojednává o druzích vzdělávání, analyzuje a nabízí komparaci nárůstu a poklesu zájmu o vzdělávání státních zaměstnanců ve služebních úřadech v letech 2016-2017.

1. VZDĚLÁVÁNÍ STÁTNÍCH ZAMĚSTNANCŮ

Státní služba představuje veřejnoprávní služební poměr mezi státem a vybraným státním zaměstnancem, který byl zařazen nebo jmenován na služební místo. Takovýto státní zaměstnanec musí plnit zákonem vymezené povinnosti určené dle jeho zařazení (postavení) ve státní službě a je odpovědný za výkon státní služby. Státní zaměstnanec je povinen prohlubovat si vzdělání podle pokynů služebního orgánu⁵ a má také právo na prohlubování vzdělání⁶.

Pokud mu byla při přijetí do služebního poměru na dobu určitou udělena výjimka s podmínkou doplnit si vzdělání anebo mu bylo v průběhu služby stanoveno další vzdělávání, je povinen si vzdělání doplnit. V případě že se odmítá vzdělávat, řádně si neplní studijní povinnosti anebo neuspěl v procesu vzdělávání, bude s ním ukončen služební poměr⁷.

Cílem vzdělávání státních zaměstnanců je osvojit si a dále rozvíjet potřebné znalosti a dovednosti v oboru státní služby, k jehož výkonu byli na služební místo zařazeni nebo jmenováni, případně k přípravě na výkon služby v dalším oboru státní služby, dle požadavků na systemizované služební místo.

Cílovou skupinou v procesu vzdělávání jsou státní zaměstnanci a zaměstnanci v pracovním poměru, kteří jsou zařazeni na služebních místech (například zástup za státní zaměstnankyni dlící na mateřské dovolené).

V roce 2017 se vzdělávacích aktivit (interních a externích⁸) účastnilo 167 095 státních zaměstnanců. Podrobnější pohled na statistický údaj udává Tabulka 1.

⁵ § 77 odst. 1 písm. e) zákona o státní službě

⁶ § 79 odst. 2 písm. d) zákona o státní službě

⁷ Služební poměr je smluvní vztah mezi státním zaměstnancem a státem, jehož předmětem je pracovní činnost vykonávaná za plat a může být uzavřen na dobu neurčitou a případně i na dobu určitou.

⁸ Interní vzdělávací aktivitou se rozumí vzdělávání pořádané interně v sídle služebního úřadu jen pro vlastní státní zaměstnanec (i v případě zabezpečení vzdělávání externím lektorem) a externí vzdělávací aktivitou se rozumí vzdělávání, které státní zaměstnanec absolvoval mimo úřad, a vzdělávací aktivita nebyla určena výhradně pro daný služební úřad.

Tabulka 1: Celkové a procentuální vyjádření vzdělávacích aktivit státních zaměstnanců v roce 2017.

Kategorie	Počet účastníků interních vzdělávacích aktivit		Počet účastníků externích vzdělávacích aktivit	
	počet	procento	počet	procento
Státní zaměstnanci služebních úřadů	112 292	71%	45 288	29%
Státní zaměstnanci ústředních správních úřadů	5121	54%	4394	46%

1.1 FÁZE PROCESU VZDĚLÁVÁNÍ STÁTNÍCH ZAMĚŠTNANCŮ

Vzdělávání státních zaměstnanců je uskutečňováno postupně a v souladu s pravidly – viz úvod článku.

Proces vzdělávání státních zaměstnanců tvoří čtyři fáze:

- identifikace vzdělávacích potřeb,
- plánování vzdělávání,
- realizace vzdělávacího procesu,
- vyhodnocování výsledků vzdělávání.

Identifikace vzdělávacích potřeb

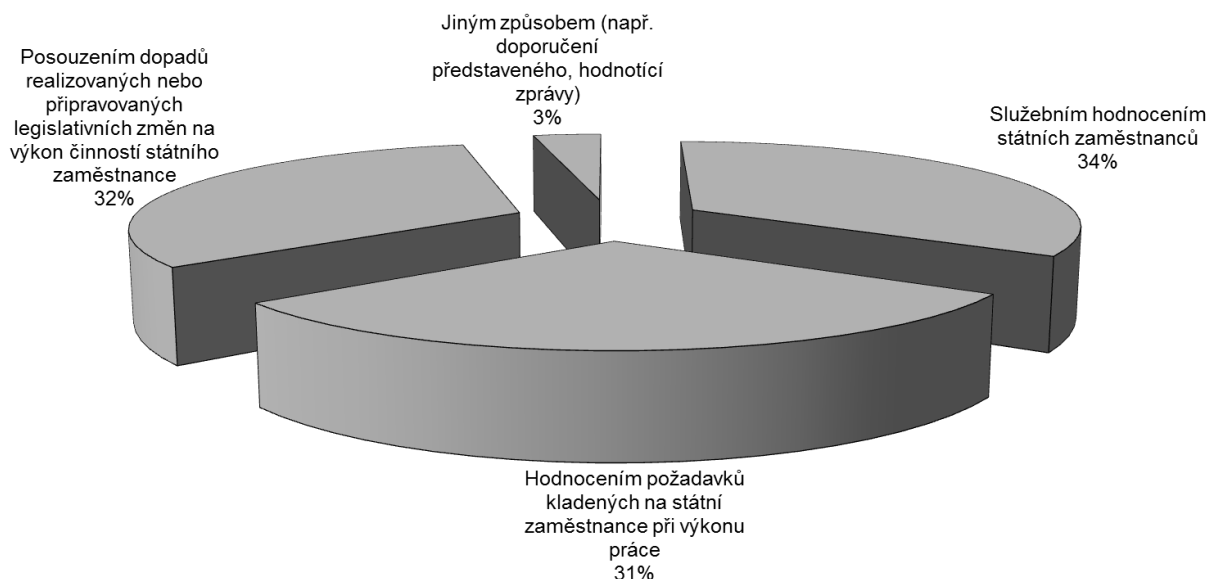
Potřeba identifikace vzdělávacích potřeb u zaměstnanců vychází z usnesení vlády⁹ (dále jen usnesení vlády) a ze služebního předpisu¹⁰ (dále jen služební předpis).

Vzdělávací potřeby státních zaměstnanců jsou identifikovány zejména na základě služebního hodnocení státního zaměstnance, hodnocení požadavků kladených na státního zaměstnance při výkonu státní služby a posouzení dopadů realizovaných nebo připravovaných legislativních změn na výkon činností státního zaměstnance.

Identifikaci vzdělávacích potřeb státního zaměstnance provádí představený. Způsob identifikace vzdělávacích potřeb státních zaměstnanců za rok 2017 nejlépe prezentuje Graf 1.

⁹ Usnesení vlády č. 865 ze dne 26. října 2015, kterým se stanoví Rámcová pravidla vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech.

¹⁰ Služební předpis náměstka ministra vnitra pro státní službu č. 9 ze dne 29. října 2015, kterým se stanoví Rámcová pravidla vzdělávání státních zaměstnanců ve služebních úřadech.

Graf 1: Procentuální vyjádření způsobů identifikace vzdělávacích potřeb státních zaměstnanců v roce 2017.

Plánování vzdělávání

Plánování vzdělání je prováděno až na základě výsledku identifikace vzdělávacích potřeb. Plánování vzdělání a s ním související vzdělávací plán státního zaměstnance provádí představený.

Identifikované vzdělávací potřeby se zaznamenají do vzdělávacího plánu státního zaměstnance. Vzdělávací plán obsahuje zejména obsahovou náplň nebo téma vzdělávací akce, cíl vzdělávání, předpokládaný termín nebo období konání a datum vytvoření plánu. Na základě vzdělávacích plánů státních zaměstnanců vypracuje služební orgán nejméně jednou ročně komplexní plán vzdělávacích aktivit služebního úřadu přehledně rozčleněný dle jednotlivých druhů vzdělávání (vstupní vzdělávání úvodní, vstupní vzdělávání následné, průběžné vzdělávání, vzdělávání vedoucích zaměstnanců/představených a jazykové vzdělávání).

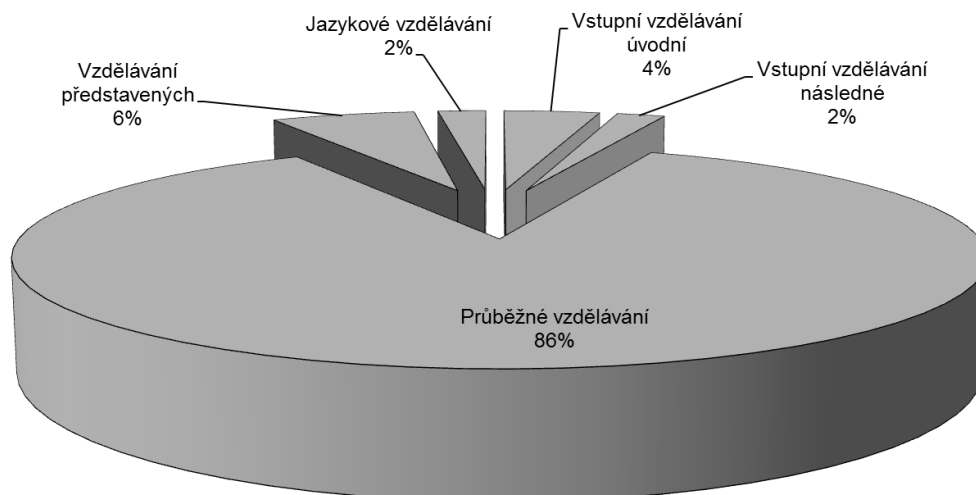
Zpracování komplexního plánu úřadu (správního nebo služebního) vychází z usnesení a ze služebního předpisu. V roce 2017 komplexní plán zpracovalo 99 úřadů (85 %) a nezpracovalo 18 úřadů (15 %). Několik úřadů uvedlo i důvod, proč tento plán nemají, například považují vyhotovení komplexního plánu za irelevantní vzhledem k nízkému počtu zaměstnanců.

Realizace vzdělávacího procesu

Realizace vzdělávacího procesu zabezpečuje služební úřad v souladu s plánem vzdělávacích aktivit. Služební úřad je povinen vést spisovou dokumentaci každé vzdělávací akce, kterou realizuje služební úřad (interní vzdělávací aktivita) nebo třetí osoba výhradně pro služební úřad (externí vzdělávací aktivita).

Spisová dokumentace vzdělávací akce obsahuje informaci o vzdělávací akci, prezenční listinu státních zaměstnanců účastnících se vzdělávací akce, vyhodnocení vzdělávací akce a seznam vydaných osvědčení.

Stav vzdělávacích aktivit státních zaměstnanců služebních úřadů v roce 2017 nejlépe prezentuje Graf 2.

Graf 2 Procentuální vyjádření účasti státních zaměstnanců služebních úřadů v jednotlivých druzích vzdělávání (v rámci interního a externího vzdělávání).

Vyhodnocování výsledků vzdělávání

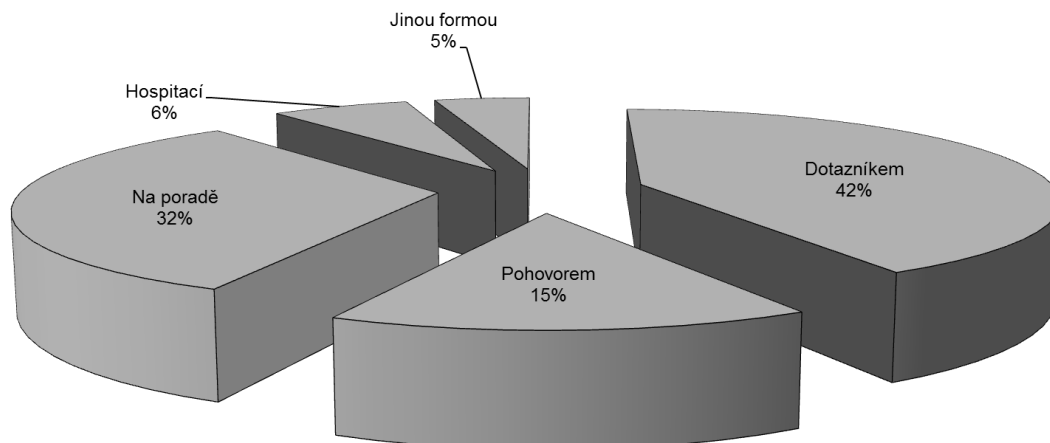
Vyhodnocování výsledků vzdělávání se provádí v souladu s usnesením vlády a služebního předpisu.

Podkladem pro celkové vyhodnocení je statistický souhrn odpovědí státních zaměstnanců, kteří se účastnili vzdělávací aktivity, a to jak vyhodnocované ihned po skončení vzdělávací akce nebo případně s odstupem času po přenesení získaných poznatků do praxe.

Předmětem vyhodnocení výsledků vzdělávání je především použití vzdělávacích metod, dosažení vzdělávacího cíle a dodržení stanoveného obsahu, vhodnost uplatnění didaktických pomůcek, technik a studijních materiálů, organizační zabezpečení a kvalita lektorského zajištění.

V případě, že byla vzdělávací aktivita hodnocena negativně, přijme služební úřad opatření ke zlepšení příslušné vzdělávací aktivity, popřípadě upraví zpracovaný plán vzdělávacích aktivit služebního úřadu.

Formu vyhodnocování vzdělávacích aktivit ihned po jejich skončení v roce 2017 u služebních úřadů prezentuje Graf 3.

Graf 3: Procentuální využití forem pro vyhodnocování vzdělávacích aktivit ihned po jejich skončení v roce 2017.

1.2 ÚROVNĚ VZDĚLÁVÁNÍ STÁTNÍCH ZAMĚSTNANCŮ

Zákon o státní službě rozeznává tři úrovně vzdělávání, které se od sebe odlišují původcem iniciativy a nositelem nákladů vzdělávací aktivity.

Úrovně vzdělávání státních zaměstnanců jsou:

- prohlubování vzdělávání,
- zvýšení vzdělání,
- individuální studium.

Implementaci výše uvedených právních institutů vzdělávání do praxe nejlépe prezentuje Tabulka 2.

Tabulka 2: Přiřazení právních institutů k původci iniciativy a nositeli nákladů.

Nositel nákladů / Původce iniciativy	Na náklady služebního úřadu	Na náklady státního zaměstnance
Z iniciativy služebního úřadu	prohlubování vzdělání	x
Z iniciativy státního zaměstnance	zvýšení vzdělání	služební volno k individuálním studijním účelům

Prohlubování vzdělání

Cílem prohlubování vzdělání státního zaměstnance je jeho další odborný růst v jím vykonávaném oboru služby a zdokonalování nebo získávání jeho jazykových znalostí.

Prohlubování vzdělávání je realizováno plně na náklady služebního úřadu a je považováno za výkon služby, za který přísluší státnímu zaměstnanci plat.

Prohlubování vzdělávání se realizuje prostřednictvím vstupního a průběžného vzdělávání, vzdělávání představených a jazykového vzdělávání. Novinkou je vzdělávání členů zkušebních komisí.

Zvýšení vzdělání

Cílem zvýšení vzdělání je získání kompetence nebo kompetencí, které státní zaměstnanec bezpodmínečně a nezbytně nutně nepotřebuje pro výkon služby na (aktuálně) příslušném služebním místě, avšak jejich získání je i v zájmu služebního úřadu.

Zvýšení vzdělávání je realizováno plně na náklady služebního úřadu a je považováno za výkon služby, za který přísluší státnímu zaměstnanci plat.

Zvýšení vzdělání povoluje služební orgán¹¹ na žádost státního zaměstnance, který navrhuje druh a formu vzdělávání. Na rozhodování o zvýšení vzdělání státního zaměstnance se vztahují ustanovení o řízení ve věcech služby. Zvyšování vzdělání se nejčastěji realizuje studiem na vyšší odborné škole, studiem na vysoké škole nebo vysláním na studijní pobyt. Služební úřad je oprávněn kontrolovat průběh a výsledky při zvyšování vzdělání. Pokud si státní zaměstnanec neplní stanovené povinnosti, může služební úřad zastavit poskytování úlev ve službě.

Služební volno k individuálním studijním účelům

Cílem služebního volna k individuálním studijním účelům (dále jen služební volno) je získání kompetence, kterou státní zaměstnanec sice bezpodmínečně a nezbytně nutně nepotřebuje pro výkon služby na (aktuálně) příslušném služebním místě, ovšem která tím, že rozšíří jeho znalosti a dovednosti, státnímu zaměstnanci umožní obnovit, udržet nebo v obecném smyslu prohloubit či zvýšit si kvalifikaci, jež je v zájmu státní služby.

Služební volno, o které státní zaměstnanec žádá služební orgán, je plně realizováno na náklady státního zaměstnance a není považováno za výkon služby, za který přísluší státnímu zaměstnanci plat. Čerpání služebního volna podléhá schvalovacímu postupu v režimu správního řízení. Při nedodržení zásad a postupu může dojít ze strany služebního orgánu k zamítnutí žádosti¹².

Služební orgán (státní tajemník, vedoucí služebního úřadu) nařizuje čerpání služebního volna a stanovuje individuální vzdělávací cíl tohoto služebního volna. V jednom kalendářním roce lze čerpat až 6 dnů, přičemž nevyčerpaná část se nepřevádí do následujícího kalendářního roku. Zákon neupravuje poměrné krácení rozsahu studijního volna, nevykonávali státní zaměstnanec službu po celý kalendářní rok.

Služební volno se využívá k přípravě na úřednickou zkoušku a jazykovou zkoušku, k samostatné přípravě a k přípravě na zkoušku, pokud služební orgán nepovolil zvýšení vzdělání. Studijní volno lze čerpat až po obdržení Rozhodnutí o povolení služebního volna k individuálním studijním účelům.

Rozsah vzdělávání státního zaměstnance určuje služební orgán, který je oprávněn stanovit místo, čas a způsob vzdělávání (například vyslání státního zaměstnance na konkrétní kurz nebo školení). Služební orgán při svém rozhodování vychází z výsledku služebního hodnocení státního zaměstnance, které také zahrnuje hodnocení znalostí a dovedností a hodnocení výsledků vzdělávání. Ve služebním hodnocení je státnímu zaměstnanci určen i individuální cíl pro další osobní rozvoj – získání kompetence nebo kompetencí, důležitých pro služební úřad a nezbytných pro výkon služby na příslušném služebním místě.

Služební orgán a bezprostředně nadřízený představený státního zaměstnance, je oprávněn vyhodnotit (kontrolovat) výsledky vzdělávání (získání požadované kompetence či kompetencí), a to prostřednictvím služebního hodnocení. Služební orgán může služebním předpisem, ve věcech vzdělání, přenést na představené svoji rozhodovací pravomoc.

1.3 VAZBA SLUŽEBNÍHO HODNOCENÍ NA VZDĚLÁVÁNÍ STÁTNÍCH ZAMĚSTNANCŮ

Každý státní zaměstnanec podléhá pravidelnému služebnímu hodnocení. Služební hodnocení se provádí nejčastěji jednou ročně v prvním čtvrtletí kalendářního roku za uplynulý kalendářní rok. Účelem služebního hodnocení státního zaměstnance je sledování jeho vývoje,

¹¹ Státní tajemník a vedoucí služebního úřadu, přičemž služební orgán nemůže přenést rozhodování služebním předpisem na jiné představené.

¹² V žádosti státní zaměstnanec uvede individuální vzdělávací cíl, který je v souladu se získáním určité kompetence, a požadovanou dobu čerpání studijního volna.

jeho komparace s ostatními státními zaměstnanci, podpora dalšího rozvoje kompetencí, motivace, vazba na osobní příplatek, podpora žádoucího jednání a chování, oboustranná zpětná vazba.

Dosažené výsledky v procesu vzdělávání jsou jedním z bodů služebního hodnocení státního zaměstnance, mají vazbu na osobní příplatek a také z něj služební orgán vychází při určení rozsahu prohlubování vzdělání každého státního zaměstnance.

Je demotivující, že se výsledky vzdělávání podílí na celkovém výsledku služebního hodnocení státního zaměstnance pouze 5 %. Je zarážející, že se ve služebním hodnocení, u oblasti vzdělávání používá klasifikace pouze jedním bodem (oblast plněna) anebo nula body (oblast plněna nedostatečně). Nesystémovým paradoxem je příklad, kdy po státním zaměstnanci nebylo požadováno vzdělávání, a přesto byl hodnocen jedním bodem.

Služební hodnocení obsahuje také stanovení individuálních cílů pro další osobní rozvoj státního zaměstnance, který je možný prostřednictvím procesu vzdělávání.

Stanovení individuálních cílů pro další osobní rozvoj státního zaměstnance vychází z:

- cílů služebního úřadu či organizačního útvaru služebního úřadu,
- ohledu na náplň činností státního zaměstnance,
- dohody mezi hodnoceným a hodnotitelem,
- oblastí a úkolů, které byli státnímu zaměstnanci stanoveny, s cílem tyto oblasti zlepšit a rozvíjet,
- činností nebo dovedností státního zaměstnance, které má nadále zlepšovat a rozvíjet.

Rozeznáváme dva základní typy individuálních cílů pro další osobní rozvoj. Jedná se o služební (pracovní) cíle a rozvojové cíle (měly by vycházet ze služebních cílů). Rozvojové cíle se dále člení na odborně vzdělávací cíle a vzdělávací cíle na „měkké dovednosti“. Možný příklad aplikace služebního a rozvojového cíle je uveden v Tabulce 3.

Tabulka 3: Příklad interakce služebního a rozvojového cíle. Zdroj¹³

Typ cíle	Cíl (úkol)
Služební cíl	Zpracovat elektronickou evidenci rozsudků Soudního dvora Evropské unie k autorskoprávním otázkám vydaným od roku 2000 do současnosti. Termín: do 30. 6. 2018
Rozvojový cíl	Absolvovat v rámci systému dalšího vzdělávání zaměstnanců seminář se zaměřením na oblast interního auditu s cílem získat certifikát Interní auditor ve veřejné správě – senior. Termín: do 30. 11. 2018

Pro stanovení individuálních cílů rozvoje státního zaměstnance se využívá metoda SMART¹⁴. Metoda SMART slouží pro individuální plánování zaměřené na úkol. Jedná se o způsob, jak hodnotit kvalitu cílů osobního rozvoje státního zaměstnance.

Aby bylo možné na individuální cíle dalšího rozvoje státního zaměstnance uplatnit metodu SMART, musí cíle splňovat charakteristiky uvedené v Tabulce 4.

¹³ VODIČKOVÁ, Lenka, Bohuslava KOČVAROVÁ. *Vzdělávání státních zaměstnanců: vystoupení na odborné konferenci Profesní příprava vojenského personálu a státních zaměstnanců resortu Ministerstva obrany České republiky*. Brno: Univerzita obrany, 2017.

¹⁴ SMART znamená "chytrý" a význam písmen z anglického jazyka je Specific (specifické), Measurable (měřitelné), Achievable (akceptovatelné), Relevant (reálné), Time-bound (termínované).

Tabulka 4: Požadavky na cíle dalšího rozvoje státního zaměstnance. Zdroj¹³

C Í L E	Specifické	vymezené a popsané včetně účelu, proč by cíle mělo být dosaženo
	Měřitelné	provázané s konkrétními kritérii
	Akceptovatelné	obecně přijatelné - tento parametr nelze chápat tak, že by konkrétní cíl měl být stanoven výhradně se souhlasem státního zaměstnance, ale měl by být obecně akceptovatelný, přijatelný, dosažitelný v kontextu nároků kladených na výkon činností požadovaných na příslušném služebním místě
	Reálné	reálně splnitelné (časově, věcně, ale i vzhledem ke kompetencím státního zaměstnance a vzhledem k existujícím kolegiálním vztahům)
	Termínované	měl by být stanoven termín dokončení

2. DRUHY VZDĚLÁVÁNÍ STÁTNÍCH ZAMĚSTNANCŮ

Personál, bez další kategorizace na řadové státní zaměstnance, představené, vedoucí služebních úřadů a další, je cennou devizou každého úřadu. Investice do jejich vzdělání a rozvoje jsou žádoucí i bez ohledu na skutečnost, že mohou být vnímány z pohledu migrace personálu jako nerentabilní výdaj. Je faktem, že finanční prostředky je možné si půjčit (vyžádat, zaopatřit), technické a další vybavení zakoupit, ale kvalifikovaný a motivovaný personál pro služební úřad zaopatřit v krátkém časovém horizontu nelze.

Vzdělávání státních zaměstnanců ve služebních úřadech se člení na:

- vstupní vzdělávání úvodní,
- vstupní vzdělávání následné I a II,
- průběžné vzdělávání,
- vzdělávání představených,
- jazykové vzdělávání.

2.1 VSTUPNÍ VZDĚLÁVÁNÍ ÚVODNÍ

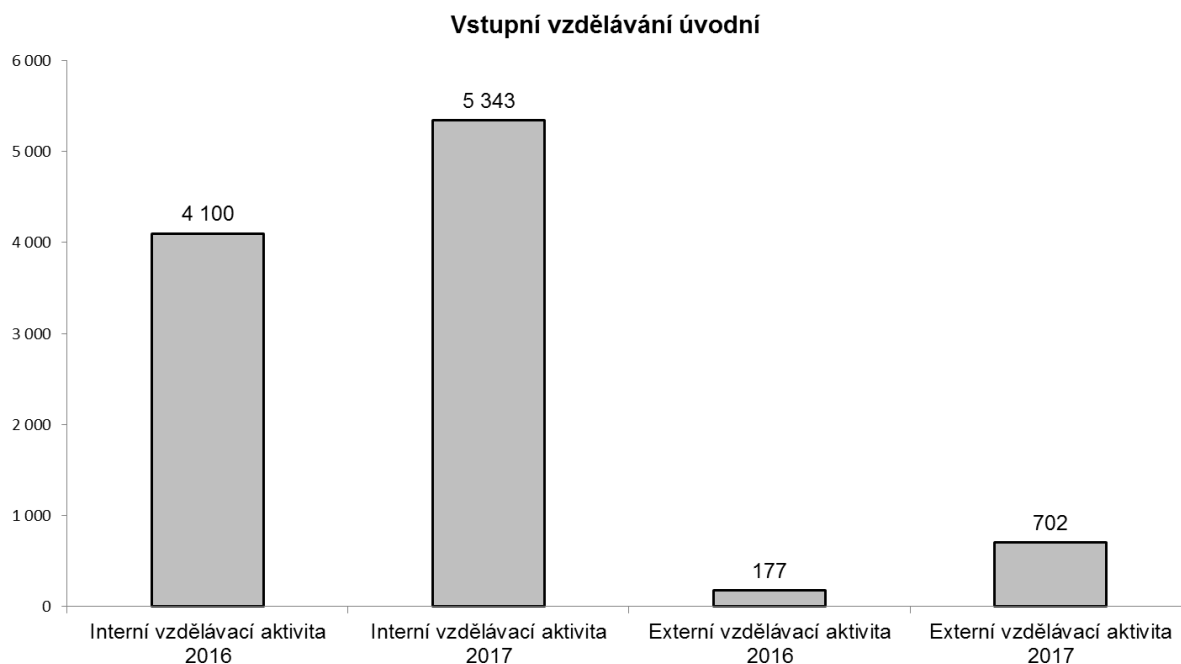
Vstupní vzdělávání úvodní je povinné pro všechny kategorie státních zaměstnanců služebních úřadů ve služebním poměru.

Cílem této vzdělávací aktivity je zpřístupnit státnímu zaměstnanci informace a poskytnout základní znalosti, zkušenosti a poznatky z chodu služebního úřadu tak, aby byl státní zaměstnanec způsobilý vykonávat službu na systematizovaném místě po jeho zařazení nebo jmenování.

Vstupní vzdělávání úvodní se provádí ihned po nástupu na služební úřad a končí nejpozději do tří měsíců od zařazení nebo jmenování státního zaměstnance na systematizované místo.

Státní zaměstnanec absolvováním vstupního vzdělávání úvodního nabyde znalosti o služebním místě a služebním úřadu, získá základní dovednosti práce s informačními technologiemi využívanými služebním úřadem. Seznámí se s vlastními právy a povinnostmi, s etickým kodexem, s postupy služebního úřadu v oblasti environmentální výchovy, s problematikou ochrany lidských práv a rovnosti žen a mužů, s bezpečností a ochranou zdraví při výkonu služby, s požární ochranou a krizovým řízením v působnosti systematizovaného místa.

Jak je patrné z Grafu 4, při komparaci počtů státních zaměstnanců služebních úřadů, kteří se účastnili vstupního vzdělávání úvodního v letech 2016-2017, ať již interní nebo externí formy vzdělávací aktivity, došlo k nárůstu v analyzovaném roce 2017.

Graf 4: Srovnání interní a externí formy vstupního vzdělávání úvodního státních zaměstnanců v letech 2016 a 2017.

2.2 VSTUPNÍ VZDĚLÁVÁNÍ NÁSLEDNÉ I. A II.

Vstupní vzdělávání následné I. je povinné pro zaměstnance správních úřadů v pracovním poměru a pro zaměstnance služebních úřadů v pracovním poměru je povinné, pokud jim správní úřad uložil absolvovat tuto vzdělávací aktivitu. Je nepovinné pro zaměstnance správních úřadů vykonávajících výlučně pomocné, servisní a manuální práce. Není určeno státním zaměstnancům ve služebním poměru. Provádí se nejdříve po absolvování vstupního vzdělávání úvodního a končí nejpozději do 12 měsíců od vzniku pracovního poměru.

Vstupní vzdělávání následné II. je povinné pro státní zaměstnance služebních úřadů ve služebním poměru, případně pro zaměstnance služebních úřadů v pracovním poměru, kteří na vlastní žádost budou vykonávat úřednickou zkoušku.

Cílem této vzdělávací aktivity je prohloubit znalosti zaměstnance a státního zaměstnance týkající se oblasti organizace a činnosti veřejné správy, práv, povinností a pravidel etiky zaměstnance, právních předpisů obecně dopadajících na činnost státní správy a práva Evropské unie.

Vzdělávací aktivitu lze absolvovat prostřednictvím eLearningového kurzu, kurzem u třetích stran nebo samostatnou přípravou. Je jednou z forem přípravy sloužící k uskutečnění obecné a zvláštní části úřednické zkoušky. Absolvování řízené vzdělávací aktivity neznamená vykonání obecné části úřednické zkoušky.

Jak je patrné z Grafu 5, při komparaci počtů státních zaměstnanců služebních úřadů, kteří se účastnili vstupního vzdělávání následného v letech 2016-2017, ať již interní nebo externí formy vzdělávací aktivity, došlo k poklesu v analyzovaném roce 2017.

Graf 5: Srovnání interní a externí formy vstupního vzdělávání následného státních zaměstnanců v letech 2016 a 2017.

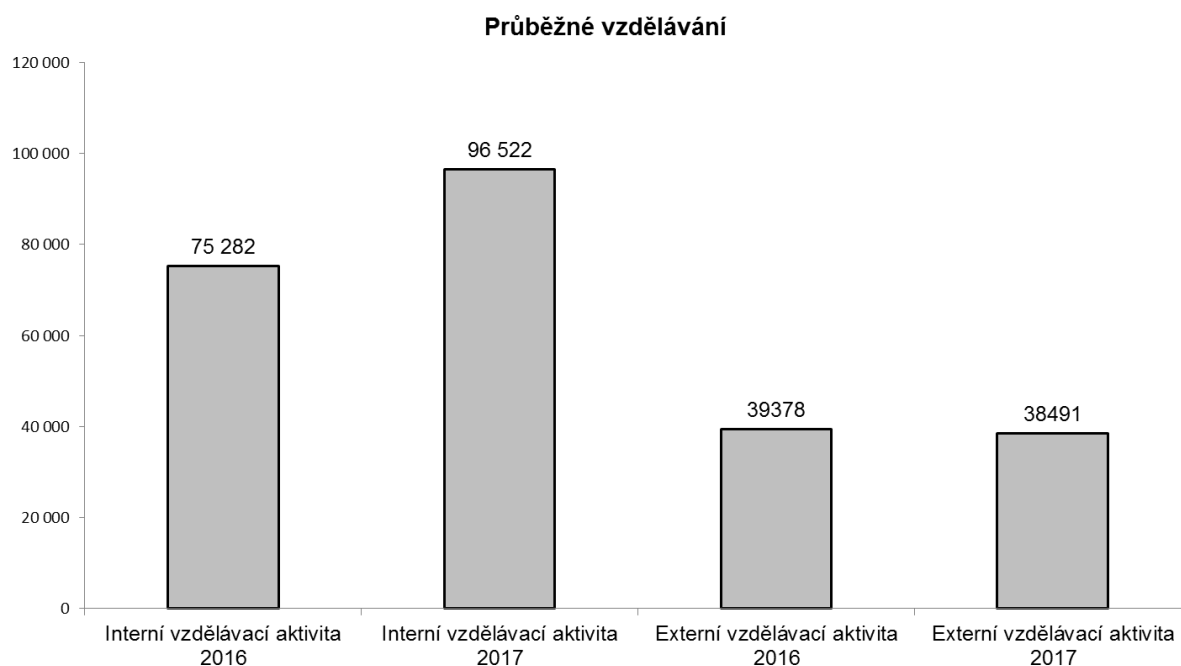
2.3 PRŮBĚŽNÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Průběžné vzdělávání je povinné pro všechny kategorie státních zaměstnanců služebních úřadů ve služebním poměru.

Cílem této vzdělávací aktivity je prohloubit znalosti, zprostředkovat zkušenosti a poznatky státním zaměstnancům v návaznosti na již absolvované předchozí vzdělávání nebo s cílem odborného a osobního rozvoje státních zaměstnanců.

Průběžné vzdělávání se zahajuje ihned po ukončení vstupního vzdělávání úvodního a probíhá souvisle po celou dobu trvání služebního poměru. Obsahově vychází z požadavků a kompetencí kladených na systemizované služební místo.

Jak je patrné z Grafu 6, při komparaci počtů státních zaměstnanců služebních úřadů, kteří se účastnili průběžného vzdělávání v letech 2016-2017, ať již interní nebo externí formy vzdělávací aktivity, došlo k nárůstu v analyzovaném roce 2017.

Graf 6: Srovnání interní a externí formy průběžného vzdělávání státních zaměstnanců v letech 2016 a 2017.

2.4 VZDĚLÁVÁNÍ PŘEDSTAVENÝCH

Vzdělávání představených je povinné pro všechny představené¹⁵ služebních úřadů ve služebním poměru.

Prioritním posláním této vzdělávací aktivity je prohlubování kvalifikace s cílem osvojit si základní kompetence pro výkon pozice představeného.

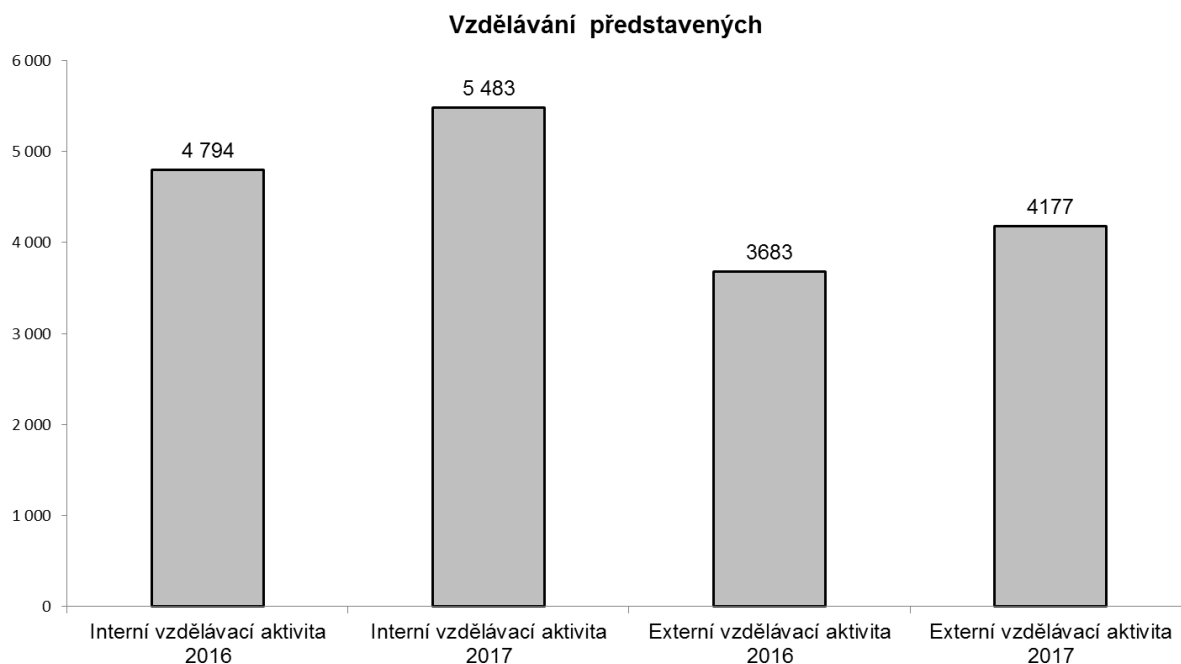
Obsahově je vzdělávání představených zaměřeno na:

- pravidla a nástroje řízení a vedení státních zaměstnanců, schopnost týmové spolupráce, schopnost rozhodování, schopnost formulovat a řešit problémy a nést odpovědnost,
- sociální schopnosti, zejména pak schopnost otevřeného přístupu, efektivní komunikace, umění prezentovat, motivovat, řešit konflikty a vyjednávat,
- rozvoj osobnostních předpokladů, zejména pak samostatnosti v rozhodování, důvěryhodnosti, psychické odolnosti, vyrovnanosti nebo schopnosti obhajovat výsledky své práce.

Vzdělávání představených se zpravidla zahajuje po ukončení vstupního vzdělávání úvodního. Účast na školení nebo jiných formách přípravy anebo studiu se považuje za výkon státní služby, za který přísluší státnímu zaměstnanci plat. Náklady vynaložené na vzdělávací aktivitu hradí služební úřad.

Jak je patrné z Grafu 7, při komparaci počtů státních zaměstnanců služebních úřadů, kteří se účastnili vzdělávání představených v letech 2016-2017, ať již interní nebo externí formy vzdělávací aktivity, došlo k nárůstu v analyzovaném roce 2017.

¹⁵ V rezortu Ministerstva obrany České republiky se za představeného považuje i voják z povolání zařazený k výkonu služby ve služebním úřadu, dále za představeného se považuje zástupce představeného a za představeného je považován i vedoucí zaměstnanec.

Graf 7: Srovnání interní a externí formy vzdělávání představených v letech 2016 a 2017.

2.5 JAZYKOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ

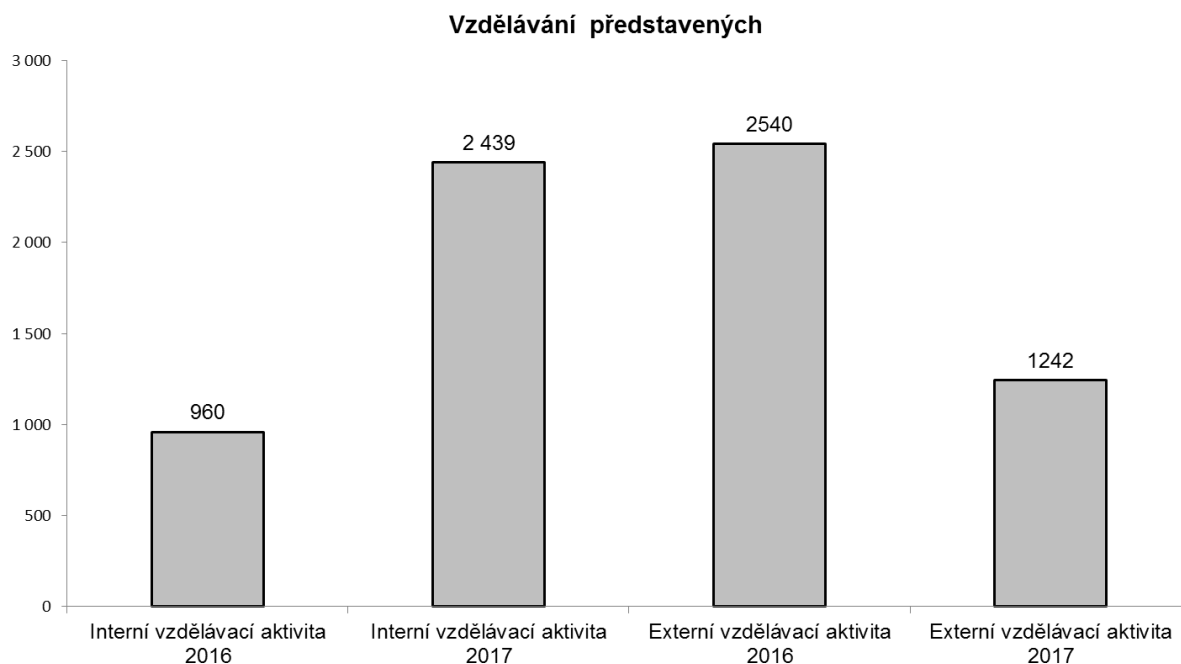
Jazykové vzdělávání je povinné pro všechny státní zaměstnance služebních úřadů ve služebním poměru v případě, že je na služebním místě systemizací předepsán požadavek úrovně znalosti cizího jazyka a státní zaměstnanec nemůže prokázat předepsanou jazykovou úroveň.

Cílem této vzdělávací aktivity je osvojení si znalosti cizího jazyka pro prokázání úrovně znalosti cizího jazyka požadovaného pro služební místo, na které byl k výkonu státní služby státní zaměstnanec zařazen nebo jmenován anebo pokud byla systemizací vyšší jazyková úroveň předepsána.

Prokázání předepsané úrovně znalosti cizího jazyka je prostřednictvím osvědčení o úspěšně složené standardizované jazykové zkoušce.

Jazykové vzdělávání se organizuje i v rámci průběžného vzdělávání a slouží k prohlubování jazykových znalostí a dovedností státního zaměstnance služebního úřadu.

Jak je patrné z Grafu 8, při komparaci počtů státních zaměstnanců služebních úřadů, kteří se účastnili jazykového vzdělávání v letech 2016-2017, došlo k nárůstu externí a poklesu interní formy vzdělávací aktivity v analyzovaném roce 2017.

Graf 8: Srovnání interní a externí formy jazykového vzdělávání státních zaměstnanců v letech 2016 a 2017.

2.6 VZDĚLÁVÁNÍ ČLENŮ ZKUŠEBNÍCH KOMISÍ

Novinkou v přehledu vzdělávacích aktivit je i vzdělávání členů zkušebních komisí provádějících úřednické zkoušky.

Cílem této vzdělávací aktivity je poskytnout základní znalosti a dovednosti v oblasti vzdělávání dospělých se zřetelem na hodnocení a zkoušení dospělých, včetně znalosti právní úpravy týkající se úkolů, práv a povinností zkušební komise v rámci systému úřednické zkoušky.

Vzdělávání členů zkušebních komisí obsahově tvoří dva vzájemně nezávislé bloky:

- právní minimum (vztahující se k normativním právním aktům), 1 den, formou eLearningu,
- vzdělávání dospělých (úvod do vzdělávání dospělých, zkoušení a hodnocení dospělých), 2 dny, prezenční formou.

Vzdělávací aktivita je v gesci MV ČR, je bezplatná, je zakončena testem a na závěr je účastníkům vydáno osvědčení o absolvování. Předpoklad pilotního běhu vzdělávací aktivity je v létě 2018.

ZÁVĚR

Problematika vzdělávání státních zaměstnanců služebních a správních úřadů je mnohem širší, než jak je uvedeno v tomto článku. Posláním a smyslem bylo seznámit laickou veřejnost s pojmoslovím, legislativou, zásadami a pravidly, cíli, druhy a formami vzdělávání státních zaměstnanců. Odborné veřejnosti pak poskytnout relevantní údaje prezentující stav vzdělávání státních zaměstnanců v roce 2017 a pomocí komparace poukázat na nárůst nebo i pokles v množství vzdělávacích aktivit oproti roku 2016.

Je potěšující, že, i když státní služba ještě neoslavila třetí výročí své existence v duchu zákona o státní službě, je rok od roku znatelný posun v implementaci zákona a navazujících právních a služebních předpisů vedoucích k profesionální a stabilní správě státu.

Komparace stavů vzdělávání v letech 2016 a 2017 jasně prokazuje nárůst v drtivé většině druhů a forem vzdělávání. Autor článku se domnívá, že tento nárůst není vyvolán represí v podobě služebních a rozvojových cílů ve služebním hodnocení každého státního zaměstnance, ale spíše osobním zájmem být profesionálním a erudovaně zdatným státním úředníkem.

Ing. Petr MAREK

Univerzita obrany, Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií

Kounicova 65, 662 10 Brno, Česká republika

petr.marek@unob.cz

BEZPEČNOSŤ INFORMAČNÝCH SYSTÉMOV A ICH KVALITA

THE SECURITY OF INFORMATION SYSTEMS AND THEIR QUALITY

Ján MAREK

ABSTRACT

The role of computer security is in general to ensuring the availability and proper functioning of a computer system without the fear of leaking, disrupting, and losing information stored or processed by computers. Governments and military institutions, corporations, financial institutions, hospitals, and private businesses accumulate a great deal of confidential information about their employees, customers, products, research, and finances. Most of this information is stored in digital form, processed and stored on the storage media of electronic computers.

Keywords: computer security, computer system, confidential information,

ÚVOD

Vzhľadom k širokému uplatneniu informačných technológií vo všetkých oblastiach spoločnosti, nestačí v súčasnosti iba vytvoriť bezpečný informačný systém. Používateľ musí veriť, že používaný informačný systém je bezpečný, ale musí existovať nejaké meradlo pre porovnanie jeho bezpečnosti s iným informačným systémom. Z týchto dôvodov sa objavili snahy zaviesť určité kritériá bezpečnosti informačných systémov, ktoré by spĺňali isté základné požiadavky a poskytovali by tak používateľovi meradlo pre vyjadrenie stupňa dôvery, ktorú môže vložiť do informačného systému pri jeho použití na spracovanie dôležitých informácií¹. Súčasne by mali výrobcovia informačných systémov poskytnúť návod, ktoré prvky bezpečnosti má zabudovať do vytváraného informačného systému, aby spĺňal požadovaný stupeň bezpečnosti - základ prehodnotenia stupňa bezpečnosti informačného systému certifikačným orgánom.

V rámci posudkov v odvetví bezpečnosť a ochrana informačných systémov sú analyzované informačné systémy z pohľadu ich bezpečnosti. Informačná bezpečnosť znamená ochranu informácií a informačných systémov pred neoprávneným prístupom, používaním, sprístupnením, prerušením, zmenou, nasnímaním, prehliadaním, nahrávaním alebo zničením. Pojmy informačnej bezpečnosti, zabezpečenie počítača a zaistenie informácií zdieľajú spoločné ciele ochrany dôvernosti, integrity a dostupnosti informácií. Rozdiely spočívajú predovšetkým v prístupe k predmetu, použitej metodike a oblasti koncentrácie. Informačná bezpečnosť sa týka dôvernosti, integrity a dostupnosti dát bez ohľadu na formu údajov. Forma môže byť: elektronická, tlačená, či iná².

Počítačová bezpečnosť sa vo všeobecnosti zameriava na zabezpečenie dostupnosti a správneho fungovania počítačového systému bez obáv o únik, narušenie a stratu informácií uložených alebo spracovaných počítačom. Vládne a vojenské inštitúcie, korporácie, finančné inštitúcie, nemocnice a súkromné podniky hromadia veľké množstvo dôverných informácií o

¹JANOŠCOVÁ. 2013. Štandardy informačnej bezpečnosti. In Transfer 2013, 14. medzinárodná vedecká konferencia: Využívanie nových poznatkov v strojárskych praxi. Trenčín: Trenčianska univerzita A. Dubčeka v Trenčíne, 2013. ISBN 9788080756079.

²DAVID KIM, MICHAEL G. SOLOMON. 2012. Fundamentals of Information Systems Security. Jones & Bartlett Learning, 2012. ISBN-13: 978-0763790257.

svojich zamestnancoch, zákazníkoch, produktoch, výskume a finančných stavov. Väčšina týchto informácií je uložená v digitálnej forme, spracovaná a uložená na pamäťových médiách elektronických počítačov. Zároveň sú informácie prenášané cez siete do iných počítačov. V prípade, zneužitia informácií v obchodnej spoločnosti môže takéto porušenia IT bezpečnosti viesť k strate obchodných aktivít, alebo dokonca k úpadku podniku. Ochrana dôverných informácií je preto v takýchto prípadoch dôležitá nielen ako obchodná požiadavka spolupracujúcich strán, ale v mnohých prípadoch aj ako etická a právna povinnosť, ktorá ako jediná vďaka svojej základnej vlastnosti - záväznosti je reálne „*spôsobilou regulovať spoločenské vzťahy v rámci nášho štátu.*“³

1. OBLASŤ INFORMAČNEJ BEZPEČNOSTI

Oblasť informačnej bezpečnosti zahŕňa zabezpečenia siete a infraštruktúry, zabezpečenie aplikácií a databáz, testovanie bezpečnosti, audit informačného systému, plánovania kontinuity prijatých opatrení a uplatňovanie prístupov vedy. Bezpečnosť IT systémov je možné dosiahnuť bezpečnostným procesom. Ide o súbor potrebných krokov, ktoré organizácie využívajú na dosiahnutie bezpečnostných cieľov⁴. Tento proces je navrhnutý tak, aby bolo možné identifikovať, zisťovať, merať, riadiť a kontrolovať systémové riziká a riziká dátovej dostupnosti, integrity a dôvernosti ako aj zabezpečenie účtovateľnosti činnosti systému. Tento proces zahŕňa päť hlavných oblastí:

- *Posúdenie IT bezpečnostného rizika* je proces, ktorý je potrebné vykonať za účelom identifikovania a posúdenia hrozieb, zraniteľnosti systému, možných útokov a pravdepodobnosti ich výskytu.
- *Stratégia informačnej bezpečnosti* je plán vytvorený za účelom redukcie bezpečnostných rizík, ktorý integruje techniku, bezpečnostnú politiku, postupy a školenia. Tento plán by mal byť preskúmaný a schvaľovaný predstavenstvom spoločnosti.
- *Implementácia bezpečnostných kontrol* zahŕňa obstaranie a prevádzku potrebnej techniky, špecifické pridelovanie úloh a zodpovednosti manažérov a zamestnancov, rozdelenie kontrolných mechanizmov na overenie stavu rizík, kontrola a zabezpečenie stavu, v ktorom vedenie a zamestnanci budú chápať svoje bezpečnostné povinnosti a zároveň budú mať vedomosti, zručnosti a motiváciu potrebnú na plnenie týchto povinností.
- *Monitorovanie dodržiavania úrovne zabezpečenia* použitie určených metodík za účelom získania záruky, že riziká sú dôsledne posudzované a redukované. Tieto metodiky by mali overovať, že dôležité kontrolné mechanizmy sú dostatočne účinné a vykonávané tak, ako sa bolo určené.
- *Zabezpečenie procesu monitorovania a aktualizácie procedúr* proces neustáleho zhromažďovania a analýzy informácií, týkajúcich sa nových hrozieb a miest zraniteľnosti, ako aj reálnych útokov na inštitúciu a iných hrozieb v spojitosti s meraním efektívnosti existujúcich bezpečnostných kontrol. Táto informácia sa používa pre aktualizáciu posudzovania rizík, stratégie a kontroly. Monitorovanie a aktualizácia je proces kontinuálny, teda nielen takzvaný jednorazový proces. Medzi premenné bezpečnostného rizika patria rôzne hrozby, zmeny zraniteľných miest, techniky napadnutia, očakávané frekvencie útokov, operácie a technológie, a obranné pozície. Všetky tieto ukazovatele sa neustále menia. Preto manažment riadenia rizík vyžaduje dlhodobý a pokračujúci proces.

³ MARTAUS, T. – KAŠELÁKOVÁ, P.: Záväznosť bezpečnostnej, obrannej a vojenskej stratégie SR, In Národná a Medzinárodná bezpečnosť, Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, ročník 2017, no. 1, Liptovský Mikuláš, no. 310, ISBN 978-80-8040-551-9.

⁴ IT Governance Institute, Information security governance: guidance for boards of directors and executive management, 2nd edition, [9.7.2013], <http://common.books24x7.com.proxy.cityu.edu/toc.aspx?bookid=30815>.

Základné spôsoby cieľavedomého narušenia bezpečnosti informačných systémov subjektom, z hľadiska prístupu k dátovým médiám sú možné:

- a) fyzickým prístupom (priamym) ,
- b) vzdialeným prístupom cez informačnú sieť,
- c) vzdialeným prístupom pomocou iných spôsobov (napríklad monitorovaním a nahrávaním komunikácie s následným zaslaním informácie cez iné kanály)⁵.

Náhodné narušenie bezpečnosti uložených informácií dostatočne neošetrených systémov je možné aj vplyvom:

- a) prírodných vplyvov (blesk, záplava, požiar a podobne),
- b) poruchových stavov hardvérových častí (chyba nosiča),
- c) neúmyselným vymazaním dát subjektom z dôvodu chybnnej manipulácie.

2. VLASTNOSTI INFORMAČNÉHO SYSTÉMU

Vlastnosti informačného systému je možné charakterizovať jeho charakteristikami kvality (quality characteristics). Kvalitou rozumieme miera splnenie požiadaviek užívateľa. Významným atribútom informačných systémov je softvér. Tento produkt je tovarom so špecifickými vlastnosťami, z ktorých možno uviesť:

- Je nehmotný, a preto jeho akosť nemožno zmerať inak ako porovnaním, nakoľko sú splnené ciele očakávané užívateľom.
- Užívateľ nie je schopný kritériá na hodnotenie kvality programu dostatočne presne špecifikovať.
- Požiadavky na program sa veľmi rýchlo menia, veľakrát aj v priebehu jeho tvorby.
- Tvorba programu je veľmi zložitý proces, a preto je vysoká pravdepodobnosť, že sa tu objavia nezhody (chyby), takisto softvér je zložitým vďaka niekoľkým miliónom mikroprocesorových inštrukcií, preto je jeho vyhodnotenie ťažké⁶.

Medzi charakteristiky informačných systémov (vrátane softvérových produktov) patria:

- **Funkčnosť** (functionality) - Funkčnosť je vymedzená ako schopnosť informačného systému (respektíve softvérového produktu) obsahovať funkcie, ktoré zabezpečujú predpokladanej alebo stanovené potreby užívateľa pri používaní systému za stanovených podmienok. Táto charakteristika zisťuje, či sú funkcie informačného systému zabezpečené, nehovorí o tom, ako sú zabezpečené. Funkčnosť informačného systému (softvérového produktu) zahŕňa tieto atribúty:

o *Funkčná primeranosť* (suitability). Funkčná primeranosť je vymedzená ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) poskytovať funkcie pre zaistenie bližšie špecifikovaných úloh a cieľov užívateľa.

o *Presnosť* (accuracy). Presnosť je vymedzená ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) poskytnúť správne a požadované výsledky s potrebnou úrovňou presnosti.

o *Schopnosť spolupráce* (interoperability). Schopnosť spolupráce je vymedzená ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) spolupracovať s jedným či viacerými inými špecifikovateľnými systémami.

o *Bezpečnosť* (security). Bezpečnosť je vymedzená ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) chrániť informácie a dáta tak, aby neautorizovaná osoba alebo systém nemali možnosť prečítať si ich, alebo je modifikovať, a pritom aby

⁵The Corporate Governance Task Force, 2004, www.cyberpartnership.org/InfoSecGov4_04.pdf

⁶ W.KRAG BROTBY: Information security governance: guidance for information security managers. 1.8.2013, <http://common.books24x7.com.proxy.cityu.edu/toc.aspx?bookid=30816>.

autorizovaným subjektom nebola zamietnutá možnosť prístupu k dátam na stanovenej úrovni.

o *Zhoda vo funkčnosti* (functionality compliance). Zhoda vo funkčnosti sa charakterizuje ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) pracovať v zhode s normami, štandardmi, zákonmi, konvenciami a zvyklosťami prostredie, v ktorom je informačný systém respektíve produkt využívaný.

- **Bezporuchovosť** (*reliability*). Bezporuchovosť je vymedzená ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) zachovať si špecifickú úroveň výkonu pri používaní systému za stanovených podmienok. Bezporuchovosť zahŕňa tieto atribúty:

o *Zrelosť* (*maturity*). Zrelosť je vymedzená ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) vyvarovať sa poruchám (zlyhaním) v dôsledku porúch informačného systému, alebo dôsledky takýchto porúch minimalizovať. Poruchu (*failure*) je možné charakterizovať ako stav, kedy systém neplní svoje funkcie, alebo sa správa inak, než sa od neho požaduje. Porucha je väčšinou spôsobená odchýlkou funkcie hardvéru, softvéru, alebo obsluhy od požiadaviek na informačný systém. Takáto odchýlka stavu informačného systému od požadovaného stavu sa nazýva vada, respektíve závada (*fault*)⁷. Vada softvéru sa označuje ako chyba (*error*).

o *Odolnosť voči chybám* (*fault tolerance*). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) zachovať si pri zlyhaní systému, alebo pri nedodržaní požadovaného rozhrania zo strany používateľa určitú úroveň výkonu, respektíve úroveň poskytovaných služieb.

o *Schopnosť zotavenie sa* (*recoverability*). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) obnoviť úroveň výkonu a zachovať dáta pre odstránenie poruchy.

- **Použitelnosť** (*usability*). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) byť zrozumiteľný, s ľahko naučiteľné obsluhou, schopnosť byť atraktívny pre užívateľov za stanovených podmienok. Použitelnosť informačného systému (softvérového produktu) zahŕňa tieto atribúty:

o *Zrozumiteľnosť* (*understandability*). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu), ktorá umožňuje užívateľovi rozhodnúť, či sa informačný systém (softvérový produkt) hodí pre riešenie jeho problémov a ako je možné ho využiť pre riešenie jednotlivých úloh a za akých podmienok. Zrozumiteľnosť je charakterizovaná mierou úsilia, ktoré je potrebné k tomu, aby užívateľ sám porozumel tomu, čo môže od informačného systému (softvérového produktu) očakávať.

o *Naučiteľnosť* (*learnability*). Tento atribút je charakterizovaný mierou úsilia, ktoré je potrebné vynaložiť na rutinné využívanie možností informačného systému (softvérového produktu).

o *Servisovateľnosť* (*operability*). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) uľahčujúci jeho obsluhu a riadenie rutínnej práce s informačným systémom (softvérovým produktom).

o *Atraktívnosť* (*Attractiveness*). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) umožniť príjemnú obsluhu a prítiažlivé využitie informačného systému (softvérového produktu)⁸.

o *Ovládateľnosť* (*usability compliance*). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) vykonávať definované operácie.

- **Účinnosť** (*efficiency*). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) poskytovať potrebný výkon vzhľadom na množstvo použitých

⁷ ISO. International Organization for Standardization. [12.9.2013], <http://www.iso.org/iso/home.html>.

IEC. International Electrotechnical Commission. [23.8.2013], <http://www.iec.ch/>.

⁸VANIČEK, J.: Software quality requirements, Agriculture Economics, 52, 2006 (4), p. 177 – 181.

zdrojov (napríklad softvér, systémové prostriedky - hardware, software) pri používaní za stanovených podmienok. Účinnosť informačného systému (softvérového produktu) zahŕňa tieto atribúty:

- o *Správanie v čase* (time behaviour). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) zaistiť požadovanú prístupnosť úloh za dané časové obdobie, čas výpočtu definovaných úloh, alebo odozvu informačného systému (softvérového produktu) pri ich používaní za definovaných podmienok⁹.
 - o *Využitie zdrojov* (resource utilisation). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) zabezpečiť požadované funkcie primeraným množstvom typov a množstvom a rozsahom použiteľných zdrojov, ktoré sú potrebné na zabezpečenie práce informačného systému (softvérového produktu).
 - o *Zhoda v účinnosti* (efficiency compliance). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) produkovať požadované množstvo a kvalitu výstupov
- **Udržateľnosť** (maintainability). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) byť modifikovateľný. Udržateľnosť zahŕňa tieto atribúty:
 - o *Analyzovateľnosť* (analysability). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) uľahčiť identifikáciu vady v prípade výskytu poruchy a schopnosť určiť, čo sa má zmeniť, aby bola vada odstránená.
 - o *Meniteľnosť* (changeability). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) uľahčiť uskutočňovanie modifikácií.
 - o *Stabilita* (stability). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) zabrániť nežiadúcim dôsledkom uskutočnených modifikácií.
 - o *Testovateľnosť* (testability). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) zabezpečiť ľahkú validáciu po vykonaní modifikácií.
 - **Prenositel'nosť** (portability). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) byť prenesený z jedného prostredia do iného. Prenositel'nosť informačného systému (softvérového produktu) zahŕňa tieto atribúty:
 - o *Prispôsobiteľnosť* (adaptability). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) byť prispôsobiteľný rôznym prostredím, v ktorých má byť využívaný, a to vlastnými prostriedkami, ktoré sú jeho súčasťou.
 - o *Inštalovateľnosť* (installability). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) byť zavedený tak, aby vyhovoval použitiu a práci v konkrétnom prostredí.
 - o *Zlučiteľnosť* (co-existencie). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) pracovať spoločne s inými informačnými systémami (softvérovými produktmi) v spoločnom prostredí a využívať spoločné zdroje.
 - o *Nahradiťnosť* (replaceability). Tento atribút je vymedzený ako schopnosť informačného systému (softvérového produktu) nahradiť funkciu iných systém, určených pre rovnaký účel a pracujúcich v rovnakom, alebo podobnom prostredí.

Niektoré požiadavky nemožno jednoznačne zaradiť ani do jednej kategórie. Preto v každej z uvedených šiestich charakteristík sú vyčlenené ďalšie charakteristiky. Ani tieto charakteristiky nemožno však stále merať, merateľnými vlastnosťami sú až ich atribúty. Každá charakteristika môže byť charakterizovaná viac atribúty:

⁹ TIPTON, HAROLD F. & KRAUSE, M.: Information security management handbook, sixth edition, volume[18.8.2013], <http://common.books24x7.com.proxy.cityu.edu/toc.aspx?bookid=26438>.

- *Vonkajšie atribúty* - možno ich získať pozorovaním funkcie produktu pri jeho používaní.
- *Vnútorne atribúty* - analyzuje sa samotný produkt.

Vonkajšie atribúty sú ukazovateľmi kvality, zatiaľ čo *vnútorne* sú skôr prediktory kvality, avšak na ich základe možno usudzovať, akú úroveň kvality bude daný produkt mať. Ich výhodou je možnosť merania skôr, ako sa produkt dokončí, niekedy aj v samotných počiatočných cykloch produktu. To je samozrejme obrovskou výhodou, pretože v tejto fáze je ešte náprava relatívne jednoduchá a menej nákladná¹⁰.

Na meranie kvality a akosti informačných systémov sa používajú metriky. Metriky v informatike definujeme ako presne vymedzený finančný alebo nefinančný ukazovateľ alebo hodnotiace kritérium, ktoré sú používané na hodnotenie úrovne efektívnosti konkrétnej oblasti riadenia výkonu organizácie a jeho efektívne podpory prostredky IS / IT. Skupinu metrik združených za určitým cieľom potom nazývame portfóliom metrik. Softvérové metriky umožňujú organizáciám merať, riadiť a odhadovať softvérové projekty, ale v súčasnosti sa sústreďujú prevažne na meranie údajov týkajúcich sa zložitosti alebo kvality softvéru.

Existuje veľké množstvo už navrhnutých metrik pre hodnotenie úrovne bezpečnosti informácií. Metrika by mala vyhovovať niekoľkým základným požiadavkám:

- meranie bolo objektívne,
- získanie vstupných dát by nemalo byť nákladné merania mohlo vykonávať opakovane,
- výsledok merania mohol byť vyjadrený ako číslo či percento výsledok merania vzťahuje konkrétnej veličine.

3. KATEGORIZÁCIA METRIKY

Existuje mnoho spôsobov, ako kategorizovať metriky. Rôzni autori používajú odlišné delenie. Zo všeobecného hľadiska možno metriky rozdeliť na tvrdé a mäkké. Ďalej potom napríklad z pohľadu úrovne riadenia na metriky operatívne, taktické a strategické. Možno tiež metriky rozčleniť podľa opakovateľnosti použitia na metriky kontinuálne a diskkrétne či z pohľadu hodnotenia efektívnosti inovácie IS / IT na metriky interné a externé¹¹.

- **Tvrde a mäkké metriky.** Tvrdá metrika je objektívne merateľný ukazovateľ, ktorý by mal byť ľahko merateľný a lacný. To znamená k dispozícii bez dodatočných nákladov. Výsledkom tvrdej metriky by mali byť konkrétne hodnoty, vo väčšine prípadov upravená na finančné vyjadrenie. Mimo ukazovateľov existujú tiež indikátory, čo sú metriky, ktoré majú stanovené medze, ktoré predstavujú žiaduci stav. Akákoľvek odchýlka od ideálnej hodnoty smerom k horšiemu znamená problém (nežiaduce stav). Mäkké metriky sú naopak také ukazovatele, ktoré nie sú objektívne merateľné. Ide o subjektívne vyjadrenie určitého stavu, napríklad úrovne spokojnosti zákazníka či povesti organizácie (zlepšenie jeho dobrého mena).
- **Kontinuálne a diskkrétne metriky.** Ak meranie prebieha opakovane vo vopred stanovenej perióde, jedná sa o metriky kontinuálne. Oproti tomu diskkrétne metriky sú aplikované síce opakovane, ale iba v časovo obmedzenom období. Napríklad počas inovácie zariadení, kedy porovnávame aktuálny stav so stavom pred inováciou.
- **Metriky z pohľadu úrovni riadenia.** Z pohľadu úrovni riadenia možno metriky rozdeliť na operatívne, strategické a taktické. Strategické metriky predstavujú predovšetkým kontinuálne tvrdé metriky (v najlepšom prípade indikátory). Výsledky týchto metrik sú

¹⁰CHUDÁ, D. – CHUDÝ, P. 2013. Bezpečnosť a ochrana IS : podporný učebný materiál. 1. vyd. Košice : Equilibria, 2013. 72 s. ISBN 978-80-8143-103-6.

¹¹ VANÍČEK, J.: Software quality requirements, Agriculture Economics, 52, 2006 (4), p. 177 – 181.

určené predovšetkým pre vedenie organizácie. Operatívny metriky potom môžu byť ako tvrdé, tak i mäkké metriky, ktoré by mali poskytovať informácie o prevádzke. Metriky taktickej úrovne potom predstavujú najmä výsledkovej metriky. To jest také ukazovatele, ktoré sú zamerané na dosahovanie cieľov (porovnanie skutočného stavu oproti našim plánom).

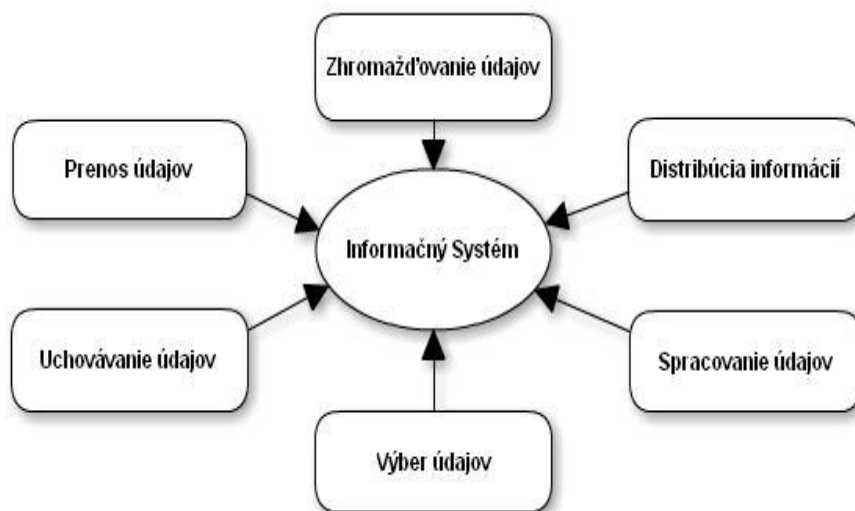
- Interné, externé metriky. Z pohľadu hodnotenia efektívnosti inovácie IS / IT možno metriky rozčleniť na metriky interné a externé. Interné metriky sú určené predovšetkým na hodnotenie efektívnosti vložených prostriedkov a úrovne poskytovaných služieb. Tieto metriky navrhuje priamo užívateľský podnik. Externé metriky potom sú navrhované nielen užívateľským podnikom, ale aj subjektom, ktorý sa podieľa na inováciu IS / IT. Externý metriky možno teda inak označiť ako metriky dodávateľskej¹².

Bezpečnosť informačných systémov sa zameriava na tri komponenty, a to:

- Dostupnosť dáta a služieb.
- Dôvernosť. K aktívam (dáta, SW, HW) majú prístup iba autorizované subjekty. Možno ju zabezpečiť pomocou šifrovania, skrývaním identít počítačov organizácie za firewally alebo riadením prístupu k súborom.
- Integrita dát. Vlastnosť, ktorá zaručuje, že na rovnakú otázku dostaneme od IS vždy rovnakú odpoveď. Jedná sa o celistvosť dát a služieb.

ZÁVER

Problematika kvality a akosti informačných systémov poskytuje komplexný pohľad na informačný systém a umožňuje identifikovať komponenty informačného systému, na ktoré možno aplikovať bezpečnostné testy (hľadisko dostupnosti, dôvernosti a integrity dát) obr. č.1.

Obr. č.1 Bezpečnosť informačných systémov a ich kvalita

Metriky sú vhodným prostriedkom na kvantifikáciu zisťovaných atribútov nielen kvality a kvality, ale aj bezpečnosti informačných systémov.

¹²IT Governance Institute, Information security governance: guidance for boards of directors and executive management, 2nd edition, [9.7.2013], <http://common.books24x7.com.proxy.cityu.edu/toc.aspx?bookid=30815>.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BROTBY, W. Krag: Information security governance: guidance for information security managers. [1.8.2013],
<http://common.books24x7.com.proxy.cityu.edu/toc.aspx?bookid=30816>.
- CHUDÁ, D. – CHUDÝ, P. Bezpečnosť a ochrana IS : podporný učebný materiál. 1. vyd. Košice : Equilibria, 2013. 72 s. ISBN 978-80-8143-103-6.
- JANOŠCOVÁ. Štandardy informačnej bezpečnosti. In Transfer 2013, 14. medzinárodná vedecká konferencia: Využívanie nových poznatkov v strojárskych praxi. Trenčín: Trenčianska univerzita A. Dubček v Trenčíne, 2013. ISBN 9788080756079.
- KIM, David, SOLOMON, Michael G.: 2012. Fundamentals of Information Systems Security. Jones & Bartlett Learning, 2012. ISBN-13: 978-0763790257.
- MARTAUS, T. – KAŠELÁKOVÁ, P.: Závaznosť bezpečnostnej, obrannej a vojenskej stratégie SR, In Národná a Medzinárodná bezpečnosť, Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, ročník 2017, no.1, Liptovský Mikuláš, no. 310, ISBN 978-80-8040-551-9.
- TIPTON, Harold F. & KRAUSE, M.: Information security management handbook, sixth edition, volume[18.8.2013],
<http://common.books24x7.com.proxy.cityu.edu/toc.aspx?bookid=26438>.
- VANIČEK, J.: Software quality requirements, Agriculture Economics, 52, 2006 (4), p.177-181.
- WHITMAN, Michael E., MATTORD, Herbert J.: 2012. Principles of Information Security, ISBN: 9781111138219.
- IT Governance Institute, Information security governance: guidance for boards of directors and executive management, 2nd edition, [9.7.2013],
<http://common.books24x7.com.proxy.cityu.edu/toc.aspx?bookid=30815>.
- The Corporate Governance Task Force, 2004,
www.cyberpartnership.org/InfoSecGov4_04.pdf
- ISO. International Organization for Standardization.[12.9.2013],
<http://www.iso.org/iso/home.html>.
- IEC. International Electrotechnical Commission. [23.8.2013], <http://www.iec.ch/>.

Ing. Ján MAREK,
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6,
E-mail: jan.marek@aos.sk

IMPLEMENTÁCIA SYSTÉMU REAKCIE NATO NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY – NÁRODNÝ SYSTÉM REAKCIE NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE

IMPLEMENTATION OF THE NATO CRISIS RESPONSE SYSTEM IN THE TERMS OF THE SLOVAK REPUBLIC – NATIONAL CRISIS RESPONSE SYSTEM

Ján MAREK, Mária MACHYNOVÁ

ABSTRACT

The current global security environment is characterized by the diversity of security threats and the complexity of their predictions, which implies the need for constant preparedness for an effective and managed response. Slovak republic as a member state of NATO, has implemented the NATO crisis response system in the terms of the Slovak Republic. This article discusses how to implement NATO crisis response system, create a National crisis response system, practice it, and further develop it.

Keywords: NATO crisis response system, National crisis response system, NATO

ÚVOD

Ochrana ľudských životov a zdravia, ochrana majetku a životného prostredia pred prírodnými a civilizačnými katastrofami sú súčasťou širšieho ponímania ochrany základných ľudských práv a slobôd, ktorá je zakotvená v Charte OSN, je predmetom činnosti ďalších medzinárodných, medzivládnych aj nevládných organizácií a býva aj ústavnou povinnosťou väčšiny demokratických štátov.

Pre súčasné globálne bezpečnostné prostredie je charakteristická mnohotvárnosť bezpečnostných hrozieb a zložitosť ich predvídaní, z čoho vyplýva potreba neustálej pripravenosti na efektívnu a riadenú reakciu¹.

Hlavným nástrojom medzinárodných organizácií na realizáciu bezpečnostnej politiky je medzinárodný krízový manažment. Plánovanie v medzinárodnom krízovom manažmente má prispievať ku včasnému, adekvátnemu a efektívnemu riadeniu kolektívnych operácií na predchádzanie kríz resp. na zmierňovanie následkov prírodných a civilizačných katastrof.

Na summite NATO v Lisabone, ktorý sa uskutočnil v dňoch 19. – 20. novembra 2010, bola hlavami štátov a vlád prijatá Strategická koncepcia obrany a bezpečnosti členov organizácie Severoatlantickej zmluvy – s podtitulom „Aktívna angažovanosť, moderná obrana“. Strategická koncepcia, rovnako ako jej predchodca – Strategická koncepcia NATO z roku 1999 – deklarujú za jednu zo svojich hlavných úloh krízové riadenie.

V kontexte krízového riadenia NATO Severoatlantická rada v roku 2001 schválila politickú smernicu s výhľadom rozvíjania jednoduchého, plne integrovaného systému krízového riadenia (smernica NAC C-M(2001)63 z 24. augusta 2001). Táto smernica bola východiskom pre vypracovanie Systému reakcie NATO na krízy (NATO Crisis Response System – NCRS), ktorý odsúhlasila Severoatlantická rada v roku 2005 a ktorý predstavuje jeden z nástrojov krízového riadenia NATO.

¹ HRNČIAR, M. *Keystones of Irregular Warfare*. 2017, s. 150.

Slovenská republika (SR), ako plnohodnotný člen NATO, aktívne pristúpila k implementácii NCRS do podmienok SR.

1. NATO CRISIS RESPONSE SYSTEM

NCRS bol vytvorený ako jednotný, efektívny a plne integrovaný nástroj krízového riadenia NATO, ktorý prispieva k zvyšovaniu pripravenosti NATO nielen pri predchádzaní rôznymi druhmi krízových situácií (vojenských aj nevojenských), ktorým môže NATO čeliť, ale aj pri riešení a odstraňovaní ich následkov.

Základným dokumentom NATO popisujúcim NCRS, jeho komponenty a využitie je Manuál NCRS (vzhľadom na to, že manuál je označený stupňom utajenia NATO RESTRICTED, nie je možné uvádzať podrobne jeho obsah). Ide o „živý“ dokument, ktorý je od jeho vytvorenia podľa potreby aktualizovaný jedenkrát ročne, a to na konferencii NCRS, na ktorej sa zúčastňujú zástupcovia všetkých členských štátov NATO, ktorí odsúhlasujú každú navrhnutú zmenu.

Všetky členské štáty NATO plne participujú na použití NCRS, preto boli vyzvané na zosúladienie ich vlastných národných systémov za účelom zabezpečenia kompatibility s NCRS a princípmi a postupmi uvedenými v Manuáli NCRS, čím sa zjednodušia konzultačné a koordinačné procesy pri použití NCRS pri predchádzaní krízovými situáciami, ich riešení a odstraňovaní následkov v rámci NATO.

Jedným z hlavných komponentov reakcie NATO na krízové situácie sú vopred definované krízové opatrenia NATO (opatrenia NCRS), ktorých vyhlásenie je autorizované Severoatlantickou radou a sú vyhlasované Najvyšším veliteľom spojeneckých síl v Európe (SACEUR). Opatrenia NCRS sú určené na zrýchlenie celého procesu prijímania rozhodnutí v rámci reakcie na vznikajúcu alebo vzniknutú krízovú situáciu a odstraňovanie jej následkov.

2. IMPLEMENTÁCIA NATO CRISIS RESPONSE SYSTEM

Proces implementácie NCRS v podmienkach SR začal v roku 2007, kedy vláda SR svojím uznesením č. 499 zo 6. júna 2007 schválila návrh postupu pri implementácii NCRS v podmienkach SR. Koordinátorom implementácie bol určený minister obrany SR².

Predpokladom pre zavedenie NCRS v podmienkach SR si ihneď vyžadovalo zainteresovanosť všetkých ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy a najmä ich efektívnu spoluprácu. Z toho dôvodu bola, v súlade s uvedeným uznesením vlády SR, zriadená v gescii Ministerstva obrany SR medzirezortná pracovná skupina zložená zo zástupcov ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy a ďalších štátnych orgánov zúčastnených na krízovom riadení.

Implementácia NCRS prebiehala v 3 fázach:

V prvej fáze sa členovia medzirezortnej pracovnej skupiny podrobne oboznámili s Manuálom NCRS a následne:

- a) zabezpečili vypracovanie zoznamu ustanovujúceho zodpovednosť a súčinnosť za realizáciu krízových opatrení NATO a legislatívnych podmienok nevyhnutných na ich realizáciu, navrhli opatrenia na ich implementáciu do činnosti jednotlivých ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy SR a ďalších štátnych orgánov zúčastnených na krízovom riadení a zapracovali ich do zoznamu opatrení národného systému reakcie na krízové situácie (NSRKS).
- b) vo svojej pôsobnosti vypracovali rezortné analýzy krízových opatrení NATO a legislatívnych podmienok nevyhnutných na ich realizáciu, navrhli opatrenia na ich

² Uznesenie vlády SR č. 499 zo 6. júna 2007 k Návrhu postupu pri implementácii systému reakcie NATO na krízy (NCRS) v podmienkach SR.

implementáciu do činnosti jednotlivých ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy SR a ďalších štátnych orgánov zúčastnených na krízovom riadení a zapracovali ich do zoznamu opatrení NSRKS.

Výsledkom prvej fázy bolo spracovanie Zoznamu opatrení NSRKS, ktorý predstavuje súbor vopred dohodnutých opatrení rozdelených do 19 rámcových oblastí (v súlade s rozdelením krízových opatrení NATO), pričom každému opatreniu, ktoré SR implementuje, bol priradený gestor – ministerstvo alebo ostatný ústredný orgán štátnej správy – zodpovedný za implementáciu príslušného opatrenia a prípade súčinnosť zložky podieľajúcej sa na tejto implementácii. Zoznam opatrení NSRKS bol schválený uznesením vlády SR č. 161 z 12. marca 2008³.

Bezprostredne na spracovanie Zoznamu opatrení NSRKS začala druhá fáza implementácie. Podľa metodiky vydanéj Ministerstvom obrany SR jednotliví gestori ku každému opatreniu spracovali katalógový list v predpísanom formáte. Katalógový list obsahuje názov opatrenia, gestora zodpovedného za spracovanie katalógového listu, prehľad všeobecne záväzných právnych predpisov, vykonávacích predpisov a interných predpisov, na základe ktorých je opatrenie NSRKS realizované. Ťažiskom katalógového listu je prehľad činností vykonávaných pri realizácii opatrenia, pričom tieto činnosti boli zladené s činnosťami uvedenými v Manuáli NCRS.

Spracované katalógové listy doručili gestori Ministerstvu obrany SR, ktoré ich zosumarizovalo do Katalógu opatrení NSRKS a predložilo na schválenie vláde SR. Katalóg opatrení NSRKS bol schválený uznesením vlády SR č. 441 zo 17. júna 2009⁴.

V poslednej fáze vydalo Ministerstvo obrany SR Metodický pokyn na implementáciu postupov NSRKS v SR, ktorý stanovoval postup pri reakcii na vyhlásenie opatrenia NCRS a naopak, postup pri predložení odporúčenia SR vyhlásiť opatrenie NCRS. Vydaním uvedeného metodického pokynu bol ukončený proces implementácie NCRS v podmienkach SR. Postupy a činnosti boli preverované v rámci cvičení krízového riadenia NATO.

3. PRECVIČOVANIE NÁRODNÉHO SYSTÉMU REAKCIE NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE

NATO pravidelne organizuje na najvyššej strategickej úrovni cvičenia krízového riadenia (CMX), ktoré majú nezastupiteľné miesto pri udržiavaní a zlepšovaní schopnosti NATO reagovať na krízové situácie. Ide o politicko-vojenské cvičenie, riadené Severoatlantickou radou pod vedením generálneho tajomníka NATO a zamerané na skvalitnenie procesov politických konzultácií a prijímania rozhodnutí súvisiacich s riešením krízovej situácie. Cvičenia CMX sú vykonávané podľa fiktívnych scenárov, ktoré však reagujú na aktuálne bezpečnostné hrozby. V rámci prípravy plánov (scenárov) riešenia krízovej situácie hovoríme o procese, ktorý obsahuje jasne a jednoznačne stanovené ciele, spôsob výberu síl a prostriedkov a definovanie spôsobu dosiahnutia očakávaných výsledkov v závislosti na čase a požadovanej kvalite.⁵

SR, sa ako členská krajina NATO po prvýkrát zapojila do cvičenia CMX v roku 2005 a od vtedy sa pravidelne aktívne podieľa nielen na ich vykonaní, ale aj na príprave a vyhodnocovaní. Pred každým cvičením CMX predkladá Ministerstvo obrany SR na

³ Uznesenie vlády SR č. 161 z 12. marca 2008 Návrh zoznamu opatrení Národného systému reakcie na krízové situácie

⁴ Uznesenie vlády SR č. 441 zo 17. júna 2009 Návrh Katalógu opatrení Národného systému reakcie na krízové situácie.

⁵ ANDRASSY, V., GREGA, M., NEČAS, P. Krízový manažment a simulácie. Ostrowiec Świętokrzyski: College of Business and Entrepreneurship in Ostrowiec, INTER-BOOK Paulina i Grzegorz Indrzejczyk s.c., 2018. ISBN 978-83-64557-33-0.

rokovanie vlády SR materiál, ktorým sa stanovuje čas a miesto vykonania cvičenia CMX a úlohy, ako pre koordinátora cvičenia CMX v rámci SR, ktorým je minister obrany SR, tak aj pre cvičiacich, ktorými sú okrem Ministerstva obrany SR aj ďalšie vybrané ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy.

Jednou z hlavných úloh nielen v rámci NATO, ale aj v rámci SR, je pravidelne precvičenie schopnosti aktívne pôsobiť pri riešení krízovej situácie s využitím Manuálu NCRS, zároveň overenie úrovne implementácie NCRS v súlade s Manuálom NCRS a schopnosť zainteresovaných ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy pracovať so Zoznamom opatrení NSRKS, Katalógom opatrení NSRKS a Metodickými pokynmi na implementáciu postupov NSRKS v SR.

4. ĎALŠÍ ROZVOJ NÁRODNÉHO SYSTÉMU REAKCIE NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE

Preverovanie úrovne implementácie NCRS v SR v rámci CMX ukázalo, že Zoznam opatrení NSRKS a Katalóg opatrení NSRKS poskytovali len v obmedzenom rozsahu informácie o spôsobe reakcie na hroziacu, vznikajúcu alebo vzniknutú krízovú situáciu v súlade s členstvom SR v NATO. Súviselo to aj s tým, že opatrenia uvedené v Zozname opatrení NSRKS boli prekladom opatrení NCRS a absentovalo zvýraznenie národného rozmeru implementácie opatrení NCRS v podmienkach SR.

Na základe uvedeného a v nadväznosti na aktualizáciu Manuálu NCRS v roku 2017 bol zvolený nový prístup k rozvoju NSRKS, ktorý spočíva v

- a) spracovaní Zoznamu opatrení NSRKS (verzia 2017),
- b) spracovaní NSRKS,
- c) prístupe k schvaľovaniu Katalógu opatrení NSRKS,
- d) redukovaniu počtu uznesení vlády SR.

Ministerstvo obrany SR v súčinnosti s medzirezortnou pracovnou skupinou spracovalo Zoznam opatrení NSRKS (verzia 2017), ktorý nahradil Zoznam opatrení NSRKS z roku 2008. Podstatou zmenou bolo doplnenie opatrení nad rámec opatrení NCRS, t. j. opatrení súvisiacich s riešením krízových situácií a vyplývajúcich zo všeobecne záväzných právnych predpisov. Zoznam opatrení NSRKS (verzia 2017) schválila vláda SR svojim uznesením č. 46 z 24. januára 2018⁶.

Okrem toho vo všeobecnosti absentuje špecifikovanie toho, čo NSRKS predstavuje, hoci je spracovaný Zoznam NSRKS a Katalóg opatrení NSRKS. Preto uvedeným uznesením vláda SR zároveň rozhodla o spracovaní NSRKS s termínom predloženia na schválenie vláde SR do 31. decembra 2018. NSRKS, rovnako pripravovaný medzirezortnou pracovnou skupinou, sa v textovej časti zameriava na špecifikovanie súhrnných postupov ako plánovať, organizovať, riadiť a kontrolovať plnenie opatrení NSRKS pri príprave na riešenie a riešení krízových situácií vojenského a nevojenského charakteru, ale aj riešenie mimoriadnych udalostí, a to všetko v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi. Prílohou časti NSRKS bude tvoriť Zoznam opatrení NSRKS.

V prípade schválenia pripravovaného NSRKS bude zrušené uznesenie vlády SR, ktorým vláda schválila Katalóg opatrení NSRKS. Hoci sa bude spracúvať nový Katalóg opatrení NSRKS, nebude predkladaný na schvaľovanie vláde SR. Dôvodom je, že jednotlivé katalógové listy budú schvaľovať príslušní gestori opatrení NSRKS vo svojej pôsobnosti, tak ako bolo zaužívané doteraz a Ministerstvo obrany SR ich zosumarizuje do jedného dokumentu, ktorý však nie je potrebné opakovane predkladať vláde SR. Kompetencia vlády SR ostane v schvaľovaní NSRKS a určovaní gestora opatrenia v Zozname opatrení NSRKS. Uvedenými zmenami sa prispeje ku komplexnej implementácii NCRS v SR.

⁶ Uznesenie vlády SR č. 46 z 24. januára 2018 Zoznam opatrení Národného systému reakcie na krízové situácie (verzia 2017)

ZÁVER

Implementáciou NCRS v podmienkach SR, vytvorením NSRKS a jeho ďalším rozvojom sa NSRKS postupne stáva súčasťou bezpečnostného systému, čo sa prejavilo aj v jeho prvej zmienke v strategických dokumentoch, ktorými sú Obranná stratégia SR a Koncepcia rozvoja systému obrany štátu, schválená uznesením vlády SR č. 409 z 5. septembra 2018⁷. Ďalej je však nevyhnutné premietnuť NSRKS do všeobecne záväzných právnych predpisov.

Okrem toho je však potrebné pokračovať v aktívnej účasti SR na cvičeniach CMX so zapojením všetkých ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy a ďalších orgánov štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou zúčastnených na plnení úloh podľa NSRKS. Dôvodom je nielen zvyšovanie ich pripravenosti včas a efektívne reagovať na krízové situácie, zároveň sa tým prispeje k jednotnému chápaniu a spoločnému konaniu pri dosahovaní spoločného cieľa, ktorým je v tomto prípade predchádzanie reálnym krízovým situáciám, ich riešenie a odstraňovanie následkov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ANDRASSY, V., GREGA, M., NEČAS, P. Krízový manažment a simulácie. Ostrowiec Świętokrzyski: College of Business and Entrepreneurship in Ostrowiec, INTER-BOOK Paulina i Grzegorz Indrzejczyk s.c., 2018. ISBN 978-83-64557-33-0.
- HRNČIAR, M. Keystones of Irregular Warfare. In: *The 23rd International Conference. The Knowledge-Based Organization : Conference proceedings 1. Management and Military Sciences* [elektronický zdroj]. Sibiu : “Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy, Sibiu, 2017. - ISBN 978-973-153-273-8, s. 150-154.
- Uznesenie vlády SR č. 499 zo 6. júna 2007 k Návrh postupu pri implementácii systému reakcie NATO na krízy (NCRS) v podmienkach SR
- Uznesenie vlády SR č. 161 z 12. marca 2008 Návrh zoznamu opatrení Národného systému reakcie na krízové situácie
- Uznesenie vlády SR č. 441 zo 17. júna 2009 Návrh Katalógu opatrení Národného systému reakcie na krízové situácie
- Uznesenie vlády SR č. 46 z 24. januára 2018 Zoznam opatrení Národného systému reakcie na krízové situácie (verzia 2017)
- Uznesenie vlády SR č. 409 z 5. septembra 2018 Návrh Koncepcie rozvoja systému obrany štátu

Ing. Ján MAREK

doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6,
E-mail: jan.marek@aos.sk

Ing. Mária MACHYNOVÁ

doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6,
E-mail: maria.machynova@mil.sk

⁷ Uznesenie vlády SR č. 409 z 5. septembra 2018 Návrh Koncepcie rozvoja systému obrany štátu

EXTRÉMIZMUS AKO POJEM A JEHO VYJADRENIE V PRÁVNOM PORIADKU SR

THE EXTREMISM AND ITS EXPRESSION IN THE LEGAL FRAMEWORK OF SR

Ján MAREK, Tomáš MARTAUS

ABSTRACT

Democratic Society can not accept or tolerate extremism. It must strike this distinctly and unequivocally, eliminate the possible causes of the development of the extremist movement and create effective barriers to it. Extremism must be suppressed from the very beginning. It is necessary to prevent the expression of extremism and the process of its radicalization. Since radicalization and extremism can incite the society by inaction and indifference, it is necessary to use all available means and forms to prevent them, notably through education and awareness-raising.

Keywords: extremism, extremist movement, prevent the expression of extremism

ÚVOD

„Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo. Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné. Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať“¹.

Verejná aj odborná diskusia o vplyve extrémizmu, radikalizmu, pôsobení extrémistických hnutí na vývoj spoločnosti, stav demokracie a spolunažívanie občanov pochádzajúcich z rôznych etnických skupín, rôzneho národného a sociálneho pôvodu či farby pleti nadobudla v poslednom období vo viacerých európskych krajinách, vrátane Slovenska, väčšiu intenzitu. Pád komunistov v krajinách strednej a východnej Európy, ktorý priniesol rôzne očakávania a často nejednoznačné výsledky v sociálnej aj ekonomickej oblasti, sa začali aktivizovať rôzne radikálne sily založené na nacionalizme, ktoré premenili nacionalizmus na nástroj politickej mobilizácie.

V krajinách západnej Európy bol týmto momentom zasa prílev migrantov z iných krajín, ktoré majú odlišné náboženské a kultúrne zvyklosti. Problémy sprevádzajúce ich začlenenie do spoločnosti spôsobujú často vyhrotené situácie a vyvolávajú silné antiprist'ahovalecké nálady. Toto je ideálne prostredie pre aktivizáciu nacionalistických síl extrémistických zoskupení, ktorých cieľom je poškodenie a zničenie demokratického systému. Svojimi myšlienkami a názormi sa snažia oslovovať a bohužiaľ aj oslovujú veľký počet nespokojných ľudí frustrovaných zo svojich vlastných zlyhaní a neúspechov. Svojimi aktivitami šíria rasové predsudky a nenávisť voči odlišujúcim sa menšinám. Extrémizmus v akejkoľvek podobe predstavuje spoločenské zlo. Neposúva spoločnosť dopredu, ale ju vracia späť s cieľom zabrzdiť jej vývoj. Neprináša žiadne pozitívne zmysluplné riešenia

¹ Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

problémov, ale podporuje konflikty, vojny. Je protidemokratický, protisystémový a svojimi aktivitami zhoršuje kvalitu života spoločnosti a priamo ohrozuje niektoré skupiny obyvateľov.

Demokratická spoločnosť nemôže akceptovať, ani tolerovať tieto aktivity. Musí túto hrozbu výrazne a jednoznačne vymedziť, odstraňovať možné príčiny rozvoja extrémistického hnutia a vytvárať mu efektívne prekážky. Extrémizmus je potrebné potláčať od samotného zárodku. Je potrebné predchádzať a zamedziť prejavom extrémizmu a procesu jeho radikalizácie. Keďže radikalizáciu a extrémizmus môže spoločnosť nečinnosťou a ľahostajnosťou podnecovať, je nutné využiť všetky dostupné prostriedky a formy na ich zamedzenie, a to predovšetkým prostredníctvom vzdelávania a zvyšovania povedomia spoločnosti².

„Slovenská republika ako demokratický právny štát založený na vládě práva a univerzálnom systéme základných práv a slobôd odmieta všetky formy a prejavy extrémizmu, ktorý je v priamom protiklade voči týmto základným hodnotám zakotveným v Ústave SR“³.

1. EXTRÉMIZMUS AKO POJEM

Presné vymedzenie pojmov vzťahujúcich sa k extrémizmu je pomerne problematické predovšetkým kvôli absencii ustálených a uznávaných definícií. Hlavným dôvodom je najmä dynamika vývoja a charakteru extrémistických filozofií. Z tohto dôvodu existuje množstvo definícií jednak od autorov píšucich o tejto problematike, ale aj od štátnych orgánov, ktoré sa zaoberajú extrémistickou trestnou činnosťou.

Hranice extrémizmu sa posúvajú, a to čo bolo včera extrémizmom, môže byť zajtra normálnym a spoločensky akceptovateľným javom alebo správaním alebo opačne. Extrémizmus je také konanie a také aktivity, ktoré vychádzajú z krajne vyhrotených postojov nepriateľskej ideológie voči demokratickému systému a priamo alebo v určitom časovom horizonte deštruktívne pôsobia na existujúci demokratický systém. Snažia sa ho nahradiť systémom typu totalitného režimu alebo diktatúry.

Druhou charakteristickou črtou extrémizmu a s ním spájaných aktivít je útočenie na systém základných práv a slobôd garantovaných ústavou a medzinárodnými ľudsko-právnymi dokumentmi, resp. snaha svojimi aktivitami uplatňovanie týchto práv sťažiť, či znemožniť. Ich cieľom je zničiť demokratické usporiadanie spoločnosti v jej základoch.

Ďalšími charakteristickými znakmi sú tiež snahy o obmedzenie, potláčanie, znemožnenie výkonu základných práv a slobôd pre určité skupiny obyvateľstva definované ich pohlavím, národnosťou, rasou, etnikom, farbou pleti, vierovyznaním, jazykom, príslušnosťou k spoločenskej triede, majetkom, ako aj používanie fyzického násillia namiereného voči majetku alebo názorovým, či politickým oponentom.

Extrémizmus sa obvykle chápe ako akákoľvek ideológia alebo aktivita, ktorá smeruje proti súčasnému politickému systému ako takému a kladie si za cieľ jeho likvidáciu a následné nahradenie vlastnou alternatívou⁴. O takejto alternatíve sa väčšinou predpokladá, že bude nedemokratická, diktátorská a bude porušovať ľudské práva.

Politický extrémizmus označuje akékoľvek aktivity smerujúce proti súčasnému systému s cieľom nahradiť tento systém celkom odlišným systémom. Politický extrémizmus je úmyselné konanie, ktoré sa výrazne odchyľuje od prijatých, všeobecne uznávaných a akceptovaných noriem spoločenského správania a verejno-politických aktivít, smerujúce k ohrozeniu, destabilizácii, prípadne až k zmene legitímneho štátneho zriadenia, ústavného

² Tí praví... : Zborník príspevkov z konferencie o pravicovom extrémizme... , 2011

³ Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019.

⁴ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

poriadku alebo demokratických princípov zvrchovaného, právneho štátu alebo k ohrozeniu jeho suverenity a územnej celistvosti.

Konečným cieľom skupín alebo jednotlivcov presadzujúcich politický extrémizmus je prevzatie štátnej moci (legitímnym, ale aj nelegitímnym spôsobom) alebo jej deštrukcia použitím nelegitímnych prostriedkov⁵. Ich snahou môže byť aj spochybňovanie povojnového usporiadania v Európe, vrátane revízie štátnych hraníc.

2. EXTRÉMIZMUS V ZMYSLE PRÁVNEHO PORIADKU SR

Právny poriadok Slovenskej republiky užíva slovo „extrémizmus“ len výnimočne, vo veľmi obmedzenom rozsahu, v zásade len v rámci zákona č. 198/1994 Z. z. o vojenskom spravodajstve, zákona č. 46/1993 Zb. o Slovenskej informačnej službe, Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. a zákona o priestupkoch č. 372/1990 Zb.. Význam slova „extrémizmus“ však právny poriadok „*expresis verbis*“ nezakotvuje.

Spomedzi uvedených zákonov výlučne Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. prostredníctvom vymedzenia skutkových podstát „trestných činov extrémizmu“ a zákon o priestupkoch č. 372/1990 Zb. skrz zakotvenie „priestupkov proti extrémizmu“, umožňuje spoznávať legálne chápanie extrémizmu v právnom poriadku Slovenskej republiky, nakoľko len tieto právne predpisy deklarujú opisným spôsobom, aké skutky možno klasifikovať za protiprávne (nedovolené) extrémistické správanie.

2.1 TRESTNÉ ČINY EXTRÉMIZMU

Trestné činy klasifikuje za trestné činy extrémizmu § 140a Trestného zákona č. 300/2005 Z. z., ktorý bol do Trestného zákona vnesený novelou – zákonom č. 257/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. trestný zákon v znení neskorších predpisov. V zmysle dôvodovej správy k návrhu tejto novely, bolo cieľom navrhovanej zmeny právnej úpravy, vzhľadom na potrebu riešenia otázky trestných činov extrémizmu, prioritne tieto trestné činy vymedziť. Podľa tejto správy sa nimi stali tie trestné činy, „*ktoré majú niektorý z extrémistických motívov vyjadrený v subjektívnej stránke základnej skutkovej podstaty ako aj o trestné činy, pri ktorých je extrémistický motív až znakom kvalifikovanej skutkovej podstaty*“⁶. Významným preto bude v ďalšom skúmať, aký motív považoval zákonodarca za extrémistický. Ak totiž spoznáme extrémistický motív zákonodarcu, budeme schopní pokúsiť sa ďalej pochopiť chápanie extrémizmu v právnom poriadku Slovenskej republiky. Za týmto účelom bude potrebné podrobiť analýze skutkové podstaty taxatívne vymedzených trestných činov extrémizmu s ohľadom na motív, ktorý v sebe tieto trestné činy nesú.

V prípade trestného činu založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd (§ 421 Trestného zákona) vychádza skutková podstata tohto trestného činu zo založenia, podpory alebo propagácie skupiny, hnutia alebo ideológie, ktorá smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, alebo ktorá hlása rasovú, etnickú, národnostnú alebo náboženskú nenávisť alebo nenávisť voči inej skupine osôb ako aj z propagácie skupiny, hnutia alebo ideológie, ktorá v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd osôb. **Cieľom konania páchatel'a tohto trestného činu je teda potláčanie základných práv a slobôd a šírenie rasovej, etnickej, národnostnej alebo náboženskej nenávisti či akejkoľvek inej nenávisti namierenej proti skupine osôb.** Rovnako je tomu tak aj v prípade trestného činu prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd (§ 422), ktorého sa dopustí ten, kto verejne alebo na

⁵ CHARVÁT, J.: Současný politický extremismus a radikalismus. 2007.

⁶ Dôvodová správa k zákonu č. 257/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (k bodu 5).

mieste verejnosti prístupnom, najmä používaním zástav, odznakov, rovnošiat alebo hesiel, prejavuje sympatie k skupine, hnutiu alebo ideológii, ktorá smeruje alebo v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, alebo ktorá hlása rasovú, etnickú, národnostnú, náboženskú nenávisť alebo nenávisť voči inej skupine osôb.

Pokiaľ ide o trestný čin výroby extrémistických materiálov (§ 422a Trestného zákona) a rozširovania extrémistických materiálov (§ 422b trestného zákona), tie za trestné považujú výrobu, rozmnožovanie, prepravu, zadovažovanie, sprístupňovanie, uvádzanie do obehu, dovážanie, vyvážanie, ponúkanie, predávanie, zasielanie a rozširovanie extrémistických materiálov. Čo možno pritom považovať za extrémistický materiál určuje § 130 ods. 7 a 8 Trestného zákona. V zásade ide o písomné, grafické, obrazové, zvukové alebo obrazovo-zvukové vyhotovenie, ktoré smeruje k potláčaniu základných ľudských práv a slobôd, k podnecovaniu nenávisti, násilia alebo neodôvodnene odlišného zaobchádzania voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvod, rod alebo pre ich náboženské vyznanie či ktoré ospravedlňuje, schvaľuje popiera alebo hrubo zľahčuje genocídu, zločiny proti mieru, zločiny proti ľudskosti alebo vojnové zločiny, ak bol páchatel' alebo účastník tohto činu odsúdený právoplatným rozsudkom medzinárodného súdu zriadeného na základe medzinárodného práva verejného, ktorého právomoc uznala Slovenská republika, alebo právoplatným rozsudkom súdu Slovenskej republiky. Účelom predmetných trestných činov je tak z pohľadu páchatel'ov takýchto skutkov **potláčať základné ľudské práva a slobody, šíriť nenávisť, násilie a diskrimináciu k jednotlivcom či skupinám osôb pre ich rasu, národnosť, príslušnosť k národu či k etnickej skupine, pôvod a náboženské vyznanie ako aj zľahčovať či schvaľovať osobitne kvalifikované závažné trestné činy namierené proti životu, zdraviu a ľudskej dôstojnosti osôb.**

V súvislosti s trestným činom popierania a schvaľovania holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti (§ 422d Trestného zákona) je trestným verejné popieranie, schvaľovanie alebo snaha o ospravedlnenie holokaustu, zločinov režimu založených na fašistickej, komunistickej ideológii, či zločinov iného podobného hnutia, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, ako aj verejné popieranie, schvaľovanie, spochybňovanie, hrubé zľahčovanie alebo snaha ospravedlnenie genocídy, zločinov proti mieru, zločinov proti ľudskosti alebo vojnových zločinov spôsobom, ktorý môže podnecovať násilie alebo nenávisť voči skupine osôb alebo jej členovi, ak bol páchatel' alebo účastník tohto činu odsúdený právoplatným rozsudkom medzinárodného súdu zriadeného na základe medzinárodného práva verejného, ktorého právomoc uznala Slovenská republika, alebo právoplatným rozsudkom súdu Slovenskej republiky. V predmetnom prípade tak úmysel páchatel'a spočíva v záujme **schvaľovať či ospravedlňovať závažné trestné činy zločinného a nedemokratického politického režimu či ideológie potláčajúcej základné práva a slobody osôb, ako aj v záujme podnecovať násilie a nenávisť voči skupine osôb či jej členovi.**

V prípade trestných činov hanobenia národa, rasy a presvedčenia (§ 423 Trestného zákona) a podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti (§ 424 Trestného zákona) je trestným verejne hanobiť národ, jeho jazyk, niektorú rasu alebo etnickú skupinu či skupinu osôb alebo jednotlivca pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, politické presvedčenie, náboženské vyznanie alebo preto, že sú bez vyznania, ako aj verejne podnecovať k násiliu alebo nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie, náboženské vyznanie alebo preto, že sú bez vyznania či verejne podnecovať k obmedzovaniu práv a slobôd týchto osôb. Ide tak o konanie v úmysle **negatívne pôsobiť na práva národa,**

rasy etnickej skupiny, alebo skupiny osôb z niektorých všeobecne uznávaných diskriminačných dôvod, akými je príslušnosť k rase, národu a národnosti či etnickej skupine, farba pleti, politické presvedčenie, náboženské presvedčenie alebo sexuálna orientácia. Práve v súvislosti so sexuálnou orientáciou je vhodné poukázať na skutočnosť, že tá sa ako nedovolený motív pre zásah do práv skupiny osôb objavuje len pri trestnom čine podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti, nie však v prípade trestného činu hanobenia národa, rasy a presvedčenia. V dôsledku argumentu „per eliminationem“ by tak bolo možné považovať hanobenie skupiny osôb či jednotlivca pre ich skutočnú alebo domnelú sexuálnu orientáciu za dovolené, voči čomu možno mať v demokratickom materiálnom právnom štáte kvalifikované výhrady.

Ak skúmame skutkovú podstatu trestného činu apartheidu a diskriminácie skupiny osôb (§ 424a Trestného zákona), tá je založená na uplatňovaní apartheidu (rasistickej politiky) alebo rasovej, etnickej, národnostnej alebo náboženskej segregácie alebo inej rozsiahlej či systematickej diskriminácie skupiny osôb. Úmyslom takéhoto konania **je segregovať či inak diskriminovať skupinu osôb, najmä pre ich rasu, etnický pôvod alebo náboženské vyznanie.**

Trestný zákon napokon za trestný čin extrémizmu považuje akýkoľvek trestný čin spáchaný z nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie. **Teda s motívom spočívajúcim vo všeobecne uznávaných diskriminačných dôvodoch.**

2.2 PRIESTUPKY EXTRÉMIZMU

Pri uplatňovaní Trestného zákona v prípadoch posudzovania skutkov ako vyššie uvedených trestných činov extrémizmu dochádzalo v praxi k situáciám, pri ktorých *„menej závažné formy protiprávneho konania, ktoré nebolo možné posúdiť ako priestupky proti verejnému poriadku alebo ako priestupky proti občianskemu spolunažívaniu, boli posudzované buď ako trestný čin, čo sa vo viacerých prípadoch javilo ako neprimerane prísne (kriminalizovanie) alebo druhá možnosť bola, že neboli postihnuté vôbec, čo je však vo vzťahu k extrémistickým prejavom a ich náznakom neprijateľné.“*⁷ Z dôvodu záujmu riešiť tento stav zakotvil zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov prostredníctvom novelizácie zákona o priestupkoch č. 372/1990 Zb. „priestupky extrémizmu“, a to prostredníctvom § 47a zákona o priestupkoch.

V zmysle § 47a zákona o priestupkoch č. 372/1990 Zb. sa priestupku extrémizmu dopustí v zásade ten, kto verejne použije vyhotovenie reprezentujúce či propagujúce skupinu, hnutie, ich program alebo ideológiu smerujúce k potláčaniu základných ľudských práv a slobôd, vyhotovenie podporujúce či obhajujúce nenávisť, násilie alebo neodôvodnene odlišné zaobchádzanie voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu, alebo pre ich náboženské vyznanie, ako aj ten kto sa dopustí priestupku proti občianskemu spolunažívaniu vymedzenému v § 49 ods. 1 písm. a), b) a d) alebo priestupku proti majetku podľa § 50 úmyselným zničením alebo poškodením vecí z dôvodu národnostnej, etnickej alebo rasovej nenávisti alebo nenávisti z dôvodu farby pleti, pôvodu rodu alebo z dôvodu náboženského vyznania.

V súvislosti s vymedzením dôvodov, ako neprijateľných motívov pre nenávisť voči iným osobám, zakotvených v predmetnom § 47a je však nutné konštatovať, že toto vymedzenie nemožno považovať za dostatočné, a to vo svetle komparácie s vyššie uvedenými

⁷ Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov (všeobecná časť)

trestnými činmi, nakoľko toto ustanovenie zákona o priestupkoch nepovoľáva za neprijateľný dôvod i politické presvedčenie či sexuálnu orientáciu. Čo je však na danej norme naopak ocniteľné je to, že opis protiprávneho konania v dispozícii tejto právnej normy sa výrazne ponáša na dispozíciu právnych noriem, v ktorých nachádzajú vyjadrenie skutkové podstaty trestných činov extrémizmu, čo umožňuje vo významnej miere uplatňovanie tzv. materiálneho korektívu, vyjadreného v § 10 ods. 2 Trestného zákona, v zmysle ktorého skutky formálne javiace sa ako trestné činy, ktoré nedosahujú potrebnú protispoločenskú závažnosť možno trestať ako priestupky.

ZÁVER

Pokiaľ sa zamýšľame nad komplexnosťou dôvodov, ktoré právny poriadok vymedzuje ako neakceptovateľné a trestné motívy zásahov do práv iných osôb v súvislosti s extrémistickým konaním, je nutné poukázať na skutočnosť, že v skutkových podstatách trestných činov či priestupkov sa neobjavujú všetky všeobecne uznávané diskriminačné dôvody, ktoré prichádzajú do úvahy ako kvalifikované dôvody, pre ktoré môže dôjsť ku spáchaniu trestného činu či priestupku na členovi danej skupiny. Ide najmä o sociálny pôvod, majetok, zdravotný stav, vek, pohlavie, spoločenské postavenie a pod.. V dôsledku uvedeného by tak napríklad skutky – trestné činy či priestupky cieľavedome namierené proti seniorom, či zdravotne postihnutým osobám nebolo možné právnou optikou klasifikovať ako extrémistické. Určité východisko z načrtnutej situácie ponúka výlučne ustanovenie § 422 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z., teda trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd, ktorý za trestné klasifikuje i šírenie akejkoľvek nenávisťi namierenej proti skupine osôb, pričom túto skupinu osôb nevymedzuje jej druhovými znakmi, čím ponecháva možnosť vnímať takúto skupinu osôb ako skupinu určenú aj na základe pohlavia, veku, zdravotného stavu, atď. Bolo by preto zrejme účelným rozšíriť neprijateľné dôvody pre zásah do práv skupín alebo ich členov v rámci skutkových podstát trestných činov extrémizmu, prípadne ponechať katalóg týchto dôvodov otvoreným, tak ako to robí ustanovenie § 422 Trestného zákona.

Extrémistický motív, ktorého hľadanie v trestnoprávných normách právneho poriadku Slovenskej republiky sme si v úvode dali za cieľ, by tak v dôsledku vykonanej analýzy spočíval v troch oblastiach, pravidelne sa opakujúcich v rámci noriem trestného a priestupkového práva, upravujúcich protiprávne extrémistické skutky, a to: potláčanie základných práv a slobôd; propagácia zasahovania do práv skupín osôb, najmä z dôvodu rasy, farby pleti, národnosti, príslušnosti k etnickej, náboženskej či politickej skupine alebo sexuálnej orientácie; zľahčovanie či schvaľovanie najzávažnejších trestných násilných činov, spravidla na živote a zdraví skupiny osôb.

Na základe uvedeného by tak bolo možné ustáliť, že v poňatí právneho poriadku Slovenskej republiky je extrémizmus vnímaný ako **cieľavedomá ľudská činnosť zameraná na potláčanie základných práv a slobôd a na nelegitímne zasahovanie do práv skupín osôb, najmä z národného, etnického, rasového, náboženského, politického motívu či z dôvodu sexuálnej orientácie, ako aj spochybňovanie závažných trestných činov namierených proti humánnym zásadám ľudskosti, spravidla závažného rozsahu.**

V uvedenom prístupe k extrémistickým činom vnímaným právnym poriadkom Slovenskej republiky však jasne vidno, že právny poriadok za extrémistické neklasifikuje činy bezpečnostnými vedami vnímanými predovšetkým ako **politický extrémizmus či tzv. environmentálny extrémizmus.** Uvedená optika v prípade nazerania na extrémizmus je tak nie dostatočne komplexná. Pokiaľ by bolo naším cieľom legálne poňať za extrémistické činy aj politický extrémizmus, bolo by zrejme účelným, aby Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v § 140a ako trestné činy extrémizmu klasifikoval aj trestné činy proti základom republiky

zakotveným v siedmej hlave Trestného zákona. V prípade enviromentálneho extrémizmu, by bolo zrejme najefektívnejším, keby sa ako ďalší extrémistický motív v § 140 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. zaviedol i motív reflektujúci motív enviromentálneho extrémizmu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CHARVÁT, J.: Současný politický extremismus a radikalismus. 2007.
Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
Tí praví... : Zborník príspevkov z konferencie o pravicovom extrémizme... , 2011.
Konceptia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019.
Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.
Zákon o priestupkoch č.372/1990 Zb.
Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
Dôvodová správa k zákonu č. 257/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (k bodu 5).
Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov (všeobecná časť).

Ing. Ján MAREK,
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6,
E-mail: jan.marek@aos.sk

JUDr. Tomáš MARTAUS,
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6,
E-mail: tomas.martaus@aos.sk

VYHODNOTENIE ZMLUVNÉHO ZABEZPEČENIA POŽIADAVIEK OZBROJENÝCH SÍL NA OBDOBIE KRÍZOVEJ SITUÁCIE ZA ROK 2017

TO EVALUATE OF CONTRACTUAL REQUIREMENTS FOR THE ARMED FORCES OF THE SLOVAK REPUBLIC DURING THE CRISIS PERIOD ON 2017

Martin MARCHEVKA

ABSTRACT

The aim of the article is to evaluate the risks and the impact on ensuring operational readiness in connection with the lack of security of supplies of material for the Armed forces of the Slovak Republic during the crisis period. The purpose of this analysis is to evaluate stocks, the amount of held-DOS (Days of Supply) for all the bases and facilities of the Armed forces of the Slovak Republic according to individual classes of supply in connection with the overview of contractual security requirements of the armed forces and assess potential risks and impact on the operational capability of the Armed Forces of the Slovak Republic. The numeric entries of the current state of the material in storage capacities are quantified with the state to the date 22nd February 2018.

Keywords: supplies, classes of supply, operational capability, contractual requirements

ÚVOD

Pre zabezpečenie potrebnej úrovne bezpečnosti štátu je nevyhnutné zabezpečiť takú úroveň zdrojov, aby bola dosiahnutá potrebná úroveň fungovania bezpečnostného systému a všetkých jeho zložiek. Bez funkčného bezpečnostného systému nebude možné zabezpečiť najdôležitejšiu vlastnosť štátu – ochranu obyvateľov, ako aj ich materiálových a duševných hodnôt. Bezpečnosť ako neproduktívna stránka hospodárstva je závislá od zdrojového krytia, ktoré mu zabezpečia iné zložky štátu. Svojím spôsobom sa takto vzájomne stávajú súčasťou jedného kompaktného celku, ktorý zabezpečuje požadovanú úroveň bezpečnosti. V súlade s Obrannou stratégiou Slovenskej republiky „na svoju obranu Slovenská republika zabezpečí dostatočné vecné zdroje a prostriedky“¹.

Ozbrojené sily Slovenskej republiky (ďalej len „ozbrojené sily“) sú povinné plniť úlohy kladené zákonom č.321/2002 Z.z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky a zákonom č. 319/2002 Z.z. o obrane Slovenskej republiky v nadväznosti na Ústavný zákon č. 227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.²

Predpokladom pre zaistenie zabezpečenia obrany štátu a zabezpečenia jeho bezpečnosti je zabezpečenie dostatočného množstva zásob pre činnosť ozbrojených síl. V rámci svojej pôsobnosti okrem ochrany a obrany Slovenskej republiky prispievajú aj ku kolektívnej ochrane a obrane krajín NATO a Európskej únie.³ Preto musí byť Slovenská republika ako plnohodnotný člen NATO pripravená primerane reagovať na všetky možné hrozby.⁴

¹ Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky.

² TREBULA, M. Metódy optimalizácie materiálového manažmentu aplikovateľné v podmienkach vzdušných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

³ ŠKOLNÍK, M. a TREBULA, M. Tvorba a udržiavanie zásob materiálu letectva a protivzdušnej obrany pre čas krízovej situácie v ozbrojených silách Slovenskej republiky.

⁴ BREZULA, J. Legislation and Management of Cyber Security in the Slovak Republic.

Východiskovými dokumentmi pre spracovanie tejto analýzy boli „Vyhodnotenie zabezpečenia požiadaviek ozbrojených síl SR za rok 2017 so stavom ku dňu 31. decembra 2017“, č.: SEMI-43/4-38/2018-OHM z 31. januára 2018 a „Návrh požiadavky na dodávky materiálu a zabezpečenie služieb ozbrojených síl v období krízovej situácie na rok 2017 s výhľadom na ďalšie dva roky“ č. p.: ŠbPO-V-50/2017 z 31. marca 2017. V návrhu požiadavky sú definované potreby, ktoré je potrebné doplniť na zabezpečenie plnej operačnej spôsobilosti v období krízovej situácie.

Potreba ozbrojených síl na zabezpečenie úloh a použitia ozbrojených síl Slovenskej republiky v zmysle zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov je každoročne spracovávaná v dokumente „Straty, spotreba a plánovaná úhrada materiálu, zabezpečenie služieb v období krízovej situácie“, ktorá stanovuje prehľad o

- a) druhoch materiálu a množstve, ktoré je potrebné zabezpečiť na úhradu strát a spotreby, prípadne je ho potrebné doplniť do základnej výbavy,
- b) rozložení zásob (materiálu) v členení základná výbava, pohyblivé zásoby, centrálné zásoby a požadovaná výroba v krízových situáciách pre deklarované jednotky a ostatné sily,
- c) opravárenských kapacitách vojnovy rozvíjaných prostriedkov technického zabezpečenia ozbrojených síl a zabezpečenie vojnových opráv techniky vo vojenských opravárenských podnikoch, leteckých opravovniach, prípadne v civilnom sektore,
- d) potrebách zaistenia služieb v civilnom sektore nevyhnutných pre ozbrojené sily v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu alebo núdzového stavu.⁵

Uznesenie Vlády Slovenskej Republiky č. 435 z 26. septembra 2016 k návrhu stanovenia výšky zásob materiálu používaného v ozbrojených silách Slovenskej republiky na zabezpečenie bojovej činnosti ozbrojených síl definuje materiál, ktorý je potrebné zabezpečovať pre ozbrojené sily na obdobie krízovej situácie. Potreba zásob na obdobie krízovej situácie vychádza z Vojenského predpisu Log-2-2 o systéme a metodike tvorby zásob a zabezpečení služieb pre ozbrojené sily Slovenskej republiky na obdobie krízovej situácie a výška zásob je vyrátaná podľa predpokladanej výšky spotreby a strát na základe kalkulačných koeficientov, ktoré sú uvedené v dokumente „Kalkulačné koeficienty pre výpočet výšky zásob materiálu na zabezpečenie bojovej činnosti“, ŠbPO-V-174/2017.

Vojenský predpis Log-2-2 upravuje:

- a) spôsob uplatňovania požiadaviek ministerstva a ozbrojených síl Slovenskej republiky (ďalej len „ozbrojené sily“) na dopĺňanie materiálu na náhradu spotreby, strát a opráv výzbroje a techniky na zabezpečenie bojovej činnosti v súlade s osobitným predpisom⁶⁾⁷⁾ v subjektoch hospodárskej mobilizácie (HM),⁸⁾
- b) spôsob uplatňovania požiadaviek ozbrojených síl a ministerstva na uchovanie výrobných schopností na vykonávanie opráv výzbroje a techniky ozbrojených síl v subjektoch HM,³⁾

⁵ Vojenský predpis o systéme a metodike tvorby zásob a zabezpečení služieb pre ozbrojené sily Slovenskej republiky na obdobie krízovej situácie, Evid. zn. Log-2-2.

⁶⁾ § 4 odsek 1 zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

⁷⁾ Čl. 1 odsek 4 ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.

⁸⁾ § 4 a § 11 písmeno a) zákona č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

- c) členenie, spôsob zabezpečenia, udržiavania a rozloženia zásob⁹⁾ v príslušných zásobovacích triedach (ZT)¹⁰⁾ a zabezpečenia služieb pre ozbrojené sily na zabezpečenie bojovej činnosti,
- d) systém a metodiku tvorby zásob a zabezpečenia služieb pre ozbrojené sily na zabezpečenie bojovej činnosti.³

1. PREHĽAD ZABEZPEČENIA POŽIADAVIEK OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY

V súlade s vojenským predpisom Log-2-2, ozbrojené sily spracovali a predložili na zodpovedné zložky Ministerstva obrany Slovenskej republiky (MO SR) do 31. marca 2017 dokument „*Návrh požiadaviek na dodávky materiálu a zabezpečenie služieb ozbrojených síl v období krízovej situácie*“ na príslušný kalendárny rok s výhľadom na ďalšie dva roky, ktorý vyplýva z dokumentu „*Straty, spotreba a plánovaná úhrada materiálu ozbrojených síl Slovenskej republiky v čase krízovej situácie*“. Požiadavka slúži ako podklad do obranného plánovania.

Prostredníctvom zložiek MO SR bol generálnemu štábu zaslaný dokument „*Vyhodnotenie zabezpečenia požiadaviek ozbrojených síl SR so stavom ku dňu 31. decembra 2017*“, č. SEMI-43/4-38/2018-OHM z 31. januára 2018, ktorý bol generálnym štábom ozbrojených síl posúdený a vyhodnotený. Z dokumentu vyplýva, že ozbrojené sily nie sú zabezpečené materiálom, výzbrojou a technikou v objeme **cca 2,493 mld. €**. Zároveň nie sú doplnené výzbrojou a technikou na tabuľky vojnových počtov, čím nie sú pripravené na plnenie úloh v požadovanom rozsahu podľa Zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách.

1.1 VYHODNOTENIE ZABEZPEČENIA POTRAVÍN A KRMIVA

Zásoby sa vytvárajú z PODAP a ddv (1 DOS = 1 PODAP a 1 ddv; 1 ddv sú 4 litre balenej pitnej vody). Nákup balenej pitnej vody sa realizuje len v prípade aktivácie deklarovanej jednotky. Zásoby špeciálneho vojenského proviantu sú obstarávané na základe požiadaviek jednotlivých útvarov pre stanovené ciele síl (deklarované jednotky), pre zabezpečenie výcviku v poli a zabezpečenie pohotovostných jednotiek.

Pre zabezpečenie plnenia úloh v období krízovej situácie sú zásoby zabezpečené zmluvou o budúcej zmluve. Požiadavky ozbrojených síl na zabezpečenie potravinami na 30 dní bojovej činnosti sú zabezpečené na 83,48%. Z dôležitých komodít nie je zabezpečená cibuľa a zemiaky, ostatné komodity potrebné na zabezpečenie prípravy stravy nie sú zabezpečené v požadovanej výške.

Stravovanie pre ozbrojené sily od vyhlásenia mobilizácie ozbrojených síl je zabezpečené na 94,70 %. Podľa prehľadu zabezpečenia požiadaviek OS SR č. SEMI-43/4-38/2018-OHM so stavom k 31.12.2017 požiadavky na stravovanie nie je zabezpečené stravovanie u nasledovných útvaroch:

Oproti predchádzajúcemu obdobiu vznikol deficit vo výške cca 1,37 mil. € nezabezpečením väčšiny komodít v požadovanej výške z dôvodu navyšovania TVP cca o 500 osôb per anno a neaktualizovaním zmluvných zabezpečení od roku 2015 s platnosťou na 3 roky.

⁹⁾ Slovenský obranný štandard 3680 AAP-6, Slovník termínov a definícií NATO (8. vydanie schválené 16. 12. 2016).

¹⁰⁾ NATO STANAG 2961 Zásobovacie triedy síl NATO-AAP-19(A) (oznámenie Úradu pre obrannú štandardizáciu, kodifikáciu a štátne overovanie kvality uverejnené v čiastke 43/2012 Vestníka Ministerstva obrany Slovenskej republiky).

Tabuľka 1 Vyhodnotenie zmluvného zabezpečenia požiadaviek OS SR podľa Prehľadu zabezpečenia požiadaviek v ZT I – Potraviny a krmivo

Skupina a podskupina materiálu	Zabezpečenie
mäso	86,67%
tvrdý príkrm	90,69%
jedlé tuky a oleje	88,36%
prísady	88,36%
pekárenské výrobky	89,36%
zelenina	66,27%
ovocie	78,03%
mliečne výrobky	89,34%
pochutiny a iné potraviny	92,15%
špeciálny vojenský proviant	85,01%
prostriedky na zabezpečenie osobnej hygieny	98,98%
SPOLU	83,48%

Zdroj: Vlastné spracovanie

1.2 VYHODNOTENIE ZABEZPEČENIA LEKÁRSKÝCH A VETERINÁRNYCH PRÍPRAVKOV

Ozbrojené sily disponujú zásobami liekov vo výške cca 0,66 mil. €, z toho na zabezpečenie liekov pre vyčlenené sily 0,39 mil. €. Zásoby liekov pre vyčlenené sily sú vytvorené na 30 dní bojovej činnosti vo výške 78% v položkách sortimentu podľa nomenklatúry normy.

Pre rozvinuté ozbrojené sily pre úroveň starostlivosti ROLE I a základnú výbavu sú vytvorené a zmluvne zabezpečené zásoby liekov na 30 dní činnosti vo výške 56% položiek podľa nomenklatúry normy, pre úroveň starostlivosti ROLE II sú zmluvne zabezpečené zásoby liekov na 30 dní činnosti v položkách sortimentu podľa nomenklatúry normy 53%.

Zásoby zdravotníckeho materiálu ZT I iného ako lieky pre rozvinuté ozbrojené sily pre úroveň starostlivosti ROLE II sú vytvorené a zabezpečené na 30 dní činnosti vo výške 0%.

Tabuľka 2 Vyhodnotenie zmluvného zabezpečenia požiadaviek OS SR podľa Prehľadu zabezpečenia požiadaviek v ZT I – Lekárske a veterinárne prípravky, ďalší materiál

Skupina a podskupina materiálu	Zabezpečenie
IPZOJ	0,00%
NPL antidota	0,00%
lieky	55,84%
krvné deriváty	0,00%
laboratórne diagnostické látky, činidlá, testovacie súpravy a vybavenia	0,00%
veterinárne liečivá	0,00%
identifikačné laboratória	0,00%
SPOLU	39,80%

Zdroj: Vlastné spracovanie

K zabezpečeniu predpísanej výšky lekárskeho a veterinárneho prípravkov je potrebné vyčleniť 12,71 mil. €.

1.3 VYHODNOTENIE ZABEZPEČENIA VÝZBROJE A NÁHRADNÝCH DIELCOV

Ozbrojené sily disponujú výzbrojou a náhradnými dielcami na zabezpečenie operačnej pripravenosti síl (schopnosť veliteľstva, jednotky, zbraňového systému alebo výzbroje plniť úlohy alebo funkcie, pre ktoré sú určené alebo začlenené do organizačnej štruktúry) vo výške 79,4%.

Požiadavky ozbrojených síl sú zabezpečené na 3,25% zmluvnými dodávateľmi. Zbrane a zbraňové systémy, bojová pásová a kolesová techniku, letecká technika a technika PVO nie je zabezpečená.

Požiadavky ozbrojených síl doplnenie chýbajúceho množstva náhradných dielcov na obdobie krízovej situácie nie sú zabezpečené. K zabezpečeniu predpísanej výšky výzbroje a náhradných dielcov je potrebné vyčleniť **cca 1,8 mld. €**.

1.4 VYHODNOTENIE ZABEZPEČENIA VÝSTROJA

Zásoby na prechod zo stavu bezpečnosti na vojnový stav a vojnu sú v útvaroch a zariadeniach ozbrojených síl vytvorené na cca 71%. Výstroj, ktorý je uložený v mobilizačných doplnkoch je zastaraný a nespĺňa súčasné požiadavky. V uložení prioritne chýbajú poľné rovnošaty, obuv, trička, prostriedky individuálnej protichemickej ochrany jednotlivca a prostriedky balistickej ochrany jednotlivca. V zásobách určených pre pešie prápory sú uložené poľné rovnošaty vz. 85, ktoré nutne vyžadujú obmenu.

Zásoby na vedenie priamej bojovej činnosti sú v útvaroch a zariadeniach ozbrojených síl vytvorené na cca 59% Centrálné zásoby sú čiastočne obmieňané za materiál novších druhov a výrobných ročníkov po prijatí materiálu z výroby.

Požiadavky ozbrojených síl na obdobie krízovej situácie sú **zabezpečené na 14,08%**. **Spotrebu** jednotlivých výstrojových súčiastok **počas vedenia bojovej činnosti nebude možné uhrádzať**. K zabezpečeniu predpísanej výšky výstroja je potrebné vyčleniť **cca 31 mil. €**.

1.5 VYHODNOTENIE ZABEZPEČENIA ZDRAVOTNÍCKEJ TECHNIKY

Zo zdravotníckej techniky na zabezpečenie požiadaviek ozbrojených síl nie sú z rozhodujúcich druhov techniky zabezpečené odsunové vozidlá terénne a cestné bez balistickej ochrany, čo by ovplyvnilo zabezpečenie odsunu ranených z miesta vedenia bojovej činnosti a poskytnutie lekárskej pomoci na úrovni ROLE 1.

Požiadavka na techniku na doplnenie ROLE 2E a 2. Inf. poľnej nemocnice typu Z nie je zabezpečená. Na zabezpečenie predpísanej výšky zdravotníckej techniky je potrebné vyčleniť **cca 31,66 mil. €**.

1.6 VYHODNOTENIE ZABEZPEČENIA PHM

Požiadavky ozbrojených síl na motorové palivá sú zabezpečené na 100% a oleje, mazivá, prevádzkové a špeciálne kvapaliny sú zabezpečené na 99,99%. V skladových zásobách sú vytvorené iba pohyblivé zásoby PHM pre deklarované jednotky.

1.7 VYHODNOTENIE ZABEZPEČENIA KONŠTRUKČNÉHO A VŠEOBECNÉHO MATERIÁLU

Predpísané zásoby ozbrojených síl sú zabezpečené v kvantitatívnom vyjadrení (v DOS) na 55%. Nízke percento zabezpečenia materiálom je spôsobené hlavne nedostatkom:

- chemikálií a chemických výrobkov,

- odmorovacích zmesí,
- maskovacích prostriedkov,
- máp,
- nábytku a zariadení do poľa.

Tabuľka 3 Vyhodnotenie zmluvného zabezpečenia požiadaviek OS SR podľa prehľadu zabezpečenia požiadaviek v ZT IV – Konštrukčný a všeobecný materiál

Skupina a podskupina materiálu	Zabezpečenie
Čistiace prostriedky	0,00%
Obalový materiál	0,00%
Hutnícky materiál	0,00%
Drevná hmota a polotovary z dreva	100,00%
Odmorovacie zmesi	10,00%
Chemikálie a chemické výrobky	3,00%
Papier a obálky	56,00%
Mapy	60,00%
Hasiace látky	0,00%
SPOLU	25,37%

Zdroj: Vlastné spracovanie

Pre zabezpečenie plnenia úloh krízovej situácie je deficit zásob konštrukčného a všeobecného materiálu v ozbrojených silách **cca 5,8 mil. €**.

1.8 VYHODNOTENIE ZABEZPEČENIA ZDRAVOTNÍCKEHO MATERIÁLU

Ozbrojené sily disponujú zásobami zdravotníckeho materiálu vo výške **cca 653 tis. €**. Z toho na zabezpečenie zdravotníckeho materiálu pre vyčlenené sily **0,39 mil. €**. Zásoby spotrebného zdravotníckeho materiálu pre deklarované sily sú vytvorené na 30 dní bojovej činnosti vo výške 40% v položkách sortimentu podľa nomenklatúry.

Pre úroveň starostlivosti ROLE I a základnú výbavu sú vytvorené a zabezpečené zásoby spotrebného zdravotníckeho materiálu na 30 dní činnosti vo výške 22% v položkách sortimentu podľa nomenklatúry normy a pre úroveň starostlivosti ROLE II sú zmluvne zabezpečené zásoby spotrebného zdravotníckeho materiálu na 30 dní bojovej činnosti vo výške 2,4% v položkách sortimentu podľa nomenklatúry. Pre zabezpečenie plnenia úloh krízovej situácie je deficit zásob zdravotníckeho materiálu v ozbrojených silách **cca 9,2 mil. €**. Požiadavky ozbrojených síl sú zabezpečené na 1,30%.

1.9 VYHODNOTENIE ZABEZPEČENIA MUNÍCIE

Predpísané zásoby sú zabezpečené v kvantitatívnom vyjadrení (v DOS) na 77%, čo však vo finančnom vyjadrení predstavuje zabezpečenie len na 37%. Nízke zabezpečenie munície na vo finančnom vyjadrení je spôsobené hlavne nedostatkom menej početnej, ale o to finančne nákladnejšej munície:

- letecké protiletadlové rakety 5V55R,
- protiletadlové komplety 9M39M IGLA,
- protitankové strely 9M113M Konkurs,
- delostrelecká munícia 155 mm a
- mínometná munícia 81-OF-M.

Tabuľka 4 Vyhodnotenie zmluvného zabezpečenia požiadaviek OS SR podľa Prehľadu zabezpečenia požiadaviek v ZT V – Munícia

Skupina a podskupina materiálu	Zabezpečenie
Malokalibrové strelivo a náboje	100,00%
Granáty	85,71%
Veľkokalibrové náboje	100,00%
Protitankové rakety	0,00%
Protiletadlové rakety	0,00%
Ženijné prostriedky	100,00%
Letecké rakety	0,00%
Neriadené rakety	0,00%
Protiletadlové rakety	0,00%
SPOLU	42,86%

Zdroj: Vlastné spracovanie

Celkový deficit zásob na obdobie krízovej situácie vo finančnom vyjadrení predstavuje **632,2 mil. €**. Požiadavky ozbrojených síl sú zabezpečené na 42,86%.

2. POSÚDENIE RIZÍK NA OPERAČNÉ SPÔSOBILOSTI OZBROJENÝCH SÍL

Rizikovými oblasťami pre splnenie úloh stanovených v období krízovej situácie sú doplnenie výzbroje, techniky a materiálu na tabuľky počtov, nízka prevádzkyschopnosť techniky, doplnenie ostatného materiálu a zásob. V súlade s predloženým prehľadom zmluvného zabezpečenia pretrvávajú najväčšie riziko spočívajúce v neschopnosti hospodárskej mobilizácie zabezpečiť z národných zdrojov hlavnú bojovú výzbroj, techniku a špeciálny materiál. Tento stav má dopady najmä na schopnosť zabezpečenia techniky a materiálu pre mobilizované jednotky ako i jej obmenu. Vedenie bojovej činnosti bude obmedzené iba na možnosť využitia súčasnej výzbroje bez možnosti doplnenia jej strát.

V súčasnej dobe sa neustále prehľbujú dopady na technický stav výzbroje a techniky z dôvodu neobstarávania ND, revízií a zabezpečenia opráv mimovojskovým spôsobom. Uvedené skutočnosti sa značne prejavujú pri vytváraní účelových zoskupení v rámci tvorby cieľov síl, prípadne pri zabezpečovaní deklarovaných jednotiek, kedy je potrebné vyskladať zo všetkej dostupnej techniky a výzbroje stanovený počet bojaschopnej techniky. Pokiaľ sa nepodarí zvrátiť súčasný stav, bude plnenie úloh silami a prostriedkami pozemných síl neudržateľné v stále väčšom spektre spôsobilostí a stále vo väčšom rozsahu bude ovplyvňovať aj bežný život a výcvikové aktivity.

Problémovou oblasťou je dopĺňovanie na príslušné výstrojné normy, nedostatkovými komoditami sú najmä balistické prilby, nepriestrelné vesty, ochranné masky, ochranné protichemické odevy, filtre a podobne, ktoré sú po dobe životnosti, nepremokavý odev, trička. Chýbajúce výstrojné súčiastky základnej výbavy nie je možné doplniť, nakoľko sa potrebný materiál nenachádza v zásobách ozbrojených síl.

Medzi ďalšie riziká patrí nedoplnenie materiálu RCHBO, čím prichádzajú pozemné sily o schopnosť zabezpečenia odmorovania a dekontaminácie osôb, techniky, výzbroje a výstroje a takisto nebude v plnej miere zabezpečená detekcia otravných látok všetkých druhov.

Stav zabezpečenia zdravotníckeho materiálu na obdobie krízovej situácie neumožňuje poskytovanie zdravotníckych úkonov na požadovanej úrovni a rozsahu, čo môže mať za následok ohrozenie zdravia a životov vojakov pri nasadení v období krízovej situácie.

V oblasti vedenia výcviku a bojovej činnosti sa najväčším nedostatkom (rizikom) javí nedoplnenosť jedného z hlavných druhov munície pozemných síl – protitankových riadených

striel (9M113, 9M113M – KONKURZ), ako aj munície do novozavedených ručných zbraní (9-Pi LUGER). Vzhľadom na nedoplnenosť munície dochádza k znižovaniu bojaschopnosti jednotiek ozbrojených síl a ich plnohodnotnej pripravenosti na plnenie úloh pri zabezpečení obrany územia SR v prípade krízovej situácie.

Dlhodobé nevyčleňovanie finančných prostriedkov na tvorbu zásob, ani v rámci účelových prvkov, prinieslo v oblasti zabezpečovania operačnej pripravenosti síl značné riziko, ktoré sa vzhľadom na hromadenie problémov od roku 2001 nedá vyriešiť v krátkom časovom období. **Riešenie súčasného stavu vyžaduje prijatie zásadných rozhodnutí a zvolenie nových prístupov, ktoré podporia riešenie situácie z dlhodobého hľadiska.**

Pri súčasnom stave nie je možné z dlhodobého hľadiska zabezpečovať všetky deklarované príspevky v súčasnom rozsahu. V prípade nasadenia akéhokoľvek deklarovaného príspevku nie je zabezpečené jeho udržanie do 180 dní. Účelové prvky nie sú finančne kryté, čím je otázne ako budú dopĺňané zásoby v prípade nasadenia deklarovaných príspevkov.

Výcvik a účasť ozbrojených síl na medzinárodných cvičeniach je stále problematickejšie zabezpečiť nakoľko technický stav výzbroje, techniky a zabezpečenie ďalších potrebných komodít nie je podporené finančnými zdrojmi a uzatvorenými zmluvnými vzťahmi na dodávky požadovaného materiálu.

ZÁVER

Zo spracovanej analýzy vyplýva, že sa podarilo zabezpečiť časť požiadaviek ozbrojených síl na obdobie krízovej situácie zmluvným zabezpečením, avšak reálny stav zásob sa vplyvom nedostatočného financovania a neefektívneho obstarávania tovarov a služieb neustále zhoršuje.

Slovenská republika sa stala vstupom do NATO súčasťou systému kolektívnej obrany a bezpečnosti ako piliera transatlantickej bezpečnosti a stability a prijatím za člena Európskej únie získala záruky politickej a ekonomickej stability, ako aj možnosť aktívne sa podieľať na formovaní, plnení a posilňovaní Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky.¹¹

V súčasnosti preferovaný trend rezortu obrany znížiť reálnu výšku držaných zásob na minimum a pokiaľ možno, čo najviac zásob zabezpečiť zmluvami o uzatvorení budúcich zmlúv, vo finančnom vyjadrení možno zabezpečiť nižšie náklady na skladovanie, prepravnú kapacitu, personál, ale určite nezvýši operačnú pripravenosť a schopnosť okamžitej reakcie ozbrojených síl na zhoršenie sa bezpečnostnej situácie prípadne nutnosť zaručenia obrany štátu. Súčasnú bezpečnostnú prostredie vo svete a v susediacich štátoch by nás malo skôr nútiť k príprave na ďalšie zhoršovanie bezpečnostného prostredia a tým pádom aj k zvýšeniu operačnej pripravenosti ozbrojených síl.

Dosiahnutá úroveň zásob ozbrojených síl nezodpovedá potrebám pre plnenie úloh zaručovania obrany štátu podľa platnej legislatívy (napr.: Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu, Zákon 321/2002 o zbrojených silách Slovenskej republiky). V ďalšom období je potrebné zamerať úsilie na odstránenie a zníženie poukázaných rizík a dopadov nielen na úrovni ozbrojených síl, ale aj zložiek ministerstva obrany SR, respektíve ďalších rezortov štátu.

Bezpečnostné prostredie bude aj v budúcnosti charakterizované predovšetkým rastúcou komplexnosťou, vysokou dynamikou zmien a vzájomnou previazanosťou politických, vojenských a ekonomických faktorov. Tieto vplyvy sa budú rovnako premietat' aj do zmien v koncepcii efektívnej realizácie obranného plánovania a projektovania.¹²

¹¹ BREZULA, J. Prvky obrannej infraštruktúry a ich vedenie v ústrednej evidencii.

¹² ŠKOLNÍK, M., BELAN, L. Obranné plánovanie, s. 7.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BREZULA, Ján. 2017. *Prvky obrannej infraštruktúry a ich vedenie v ústrednej evidencii*. In *Zborník vedeckých a odborných prác „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017“*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2017, s. 32 – 37. ISBN-978-80-8040-551-09.
- BREZULA, Ján. 2018. *Legislation and Management of Cyber Security in the Slovak Republic*. In *Security Forum 2018. Conference Proceedings*. Banská Bystrica : Interpolis, 2018, s. 14 – 21. ISBN 978-80-972673-6-0.
- Návrh požiadavky na dodávky materiálu a zabezpečenie služieb ozbrojených síl v období krízovej situácie na rok 2017 s výhľadom na ďalšie dva roky*, č. p.: ŠbPO-V-50/2017 z 31. marca 2017.
- Obranná stratégia Slovenskej republiky z 23. septembra 2005.
- ŠKOLNÍK, Miroslav, BELAN, Ľubomír. *Obranné plánovanie. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR*. 1. vydanie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 189 s. ISBN 978-80-8040-522-9.
- ŠKOLNÍK, Miroslav., TREBULA, Martin. 2016. *Tvorba a udržiavanie zásob materiálu leteckva a protivzdušnej obrany pre čas krízovej situácie v ozbrojených silách Slovenskej republiky*. In *Košická bezpečnostná revue 2/2016*. Košice : Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2016, s. 397-403. ISSN 1338-4880.
- TREBULA, Martin. *Metódy optimalizácie materiálového manažmentu aplikovateľné v podmienkach vzdušných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky*. In *Zborník vedeckých a odborných prác „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016“*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2016, s. 615. ISBN 978-80-8040-534-2.
- Uznesenie Vlády Slovenskej Republiky č. 435 z 26. septembra 2016 k návrhu stanovenia výšky zásob materiálu používaného v ozbrojených silách Slovenskej republiky na zabezpečenie bojovej činnosti ozbrojených síl.
- Vojenský prepis o systéme a metodike tvorby zásob a zabezpečení služieb pre ozbrojené sily Slovenskej republiky na obdobie krízovej situácie*. Evid. zn. Log-2-2.
- Vyhodnotenie zabezpečenia požiadaviek ozbrojených síl SR za rok 2017 so stavom ku dňu 31. decembra 2017*, č.: SEMI-43/4-38/2018-OHM z 31. januára 2018.

Ing. Martin MARCHEVKA

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

martin.marchevka@gmail.com

VÝZNAM PRÁVA VO VZDELÁVACOM PROCESE KADETOV AKADÉMIE OZBROJENÝCH SÍL GEN. M. R. ŠTEFÁNKA

THE IMPORTANCE OF LAW IN THE EDUCATION PROCESS CADETS ON THE MILITARY ACADEMY OF GEN. M. R. ŠTEFÁNIK

Tomáš MARTAUS

ABSTRACT

The author deals with the justification of the teaching of legal disciplines in the process of cadets education on the Military Academy of Gen. M. R. Štefánik, and at the same time posting the catalog of basic legal services necessary for the qualified performance of the state service for professional soldiers of the Slovak Republic. The importance of individual legal sectors for professional soldiers also justifies examples for the application of legal norms to the basic laws of these legal sectors.

Keywords: law, legal sector, professional soldier of the Slovak Republic

ÚVOD

Právo, ako súbor objektívne podmienených všeobecne záväzných pravidiel spoločenského správania, vyjadrených v štátom stanovenej alebo uznanej forme, ktoré sú vynúiteľné štátnou mocou, možno radiť medzi subkategóriu skupiny spoločenských noriem. To, čo však z akéhokolvek pravidla spoločenského správania (spoločenskej normy) robí normu právnou, je jej vynúiteľnosť štátnou mocou. Teda jej schopnosť, donútiť adresáta právnej normy konať spôsobom, ktorý táto norma priamo predpokladá aj proti jeho vôli. Ide o nesmierne kvalifikovanú vlastnosť spoločenskej normy, ktorá sa opiera o štátnu moc a jej vlastnosti, akými je najmä jej zvrchovanosť, výlučnosť a oddelenosť od obyvateľstva. Spomedzi spoločenských noriem je to tak jedine právná norma, ktorá prostredníctvom nepriameho (hrozba sankciou, sankcia) alebo priameho (vlastný výkon povinnosti) štátneho donútenia dokáže zabezpečiť svoje rešpektovanie. Naproti tomu, napríklad pri nedodržaní noriem etických, okrem nanajvyš spoločenského odsúdenia vybranej viac či menej vysoko morálnej skupiny obyvateľstva, nehrozí adresátovi tejto normy žiaden relevantný postih, ktorý by ho nútil k rešpektovaniu tejto normy. Rovnako je tomu v prípade technických noriem, pri ktorých jediným trestom za ich nerešpektovanie je vlastné zničenie spotrebiča, či vo svetskom prostredí je tomu podobne aj v prípade nerešpektovania náboženských noriem (napr. povinnosť svätiť sviatočné dni).

Dopad právnych noriem na reguláciu spoločenských vzťahov je preto v dôsledku svojej reálnej sily, krytej donucovacou štátnou mocou, nezastupiteľný. O to viac, že v dnešnom svete mimoprávne regulátory spoločenských vzťahov, akými sú morálka, svedomie, náboženské presvedčenie, obchodnícka či stavovská česť, profesionalita a pod. akoby definitívne zlyhali. Dlžník bez hrozby exekúcie svoj dlh veriteľovi nesplní riadne a včas; bez sankcií obchodnej inšpekcie nedostane spotrebiteľ kvalitný tovar; bez právoplatného rozsudku sa sused susedovi či synovec tete neospravedlní a nebuť začatého trestného konania, deti odkázané výživou na svojho otca zostanú bez prostriedkov na jej zabezpečenie.

V dôsledku uvedeného sme tak svedkami hypertrofie právnych noriem, kedy je neuvetel'ne ťažké nájsť oblasť spoločenských vzťahov, ktorá by nebola regulovaná právnymi normami. Odraz situácie možno vidieť i vo vzniku množstva nových samostatných právnych odvetví, schopných autonómnej existencie.

1. VÝZNAM PRÁVA PRE PROFESIONÁLNEHO VOJAKA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Pokiaľ ide o oblasť ozbrojených síl, s ohľadom na ich moc a legitímne úlohy v demokratickom a právnom štáte, ako aj vzhľadom na ich vzťah voči štátu a štátnej moci, je potreba regulácie spoločenských vzťahov v oblasti ozbrojených síl nesmierne potrebná. Z uvedených príčin je preto akýkoľvek ozbrojený zbor v štáte budovaný na prísnej regulácii spoločenských vzťahov založených na pyramidálnej hierarchii, viacsektorovej kontrole, kvalifikovanej miere zodpovednosti, apolitickosti. Ozbrojené sily tak predstavujú vysoko špecifický prvok v štáte, čo musí zohľadňovať i právny poriadok daného štátu pri úprave spoločenských vzťahov právom.

V súvislosti s výkonom štátnej služby profesionálneho vojaka je preto profesionálny vojak priamo konfrontovaný s niekoľkými právnymi odvetviami, ktoré ustanovujú rozsiahly katalóg práv a povinností prislúchajúcich príslušníkom ozbrojených síl.

2. TEÓRIA PRÁVA, ÚSTAVNÉ PRÁVO SLOVENSKEJ REPUBLIKY A MEDZINÁRODNÉ PRÁVO

Pokiaľ ide o oblasť teórie práva, tá so svojimi metódami výkladu právnych noriem a klasifikáciou týchto noriem predstavuje základ pre aplikáciu akejkoľvek platnej a účinnej právnej normy, ako aj predpoklad pre spoznanie základných stavebných prvkov v právnych vzťahoch, akými je samotná právna norma, právny poriadok, právny predpis, individuálny právny akt, či prameň práva, ako aj ich vzájomných vzťahov.

V súvislosti s ústavným právom je nevyhnutné poukázať predovšetkým na Ústavu Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., ktorá s ohľadom na svoju matériu, no i po stránke formálnej, stojí na vrchole právneho poriadku Slovenskej republiky, v dôsledku čoho ovplyvňuje celý jeho charakter a jeho podobu. Ústava Slovenskej republiky prostredníctvom zakotvenia základného charakteru štátu ako „*zvrchovaného, demokratického a právneho štátu*“ (čl. 1 ods. 1 Ústavy SR) predurčuje i charakter Ozbrojených síl Slovenskej republiky a model ich budovania na právnych a demokratických zásadách. Rovnako tak zakotvuje i postavenie Ozbrojených síl Slovenskej republiky v štáte, ich vzťah k jednotlivým zložkám štátnej moci a vplyvu týchto zložiek na fungovanie Ozbrojených síl Slovenskej republiky (najmä čl. 86, čl. 102, čl. 105, čl. 119 Ústavy SR), ako aj rozsah legitímnych obmedzení základných práv a slobôd príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky (čl. 18, čl. 37 Ústavy SR).

Pre plnenie úloh Ozbrojených síl Slovenskej republiky je spomedzi prameňov ústavného práva významným i ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu, legálne zakotvujúci definíciu Ozbrojených síl Slovenskej republiky (čl. 1 ods. 6 ústavného zákona) a predovšetkým rozsah obmedzenia základných práv a slobôd v súvislosti s plnením úloh Ozbrojených síl Slovenskej republiky v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného a núdzového stavu.

Pokiaľ sa na tomto mieste zaoberáme ústavnými normami ovplyvňujúcimi výkon štátnej služby profesionálneho vojaka Slovenskej republiky, nemožno opomenúť ani dôsledky čl. 1 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, v zmysle ktorého „*Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky.*“ V dôsledku citovaného je právne významným vo vzťahu k výkonu štátnej služby profesionálneho vojaka i medzinárodné právo verejné, predovšetkým medzinárodné humanitárne právo, upravujúce medzinárodné pravidlá, ktoré v dobe ozbrojeného konfliktu chránia osoby, ktoré sa priamo nezúčastňujú na vojnových konfliktoch (civilisti, zranení, zdravotníci, obeť), a zároveň obmedzuje spôsoby a prostriedky používané na vedenie vojny.

3. SPRÁVNE PRÁVO HMOTNÉ A PROCESNÉ

V oblasti správneho práva hmotného, typického svojou roztrieštenosťou je spomedzi prameňov správneho práva podstatným predovšetkým zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky, upravujúci „*postavenie základných zložiek Ozbrojených síl Slovenskej republiky, ich úlohy a ich použitie, riadenie, velenie a kontrolu ozbrojených síl, mobilizáciu ozbrojených síl a prípravu ozbrojených síl, ďalej vymedzujúci vojenskú zbraň a vojenský zbraňový systém a upravujúci ich použitie, ako aj použitie donucovacích prostriedkov, medzinárodnú spoluprácu ozbrojených síl a vyslanie ozbrojených síl mimo územia Slovenskej republiky,*“¹ zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy (tzv. veľký kompetenčný zákon), pokiaľ ide o postavenie Ministerstva obrany Slovenskej republiky ako ústredného orgánu štátnej správy a zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorého materiál je natoľko komplexnou, že presahuje i oblasť správneho práva a pomerne ucelene a dôsledne sa venuje i pracovnému právu vo spektre štátnej služby profesionálnych vojakov. Rovnako nemožno opomenúť ani zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky zakotvujúci úlohy ozbrojených síl a štátnych orgánov, obcí, vyšších územných celkov či fyzických a právnických osôb v súvislosti s prípravou na obranu štátu.

Ako zákony patriace do oblasti správneho práva je pochopiteľne potrebné klasifikovať i celý rad osobitných zákonov viažucich sa k jednotlivým odbornostiam, ako je napríklad zákon č. 198/1994 Z. z. o Vojenskom spravodajstve či zákon č. 124/1992 Zb. o Vojenskej polícii.

Pochopiteľne, v oblasti správneho práva je potrebná znalosť i bohatej skupiny právnych predpisov vykonávajúcich už vyššie uvedené zákony.

Postup, v ktorom veliteľ² rozhoduje o právach a povinnostiach v oblasti verejnej správy (správy veci verejných a vo verejnom záujme), je v zmysle § 1 ods. 1 zákona č. 71/1967 Zb. (správny poriadok) potrebné klasifikovať ako správne konanie a samotného veliteľa ako správny orgán. Vznik, zmena či zánik služobného pomeru profesionálneho vojaka, disciplinárne konanie vedené voči príslušníkovi Ozbrojených síl Slovenskej republiky či priestupkové konanie preto predstavujú jednotlivé typy správnych konaní, upravených osobitnými právnymi predpismi, v drvivej väčšine vylučujúcich priame subsidiárne uplatnenie správneho poriadku. Nakoľko však právo Slovenskej republiky je súčasťou i európskeho právneho systému, je potrebné, aby každé rozhodnutie správneho orgánu vydané bez ohľadu na skutočnosť

¹ § 1 zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky

² § 8 zákona č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

či sa naň správny poriadok vzťahuje alebo nie, rešpektovalo všeobecné pravidlá správneho práva, teda i zásady a princípy vyjadrené práve v správnom poriadku³.

V prípadoch, v ktorých účastník konania po vyčerpaní opravných prostriedkov v správnom konaní, považuje proces rozhodovania alebo samotné rozhodnutie správneho orgánu – veliteľa rozhodujúceho v jeho veci za nezákonné či nesprávne, ja takýto účastník správneho konania oprávnený žiadať všeobecný súd Slovenskej republiky o preskúmanie zákonnosti rozhodovania veliteľa, a to prostredníctvom ustanovení Správneho súdneho poriadku č. 162/2015 Z. z.. V takomto prípade sa tak žalovaným, procesnou stranou správneho súdneho konania, stáva správny orgán, ktorý o právach a povinnostiach účastníka konania rozhodoval. Znalosť procesných noriem vyjadrených v Správnom súdnom poriadku je preto nevyhnutným predpokladom pre účinnú obranu žalobou napádaného rozhodnutia správneho orgánu.

Podľa § 151 ods. 2 zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov č. 281/2015 Z. z. prerokúva priestupky profesionálneho vojaka veliteľ. I keď ods. 3 toho istého paragrafu proces vyvodzovania administratívnej zodpovednosti upravuje prostredníctvom analogického uplatnenia ustanovení zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov upravujúcich disciplinárne konanie, hmotnoprávnu oblasť priestupkového práva je potrebné čerpať práve zo zákona o priestupkoch č. 372/1990 Zb.. Najmä otázku klasifikácie priestupku, okolností vylučujúcich protiprávnosť skutku, predpoklady zodpovednosti za priestupky, no pochopiteľne i samotné početné skutkové podstaty priestupkov, ktoré je však nutné nachádzať i v ďalších osobitných zákonoch z oblasti verejnej správy.

V prípade vyvodzovania zodpovednosti za priestupky či iné správne delikty je vo svetle aktuálnej rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva, Rady Európy, Ústavného súdu Slovenskej republiky a Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, nutné dbať i o uplatňovanie procesných zásad typických pre trestné právo a teda i pre vyvodzovanie zodpovednosti za spáchané trestné činy,⁴ v dôsledku čoho je znalosť procesných trestnoprávných zásad vyjadrených v Trestnom poriadku č. 301/2005 Z. z. potrebná i v prípade administratívneho trestania.

4. TRESTNÉ A OBČIANSKE PRÁVO

Nakoľko však jednou z podmienok pre prijatie občana do štátnej služby profesionálneho vojaka je v zmysle § 16 ods. 1 písm. f) zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov č. 281/2015 Z. z. aj bezúhonnosť, ako aj s ohľadom na osobitnú kategóriu trestných činov vojenských, zakotvených v jedenástej hlave Trestného zákona č. 300/2005 Z. z., je pre absolventov akadémie ozbrojených síl žiaducou nie len znalosť Trestného poriadku, ale i základná

³ Bližšie: Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 8Sžo/182/2009 zo dňa 30. 9. 2010; Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Sžo/37/2009 zo dňa 2. 2. 2010

⁴ „Najvyšší súd Slovenskej republiky zastáva názor, že trestanie za správne delikty (priestupky, správne delikty právnických osôb a správne delikty fyzických osôb) musí podliehať rovnakému režimu ako trestný postih za trestné činy. Je preto nevyhnutné poskytnúť záruky a práva, ktoré sú zakotvené v trestnom zákone a trestnom poriadku nielen obvinenému z trestného činu, ale aj subjektu, voči ktorému je vyvodzovaná administratívno-právna zodpovednosť, čo napokon vyplýva aj zo zásady č. 6 odporúčania o správnych sankciách, podľa ktorej je nevyhnutné v rámci správneho konania vo veciach správnych sankcií, podľa ktorej je nevyhnutné v rámci správneho konania vo veciach správnych sankcií poskytovať okrem záruk spravodlivého správneho konania v zmysle rezolúcie (77)31 aj pevne zavedené záruky v trestnom konaní.“ (Rozsudok Najvyššieho súdu zo dňa 29. novembra 2012, sp. zn. 5Sžf/85/2011).

znalosť trestnoprávnej zodpovednosti, klasifikácie trestných činov, ako aj znakov skutkových podstat trestných činov, spoločne upravených Trestným zákonom č. 300/2005 Z. z..

Z oblasti občianskeho práva je pre každého účastníka právneho vzťahu jednou z potrebných schopností, bezpochyby, schopnosť posúdiť platnosť či prípadnú neplatnosť právneho úkonu. Uvedené je možné len v prípade, ak adresát právnych noriem dokáže rozlíšiť právny úkon od aktu aplikácie práva či právnej udalosti a pozná kvalitatívne požiadavky platnosti právneho úkonu vyjadrené v § 37 až § 40 Občianskeho zákonníka č. 40/1964 Zb.. Napríklad len taká dohoda, je jedným z právnych úkonov, ktorý patrí medzi najčastejšie právne úkony upravené zákonom o štátnej službe č. 281/2015 Z. z. (napr. dohoda o úhrade nákladov vynaložených na naturálne a finančné zabezpečenie základného vojenského výcviku, dohoda o umožnení získania vysokoškolského vzdelávania, dohoda o služobnej pohotovosti, atď.). Predpoklad pre jej platné uzavretie je i dôsledné rešpektovanie uvedených predpisov občianskeho práva, ktorých elementárne ovládanie umožňuje predísť zneplatneniu právneho úkonu či založeniu sporu o jeho platnosť.

Význam poznania trestného práva možno napokon nachádzať aj v prípade prevencie pred extrémizmom v ozbrojených silách, ktorý získava na aktualite práve v ostatnom období. „*Extrémizmus v akejkoľvek podobe predstavuje spoločenské zlo.*“⁵ Toto zlo je však ďaleko nebezpečnejším práve v prostredí ozbrojených a vycvičených skupín, legálne využívaných na uplatňovanie svojej neúprosnej sily. V dôsledku uvedeného je preto potrebné vo výchovno-vzdelávacom procese formovať kadeta Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika spôsobom, ktorý v ňom vytvorí rezistenciu voči extrémizmu a jeho protispoločenským prejavom.

5. PRACOVNÉ PRÁVO A PRÁVO SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA

Napokon ako kľúčovú potrebu naprieč základnými odvetviami práva možno považovať potrebu znalosti základov pracovného práva, ktoré je v prípade profesionálnych vojakov pomerne rozsiahlo upravené v samotnom zákone o štátnej službe profesionálnych vojakov č. 281/2015 Z. z., ktorý však súčasne odkazuje aj na priame uplatnenie viac než šesťdesiatich paragrafov Zákonníka práce č. 311/2001 Z. z.. Základné zásady pracovného práva, vznik, zmena a zánik pracovnoprávnych vzťahov a ich klasifikácia, platové náležitosti, prekážky na strane zamestnanca a na strane zamestnávateľa, sú bezpochyby, inštitúty pracovného práva, ktorých poznanie umožňuje subjektu pracovnoprávnych vzťahov efektívne uplatňovanie svojich práv, a súčasne umožňuje týmto subjektom právne účinným spôsobom vyvolávať želané následky v rámci vzniku, zmien či zániku pracovnoprávnych vzťahov a tým i predchádzať potenciálnym pracovnoprávnym súdnym sporom.

Význam pracovného práva nemá dopad výlučne len na právne vzťahy profesionálnych vojakov, ale i na civilný personál, ktorý sa v zmysle § 2 ods. 3 zákona o ozbrojených silách Slovenskej republiky č. 321/2002 Z. z. taktiež podieľa na plnení úloh Ozbrojených síl Slovenskej republiky a s ktorým profesionálny vojak tvorí rad pracovnoprávnych vzťahov.

Vzhľadom na dopad práva sociálneho zabezpečenia na majetkovú sféru profesionálneho vojaka v čase, kedy požíva osobitný právny status (výsluhový dôchodca, práce neschopná osoba, gravidná žena a pod.) je bezpochyby pre každého profesionálneho vojaka atraktívnym aj toto právne odvetvie, bezprostredne súvisiace s pracovným právom. Pokiaľ ide o prameň práva sociálneho zabezpečenia, po ktorom profesionálny vojak siahne v prípade

⁵ MAREK, J.-Extrémizmus a jeho prejavy v Európe a na Slovensku, PÚ OS SR Liptovský Mikuláš, 2018, 53 s. ISBN 978-80-89609-18-5.

úmyslu zistiť svoje majetkové, kompenzačné nároky pri vzniku situácie predpokladanej právom sociálneho zabezpečenia, bude ním zákon č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Schopnosť orientovať sa v ňom, tak bude určite vhodným predpokladom pre rešpektovanie či uplatňovanie subjektívnych práv profesionálneho vojaka Slovenskej republiky.

ZÁVER

Na základe uvedeného sa preto možno uchýliť ku konštatovaniu záveru, že ovládanie základov elementárnych právnych odvetví právneho poriadku Slovenskej republiky predstavuje *conditio sine qua non* zodpovedného výkonu štátnej služby profesionálneho vojaka Slovenskej republiky. Vyššie uskutočnený výpočet okruhov spoločenských vzťahov upravených právnymi normami, ktorých znalosť umožňuje riadny výkon štátnej služby profesionálneho vojaka, nemožno považovať za taxatívny, vyčerpávajúci, nakoľko už len z povahy samotného práva plynie, že znalosť žiadnej platnej a účinnej právnej normy nie je subjektu práva zbytočná. Už len napríklad tak bez znalosti obchodného práva a najmä klasifikácie podnikania, či daňového práva a základov záväzkového práva nemôže totiž profesionálny vojak reálne nadobudnúť predstavu príkladmo o tom, akých činností je v zmysle § 12 a nasl. zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov č. 281/2015 Z. z. povinný sa zdržať. Ak by sme preto začali ďalej skúmať vzájomné vzťahy vyššie necitovaných právnych odvetví a právnych predpisov s odvetviami a právnymi predpismi vyššie spomenutými, dospeli by sme k záveru, že hádam nieto oblasti spoločenských vzťahov, regulovanej právom, ktorá by neovplyvňovala aj výkon štátnej služby profesionálneho vojaka Slovenskej republiky. V procese výučby kadetov Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika je však zjavne nemožným sprostredkovať kadetom informácie o všetkých naznačených odvetviach práva, právnych predpisoch, o ich vzájomných vzťahoch a spôsobe ich uplatňovania. V dôsledku uvedeného tak vyššie uvedený výpočet základných právnych odvetví a ich nosných právnych predpisov predstavuje akúsi bazálnu demonštráciu práva upravujúceho spoločenské vzťahy v oblasti výkonu štátnej služby profesionálnych vojakov Slovenskej republiky.

Na záver je nutné napokon poukázať na podstatnú okolnosť v procese výučby právnych noriem, ktorá nemôže byť založená výlučne len na deskripcii právnych noriem vyjadrených v platných a účinných právnych predpisoch. Uvedené je totižto len jednou z rovín práva a to rovínou, na základe ktorej možno poznať to, čo právom je. Teda rovínou *de lege lata*. Právo však tvoria i ďalšie dve roviny, a to rovina určujúca ako sa právo vyjadrené v právnych predpisoch uplatňuje, teda rovina *de lege applicata* a napokon rovina práva, ktorá určuje aké by právo malo byť, teda rovina *de lege ferenda*.

V prípade pohľadu na právo v rovine *de lege applicata*, je potrebné venovať čas i rozhodovacej činnosti správnych orgánov, sústavy všeobecných súdov Slovenskej republiky, Ústavného súdu Slovenskej republiky ako aj medzinárodných organizácií, ktorých jurisdikciu uznala Slovenská republika. Pokiaľ ide o rovínou práva – *de lege ferenda*, tu je potrebné venovať sa doktrínalnym názorom, odporúčaniam a diskusiám ohľadom účelnej zmeny objektívneho práva Slovenskej republiky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- MAREK, J.-Extrémizmus a jeho prejavy v Európe a na Slovensku, PÚ OS SR Liptovský Mikuláš, 2018, 53 s. ISBN 978-80-89609-18-5.
Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 8Sžo/182/2009 zo dňa 30. 9. 2010

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Sžo/37/2009 zo dňa 2. 2. 2010
Rozsudok Najvyššieho súdu, sp. zn. 5Sžf/85/2011 zo dňa 29. 11. 2012
Zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky
Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

JUDr. Tomáš MARTAUS
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6
Email: tomas.martaus@aos.sk

NOVÝ PRÍSTUP K ROZVOJU JAZYKOVÝCH KOMPETENCIÍ DÔSTOJNÍKOV OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY V OPERÁCIÁCH MEDZINÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

A NEW APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF LANGUAGE COMPETENCES OF OFFICERS IN THE SLOVAK ARMED FORCES IN OPERATIONS OF INTERNATIONAL CRISIS MANAGEMENT

Lenka NAGYOVÁ

ABSTRACT:

The constantly changing security environment over recent years and the obligations of the Slovak Republic resulting from its membership in organizations of international crisis management have increased the importance of international and political position of the Slovak Republic and its degree of responsibility for global security. In line with this fact and with regard to a new direction of European education policy on the principle of life-long learning it is necessary to apply a new approach to the development of language competences of officers of the Armed Forces of the Slovak Republic.

Key words: global security, security environment, interoperability, life-long learning, language competences, new model of language learning

ÚVOD

Záujem o štúdium cudzích jazykov neustále narastá vzhľadom na euroatlantické smerovanie bezpečnostnej a obrannej politiky Slovenskej republiky. Naše členstvo v EÚ, NATO a ďalších medzinárodných organizáciách stavia do popredia záujem učenie sa cudzích jazykov ako nástroja na získavanie informácií, pričom sa zdôrazňuje nevyhnutnosť profesijne orientovanej výučby. V marci 2000 bol na zasadnutí Európskej komisie v Lisabone prijatý strategický cieľ, aby sa do roku 2010 Európska únia stala najdynamickejšou a najkonkurencieschopnejšou ekonomikou založenou na vedomostiach. Hlavným princípom, na ktorom je založená vzdelávacia politika krajín Európskej únie, je celoživotné vzdelávanie.

„Slovenská republika sa od 1. januára 2007 podieľa na plnení programu celoživotného vzdelávania, ktorý bol prijatý Rozhodnutím Európskeho parlamentu a Rady č. 1720/2006/ES 15. novembra 2006, a ktorý je jedným z najefektívnejších nástrojov spolupráce vo vzdelávaní v európskom kontexte.“¹ Členské štáty Európskej únie a tiež štáty európskeho hospodárskeho priestoru sa prostredníctvom účasti na tomto programe snažia o dosiahnutie cieľa stanoveného v Lisabonskej stratégii. Týmto cieľom je vytvoriť vyspelú znalostnú spoločnosť s trvalo udržateľným rozvojom. Uplatňovanie princípu celoživotného vzdelávania sa v súvislosti s ťažko predvídateľným vývojom bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky stáva čoraz naliehavejšou úlohou aj pre Ozbrojené sily Slovenskej republiky.

¹ Binderová, M. – Nováková, I.: Analýza jazykového vzdelávania ako súčasť celoživotného vzdelávania príslušníkov služby hraničnej polície v európskom kontexte. s. 6. Dostupné na: http://82.119.102.197:8080/webisnt/fulltext/clanky/PTaP20142/Analiza%20jazykoveho%20vzdelavania%20HCP_%20BINDEROV%20C3%81,M_%20NOV%20C3%81KOV%20C3%81,I.pdf

1. ZDÔVODNENIE POTREBY NOVÉHO PRÍSTUPU PRE ZABEZPEČENIE ADEKVÁTNYCH JAZYKOVÝCH KOMPETENCIÍ DÔSTOJNÍKOV OS SR

Do konca 80. rokov 20. storočia v rámci bezpečnostného prostredia existovali dve protichodné zoskupenia – NATO a Varšavská zmluva. Členom vojenského zoskupenia Varšavská zmluva bolo aj bývalé Československo. Koniec 20. storočia však priniesol významné zmeny v oblasti vývoja medzinárodných vzťahov a v systéme bezpečnosti.

Po rozdelení Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky dňa 1. januára 1993 na dva nezávislé štáty sa rozdelila aj federatívna armáda, z ktorej najskôr vznikla armáda Slovenskej republiky a postupnou transformáciou sa k 1.7.2002 vytvorili Ozbromené sily Slovenskej republiky („ďalej len OS SR“). V dokumente Biela kniha o obrane Slovenskej republiky z roku 2016, ktorá bola schválená Bezpečnostnou radou SR a vládou SR, a ktorá poskytuje politicko-strategický rámec dlhodobého rozvoja v oblasti bezpečnosti štátu sa uvádza, že „vybudovať nové plnohodnotné ozbrojené sily suverénneho štátu vyžadovalo uskutočniť transformáciu masovej armády útočného typu s prevahou ťažkej bojovej techniky na menšie, moderne vyzbrojené a kvalitne vycvičené ozbrojené sily, ktoré by popri obrane Slovenskej republiky plnili aj medzinárodné záväzky vrátane účasti v misiách a operáciách mimo územia Slovenskej republiky.“²

Súčasnú globálnu bezpečnostnú prostredie je charakteristické zmenami a veľkou škálou rozličných vojenských i nevojenských rizík, konfliktov a krízových situácií, ktoré je ťažké predpovedať. Na účel včasnej a adekvátnej reakcie na krízové situácie a vznikajúce napätia sa využíva systém medzinárodného krízového manažmentu. Zásadné zmeny bezpečnostného prostredia a naše členstvo v organizáciách, ktoré sú hlavnými aktérmi medzinárodného krízového manažmentu (OSN, OBSE, NATO, EÚ), znamenajú pre OS SR aktívnu participáciu na upevňovaní bezpečnosti a prehľbovaní mieru nielen v Európe, ale aj vo svete. Túto úlohu plnia OS SR formou diplomatických a politických činností a aktívnej účasti na operáciách organizácií medzinárodného krízového manažmentu. Podľa Doktríny OS SR, v ktorej sa uvádzajú úlohy ozbrojených síl NATO a Slovenskej republiky, „pri vedení operácií v rámci krízového riadenia budú musieť sily NATO rokovať s predstaviteľmi na rôznej úrovni, vrátane medzinárodných organizácií (International Organizations – IOs), mimovládnych organizácií (Non Governmental Organizations – NGOs) a mnohonárodných vládnych agentúr... ..na efektívne vedenie vojenských operácií sú rozhodujúce dobre vycvičené a vybavené sily so zodpovedajúcim stupňom pripravenosti a dostatočnou silou na plnenie úloh celého spektra neočakávaných situácií, ako aj vhodné podporné štruktúry, plánovacie nástroje a spôsobilosti velenia a riadenia.“³ Interoperabilita⁴, súčinnosť štábov a operácií v rámci organizácií medzinárodného krízového manažmentu potvrdzujú dôležitú úlohu jazyka, predovšetkým anglického jazyka, ktorý je pracovným nástrojom a výrazne ovplyvňuje efektívnosť práce integrovaných tímov.

V roku 1996 Jazykový inštitút ministerstva obrany USA a Britská rada spustili projekt „Angličtina pre peacekeeping“⁵. Cieľom projektu bolo zlepšiť úroveň znalostí anglického

² Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. Biela kniha o obrane Slovenskej republiky.s.16. Dostupné na: <https://www.mod.gov.sk/bielakniha/>

³ Ganóczy, Š. – Kostrec, B. – Podhorec, J. – Zikmund, V. Doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky. s.56. Dostupné na: <https://www.mod.gov.sk/data/files/831.pdf>

⁴ Poznámka: Interoperabilita (anglicky „interoperability“) je schopnosť rôznych systémov vzájomne spolupracovať, a dosiahnuť tak vzájomnú súčinnosť. Dostupné na: <https://it-slovník.cz/pojem/interoperabilita>

⁵ Projekt bol zameraný na jazykovú prípravu príslušníkov mierových síl a realizovaný v takmer 40 krajinách v Afrike, Ázii, Európe a strednej Amerike a realizoval sa s finančnou podporou britskej vlády. Dostupné na <https://www.britishcouncil.org/partner/track-record/peacekeeping-english-project>

jazyka nielen v krajinách, ktoré v tom období už boli členmi NATO, ale i vo vtedajších budúcich členských krajinách a v krajinách programu Partnerstvo za mier.⁶

Nad významom jazykovej koncepcie NATO a jej vplyvom na vzájomnú súčinnosť štátov sa zamýšľal aj Mark Crossey, ktorý bol koordinátorom skúšok v rámci uvedeného projektu. Crossey na základe skúseností krajín strednej a východnej Európy uvádza, že jazyková príprava je potrebná pre všetkých príslušníkov spojeneckých ozbrojených síl, jej potreba je však naliehavá najmä v krajinách bývalej Varšavskej zmluvy. V týchto krajinách, na rozdiel od štátov západnej Európy, v minulosti neboli príležitosti učiť sa a používať anglický jazyk v praktickom živote. Uvádza niekoľko problémov, s ktorými sa stretol u vojakov z týchto krajín. Medzi tieto problémy patrili napríklad slabé základy, od ktorých vojaci začínali, prístup k edukácii so zvýhodňovaním vyšších hodností, požiadavky na dôstojníkov v pokročilej etape ich kariéry osvojiť si úplne nové a náročné znalosti v nereálnom časovom priestore. V praxi to znamenalo vysielanie najmä vyšších dôstojníkov na dlhodobé a finančné jazykové kurzy s nevyhnutnosťou opustiť v danom čase nimi zastávaný post. Častokrát však nie všetci dosiahli očakávaný pokrok vzhľadom na svoj vyšší vek. Ďalšie problémy zahŕňali napríklad stanovenie požiadaviek na znalosti cudzieho jazyka na konkrétne pracovné miesta bez adekvátneho preskúmania alebo spoliehanie sa na certifikáty vydané pred niekoľkými rokmi namiesto testovania tesne pred odchodom na novú pozíciu. Crossey zdôrazňuje, že „potreba efektívnej jazykovej komunikácie je obzvlášť naliehavá pri operáciách na podporu mieru, kde jazykové nedorozumenia predstavujú riziko, ktoré môže viesť k stratám na životoch.“⁷

Súčasťou projektu výučby anglického jazyka, ktorý uskutočňovala Britská rada, bol aj menší prieskum medzi pracovníkmi, ktorí pôsobili na rôznych veliteľstvách NATO. Prieskum naznačil rôzne spôsoby znevýhodňovania pracovníkov delegácií, ktorých materinským jazykom nie je anglický jazyk. Medzi formy znevýhodňovania patrí:

- uprednostňovanie pracovníkov, ktorých materinským jazykom je anglický jazyk, pri zostavovaní pracovných tímov určených na riešenie dôležitých úloh,
- pridelenie zložitých úloh jednotlivcom, ktorých materinským jazykom je anglický jazyk, čím vzniká možnosť vylúčenia osôb s iným materinským jazykom z úloh kľúčového významu,
- v prípade nedostatočnej jazykovej kompetencie by mohli pracovníci vo vyšších funkciách postúpiť ďalej také pracovné výstupy svojich podriadených kolegov v rámci delegácie, ktoré majú nižšiu jazykovú kvalitu,
- uprednostňovanie pracovníkov, ktorých materinským jazykom je anglický jazyk, ako tzv. „prvých styčných bodov“⁸, čo prispieva k vytváraniu dojmu kultúrnej diskriminácie a znižovaniu sebaúcty pracovníkov, ktorých rodným jazykom nie je anglický jazyk s politickými následkami v dôsledku zníženia vplyvu národných delegácií.

Prieskum odhalil tiež niektoré dôvody zaostávania v jazykovej oblasti. Kľúčovú úlohu tu zohráva výber druhu jazyka, ktorý sa vyučuje v danej krajine predtým, ako je pracovník vyslaný na príslušný post, vzhľadom na to, že jazykové požiadavky na veliteľstvách NATO sa odlišujú od akademického jazyka, ktorý sa prevažne vyučuje v jazykových kurzoch niektorých krajín. Tu sa zdôrazňuje potreba výučby odborného anglického jazyka, ktorý bude viac zohľadňovať jazykové požiadavky v súlade s obsahom komunikácie na veliteľstvách (požiadavky sú podobné skôr obchodnej angličtine ako akademickému jazyku, napríklad

⁶ Zvyšovanie jazykovej interoperability. s.1. Dostupné na: <https://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/slovak/art4.html>

⁷ Ibidem. s.2

⁸ Ibidem s.3

písanie krátkych listov, telefonická komunikácia, dohadovanie stretnutí). Podľa Crosseyho vďaka množstvu iniciatív od polovice deväťdesiatych rokov nastal výrazný pokrok najmä v oblasti štandardizácie jazykových skúšok (podľa normy STANAG 6001), je však potrebné zabezpečiť takú jazykovú prípravu, aby príslušníci ozbrojených síl mali náležité jazykové znalosti pre úlohy v medzinárodnom prostredí.

2. NOVÝ PRÍSTUP PRE ZABEZPEČENIE ADEKVÁTNYCH JAZYKOVÝCH KOMPETENCIÍ DÔSTOJNÍKOV OS SR

Referenčným rámcom pre systém jazykovej výuky a preskúšavania v rezorte Ministerstva obrany Slovenskej republiky je štandardizovaná dohoda NATO STANAG 6001.

Jazykové vzdelávanie nie je poskytované plošne, ale profesionálni vojaci sú na základe návrhu riadiacich funkcionárov jednotlivých organizačných zložiek vysielaní do jazykových kurzov, ktoré zabezpečuje predovšetkým Jazykový inštitút GŠ OS SR. Tieto kurzy sa realizujú podľa plánu jazykových kurzov (intenzívne kurzy – na dosiahnutie požadovanej jazykovej úrovne podľa normy NATO STANAG 6001, extenzívne, špecializované, dištančné a kombinované kurzy)⁹. Na jazykovom vzdelávaní budúcich dôstojníkov OS SR sa významne podieľa aj Akadémia ozbrojených síl Generála Milana Rastislava Štefánika, ktorá zabezpečuje výučbu pre kadetov v rámci bakalárskeho programu s cieľom pripraviť ich na úspešné zvládnutie skúšky podľa normy NATO STANAG 6001).

Je potrebné zdôrazniť, že medzi jazykovými kurzami poskytovanými v súčasnosti prevládajú intenzívne jazykové kurzy, prípadne jazykové kurzy zabezpečované na ad hoc báze (najmä špecializované jazykové kurzy realizované pred nasadením vojenského personálu do misií) v súlade s prioritami náčelníka Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky a aktuálnymi potrebami organizačných zložiek. Práca dôstojníkov OS SR v medzinárodných tímoch počas spoločných operácií však kladie vyššie nároky na ovládanie anglického jazyka.

Doterajší systém výuky anglického jazyka je potrebné v súvislosti s požiadavkami meniaceho sa globálneho bezpečnostného prostredia zmeniť. Zvýrazňuje sa potreba systematického vzdelávania dôstojníkov OS SR v anglickom jazyku nielen pre dosiahnutie požadovanej úrovne podľa normy NATO STANAG 6001, ale aj v odbornom anglickom jazyku. V súvislosti s touto skutočnosťou je potrebné navrhnuť novú koncepciu jazykovej prípravy dôstojníkov OS SR, ktorí sa aktívne podieľajú na operáciách medzinárodného krízového manažmentu. Hlavným cieľom tejto koncepcie bude na základe analýzy súčasného stavu a aktuálnych (perspektívnych) potrieb zvyšovania jazykových kompetencií dôstojníkov navrhnuť komplexný a efektívny model jazykovej prípravy. Domnievame sa, že bude potrebné vymedziť cieľové skupiny predovšetkým z aspektu riadenia a výkonu na: riadiaci personál, ktorý sa priamo zúčastňuje na plánovacích, rozhodovacích a veliteľských procesoch a personál realizačný.

V novovytváranej koncepcii jazykovej prípravy bude kladený dôraz najmä na model jazykovej prípravy riadiaceho personálu – dôstojnícky zbor, ktorý bude ešte ďalej členený podľa jednotlivých úrovní nasledovne:

- a) národná úroveň: riadiaci personál (najvyšší, stredný, základný)
- b) nadnárodná úroveň: riadiaci personál (najvyšší, stredný, základný)
- c) medzinárodná úroveň: riadiaci personál (najvyšší, stredný, základný)

Diferenciáciou personálu podľa úrovne riadenia a zastávanej pozície sa zabezpečí, že jazyková príprava v anglickom jazyku bude cieľavedomá, orientovaná na konkrétne skupiny

⁹ Smernica Ministerstva obrany Slovenskej republiky z 27.2.2017 o jazykovom vzdelávaní

dôstojníkov, ktorí sa aktívne podieľajú na plnení úloh medzinárodného krízového manažmentu. Jazyková príprava bude založená na ich aktuálnych, okamžitých a reálnych potrebách a bude vychádzať z ich špecifických potrieb v súlade so zastávanou či plánovanou pozíciou.

S cieľom zabezpečiť efektivitu nového modelu jazykovej prípravy je nevyhnutné, aby sa edukácia dôstojníkov OS SR organizovala na pravidelnej (cyklickej) báze a na princípe celoživotného vzdelávania. Dôraz musí byť kladený nielen na pravidelnú prípravu dôstojníkov, ale aj na pravidelné vyhodnocovanie tejto prípravy formou opakovaných preskúšaní vzdelávaného personálu.

ZÁVER

Na základe uvedených skutočností konštatujeme, že vzhľadom na súčasnú globálnu bezpečnostnú situáciu riešenie systematickej jazykovej prípravy dôstojníkov OS SR na princípe celoživotného vzdelávania s pravidelným vyhodnocovaním jeho efektivity predstavuje jednu z prioritných úloh pre OS SR v oblasti rozvoja ľudských zdrojov.

Celoživotné vzdelávanie možno ponímať ako zmiešaný cyklicko-lineárny proces zámernej socializácie, ktorý začína narodením a končí smrťou každého príslušníka ľudskej spoločnosti, pričom pozostáva z jednotlivých etáp, tvorených cyklami pedagogického pôsobenia spoločnosti (formatívna stránka) a pedagogickej aktivity (pasivity) jednotlivca (aktivačná stránka). Tento proces sa uskutočňuje permanentne a to v rôznych hladinách (základná, stredná a vyššia) a úrovniach vzdelávania (všeobecné, odborné). Je možné ho charakterizovať ako vzostupný, vzostupno-zostupný alebo neutrálny proces, ktorý je popretkávaný formálnymi a neformálnymi aspektami získavania kvalifikácie, rekvalifikácie a dokvalifikácie.¹⁰ Celoživotné vzdelávanie sa prelína všetkými súčasťami spoločnosti, OS SR pritom nevynímajúc. OS SR sa ponímajú ako vojenská organizácia s osobitými znakmi byrokratickej organizácie, ku ktorým patrí: prísna centralizácia, hierarchizácia a formalizácia vzťahov a činností; reglementácia konania a správania; prísne vymedzenie kompetencií a vlastné prostriedky kontroly, zvláštny hodnotový systém a napokon relatívne samostatný a uzavretý informačný systém,¹¹ ktoré prienikom do celoživotného vzdelávania, zložitost' tohto procesu v armáde výrazne znásobujú.

Adekvátna jazyková príprava dôstojníkov so zohľadnením potrieb aktivít medzinárodného krízového manažmentu nielen zvýši ich profesionálnu pripravenosť, ale aj výraznou mierou posilní kredibilitu a uznanie medzinárodného spoločenstva a spojencov a partnerov Slovenskej republiky.

LITERATÚRA

- BINDEROVÁ, Martina – NOVÁKOVÁ, Iveta. Analýza jazykového vzdelávania ako súčasti celoživotného vzdelávania príslušníkov služby hraničnej polície v európskom kontexte. [online]. [cit. 09-19-2018]. Dostupné na internete: http://82.119.102.197:8080/webisnt/fulltext/clanky/PTaP2014-2/Analyza%20jazykového%20vzdelávania%20HCP_%20BINDEROV%C3%81,M_%20NOV%C3%81KOV%C3%81,I.pdf
- GANÓCZY, Štefan – KOSTREC, Bohumil – PODHOREC, Jozef – ZIKMUND, Vladimír. Doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky (C) 2009. [online]. [cit. 09-18-2018]. Dostupné na internete: <https://www.mod.gov.sk/data/files/831.pdf>

¹⁰ Matis, J. Celoživotné vzdelávanie ako sociálny proces. In: *Zborník z medzinárodnej vojensko-vedeckej konferencie Miesto a úloha celoživotného vzdelávania v kariére profesionálneho vojaka*. s. 83

¹¹ Matis, J. – Hamaj, P. – Martinská, M. *Sociológia armády*. s. 61.

- Koncepcia účasti ozbrojených síl Slovenskej republiky v operáciách medzinárodného krízového manažmentu.* [online]. [cit. 09-19-2018]. Dostupné na internete: <https://rokovania.gov.sk/download.dat?id...>
- JURČÁK, Vojtech a i. 2009. Organizácie medzinárodného krízového manažmentu. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2009. 235 s. ISBN 978-80-8040-387-4
- MATIS, Jozef. Celoživotné vzdelávanie ako sociálny proces. In: *Zborník z medzinárodnej vojensko-vedeckej konferencie Miesto a úloha celoživotného vzdelávania v kariére profesionálneho vojaka.* Liptovský Mikuláš: Vojenská akadémia, 2001. ISBN 80-8040-162-4
- MATIS, Jozef – HAMAJ, Pavol – MARTINSKÁ, Mária.: *Sociológia armády.* 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2008. ISBN 978-80-8040-361-4
- MINISTERSTVO OBRANY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Biela kniha o obrane Slovenskej republiky – 2016.* [online]. [cit. 09-19-2018]. Dostupné na internete: <https://www.mod.gov.sk/bielakniha/>
- MINISTERSTVO OBRANY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Smernica Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 14/2017 o jazykovom vzdelávaní *Peacekeeping English Project.* [online]. [cit. 09-18-2018]. Dostupné na internete: <https://www.britishcouncil.org/partner/track-record/peacekeeping-english-project>
- Význam slova „interoperabilita“.* [online]. [cit. 09-18-2018]. Dostupné na internete: <https://it-slovník.cz/pojem/interoperabilita>
- Zvyšovanie jazykovej interoperability.* [online]. [cit. 09-19-2018]. Dostupné na internete: <https://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/slovak/art4.html>

Mgr. Lenka NAGYOVÁ
doktorandka externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava
Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
Lenka.Nagyova@aos.sk

MOŽNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY PRO VYUŽITÍ STÁLÉ STRUKTUROVANÉ SPOLUPRÁCE EVROPSKÉ UNIE - PESCO

OPPORTUNITIES OF THE CZECH REPUBLIC FOR THE USE OF PERMANENT STRUCTURED COOPERATION OF THE EUROPEAN UNION – PESCO

Antonín NOVOTNÝ

ABSTRACT

The aim of the article is to describe the possibilities of the Czech Republic to participate in the project of the Permanent Structured Cooperation of the European Union - PESCO. The overall objective of this project is to strengthen the EU's strategic autonomy, in particular in the area of military capability development and increased deployability and interoperability for EU operations and missions. The launch of a project supported by the Czech Republic is a significant qualitative shift towards the European Defence Union. At present, the Czech Republic has been involved in three PESCO projects - the Military Mobility, European Medical Command and the European Union Training Mission Competence Centre.

Keywords: European Union; PESCO; military capability; interoperability; mission and operation.

ÚVOD

Možnosti mezinárodní spolupráce v rámci NATO a EU je nutno zvažovat jako preferovanou variantu v rámci národního obranného plánování, včetně využití iniciativ Smart Defence, Pooling and Sharing, Connected Forces Initiative, FNC, PESCO, EDF a dalších možností (projekty, programy a akvizice) nabízených agenturami NATO a EU. Mnohonárodní, bilaterální a regionální iniciativy uvažovat v perspektivě celého životního cyklu schopností, kterou mají rozvíjet včetně výzkumu a vývoje a výcviku s cílem dosažení úspor, zvýšení interoperability a racionalizace požadavků.¹

Zásadní změny bezpečnostního prostředí v několika posledních letech v Evropě, vedly členské země Evropské unie (EU) k zásadní změně přístupu ke spolupráci v oblasti bezpečnosti a obrany. Klíčovou se v této oblasti stala politická prioritizace tématu obrany. Evropská unie je politickým a ekonomickým společenstvím sdružujícím 28 států Evropy (členských států EU) s více než 500 milióny obyvatel. Přijetím Globální strategie zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie (EUGS)² v červnu 2016, usiluje EU o dosažení strategické autonomie. Nedílnou součástí této autonomie je i oblast obrany a bezpečnosti. Hlubší obranná spolupráce při pořizování schopností je nutným předpokladem pro zvýšení interoperability, efektivnosti, účinnosti a důvěry. Udržitelný, inovativní a konkurenceschopný obranný průmysl EU je základem pro strategickou autonomii a důvěryhodnou Společnou bezpečnostní a obrannou politiku (SBOP) Evropské unie. Implementací EUGS pro oblast obrany a bezpečnosti z vojenského hlediska se dne 14. listopadu 2016 zabývala Rada EU ve formátu ministrů zahraničních věcí a přijala závěry,³ ve kterých byla pověřena Vysoká představitelka unie pro

¹ Střednědobý plán rozvoje rezortu MO na roky 2018-2020.

² EU. Sdílená vize, společný postup: silnější Evropa, Globální strategie zahraniční a bezpečnostní politiky EU

³ COUNCIL OF THE EU, ed. Council conclusions on implementing the EU Global Strategy in the area of Security and Defence General Secretariat of the Council.

zahraniční věci a bezpečnostní politiku o přezkoumání možnosti PESCO (Permanent Structured Cooperation).

Následné projednání této problematiky na nejvyšší úrovni, vedla k významnému pokroku a dne 11. prosince 2017 došlo na jednání ministrů zahraničních věcí k ustavení ambiciózní a inkluzivní spolupráce a přijetí rozhodnutí Rady o ustavení PESCO (SZBP 2017/2315).⁴ Tímto krokem tedy došlo k aktivaci čl. 42 odst. 6 a 46 Smlouvy o Evropské unii.⁵ Závazky v této oblasti dále vychází z Protokolu 10⁶ SEU.

CHARAKTERISTIKA PESCO

Cíle a právní základ

Zahájení Stále strukturované spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany je významným kvalitativním posunem na cestě k Evropské obranné unii. Aktivací PESCO získala EU nový nástroj umožňující zcela změnit a prohloubit spolupráci členských zemí v oblasti bezpečnosti a obrany. Jestli se tak ale stane, bude záležet jenom na samotných členských zemích, včetně ČR, a jejich odpovědnému přístupu k naplňování závazků.

Cílem PESCO v obecné rovině je posílení strategické autonomie EU. Konkrétně se jedná o prohloubení spolupráce v oblasti rozvoje vojenských schopností a zvýšení nasaditelnosti a interoperability sil pro SBOP mise a operace. Zahájení PESCO je tak významným kvalitativním posunem na cestě k Evropské obranné unii. Konkrétní závazky v oblasti rozvoje obranných schopností a zlepšování jejich operační nasaditelnosti, které přijalo celkem 25 zemí (mimo Velké Británie, Dánska a Malty), jsou pro účastnické státy závazné. Konkrétním postupem pak jsou a budou projekty, které by měly přispět k naplnění těchto závazků.

Účastnické členské státy EU se zavazují společně zvyšovat a harmonizovat úroveň obranných schopností svých ozbrojených sil, aby mohli lépe naplňovat především cíle stanovené v Capability Development Plan (CDP).⁷ V praxi to znamená závazek udělat v oblasti bezpečnosti a obrany víc a společně. Přidanou hodnotu je pak vytvoření závazného a kvantitativně měřitelného rámce spolupráce.

Řídící struktura a financování

První úroveň řízení je obecná úroveň všech států účastnících se PESCO v rámci Rady. K projednání témat souvisejících s PESCO bude využíváno jednání Rady EU ve formátu ministrů zahraničí a ministrů obrany.

Druhou úroveň řízení bude úroveň jednotlivých projektů. O řízení jednotlivých projektů budou rozhodovat pouze ty země EU, které se do daného projektu zapojí

Sekretariát PESCO se skládá ze zástupců Evropské služby pro vnější činnost a Evropské obranné agentury (EDA). Administrativní náklady spojené s implementací PESCO budou hrazeny z rozpočtu EU a výdaje spojené s implementací jednotlivých projektů budou primárně hrazeny účastnickými státy. Finanční podpora z rozpočtu EU je pro jednotlivé projekty možná pouze v případě splnění podmínek jednotlivých projektů např. Programu rozvoje obranného průmyslu (EDIDP).

K naplnění cílů a závazků PESCO mají pomoci i další prvky bezpečnostně-obranné spolupráce, především Koordinovaná roční revize v oblasti obrany (CARD) a Evropský

⁴ COUNCIL OF THE EU, ed. ROZHODNUTÍ RADY (SZBP) 2017/2315, EUR-Lex, Access to European Union law.

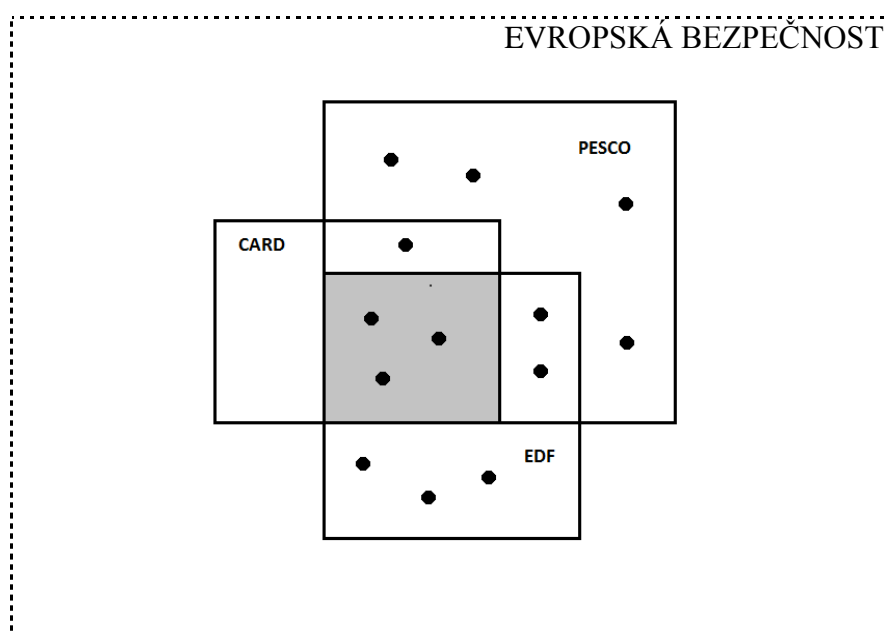
⁵ COUNCIL OF THE EU, ed. SMLOUVA O EVROPSKÉ UNII (KONSOLIDOVANÉ ZNĚNÍ), EUR-Lex, Access to European Union law.

⁶ COUNCIL OF THE EU, ed. PROTOKOL (č. 10) O STÁLÉ STRUKTUROVANÉ SPOLUPRÁCI STANOVENÉ ČLÁNKEM 42 SMLOUVY O EVROPSKÉ UNII.

⁷ EDA. Capability Development Plan.

obranný fond (EDF). EDF je definován jako podpora vzniku kooperativních programů, podpora společných výzkumných a vývojových aktivit a podpora všech fází životního cyklu vojenského materiálu. Důležitou oblastí je rovněž podpora projektů s přeshraniční spoluprací pro malé a střední podniky, které nepřesahují 3000 zaměstnanců. Evropský parlament navrhuje na období 2021–2027 vyčlenit 13 miliard EUR, přičemž 4,1 miliardy EUR má jít na výzkum a 8,9 miliard EUR pak na rozvoj schopností.⁸

V rámci EDF již probíhá formou přípravné akce podpora obranné vědy a výzkumu, v prosinci 2017 byl navíc na úrovni Rady EU schválen i obecný přístup k Evropskému programu rozvoje obranného průmyslu (EDIDP). Poprvé v historii EU tak budou finance z rozpočtu EU vyčleněny na rozvoj obranných schopností, včetně dodatečné bonifikace pro projekty PESCO. Nařízení EDIDP bylo schváleno v červenci 2018.

- Projekt nebo chybějící vojenská schopnost, která je identifikována v rámci CARD může být rozvinut v rámci PESCO a spolufinancován z EDF
- Projekty

Obrázek 1: PESCO, CARD a EDF jsou více než jen oddělené procesy

Vyhodnocení naplňování PESCO

Naplňování jednotlivých závazků bude vzhledem k jejich odlišné podstatě probíhat v různém tempu a bude rozděleno na dvě fáze - v letech 2018 až 2020 a dále v období 2021 až 2025. Po každé fázi proběhne vyhodnocení naplňování závazků, tzv. strategická revize.

PESCO poskytuje právně závazný rámec k naplňování jednotlivých závazků. Vysoká představitelka unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku předloží každý rok Radě výroční zprávu k implementaci PESCO, včetně plnění závazků jednotlivými státy tak, jak je mají nastaveny ve svých Národních implementačních plánech (NIP). Účast států EU v PESCO, který neplní závazky, může být zastavena. V současné době se dále řeší i případná účast a její podmínky třetích zemí, tj. nečlenských zemí EU v tomto projektu.

⁸ Security Magazín.

Závazky PESCO

Závazky PESCO lze rozdělit do pěti oblastí:

- Navyšování obranných rozpočtů v reálné hodnotě: včetně závazku postupně zvyšovat investiční obranné výdaje s cílem dosažení 20 % celkových obranných výdajů na investice v oblasti obrany, navýšit podíl výdajů na obranný výzkum a vývoj na 2 % celkových výdajů;
- Prohloubení spolupráce v procesu definice vojenských potřeb - harmonizace vojenských potřeb a specializace;
- Posílení využitelnosti, interoperability, flexibility a nasaditelnosti ozbrojených sil;
- Rozvoj schopností: spolupráce v oblasti naplňování nedostatků v rámci CDP a CARD s cílem podpory rozvoje strategické autonomie EU a posílení Evropské obranné technologické a průmyslové základny (EDTIB), jako prioritní zvažovat evropský kolaborativní přístup k rozvoji schopností, účast v alespoň jednom projektu PESCO;
- Účast na projektech European Defence Agency (EDA) v oblasti rozvoje schopností.

Všechny výše uvedené závazky jsou jednotlivými zeměmi rozpracovány v rámci Národních implementačních plánů. Tyto plány umožňují každé zemi konkretizovat výše uvedené obecné závazky podle svých kapacit.

Projekty PESCO

Projekty PESCO by měly přispět k naplnění výše vyjmenovaných závazků. V první fázi státy s podporou EDA pro projekty v oblasti rozvoje schopností a EUMS v oblasti projektů zaměřených na operační schopnosti, prioritizovaly navržené projekty a rozhodly, že by mělo být zahájeno 17 projektů. Podmínkou účasti v PESCO je kromě přijetí závazků také účast alespoň v jednom projektu PESCO. Projekty PESCO lze rozdělit do dvou skupin:

- a) projekty v oblasti rozvoje obranných schopností;
- b) projekty, jejichž cílem je zlepšení schopností EU ve smyslu nasazení vojenských jednotek v SBOP misích a operacích.

K formálnímu přijetí projektů 1. vlny došlo na zasedání Rady dne 6. března 2018 v Bruselu a konkrétně se jedná o:

1. European Medical Command;
2. European Secure Software defined Radio (ESSOR);
3. Network of Logistic Hubs in Europe and Support to Operations
4. Military Mobility;
5. European Union Training Mission Competence Centre (EU TMCC);
6. European Training Certification Centre for European Armies;
7. Energy Operational Function (EOF);
8. Deployable Military Disaster Relief Capability Package;
9. Maritime (semi-) Autonomous Systems for Mine Countermeasures (MAS MCM);
10. Harbour & Maritime Surveillance and Protection (HARMSPRO);
11. Upgrade of Maritime Surveillance;
12. Cyber Threats and Incident Response Information Sharing Platform;
13. Cyber Rapid Response Teams and Mutual Assistance in Cyber Security;
14. Strategic Command and Control (C2) System for CSDP Missions and Operations;
15. Armoured Infantry Fighting Vehicle / Amphibious Assault Vehicle / Light Armoured Vehicle;
16. Indirect Fire Support (EuroArtillery);
17. EUFOR Crisis Response Operation Core (EUFOR CROC).⁹

⁹ COUNCIL OF THE EU. COUNCIL DECISION establishing the list of projects to be developed under PESCO.

Pro druhou vlnu projektů, která bude projednána v Radě EU ve formátu ministrů zahraničních věcí v listopadu 2018, navrhly ke schválení členské země celkem 33 projektů.

Pozice České republiky

ČR od samého počátku podporovala aktivaci ambiciózní a inkluzivní PESCO, která bude skutečnou přidanou hodnotou v naplňování úrovně ambicí EU a posilování evropského pilíře NATO. Česká republika již deklarovala zapojení do tří projektů v první vlně PESCO:

European Union Training Mission Competence Centre;

Military Mobility;

European Medical Command.

Dále bude mít pozorovatelský status u dalších tří projektů první vlny – EUFOR Crisis Response Operation Core; Armoured Infantry Fighting Vehicle/Amphibious Assault Vehicle/Light Armoured Vehicle a Indirect Fire Support Capability.¹⁰

Pokud se týká druhé vlny, plánuje být Česká republika vedoucí zemí u následujících projektů:

Koordinovaná evropská síť výcvikových center pro piloty proudových letounů (Coordinated Network of EU Jet Pilots TRG Centres);

Elektronický boj se zvláštním důrazem na využití pasivních sledovacích systémů na moderním bojišti (EW Capability and Interoperability Programme);

Projekt v oblasti ochrany proti zbraním hromadného ničení (Accredited Education for CBRN Military Experts).

U dalších čtyř projektů druhé vlny se plánuje zapojit jako členská země a u dalších 6 projektů plánuje participovat jako pozorovatel.¹¹

Pro úspěšné působení ČR v PESCO bude ve střednědobém výhledu nezbytné přijmout zásadní opatření především v těchto oblastech:

- Navýšit výši obranného rozpočtu v souladu se závazky vyplývajícími z členství v NATO (2 % HDP v roce 2024) a v souladu s programovým prohlášením Vlády ČR z roku 2014, vyčlenit minimálně 20 % obranného rozpočtu na akvizice a 2 % na vědu a výzkum;
- Synchronizovat obranné plánování ČR s obrannými plány účastnických zemí PESCO v rámci CARD. V rámci dialogu EU – NATO usilovat o maximální koherenci CARD a dalších plánovacích nástrojů EU (CDP) s procesem obranného plánování NATO;
- Zásadně prohloubit mezinárodní spolupráci AČR s účastnickými státy PESCO, včetně afilace jednotek, vytváření stálých společných jednotek, sladování doktrín a výcvikových plánů. Je zřejmé, že v této oblasti se největší prostor pro spolupráci nabízí s Německem, Slovenskem a dalšími státy V4, ve vybraných oblastech i s Rakouskem;
- Revidovat plán obranných akvizic takovým způsobem, aby byla ČR schopna provádět společné akvizice s dalšími účastnickými státy PESCO s cílem přiblížit se k požadavku EDA, tj. 35 % nákupů provádět formou společných akvizic;
- Vytvořit systém podpory českého obrannému průmyslu s cílem ulehčit administrativní zátěž při podávání žádostí o podporu v rámci „Preparatory Action“ pro vědu a výzkum a v rámci EDIDP
- Zvýšit počet českých důstojníků a expertů v institucích podporujících PESCO, tj. EDA a EUMS;
- Zvýšit úroveň zapojení do vojenských operací a misí EU;
- Systémově řešit otázku financování vojenských operací a misí EU, včetně ambiciózní reformy finančního mechanismu ATHENA;
- V kontextu přípravy V4 EUBG 2019 koncepčně řešit otázku přípravy a nasazení bojových uskupení EU.

¹⁰ SD ČR. PESCO – Clarification Workshop 20. - 21. 9. 2018.

¹¹ Ref. 10

- Zájmem České republiky je dále pomocí EDF zajistit maximální podporu pro rozvoj domácího obranného průmyslu a výzkumně-vývojových kapacit, a tím vytvořit podmínky k udržení schopností obranného průmyslu ČR.
- Jedná se především o oblasti jako:
 - informační technologie a komunikaci;
 - letecké technologie;
 - technologie pro kosmické využití;
 - kosmické aplikace;
 - laserové technologie a ochrana proti nim;
 - ochrana proti zbraním hromadného ničení a výbušninám;
 - kybernetická ochranu;
 - prostředky průzkumu a pozorování;
 - velení a řízení;
 - logistické zabezpečení;
 - ruční a lehké zbraně a munice;
 - polní zdravotnické zabezpečení;
 - kapacity strategické přepravy.¹²

U těchto oblastí se objevuje částečný potenciál i pro zapojení státních podniků jako je například Vojenský výzkumný ústav. U soukromých společností, které v převážné většině nedávají na trh kompletní výrobky, ale pouze se podílí na subdodávkách, se zřízením EDF otevírají větší možnosti. Správným řízením se také lze vyvarovat duplicitě mezi EDF a PESCO. V zájmu zabránění napětí mezi aliančními partnery by mělo EU při žádostech o granty zahrnout také třetí strany.

ZÁVĚR

V uplynulé dekádě docházelo u většiny států NATO i EU k omezování rozpočtů na obranu a snižování početního stavu ozbrojených sil. Jako jedno z opatření na eliminaci negativních důsledků z tohoto vyplývajících, bylo zvýšení tlaku na budování společných mezinárodních schopností, iniciativ a programů, uzavírání společných kontraktů a k celkovému rozvoji mezinárodní spolupráce. Jedna z těchto iniciativ je i PESCO, která je prvním hmatatelným výsledkem tohoto úsilí. Iniciativa může posílit strategickou autonomii EU a také evropský pilíř NATO. Má také potenciál výraznou měrou snížit přílišnou diverzifikaci zbrojních systémů a vojenského vybavení jednotlivých států EU. Vlastní iniciativa EU při zajišťování evropské obrany je dnes imperativem doby.

Zahájení realizace PESCO je také šance pro českou ekonomiku a celý český obranný průmysl. Právě nyní jsou pro toto vytvořeny daleko lepší podmínky než dříve. Záleží jenom na ČR, jak se český zbrojní průmysl do evropských plánů zapojí. V současné době ministerstvo obrany konkrétní projekty v první vlně již nabídlo a ve druhé vlně jsou taktéž předloženy. Účast na PESCO nemá vliv na státní svrchovanost zúčastněných zemí ani na zvláštní povahu bezpečnostní a obranné politiky některých z nich. Obranné schopnosti zůstávají ve vlastnictví zúčastněných států EU, které budou rozhodovat, v jakém rámci tyto schopnosti chtějí využít, např. v EU, NATO či OSN.

Doposud neřešenou otázkou je, zda závazek 2% HDP na obranné výdaje, ke kterému se přihlásili členské státy NATO, které jsou současně i členské země EU, má také zavazovat i nečlenské země NATO k takovému cíli. Stejná situace je u závazku vynakládání 20%

¹² Ref. 8

obránných výdajů na investice. V situaci, kdy celkem 22 členských zemí EU jsou zároveň alianční členové, by to vytvářelo nerovnováhu, protože v současném doporučení EU pro tuto iniciativu se hovoří pouze o nespecifikovaném zvyšování rozpočtů na obranu, aniž by se uváděla konkrétní čísla.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- COUNCIL OF THE EU, ed. Council conclusions on implementing the EU Global Strategy in the area of Security and Defence General Secretariat of the Council. Brussels, Belgium, 2016. [cit. 2018-09-15]. Dostupné na internetu: <http://www.consilium.europa.eu/media/22459/eugs-conclusions-st14149en16.pdf>
- COUNCIL OF THE EU, ed. ROZHODNUTÍ RADY (SZBP) 2017/2315, EUR-Lex, Access to European Union law. Brussels, Belgium, 2017. [cit. 2018-09-15]. Dostupné na internetu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:02017D2315-20171214&from=EN>
- COUNCIL OF THE EU, ed. SMLOUVA O EVROPSKÉ UNII (KONSOLIDOVANÉ ZNĚNÍ), EUR-Lex, Access to European Union law, Brussels, Belgium, 2012. [cit. 2018-09-15]. Dostupné na internetu: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0008.02/DOC_1&format=PDF
- COUNCIL OF THE EU, ed. PROTOKOL (č. 10) O STÁLÉ STRUKTUROVANÉ SPOLUPRÁCI STANOVENÉ ČLÁNEM 42 SMLOUVY O EVROPSKÉ UNII, EUR-Lex, Access to European Union law, Brussels, Belgium, 2012. [cit. 2018-09-15]. Dostupné na internetu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FPRO%2F10>
- COUNCIL OF THE EU, ed. COUNCIL DECISION establishing the list of projects to be developed under PESCO, EUR-Lex, Access to European Union law Brussels, Belgium, 2018. [cit. 2018-09-15]. Dostupné na internetu: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6393-2018-INIT/en/pdf>
- EDA. Capability Development Plan. Brussels, Belgium 2018. [cit. 2018-09-15]. Dostupné na internetu: https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2018-06-28-factsheet_cdpb020b03fa4d264cfa776ff000087ef0f
- EU. Sdílená vize, společný postup: silnější Evropa, Globální strategie zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie. Brusel, June 2016. 37 s. [cit. 2018-09-15]. Dostupné na internetu: http://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_cz_version.pdf MO. Směrnice ministryně obrany pro plánování činnosti a rozvoje rezortu MO na roky 2019-2026 s výhledem do roku 2030. Praha, květen 2018. Dostupné na: ŠIS.
- SD ČR. PESCO – Clarification Workshop 20. - 21. 9. 2018. Dostupné na: ŠIS
- Security Magazin. Výbor projednal vznik evropského obranného fondu. [cit. 2018-09-25]. [online]. [cit. 2018-09-15]. Dostupné na internetu: <https://www.securitymagazin.cz/defence/vybor-projednal-vznik-evropskeho-obranneho-fondu-landovsky-ze-strany-nato-to-muze-byt-vnimano-jako-protekcionismus-1404061491.html>

Ing. Antonín NOVOTNÝ, Ph.D.
Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií
Univerzita obrany
Kounicova 65
662 10 Brno
E-mail: antonin.novotny@unob.cz

ORGANIZAČNÝ KONFLIKT A JEHO RIADENIE

ORGANIZATIONAL CONFLICT AND ITS MANAGEMENT

Antoni OLAK, Jarosław KOSOŃ

ABSTRACT

Conflicts are a standard part of human existence. They naturally occur within organizational life. In most of us, they create unfavorable connotations, but conflicts to a certain extent also help organizational development. They can not be eliminated, they can be minimized, reasonably and purposefully manage. Nowadays, when capitalism and its democratic framework have entered the crisis, it is necessary to look for the non-existent sources of growth and efficiency of organizations. Without personal resources of business, that is, workers, it is not possible. But employees are also struggling to keep their jobs. The character of work changes in today's postmodern society. Called. permanent work is gone. Workers in the past have lived in the belief that conscientious work is a good reason to keep their leadership in the organization.

Keywords: Conflict, existence, organizational life, organization efficiency.

1. ÚVOD

V dnešnej dobe, keď sa kapitalizmus i jeho demokratický rámec dostali do krízy, treba hľadať neextenzívne zdroje rastu a efektívnosti organizácií. Bez osobných zdrojov podnikania, teda pracovníkov, to nejde. Ale aj zamestnanci narážajú na problém udržať si zamestnanie. Charakter práce sa v dnešnej postmodernej spoločnosti mení. Tzv. trvalá práca sa vytráca. Pracovníci v minulosti žili v presvedčení, že svedomitá práca je dostatočným dôvodom na to, že vedenie ich v organizácii ponechá. Dnes nemá svoje pracovné miesto nikto isté. Známy americký psychológ a vedecký žurnalista D. Goleman na sklonku minulého tisícročia napísal: „Všetko nasvedčuje tomu, že do budúca nebude mať pracovné miesto garantované *nikto a nikde*. Pre ľudí v zamestnaneckom pomere nastávajú krušné časy. Šíriaca sa pracovná neistota dokonca aj u prosperujúcich spoločností vedie k nárastu strachu, úzkosti, vnútorného zmätku.“¹ Vidíme, že jeho vízia sa napĺňa.

V ére, keď prestala jestvovať istota zamestnanosti, je aj pojem *pracovné miesto* nahradzovaný pojmom *prenosné kompetencie*. Flexibilné formy zamestnania, ako spojené nádoby, súvisia s javom, nazývaným *flexibilita trhu práce*. Tá je daná zánikom niektorých profesií, miznutím pracovných miest a ich pretváraním na iné. Flexibilita pracovného trhu ťaživo dopadá na všetkých pracujúcich. Je súčasťou globálnej vlny zmien, ktorá postihuje všetky ekonomiky vyspelého sveta v Európe, v Ázii, na americkom kontinente. Prosperita podniku prestala byť zárukou istoty pracovného miesta. Prepúšťanie pokračuje aj v rozvíjajúcich sa ekonomikách. Podľa niektorých môže byť tento paradox cenou, ktorú vyspelé spoločnosti platia za *dynamiku rozvoja*².

Naoko sebecké správanie organizácie odôvodňujú udržiavaním, resp. zvyšovaním konkurencieschopnosti a úsporami nákladov. Podniky chcú od zamestnancov získať určitý konkrétny príspevok k dosiahnutiu svojich cieľov a starostlivosť o budúcnosť (kariérny rast) pracovníkov ponechávajú na nich samotných. Organizácie veria a súčasná miera

¹ GOLEMAN, D. 2000. *Práce s emoční inteligenci*. Praha : Columbus, 2000. s. 20.

² Ibidem, s. 21.

nezamestnanosti v západných krajinách ich v tom utvrdzuje, že v prípade potreby si potrebných odborníkov nakúpia.

V tejto situácii rastie úloha a zodpovednosť manažérov za prosperitu organizácií. Naplniť ideu udržateľného rastu je možné z väčšej miery len uplatňovaním mäkkých zručností, z ktorých najdôležitejšou je komunikačná zručnosť, pozitívnym ovplyvňovaním zamestnancov, vhodnými spôsobmi ich motivovania a prostredníctvom mäkkých faktorov prosperity.

2. ORGANIZAČNÝ KONFLIKT A JEHO RIADENIE

Konflikty sú štandardnou súčasťou ľudskej existencie. Prirodzene sa vyskytujú aj v rámci organizačného života. Väčšinou v nás vyvolávajú nepriaznivé konotácie, no konflikty v istej miere pomáhajú aj organizačnému rozvoju. Eliminovať sa nedajú, možno ich minimalizovať, resp. rozumne a cielene riadiť.

2.1 CHARAKTERISTIKA A DEFINÍCIA KONFLIKTOV

Konflikty (rozpory, spory) sú súčasťou života a možno ich charakterizovať ako súčasné stretávanie protichodných tendencií. Z hľadiska jednotlivého človeka sa delia na:

- vonkajšie konflikty – podnety sa nachádzajú mimo človeka,
- vnútorné konflikty – vzájomne odporujúce si podnety ležia vo vnútri človeka.

Manažér by mal vedieť, že neriešené, alebo neriešiteľné konflikty narušujú duševnú rovnováhu zamestnanca, prípadne aj jeho psychické zdravie. V rámci kontextu organizácie (inštitúcie) slúžia konflikty dvojakému účelu (dva typy cieľov):

- prostredníctvom konfliktov sa plnia úlohy, nevyhnutné pre fungovanie organizácií,
- prostredníctvom konfliktov jednotlivci dosahujú svoje osobné ciele.

V organizáciách vzniknú konflikty/problémy vtedy, ak jestvuje očakávanie a vyplývajúce konanie, ktoré je pre dosiahnutie oboch typov cieľov, vo vzájomnom rozpore. Nie každá situácia, pri ktorej sa napríklad očakávania dvoch (alebo viacerých) osôb ocitnú v **rozpore**, je konfliktom. Rozdiely vo vnímaní udalostí, rozdiely v názoroch, pohľadoch, záujmoch, pocitoch a prežitkoch ešte nie sú konfliktmi. V tejto súvislosti je potrebné od pojmu *konflikt*, odlišovať pojem *problém*³.

Až pociťovanie **nezlučiteľnosti** a prejavovanie tejto nezlučiteľnosti v zodpovedajúcom konaní, sú predpokladmi pre výskyt konfliktu. Tento fakt dobre vystihuje definícia E. Glasla. Podľa menovaného autora *sociálny konflikt* je interakcia medzi aktérmi (jednotlivcami, skupinami, organizáciami), pričom aspoň jeden aktér pociťuje **nezlučiteľnosť** v myslení, predstavách, vnímaní a (alebo) v cítení a (alebo) chcení s iným aktérom (či viacerými aktérmi) a to spôsobom, že by pri realizovaní došlo k poškodeniu jedného aktéra (či viacerých aktérov) aktérom iným⁴.

.Aby sme mohli hovoriť o konflikte, stačí, ak „nezlučiteľnosť“ pociťuje iba jeden z aktérov a tá sa zodpovedajúcim spôsobom odráža v jeho správaní. Ďalšou podmienkou konfliktu je aktivita, teda konanie, v ktorom vnímame závislosť na druhom aktérovi (aktéroch). Niektorí autori zdôrazňujú prítomnosť emócií v konflikte¹. Podľa podielu emócií v konflikte a pri jeho riešení, môžeme hovoriť o takýchto podobách konfliktu: *hádky, spory, problém*.

³ MADEJ, J. Manažérska psychológia a sociológia. VŠBM v Košiciach. Košice 2015. S. - 42.

⁴ Tamže, s. 42.

Hádka. Je podoba konfliktu, v ktorom dominujú emócie a pocity a často chýba aj racionálny dôvod konfliktu. Hádka väčšinou vzniká kvôli nepodstatným javom alebo je jeho reálny dôvod v dôsledku eskalácie zabudnutý. Prevažuje v nej pocitové hodnotenie výrokov protivníka. Hádka môže skončiť použitím násilia alebo vyčerpaním jednej, resp. oboch strán. Úskalím hádok bývajú vyrieknuté urážky, ktoré často znemožňujú zracionalizovanie konfliktu⁵.

Spor. Je podoba konfliktu, pri ktorej emócie a pocity prekrývajú racionálne dôvody konfliktu. Spor predpokladá, že strany konfliktu chcú v plnej miere presadiť svoje vlastné záujmy a zároveň i svoje predstavy o riešení konfliktu. V dôsledku toho dochádza k eskalácii konfliktu a je pravdepodobný jeho rozvoj do podoby konfliktu s nulovým súčtom⁶.

Problém. Je podoba konfliktu, ktorá stojí na troch predpokladoch:

- strany konfliktu sú schopné dištancovať sa alebo potlačiť svoje negatívne emócie či pocity voči protivníkovi,
- strany konfliktu nevnímajú ostatných účastníkov ako protivníkov,
- strany konfliktu sú ochotné hľadať spoločné riešenie,
- Strany konfliktu nemusia aktuálne presadiť všetky svoje záujmy a hodnoty.

Platí, že problém nemusí skončiť vzájomne prijateľnou dohodou. Zbavenie sa emócií môže byť prostriedkom maximalizácie vlastného zisku jedného z aktérov. Transformovať konflikt v riešenie problémov vyžaduje dostatok skúseností alebo v istých prípadoch aj pomoc odborníka⁷.

2.2 RIADENIE A ESKALÁCIA KONFLIKTOV

Ak je interpersonálny konflikt kompetentne manažovaný, môže priniesť pozitívne zmeny aj do osobných i pracovných vzťahov. Konflikt umožňuje aktérom, aby si stav vzťahu nastavili podľa vlastných predstáv, umožňuje zúčastnením diskutovať o svojich potrebách, strachu, nádejach, želaniach. Ak je však interpersonálny konflikt nerozumne riadený, negatívne ovplyvňuje fyzické, psychické, emocionálne zdravie a tiež proces vývoja vzťahu a jeho výsledky. Manažment konfliktu pozostáva z týchto troch úrovní.⁸

- identifikovanie konfliktov,
- komplexné vnímanie konfliktov (komplexnosť konfliktov),
- konštruktívny spôsob riešenia konfliktov.

Konflikty majú svoj vývin, dynamiku, ktorej môžeme hovoriť *eskalácia*. V rámci eskalácie rozoznávame fázy a stupne konfliktov (každá konfliktová fáza má niekoľko stupňov). E. Glasl⁹ ponúka deväť stupňový model eskalácie konfliktov. Podľa tohto modelu sú stupne sústredené do troch fáz. Fáze konfliktov sa nazývajú takto: *fáza výhra-výhra* („win-win“), *fáza výhra-prehra* („win-lose“), *fáza prehra-prehra* („lose-lose“).

Fáza výhra-výhra

Je to ešte konštruktívna fáza konfliktu, panuje presvedčenie, že všetci aktéri konfliktu môžu z neho vyjsť ako víťazi. Táto fáza konfliktov má tri stupne, ktoré môžeme nazvať takto: *tvrdohlavosť, polarizácia a debata, skutky namiesto slov*.

⁵ Ibidem, s. 43.

⁶ Ibidem, s. 43.

⁷ Ibidem, s. 43.

⁸ Por. STEIGER, T., LIPPMAN, E. 2012. *Psychologie pro manažery II. Jak ovládnout umění vést*. Brno : BizBooks, 2012. s. 278-313, 368 s. ISBN 978-80-265-0006-3.

⁹ Ibidem, s. 290-293.

1. *stupeň – Tvrdohlavosť*. Tento stupeň sa vyznačuje názorovými stretmi. Objasňujú sa odlišné stanoviská a každá strana už jasne trvá na svojom spôsobe pohľadu a na svojich návrhoch. Napriek tomu sú obidvaja protivníci presvedčení o tom, že pomocou racionálnych argumentov, predložených v rámci dialógu, je ešte možné konflikt prerokovať⁹.
2. *stupeň – Polarizácia a debata*. Na tomto stupni eskalácie vznikajú jasné tábory pre a proti, dochádza k častejším konfrontáciám, zároveň v týchto táboroch silnie pocit spolunáležitosti a opačná strana je považovaná za konkurenciu. Vzájomné pozície sú teraz vnímané výrazne konkurenčne, vytvára sa myslenie, ktoré je značne čiernobiele. Okrem problému, kto má lepšie argumenty, už z veľkej časti ide o otázku, kto má vlastne pravdu. Debata je stále ešte zameraná na verbálne konfrontácie, každá strana si prisudzuje právo na odpoveď a ospravedlnenie¹⁰.
3. *stupeň – Skutky namiesto slov*. Akonáhle sa eskalácia konfliktu dostane do tohto (tretieho) stupňa, strany dospejú k presvedčeniu, že doposiaľ vedená verbálna výmena už ničomu neprospeje. Teraz prichádzajú na rad skôr skutky a protistrana je stavaná pred hotovú vec. Verbálna komunikácia ustupuje do pozadia a na dôležitosť nadobúda neverbálna komunikácia (napr. strany konfliktu sa nezdravia, zatvárajú si dvere pred nosom, dištancujú sa od seba). Vo všeobecnosti rastie rozpor medzi verbálnou, neverbálnou a paraverbálnou zložkou komunikácie. Záujem o skutočné potreby a požiadavky protistrany sa vytráca, objavujú sa predsudky a projekcia. Napriek tomu ešte obe strany dúfajú, že protistranu presvedčia, hoci aj skutkami¹¹.

Fáza výhra-prehra

Je to deštruktívna fáza konfliktu. Aktéri už neveria, že všetci by mohli z konfliktu vyjsť ako víťazi. Narastá presvedčenie, že zvíťaziť môže len jedna strana, úsilie sa teda sústreďuje na vlastné víťazstvo. Táto fáza konfliktov má tri stupne: *vytváranie vlastného imidžu a koalícií, strata cti, výhražné stratégie*.

4. *stupeň – Vytváranie vlastného imidžu a koalícií*. Medzi tretím a štvrtým stupňom dochádza ku skokovému rozšíreniu priestoru konfliktu. Vecné otázky sa dostávajú do pozadia, dominujú vzťahy medzi stranami. Ovplynovaním vonku stojacich osôb sa strany pokúšajú protistranu zdiskreditovať a seba uviesť do lepšieho svetla. Tým rastie tlak na konformitu vo vlastných radoch, takže odlišné názory už nie sú prípustné.
5. *stupeň – Strata cti*. Prah medzi týmto a predchádzajúcim stupňom je prekročený tým, že jedna strana svojvoľne provokuje otvorenú stratu cti druhej strany. Tým sa eskalácia konfliktu zvyšuje a spravidla nasledujú zodpovedajúce reakcie druhej strany. Vecný dialóg už nie je možný.
6. *stupeň – Výhražné stratégie*. Tento stupeň konfliktu sa vyznačuje zvýšenou mierou násilia, ktoré má podobu vyhrážok. Vyhrážky majú protistrane spôsobiť škody. Aby si obe strany zachovali dôveryhodnosť, dostávajú sa pod tlak. Ak sa totiž druhá strana vyhrážok nezľakne, musí dôjsť k ich uskutočneniu¹².

Fáza prehra-prehra

Je to (seba)zničujúca fáza konfliktu. Obom stranám je už jasné, že zvíťaziť nemôže žiadna z nich. Konanie strán sa sústreďuje na logiku, že ak už prehrajú, tak sa aspoň každá

¹⁰ MADEJ, J. Manažérska psychológia a sociológia. ... op.cit., s. - 42.

¹¹ Ibidem, s. 43.

¹² Ibidem, s. 43.

strana snaží utrpieť menej škôd, než druhá strana. Aj táto fáza konfliktov má tri stupne: *obmedzené ničivé ataky, rozkol, spoločná záhuba*.

7. *stupeň – Obmedzené ničivé ataky*. Vyhrážky, ktoré boli v predchádzajúcom stupni vyjadrené verbálne, sa začínajú premieňať v činy. Tým strany dosiahli stupeň obmedzených ničivých atakov. Protivníci už nie sú vnímaní ako ľudia, ale ako nebezpečné objekty, s ktorými by mal človek narábať bez ohľadov a zabraňovať im, aby konali podľa vlastnej úvahy.
8. *stupeň – Rozkol*. Na rozdiel od predchádzajúceho stupňa, teraz už ide o útok na psychiku nepriateľa. Každá strana sa protistrane snaží spôsobiť väčšie škody, než aké utrpela sama. Uplatňovanie násilia sa však zatiaľ drží v určitých medziach, lebo obe strany ešte chcú v konflikte „prežiť“.
9. *stupeň – Spoločná záhuba*. V poslednom stupni konfliktu už došlo k rozhodnutiu zničiť protivníka a to aj za cenu vlastného sebazničenia. Protivník je vnímaný ako úhlavný nepriateľ, zmena tohto postoja už nie je možná¹³.

2.3 KOMPLEXNÉ VNÍMANIE KONFLIKTOV

Ukázali sme, že eskalácia konfliktu má svoj charakteristický vývoj a podľa určitých signálov sme konflikt i jeho priebeh schopní predvídať. Nielen v organizáciách platí zásada, že konflikt sa vždy lepšie rieši v zárodku (fáza výhra-výhra), keď ešte emocionálne reakcie zúčastnených strán nemajú intenzitu prudkých a neovládateľných afektov. Už od začiatku sa často konflikt odvíja od problémovej komunikácie. Za komunikačné faktory konfliktov možno považovať: *nejasné oznámenie informácie, prerieknutie, prepočutie, nesprávna interpretácia informácie, čítanie myšlienok a predbiehanie myšlienok, nejednoznačnosť informácie, dvojmyselnosť informácie, ohováranie*¹⁴.

V organizačnom prostredí záleží na ďalších okolnostiach, ktoré majú vplyv na vznik konfliktov a ich prípadnú eskaláciu. K takýmto okolnostiam patria:

- zloženie pracovných skupín,
- veľkosť pracovných skupín,
- vyjasnenie kompetencií v skupine (najviac konfliktov vzniká tam, kde sa kompetencie buď prekrývajú, alebo na seba nenadväzujú a nikto sa necíti byť zodpovedný za prípadnú chybu),
- štýl vedenia,
- transparentnosť odmeňovania,
- psychická zrelosť ľudí (konfliktné osobnostné rysy psychicky nezrelého kolegu vnesú na pracovisko napätie v okamihu jeho nástupu do práce; potrebné je si uvedomiť, že na interpersonálny konflikt musia byť aspoň dvaja účastníci: jeden, ktorý napríklad uráža, využíva, manipuluje, obviňuje a druhý, ktorý si to nechá, resp. nepodniká protiopatrenia),
- obmedzenosť zdrojov a podobne.

Konflikty sú sprevádzané negatívnymi afektmi, ktoré následne sťažujú možnosť ich riešenia. Vo chvíli, keď sa človeka začnú zmocňovať emócie, je potrebné opustiť konflikt génne pole a odložiť riešenie konfliktu na neskoršie, keď emócie vychladnú. Niektorí autori¹⁵ uvádzajú takéto techniky zvládania akútnej fázy afektov:

¹³ Ibidem, s. 44.

¹⁴ Ibidem, s. 44.

¹⁵ BEDRNOVÁ, E., JAROŠOVÁ, E., NOVÝ, I. a kol. 2012. *Manažerská psychologie a sociologie*. Praha: Management Press, 2012. s. 377, 616.

- opustiť miestnosť, ísť sa prejsť a odložiť riešenie konfliktov na neskorší čas (napríklad na druhý deň),
- nezvyšovať hlas, nezosilňovať gestá, nepodporovať konflikt,
- nehádať sa (a to aj vtedy, keď sme konfrontovaní s nepravdivým tvrdením, resp. obvinením),
- ak máme do činenia s cholerickým partnerom, je treba nechať ho vyburieť, nezasahovať do jeho výstupu, neprejavovať neľúbosť slovami, gestami, ani mimikou,
- ponúknuť súkromie pre riešenie konfliktu, obmedziť prítomnosť iných pri riešení konfliktu,
- zvoliť pozíciu v sede, ktorá upokojuje a je pre obe strany výhodnejšia,
- dodržiavať vzdialenosť asi jeden meter, nevstupovať do osobnej zóny druhého,
- nikdy neupokojuvať rozhnevaného človeka ani slovami, ani dotykmi (napríklad veta typu „prosím vás, upokojte sa!“ v afektívnej situácii nefunguje)¹⁶.

Z hľadiska komplexného vnímania a prístupu ku konfliktu je dôležité uvedomiť si, že niektoré konflikty sú už svojou podstatou a charakterom ťažko zvládnuteľné. Medzi ťažko riešiteľné patria konflikty, ktoré sú prezentované ako:

- principiálna vec,
- konflikt, v ktorom ide o veľa (peniaze, vzácne zdroje, image, časť, strata tváre a podobne),
- stretnutie strán, ktoré nie sú na sebe vzájomne závislé, nepotrebujú sa, nechcú dlhodobý vzťah,
- nezáväzné dohody,
- stav, keď jedna strana poškodila druhú viac (človeka sa vtedy zmocňuje subjektívny pocit opakovanej prehry a potreba vyrovnať skóre).

Dobrá a efektívna manažérka má schopnosť odhaľovať a následne odstraňovať dôvody konfliktov. Aj tu platí, bez príčiny niet účinku (v našom prípade konfliktu). Za najfrekvencovanejšie príčiny vzniku konfliktov možno považovať:

- nedorozumenia,
- klamanie a neúprimnosť,
- nedbanlivosť,
- zanedbanie povinností,
- neplnenie sľubov,
- nereálne očakávania,
- zámer druhého negatívne kritizovať a poučať,
- vnútorné presvedčenie, morálne postoje, hádky o „pravdu“,
- nejasné hranice osobného priestoru (vedúci napríklad neprímerane kritizuje vašu dobre myslenú aktivitu),
- strach (je faktom, že ľudia v konfliktných situáciách klamú – napríklad zo strachu o stratu zamestnania),
- vedľajšie úmysly¹⁷.

2.4 KOMUNIKAČNÉ ŠTÝLY ZVLÁDANIA KONFLIKTOV

Úspešné zvládanie konfliktov vyžaduje od aktérov, ktorými môžu byť samotní manažéri, ale aj ostatní pracovníci organizácie, využitie primeraného štýlu. Uvádzame model,

¹⁶ Ibidem, s. 377.

¹⁷ Ibidem, s. 377.

ktorý rozlišuje päť štýlov zvládania konfliktov. Jednotlivé štýly, resp. spôsoby, sa líšia tým, v akom vzájomnom vzťahu je v nich obsiahnutá starostlivosť o druhých (meraná mierou kooperatívnosti, resp. spolupráce) a starostlivosť o seba samého (meraná mierou seba-presadenia). Ide o tieto spôsoby zvládania interpersonálnych konfliktov: *únikový štýl*, *konfrontačný (kompetitívny) štýl*, *prispôsobivý štýl*, *kooperatívny štýl*, *kompromisný štýl*¹⁸.

Únikový štýl. Vyznačuje sa prístupmi, ktoré majú nízku mieru kooperatívnosti a zároveň nízku mieru seba presadenia. Ľudia, používajúci uvedený štýl, sa snažia vyhýbať konfliktom, alebo aspoň chcú zostať neutrálnymi. Tento prístup môže vychádzať z rozhodnutia nechať konflikty vyvíjať sa samé od seba, alebo môže odrážať nechúť k napätiu a možným frustráciám, ktoré sú s konfliktmi spojené. Časté používanie únikového štýlu obyčajne vedie k nepriaznivému hodnoteniu zo strany druhých.

Za istých okolností môže byť tento štýl žiadaný. Ide predovšetkým o situácie, keď¹⁹:

- daná záležitosť má minimálny význam a nestojí za to, aby sa jej riešením strácal čas a energia,
- jestvuje príliš málo informácií na to, aby sa v danom čase mohol konflikt riešiť uspokojivým spôsobom,
- daný jedinec je v pozícii, v ktorej nemá žiadnu moc dosiahnuť zmenu,
- iné osoby môžu vyriešiť daný konflikt omnoho efektívnejšie.

Konfrontačný (kompetitívny) štýl. Vyznačuje sa prístupmi, ktoré majú nízku mieru kooperatívnosti, no vysokú mieru seba presadenia. Ľudia, využívajúci tento štýl, sa snažia dosiahnuť svoje vlastné ciele a to bez ohľadu na záujmy ostatných. Konfrontačný štýl vždy obsahuje prvky nátlaku, vynučovania a dominancie. Tento štýl je nepriaznivo hodnotený druhými ľuďmi. Ľudia, uprednostňujúci konfrontačný štýl, každú situáciu interpretujú v dimenziách výhra – prehra. Iné alternatívy riešenia konfliktov, než sú tie, ktoré oni sami považujú za optimálne, ich väčšinou vôbec nezaujímajú. Tento štýl riešenia konfliktov je oprávnený predovšetkým v situáciách, keď sa vyžaduje jednoznačné a rýchle riešenie (napríklad v krízových situáciách)²⁰.

Prispôsobivý štýl. Vyznačuje sa prístupmi, ktoré majú vysokú mieru kooperatívnosti, no nízku mieru seba presadenia. Ľudia, využívajúci tento štýl, sú obyčajne ostatnými hodnotení priaznivo. Zároveň sú však vnímaní ako slabí a submisívni partneri. Prispôsobivý štýl sa ďalej vyznačuje zvýšeným záujmom o emocionálne aspekty konfliktu a malým záujmom o jeho vecnú podstatu. Ak sa používa často, spravidla býva neefektívny. Prispôsobivý štýl môže byť krátkodobo účinný v situáciách, keď²¹:

- bezprostredne hrozí emocionálny výbuch a keď uplatnenie prispôsobivého štýlu môže emócie upokojiť,
- udržanie súladu a vyhnutie sa absolútnemu rozkolu je v danej chvíli mimoriadne dôležité,
- konflikt je v prvom rade zapríčinený osobnostnými charakteristikami zúčastnených a nemôže byť riešený jednoduchým spôsobom.

Kooperatívny štýl. Vyznačuje sa prístupmi, ktoré majú vysokú mieru kooperatívnosti a vysokú mieru seba presadenia. Kooperatívny štýl odráža taký prístup k interpersonálnemu konfliktu, ktorý môže byť charakterizovaný ako výhra-výhra. Tento štýl predstavuje snahu

¹⁸ Ibidem, s. 377.

¹⁹ MADEJ, J. Manažérska psychológia a sociológia. op. cit., s. - 44.

²⁰ Ibidem, s. 45.

²¹ Ibidem, s. 46.

maximalizovať spoločné výsledky. Jeho používatelia sú okolím hodnotení priaznivo. Môže sa vhodne uplatniť pri hľadaní príčin konfliktu, pri vytváraní alternatívnych prístupov, je preň charakteristická snaha nájsť obojstranne prínosné riešenia.

Kompromisný štýl. Vyznačuje sa prístupmi, ktoré majú strednú úroveň kooperatívnosti i seba presadenia. Používatelia tohto štýlu bývajú okolím hodnotení pozitívne. Tento štýl je všeobecne prijímaný ako vhodný spôsob riešenia konfliktov. V porovnaní s kooperatívnym štýlom nevytvára predpoklady pre maximalizáciu spoločného uspokojenia. Je charakteristický skôr snahou čiastočne uspokojiť obe strany, preto je vhodný v situáciách, keď nie je možné dosiahnuť obojstranne výhodné riešenie. Podľa kompromisného štýlu je prijateľnejšie uzatvoriť aspoň čiastkové dohody, ako sa nedohodnúť vôbec²².

Ako zdôrazňujú niektorí autori,²³ každý človek má prirodzenú tendenciu prednostne uplatňovať jeden, alebo dva štýly. Platí tiež, že pre žiadny z nich človek nie je definitívne predurčený. Pre manažment konfliktov je dôležité uvedomiť si, že jednotlivé štýly je vhodné používať podľa konkrétnych situácií.

2.5 RACIONALIZÁCIA AKO RIEŠENIE KONFLIKTOV

Racionalizácia konfliktu znamená transformovanie hádky, alebo sporu na riešenie problému. Aby sme problém mohli riešiť, treba sa odosobniť (nebrať konflikt osobne), čo možno dosiahnuť takýmito postupmi²⁴: *nastolenie (alebo obnovenie) dôvery; zmena štýlu komunikácie; vecné zhodnotenie konfliktu, opierajúce sa o pochopenie záujmov a hodnôt zúčastnených aktérov.*

Nastolenie dôvery. Je náročnou úlohou. Racionalizovať konflikt je ľahšie vtedy, keď emócie nie sú vyhrotené a vzťah aktérov je skôr neutrálny. Pri vyhrotení emócií je možné zracionalizovať konflikt vtedy, keď si zainteresované strany uvedomia, že ďalšie pokračovanie konfliktu im môže priniesť vyššie straty.

Zmena štýlu komunikácie. Od konfrontačného štýlu prechádzame k, týlu spolupracujúcemu. Do komunikácie môžu byť zapojené aj subjekty stojace mimo konflikt (neutrálne osoby).

Vecné zhodnotenie konfliktu. Racionalizácia konfliktu by mala vyústiť do vecnej diskusie. Vecnosť si ďalej žiada otvorenosť aktérov.

3. MOTIVÁCIA ZAMESTNANCOV

Motivácia (z lat. *motus* – pohyb, hýbanie, nepokoj) je psychický stav, vyvolávajúci činnosť, správanie, či konanie a zameriavajúci ich určitým smerom. Motivácia sa môže prejavovať ako: *konkrétna pohnútko alebo bezprostredná príčina určitého konania, priebežná aktivácia konania, smerová determinácia konania, zmysluplná štruktúra konania, dôvod pre rozhodnutie k určitému konaniu v situácii voľby.*

Pojem motivácia má dve významové roviny. V prvom význame sa motivácia môže vzťahovať k súhrnu aktualizovaných a správanie okamžite usmerňujúcich pohnútok alebo k súhrnu všetkých pohnútok vzniknutých v priebehu života jednotlivca, latentne pretrvávajúcich a v príslušnej podmetovej situácii schopných znovu oživenia.

V druhom význame sa motivácia prekrýva s pojmom *motivačná štruktúra*. Motivačná štruktúra v užšom zmysle označuje relatívne ustálenú organizáciu jednotlivých motívov

²² Ibidem, s. 46.

²³ Por. BEDRNOVÁ, E., NOVÝ, I. a kol. 2007. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha : Management Press, 2007. s. 252-256, 800 s. ISBN 978-80-7261-169-0.

²⁴ MADEJ, J. *Manažérska psychológia a sociológia*. ..., op. cit. s. 46.

(pohnútok), ktorú si jednotliviec osvojil v procese učenia. V širšom zmysle motivačná štruktúra okrem motívov zahŕňa tiež: *potreby, postoje, individuálne hodnoty (príp. hodnotové orientácie), individuálne záujmy (príp. záujmové orientácie)*.

Pojmy motivácia, motív a motivačná štruktúra nie sú v literatúre používané jednoznačne a naopak, často sú vnímané alternatívne. Proces motivácie, v zmysle sociálneho ovplyvňovania všetkých prvkov motivačnej štruktúry, je neoddeliteľnou súčasťou sociálnej interakcie. Akonáhle dôjde k sociálnej interakcii, aktivizuje sa proces sociálneho ovplyvňovania. Podobne ako nie je možné nekomunikovať (základná poučka P. Watzlawicka), nie je možné neovplyvňovať, ak dôjde k sociálnej interakcii. Ovplyvňovanie patrí k sociálnym technikám, pričom všetky sociálne techniky vedú k nejakému ovplyvňovaniu.

Motivácia je proces usmerňovania, energetizácie a udržiavania správania, ktorý, aj keď vychádza z biologických zdrojov, je psychický fenomén. Motivácia je teda psychikou riadený druh regulácie. Človek napr. neje preto, aby obnovil v krvi optimálnu hladinu glukózy, ale pretože má hlad. Pocit nasýtenia sa pritom dostaví skôr, než sa glukóza z potravy dostane do krvi. Motivácia vystupuje ako výrazne systémový jav, je vo funkčných vzťahoch so všetkými ostatnými psychickými procesmi. Je viazaná na vlastnosti osobnosti, na fyziológiu organizmu i na životné podmienky jednotlivca. Medzi základné vlastnosti motivácie patrí²⁵:

- smerovanie správania (direktívna funkcia),
- energetizácia správania – určovanie jeho sily (energetizujúca funkcia),
- udržiavanie správania – pokiaľ nie je dosiahnutý cieľ alebo sa od dosiahnutia cieľa neustúpi (pre neprekonateľnú prekážku alebo v dôsledku vzniku inej, silnejšej motivácie).

Aký je vzťah pojmov motivácia a motív? Motivácia vyjadruje proces, pojmom motív sa označuje hypotetická dispozícia k tomuto procesu. Motívy (resp. motivačné stavy) možno chápať ako psychologické príčiny správania a motiváciu ako proces, v ktorom sa tieto psychologické príčiny správania konštituujú.

ZAVER

Mäkké faktory prosperity sa týkajú ľudského činiteľa a sociálnych vzťahov vo vnútri i mimo organizácie, ktoré sú neformálne a nejednoznačné. Nemožno ich nariadiť, ani prípadne formálne vymedziť. Ich zmena je dlhodobou záležitosťou, pretože majú silnú väzbu na ľudský faktor a veľkú zotrvačnosť. K mäkkým faktorom prosperity organizácií patrí organizačná kultúra, štýl riadenia, spôsob konania manažmentu, kvalifikácia, znalosti a zručnosti, uznávanie a rešpektovanie organizačných hodnôt.

LITERATÚRA

- BEDRNOVÁ, E., NOVÝ, I. a kol. 2007. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha : Management Press, 2007. s.16, 800 s. ISBN 978-80-7261-169-0.
- BEDRNOVÁ, E., JAROŠOVÁ, E., NOVÝ I. a kol. 2012. *Manažerská psychologie a sociologie*. Praha : Management Press, 2012. S. 377, 616 s. ISBN 978-80-7261-239-0.
- LABUZIK, M., OLAK, A., *Europska Unia. Vybrané Témy*. Stowarzyszenie „EDUKACJA NAUKA ROZWÓJ” Ostrowiec Św. 2013. s.147, ISBN 978-83-89466-57-0.

²⁵ Ibidem, s. 47.

MADEJ , J. 2015. *Manažérska psychológia a sociológia*. Košice : VŠBM v Košiciach, 2015. 41-48 s. ISBN 978-80-8928-254-8.

STEIGER, T., LIPPMAN, E. 2012. *Psychologie pro manažery II. Jak ovládnout umění vést*. Brno: BizBooks, 2012. s. 278-313, 368 s. ISBN 978-80-265-0006-3.

prof. nadzw. dr hab. Antoni OLAK, Dr. h.c.
PWSW w Przemyslu; WSPA w Lublinie,

Mgr. Jarosław KOSOŃ RCKiK
Doktorant w Rzeszowie

SOCIAL ASPECTS OF THE POWER OF THE STATE ON THE EXAMPLE OF THE VISEGRAD GROUP COUNTRIES

Alicja PALUCH

ABSTRACT

The article presents the social dimension of the power of the state. A comparative analysis of the dynamics of social progress of the Visegrad Group countries and a statistical analysis of social power-building factors have been carried out. The results presented in the article are the next stage of the author's work on developing an analytical sub-model of the power of the state in the social area.

Keywords: power of the state, social development, social power-building factors

INTRODUCTION

One of the numerous dilemmas connected with defining the general power of the state is an attempt to determine key dimensions that would adequately characterise its essence. The research conducted so far concerning quantification of the power of the state allow to conclude that the analysis of power-building factors most often focused on military, economic, political and demographic-geographical factors. The social factor in the scope in question usually came down to including psychological and moral aspects of the society, which were largely immeasurable. The lack of detailed analysis of social factors (or their total absence) when determining the general power of political entities causes a significant reduction in the results obtained, leading to a fundamental distortion of the real picture of the state's potential. Therefore, in the author's opinion, the analysis of the power of the state must not ignore an integral part of the state resources, namely its society. For that reason, a comparative analysis of the dynamics of social progress in the Visegrad Group countries will be carried out within the framework of the first part of this article. The second part is devoted to the identification of social power-building determinants that constitute the basis for developing a model of the assessment of the power of the V4 countries in the social sphere.

1. SOCIAL PROGRESS IN THE VISEGRAD GROUP COUNTRIES

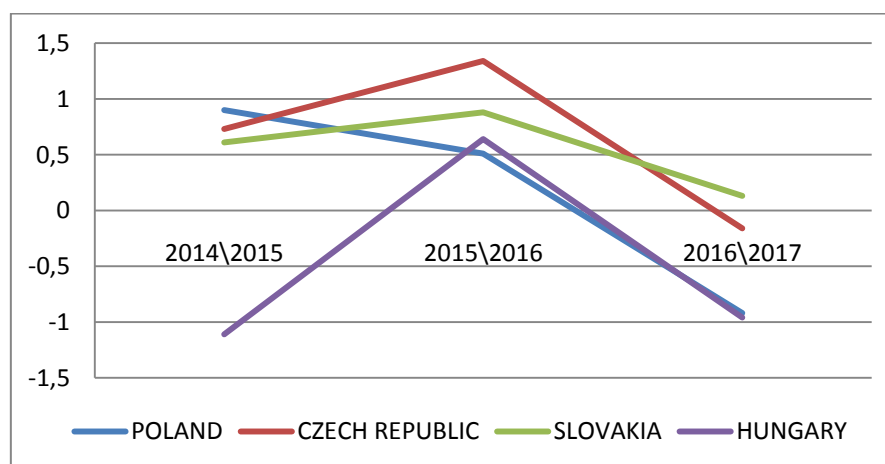
Social progress is most often dependent on a sufficiently high level of economic growth of the country concerned. In general, the prosperity and happiness of the society is assessed through the prism of its material resources. Therefore, a frequently used indicator in the classification of the standard of social life is GDP/GDP per capita ratio. However, do economic factors really provide an adequate and complete picture of a society's quality of life? It should be noted that the state's financial results do not constitute an exclusive and absolute catalyst for social progress. It is legitimate to apply widely understood qualitative factors in this area that demonstrate different types of relationships, i.e. not only material ones.

Social progress is defined as "a sequence of social changes to which we attribute positive features; it increases the number of realised values, and the society is closer to the

pattern of a *good society*¹. Its measurement is not a simple issue since it must cover many important dimensions of society's life. In order to meet this challenge, an American non-governmental organisation Social Progress Imperative came up with Social Progress Index (SPI) in 2014. According to authors of the index, social progress is “*the ability of society to provide basic human needs to its citizens, establish opportunities that will allow citizens to improve their standard of living and create conditions for individuals and communities to realise their full potential*”². According to this definition, the synthetic indicator includes social and environmental factors in the analysis (it does not include economic factors). It is created by calculating the average obtained from the analysis of three categories, within which further subcategories are examined (in total, the index uses 50 variables). They include:

1. *Basic human needs* (nutrition and basic health care; air quality, access to drinking water and sanitary conditions; safe shelter, i.e. “roof over one’s head” and access to electricity; personal safety).
2. *Foundations of wellbeing* (access to basic knowledge and education; access to information and means of communication; health and well-being; ecosystem sustainability).
3. *Opportunity* (personal rights; access to higher education; freedom of choice and personal freedom; equality and tolerance).

Based on the above index, a comparative analysis of the dynamics of social progress in Poland, Czech Republic, Slovakia and Hungary was carried out, taking into account the years 2014-2017. To this end, Table 1 presents the values of the dynamics in individual countries. The results of the analysis are illustrated in graphical form (Picture 1). The calculations made show that the greatest increase in the dynamics of social progress over the last four years have been observed in Czech Republic and Slovakia. The smallest dynamics in this respect can be seen in Hungary. The period, which in all countries demonstrates a significant decline in the dynamics of social progress is in 2016/2017, with a particular decrease in dynamics in Poland since 2014.

Picture 1 Dynamics of changes in social progress in the Visegrad Group countries in 2014-2017

Source: own study

1Supińska J., Wartości i zasady polityki społecznej [w:] Polityka społeczna, G. Firlit-Fesnak, M. Szyłko-Skoczny (red.), PWN, Warszawa 2007, p. 77.

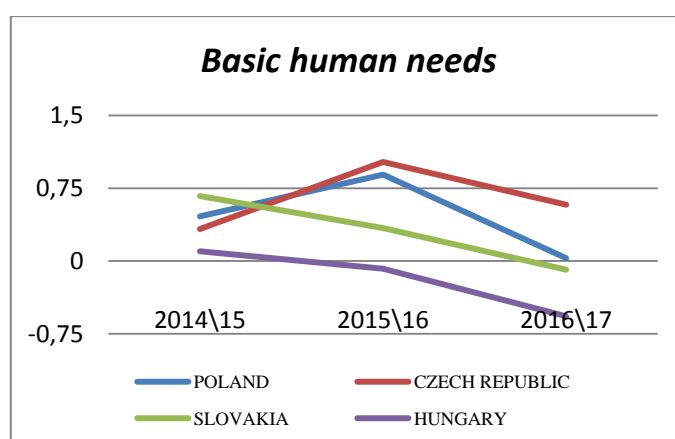
2M. E. Porter, S. Stern, M. Green, *Social Progress Index Report 2017*, Social Progress Imperative, p. 2. https://www.socialprogressindex.com/assets/downloads/resources/en/English-2017-Social-Progress-Index-Findings-Report_embargo-d-until-June-21-2017.pdf (access:08.09.2018).

Table 1 Values of changes in the dynamics of social progress in 2014-2017

	POLAND	CZECH REPUBLIC	SLOVAKIA	HUNGARY
	Social Progress Index			
2014/2015	0,9	0,73	0,61	-1,11
2015/2016	0,51	1,34	0,88	0,64
2016/2017	-0,92	-0,16	0,13	-0,96
Average increase/decrease	0,16	0,64	0,54	-0,48

Source: Own study based on data of Social Progress Index.
<https://www.socialprogressindex.com/> (access: 09.09.2018)

With such general conclusions it is worth pointing out the areas that had the greatest impact on the stabilisation or destabilisation of the general standard of social life in the V4 countries during the analysed period. Therefore, a similar comparison was made with regard to the dynamics of changes in social progress, taking into consideration the main categories of SPI such as basic *human needs*, *foundations of wellbeing*, *opportunity*. The results of the analysis are presented in a graphical form (Picture 1, Picture 2, Picture 3, Table 1, Table 2, Table 3). The results obtained indicate that the Visegrad Group countries develop most effectively within the framework of *foundations of wellbeing*, despite a considerable “weakening” of this sphere in 2016/2017. The greatest disproportion of the dynamics of social progress is visible in the scope of opportunity – in this respect, Slovakia and Czech Republic are significantly different than Poland and Hungary (Picture 4, Table 4). Moreover, a permanent progress in this area can be noticed only in Slovakia. It is also worrying that since 2015/2016 the dynamics of social progress in all categories taken into account has been declining (excluding Slovakia, which as already has been mentioned, in terms of opportunity demonstrates constant dynamics of development). A holistic view of the following table leads to the conclusion that Hungary is the country with the most difficult social conditions among the Visegrad Group countries. This is also confirmed by the overall SPI ranking, where Hungary currently is ranked 37th (data for 2017, to compare: Czech Republic – 22, Slovakia – 30, Poland – 32)³. The areas that had the greatest negative impact on the quality of life in Hungary in 2017 include: equality and tolerance; health and well-being; personal rights; access to higher education; freedom of choice and personal freedom⁴.

Picture 2 Dynamics of changes in social progress in the area of basic human needs in the Visegrad Group countries in 2014-2017

Source: own study

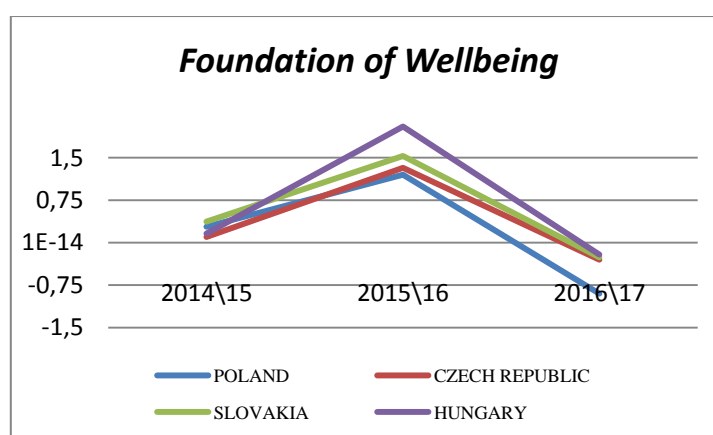
³ Data came from: <https://www.socialprogressindex.com/> (access: 08.09.2018).

⁴ Data came from: <https://www.socialprogressindex.com/?code=HUN> (access: 08.09.2018).

Table 2 Values of changes in the dynamics of social progress in the area of basic human needs in 2014-2017

	POLAND	CZECH REPUBLIC	SLOVAKIA	HUNGARY
	Basic human needs			
2014\15	0,46	0,33	0,67	0,1
2015\16	0,89	1,02	0,34	-0,08
2016\17	0,03	0,58	-0,09	-0,57
Average increase/decrease	0,46	0,64	0,31	-0,18

Source: own study

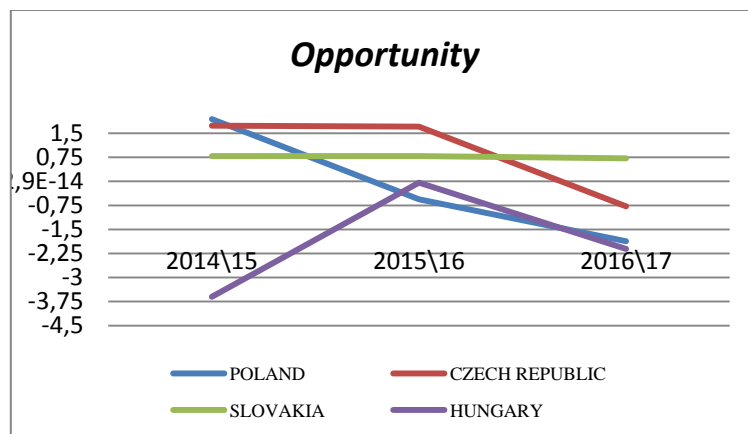
Picture 3 Dynamics of changes in social progress in the area of foundation of wellbeing in the Visegrad Group countries in 2014-2017

Source: own study

Table 3 Values of changes in the dynamics of social progress in the area of foundation of wellbeing in 2014-2017

	POLAND	CZECH REPUBLIC	SLOVAKIA	HUNGARY
	Foundations of well-being			
2014\15	0,28	0,1	0,37	0,16
2015\16	1,2	1,32	1,53	2,05
2016\17	-0,9	-0,3	-0,26	-0,21
Average increase/decrease	0,19	0,37	0,55	0,67

Source: own study

Picture 4 Dynamics of changes in social progress in the area of opportunity in the Visegrad Group countries in 2014-2017
Source: own study

Table 4 Values of changes in the dynamics of social progress in the area of opportunity in 2014-2017

	POLAND	CZECH REPUBLIC	SLOVAKIA	HUNGARY
Opportunity				
2014\15	1,94	1,74	0,79	-3,6
2015\16	-0,56	1,71	0,79	-0,04
2016\17	-1,87	-0,78	0,72	-2,11
Average increase/decrease	-0,16	0,89	0,77	-1,92

Source: own study

2. SOCIAL DETERMINANTS OF THE POWER OF THE V4 COUNTRIES

The research carried out so far on the quantification of the power of the state is largely based on synthetic indicators developed within the framework of the model⁵. They are usually based on a conglomerate of military, economic, political and demographic-geographical factors. This synthetic approach assumes a comprehensive nature, seeking a small number of aggregated indicators, briefly summarising the most important features and parameters of the potential in a short form⁶. There is also an analytical approach based on separate consideration of specific components, cross-sections, parameters or features of the potential⁷. In the case of the power of the state, it usually leads to the so-called sectoral analysis, aimed at identifying key determinants within particular power-building sectors. While it is not very difficult to identify the significant dimensions of the power of the state within which such analysis should be carried out, the objective specification of indicators which take the greatest importance within each sector has so far been the greatest challenge for those attempting to quantify the power of the state. So far, it has not been possible to establish one and unique criterion (or

5 Clin's model (1994), Virmani's model (2005), German's model (1960), Sułek's model 2001, Fucks's model (1965), Shinn's model (1969) et al.

6 SUŁEK M. Programowanie gospodarczo-obronne, Warszawa 2008, p. 107.

7 Ibidem, p. 106.

method) of selecting variables for individual pillars of the power. This is due to the fact that there are a large number of individual indicators with a high level of detail. Furthermore, it is rare that such approach ultimately results in the development of a model (in this case a sub-model) of the power of the state.

In view of the fact that there is a definite research gap in the field of exploring the social dimension of the power of the state, it was decided to take measures to identify key indicators on the basis of which it will be possible to develop a model for assessing the power of the state in the social area. For this purpose, 50 social factors were collected and systematised into seven categories (Table 5). The following classification was developed, among others, based on a comparison carried out by the transnational network of CIVICUS non-governmental organisations⁸.

Table 5 Social factors assigned to individual categories

<i>1. Political context</i>
political rights, corruption, state effectiveness, decentralisation, rule of law, political stability and lack of violence (terrorism), media independence, militarisation
<i>2. Basic rights and freedoms</i>
civil liberties, right to information, freedom of media, freedom of religion, freedom of migration, freedom of speech, ownership right, personal freedom and freedom of choice, freedom of association, access to basic knowledge, gender inequality, political rights
<i>3. The functioning of civil society organisations (CSO)</i>
financial resources of CSO, infrastructure supporting CSO, number of public benefit organisations, advocacy of CSO, organisational resources (capacity) of CSO, provision of services by CSO, public image of CSO, legal regulations regarding CSO, rule of law
<i>4. Interpersonal relationships</i>
tolerance, trust, help given to strangers, social inequality
<i>5. Scope of social participation</i>
transferring money to charitable purposes, participation in charitable organisations, participation in formal and informal volunteering, access to basic knowledge, number of public benefit organisations
<i>6. Rule of law and security</i>
rule of law, principles of law, judicial efficiency, personal security, social security, social security, ongoing conflicts within the country and international, militarisation, tolerance
<i>7. Standard of living</i>
tax burden, quality of life index, nutrition and basic health care, health and well-being, risk of poverty or social exclusion, social inequality, access to basic knowledge, access to higher education

Source: own study

Statistical analysis presented below covers the social sphere of Poland, Czech Republic, Slovakia and Hungary. For classified social factors included in Table 5, calculations of Pearson's linear correlation were made (Table 6). The analysis of the calculation results allowed to distinguish three independent optimal solutions characterised by the lowest absolute values of Pearson's linear correlation coefficients. The results are shown in Table 7.

⁸ www.civicus.org (access:10.09.2018).

Table 6 Calculated values of Pearson's linear correlation for distinguished social factors

	Rule of law x ₁	Militarisation x ₂	Political rights x ₃	Tolerance x ₄	Number of public benefit organisations x ₅	Social inequality x ₆	Access to basic knowledge x ₇
x ₁	1						
x ₂	0,31	1					
x ₃	0,32	0,80	1				
x ₄	-0,93	-0,33	-0,24	1			
x ₅	0,73	-0,02	0,50	-0,44	1		
x ₆	0,66	0,17	0,27	-0,35	0,97	1	
x ₇	-0,49	-0,64	0,35	0,73	0,22	0,22	1

Source: own study

Table 7 Identified groups of social factors

Solution I	Political rights	Tolerance	Social inequality
Political rights	1	-0,24	0,27
Tolerance	-0,24	1	-0,35
Social inequality	0,27	-0,35	1
Solution II	Tolerance	Militarisation	Social inequality
Tolerance	1	-0,33	-0,35
Militarisation	-0,33	1	0,17
Social inequality	-0,35	0,17	1
Solution III	Access to basic knowledge	Political rights	Social inequality
Access to basic knowledge	1	0,35	0,22
Political rights	0,35	1	0,27
Social inequality	0,22	0,27	1

The solutions identified have revealed the repeatability of the occurrence of the *social inequality* factor in each of them, which may determine its special importance. Similar significance can be attributed to *political rights* and *tolerance* indicators, which occurred simultaneously in two solutions. Therefore, it seems justified to adopt the above-mentioned explanatory variables for the sub-model of assessing the power of the V4 countries in the social sphere.

CONCLUSION

According to the author, the international position of the state is determined, among others, by the society. Having this in mind, it is important to ensure appropriate conditions enabling the use of its potential. It is also essential to search for the factors determining the power of the state in this sphere, which will allow to reveal the areas of society's functioning

with the greatest impact on its level. The results presented above are the next stage of the author's work on developing an analytical sub-model of the power of the state in the social area.

BIBLIOGRAPHY

- PORTER M. E., Stern S., Green M., *Social Progress Index Report 2017*, Social Progress Imperative, p. 2
https://www.socialprogressindex.com/assets/downloads/resources/en/English-2017-Social-Progress-Index-Findings-Report_embargo-d-until-June-21-2017.pdf (access:08.09.2018).
- SUŁEK M., *Programowanie gospodarczo-obronne*, Warszawa: 2008, p. 107. ISBN 978-83-11-11440-1
- SUPIŃSKA J., Wartości i zasady polityki społecznej [w:] *Polityka społeczna*, G. Firlit-Fesnak, M. Szyłko-Skoczny (red.), PWN, Warszawa: 2007, p. 77. ISBN 978-83-01-15304-5
- Social Progress Index. <https://www.socialprogressindex.com/> (access: 09.09.2018 r.)

Alicja PALUCH, MSc
Opole University
Faculty of Law and Administration
45-060 Opole, ul . Katowicka 87a, Opole, Poland
ala.paluch1@wp.pl

CELOŽIVOTNÉ VZDELÁVANIE BEZPEČNOSTNÝCH MANAŽÉROV V INTENCIÁCH STRATÉGIE EURÓPA 2020

LIFELONG LEARNING OF SECURITY MANAGERS IN LINE WITH THE STRATEGY EUROPE 2020

Mária PETRUFOVÁ

ABSTRACT

The author of the article highlights the priorities and fundamental objectives of lifelong learning based on the document Europe 2020. These efforts cover also qualification and competence requirements for social security managers. Social (including emotional intelligence and EQ) competence is currently considered to be an essential part of the key competences of managers of the 21st century, including security sector.

Keywords: lifelong learning, career development, career education and counselling, qualification profile of security managers and their social competence.

ÚVOD

Dnes už nikto nespochybňuje fakt že vzdelávanie je jeden z kľúčových bodov života Európanov. Táto problematika je čím ďalej tým viac aktuálna a to nielen z dôvodu ekonomického vývoja členských štátov EU, ale aj ich konkurencieschopnosti s celým svetom. Každá členská krajina vychádza z atribútov CŽV, ktoré sa prelínajú vo vzdelávaní jednotlivých krajín EÚ. Strategický dokument Európa 2020 stanovuje štyri ciele v oblasti vzdelávania a to :

- Zabezpečiť realizáciu celoživotného vzdelávania a mobility,
- Zlepšiť kvalitu a účinnosť vzdelávania a odbornej prípravy,
- Podporovať rovnosť, sociálnu súdržnosť a aktívne občianstvo,
- Posilniť oblasť tvorivosti a inovácií vrátane podnikateľských zručnosti na všetkých úrovniach vzdelávania a odbornej prípravy.

Práve CŽV je nevyhnutné vnímať ako základnú zásadu, na ktorej je postavený celý rámec. Tá je koncipovaná tak, aby obsahovala vzdelávanie vo všetkých prostrediach, či už sa jedná o formálne, neformálne alebo informačne učenie a to vo všetkých úrovniach od vzdelávania v rannom veku až po vysokoškolské vzdelávanie, odborné vzdelávanie a prípravu až po vzdelávanie dospelých.

V súčasnom období sa permanentne preferujú rôzne príklady dobrej praxe “Best practices“ a hodnotí sa aj účasť jednotlivcov na CŽV. Slovensko sa pohybuje účasťou 3,1 % takmer na chvoste stanoveného rebríčka. Aj keď máme množstvo akreditovaných vzdelávacích programov (cca 1.000 vzdelávacích inštitúcií) existujúce programy nereagujú pružne na potreby trhu práce. Je pravdou aj to, že v súčasnosti sa vo vzdelávaní dospelých vychádza z realizácie národného projektu “Tvorba národnej sústavy kvalifikácií“ a vytvorenia registra kvalifikácií a ich programov. Proces transformácie vzdelávania pokračuje však neustále. To však znamenalo iba prvú etapu procesu transformácie vzdelávacieho systému u nás, ktorý vedie k lepšej zrozumiteľnosti a priepustnosti v rámci celej EÚ a zákonite to umožňuje ľahšie získať vzdelanie rôznymi vzdelávacími cestami.

Cieľom tejto transformácie bolo prepojiť slovenský kvalifikačný rámec s európskym a porovnať sústavy kvalifikácií. Najväčšiu zásluhu na tom má náš Štátny inštitút odborného vzdelávania (ŠIOV) a Národný ústav CŽV.

1. ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Ak rešpektujem fakt, že celoživotným vzdelávaním získava človek nielen vedomosti, zručnosti, spôsobilosti ale aj dostáva informácie nevyhnutné pre jeho osobný rast. Dnes získavame vzdelávacie informácie z najrôznejších zdrojov, najrôznejšej kvalite a tiež v širokom spektre formátov. Kľúčovými zručnosťami je schopnosť vyhľadávať informácie identifikovať sa s nimi, hrozí nám však informačná presýtenosť. Nadbytok informácií prebiehajú generujú nie aktívny postoj, ale pasívny postoj - navyše technológie v oblasti šírenia informácií predbiehajú vývoj človeka a jeho kontrolu nad ním. Vzdelávanie tak plní svoju úlohu len vtedy, ak prináša praktické výsledky. Na Slovensku máme vyše 37 vysokých škôl a mnohí absolventi sa nedokážu uplatniť v praxi po ukončení štúdia. Väčšina skupín študijných odborov na našich VŠ je identifikovaná nízkou úrovňou hodnotenia praktickej pripravenosti absolventov pre trh práce.

Aj v podmienkach OS SR s tým máme problém - pretože požiadavky na absolventov neúmerne narastajú s požiadavkami hektickej doby. Je však pravdou aj to, že niekedy je trh práce presýtený danou špecializáciou, niekedy mladí ľudia si vyberajú ľahšiu školu a svoje profesijné zameranie akceptujú z pohľadu rodiča - často to nie je o schopnostiach a danostiach študenta. Nakoniec musia absolvovať preškolenia a dovzdelávanie sa. Trendom sa však stáva vzdelávanie dospelých- teda celoživotné vzdelávanie je nevyhnutnosťou, čo fungovalo včera, dnes už je iné- žijem turbulentnú dobu, jedinou istotou je stála neistota a preto sa musíme neustále vzdelávať a získavať nové poznatky.

Podstatou CŽV by malo byť rozvíjať sa vo svojom odbore, učiť sa pracovať na nových strojoch, prístrojoch, využívať nové technológie. Právo na vzdelávanie pre všetkých občanov zaručuje Ústava Slovenskej republiky, oblasť CŽV, kde vzdelávanie dospelých patrí je v kompetencií Ministerstva školstva, vedy a výskumu a športu SR. Legislatívny rámec je nastavený v súlade s požadovanými cieľmi tak formálneho, ako aj neformálneho vzdelávania. To však závisí od konkrétnej organizácie a inštitúcie v danej krajine. Dôležité je najmä kvalitné kariérne vzdelávanie. Analýza politiky vzdelávania organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj v členských krajinách hovorí, že poradenstvo a kariéra v krajinách OECD dnes čelia dvom hlavným výzvam.

- 1. V kontexte CŽV a aktívnej politiky trhu práce musia poskytovať služby, pomocou ktorých dochádza k rozvoju schopnosti riadenia kariéry, namiesto pomoci pri prijímaní okamžitých rozhodnutí .**
- 2. Zároveň musia rozšíriť prístup k rozvoju kariéry pomocou celoživotného rozvoja kariéry.**

V našich podmienkach je spracovaný model kvality života pre profesionálnych vojakov, ktorý sčasti rieši túto problematiku. A ako sa zabezpečuje kariérne vzdelávanie v iných krajinách ?

Austrálska národná webová stránka pre rozvoj kariéra obsahuje informácie o vzdelávacích kurzoch a školeniach , o ponuke a dopyte na trhu práce na regionálnej úrovni, obsahu pracovných miest a zdrojoch financovania štúdií.¹

V Rakúsku sa každoročne konajú tri veľké trhy zamestnanosti. Zahŕňajú odborné školenia, terciárne vzdelávanie a vzdelávanie dospelých. Veľtrhy sú strategický a trhovo

¹ www.myfuture.edu.au

zamerané na školy a komunitu.

V *Kanade* sú tzv. „služby verejnej zamestnanosti“, presúvajú mnohé poradenské služby o zamestnaní komunitným spoločnostiam, kde lepšie vychádzajú v ústrety jednotlivcom, potrebám jednotlivých skupín, semináre, informačné služby, poradenstvo – disponujú širokou škálou vzdelávacích školiacich a komunitných funkcií.

Vo *Veľkej Británii* boli na rozšírenie dostupnosti vzdelávania dospelých zriadené telefonické poradne. Volajúcim ponúkaná služba s názvom *learn direct* informácie a rozsiahla pomoc, týkajúca sa kariéry. Jej služby využilo už 4 mil. ľudí. Linka pomoci je dostupná v školiacich seminároch, uložených v on-line databáze. Internetové portály po zadaní kľúčového slova ponúkajú konkrétne vzdelávacie možnosti a aktivity, množstvo akreditovaných kurzov. Tak sa lepšie spolupracuje aj so zamestnávateľmi pri vyberaní ľudí do svojich firiem. Aj samotné školy ponúkajú možnosti ďalšieho vzdelávania.

Kariérne poradenstvo je viac ako flexibilný systém služieb. Cieľom je napomáhať jednotlivcovi ku správne rozhodnutiu v otázkach ďalšieho vzdelávania, profesijnej príprave, voľby zamestnania a celkového rozvoja kariéry. O význame poradenstva netreba diskutovať. Každodenná realita ľudí hľadajúcich nové možnosti zamestnávania z rôznych dôvodov vníma poradenstvo v širokých súvislostiach. Diverzita finančných, rodinných, spoločenských motívov ku zmene odráža po pomerne stupňujúcom dopyte po službách odborné poradenstvo. Slováci sa viac ako vážnych zdravotných problémov, či teroristických útokov obávajú najviac svojej chudoby. Na hranici chudoby zatiaľ žije viac ako 640 000 ľudí - ľudia starší ako 45 rokov dokonca ani nedúfajú v zlepšenie svojej situácie.

Aj preto európske krajiny vytvárajú po uznesení Rady o obnovenom európskom programe vzdelávania dospelých (2011/C 372/01) zaradiť efektívne celoživotné poradenstvo do svojej legislatívy o vzdelávaní dospelých ak sa chce krajina vyhnúť ekonomickej kríze, nerovnováhe v zručnostiach a schopnostiach zamestnancov.²

Na Slovensku súčasný stav poradenstva i vzdelávania dospelých hovorí o veľkom počte medzi sebou málo komunikujúcich poskytovateľov, na to nadväzujúcu databázu informácií, neexistujúcom systéme merania kvality poskytovateľov takéhoto poradenstva i vzdelávania a žiadneho monitoringu samotných procesov poskytovania poradenstva. Po realizácii projektu CVANU realizovaným Národným ústavom celoživotného vzdelávania začali vo všetkých regiónoch Slovenska vznikať poradenské centra pre dospelých (PCD) a 8 tútori naplňajú stratégiu ZV a poradenstva od 1. januára 2016. Poskytujú individuálnym klientom a v súvislosti s ich požiadavkami a potrebami bezplatné informatívne, odborné a špecializované poradenstvo s prioritným zameraním na:

- kariérne poradenstvo, poradenstvo v oblasti ďalšieho vzdelávania,
- orientácie, prípravy a uplatnenia na trhu práce a pod.

V odbornej práci s klientmi využívajú rôzne metódy a formy poradenskej práce, diagnostiku, SWOT analýzu, prípravu a realizáciu kariérneho profilu, analýzu vzdelávacích potrieb, koučovanie techniky apod. Pred nimi sú ešte ďalšie skolenia zamerané na bilanciu kompetencií, ktoré využívajú 10 krajín EÚ.

Aj v podmienkach OS SR by si kariérne poradenstvo zaslúžilo oveľa väčšiu pozornosť. Súvisí to aj s nezaujmom, (popríklad slabým marketingom) mladých ľudí o prácu v tomto rezorte, ale viac by bolo využiteľné v rámci osobnostného rozvoja kariéry profesionálneho vojaka. Inšpiráciou by nám mohli byť skúsenosti z iných krajín v rámci EÚ.

² <https://ec.europa.eu/epale/sk/>

2. KVALIFIKÁCIA A SOCIÁLNA KOMPETENCIA MANAŽÉRA BEZPEČNOSTI

Tak ako život prebieha v neustálom pohybe na trhu práce sa objavujú nové povolania, ktoré prax požaduje. Jedným z nich je aj manažér bezpečnosti resp. bezpečnostný manažér. Manažérske vzdelávanie, povolanie, požiadavky na kvalifikáciu manažéra, manažérske kompetencie majú už svoju tradíciu.

Jedným z možných metodologických prístupov ku koncipovaniu prípravy manažéra pre 21. storočie je chápať jeho profesionálnu prípravu ako neoddeliteľnú súčasť *procesu utvárania osobnosti manažéra*, ktorý sa uskutočňuje na rôznych úrovniach. Buď vychádza *zo stupňa všeobecného poznania manažéra* – mať predpoklady pre „umenie riadiť“, *má priestor pre svoju činnosť* (musí, môže), ale *aj chcieť byť úspešným manažérom*. Mal by *poznať prostredie* / okolie riadiacej jednotky tak makroprostredie ako aj makroprostredie – prehlbuje si tu svoje správanie, identifikuje sa so svojou riadiacou rolou začína si veriť.

Posledná oblasť *zahrňuje prežívanie riadiacej činnosti manažéra* bezpečnosti – teda oblasť ovplyvňovania života svojich podriadených spolupracovníkov, sociálne zručnosti empatia, sociálna a emocionálna inteligencia, asertivita, komunikácia, vodcovské kompetencie apod.

Kvalifikácia sa vo všeobecnosti chápe ako syntéza troch komponentov: vzdelanie, prax a individuálne predpoklady jednotlivca. Z aspektu sociológie výchovy a sociológie práce sa vymedzuje vo významoch kvalifikácia práce, kvalifikácia zamestnanca.³

Kvalifikáciu manažéra bezpečnosti možno označiť ako súhrn všeobecných manažérskych a odborných vedomostí a osobitých manažérskych spôsobilostí, návykov a skúsenosti, ktoré sú potrebné pre výkon činnosti, zabezpečujúcej bezpečnosť – buď konkrétnej osoby, skupiny alebo spoločnosti, región, mesto, komunita, alebo bezpečnosť pri realizácii konkrétneho povolania s odborným vzdelávaním a praxou. Je to vlastne schopnosť vykonávať povolanie (profesiú) manažéra bezpečnosti.

Požiadavky na kvalifikáciu manažéra bezpečnosti by teda mali vychádzať z konkrétneho profesiogramu práce manažéra bezpečnosti príslušnej odbornosti alebo profesie a naplňovať tak aspoň minimálny štandard povolania.

Zatiaľ v SR nie je vypracovaný profesiogram a neexistuje žiadny štandard povolania manažéra bezpečnosti. Nehovoriac o tom, že na Slovensku existujú pripravujúce sa sily a prostriedky **krízového manažmentu** (hasiči, vojaci, policajti, záchranné zbory apod.), ktorých podmienky pre nasadenie, ich kompetencia a činnosť pri nasadení sú presne vymedzené. Jedinými záväznými dokumentmi, ktoré určujú základné požiadavky na kvalifikáciu osobitného manažéra bezpečnosti v SR sú v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci (POZP) a to:

- Ústava ST z 1. septembra 1992, čl.35 a 36,
- Zákon NR SR č.330/1996 ZZ o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci,
- Ústavný Zákon č.23/1991 zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd,
- Zákon 311/2001Z z., z 2. júla 2001,
- Zákonník práce a ďalšie všeobecne záväzné predpisy, podľa ktorých možno odvodiť konkrétnu kvalifikáciu manažéra bezpečnosti práce

Manažéra bezpečnosti, ponímaného ako sociálny typ osobnosti možno charakterizovať nasledujúci kvalitami: odbornosť, korporatívnosť, profesionálna kultúra a manažérska etika, zodpovednosťou a sociálnou kvalifikáciou. Existuje však už nejaký počiatočný *model súčasných požiadaviek na kvalifikáciu manažéra bezpečnosti*:

- vysoká odborná úroveň z odboru, v ktorom sa bezpečnosť zabezpečuje,

³ Polonský, D.- Matis, J.: Vybrané kapitoly zo sociológie výchovy a vzdelávania dospelých v ozbrojených silách. L. Mikuláš: VA 2003s. 33 ISBN 80-8040-220-5.

- metodologické zvládnutie Manažovanie procesu zabezpečenia bezpečnosti, s poznaním konkrétnych manažérskych metód, ktoré vedú k skvalitneniu riadenia tohto procesu,
- sociálna kompetencia, vedieť sa orientovať v zložitých sociálnych situáciách, schopnosť pracovať v tíme, zabezpečiť tvorivú atmosféru a efektívnu spoluprácu – EQ,
- manažérske vzdelania zabezpečujúce zvládnutie riadiacich funkcií,
- skúsenosti z výkonu povolania manažéra a tomu zodpovedajúci stupeň identifikácie
- osobnostné vlastnosti manažéra bezpečnosti ku ktorým možno zaradiť spoľahlivosť, samostatnosť, tvorivosť, sebamotiváciu a sebariadenie.

Z uvedeného vyplýva, že budú *rozdielne požiadavky na kvalifikačný profil manažéra bezpečnosti* nielen daného odboru- technický, sociálny a jeho sektorov (priemysel, poľnohospodárstvo, bankovníctvo, štátna správa, školstvo a pod.), ale tiež konkrétnej pozície manažéra bezpečnosti v tomto sektore.

Existujú autori, ktorí vychádzajú z toho, že tieto požiadavky vyplývajú z jednotlivých dimenzií bezpečnosti, ktoré možno rozčleniť na dve základné dimenzie: vojenskú (agresia, šírenie ZHN, regionálne konflikty) a nevojenskú (sociálnu, politickú, ekonomickú, ekologickú) bezpečnosť.⁴⁵

Ak s zhrnú požiadavky na osobnosť súčasného manažéra bezpečnosti možno preferovať tieto:

- osobitné socio-profesijné kvality manažéra bezpečnosti (sociálny typ osobnosti),
- všeobecné manažérske kvality,
- kvality vodcu - faktory vodcovskej činnosti.

Sociálna kompetencia je známa ako pripravenosť manažéra bezpečnosti na základe zručnosti a spôsobilosti, rýchlo hľadať a v praxi vedieť využívať optimálne varianty rozličných spôsobov správania a činnosti, ktoré vedú k efektívnemu vedeniu ľudí v organizáciách.

Sociálna dimenzia má základ v proces sociálneho učenia. Jej prejavy sú situačne podmienené. Je väčšinou determinovaná:

- Celkovou rozvinutosťou, zrelosťou a integrálnosťou osobnosti, vlastnou motivačnou štruktúrou, prosociálnym správaním, primeraná regulácia svojho správania, zodpovedajúci systém hodnôt, postojov a názorov.
- Rozvinutou schopnosťou sociálnej percepcie, sebahodnotenie a úcta k vnímaniu druhých, citlivosť na sociálne situácie, dobrý tímový duch.
- Komunikačnými a prezentačnými spôsobilosťami, konkrétnymi činmi v prospech skupiny, tímu.
- Analytickými, interpretačnými rozhodovací schopnosťami, dobrá úroveň sociálneho styku, interakcia (spoluúčasť), evaluácia (ocenenie) kooperácia (spolupráca) v štýloch vedenia ľudí.

K tomu je potrebné pridať kvality, ktoré tvoria najširší základ pre utváranie vlastností osobnosti každého manažéra bezpečnosti: akými sú psychické vlastnosti – motivačné, mravné, vôľové a morálne ako aj špecifické vlastnosti odborné a manažérske, všeobecné sociálno- psychické vlastnosti profesijná orientácia, sociálna zrelosť – EQ, kultúrna vyspelosť a interpersonálna vnímavosť, nevyhnutným predpokladom je aj sociálna prispôsobivosť.

⁴ EICHLER, J.: Medzinárodní bezpečnost' 80 na počátku 21. století. Praha: MOČR 2006, s.16-20. ISBN 80-969306-1-3,

⁵ MURDZA, K.: Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia cv globálnej rizikovej spoločnosti. Bratislava: APZ 2005 s.57-77 ISBN -80-8054-335-6

ZÁVER

Je dôležité upozorniť aj na faktor spoločenskej citlivosti akými sú: vedieť zvládať konflikty dôraz klásť na výkonnosť podriadených vrátane pozitívnej motivácie a stimulácie, usilovať sa o neformálnu autoritu, byť taktný a zdvorilý a pod. Pri vymedzovaní základných charakteristík manažéra bezpečnosti je potrebné brať do úvahy skutočnosť, že to musí byť osoba, ktorá je schopná a ochotná zobrať na seba riziká vyplývajúce z procesu udržiavania bezpečnosti – čo je v dnešnej dobe nesmierne ťažká a mimoriadne náročná úloha.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- POLONSKÝ, D.- MATIS, J.: Vybrané kapitoly zo sociológie výchovy a vzdelávania dospelých v ozbrojených silách. L. Mikuláš: VA 2003. s. 33 ISBN 80-8040-220-5.
- EICHLER, J.: Medzinárodná bezpečnosť 80 na počátku 21.století. Praha: MOČR 2006, s.16-20. ISBN 80-969306-1-3-
- MURDZA,K.: Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia cv globálnej rizikovej spoločnosti. Bratislava: APZ 2005 s.57-77 ISBN -80-8054-335-6.
- <https://ec.europa.eu/epale/sk/>
- www.myfuture.edu.au

doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD.
Katedra spoločenských vied a jazykov,
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Liptovský Mikuláš
E-mail: maria.petrufova@aos.sk

PLÁNY OCHRANY OBJEKTŮ OSOBNÉHO DŮLEŽITOSTI A DALŠÍCH DŮLEŽITÝCH OBJEKTŮ V PODMIENKACH POLICAJNÉHO ZBORU – KRAJSKÉHO RIADITEĽSTVA POLICAJNÉHO ZBORU V NITRE

PLANS OF PROTECTION OF OBJECTS OF SPECIAL IMPORTANCE AND OTHER IMPORTANT OBJECTS IN THE CONDITIONS OF THE POLICE FORCE – THE REGIONAL ADMINISTRATION OF THE POLICE FORCE IN NITRA

Matej POLAČEK, Ivana ONDRUŠKOVÁ

ABSTRACT

The present paper deals with the issue of the protection of objects of special importance and other important objects in the conditions of the Police Force – the Regional Administration of the Police Force in Nitra. The aim of the paper is to characterize the basic terms, to analyse the current legal regulation, to apply it in the framework of the Police Force and to summarize the observations from application practice. The author's work is based mainly on general binding rules, methodological guidelines and application practice.

Keywords: object of special importance, another important object, security, crisis situation

ÚVOD

Základným zákonom, ktorý charakterizuje Policajný zbor (ďalej len „PZ“), upravuje jeho postavenie, úlohy, povinnosti, oprávnenia je zákon Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „NR SR“) č. 171/1993 o PZ v znení neskorších predpisov. V § 2 uvedeného zákona sú stanovené úlohy, ktoré PZ plní a medzi ktorými je uvedená aj úloha zaisťovať ochranu diplomatických misií a ďalších objektov určených zákonom alebo vládou a spolupôsobiť pri ochrane jadrových zariadení. V rámci PZ ochranu objektov osobitnej dôležitosti (ďalej len „OOD“) a ďalších dôležitých objektov (ďalej len „DDO“) zabezpečujú príslušníci PZ, ktorí sú funkčne zaradení predovšetkým na základných útvaroch a nazývajú sa aj „policajtmi prvého kontaktu“, spolu so špecializovanými zložkami PZ. Práca príslušníkov PZ je náročná a na ochranu OOD a DDO je potrebná spolupráca viacerých zložiek PZ a príslušníkov PZ z viacerých útvarov, preto je potrebné mať vypracované plány ochrany OOD a DDO, v ktorých sú okrem iného taxatívne stanovené úlohy a ďalšie inštrukcie potrebné pre konkrétnu hliadku PZ.

Cieľom príspevku nie je len definovanie a analýza plánov ochrany OOD a DDO v rámci PZ, ale aj poukázanie na jednu z mnohých úloh PZ, ktorá nie je pre bežného občana tak viditeľná, a predsa patrí k jedným z najvýznamnejších úloh, pri ktorých je zabezpečovaná nielen ochrana určených objektov, ale aj obyvateľstva.

Je potrebné si uvedomiť, že objekty, ktorých ochrana sa vykonáva, by v prípade vzniku niektorej z nežiaducich situácií boli nenahraditeľné. V dôsledku uvedeného by bolo vhodné, aby pri vypracovaní plánov ochrany OOD a DDO spracovatelia na tento fakt nezabúdali a aby aj spolupráca s užívateľmi, resp. správcami objektov a so zástupcami

Ministerstva obrany Slovenskej republiky (ďalej len „MO SR“) a Ozbroyených síl Slovenskej republiky (ďalej len „OS SR“) bola na adekvátnej úrovni.

ZÁKLADNÉ POJMY

Obrannú infraštruktúru tvoria pozemky, stavby, budovy a zariadenia, telekomunikačné, energetické a dopravné systémy, informačné siete a zásoby štátnych hmotných rezerv, ktoré slúžia v čase vojny alebo vojnového stavu na zabezpečenie obrany štátu.¹

OOD sú strategické objekty obrannej infraštruktúry, ktorých poškodenie alebo zničenie obmedzí zabezpečenie obrany štátu.²

DDO sú objekty obrannej infraštruktúry, ktorých poškodenie alebo zničenie obmedzí činnosť OS SR alebo chod hospodárstva Slovenskej republiky.³

Bezpečnosť je stav, v ktorom je zachovaný mier a bezpečnosť štátu, jeho demokratický poriadok a zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc štátu, základné práva a slobody a v ktorom sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie.⁴

Krízová situácia je obdobie, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu a ústavné orgány môžu po splnení podmienok ustanovených v ústavnom zákone na jej riešenie vypovedať vojnu, vyhlásiť vojnový stav alebo výnimočný stav alebo núdzový stav.⁵

Krízová situácia mimo času vojny a vojnového stavu je obdobie, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu a ústavné orgány môžu po splnení podmienok ustanovených v ústavnom zákone alebo osobitnom zákone na jej riešenie vyhlásiť výnimočný stav, núdzový stav alebo mimoriadnu situáciu.⁶

Výnimočný stav môže na návrh vlády vyhlásiť prezident len za podmienok, že došlo alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k teroristickému útoku, k rozsiahlym pouličným nepokojom spojeným s útokmi na orgány verejnej moci, drancovaním obchodov a skladov alebo s inými hromadnými útokmi na majetok alebo dôjde k inému hromadnému násilnému protiprávnemu konaniu, ktoré svojím rozsahom alebo následkami podstatne ohrozuje alebo narušuje verejný poriadok a bezpečnosť štátu, ak ho nemožno odvrátiť činnosťou orgánov verejnej moci a ak je znemožnené účinné použitie zákonných prostriedkov; výnimočný stav možno vyhlásiť len na postihnutom alebo na bezprostredne ohrozenom území; výnimočný stav možno vyhlásiť v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas, najdlhšie na 60 dní a predĺžiť v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas, najviac o ďalších 30 dní.⁷

Núdzový stav môže vláda vyhlásiť len za podmienok, že došlo alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k ohrozeniu života a zdravia osôb, a to aj v príčinnej súvislosti so vznikom pandémie, životného prostredia alebo k ohrozeniu značných majetkových hodnôt v dôsledku živelných pohromy, katastrofy, priemyselnej, dopravnej alebo inej prevádzkovej havárie;

¹ § 26 ods. 2 zákona č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

² Čl. 2 písm. c) Metodiky k plánu ochrany objektu osobitnej dôležitosti alebo ďalšieho dôležitého objektu v stave bezpečnosti alebo v období krízovej situácie, v podmienkach Policajného zboru č. PPZ-ÚOS-48-014/2016

³ Čl. 2 písm. d) Metodiky k plánu ochrany objektu osobitnej dôležitosti alebo ďalšieho dôležitého objektu v stave bezpečnosti alebo v období krízovej situácie, v podmienkach Policajného zboru č. PPZ-ÚOS-48-014/2016

⁴ Čl. 1 ods. 3 ústavného zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov

⁵ Čl. 1 ods. 4 ústavného zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov

⁶ § 2 písm. a) zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov

⁷ Čl. 4 ods. 1 a 2 ústavného zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov

núdzový stav možno vyhlásiť len na postihnutom alebo na bezprostredne ohrozenom území; núdzový stav možno vyhlásiť v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas, najdlhšie na 90 dní.⁸

Mimoriadna situácia je obdobie ohrozenia alebo obdobie pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti na život, zdravie a majetok, ktorá je vyhlásená podľa zákona.⁹

Plán ochrany je dokument, v ktorom sú určené pravidlá, opatrenia, harmonogramy a pokyny na zabezpečenie funkčnosti systému ochrany objektu. Plán ochrany je vedený osobitne pre každý objekt a spravidla sa vytvára pre stav bezpečnosti aj pre obdobie krízovej situácie.¹⁰

Plán obrany je dokument, v ktorom je rozpracovaný systém obrany určeného objektu. Plán obrany spracúvajú OS SR v súčinnosti so správcom alebo vlastníkom objektu. Plán obrany sa spracúva osobitne pre každý objekt, o ktorého obrane rozhodla vláda Slovenskej republiky.¹¹

PLÁN OCHRANY

Plán ochrany spracúvajú subjekty vymedzené osobitným predpisom¹² alebo subjekty, ktorým táto povinnosť vyplýva z rozhodnutia vlády Slovenskej republiky, tak ako to vyplýva aj Krajskému riaditeľstvu Policajného zboru v Nitre (ďalej len „KR PZ v Nitre“).

Pri spracúvaní plánov ochrany KR PZ v Nitre postupuje v zmysle viacerých právnych noriem, pričom z praktického pohľadu je preň najdôležitejšia „Metodika k plánu ochrany objektu osobitnej dôležitosti alebo ďalšieho dôležitého objektu v stave bezpečnosti alebo v období krízovej situácie, v podmienkach Policajného zboru“ (ďalej len „Metodika“), ktorú vydalo Prezídium Policajného zboru (ďalej len „P PZ“) a „Metodické usmernenie spôsobu ochrany a obrany objektov osobitnej dôležitosti a ďalších dôležitých objektov v stave bezpečnosti a v období krízovej situácie“ (ďalej len „Metodické usmernenie“), ktorého spracovateľom je MO SR, ktoré je zároveň gesčným ústredným orgánom štátnej správy pre problematiku OOD a DDO.

Podľa Metodického usmernenia má plán ochrany obsahovať najmä:

1. rozhodnutie o zodpovednosti za ochranu objektu,
2. bezpečnostnú dokumentáciu ochrany objektu,
3. technickú dokumentáciu ochrany objektu,
4. prevádzkový poriadok ochrany objektu,
5. pravidlá na výkon fyzickej ochrany objektu,
6. krízový plán ochrany objektu,
7. evidenciu vstupu a výstupu osôb a vjazdu a výjazdu dopravných prostriedkov,
8. knihu (záznam) výkonu služby,
9. knihu (záznam) evidencie kontrol.¹³

V prílohe č. 1 Metodického usmernenia je vyšpecifikovaný obsah jednotlivých bodov.

⁸ Čl. 5 ods. 1 a 2 ústavného zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov

⁹ § 3 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

¹⁰ Čl. 4 ods. 1 Metodického usmernenia spôsobu ochrany a obrany objektov osobitnej dôležitosti ďalších dôležitých objektov v stave bezpečnosti a v období krízovej situácie č. SEOP-84-41/2013-OdOP

¹¹ Čl. 7 ods. 1 Metodického usmernenia spôsobu ochrany a obrany objektov osobitnej dôležitosti ďalších dôležitých objektov v stave bezpečnosti a v období krízovej situácie č. SEOP-84-41/2013-OdOP

¹² § 18 ods. 1 písm. b) zákona č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

¹³ Čl. 4 ods. 4 Metodického usmernenia spôsobu ochrany a obrany objektov osobitnej dôležitosti ďalších dôležitých objektov v stave bezpečnosti a v období krízovej situácie č. SEOP-84-41/2013-OdOP

KR PZ v Nitre, konkrétne príslušníci skupiny krízového manažmentu operačného odboru (ďalej len „OPO“) KR PZ v Nitre spracúvajú plány ochrany a takto spracovaný plán je možné rozdeliť do nasledujúcich bodov:

1. hodnotenie objektu,
2. vyhodnotenie objektu,
3. opatrenia na ochranu objektu v stave bezpečnosti a za krízovej situácie prijaté KR PZ v Nitre,
(3a. opatrenia na ochranu objektu pri narušení integrity objektu prijaté KR PZ v Nitre)
4. plán spojenia,
5. grafická časť.

Prvý bod spracovaného plánu ochrany „hodnotenie objektu“ obsahuje základné údaje o objekte, ako je názov, adresa, predmet činnosti, jeho umiestnenie, prístupové cesty, dopravnú situáciu, možnosti pozorovania objektu, popis vchodov a východov, pracovnú dobu a počty zamestnancov, výskyt nebezpečných látok a krízové miesta objektu. V tomto bode sa o objekte dozvieme všetky základné charakteristiky, ktoré sú v druhom bode „vyhodnotenie objektu“ využité k vyhodnoteniu a analyzovaniu poznaného. Pri vyhodnocovaní a následnej analýze sa zameriavame na ochranu objektu, a to hlavne na bezpečnostné systémy, ktorými je objekt chránený. Okrem popisu bezpečnostných systémov, ich fungovania a popisu systému ochrany objektu zamestnancami objektu sú v tomto bode riešené aj možné ohrozenia a kritické miesta objektu, na ktoré je potrebné zamerať pozornosť a v budúcnosti sa snažiť nájsť riešenia, ktorými by došlo k eliminácii týchto ohrození a kritických miest.

Tretí bod plánu ochrany je z pohľadu aplikácie na výkon služby príslušníkov PZ najdôležitejší. Sú v ňom uvedené sily a prostriedky, ktoré budú v prípade potreby vyčlenené, ich počty, úlohy, výstroj a výzbroj, spôsob služby, ako aj spôsob inštruktáže a spojenia. KR PZ v Nitre mal pri prvotnom spracovávaní plánov ochrany vytvorený pracovný tím, ktorého úlohou bolo také nastavenie plánov ochrany, ktoré je schopné PZ svojimi silami a prostriedkami zabezpečiť a zároveň, aby bola zabezpečená ochrana objektu. Jednotlivé stanoviska zasahujúcich hliadok PZ sú vždy určované na základe taktického hľadiska (prihliada sa na bezpečnosť príslušníkov PZ, uzavretie vonkajšieho perimetra objektu), pričom im je určená taká výstroj a výzbroj, ktorú majú pridelenú počas výkonu služby, resp. sa ňou vedia dozbrojiť na svojom útvare PZ.

Samotný „plán spojenia“ obsahuje len všeobecné údaje o jeho technickom zabezpečení, ako aj o zásadách komunikácie, pričom obsahuje aj najdôležitejšie telefonické kontakty nielen v rámci KR PZ v Nitre, ale aj na osoby zodpovedné za ochranu objektu zo stany správcu alebo užívateľa objektu.

Posledná grafická časť pomáha pri dotváraní vizuálnej predstavy o objekte a predchádza vzniku nedorozumení. KR PZ v Nitre využíva grafickú časť napríklad na vizuálne zobrazenie stanovíšť hliadok PZ, zobrazenie z taktického hľadiska dôležitých miest týkajúcich sa objektu a pod.

Spracovaný plán ochrany je utajovaná skutočnosť a označuje sa príslušným stupňom utajenia v súlade so zoznamom utajovaných skutočností.¹⁴ KR PZ v Nitre spracované plány ochrany označuje stupňom utajenia „VYHRADENÉ“.

V Metodike je uvedené, že plán ochrany sa vypracováva v počte výtlačkov, ktoré určí spracovateľ, pričom jeden výtlačok je povinne uložený na príslušnom OPO KR PZ a jeden výtlačok sa zasiela útvaru osobitného určenia Prezídia PZ.

¹⁴ Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 87/2015 o zozname utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov

KR PZ v Nitre v spolupráci s objektmi zaradenými do kategórie OOD a DDO v posledných rokoch vykonalo niekoľko cvičení, z ktorých okrem iného vyplynulo, že pre príslušníkov PZ zaradených ako starší referent pre riadenie síl a prostriedkov okresného riaditeľstva PZ operačného strediska OPO KR PZ v Nitre je lepšie, z dôvodu rýchlejšej komunikácie s nasadzovanými silami a prostriedkami, keď majú vyhotovené samostatné výtlačky plánov ochrany a nie len jeden spoločný, nakoľko nie sú podľa plánov ochrany na ochranu objektov vyčlenené len hliadky PZ miestne príslušného okresného riaditeľstva PZ, kde sa objekt nachádzala, ale aj z okolitých okresných riaditeľstiev PZ. Príslušník PZ zaradený ako starší referent pre riadenie síl a prostriedkov okresného riaditeľstva PZ operačného strediska OPO KR PZ v Nitre má pri vykonávaní opatrení na ochranu objektu zodpovednosť za riadenie a koordináciu vyčlenených síl a prostriedkov PZ, prostredníctvom rádiových a informačných systémov Elektronické služby informačných systémov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky na úseku PZ, časť operačné riadenie (ďalej len „IS ESIS“) vysiela na miesto príslušné hliadky PZ, vykonáva im inštrukciú o úlohách, ktoré majú plniť na mieste, o stanovištiach, ktoré majú zaujať, vyznamenáva príslušných funkcionárov PZ o vzniknutej situácii, pričom celý priebeh situácie zaznamenáva prostredníctvom IS ESIS PZ. V uvedenom systéme sú vytvorené referentom špecialistom skupiny krízového manažmentu OPO KR PZ v Nitre aj jednotlivé scenáre, ktoré slúžia príslušníkovi PZ zaradenému ako starší referent pre riadenie síl a prostriedkov okresného riaditeľstva PZ ako pomôcka pri zabezpečovaní ochrany objektu.

IS ESIS PZ, ktorý má starší referent pre riadenie síl a prostriedkov okresného riaditeľstva PZ operačného strediska OPO KR PZ v Nitre k dispozícii sa skladá z troch súčastí, a to *aplikácie CordComm*, ktorá zabezpečuje integráciu hlasových služieb pre telefonickú, rádiovú aj dátovú komunikáciu; *GIS mapy*, na ktorej je vyznačená lokalizácia volajúceho, lokalizácia udalosti, a aktuálna poloha hliadok; *aplikácia udalost'*, ktorá obsahuje všetky relevantné informácie (zoznam hliadok a možnosť komunikácie, zoznam kontaktov, detail udalosti, odstúpené, prijaté a notifikované udalosti). Prostredníctvom IS ESIS PZ starší referent pre riadenie síl a prostriedkov okresného riaditeľstva PZ operačného strediska OPO KR PZ v Nitre komunikuje s hliadkami PZ. Hliadky PZ majú v služobných cestných vozidlách k dispozícii systém SOITRON, pomocou ktorého si informácie od staršieho referenta pre riadenie síl a prostriedkov okresného riaditeľstva PZ operačného strediska OPO KR PZ v Nitre vedia prevziať, reagovať na ne, a taktiež vie hliadku PZ tento systém navigovať na miesto udalosti na základe lokalizácie zadanej starším referentom pre riadenie síl a prostriedkov okresného riaditeľstva PZ operačného strediska OPO KR PZ v Nitre.

ZARAĐOVANIE OBJEKTOV DO KATEGÓRIE OOD A DO KATEGÓRIE DDO

Objekty sa do kategórie OOD a do kategórie DDO zaraďujú najmä podľa:

1. významu pre:
 - a. obranu štátu,
 - b. činnosť OS SR,
 - c. chod hospodárstva Slovenskej republiky,
2. časovej a finančnej náročnosti zabezpečenia ich výstavby alebo obnovy pri ich poškodení alebo zničení,
3. ich rozmiestnenia na území Slovenskej republiky s prihliadnutím na plány použitia OS SR.¹⁵

¹⁵ § 2 ods. 1 vyhlášky Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 353/2004, ktorou sa ustanovujú kritériá na zaradenie objektov obrannej infraštruktúry do kategórie objektov osobitnej dôležitosti a do kategórie ďalších dôležitých objektov

Do kategórie OOD sa zaraďujú vybrané objekty, ktoré v čase vojny alebo vojnového stavu majú strategický význam pre zabezpečenie obrany štátu.¹⁶

Do kategórie OOD sa zaraďujú vybrané objekty z hľadiska:

1. nenahraditeľnosti pre zabezpečenie obrany štátu v čase vojny alebo vojnového stavu,
2. negatívneho dosahu na zabezpečenie obrany štátu pri ich poškodení alebo zničení,
3. strategického významu pre:
 - a. riadenie obrany Slovenskej republiky,
 - b. velenie OS SR,
4. zabezpečenia:
 - a. výroby, uskladnenia a odberu životne dôležitých výrobkov alebo životne dôležitých tovarov potrebných na zabezpečenie obrany štátu,
 - b. leteckej dopravy,
 - c. výroby energií, prepravy strategických surovín a prenosu údajov potrebných na zabezpečenie obrany štátu.¹⁷

Do kategórie DDO sa zaraďujú vybrané objekty, ktoré v čase vojny alebo vojnového stavu majú význam z hľadiska:

1. zabezpečenia:
 - a. činnosti OS SR,
 - b. chodu hospodárstva Slovenskej republiky,
 - c. výroby, uskladnenia a odberu životne dôležitých výrobkov, životne dôležitých tovarov a poskytovania služieb pre činnosť OS SR,
 - d. prepravy na pozemných komunikáciách a železničných tratiach,
 - e. výroby energií a ich rozvodu a prepravy strategických surovín,
 - f. prenosu údajov potrebných pre OS SR,
 - g. plnenia opatrení hospodárskej mobilizácie,
 - h. pitnej vody a jej rozvodu,
 - i. úloh, ktoré vyplývajú pre Slovenskú republiku zo záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu a z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu a z medzinárodných zmlúv vojenskej povahy,
 - j. výroby alebo uskladnenia komodít na území Slovenskej republiky, ak ich výroba alebo uskladnenie nie je zabezpečené iným spôsobom.
2. následkov ich zničenia na OOD.¹⁸

Do kategórie DDO sa zaraďujú aj vybrané objekty, v ktorých subjekty hospodárskej mobilizácie produkujú životne dôležité výrobky alebo životne dôležité tovary zabezpečujúce požiadavky OS SR na dopĺňanie strát a spotreby v čase vojny alebo vojnového stavu.¹⁹

¹⁶ § 3 ods. 1 vyhlášky Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 353/2004, ktorou sa ustanovujú kritériá na zaradenie objektov obrannej infraštruktúry do kategórie objektov osobitnej dôležitosti a do kategórie ďalších dôležitých objektov

¹⁷ § 3 ods. 2 vyhlášky Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 353/2004, ktorou sa ustanovujú kritériá na zaradenie objektov obrannej infraštruktúry do kategórie objektov osobitnej dôležitosti a do kategórie ďalších dôležitých objektov

¹⁸ § 4 ods. 1 vyhlášky Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 353/2004, ktorou sa ustanovujú kritériá na zaradenie objektov obrannej infraštruktúry do kategórie objektov osobitnej dôležitosti a do kategórie ďalších dôležitých objektov

¹⁹ § 4 ods. 2 vyhlášky Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 353/2004, ktorou sa ustanovujú kritériá na zaradenie objektov obrannej infraštruktúry do kategórie objektov osobitnej dôležitosti a do kategórie ďalších dôležitých objektov

Návrhy ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy a ďalších orgánov štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou, orgánov miestnej štátnej správy, obcí, vyšších územných celkov a iných právnických osôb na zaradenie objektov do obrannej infraštruktúry do kategórie OOD a do kategórie DDO alebo návrhy na ich vyradenie posudzuje MO SR a predkladá ich vláde Slovenskej republiky.²⁰

Za ochranu OOD a DDO určených vládou Slovenskej republiky zodpovedajú v rozsahu svojej pôsobnosti ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy, ďalšie orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou a subjekty hospodárskej mobilizácie.²¹

Za obranu OOD a DDO zodpovedá MO SR v súlade s rozhodnutím vlády.²²

Každoročne vláda Slovenskej republiky vydáva uznesenie k aktualizácii zaradenia stavieb a budov do kategórie OOD alebo do kategórie DDO na obranu štátu, spôsobu ich ochrany a obrany. Predkladateľom návrhu je minister obrany Slovenskej republiky. Vláda Slovenskej republiky v uznesení schvaľuje aktualizáciu stavieb a budov do kategórie OOD a kategórie DDO, ako aj ich spôsob ochrany a obrany a ukladá určeným zodpovedným osobám prijať opatrenia na zabezpečenie ochrany a obrany OOD a DDO v stave bezpečnosti a v období krízovej situácie podľa schváleného zoznamu zaradenia objektov do kategórie OOD a do kategórie DDO a ministromi obrany Slovenskej republiky v spolupráci s príslušnými rezortmi vykonať každoročne aktualizáciu zoznamu s platnosťou od 1. januára nasledujúceho kalendárneho roka a v prípade potreby vykonania zmeny v zozname predložiť aktualizovaný zoznam objektov na rokovanie vlády Slovenskej republiky.

SPOLUPRÁCA KR PZ V NITRE S MO SR A SUMARIZÁCIA POSTREHOV Z APLIKAČNEJ PRAXE

Spolupráca MO SR a KR PZ v Nitre pri objektoch zaradených do kategórie OOD a do kategórie DDO je nedostatočná, dá sa povedať, že takmer žiadna. Okrem niekoľkých cvičení vykonaných na území Nitrianskeho kraja, do ktorých boli zapojené aj OS SR a niekoľkých odborných školení a medzinárodných konferencií, kde sme mali možnosť stretnúť sa so zástupcami MO SR nebolo zrealizované žiadne stretnutie, kde by sme sa na začiatku aspoň zoznámili so zodpovednými osobami za MO SR, resp. OS SR, ktoré majú v rámci svojich úloh aj problematiku obrany objektov zaradených do kategórie OOD a do kategórie DDO. V júni tohto roka počas odbornej prípravy, ktorú realizovala sekcia krízového riadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (ďalej len „MV SR“), nám zo strany zástupcov MO SR bola načrtnutá štruktúra toho, ako by mala naša spolupráca pri OOD a DDO vyzeráť a boli aj poskytnuté kontaktné údaje na osoby zodpovedné za agendu OOD a DDO v rámci jednotlivých krajských riaditeľstiev PZ, pričom veríme, že do budúcnosti bude spolupráca medzi jednotlivými útvarmi PZ a OS SR len napredovať.

KR PZ v Nitre má veľmi dobrú spoluprácu s jednotlivými užívateľmi, resp. správcami objektov, ktoré sú zaradené do kategórie OOD a do kategórie DDO. Okrem každoročných pracovných stretnutí z dôvodu aktualizácie spracovaných plánov ochrany OOD a DDO spolupracuje KR PZ v Nitre s užívateľmi, resp. správcami objektov aj pri vytváraní scenárov k cvičeniam a pri samotnej realizácii cvičení. Užívatelia, resp. správcovia objektov sú aktívnymi spolupracovníkmi, pričom sa aktívne podieľajú aj na odstraňovaní nedostatkov zistených pri cvičeniach a doladovaní vzniknutých nejasností. KR PZ v Nitre vidí v takejto

²⁰ § 27ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

²¹ § 27ods. 4 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

²² § 27ods. 5 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

spolupráci obrovskú výhodu, nakoľko realizované cvičenia sú veľkým prínosom pre výkon služby, zlepšujú príslušníkom PZ ich pripravenosť, dostávajú výkon špecifických činností do podvedomia, oboznamujú sa s prostredím a získavajú potrebnú rutinu k výkonu bezchybných činností.

ZÁVER

Tak, ako už bolo viackrát spomenuté, PZ plní úlohy, ktoré mu vyplývajú zo všeobecne záväzných právnych predpisov a aj interných predpisov MV SR, nakoľko PZ môže vykonávať len takú činnosť, na ktorú ho oprávňuje zákon alebo iný všeobecne záväzný právny predpis.

PZ plní úlohy aj na úseku ochrany OOD a DDO, kde zodpovedá za ich ochranu, pričom je nevyhnutná aj spolupráca s MO SR a OS SR, ktoré zabezpečuje obranu týchto objektov. Ako už bolo uvedené vyššie, doposiaľ je spolupráca medzi zodpovednými príslušníkmi PZ a MO SR, resp. OS SR problematická, ale veríme, že sa postupne bude zlepšovať, čo bude viesť k výmene odborných znalostí a ku kvalitnejšie vypracovaným plánom ochrany OOD a DDO. Je potrebné si uvedomiť, že pri OOD a DDO je potrebná súhra MV SR a MO SR a tá bude docielená len spoločnou komunikáciou a spoluprácou pri vypracovávaní plánov, potrebných k zabezpečeniu opatrení PZ a OS SR.

KR PZ v Nitre chce aj v budúcnosti pokračovať v cvičeniach, do ktorých sú zapojené OOD a DDO, nakoľko v nich vidí veľkú príležitosť precvičiť si činnosti PZ, ktoré príslušníci PZ pri svojom bežnom výkone nevykonávajú. Pozitívom cvičení je zlepšovanie komunikácie medzi užívateľmi, resp. správcami objektov a PZ, a taktiež medzi jednotlivými zložkami PZ navzájom. Realizované cvičenia napomáhajú k odstraňovaniu niektorých nedostatkov a na základe vyhodnotení cvičení dochádza k vylepšovaniu vypracovaných plánov. Víziou KR PZ v Nitre do budúcnosti je realizovanie cvičenia aj v spolupráci s OS SR

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Metodika Prezídia Policajného zboru č. PPZ-ÚOS-48-014/2016 k plánu ochrany objektu osobitnej dôležitosti alebo ďalšieho dôležitého objektu v stave bezpečnosti alebo v období krízovej situácie, v podmienkach Policajného zboru.
- Metodické usmernenie Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. SEOP-84-41/2013-OdOP zo dňa 29. októbra 2013 k spôsobu ochrany a obrany objektov osobitnej dôležitosti ďalších dôležitých objektov v stave bezpečnosti a v období krízovej situácie.
- Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 87/2015 zo dňa 30. júna 2015 o zozname utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov.
- Ústavný zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.
- Vyhláška č. 353/2004 Z. z. Ministerstva obrany Slovenskej republiky zo 14. júna 2004, ktorou sa ustanovujú kritériá na zaradenie objektov obrannej infraštruktúry do kategórie objektov osobitnej dôležitosti a do kategórie ďalších dôležitých objektov.
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva
v znení neskorších predpisov.

Mgr. Matej POLAČEK
JUDr. Ivana ONDRUŠKOVÁ
Krajské riaditeľstvo Policajného zboru v Nitre
Kalvárska 2, 949 01 Nitra, Slovenská republika
matej.polacek@minv.sk
ivana.ondruskova@minv.sk

VÝSTAVBA EGYPTSKÝCH OZBROJENÝCH SÍL – ZÁHADA PRETRVÁVA

THE EGYPTIAN MILITARY BUILDUP – AN ENIGMA

Peter ROZEMBERG

ABSTRACT

The ongoing Egyptian military buildup is an enigma. It is an impressive effort in terms of budget, acquisition of modern weaponry, and training. But why is Egypt investing so heavily in its military? Israel has to be wary, even though a military confrontation with Egypt is not expected

Keywords: military buildup, security environment, weapons, military and non-military threats, risks.

ÚVOD

Egypt sa už od staroveku zaraďuje medzi najdôležitejšie krajiny Blízkeho východu. Vo svojej modernej histórii, najmä po tom, čo získal nezávislosť od Veľkej Británie, sa predstavitelia Egyptskej arabskej republiky (EGY) snažia hrať vedúcu úlohu v rámci tzv. Arabského sveta. Aj keď po podpise mierovej zmluvy s Izraelským štátom (ISR) v roku 1979 upadla EGY do nemilosti ostatných arabských krajín a po páde tzv. železnej opony v Európe, Ozbrojené sily Egyptskej arabskej republiky (OS EGY) dočasne stratili svoju bojaschopnosť. Avšak po zmene smeru a dôraznej orientácii OS EGY na Spojené štáty americké (USA), OS EGY v súčasnosti predstavujú najväčšie ozbrojené sily v Afrike a ich súčasná výstavba znepokojuje nielen susedné krajiny (najmä predstaviteľov ISR), ale aj ostatné krajiny sveta. Pritom EGY nemá žiadneho „prirodzeného“ nepriateľa z krajín s ktorými bezprostredne susedí (s ISR má EGY podpísanú mierovú zmluvu) a preto je logické položiť si otázku: k čomu EGY potrebuje polmiliónovú (konvenčnými zbraňami) plne vyzbrojenú armádu?

Cieľom tohto článku je preskúmať výstavbu OS EGY za posledných 10 rokov, najmä však za vlády súčasného režimu egyptského prezidenta ABDELA FATTÁHA EL-SÍSÍHO (od júla 2013). Cieľom článku je takisto preskúmať rozpočet OS EGY, ktorý je prísne utajený, ako aj miesto OS EGY v rámci egyptskej ekonomiky, nakoľko OS EGY na rozdiel od ostatných OS demokratických krajín predstavujú samostatnú ekonomickú jednotku, ktorá nielen spotrebováva prostriedky z vyprodukovaného hrubého domáceho produktu (HDP) EGY, ale ho zároveň aj tvorí. Čo je v krajinách tzv. Západu nemysliteľné.

V roku 2008 Veľvyslanectvo Spojených štátov amerických (USA) v EGY definovalo OS EGY ako „kvázi obchodnú organizáciu“, ktorá si užíva výhod týkajúcich sa využívania nielen lacného benzínu, ale aj výhod kontroly nad lukratívnymi nehnuteľnosťami v krajine, prioritný prístup k lukratívnym štátnym zákazkám, ako aj nadštandardný dohľad nad obchodnými transakciami týkajúcich sa širokého spektra aktivít od rezortu petrochemického priemyslu, až po oblasť turizmu. Príkladom je vybudovanie veľkého armádneho centra neďaleko Suezského prielivu, kde predstavitelia OS EGY obchodujú s tovarom, ktorý priamo vyrobili v EGY za zľavnené ceny.¹

¹ Dostupné online na : www.themarket.com , 14.4. 2013.

1. ÚLOHA OZBROJENÝCH SÍL EGYPTSKEJ ARABSKEJ REPUBLIKY V EGYPTSKEJ EKONOMIKE

Z dôvodu prísneho utajenia akýchkoľvek aktivít OS EGY, je veľmi ťažko odhadnúť, aký podiel majú OS EGY na celkovej ekonomike EGY. Samotné OS EGY však v roku 2014 deklarovali, že ich podiel na tvorbe zisku v rámci egyptskej ekonomiky predstavuje menej ako 1% HDP EGY. Nezávislí experti sa však zhodujú na tom, že podiel OS EGY na tvorbe HDP EGY sa pohybuje od 5 do 60% HDP.² Záhadou zostáva aj rozpočet pre OS EGY. Len v roku 2015 podľa Štokholmského inštitútu pre výskum mieru (SIPRI) predstavoval zverejnený rozpočet OS EGY sumu 5,5 miliardy amerických dolárov (USD). Avšak len v spomínanom roku došlo v EGY k nákupu vojenskej techniky len z Francúzskej republiky (FRA) za 6,2 miliardy EUR. Aj keď táto suma určite nie je splatná za jeden kalendárny rok, nákup v takejto výške a len od jednej krajiny znamená, že zverejnená suma 5,5 mld. USD nepredstavuje celý rozpočet pre OS EGY na jeden kalendárny rok. A už vôbec nie všetky akvizície OS EGY.

Pre ilustráciu, čo všetko predstavuje takýto nákup, môžeme preskúmať nákupy Izraelských obranných síl (IDF). Nákup stíhacích lietadiel typu F-35 v množstve 50 kusov rozložený na niekoľko rokov bol odhadnutých na 7,5 miliardy USD, čo je približne polovica odhadovaného rozpočtu pre obranu ISR na jeden rok (ak nepočítame americkú vojenskú pomoc v tomto konkrétnom obchode).³ Pričom ak zarátame aj nákup nových ponoriek pre IDF, ktorý uzavreli predstavitelia ISR v celkovej sume 1,5 miliardy USD a bude splatný počas niekoľkých rokov, dostávame sa k sume cca dvoch tretín obranného rozpočtu ISR na jeden rok. Pričom predstavitelia OS EGY len jediným nákupom vojenskej techniky z FRA prekročili celý svoj zverejnený rozpočet na obranu na celý kalendárny rok 2015.

Táto skutočnosť naznačuje, že EGY disponuje ďaleko väčšími finančnými prostriedkami na obranu, než aké je ochotná oficiálne zverejniť. Príkladom tohto tvrdenia je skutočnosť, že v období od roku 2015 dodnes, boli predstavitelia OS EGY súčasne s vyššie uvedeným nákupom bojovej techniky z FRA schopní sprevádzkovať nový výcvikový priestor (vojenskú základňu MOHAMED NAQUIB) nachádzajúci sa pri meste ALEXANDRIA (v roku 2016 tam boli mimo iných ubytovaní výsadkári OS RUS počas cvičenia Protectors of Freedom 2016), či výstavbu iných výcvikových zariadení (napr. v meste SIDI BARANI), alebo nákup nových zbraní (pozri nižšie). Táto skutočnosť naznačuje, že oficiálne zverejnené údaje o výške rozpočtu na obranu EGY nie sú korektné, alebo do týchto údajov nie je zarátaná zahraničná vojenská pomoc (najmä od USA, ktorá predstavuje sumu 1,3 mld. USD ročne).

2. OZBROJENÉ SILY EGYPTSKEJ ARABSKEJ REPUBLIKY V SÚČASNOSTI.

2.1. POZEMNÉ SILY OZBROJENÝCH SÍL EGYPTSKEJ ARABSKEJ REPUBLIKY

Pozemné sily OS EGY sú naďalej budované ako masívna obrnená sila, určená hlavne na vedenie masívnych vojenských manévrov, avšak nie ako expedičný zbor určený na boj proti ľahkému a mobilnému asymetrickému nepriateľovi. Pozemné sily sú dislokované vo všetkých oblastiach krajiny a sú zložené z mechanizovaných, ako aj z obrnených divízií.

V porovnaní s rokom 2010 nedošlo v súčasnosti v Pozemných silách OS EGY takmer k žiadnym zmenám. Počet obrnených divízií zostáva na počte 4, avšak počet mechanizovaných divízií sa v roku 2016 zvýšil zo 7 na 8. Počet delostreleckých plukov zostáva rovnaký – 15 plukov. Počet výsadkových brigád zostáva na počte 3. Odhadovaný

² MARSHAL, S.: The Egyptian Armed Forces and the Remaking of an Economic Empire, Washington DC, Carnegie Middle East Center, 2015, p. 5.

³ Dostupné online na: <https://www.ynetnews.com/articles/0.7340.L-5008250.00.html>

počet vojakov však pravdepodobne mierne poklesol. V roku 2010 predstavoval počet 468 000 v súčasnosti sa odhaduje na 438 000 vojakov.⁴ Tieto údaje však nemusia zodpovedať realite.

Bol však zaznamenaný nárast bojovej techniky. Zatiaľ čo v roku 2010 mali OS EGY celkom 973 moderných tankov M1 ABRAMS, v roku 2016 predstavoval tento počet 1360 tankov (takmer trojnásobok tankov, ktorými disponujú IDF- mimo záloh). Navyše predstavitelia OS EGY začiatkom roka 2017 oznámili, že plánujú montovať ruské tanky T-90 vo svojom montážnom závode v HELWANE na juh od KÁHIRY. Kedy sa tak stane nie je možné prognózovať. Všeobecne sa má zato, že nákup ruskej vojenskej techniky stagnuje na nedostatku tvrdej meny na strane EGY. Ak by EGY mala požadovanú hotovosť, ruská bojová technika by už bola v EGY (Ruská federácia -RUS totiž nepredáva svoju bojovú techniku na leasing).

Čo sa týka obrnených vozidiel, EGY nakúpila 762 obrnených vozidiel typu MRAP (Mine Resistant Ambush Protected) z USA. Tieto vozidlá boli overené v bojoch v Irackej republike (IRQ), či v Afganskej islamskej republike (AFG) a v súčasnosti sa používajú v boji proti militantom z Islamského štátu Provincia Sinaj (IS/PS) na severe Sinajského polostrova. Pričom takýto počet obrnených vozidiel je schopný odvieť vojakov jednej mechanizovanej divízie. OS EGY taktiež disponujú neznámym počtom obrnených vozidiel egyptskej výroby typu TIMSAH MRAP, ktoré boli pozorované na severe Sinajského polostrova. OS EGY takisto zakúpili 130 vojenských nákladných vozidiel TATRA z Českej republiky (CZE). A rokovania o dodávke ďalších 220 kusov vozidiel TATRA práve prebiehajú.⁵

Navyše, EGY má záujem o modernizáciu, alebo úplnú výmenu svojich delostreleckých systémov. V roku 2017 predstavitelia OS EGY vyhlásili konkurz na nákup 155 mm delostreleckých systémov z RUS, Juhoafrickej republiky (JAR), Južnej Kórei (KOR) a z FRA.

2.2. VOJENSKÉ LETECTVO OZBROJENÝCH SÍL EGYPTSKEJ ARABSKEJ REPUBLIKY

EGY taktiež zakúpila ruský systém S-300VM (ANTEY-2500), ktorého časť bola (podľa neoficiálnych informácií) do EGY dodaná v polovici roka 2017⁶ a egyptská strana má záujem aj o kúpu ruského systému S-400. Z dôvodu vysokej ceny však rokovania s RUS zatiaľ iba prebiehajú. Podľa údajov medializovaných výlučne ruskou stranou, cena takéhoto kompletu (S-400) sa pohybuje okolo jednej miliardy USD a EGY plánuje týmto systémom vyzbrojiť 3 prápory – teda jeden kompletný pluk PVO.

Vojská PVO EGY v súčasnosti predstavujú silu o počte cca 70-80 tisíc vojakov. A sú relatívne samostatné. Dôraz na tento druh vojska sa v EGY odvodzuje od skutočnosti, že počas konfliktu s ISR v roku 1973, boli vojská PVO oveľa spoľahlivejšie a úspešnejšie než egyptské letectvo.

Vojská PVO budú v budúcnosti zohrávať v EGY aj úlohu ochrancu tzv. kritickej infraštruktúry. Napríklad ochranu novej jadrovej elektrárne, ktorej výstavba je plánovaná pri meste DABAA a ktorej dohodu o výstavbe podpísali dňa 11.12. 2017 ruský prezident Vladimír PUTIN a egyptský prezident Abdel Fattáh EL-SÍSÍ. A je viac ako pravdepodobné, že na ochranu tejto elektrárne pri meste ALEXANDRIA budú použité ruské komplety S-300. Rakety z toho systému majú dolet až 350 km a tak v prípade ich umiestnenia neďaleko Suezského kanálu môžu ľahko zasiahnuť aj časť ISR.

⁴ International Institute for Strategic Studies, The Military Balance, 2016, p.324.

⁵ Dostupné online na:

http://www.defenceweb.co.za/index.php?option=com_content&task=view&id=43308&catid=50&Itemid=105

⁶ Dostupné online na: <http://www.israeldefense.co.il/en/node/29920>

Navyše OS EGY majú k dispozícii aj cca 220 amerických stíhačiek typu F-16 (z toho 177 z nich sú moderné verzie C/D). A pokračujú v nákupe ďalších stíhacích lietadiel z Francúzska (celkom 24 kusov lietadiel Rafale, z toho 14 kusov je už fyzicky v EGY),⁷ či z RUS (do roku 2020 je plánovaný nákup 46 kusov stíhačiek MIG-29 (v prevedení M2). Teda približne v roku 2020 budú OS EGY najväčšími OS v regióne Blízkeho východu (MENA), aj keď si ISR zachová svoju prevahu vo vzdušných silách, vrátane technológie stealth.

Navyše, OS EGY v roku 2014 nakúpili 46 kusov bojových vrtuľníkov APACHE, z ktorých 10 kusov je v najmodernejšej verzii (Longbow). Tieto vrtuľníky budú pravdepodobne čoskoro doplnené o rovnaký počet ruských bojových vrtuľníkov KAMOV KA-52. Okrem toho EGY nakúpila od Čínskej ľudovej republiky (CHN) neznámy počet bezpilotných prostriedkov (UAV) typu WING LOONG, ktoré údajne boli veľmi úspešné v boji proti teroristom z Islamského štátu Provincia Sinaj (IS/PS) na severe Sinajského polostrova.

2.3. VOJENSKÉ NÁMORNÍCTVO OZBROJENÝCH SÍL EGYPTSKEJ ARABSKEJ REPUBLIKY

Po nástupe prezidenta SÍSIHO k moci, došlo k výraznému zvýšeniu nákupov pre vojenské námorníctvo OS EGY. Len od roku 2014 uzavrelo námorníctvo kontrakt na 1 miliardu Eur s FRA na dodávku štyroch korviet typu GOWIND-2500,⁸ jednu fregatu FREMM⁹ o výtlaku 6500 ton, ktorá bola do EGY práve dodaná a na dve bojové lode typu MISTRAL (za cenu 1,06 mld. USD, pričom RUS mala zaplatiť až 1,53 mld. USD). Okrem toho boli objednané 4 kusy ponoriek typu 209/1400 z Nemeckej spolkovej republiky (DEU), aj keď táto objednávka bola uskutočnená ešte za predchádzajúceho prezidenta MORSIHO v roku 2012. Navyše z RUS bola v júni 2016 dodaná korveta P32 vyzbrojená supersonickými protilodnými raketami MOSKIT. Všetky tieto akvizície doplnili egyptskú flotilu, pozostávajúcu napríklad zo štyroch amerických fregát typu Oliver Hazard Perry, či ľahkých amerických lodí typu Ambassador III.

Egyptské vojenské námorníctvo sa tak v súčasnosti v rámci MENA zaraďuje hneď na druhé miesto po vojenskom námorníctve Tureckej republiky (TUR).

Najväčšou záhadou však naďalej zostáva, k čomu EGY potrebuje dve bojové lode typu MISTRAL, ktoré na svojej palube môžu niesť útočné helikoptéry. Vysvetlenie egyptských predstaviteľov spočíva v tom, že tieto lode budú použité na boj proti terorizmu a budú chrániť egyptské plynové polia v Stredozemnom mori. Podľa izraelských predstaviteľov je to prinajmenšom čudné, nakoľko ISR na ochranu svojich plynových polí používa rýchle člny a systémy PVO. A nie prieskumné, či útočné vrtuľníky. Podľa predstaviteľov ISR obidve lode môžu byť (v prípade potreby) použité na rýchlu prepravu síl a prostriedkov do krajín tzv. Zálivu.

Na jednej strane tieto nákupy kladú na príslušníkov OS EGY veľmi veľké nároky na logistické zabezpečenie prevádzky tak rozdielnej techniky ako sú americké, ruské, či francúzske stíhacie lietadlá, nakoľko každý typ lietadla vyžaduje odlišnú starostlivosť, iné náhradné diely, či rozdielne požiadavky na výcvik pilotov. A tým vyžaduje aj enormne vysoké finančné požiadavky na zabezpečenie celej prevádzky tejto rozdielnej techniky. Na druhej strane sa OS EGY (zo strategického hľadiska) stávajú menej závislými od jedného dodávateľa, čo posilňuje schopnosť OS EGY viesť nezávislejšiu obrannú politiku.

⁷ Dostupné online na: <https://defence-blog.com/aviation/egypt-plans-procure-additional-rafale-fighter-jets.html>

⁸ Dostupné online na: <https://www.defenseindustrydaily.com/egypt-becomes-2nd-customer-for-gowind-corvettes-022465/>

⁹ Dostupné online na: <https://www.naval-group.com/en/news/dcns-transfers-the-fremm-tahya-misr-to-the-egyptian-navy/>

Avšak predstavitelia OS EGY sa neobmedzujú iba na nákup novej modernej vojenskej techniky. S rovnako rýchlym tempom rozširujú aj výstavbu svojej infraštruktúry, ktorá môže byť použitá aj na vojenské účely. Najmä pozemné komunikácie. Najviac sa program budovania cestných komunikácií prejavil na Sinajskom polostrove, kde od roku 2012 prebieha výstavba, ktorá sa ešte viac zintenzívnila v roku 2016, kedy prezident SÍÍ vyčlenil na stavbu ciest a s tým spojenej infraštruktúry v prepočte viac ako 1 miliardu USD. Pričom tieto cesty sú oveľa širšie, než ako je potrebné pre bežnú civilnú dopravu. Okrem cestnej infraštruktúry sa príslušníci OS EGY zameriavajú aj na zvýšenie kapacity svojich prístavov a to najmä na severovýchode krajiny v meste Port Said, či v lokalitách ležiacich neďaleko Suezského prielavu.

Navyše, v roku 2017 EGY uviedla do praxe plán hraničiaci so science fiction. A to výstavbu nového hlavného mesta EGY, ktoré sa bude rozkladať medzi súčasnou Káhirou a Suezským kanálom, kde má byť presídlených 5 miliónov obyvateľov a odhadované počiatkové náklady na výstavbu tzv. Novej Káhiry sa pohybujú vo výške minimálne 30 miliárd USD. Nikto nevie doložiť, odkiaľ prídu peniaze na túto výstavbu, avšak so stavbou sa už začalo a niektoré veľvyslanectvá už dostali požiadavku na presťahovanie svojich úradníkov do nových priestorov v horizonte cca 2 rokov odtiaľ (2018).

V roku 2017 sa začalo aj so stavbou siedmich nových tunelov popod Suezský prielav (niektoré pre automobily, niektoré pre vlaky) pri mestách Ismailia, či Port Said. Cena za výstavbu sa pohybuje vo výške cca 4 mld. USD a s dokončením výstavby sa počíta v roku 2020. Podľa izraelských expertov tieto tunely budú veľmi užitočné pri presune tovaru a civilného obyvateľstva na Sinajský polostrov, ktorý má byť v budúcnosti umelo zaľudnený, avšak v prípade potreby, tieto komunikácie veľmi zrýchlia prípadný presun bojovej techniky na Sinajský polostrov. A podľa izraelských expertov je nateraz veľmi ťažké nájsť civilné zdôvodnenie výstavby takéhoto počtu tunelov. Podľa týchto expertov boli na základe satelitných snímok zistené novovybudované sklady a ďalšie vojenské objekty medzi Káhirou a Suezským prielavom. Navyše po celom území EGY sa objavili nové vojenské tábory, pričom niektoré z nich sú údajne v prípade potreby schopné ubytovať príslušníkov až jednej mechanizovanej brigády.

Rozsiahle stavebné práce boli zaznamenané aj na letisku BIR GIFGafa na Sinajskom polostrove. Pričom podľa mierovej zmluvy s ISR má EGY v zóne B (kde sa nachádza aj vyššie uvedené letisko) povolenú prevádzku maximálne 8 lietadiel. Od roku 2015, najmä však od roku 2017, došlo k masívnej výstavbe tohto letiska. Pričom letisko sa nachádza v púštnej, takmer neobývanej oblasti. Takže výstavba letiska z dôvodu nárastu turistov je vylúčená. Všetky dráhy boli obnovené a sú plne funkčné. Pričom sa vybuďovalo aj 8 tzv. hardened aircraft shelters (HAS) a 5 otvorených stojánok na vojenské lietadlá. Pričom toto letisko nie je výnimkou. Obdobné stavebné práce a budovanie HAS bolo spozorované aj na letisku pri meste El-Arish. Je zaujímavé, že OS EGY majú mnoho vojenských letísk na celom území EGY. Avšak podľa izraelských vojenských expertov výrazná výstavba a obnova vojenských letísk bola zaznamenaná iba na letiskách ležiacich v priestore od Káhiry na východ – smerom na Sinajský polostrov a na Sinajskom polostrove.

V súvislosti s touto skutočnosťou OS EGY masívne budujú aj rezervoáre pre pohonné hmoty (PHM). A to najmä na severe EGY po celej dĺžke pobrežia od mesta SIDI BARANI (ležiacom neďaleko od hraníc s LBY) až po Suezský kanál. Tieto strategické rezervoáre boli budované ešte v rámci príprav na tzv. Jom Kippurskú vojnu v roku 1973. V celkovom počte desať takýchto rezervoárov. Od roku 1973 do roku 2010 k týmto rezervoárom pribudli ďalšie tri. A to na západ od Suezského kanálu. Pričom dva z nich majú kapacitu 50 miliónov litrov paliva a tretí je dvakrát tak veľký. Avšak od roku 2010 začala výstavba ďalších troch (ešte väčších) strategických palivových rezervoárov.

Bola zaznamenaná aj výstavba nových muničných skladov. Okrem toho izraelskí analytici poukazujú aj na výrazný nárast prepravných kapacít na prepravu tankov a nárast základní, ktoré zabezpečujú prepravu tankových vojsk. Od roku 2010 sa v EGY postavili tri takéto základne. A všetky prepravné kapacity určené na prepravu tankov spolu (najmä ťažké nákladné automobily) sú schopné prepraviť až 720 tankov súčasne. Pre porovnanie IDF idú zaobstarať 90 nových prepravníkov typu NAVISTAR pre vlastné tanky, ktoré by sa pripojili k už existujúcim automobilom typu Volvo (celkom asi 100 kusov). Preto je jasné, že OS EGY majú niekoľkonásobne vyššie prepravné kapacity tankového vojska ako IDF a navyše obrnené vozidlá typu MRAP sa môžu po vozovke pohybovať samostatne. Preto je možné uzavrieť, že OS EGY môžu naraz prepraviť obrnenú techniku niekoľkých divízií súčasne a novobudované cestné komunikácie na Sinajskom polostrove túto prepravu výrazne uľahčia. Pritom je zaujímavé, že OS EGY neinvestujú do obrannej infraštruktúry na Sinajskom polostrove. Inými slovami, OS EGY sa neobávajú, že by mohli byť napadnuté zo strany IDF a budovaná egyptská vojenská infraštruktúra na Sinajskom polostrove nemá za úlohu zabrániť prípadnému takémuto útoku. Nová vojenská infraštruktúra na polostrove je zameraná na zvýšenie prepravných kapacít, zvýšenie zásob munície a paliva a nepovažuje za potrebné vybudovať a udržať obrannú infraštruktúru.

Ďalšou časťou záhady mohutnej výstavby OS EGY je samotný výcvik OS EGY a vojenské cvičenia. Samozrejme, akákoľvek nevycvičená armáda isponujúca najmodernejšou technikou je menej účinná ako vycvičená armáda s menej sofistikovanou technikou. OS EGY boli tradične považované za nevycvičené a ich použitie v reálnom boji vzbudzovalo v minulosti skôr úsmev, než strach. V posledných rokoch sa však situácia začala meniť. Od roku 2014 začali OS EGY vykonávať rozsiahle vojenské cvičenia, ktoré zahŕňujú v sebe súčinnosť veľkých vojenských jednotiek a vykonávanie strategických manévrov. Napríklad v roku 2014 vojenské cvičenie BADR 2014 zahrňovalo nielen precvičenie pozemných síl na prekonanie Suezského kanála, ale aj vojenského námorníctva, protidrogových jednotiek, jednotiek na boj proti námorným pirátom, až po protiponorkový boj. A vojenské cvičenie „The Raed 24“ preverilo pripravenosť OS EGY na boj pozdĺž hraníc s Líbyou (LBY). OS EGY navyše v posledných rokoch obnovilo svoju tradíciu vykonávať vojenské cvičenia s inými krajinami. V roku 2017 sa opätovne konalo egyptsko-americké spoločné cvičenie BRIGHT STAR 2017.¹⁰ Takéto cvičenie sa naposledy konalo v roku 2011 a USA ho zrušili po začiatku tzv. Arabskej jari v EGY. Vlni sa uskutočnili aj ďalšie spoločné medzinárodné vojenské cvičenia, na ktorých OS EGY cvičili spoločne s OS Jordánskeho hášimovského kráľovstva (JOR), Ruskej federácie (RUS), Spojených arabských emirátov (ARE), Bahrajnu (BHR), či Grécka (GRC). Len v minulom roku OS EGY uskutočnili viac vojenských cvičení (a s viac krajinami) ako uskutočnili za posledných niekoľko rokov.

Keď sa zanalyzujú všetky vyššie uvedené fakty o OS EGY, je možné hodnotiť, že OS EGY prechádzajú v súčasnosti výraznou modernizáciou a reformou. Vládny režim pre OS EGY nakupuje novú modernú (konvenčnú) bojovú techniku z rôznych krajín sveta a buduje infraštruktúru dvojakého použitia (najmä v oblasti od Káhiry po Sinajský polostrov) a kladie dôraz na vysokú vycvičenosť a pripravenosť OS EGY. To v súčasnosti umožňuje OS EGY, aby boli pripravené na masívny ozbrojený stret vedený obrnenou technikou voči iným armádam.

Hádankou však zostáva za akým účelom vládny režim egyptského prezidenta Abdela Fattáha EL-SÍSÍHO buduje tak masívne OS.

Natíska sa niekoľko odpovedí, avšak ani jedna nie je podložená dôkazmi:

- Obnovenie a udržanie statusu EGY ako jednej z najdôležitejších krajín v rámci tzv. Arabského sveta, eliminovanie svojich slabých stránok (neexistencia ropy v EGY)

¹⁰ Dostupné online na: <http://www.centcom.mil/MEDIA/NEWS-ARTICLES/News-Article-View/Article/1308877/us-egypt-kick-off-exercise-bright-star-2017/>

a snaha vyvážiť nákup vojenskej techniky krajinami Perzského zálivu (BHR, KWT, SAU, ARE), ktoré pociťujú reálny strach z čoraz silnejšej Iránskej islamskej republiky (IRN),

- Vytvorenie infraštruktúry pre budúcu dislokáciu jednotiek OS RUS v EGY,
- Príprava na ozbrojený konflikt s ISR, či znovu vyzbrojenie Sinajského polostrova,
- Posilnenie postavenia súčasného vládneho režimu prezidenta SÍSÍHO v rámci EGY.

Ani na jednu z týchto vyššie uvedených domnienok nie je možné s určitosťou poukázať a hodnoverne potvrdiť, že práve ona je z vyššie uvedených domnienok tou hlavnou príčinou súčasného masívneho budovania OS EGY.

Avšak egyptský prezident EL-SÍSÍ prednedávnom uviedol, že sa neobáva prípadného napadnutia EGY, nakoľko žiadne organické OS v súčasnosti neohrozujú EGY. Veľké a efektívne OS EGY sú však podľa neho potrebné, aby zaplnili vákuum v nestabilnom regióne súčasného Blízkeho východu a severnej Afriky. Podľa SÍSÍHO hodnotenia môžu byť v prípade potreby súčasné OS EGY použité ako sily rýchlej reakcie pre celý Blízky východ. Prezident SÍSÍ sa taktiež vyjadril, že by podporil myšlienku vytvorenia Spoločných arabských OS, kde by OS EGY tvorili organickú súčasť týchto síl. Aby riešili problémy súčasného Blízkeho východu. Tu by potom dával zmysel aj nákup dvoch bojových lodí MISTRAL, ktoré dokážu v krátkom čase od vydania rozkazu prepraviť veľký počet jednotiek a bojových vrtuľníkov (prípadne obrnených vozidiel) do vzdialených miest v rámci tohto regiónu. Problémom však zostáva, že gro OS EGY predstavujú obrnené a mechanizované jednotky, ktoré je veľmi ťažké prepraviť v krátkom čase na vzdialené miesta (od LBY po SAU).

Dôvodom masívneho budovania môže byť aj úloha OS EGY v krajine. Nie všetky ozbrojené sily sú budované za tým istým účelom. V prípade EGY môžu OS EGY slúžiť ako prostriedok na zastrašenie tzv. vnútorného nepriateľa. A nie nevyhnutne na boj s vonkajším nepriateľom.

ZÁVER

Výstavba Ozbrojených síl Egyptskej arabskej republiky za posledné tri roky pokračuje nebyvalým tempom. Táto skutočnosť je tŕňom v oku nielen okolitých krajín (najmä ISR), ale aj medzinárodného spoločenstva. Pričom naďalej zostáva záhadou, k čomu potrebuje EGY tak masívne konvenčné OS.

Nákupy pre OS EGY budú s vysokou pravdepodobnosťou pokračovať aj v tomto roku. Pričom naďalej zostáva nejasné, z akých finančných zdrojov sa tieto nákupy financujú a budú naďalej financovať.

Nateraz je možné hodnotiť, že zakontrahované obchody s FRA a DEU (lietadlá RAFALE, či zvyšné 2 nemecké ponorky) budú dodané podľa podpísaných kontraktov. Na letisku v Ismaili bolo možné v máji tohto roka vidieť 12 kusov ruských vrtuľníkov KA-52, a počas inaugurácie prezidenta EL-SÍSÍHO do funkcie prezidenta na druhé funkčné obdobie preleteli ponad Káhiru dve stíhacie lietadlá typu MIG-29 M2.

Na druhej strane však treba rozlišovať medzi „egyptskou armádou“ a „imidžom egyptskej armády“. V celej egyptskej armáde prevláda nedostatočná vycvičenosť vojsk a prípadné reálne použitie tejto armády vyvoláva vážne otázky (napr. súčasné neadekvátne plošné bombardovanie a plošné delostrelecké ostreľovanie pozícií teroristov na severe Sinajského polostrova s množstvom kolaterálnych strát v radoch civilného obyvateľstva). A naopak masívna propaganda OS a vytváranie imidžu najväčšej armády v Afrike.

OS EGY je možné prirovnať k švajčiarskemu multifunkčnému nožiku. Aj ten sa dá použiť na mnoho spôsobov. V realite však býva použitý najmä hlavný nôž a vývrtka. Ide však najmä o status.

Nákupy modernej konvenčnej techniky pre OS EGY však v každom prípade potvrdzujú fakt, že OS EGY predstavujú pre súčasný vládny režim egyptského prezidenta SÍSÍHO najdôležitejší mocenský prvok v krajine o ktorý sa režim opiera. A táto situácia bude pretrvávať aj v budúcnosti.

LITERATÚRA

Carnegie Middle East Center
International Institute for Strategic Studies –The Military Balance 2016
www.centcom.mil
www.defenceweb.co.za
www.defence-blog.com
www.defenceindustrydaily.com
www.israeldefense.co.il
www.naval-group.com
www.themarket.com
www.ynetnews.com

plk. PhDr. Peter ROZEMBERG
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6,
Email: peter.rozemberg@mosr.sk

MIGRAČNÍ A AZYLOVÁ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE

MIGRATION AND ASYLUM POLICY OF THE EUROPEAN UNION

Petr ROŽŇÁK

ABSTRACT

The impulse to writing the essay "Migration and asylum policy of the European Union" may not even be explained in more detail. The main thing was that after the great wave of deepening and widening integration, after the formation of the political and monetary union and all the expansion waves suddenly came the hangover and the crisis. It turned out, not only in connection with "Brexit", that the Union must stop, inhale and think how to go on. But this is not happening and the crisis of the European Union are gathering and deepening. The result is the today's state. Internal threats have brought external threats - the danger of radical Islamism. Europe and its citizens face a new form of war, terrorism in the streets of European metropolises, to an extent we could hardly imagine before. It turns out we can not solve our own problems and, moreover, we are at risk. It's a deadly combination. It is still possible to recover, but there is not much time.

Keywords: cooperation, courage, deepening and expanding integration, crisis, Brexit, external threat - danger of radical Islamism, deadly combination, baseness and well-being, courage, reform.

ÚVOD

Motto:
Neexistuje žádný horní limit pro počet lidí,
kteří budou přijati na útěku před politickou persekucí ve své zemi.
Angela Merkelová

Po velké vlně prohlubování a rozšiřování integrace, po vytvoření politické a měnové unie a všech rozšiřovacích vlnách najednou přišla kocovina a krize za krizí. Ukázalo se, a to nejen v souvislosti s „Brexitem“, že Unie se musí zastavit, nadechnout a přemýšlet, jak dál. To se ovšem neděje a krize Evropské unie se hromadí a prohlubují. Výsledkem je dnešní stav. K vnitřním problémům přibyla vnější ohrožení – nebezpečí radikálního islamismu. Evropa čelí nové podobě války, která již probíhá, čelí terorismu v ulicích evropských metropolí, v míře, kterou bychom si před časem, těžko představili. Ukazuje se, že neumíme řešit vlastní problémy a navíc jsme vystaveni vnějšímu ohrožení. Jde o smrtící kombinaci. Ještě je možné se vzpamatovat, ale není mnoho času. Nazývejme věci pravými jmény, postavme se čelem k problémům, především hajme naše kulturní hodnoty. Falešná hra s Evropany, namísto důkladného posouzení dosavadní migrační a azylové politiky by se nemusela nevyplatit.

1. MIGRAČNÍ A AZYLOVÁ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE PROCHÁZÍ ZATĚŽKÁVACÍ ZKOUŠKOU

Znalost imigrační politiky EU je stěžejní k pochopení přístupu jednotlivých politik k migrantům. Ačkoliv se politiky konkrétních států v rámci EU liší, jejich základ je stejný. Z historického hlediska prošel rozvoj migrační a azylové politiky mnoha změnami a souvisí s dílčími kroky evropské integrace. Prvním krokem ke společné migrační a azylové politice

bylo podepsání Římských smluv roku 1957, jejichž základem byla filozofie volného pohybu kapitálu a osob za prací, což se týkalo pouze členů tehdejšího Evropského společenství¹. Za další významné momenty migrační a azylové politiky se považují výsledky Schengenské dohody z roku 1985 a vytvoření Jednotného evropského aktu roku 1986. Prvotním impulsem bylo vytvoření Schengenské dohody mezi Francií, Německem a státy Beneluxu. Hlavním principem bylo vytvoření zóny volného obchodu a zrušení kontrol na vnitřních hranicích a zvýšení kontrol na vnějších hranicích. Jednotný evropský akt byl posléze revizí Římských smluv. Hlavním cílem revizí bylo odstranění překážek volného pohybu osob, služeb, zboží a kapitálu². Bylo rovněž nutné vytvořit a implementovat mechanismus pro vyřizování žádostí o azyl, „First handling“. Nově implementovaný mechanismus znamenal převzetí odpovědnosti vstupního státu za vyřízení azylu.

1.1 MAASTRICHTSKÁ SMLOUVA PŘEDSTAVUJE PRŮLOM V OBLASTI AZYLOVÉ A IMIGRAČNÍ POLITIKY EU A SUVERENITY ČLENSKÝCH STÁTŮ

Maastrichtská smlouva, která vstoupila v platnost v roce 1992, znamenala další prohloubení vztahů a evropské integrace. Představuje ve skutečnosti Smlouvu o EU reprezentovanou třemi pilíři. Imigrace a volný pohyb osob a občanů EU jsou součástí prvního pilíře, druhý pilíř řeší obrannou a zahraniční politiku. Oblast spravedlnosti, řešení vnitřních věcí a s nimi souvisejících problémů jsou zakotveny ve třetím pilíři. Azylová a imigrační politika byla součástí 2. a 3. pilíře, vzhledem k suverenitě států. Vlády participujících států přijaly kompetence k realizaci navržených politik a vznikla nová forma spolupráce na mezivládní úrovni. Přestože evropské státy akceptovaly navrženou politiku a z toho plynoucí požadavky, byla zřejmá snaha jednotlivých členských vlád, především zemí Visegrádské skupiny, o autonomní regulaci příchodu a přijímání migrantů. Nevyjasněnost této problematiky zvyšovala napětí mezi unijními institucemi. Amsterodamská smlouva, platná od roku 1999, byla následně reakcí na požadavky národních států. V důsledku vytvoření této smlouvy došlo k transformaci pravomocí v oblasti azylové a imigrační politiky. Přenesení azylové a imigrační politiky ze třetího pilíře do prvního bylo jednou ze změn, které vyvolaly potřebu změn kompetencí. Transformace odpovědnosti znamenala postoupení politik pod jurisdikci Rady EU a současně byla realizována změna hlasovací procedury. Nezbytná jednomyslnost všech členských států byla nahrazena rozhodnutím kvalifikované většiny v součinnosti s Evropským parlamentem.

Ze summitu Tampere v říjnu 1999 vzešel víceletý program ustanovující čtyři východiska pro azylovou a imigrační politiku:

- 1) partnerství se zeměmi původu migrantů,
- 2) vytvoření společného evropského azylového systému,
- 3) spravedlivé zacházení s občany třetích zemí,
- 4) účinnější řízení migračních toků³.

Přijatá východiska představují klíčový zlom nejen v oblasti svobody a práva, ale rovněž v oblasti integrace občanů třetích zemí⁴. Summit konaný v Haagu v roce 2004 projednal

¹ ŠTICA, Petr. *Migrace a státní suverenita: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, 321 s. ISBN 978-80-87378-75-5.

² EUROSKOP. *Jednotný evropský akt*. [online]. [cit. 2016-01-28]. Dostupné z WWW: <www.euroskop.cz/gallery/2/763-jea.pdf>.

³ Ministerstvo vnitra České republiky. *Dublinský systém: Migrační a azylová politika*. [online]. [cit. 2016-04-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/dublinsky-system.aspx>>

⁴ CHÝLKOVÁ, Martina. *Proměna postojů k integraci menšin ve Francii, Německu a Nizozemsku a reflexe problematiky integrace menšin ze strany EU* [online]. Brno, 2012 [cit. 2016-01-27]. Dostupné z WWW: <https://is.muni.cz/th/215745/fss_m/Diplomova_prace.pdf> Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Hubert Smekal, M.A., Ph.D

víceletý program, který plnil funkci harmonizace a rozvíjení cílů v oblasti azylové a migrační politiky. Součástí programu bylo potvrzení hlasovací procedury kvalifikovanou většinou v součinnosti s Evropským parlamentem. Výjimka byla udělena pouze legální ekonomické migraci, která je i nadále v kompetenci jednotlivých států. Změna bezpečnostní politiky byla reakcí na teroristické útoky v New Yorku z roku 2001.

Evropský pakt o přistěhovalectví a azylu ze dne 24. 9. 2008 je dalším významným dokumentem, který zdůrazňuje nutnost posílení kontroly vnějších hranic, a to jak námořních, tak i pozemních. Dokument upravuje institut legálního přistěhovalectví, podporuje všechny formy boje proti nedovolené imigraci a přináší nový pohled na azylovou politiku. Významným krokem je úsilí o podporu zemí původu migrantů, o budování přátelských vztahů s nimi a podpora jejich ekonomiky⁵.

Stockholmský program, který představuje víceletý projekt, je stěžejním dokumentem na období let 2010-2014, definuje cíle a priority a navazuje na Haagský program a všeobecný program z Tampere. Hlavní pozornost byla zaměřena na oblast zesílení soudržnosti politik členských států, na posílení spolupráce s partnerskými zeměmi, na zaručení bezpečnosti v Evropě a především na permanentní budování důvěryhodného a udržitelného přistěhovaleckého a azylového systému v rámci EU⁶.

1.2 STRATEGIE EVROPA 2020

Dokument Strategie Evropa 2020 byl schválen v roce 2010 a definuje pět stěžejních cílů:

1. zvýšení zaměstnanosti,
2. zajištění udržitelnosti přírodních zdrojů,
3. investování každé členské země EU do výzkumu a rozvoje,
4. zkvalitnění v edukační oblasti,
5. boj s chudobou a sociálním vyloučením⁷.

Spojitosť s imigrací lze nalézt minimálně ve třech bodech strategie. Lze podtrhnout úkol k začlenění imigrantů do společnosti a jejich zapojení do pracovního a edukačního procesu. Podobně jako v dalších dokumentech je i zde zdůrazněna potřeba zintenzivnění spolupráce se zdrojovými zeměmi. Konkrétními úspěchy v tomto procesu jsou: přijetí společného evropského azylového systému CEAS, vytvoření Evropského systému ostrahy hranic EURO-SUR, zavedení směrnice EU o modré kartě, zavedení předpisů usnadňující vstup do země EU studentům, výzkumným pracovníkům, sezonním pracovníkům, manažerům či jiným specialistům a zpřísnění sankcí proti zaměstnavatelům podporujícím nelegální pracovní migraci.

Migrační a azylové politiky procházejí zatěžkávací zkouškou v období změny úrovně bezpečnosti na Blízkém Východě od roku 2011 jako pokračování Arabského jara. Přes dílčí úspěchy řešení krizí vyvolaných konflikty v Lybii a Sýrii prokázala politika EU nízkou úroveň efektivity v době zvýšených migračních tlaků. Na základě vzniku potřeby efektivněji rea-

⁵ EURLEX. *European Pact on Immigration and Asylum. Access to European Union law.* [online]. [cit. 2016-01-28]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:j10038>>.

⁶ MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Dublnský systém: Migrační a azylová politika.* [online]. [cit. 2016-04-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/dublinsky-system.aspx>>.

EUROPEAN COMMISSION. *Strategy: Evropa 2020.* [online]. [cit. 2016-01-29]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_en.htm>.

⁷ EUROPEAN COMMISSION. *Strategy: Evropa 2020.* [online]. [cit. 2016-01-29]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_en.htm>.

govat na migrační krizi byl vytvořen Evropský podpůrný úřad pro otázky azylu EASO⁸. Pokračující konflikty a hledání lepších životních podmínek vystavují Schengenský prostor nadále tlakům migrantů. Je proto nutné synergicky přistupovat nejen k tvorbě nových politik, ale především se zasadit o jejich úspěšnou implementaci. Neujasněnost procesů řešení migrační krize může vyvolat u občanů EU napětí a požadavky změn.

2. IMIGRANTI NEUTÍKAJÍ PŘED NĚČÍM, ALE ZA NĚČÍM

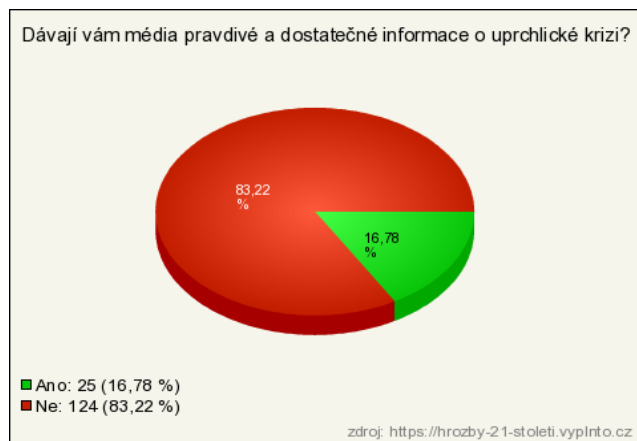
Mezi „starými“ a „novými“ zeměmi Evropské unie se nesvírají nůžky, nýbrž hospodářské rozdíly mezi členskými státy Evropské unie jsou markantní⁹. Vícerychlostní Evropská unie prostě existuje. Zdá se, že sen o prosperující Evropě bez válek se rozplynul. Těžce a dlouhodobě vybalancovaná rovnováha mezi válkou a mírem skončila vítězstvím USA ve „třetí světové válce“. Stačí nezavírat oči před faktickou neexistencí evropské společné obranné a bezpečnostní politiky, nedomyšlenou Bushovou invazí do Iráku, zpackaným arabským jarem, a nově pak před Trumpovou opožděnou vojenskou angažovaností v Sýrii. Bushova expanze přinesla masovou tsunami do superstátu EVROPA, následně „de jure“ Dublinskou konferencí¹⁰. Mince, koneckonců jako vždy, má dvě strany. Hlavu, na níž pozorný sběratel naleznе: Islámský chalífát, který by rád expandoval z ohrožených regionů do evropského edenu. Bez destabilizace arabských států severu Afriky a podpory „arabských jar“ by se migranti z hlouby Afriky do Evropy nedostávali. Orla těžce mince pak představuje Evropský sociální stát. Svou iracionální sociální politikou k nám migranty lákáme. Jsem toho názoru, že to jsou hlavní příčiny valící se tsunami imigrantů na prostupné jihovýchodní hranice EU, vlny imigrantů z Afriky, Sýrie, Iráku, Pákistánu, Afganistánu, Somálska či Bagladěše. Tvrdím, na rozdíl od kancléřky Merkelové, že imigrace není záchranou, ale zkázou Evropy. V této souvislosti se zcela logicky vynořují otázky, na něž je třeba hledat odpovědi: 1. Čím byla tato migrační krize způsobena? 2. Potřebuje vůbec Evropa migranty z jiných světů a je jejich zvaní k nám morální? 3. Proč se vrcholným byrokratům z EU tato krize vlastně hodí? 4. Jakými prostředky uchráníme svoji identitu a kulturu? „Mainstreamová“ média (MSM) předkládají tu něco k uvěření a tu něco mlží. Tři příklady za všechny, o nichž jsme se z MSM nedozvěděli. První, Islámský chalífát (ISIS) reprezentující radikální politický Islám povýšil genocidu křesťanů v muslimském světě v roce 2014 na 100 000 ročně. Druhý příkladem je reformátorský projev al-Sisiho (egyptský generál a prezident) v koptské katedrále k učencům univerzity Al-Alzhar. *„Modifikujte soubor textů, které jsme si za ta léta zposvátnili tak, že jsme si zneprátelili celý svět. Nemůžeme v této mentalitě setrvávat. Musíme se na ni podívat zvenčí, z osvětenější perspektivy. Naše náboženství potřebuje provést revoluci a rozvinout debatu, jaká odpovídá naší době. Problémem nikdy nebyla naše víra, ale ideologie., kterou jsme si zposvátnil tak, že s ní nelze polemizovat. Není možné, aby tato ideologie udělala z celého islámského národa zdroj obav, hrozeb, vraždění a destrukce na celém světě. Není přece možné hlásat, že by 1,6 miliardy lidí mělo pozabíjet šestimiliardový zbytek lidstva. Nedokážete vidět věci jasně, dokud jste*

⁸ EURAKTIV. *Azylová a migrační politika. Český zpravodajský portál o dění v EU* [online]. [cit. 2016-01-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/link-dossier/azylov-a-imigran-politika>>.

⁹ ROŽŇÁK, Petr. *Mechanismy fungování Evropské unie.: In quorum gratiam?*. První. Ostrava: KEY Publishing, 2015, s. 171-183, 184-194, ISBN 978-80-7418-237-2.

¹⁰ D U B L I N S K Á K O N V E N C E týkající se určení státu odpovědného za posouzení žádosti o azyl podané v jednom z členských států Evropských společenství, která byla přijata dne 15. 6. 1990 v dánském Dublinu, následně v Římě dne 7. 12. 1990 a v Lucembursku dne 13. 6. 1991, v jediném exempláři, v jazyce německém, anglickém, dánském, španělském, francouzském, řeckém, irském, italském, holandském a portugalském. Testy vyhotovené v každém z těchto jazyků jsou stejně hodnověrné a jsou uloženy v archivu vlády Irska. Nenajdete zde ani slovo o povinných kvótách, tak jak se dnes často dává k věření vládám národních států EU a jejich občanům.

v této ideologii zamčení.“ Al-Sisi vyzval imámy „k náboženské revoluci, kterou vy imámové dlužíte Alláhovi.“ Nejen proto, že „na váš další krok čeká celý svět“, ale taky proto, že „islámské společenství je trháno a ničeno našima vlastníma rukama“¹¹. A konečně třetí příklad. Ve Velké Británii je v rámci „politické korektnosti“ přejmenována klasická detektivka Agathy Christie „Deset malých černoušků“ a v současnosti je vydávána pod názvem: „A nezbyl ani jeden“.

Obrázek 1 Dávají vám média pravdivé a dostatečné informace o uprchlické krizi?
Zdroj: Vlastní tazatelský průzkum autora stati.

Smutnou skutečností je, že velký podíl na vzniku a trvání této migrační vlny má dosavadní politika Západu založená na ideologii násilného vývozu demokracie a západních hodnot. Podařilo se sice zlikvidovat místní tradiční diktátorské režimy, ale bohužel nenastal očekávaný (?) triumf demokracie, ale naopak rozklad, chaos, občanské války, násilí a humanitární katastrofy. Do pohybu se dostaly statisíce až miliony běženců snažících se migrovat do Evropy. Současná vlna migrace je výsledkem a) jak neúspěšné zahraniční politiky západních velmocí v blízkovýchodním regionu, tak b) atraktivitu „nesnesitelné lehkosti bytí“ západoevropské azylové a sociální politiky¹². Musíme přiznat, že na vině jsou také neponaučitelní ostentativní pseudohumanisté ohlupující, manipulující a regulující za pomoci médií (MSM) masy. Integrovaná část Evropy je prolezlá pokrytečným a překrouceným humanismem, sebevražednou ideologií multikulturalismu a „humanrightismu“¹³. Tito lidsko-právní fanatici kolem sebe šíří „politicky korektní názory“, že migraci je třeba považovat za lidské právo a tudíž nikoho nelze zbavit údajného nároku na život v bezpečí a dostatku. Přitom současně navádějí milióny lidí k rezignaci na domov, vlast, národ a stát a k absolutizaci názoru, že migrovat je přeci lidským právem, že na migraci je nárok a že z tohoto nároku plynou nároky další, včetně sociálních. A tak poptávka s nálepkou „Willkommen im Hotel Europe all inklusive“ vyslaná německými politickými špičkami, kancléřskou Angelou Merkelovou a Joachimem Gauckem, podnítila masy k pochodu do Německa, resp. do Evropy. Konkrétním adresátem express pozvánky do „evropského ráje“ se stal vlastně každý člověk, který je na tom hůře než Evropan. K úžasu odesílatele poptávky dnes „ante portas“ měst zemí jako Francie, Německo, Itálie, Řecko, Velká Británie, ale i Švédsko a Bulharsko stojí armáda organizovaných, převážně ekonomických migrantů s výzvou „tak mě tady máte, vážení, a starejte se o mne!“ Nejde o

¹¹ Abd-All-Fattah-Al-Sisi, In: Chanel 1(Egypt), 28.12.2014. MEMRI TV.

¹² JANÁČKOVÁ, Stanislava, Jan SKOPEČEK, Martin SLANÝ, et al. *Masová imigrace: záchrana, nebo zkáza Evropy?*. Praha: Institut Václava Klause, 2016. Publikace (Institut Václava Klause). s. 69-79, 107-109, 111-116, ISBN 978-80-7542-007-7.

¹³ KLAUS, Václav a Jiří WEIGL. *Stěhování národů s.r.o.: Stručný manuál k pochopení současné migrační krize*. Přílepy: Olympia, 2015, 88 s. ISBN 978-80-7376-422-7.

individuální migraci „člověka v tísní“. Pouze soudobí pseudohumanisté věří tomu, že musíme pomoci a že na tuto pomoc máme prostředky. Jak upozorňují Václav Klaus a Jiří Weigl, dnešní migrační vlna se podobá organizovanému stěhování národů, jehož příčiny je třeba hledat spíše v cílové destinaci, tj. Evropě samé, než v rozháraných poměrech na Blízkém, či ne zcela blízkém východě (a jihu). Další příčinou je nepochybně fakt, že převádění ekonomických migrantů do Evropy je velký byznys. A konečně, vlivná část evropských – přesněji, „bruselských globalistů“ (ne)elit – novodobé stěhování národů vítá a je připravena využít ho ve svůj prospěch. Přitom flagrantně ignorují primární právo Evropské unie,¹⁴ které jasně kodifikuje, že bezpečnostní politika je výhradně v kompetenci jednotlivých členských – národních států Unie (!). Obhájci masové migrace používají pro její ospravedlnění dva údajně racionální argumenty. Prvním je tvrzení, že Evropa má nedostatek pracovních sil. Druhý poukazuje na demografický problém Evropy, na její postupné vymírání. Ve skutečnosti ad1) EU vykazuje v současnosti nadprůměrnou nezaměstnanost cca 23 Mi0 lidí, tj. cca 10% rezervoáru pracovních sil. Je jasné, že vlastních disponibilních pracovních sil je v EU dostatek.

Kvóty, které Evropská komise navrhuje (např. 1200 pro Českou republiku), zneklidnily veřejnost především v zemích, jejichž občané se s nadšením zbavovali centrálního dirigismu a mají ho v živé paměti. Kvóty nic neřeší a nezabrání dalšímu přílivu migrantů do zemí Evropy. Jediným účinným řešením ze strany EC by bylo: „*Každého, kdo se nelegálně dostane do Evropy, vrátíme okamžitě zpět.*“ Je však zřejmé, že kvóty nejsou podstatou problému. Problémem je především skutečnost, že o přijetí do „luxusního hotelu Evropa“ se hlásí nikoliv jeho potenciální zaměstnanci, ale ti, kteří chtějí žít z jeho sociálního komfortu, a když to nepůjde, pak jej zbourat. Drtivá většina migrantů nejsou „hledáči práce“, ale sociálních dávek a blahobytu bohatých sociálních států. *Nejde totiž o uprchlíky, kteří utíkají před něčím, oni utíkají za něčím.*

ZÁVĚR

Nejrůznější asymetrické hrozby, nekončící migrace do bohaté Evropy a další bezpečnostní rizika jsou fenoménem, kterým věnujeme (ne)dostatečnou pozornost. Spíše se věnujeme „přerovnávaní židli na potápějícím se Titanicu“, nehledáme společnou vůli k obraně naší civilizace před úhlavním nepřítelem. Islámská Evropa by časem vypadala jako každá jiná islámská část světa. Evropa by se stala ekonomickou pustinou, bez Židů, křesťanů, ateistů, svobody slova, umění, vědy, humoru, krásy, erotiky, lásky. Za to by zavedla trest smrti za cokoli, co kterýkoli imám označí za urážku islámu. Je zcela na nás, s kým se spojíme a jakou zvolíme obrannou a bezpečnostní taktiku, strategii a politiku. Svět kolem se proměňuje. Bohužel však byrokraté Evropy zahánějí občany do začarovaného kruhu svých nových ideologií a bezstarostnosti materialismu.¹⁵ Současná masová migrace má naprosto negativní dopady na regionální rozvoj Evropy a její bezpečnost.¹⁶ Útěcha, že se nás migrace netýká, je mylná.

¹⁴ ÚZ číslo 1025: *Evropské právo základní dokumenty ve znění Lisabonské smlouvy*. Ostrava: Sagit, 2014. 27776971. ISBN 978-80-7488-051-3.

¹⁵ ROŽŇÁK, Petr. *Mechanismy fungování Evropské unie.: In quorum gratiam?*. První. Ostrava: KEY Publishing, 2015, s. 171-183, 184-194, ISBN 978-80-7418-237-2.

¹⁶ Víze „Evropy regionů“ vychází z předpokladu postupného slábnutí národního státu a zesilování regionů jako autonomních útvarů vzniklých na základě přirozené logiky, nezkrusované válčnými a mocenskými aspekty. Jedním z hlavních cílů regionální politiky EU je tak „harmonický a hospodářsky vyvážený rozvoj regionů a jejich vzájemné kontakty“. Hierarchie stupňů státní správy se v historii Evropy neustále vyvíjela a měnila. Všeobecně je však možno konstatovat, že organizace státní správy a samosprávy se postupně stabilizuje v čtyřstupňových (někde třístupňových, či naopak v pětistupňových) modelech: obec – okres – region – stát. Pro správní „uchopení těchto úrovní byla vytvořena i hierarchie EU v NUTS I. – V. řádu (NUTS – nomenklaturní územně statistické jednotky). Více: ROŽŇÁK, Petr: *Regionální geografie Evropské unie*. In: *Mechanismy fungování Evropské unie.: In quorum gratiam?*. První. Ostrava: KEY publishing, 2015, s. 27 – 51, s. 236 – 237, ISBN 978-80-7418-237-2.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

Monografie

- BÁRTA, Miroslav a Martin KOVÁŘ. *Kolaps a regenerace: cesty civilizací a kultur: minulost, současnost a budoucnost komplexních společností*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-2036-9.
- BAŠTECKÁ, Bohumila a kol. *Psychosociální krizová spolupráce*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 317 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4195-6
- HRBEK, I. *Korán*. ODEON, Praha 1972, vydání páté, 402 s., 01-022-72.
- KLAUS, V., WEIGL, J. *Stěhování národů: Stručný manuál k pochopení současné migrační krize*. Velké Přílepy: Olympia, 2015. ISBN 978-80-7376-422-7
- KORECKI, Z., CABICAROVÁ, M., ROŽŇÁK, P. a DARKWAH, S., A. *Distribuce humanitární pomoci a udržitelnost subjektů v humanitární operaci*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7418-244-0 (2015) Oborná kniha.
- KOUDELKA, Z. *Prezident republiky - 2. aktualizované a doplněné vydání s předmluvami Václava Klause a Miloše Zemana*, Léges 2018, 376 s. ISBN: 978-80-7502 126-7, EAN: 9788075021267.
- KURAS, B. *Jak zabít civilizaci*. Nové rozšířené vydání. Praha: Eminent, 2015. s. 241-243 ISBN 978-80-7281-500-5.
- LIĐÁK, J. *Mezinárodní migrace a Evropa*. Vyd. 1. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, 149 s. ISBN 978-80-86879-24-6.
- PALÁT, M. *Ekonomické aspekty mezinárodní migrace: teorie a praxe v Evropské unii*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2013, 92 s. ISBN 978-80-7418-161-0
- ROŽŇÁK, P., Kubečka K., a kolektiv: *Země Visegrádu a migrace - Fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4*. Ostrava: Key Publishing, 2018. Monografie, 468 s., ISBN 978-80-7418-292-1
- ROŽŇÁK, P. *Politologie pro všechny*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie, 342 s. ISBN 978-80-7418-214-3.
- ŠTICA, P. *Migrace a státní suverenity: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, 321 s. ISBN 978-80-87378-75-5.

Výzkumná zpráva

- Název projektu: *Fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4*. Interní grantová soutěž Vysoké školy regionálního rozvoje a Bankovního institutu – AMBIS, a.s. Registrační číslo projektu: IGA-2/2016, Datum ukončení projektu: 30. 11. 2017, Řešitel projektu: RSDr. Petr Rožňák, CSc., dr.h.c. Katedra bezpečnosti a práva, AMBIS, Praha
- Název projektu: *Analýza bezpečnostních rizik neosvětlených měst, městských částí a obcí*. [Výzkumná studie projektu smluvního výzkumu]. Zadavatel: Amako, spol. s.r.o., se sídlem Havlíčkova 1023, 583 03 Heřmanův Městec, zastoupena jednatelem – výrobním ředitelem, Zdeňkem Novákem. Termín splnění: 30. 06. 2016. Řešitel projektu: RSDr. Petr Rožňák, CSc., dr.h.c. Katedra bezpečnosti a práva, AMBIS, Praha
- Název projektu: *Analýza rizik nelegální migrace pro oblast region obce Brno-sever*. [Výzkumná studie projektu smluvního výzkumu]. Zadavatel: Magistrát města Brno-sever, Bratislavská 70, zastoupený starostou Mgr. Martinem Malečkem a ředitelem odboru “Ochrany obyvatelstva” Ing. Jaroslavem Hradilem. Termín splnění: 31. 12. 2016. Řešitel projektu: RSDr. Petr Rožňák, CSc., dr.h.c. Katedra bezpečnosti a práva, AMBIS, Praha

Seriálové publikácie (časopisy, sborník)

- KUBEČKA, K. a ROŽŇÁK, P. : *Aplikace analýzy rizik pro praxi*. In: Košická Bezpečnostná Revue. číslo 2/2017 (formát pdf) mimoriadne číslo k príležitosti konania 11. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA ÚNIA.
- ROŽŇÁK, P., KORECKI, Z., CHEMAYELOVÁ, N. *Post konfliktní vývoj v Libanonu v rozmezí období 2006–2015 a vliv současné situace na budoucí možný vývoj v oblasti, in Národná a medzinárodná bezpečnosť, 27.-28.10.2016, Liptovský Mikuláš, ISBN: 978-80-8040-534-2, s. 447 - 459.*
- ROŽŇÁK, P., KORECKI, Z., KUBEČKA, K.: *Fenomén procesu migrace v kontextu společné obranné a bezpečnostní politiky Evropské unie a České republiky*. In: Košická Bezpečnostná Revue. číslo 2/2016 (formát pdf) mimoriadne číslo k príležitosti konania 10. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA ÚNIA.
- ROŽŇÁK, P., KUBEČKA, K.: *O míru a válce, bezpečnosti, spolupráci a prosperitě v době, kdy Evropa potřebuje odvahu k reformám*. In: *Košická Bezpečnostná Revue. číslo 2/2017 (formát pdf) mimoriadne číslo k príležitosti konania 11. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA ÚNIA.*
- PALÁT, M., 2012a. Effects of labour migration on economic development during economic downturn and recovery. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. sv. LX, ISSN 1211-8516.
- PALÁT, M., 2012b. Recent Migration Developments in the European Perspective. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 2012. sv. LX, č. 2, pp 245–254. ISSN 1211-8516.
- RAJDA, Z. (2016). *Současné hodnocení terorismu z pohledu trestního práva*. Košice: Bezpečnostná Revue, ISSN 1338-4880

Část monografie

JUŘÍČEK, L. a ROŽŇÁK, P. *Bezpečnost, hrozby a rizika v 21. století*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). s. 124 – 134, ISBN 978-80-7418-201-3.

b – dokument vydaný po částech

- ROŽŇÁK, P., SCHELLE K.: *Právo válečné*. Encyklopedie českých právních dějin. VII. svazek. *Právo pra-Prob Karel Schelle, Jaromír Tauchen (eds.) - Plzeň: Vydavatelství a makladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.; Ostrava: KEY Publishing, s.r.o., 2017, s.573-608*
- Smlouvy mezinárodní*. In: *Encyklopedie českých právních dějin*. XIII. Svazek Smlouva O-Sn. Ostrava: KEY Publishing, 20118. s. 380 - 400, 410 – 760, 762 – 764, 805 – 819. ISBN 978-80-7418-238-9.
- Slovenský biografický slovník : od roku 833 do roku 2000*. V. zväzok K-L. Martin : Matica slovenská, 2002. ISBN 80-6587-216-7. *Journal of Entomology*, 1993-1994, vols. 25-30.

Článek z časopisu

HÖSCHL; C. *Evropa kouká na stěhování národů*. In Zpravodajsko-spoločenský týdeník TĚMA, MAFRA Praha20. Října 2017, s.22-27 ISSN 2336-4815.

Článek ze sborníku

- ROŽŇÁK, P. – KUBEČKA, K. 2018. Činnost veřejné správy České republiky hodnocena metodou analýzy rizika. In *Politické vedy*. [online]. Vol. 21, No. 3, 2018. ISSN 1335 – 2741, pp. 117-144. Available at: <http://doi.org/10.24040/politickevedy.2018.21.3.117-144>
- ROŽŇÁK, P., KUBEČKA, K.: *O míru a válce, bezpečnosti, spolupráci a prosperitě v době, kdy Evropa potřebuje odvahu k reformám*. Recenzovaný příspěvek. 11.medzinárodná vedecká konferencia „Bezpečné Slovensko v euroatlantickom priestore“. 11. - 12. november

2015, Košice, Slovenská republika, ISSN 1338-4880 (tlačené vydanie), ISSN 1338-4880 (online).

ROŽŇÁK, P.: *Migrace v kontextu společné obranné a bezpečnostní politiky EU a ČR*. VŠKE Brno, Právo a bezpečnost. Číslo 2/2017, s.29-50, ISSN 2336-5323

Vyhláška, zákon

Strategie migrační politiky České republiky. Vydalo: Ministerstvo vnitra ČR, 2015, ISBN – 978-80-86466-83-5

Národní schengenský plán 2014. Vydalo: Ministerstvo vnitra ČR, 2.4.2014, Platnost 2014-2020, schváleno usnesením vlády ČR 198 / 2014

Oznámení Ministerstva zahraničních věcí České republiky č. 319/1996 Sb. o přistoupení České a Slovenské Federativní republiky k Úmluvě o právním postavení uprchlíků a Protokolu o právním postavení uprchlíků.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/33 / EU ze dne 26. června 2013, kterou se stanoví normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu (přepřacování), Úř L 180/96.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 604/2013 ze dne 26. června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států, Úř L 180/31

Společná analytická zpráva o nelegální migraci za rok 2015, Ředitelství služby cizinecké policie Praha, březen 2016

Části elektronických monografií

EASO [online], [cit. 2016-10-26]. Dostupné na internete: <<https://www.easo.europa.eu/about-us>> EU (2005). *The Hague Programme*, [online], [cit. 2016-10-25]. Dostupné z www: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:053:0001:0014:EN:PDF>>

EU (2010).

The Stockholm Programme, [online], [cit. 2016-10-26]. Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3Aj10034>>

Azylová a imigrační politika. *Euraktiv.cz. Český zpravodajský portál o dění v EU* [online]. EU-Media [cit. 2016-01-29]. Dostupné z www: <<http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/link-dossier/azylov-a-imigran-politika>>.

Plk. v.v., RSDr. Petr ROŽŇÁK, CSc, dr.h.c.

Vysoká škola regionálního rozvoje

a Bankovní institut - AMBIS, a.s.

Lindnerova 575/1, 180 00 Praha 8 – Libeň.

Mezírka 775/1, 602 00 Brno – střed.

Česká republika

E-mail: petr.roznak@ambis.cz

SÚČASNÝ STAV PRÍPRAVY OBYVATEĽSTVA NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE NA ÚZEMÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY

PRESENT STATE OF CIZITIEN PREPARATION FOR CRISIS SITUATIONS IN THE SLOVAK REPUBLIC

Jakub SASARÁK

ABSTRACT

The article clarifies the essence of the citizen's preparation for crisis situations and analyzes the currently established system of preparation. The first chapter describes the current system of citizen's preparation for self-protection and mutual assistance as well as proposed changes in this system. Second chapter also deals with the system of preparation for civil protection in schools.

Key words: civil defense, emergency preparedness, contingency planning

ÚVOD

Krízové situácie je obdobie, počas ktorého osobám hrozí nebezpečenstvo alebo môže vzniknúť škoda na majetku. Základom k úspešnej eliminácii alebo zmiernení následkov je pochopenie ich podstaty a to predovšetkým dôvodov vzniku. Každý človek ma pud sebazáchovy a snaží sa prežiť krízové situácie bez ujmy. Niektorí ľudia sa v krízových situáciách správajú len pudovo, iní sú na tieto situácie pripravení a vedú sa správne zachovať. Ak však človek očakáva krízovú situáciu, niekedy ju už zažil alebo sa na ňu pripravoval, bude jeho správanie oveľa vhodnejšie ako človeka, ktorý pripravený nie je. Príprava obyvateľstva na krízové situácie je teda kľúčovou úlohou štátu, aby sa zmiernovali ich dopady, predchádzalo sa stratám na životoch a materiálnym škodám.

1. PRÍPRAVA OBYVATEĽSTVA NA SEBAOCHRANU A VZÁJOMNÚ POMOC

Nosným program prípravy obyvateľstva na krízové situácie je program prípravy obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc. Príprava obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc (ďalej len POSOVP) ako súčasť systému prípravy obyvateľstva, jednotiek a zariadení civilnej ochrany (ďalej len CO) vychádza z práva fyzickej osoby na včasné varovanie pred hroziacim nebezpečenstvom, na evakuáciu a ukrytie a na informácie o spôsobe ochrany, na bezprostrednú pomoc pri ohrození života, zdravia a majetku, na vytvorenie podmienok na zabezpečenie prípravy na civilnú ochranu, ktorej cieľom je umožniť získanie nevyhnutných vedomostí a zručností v sebaochrane a pomoci iným v núdzi.

Uvedené právo na ochranu života a zdravia deklaruje predovšetkým Ústava SR a zákon NR SR č. 42/1994 Z.z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov.

Cieľom tejto prípravy je umožniť čo najväčšiemu počtu obyvateľstvu získanie nevyhnutných vedomostí, návykov a zručnosti k sebaochrane a pomoci iným v núdzi pri mimoriadnych udalostiach a počas vyhlásenej mimoriadnej situácie.

Sebaochrana je pomoc vlastnými silami a prostriedkami, ktorá sa zameriava na ochranu vlastnej osoby a jej najbližšieho okolia a smeruje k zmierneniu alebo k zamedzeniu pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti. Príprava obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc je cieľavedomý a sústavný proces preventívno-výchovnej a propagačnej činnosti,

teoretického školenia a praktického výcviku, ktoré majú umožniť fyzickým osobám získať nevyhnutne potrebné vedomosti, zručnosti a návyky na sebaochranu a pomoc iným v núdzi. Ďalej príprava na poskytovanie prvej pomoci je cieľavedomý a sústavný proces teoretického školenia a praktického nácviku jednotiek civilnej ochrany a obyvateľstva zameraný na zvládnutie súboru jednoduchých a účelných opatrení, ktoré slúžia na bezprostrednú pomoc pri ohrození života alebo zdravia v prípade mimoriadnej udalosti.¹

Nosným dokumentom v tejto oblasti je Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky na zabezpečovanie prípravy na civilnú ochranu č 303/1996 Z.z. v znení č. 384/1998 Z. z., 524/2006 Z. z., 440/2007 Z. z., 75/2012 Z. z.. Táto vyhláška upravuje podrobnosti na zabezpečovanie prípravy jednotiek civilnej ochrany a POSOVP, ako aj prípravy na poskytovanie prvej pomoci.

Vyhláška ďalej rieši zodpovednosť za prípravu. Najdôležitejším prvom je Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej len MV SR), ktoré prostredníctvom sekcie krízového riadenia vydáva plánovací dokument na civilnú ochranu v kalendárnom roku. Následne úlohy určené ministerstvom v plánovacom dokumente rozpracúva obvodný úrad v sídle kraja na podmienky kraja a vydáva plánovací dokument pre obvodné úrady vo svojom územnom obvode. Tento plánovací dokument spracúva obvodný úrad na vlastné podmienky a vydáva plánovací dokument pre obce, iné právnické osoby a fyzické osoby – podnikateľov vo svojom územnom obvode; v tomto plánovacom dokumente určuje aj ciele, obsah, rozsah a metodiku prípravy jednotiek civilnej ochrany.

Samotnú prípravu jednotiek civilnej ochrany a POSOVP ako aj prípravu na poskytovanie prvej pomoci koordinuje obvodný úrad v sídle kraja a organizuje obvodný úrad. Prípravu pre potreby územia vykonáva obvodný úrad a pre potreby obce obec.

Táto vyhláška sa zameriava na dve oblasti a to na prípravu jednotiek civilnej ochrany a na prípravu obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc.

Hlavnými formami POSOVP sú:

„a) informačná a poradenská služba, ktorú poskytuje, stredisko vzdelávania, verejnoprávne inštitúcie s humanitným poslaním, obvodný úrad, samosprávny kraj, obec, iná právnická osoba alebo fyzická osoba – podnikateľ,

b) programy a relácie vysielané v rozhlase a v televízii a pripravované subjektmi, ktoré riadia a organizujú, zabezpečujú a vykonávajú prípravu jednotiek civilnej ochrany alebo ktoré svojou podnikateľskou činnosťou môžu ohroziť život, zdravie alebo majetok svojich zamestnancov a osôb prevzatých do starostlivosti,

c) edičná a publikačná činnosť uskutočňovaná vydávaním odborných publikácií, brožúr, skladačiek, plagátov, letákov, článkov v denníkoch a časopisoch s tematikou o civilnej ochrane a vykonávaná subjektmi, ktoré riadia a organizujú, zabezpečujú a vykonávajú prípravu jednotiek civilnej ochrany alebo ktoré svojou podnikateľskou činnosťou môžu ohroziť život, zdravie alebo majetok svojich zamestnancov a osôb prevzatých do starostlivosti,

d) preventívno-výchovná a propagačná činnosť vykonávaná na podujatiach s tematikou civilnej ochrany, ktorými sú najmä cvičenia, súťaže, výstavy a exkurzie, teoretické školenie a praktický nácvik riadené a organizované obvodným úradom, samosprávnym krajom alebo zabezpečované obcou v spolupráci s verejnoprávnymi inštitúciami s humanitným poslaním,

¹ Zákon č. 42/1994 Z.z o civilnej ochrane

e) zverejňovanie informácií v elektronickej forme subjektmi, ktoré riadia a vykonávajú prípravu obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc alebo ktoré svojou podnikateľskou činnosťou môžu ohroziť život, zdravie a majetok svojich zamestnancov alebo iných osôb.²

2. OBSAH PRÍPRAVY OBYVATEĽSTVA NA SEBAOCHRANU A VZÁJOMNÚ POMOC

Súčasný program POSOVP bol schválený a zavedený do praxe v roku 2003. Obsah POSOVP je rozčlenený do cyklu troch rokov. Zámerom je, aby sa každá problematika dostatočne rozpracovala a konkretizovala na príslušnom stupni štátnej správy a samosprávy a následne sprostredkovala obyvateľstvu v dostatočnej miere. Tým, že sa cyklus bude každé tri roky opakovať, sa zabezpečí pravidelný a systematický prísun informácií obyvateľstvu a informácie sa budú pravidelne obnovovať a aktualizovať. Navrhovaný spôsob umožní efektívnejšie a cielenejšie vynakladanie finančných prostriedkov pri vydávaní materiálov pre obyvateľstvo, alebo prípravu programov do hromadných informačných prostriedkov.

Príprava obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc, podľa trojročného programu, je cieľavedomý a sústavný proces preventívno-výchovnej a propagačnej činnosti teoretického školenia a praktického výcviku, ktoré majú umožniť fyzickým osobám získať nevyhnutne potrebné vedomosti zručnosť a návyky na sebaochranu a pomoc v núdzi.³

Odborník na civilnú ochranu L. Betuš v rubrike „Na pomoc starostom obcí“ v Revue Civilná ochrana odporúča starostom obcí a primátorom miest, aby každá problematika bola včas a dostatočne rozpracovaná na podmienky obcí v okrese a konkretizovaná na základe požiadavky obce na príslušnom stupni štátnej správy a samosprávy a následne sprostredkovaná obyvateľstvu v dostatočnej miere. Požiadavky a návrhy obcí, starostov obcí, členov krízového štábu obcí a jej poslancov musia byť akceptované a spracované za pomoci vhodných foriem a metód prípravy.

Témy sú rozdelené do 3 rokov a tém, ktoré sa majú každý rok opakovať nasledovne:

- **1.rok - Rozlišovanie varovných signálov a činnosť obyvateľstva na signály:**
 - varovné signály „Všeobecné ohrozenie“ a „Ohrozenie vodou“, postup obyvateľstva po zaznení varovných signálov podľa druhu ohrozenia a podľa pokynov, improvizovaná ochrana dýchacích ciest a povrchu tela,
 - správanie sa obyvateľstva po vyhlásení varovného signálu,
 - integrovaný záchranný systém a číslo tiesňového volania 112,
 - správanie sa obyvateľstva pri hrozbe použitia výbušnín, pri náleze podozrivého predmetu, pri obdržaní podozrivých zásielok,
 - pojmy civilnej ochrany súvisiace s aktuálnou tematikou daného roka,
 - prostriedky individuálnej ochrany (ďalej len PIO), typizované PIO pre dospelých a pre deti.
- **2.rok - Ako sa zachovať v prípade ohrozenia únikom nebezpečných látok:**
 - správanie sa obyvateľstva pri úniku nebezpečnej látky,
 - kolektívna ochrana (evakuácia, ukrytie, zásady opustenia bytu + evakuačná a úkrytová batožina, zásady opustenia priestoru)
 - zásady správania sa v úkrytoch,
 - zdroje a miesta nebezpečenstva vzniku mimoriadnej udalosti (MU) v okolí bydliska a pracoviska, kde môže prísť k ohrozeniu životov, zdravia a majetku,

² Vyhláška č. 303/1996 Z.z. Ministerstva vnútra Slovenskej republiky na zabezpečovanie prípravy na civilnú ochranu

³ Betuš L., 2016

- opatrenia, ktoré sú pripravené k záchrane životov, zdravia a majetku v prípade vzniku mimoriadnych udalostí,
- možnosti a spôsoby ukrytia obyvateľstva pri vzniku MU,
- príprava a použitie PIO povrchu tela a dýchacích orgánov pri úniku nebezpečnej látky do okolia,
- hygienická očista a dekontaminácia,
- správanie sa obyvateľstva pri použití chemických, biologických a jadrových zbraní,
- ochrana potravín a vody v prípade úniku nebezpečnej látky,
- obyvateľstvo v okolí atómových elektrární Mochovce a Jaslovské Bohunice pripravovať na zásady ochrany v prípade možnej havárie atómovej elektrárne,
- ďalší obsah doplniť z problematiky navrhovanej na každoročné opakovanie.
- **3.rok - Zásady správania sa pri živelných pohromách:**
 - jednotlivé druhy živelných pohrôm,
 - opatrenia, ktoré sú pripravené k záchrane životov, zdravia a majetku v prípade vzniku MU,
 - poskytovanie prvej pomoci zraneným osobám.
 - zásady správania sa pri jednotlivých druhoch živelných pohrôm,
 - ďalší obsah doplniť z problematiky navrhovanej na každoročné opakovanie.
- **Témy, ktoré sa majú každoročne opakovať:**
 - miesto, kde môžu obyvatelia obce získať ďalšie informácie o rizikách vzniku MU a pripravených opatreniach,
 - telefónne čísla tiesňového volania + zneužívanie linky 112,
 - analýza možného ohrozenia a zásady ochrany a činnosti obyvateľstva v prípade vzniku možných mimoriadnych udalostí v okolí bydliska a na pracovisku,
 - terorizmus,
 - improvizovaná ochrana dýchacích ciest a povrchu tela,
 - varovné signály a činnosť obyvateľstva pri ich vyhlásení,
 - prvá pomoc.

Sekcia krízového riadenia MV SR odporúča pre obce a mestá nasledovné formy a metódy prípravy obyvateľstva na sebaobranu a vzájomnú pomoc:

- Prednášková činnosť s účasťou odborných lektorov okresných úradov, zložiek Integrovaného záchranného systému, dobrovoľných hasičských zborov, lektorov Združenia miest a obcí Slovenska a organizácií s humanitárnym poslaním.
- Besedy s prizvanými odborníkmi na ochranu obyvateľstva (civilná ochrana, Policajný zbor, Červený kríž, Hasičský záchranný zbor, Horská záchranná služba) s praktickými ukázkami.
- Riešenie modelových situácií krízovým štábom obce a s veliteľmi jednotiek pre potrebu obce.
- Propagačná činnosť a osvetová činnosť, využitie metodických a inštruktážnych materiálov Ako sa správať v prípade ohrozenia, plagáty s varovnými signálmi civilnej ochrany pri ohrození a vzniku mimoriadnych udalostí videofilmy, hry a učebné testy – Mladý záchranár na internete, publikované materiály v revue Civilná ochrana v rubrike Na pomoc starostom obcí.
- Kurzy a odborná príprava zameraná na poskytovanie prvej pomoci v spolupráci s Červeným krížom.
- Propagácia časopisu revue Civilná ochrana a programov Mladý záchranár civilnej ochrany.

- Športovo-branná činnosť, obecné súťaže žiakov za účasti rodičov a príbuzných obyvateľstva obce.
- Súťaže a účelové cvičenia Cestami ochrany života a zdravia, Plameň, didaktické hry s deťmi – Cestami ochrany života a zdravia podľa príkladu zo Smoleníc.
- Organizovanie poznávacej akcie Deň 112 za účasti zložiek IZS.
- Výtvarné súťaže a výstavky z prác detí a žiakov v základných školách na tému ochrany života, zdravia a životného prostredia.
- Podpora a činnosť záujmových krúžkov s problematikou ochrany života, zdravia a majetku.
- Relácie v obecnom rozhlase a televízii.
- Úprava okolia obytných domov s protipožiarnymi a protipovodňovými opatreniami.
- Starostlivosť o životné prostredie, plnenie opatrení proti znečisťovaniu vodných tokov a prírody okolia obce.
- Propagácia sebaochrany, sebaobrany proti násiliu a požívaniu návykových látok a narkotík.

2.1. PRÍPRAVA NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE AKO SÚČASŤ VZDELÁVANIA

Príprava na školách prebieha v rámci predmetu Ochrana života a zdravia. Učivo Ochrana života a zdravia má na školách nezastupiteľnú úlohu pri príprave detí a formovaní základného životného postoja v oblasti sebaochrany a vzájomnej pomoci, ako aj v prípade ohrozenia života a zdravia obyvateľstva mimoriadnymi udalosťami. Prierezová tematika sa realizuje prostredníctvom predmetov Štátneho vzdelávacieho programu ISCED 1, 2, 3 a samostatných organizačných foriem vyučovania – účelových cvičení na základných školách a kurzu v treťom ročníku stredných škôl. Ochrana života a zdravia integruje spôsobilosti žiakov zamerané na ochranu života a zdravia pri mimoriadnych udalostiach, tiež pri pobyte a pohybe v prírode, ktoré môžu vzniknúť vplyvom nepredvídaných udalostí ohrozujúcich človeka a jeho okolie.

Obsah učiva je orientovaný predovšetkým na zvládnutie udalostí ktoré vznikajú vplyvom živelných pohrôm, ako sú náhle povodne, záplavy, svahové pohyby, zimné kalamity, priemyselné a ekologické havárie, dopravné nehody, ohrozenie verejného zdravia a prírodné katastrofy. Zároveň napomáha zvládnuť nevhodné podmienky v situáciách, ktoré vznikajú pôsobením cudzej moci, čiže možným terorizmom voči občanom nášho štátu. Osobitnou formou vyučovania učiva Ochrana života a zdravia sú didaktické hry a účelové cvičenia s praktickými úlohami. Integrujú spôsobilosť žiakov získané v povinných učebných predmetoch, rozširujú a upevňujú ich. Samostatnou povinnou organizačnou formou vyučovania je kurz ochrany človeka a zdravia na stredných školách. Je vyvrcholením procesu výchovy žiakov v tejto oblasti formuje ich vlastenecké a morálne povedomie, dotvára sústavu ich zručností a návykov pri ochrane života človeka a jeho zdravia, prispieva k zvyšovaniu telesnej zdatnosti a psychickej odolnosti žiakov.

Sekcia krízového riadenia MV SR na overenie a získaných vedomostí učiva z predmetu Ochrana života a zdravia organizuje Súťaž mladých záchranárov civilnej ochrany pre žiakov II. stupňa základných škôl a pre žiakov 1. až 4. ročníka osemročných gymnázií. V roku 2018 sa konal 24. ročník súťaže a zapojilo sa do neho celkovo 803 družstiev.

Súťažiaci museli zvládnuť celú trať s preukázaním dobrej telesnej zdatnosti, byť teoreticky pripravení a preukázať praktické návyky, nesmie chýbať zaniatenosť, odvaha a chuť dosiahnuť čo najlepšie výsledky. Súťaž pripravuje žiakov na možné riziká vyplývajúce najmä z pôsobenia následkov živelných pohrôm, havárií, katastrof alebo teroristických útokov s dôrazom na civilnú ochranu, pohyb v prírode, poskytovanie prvej pomoci a hasenie malých

požiarov. Prispieva k upevneniu návyku poskytnúť pomoc v prípade mimoriadnych udalostí. Napomáha k vytváraniu pozitívnych morálnych vlastností, rozvíja tvorivé odborné-teoretické vedomosti a odborné-technické schopnosti žiakov, rozvíja a upevňuje vzťahy, kolektívnu zodpovednosť. Motivuje k záujmovej činnosti, mimoškolskému vzdelávaniu, zmysluplnému cielenému, účelnému a efektívnemu využívaniu voľného času žiakov. Ďalším dôležitým cieľom súťaže je vytvárať vzťah žiakov k prierezovému učivu „Ochrana života a zdravia“, prispievať k zvyšovaniu počtu pravidelne športujúcich žiakov a formovať v nich trvalý vzťah k tejto činnosti v záujme zvyšovania telesnej zdatnosti, posilňovania zdravia a formovania zdravého životného štýlu.

Súťaž je rozdelená do šiestich nasledujúcich častí:

- 1. Testy
- 2. Civilná ochrana
 - o 2.1. Použitie ochrannej masky
 - o 2.2. Improvizované PIO
 - o 2.3. Evakuačná batožina
 - o 2.4. Rozoznávajúce varovných signálov
- 3. Pohyb a pobyt v prírode
- 4. Zdravotnícka príprava
 - o 4.1. Ošetrovanie úrazu
 - o 4.2. Volanie na tiesňovú linku 112
- 5. Hasenie malých požiarov
- 6. Strelba zo vzduchovej pušky.

Ďalšou osvetovou aktivitou, ktorú organizuje Sekcia krízového riadenia MV SR so zameraním na deti v predškolskom a školskom veku je výtvarná súťaž s názvom „Ochranárík čísla tiesňového volania 112 a civilnej ochrany“. V roku 2018 je vyhlásený 6. ročník s témou „Veď aj ja som záchranár“. Okresné kolá organizujú odbory krízového riadenia okresných úradov. Vyhlásené kategórie sú:

- deti materských škôl
- žiaci základných škôl I. stupňa
- žiaci základných škôl II. stupňa
- žiaci špeciálnych škôl.

ZÁVER

Príprava obyvateľstva na krízové situácie je v súčasnosti integrálnou súčasťou civilnej ochrany vo forme programu prípravy obyvateľstva na sebaobranu a vzájomnú pomoc. Tento program bol zavedený do praxe v roku 2003 a teda uplynulo už 15 rokov jeho fungovania. Bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky za ten čas prešlo vývojom a pribudli nové bezpečnostné hrozby, ktorým treba pri príprave obyvateľstva venovať pozornosť. Napreduje aj technologický pokrok a vnikajú nové zdroje potenciálne zdroje ohrozenia a zdroje priemyselných havárií. Je preto priam nevyhnutné tento systém prípravy aktualizovať na súčasné podmienky a využívať nové komunikačné kanály ako je internet a sociálne siete. Za správne pokladám rozhodnutie Sekcie krízového riadenia venovať sa v príprave predovšetkým deťom v školskom veku, ktorých príprava a vzdelávanie prebieha najmä v školách v predmete ochrana života a zdravia. Na podporu tohto školského vzdelávania organizuje Sekcia krízového riadenia MV SR súťaž mladých záchranárov civilnej ochrany s cieľom overiť získané vedomosti a zvýšiť záujem o problematiku prípravy na krízové situácie. No práve táto cieľová skupina obyvateľstva využíva internet, smartfóny a sociálne siete vo veľkej miere a tak je potrebné využívať tieto kanály efektívne.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BETUŠ, L.: Ako ďalej v príprave obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc časť. 1 In Civilná ochrana 5, 17. ročník, Sekcia krízového riadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Bratislava, 2015, ISSN 1335-4094, [cit. 2018-01-17] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/swift_data/source/civilna_ochrana/dokument_skr/revue_co/revue_co_2015/Revue_CO_5_2015_pre_web.pdf>
- BETUŠ, L.: Ako ďalej v príprave obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc časť. 2 In Civilná ochrana 6, 17. ročník, Sekcia krízového riadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Bratislava, 2015, ISSN 1335-4094, [cit. 2018-01-17] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/swift_data/source/civilna_ochrana/dokument_skr/revue_co/revue_co_2015/Revue_CO_6_2015_pre_web.pdf>
- BETUŠ, L.: Kľúč k výučbe ochrany života a zdravia na školách časť. 1 In Civilná ochrana 3, 17. ročník, Sekcia krízového riadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Bratislava, 2015, ISSN 1335-4094, [cit. 2018-01-18] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/swift_data/source/civilna_ochrana/dokument_skr/revue_co/revue_co_2015/Revue_CO_3_2015_web.pdf>
- BETUŠ, L.: Kľúč k výučbe ochrany života a zdravia na školách časť. 2 In Civilná ochrana 4, 17. ročník, Sekcia krízového riadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Bratislava, 2015, ISSN 1335-4094, [cit. 2018-01-18] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/swift_data/source/civilna_ochrana/dokument_skr/revue_co/revue_co_2015/revue_CO_4_2015_pre_web.pdf>
- MODRÁK, M. – BETUŠ, L.: Cvičenia CO Účelové cvičenia ochrana človeka prírody v ZŠ a SŠ 1. časť, 2009, MPC Prešov, ISBN 978-80-8045-481-4.
- MODRÁK, M. – BETUŠ, L.: Cvičenia CO Účelové cvičenia ochrana človeka prírody v ZŠ a SŠ 2. časť, 2010, MPC Prešov, ISBN 978-80-8045-482-1
- SLEZÁK J. – MELICHER A.: Učebné osnovy Ochrana života a zdravia Prierezové učivo In. Štátny vzdelávací program v Slovenskej republike, ISCED 1, 2009, Štátny pedagogický ústav, [cit. 2018-01-12] Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/ochrana_zivota_a_zdravia_isced1.doc.pdf>
- SLEZÁK J. – MELICHER A.: Učebné osnovy Ochrana života a zdravia Prierezové učivo In. Štátny vzdelávací program v Slovenskej republike, ISCED 2, 2009, Štátny pedagogický ústav, [cit. 2018-01-12] Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/ochrana_zivota_a_zdravia_isced2.doc.pdf>
- SLEZÁK J. – MELICHER A.: Učebné osnovy Ochrana života a zdravia Prierezové učivo In. Štátny vzdelávací program v Slovenskej republike, ISCED 3, 2009, Štátny pedagogický ústav, [cit. 2018-01-12] Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/ochrana_zivota_a_zdravia_isced3.doc.pdf>
- Ústavný zákon SNR č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu núdzového ho stavu v znení neskorších predpisov.
- Vyhláška MV SR č. 7/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o odbornej spôsobilosti na úseku COO.
- Zákon Národnej rady SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami.

npor. Mgr. Bc. Jakub SASARÁK
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akademia ozbrojených sil gen. M.R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6, Slovenská republika
Email: jsasarak@gmail.com

FROM ABC TO LGBTI: THE DEVELOPMENT OF STANDARDS OF ASYLUM PROCEDURES OF LGBTI REFUGEES

Alexandra SIPOS

ABSTRACT

Concepts related to international protection and basic obligations of States regarding asylum claims have evolved since the 1951 UN Refugee convention and its 1967 Protocol. The term “membership of a particular social group” (PSG), one of the five basis for asylum, was interpreted by several legal texts which established how LGBTI (lesbian, gay, bisexual, trans and intersex) people constitute PSG relying on the ‘protected characteristic’ and/or on the ‘social perception’ approaches. The evaluation procedures of asylum claims based on sexual orientation or gender identity of LGBTI people might amount to violation of fundamental human rights, such as the respect for human dignity and the right to private life. The Court of Justice of the European Union (CJEU) provided guidance on the assessment of these claims, however it is up to national authorities to use appropriate methods required for the protection of human rights and for improved decision-making on international protection.

Keywords: asylum, human rights, LGBTI, CJEU

INTRODUCTION

Ever since the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugee (1951 Refugee Convention and its Protocol) were adopted, States were given guidelines and directions regarding their obligation on international protection. One of the main questions this paper examines is the concept of refugees, especially those asylum seekers who belong to the group of sexual minorities. In order to clarify the terminology, the first chapter focuses on what terms are used in the papers. The second chapter presents some theoretical questions on security and migration nexus, obligations of international protection and right to security. Following a human rights approach, international and European legal documents are briefly discussed with a specific focus on LGBTI¹ asylum seekers in the third chapter. Issues in relation to LGBTI asylum seekers are addressed in the fourth chapter, such as internal protection option, discretion requirement and credibility assessment. The last two issues are also reflected upon by the European Union’s (EU) judiciary organ, the Court of Justice of the European Union (CJEU). That’s why three cases are examined in the fifth chapter which relate to questions arising during asylum procedures of people from the group of sexual minorities. The last part concludes the paper with a presentation of the legal development surrounding LGBTI asylum

¹ Acronym for Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex. Lesbian and gay refers to a woman or man who is romantically, physically and emotionally attracted to same-sex people. Bisexuals are those who are romantically, physically and emotionally attracted to both or more than one gender. Trans is an umbrella term used for and by people whose gender identity does not align with their assigned sex. Intersex people are those who have sex characteristics which are not typically male or female. While LGB focuses on sexual orientation, TI focuses on gender identity. The letter Q, as in Queer, usually included in this acronym, as an umbrella term to describe people who consider themselves sexual minority because they do not conform to the hetero- and cisnormative expectations/norms of society. The paper uses LGBTI except when legal documents are referenced, as they might use LGB or LGBT.

applications thank to the case law of CJEU and the interpretations given by the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR).

1. TERMINOLOGY

In the paper several terms will be used in relation to asylum policies and sexual minorities. First, I would like to briefly point out the different types of international migration.² The first difference is whether the migration is regular or irregular. While migrants are taking part in the international migration process, usually they leave their country of origin or country of residence voluntarily for various causes, usually for the improvement of their lives (e.g. economic prosperity, promotion in workplace, better educational opportunity, etc.).³ Contrary to the migrants, refugees leave their country of origin or country of residence involuntarily owing to compulsion (e.g. persecution, civil war). In irregular migration, illegal migration describes the way of entering another country which does not follow the norms of entry. The other type of irregular migration is forced migration,⁴ where pressure or constraint is always present.⁵ The term asylum seeker and asylum applicant will be used to describe those refugees who applied for international protection called asylum but their status as refugees is yet to be evaluated by the country of destination. The main focus will be on those non-EU asylum seekers who are part of the LGBTI community and the related procedural difficulties faced by both authorities and these asylum applicants.

2. SECURITY AND HUMAN RIGHTS

After 9/11 most States have issued restrictive measures in their asylum system in order to protect their country from terrorism. The literature of the after 9/11 world reflected on issues of national and human security versus humanitarian obligation and respect for human rights. As Guy S. Goodwin-Gill⁶ and other scholars point out, the Article 1 (F) of the 1951 Refugee Convention provides exceptions from being eligible for international protection, prioritising the right to security. Such exclusions from international protection are the following: if someone has committed a war crime or a crime against humanity, or a serious non-political crime, or acts contrary to the purposes and principles of the United Nations (UN).⁷ There is a clash of interest between refugees and States. On one hand, States have obligations under international law to offer protection to those who don't have the opportunity to or cannot reasonably expect protection from authorities in their country of origin or in their country of residence due to fear of persecution. On the other, States have obligations towards their citizens to ensure their security. Security is understood in a broad sense – following the Ole Wæver, Barry Buzan, Jaap de Wilde⁸ and other scholars from the Copenhagen School – due to the process of securitization. The securitization of terrorism after 9/11 was ever-

² Migration within the country are not included in this paper because of its focus on international migration and protection.

³ STEINER, Niklaus ed., *Problems of Protection: The UNHCR, Refugees, and Human Rights* (New York: Routledge, 2003), 181.

⁴ We identify two types of forced migration: refugee and internally displaced person (IDP). The paper focuses on the first type of forced migration (refugees) where international border crossing happens as opposed to IDPs who stay in their country of origin or country of residence.

⁵ NAGY, Boldizsár. 'Nemzetközi Menekültjog' (2018),

http://www.nagyboldizsar.hu/uploads/2/6/7/7/26778773/menekultjog_20180227.pptx.

⁶ GOODWIN-GILL, Guy S.. *Forced Migration, Human Rights and Security* (Hart Publishing, 2008), 1–2, <https://doi.org/10.5040/9781472564283>.

⁷ Article 1 (F) 'Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees' (1951).

⁸ For further reference, see: BUZAN, Barry–WÆVER, Ole–WILDE, Jaap de. *Security: A New Framework for Analysis* (Boulder, Colo: Lynne Rienner Pub, 1998).

present, which was linked with identifying potential terrorists in asylum seekers and refugees. But as Goodwin-Gill points out “the terrorist, any more than the criminal, will not usually seek admission to a country by going through the detailed examination, photographing, finger-printing and other verification procedures which are now a regular part of the asylum process”.⁹ We must also turn to humanitarianism and how asylum seekers and refugees are constructed within this framework of migration/security nexus. The humanitarianism approach also focuses on States as main actors and their obligation towards refugees. This obligation is the non-refoulement, which is stated in Article 33 of the 1951 Refugee Convention and its Protocol. It’s important to point out the difference between expulsion and refoulement in the legal status of an alien. While during expulsion a lawfully resident alien is compelled to leave or is removed from the territory of the State,¹⁰ in the case of refoulement, the State is expelling an asylum seeker from its territory. The core of the non-refoulement obligation is the prohibition of expelling or returning refugees to their country of origin or to a non-safe third country where their lives or freedom would be threatened on grounds of one or more of the five grounds stated in Article 1 (A) of the 1951 Refugee Convention and its Protocol.¹¹ It’s important to note that the security aspect is still present: in the case of prohibition of expulsion, the exception “save on grounds of national security or public order”¹² exists. The non-refoulement is not applicable to those refugees who are either seen as “danger to the security of the country”¹³ or who have been convicted of a serious crime and thus constitute “a danger to the community of the that country”.¹⁴ In these cases, the States have to individually assess whether one can be categorized as dangerous to national security.

As seen after 9/11, national security concerns became priority. In the beginning of 2015 the refugee and humanitarian crisis peaked, and based on this perceived threat posed by asylum seekers, restrictive measures were installed. With the rise of asylum claim in the EU from non-EU countries,¹⁵ the political debate still continues with the securitization of migration. It’s crucial to recognize that even the humanitarian approach is not free from security concerns – as also noted before in the case of non-refoulement. As Jef Huysmans and Vicki Squire indicate humanitarianism has a security aspect with two extreme poles: on one hand, asylum seekers and refugees are politicized, and seen as threat to security (‘threatening’ subjects), on the other, they are depoliticized as a mass of people who are to be pitied (‘vulnerable’ subjects).¹⁶ Whatever the relation is to the security/migration or humanitarianism/migration nexus, international migration is always seen as a large mass of people crossing borders, but during the asylum procedure individual assessment of claims for international protection is required. In the following chapters, I focus on presenting, through international legal texts, how LGBTI refugees form a particular social group in the asylum procedure under Article 1. A (2) of the 1951 Refugee Convention and its Protocol.

⁹ GOODWIN-GILL, Guy S.. *Forced Migration, Human Rights and Security*, 2.

¹⁰ HURWITZ, Agnès G. *The Collective Responsibility of States to Protect Refugees*, Oxford Monographs in International Law (Oxford ; New York: Oxford University Press, 2009), 173.

¹¹ Article 33 Convention and Protocol relating to the status of Refugees.

¹² Ibid, Art. 32. (1)

¹³ Ibid, Art. 33. (2)

¹⁴ Ibid, Art. 33. (2)

¹⁵ ‘The number of first time asylum applicants increased by 86 % in the first quarter of 2015 compared with the same quarter of the previous year but remained stable compared to the last quarter of 2014.’ Eurostat, ‘Asylum Applicants and First Instance Decisions on Asylum Applications: First Quarter 2015’, 16 June 2015, 1, https://ec.europa.eu/eurostat/documents/6049358/7005580/Q1_2015_SE+article.pdf/c7904337-30b8-4e60-9292-8789266199db.

¹⁶ HUYSMANS, Jef – SQUIRE, Vicki. Chapter 15 Migration and Security Myriam Dunn Cavelty and Thierry Balzacq, *Routledge Handbook of Security Studies*, 2017, 163.

3. PARTICULAR SOCIAL GROUP

The most important international document on refugees is the aforementioned 1951 Refugee Convention and its 1967 Protocol. The paper's focus is the concept of particular social group, and how LGBTI asylum seekers are included in international protection and how their status is interpreted by the UNHCR, the EU and following their guidelines and recommendations, national authorities.

3.1. PARTICULAR SOCIAL GROUP IN UN DOCUMENTS

It is stated in the 1951 Refugee Convention that refugee status can be granted in case of „well-founded fear of being persecuted”¹⁷ based on the following five grounds: „race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion.”¹⁸ Particular social group will be the ground of persecution this paper focuses on as this term is broad enough to include LGBTI people. The inclusion of social group in the original Refugee Convention is due to the Swedish delegate's argument referring to the experience “...that certain refugees had been persecuted because they belonged to particular social groups.”¹⁹

The term ‘particular social group’ can be ambiguous because of its broadness. What does particular social group mean? Which group qualifies as a particular social group under Article 1. A (2) of the 1951 Refugee Convention and how can well-founded persecution be understood on this particular ground? As a main actor, UNHCR published several documents, mostly guidelines, to help the interpretation of terms used in the 1951 Refugee Convention and its Protocol. For this paper, the most relevant ones are the Guidelines on International Protection No. 2 and No. 9, and the 2011 UNHCR Handbook. In the Guidelines on International Protection No. 2²⁰ LGBTI people are scarcely mentioned and the term used is ‘homosexuals’. The main contribution of Guidelines No. 2 is the recognition of homosexuals as people who constitute a particular social group.²¹ This statement paved a way to a development in asylum procedures in the interpretation of challenges and persecution faced by LGBTI individuals.

The Guidelines on International Protection No. 9, which focuses on asylum procedures on grounds of sexual orientation or gender identity, covers the term of particular social group. It begins with the lack of exhaustive list of social groups, and refers to Guidelines No. 2 on the ‘particular social group’ term's evolutionary nature. Guidelines No. 9²² mentions the two approaches used to identify particular social groups: the ‘protected characteristic’ and the

¹⁷ Art. 1. A (2) Convention and Protocol relating to the status of Refugees.

¹⁸ Art. 1. A (2) Convention and Protocol relating to the status of Refugees.

¹⁹ COPELAND, Emily. A Rare Opening in the Wall, The Growing Recognition of Gender-Based Persecution, in Steiner, *Problems of Protection*, 102.

²⁰ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), ‘Guidelines on International Protection No. 2: “Membership of a Particular Social Group” within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or Its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees’, Pub. L. No. HCR/GIP/02/02 (2002), <http://www.unhcr.org/publications/legal/3d58de2da/guidelines-international-protection-2-membership-particular-social-group.html>.

²¹ Guidelines on International Protection No. 1: Gender-Related Persecution Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees also mentions discrimination and persecution on account of one's sexual orientation and refers to „homosexuals, transsexuals or transvestites” (paras. 16, 30). The terms used are outdated and have negative connotation but Guideline No. 1. leaves the possibility open to include sexual minorities in the particular social group concept.

²² UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), ‘Guidelines on International Protection No. 9: Claims to Refugee Status Based on Sexual Orientation and/or Gender Identity within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or Its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees’, Pub. L. No. HCR/GIP/12/01 (2012), <http://www.refworld.org/docid/50348afc2.html>.

‘social perception’ approach, which are used as each other’s alternatives, not as cumulative tests.²³ The first one focuses on a common characteristic shared by the members of a particular social group, which characteristic innate, immutable and “fundamental to identity, conscience or the exercise of one’s human rights”.²⁴ The second approach focuses on the particular social group as members who share common characteristic which makes the group recognizable or sets its members apart from the society.²⁵ The Guidelines No. 9 further states that sexual orientation and gender identity are considered immutable characteristics and fundamental to one’s identity and dignity, so that a person should not be forced to forsake them. It points out the broad acknowledgment of lesbians, gay men, bisexuals, trans people as members of particular social groups as stated in the 1951 Refugee Convention’s definition of refugee based on national decisions worldwide. While there are fewer asylum applications from intersex people than from the groups mentioned beforehand, the Guidelines No. 9. states that intersex applicant could also qualify as members of particular social group under either approach.²⁶

Furthermore, it clarifies some point in regards to the particular social group term and the social perception approach. First, members of a particular social group do not necessarily associate with one another, nor are socially visible, so group identification should not be a requirement when assessing an LGBTI asylum seeker’s application. It also states that “members of a social group may not be recognizable even to each other”.²⁷ No visibility or easy recognizability is required of this common characteristic is required by the social perception approach, as “cognizable” and “set apart from society” is to be understood in an abstract sense.²⁸ Second, fluidity of an applicant’s sexual orientation and/or gender identity or confusion about them should not exclude the applicant from being recognized as a member of a particular social group as these characteristics are to be considered as fundamental to one’s evolving identity.²⁹ Third, the authorities shouldn’t rely on stereotypes when assessing an asylum application. They should also recognize that in a hostile environment an applicant might had to suppress her identity in order to avoid harassment in a hostile environment.³⁰ The reliance on stereotypes during asylum applicant assessment as well as late disclosure of sexual orientation and/or gender identity are both issues faced by LGBTI asylum seekers during asylum procedure, which will be further discussed in the next chapter.

Apart from the abovementioned documents, the Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees (Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status)³¹ also has a chapter dedicated to inclusion clauses and to interpretations of terms used in the 1951 Refugee Convention and its Protocol. Particular social group is defined as a group which “normally comprises persons of similar

²³ These two approaches were already present and explicitly mentioned in the 2004/83/EC Qualification Directive. The difference is that the Directive uses a cumulative approach: both conditions must be satisfied in order to acknowledge the existence of a particular social group.

²⁴ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Guidelines on International Protection No. 9: Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, para. 44.

²⁵ Ibid, paras. 44-45.

²⁶ Ibid, paras. 46-47.

²⁷ Ibid, para. 48.

²⁸ Ibid, para.49.

²⁹ Ibid, para. 47.

³⁰ Ibid, para. 49.

³¹ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees* (Geneva, 2011), <http://www.refworld.org/docid/4f33c8d92.html>.

background, habits or social status”.³² This ground might overlap with other grounds in relation to fear of persecution. The Handbook states that the reason for persecution of particular social groups, is due to lack of “confidence in the group’s loyalty to the Government” or “the political outlook, antecedents or economic activity of its members, or the very existence of the social group as such”.³³ This phrasing misses the non-State actor aspect of the particular social group concept, as it focuses on the Government. The interpretation further states that mere membership is usually not sufficient to establish a valid claim to refugee status, but special circumstances might arise when it is enough to give rise to a valid claim to refugee status. This document however does not specify which are those special circumstances. Even though non-State actors are missing from the interpretation of the term ‘particular social group’ and definition of specific circumstances is lacking, because the Handbook contains every legal document and guideline on international protection adopted by the UN, with which the Handbook should be read together for extensive interpretation of the 1951 Refugee Convention and its Protocol.

4. LGBTI ASYLUM APPLICATIONS

Following upon the international texts discussed in the previous chapter, other international texts are discussed which focus on the rights of LGBTI people with a special focus on right to asylum. The second part of this chapter identifies the most common issues experienced during the evaluation of an asylum application on grounds of sexual orientation and/or gender identity. This includes the challenges and obstacles faced by LGBTI refugees during the asylum procedure: from the flight from their country of origin to the assessment of their claim’s credibility.

4.1. RIGHTS

Two relevant documents must be mentioned which specifically focus on the experiences and issues of LGBTI people: the Yogyakarta Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity (the Yogyakarta Principles)³⁴ and the Yogyakarta Principles Plus 10 additional principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the Yogyakarta Principles (the Yogyakarta Principles Plus 10).³⁵ These documents raise awareness to tailoring and applying human rights to the need of LGBTI group. The Preamble of the Yogyakarta Principles already refers to issues mentioned in the previous subchapter such as concealment of sexual orientation and/or gender identity or living in fear because of these characteristics. The principles relate to many areas of life but only Principle 23 is included. This principle contains the right to seek asylum as well as the international obligation of States of non-refoulement. The recommendations posed by Principle 23 is for States to review their asylum procedure in order to include recognition of well-founded fear of persecution on ground of sexual orientation and gender identity and to remove

³² Ibid, para 77.

³³ Ibid, para 78.

³⁴ ‘The Yogyakarta Principles - Principles on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation and Gender Identity’ (2007), http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2016/08/principles_en.pdf.

³⁵ ‘Yogyakarta Principles plus 10 - Additional Principles and State Obligations on the Application Principles and State Obligations on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation, Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics to Complement the Yogyakarta Principles’ (2017), http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf.

discriminatory policies and practices against LGBTI asylum seekers.³⁶ In 2017, the Yogyakarta Principles Plus 10 was adopted to complement the Yogyakarta Principles. Even from the wording of it, this document is already more inclusive and broader by including not just sexual orientation and gender identity but also gender expression and sex characteristics. The Yogyakarta Principle Plus 10 added 13 more recommendations to the existing Principle 23, which are reflecting on every stage of asylum procedure. From acceptance of asylum claims based on sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristic as valid grounds for recognition of refugee status to protection during the whole asylum procedure (rejection of the discretion criteria, respect for dignity and privacy of LGBTI refugees, trained officials, proper medical care, the possibility to avoid detention or to minimize it). These recommendations also reflect on how credibility assessment should be done to comply with basic human rights (acceptance of self-identification, no automatic rejection of late disclosure of sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristic).³⁷ The document also contains new principles which are relevant to LGBTI asylum seekers, such as the right to state protection (Principle 30) and the right to freedom from criminalisation and sanction on the basis of sexual orientation, gender identity, gender expression or sex characteristics (Principle 33).³⁸

4.2. ISSUES IDENTIFIED BY THE UNHCR

The UNHCR Guidance Note on Refugee Claims Relating to Sexual Orientation and Gender Identity³⁹ was released in 2008. This was the first UNHCR document to specifically focus on LGBTI refugees. It specifies the types of acts which can be considered persecution – other than violence, detention, medical abuse, threat of execution and execution, honour killing.⁴⁰ Discrimination can amount to persecution if discriminatory practices “individually or cumulatively, lead to consequences of a substantially prejudicial nature for the person concerned.”⁴¹ The discretion criteria which is a constraint to conceal one’s sexual orientation can be considered persecution because of the fear of being exposed (violation of the right to privacy).⁴² The pressure to marry someone from the other sex or arranged marriages violate the right to marry and the right to respect for private life, which is why persecution is present.⁴³ The Guidance Note differentiates between the experiences of women and men providing an intersectional approach to asylum procedures.⁴⁴ Threats to trans people are also mentioned in the document⁴⁵ but less emphasis is given to this subgroup not just in this document but in the CJEU case law as well. This Guidance Note already reflects on issues related to LGBT asylum claims. I will briefly point out some statements in regards to four

³⁶ Principle 23 - The right to asylum, in The Yogyakarta Principles - Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity, 27.

³⁷ Relating to the right to seek asylum (Principle 23), in Yogyakarta Principles plus 10 - Additional principles and state obligations on the application Principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the Yogyakarta Principles, 22–23.

³⁸ Ibid, 8-9; 11.

³⁹ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR Guidance Note on Refugee Claims Relating to Sexual Orientation and Gender Identity*, 21 November 2008, available at: <http://www.refworld.org/docid/48abd5660.html> [accessed 13 September 2018]

⁴⁰ Ibid, para. 14.

⁴¹ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), ‘UNHCR Guidance Note on Refugee Claims Relating to Sexual Orientation and Gender Identity’ (2008), para. 11, <http://www.refworld.org/docid/48abd5660.html>.

⁴² Ibid, para. 12.

⁴³ Ibid, para. 13.

⁴⁴ Ibid, para. 15.

⁴⁵ Ibid, para. 16.

areas: the discretion criteria, the role of laws criminalizing homosexuality or the lack of them, the agents of persecution and the burden of proof and credibility assessment. Such as with other grounds mentioned in the 1951 Refugee Convention, with sexual orientation and/or gender identity, a “person cannot be expected or required by the State to change or conceal his or her identity in order to avoid persecution”.⁴⁶ The requirement of discretion places emphasis on the physical and sexual side of non-heterosexual person’s attraction and implies that sexual orientation is no more than sexual conducts, and not a crucial part of one’s identity.⁴⁷ As for the laws criminalizing homosexuality, the Guidance Note states that their enforcement or the lack of it, and the severity of the penalty imposed by the existing ones is irrelevant, as they “may have far-reaching effects on LGBT persons’ enjoyment of their fundamental human rights”.⁴⁸ This means that not only legal measures are to be examined by national authorities during asylum applications on grounds of sexual orientation or gender identity, but also the general societal attitude towards sexual minorities (climate of homo-, bi- and transphobia). Related to this, the Guidance Note differentiates between State and non-State actors as both can be perpetrator of persecution against LGBTI people.⁴⁹ Following up on this, the Guidance Note refers to the aforementioned Guideline No. 2. on the causal link requirement: “(1) where there is a real risk of being persecuted at the hands of a non-State actor for reasons which are related to one of the Convention grounds, whether or not the failure of the State to protect the claimant is Convention related; or (2) where the risk of being persecuted at the hands of a non-State actor is unrelated to a Convention ground, but the inability or unwillingness of the State to offer protection is for a Convention reason.”⁵⁰

As for the credibility assessment, national authorities should firstly rely on self-identification of and the testimony of an LGBT asylum applicant and should avoid relying on stereotypical notions related to the LGBT community. During interviews, emphasis should be put on asking about realization, experience of sexual orientation or gender identity, rather than on detailed questioning of sexual conducts. These interviews should be done by officials who had training related to issues faced by LGBT applicants.⁵¹ The Guidance Note also points out that even with late submission of well-founded fear of persecution on grounds of sexual orientation and/or gender identity, “the applicant can still be able to establish a credible claim.”⁵² The Guidelines on International Protection No. 9: Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees is replacing the abovementioned Guidance Note with specific focus on LGBTI asylum seekers. The importance of this document is the recognition by the UNHCR of the need to clarify, specify issues related to LGBTI refugees. Compared to the Guidance Note, Guideline No. 9 has also added I to the acronym which shows an awareness of intersex related issues on part of the UNHCR. It is also crucial that Guideline No. 9 uses a very clear terminology, reiterates the difference between sexual orientation and gender identity – as these concepts are often merged together or gender identity is completely left out because of the focus on sexual orientation by authorities. It gives a more detailed statements on various issues mentioned beforehand such as discrimination, criminalization of homosexuality or homosexual acts,

⁴⁶ Ibid, para. 25.

⁴⁷ Ibid, para. 26.

⁴⁸ Ibid, para. 17.

⁴⁹ Ibid, para. 27.

⁵⁰ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Guidelines on International Protection No. 2: “Membership of a particular social group” within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, para. 23.

⁵¹ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), UNHCR Guidance Note on Refugee Claims Relating to Sexual Orientation and Gender Identity, paras 35–37.

⁵² Ibid, para. 38.

oppressive legal and societal environment, discretion requirement, credibility assessment and burden of proof.

4.3. FROM FLIGHT TO CREDIBILITY ASSESSMENT

The starting point in understanding why someone from the LGBTI community would flee their country of origin, is to evaluate the existing laws criminalizing homosexuality or deviance from hetero- and cismativity.⁵³ Even when laws are not enforced, hostile environment might exist. The option of internal protection might not be available – especially when laws criminalizing sexual orientation and/or gender identity exist, because the asylum seeker cannot expect the State to provide protection. The first step in the assessment of an asylum application is to get relevant country information (country origin information, COI). In claims based on sexual orientation or gender identity, this information should be LGBTI-specific in order to determine whether it is safe for sexual minorities – considering that persecution might be committed by both State and non-State actors.⁵⁴ The non-enforcement of the abovementioned laws or the lack of information does not automatically mean that the applicant is free from persecution. National authorities from the country of origin might be reluctant to provide protection to LGBTI individuals from persecution by non-State actors, either because the existence of criminalizing laws or because the authorities are homo- and/or transphobic.⁵⁵ Because of the hostile and oppressive environment some LGBTI asylum seekers face in their everyday lives, they might be cautious and not reveal their sexual orientation and/or gender identity and base their claim for international protection on these characteristics. „If an applicant reveals his sexual orientation in a late stage or after the initial procedure, this may be repaired by reapplying and bringing it as a new element. ... In reapplications of cases concerning homosexuality, the contested issue regularly is whether the applicant could and should have mentioned his sexual orientation earlier.”⁵⁶

Other two relevant issues related to LGBTI asylum applications, which are also present in the CJEU caselaw, are the discretion requirement and the credibility assessment. Discretion requirement “consists in the expectation or assumption that claimants would or should hide their sexual orientation and thus avoid a risk of persecution.”⁵⁷ The discretion requirement often goes hand in hand with the alternative internal protection suggestion: if an applicant moves to other part of her country of origin and leads a discreet life, hides her sexual orientation and/or gender identity, no persecution will occur. The controversial part of the discretion requirement is that applicants are required to not disclose their identity to others in order to be safe from persecution. This requirement creates overwhelming sense of dread on whether the LGBTI individual can keep hiding and on whether her identity will be revealed or used as blackmail material against her. Hiding such a fundamental part of one’s identity also conflicts with basic human rights. There has been a shift⁵⁸ from discretion

⁵³ For further information on criminalization of homosexuality, see: The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA), ‘Maps - Sexual Orientation’, May 2017, <https://ilga.org/maps-sexual-orientation-laws>.

⁵⁴ European Union Agency for Fundamental Rights, ‘Current Migration Situation in the EU: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Asylum Seekers’, European Union Agency for Fundamental Rights, March 2017, 6, <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/march-monthly-migration-focus-lgbti>.

⁵⁵ ‘Fleeing Homophobia – Asylum Claims Related to Sexual Orientation and Gender Identity in Europe’, 2011, 8, https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/15_fleeing-homophobia_ebook.pdf.

⁵⁶ MIDDELKOOP, Louis. Normativity and credibility of sexual orientation in asylum decision making. Thomas Spijkerboer, ed., *Fleeing Homophobia: Sexual Orientation, Gender Identity and Asylum* (Abingdon, Oxon: Routledge, 2013), 162.

⁵⁷ WEBELS, Janna. Discretion in sexuality-based asylum cases. An adaptive phenomenon, in: Spijkerboer, 55.

⁵⁸ MIDDELKOOP, Louis. Normativity and credibility of sexual orientation in asylum decision making, in: Spijkerboer, 154.

requirement to credibility assessment. Credibility assessment procedures are used to provide valid proof that the asylum seeker is truly an LGBTI individual. Two issues are related to obtaining facts for credibility assessment. First, usually medical, psychiatric and/or psychological expert opinions are used to establish credibility of an applicant's claim. The procedures used by these experts often violate the respect for human dignity and the right to privacy. One of the best-known human right violating practice, which was used by authorities in Slovakia and the Czech Republic, is the phallometry method.⁵⁹ Experts try to provide indication for the sexual orientation of asylum seekers by checking their physical reactions to pornographic content showed to them. Second, authorities often rely on stereotypes about LGBTI individuals. They might also ask invasive questions about sexual encounters of the asylum seeker in order to obtain proof.

5. FROM XYZ TO ABC AND F – WHAT'S NEXT?

In the following section, cases are presented where national authorities referred to CJEU in form of preliminary ruling on the interpretation of the EU directives related to asylum. Following the case law, only two Directives are presented briefly.⁶⁰ These Directives help States in their decision on who's eligible for international protection. First such a Directive was the Council Directive 2004/83/EC on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted (Qualification Directive of 2004).⁶¹ This Directive offered to establish "common criteria for recognising applicants for asylum as refugees within the meaning of Article 1 of the Geneva Convention"⁶² and to set the minimum standards of international protection. The Qualification Directive of 2004 also set out the goal "to introduce a common concept of the persecution ground 'membership of a particular social group'".⁶³ In regards to what constitutes a particular social group, the Qualification Directive of 2004 uses those two concepts which were previously mentioned in the UNHCR Guidelines No. 9: One where sexual orientation and gender identity are understood as protected characteristics, as they are intrinsic and integral parts of a person's identity (the protected characteristic approach). The second one focuses on difference from an external or a societal level, not individual one. This means that this difference from hetero- or cisnormativity has a group-forming force and such, people who share this characteristic are seen as different, well defined minority group (social perception approach).⁶⁴ These approaches are contained and are read in conjunction with each other in Article 10 (d) of Qualification Directive of 2004 – as opposed to the UNHCR Guidelines No. 9. where these two approaches are each other's alternatives. The wording of Article 10 (d) is the following: "Members of that group share an innate characteristic, or a common background that cannot be changed, or share a characteristic or belief that is so fundamental to identity or conscience that a person should not be forced to renounce it, and that group has

⁵⁹ 'Fleeing Homophobia – Asylum Claims Related to Sexual Orientation and Gender Identity in Europe', 9.

⁶⁰ Common European Asylum System (CEAS) is constituted by several legal texts which are discussed due to limitations of the paper.

⁶¹ 'Council Directive 2004/83/EC on Minimum Standards for the Qualification and Status of Third Country Nationals or Stateless Persons as Refugees or as Persons Who Otherwise Need International Protection and the Content of the Protection Granted' (2004), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32004L0083>.

⁶² Ibid, para. 17.

⁶³ Ibid, para. 21.

⁶⁴ BOBIS, Zsolt. 'You Are Not What You Ought to Be: Credibility Assessment in Sexuality-Based Asylum Cases' (Central European University, 2012), 12.

a distinct identity in the relevant country, because it is perceived as being different by the surrounding society”.⁶⁵

Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (Qualification Directive of 2011)⁶⁶ is the recast of the Qualification Directive of 2004.⁶⁷ In regards to the particular social group concept, the Directive of 2011 suggests to Member States to consider a broader approach in order to take into account what sexual orientation and/or gender identity might play in the legal traditions and customs of the country of origin, such as “genital mutilation, forced sterilisation or forced abortion”⁶⁸ as far as they are related to the well-founded fear of persecution of the applicant. The European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) published a report on LGBTI asylum seekers. This publication sheds light to many issues faced by LGBTI asylum seekers as well as challenges during the assessment of LGBTI asylum claims. The report identifies three distinct parts of the assessment of eligibility for asylum. First, the assessment of the applicant’s sexual orientation and/or gender identity. Second, the evaluation of existence of legal or social sanctions related to the sexual orientation and/or gender identity of the applicant – as part of a particular social group. Third, whether the applicant is affected by these sanctions, particularly whether she is persecuted or have a reasonable fear of being persecuted on grounds of sexual orientation and/or gender identity.⁶⁹

5.1. CRITERIA FOR DISCRETION – THE XYZ CASE

The background of the joined cases C-199-201/12.⁷⁰ (XYZ case) was the following: three men (from Senegal, Sierra Leone and Uganda) applied for asylum in the Netherlands and were rejected because the authority found a lack of proof for well-founded fear of persecution because the legislation against homosexual individuals in the abovementioned countries was usually not strictly enforced. This rejection was due to lack of common criteria in regards to what constitutes as persecution and due to inadequate procedural rules. The authority from the Netherlands turned to the CJEU which tried to create a common understanding on what can be considered as persecution in countries where discriminatory laws against the LGBT community exist.⁷¹

In these joined cases the competent authority in the Netherlands in its request for preliminary ruling posed three question. The first one pondered on whether foreign nationals with homosexual orientation should be considered to form a particular social group mentioned in the Qualification Directive of 2004 Art. 10 (1)(d). The authority asks the CJEU to clarify

⁶⁵ Council Directive 2004/83/EC on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted, para. 10 (d).

⁶⁶ ‘Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council on Standards for the Qualification of Third-Country Nationals or Stateless Persons as Beneficiaries of International Protection, for a Uniform Status for Refugees or for Persons Eligible for Subsidiary Protection, and for the Content of the Protection Granted’ (2011), <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:337:0009:0026:en:PDF>.

⁶⁷ „New Asylum »Qualification Directive« | EMN”, 2011, <https://emnbelgium.be/news/new-asylum-qualification-directive>.

⁶⁸ Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted, para. 30.

⁶⁹ European Union Agency for Fundamental Rights, ‘Current Migration Situation in the EU’, 5.

⁷⁰ ‘Joined Cases C- 199/12 to C- 201/12 - X. and Others v. Minister Voor Immigratie En Asiel’ (2013), <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=144215&doclang=EN>.

⁷¹ ‘Bigotry by Degrees’, *The Economist*, 16 November 2013, <https://www.economist.com/europe/2013/11/16/bigotry-by-degrees>.

what are the requirements for granting refugee status to those who apply on the grounds of fear of persecution in relation to their sexual orientation. Namely which are the homosexual activities and the acts of persecution in relation to these activities that are under the scope of the Qualification Directive of 2004. Sub-questions of the second question are examples of what the discretion criteria means. The first one refers to whether an exercise of restraint in relation to their sexual orientation and the expression of it can be expected from these individuals in order to avoid persecution. The authority also asks whether there is a significant difference in the expected restraint between homosexual and heterosexual people (namely having an expectation of greater restraint of the first group). The third sub-question asks to evaluate which forms of expression can be considered as core area of a person's sexual orientation and which cannot be considered as such. By relying on the assumption that there is difference between forms of expressions regarding one's sexual orientation, the authority tried to avoid the interpretation which recognizes sexual orientation as an immutable and fundamental part of one's identity. The recognition of this interpretation would automatically lead to the protected characteristic approach based on which international protection can be given on grounds of membership in a particular social group. The third question is specifically focusing on whether the laws in force at the time of the ruling procedure in the three abovementioned countries constitute as persecution and if not, what are the circumstances under which a law against LGBT community constitutes as persecution?

When answering the first question on particular social group, the CJEU refers to two conditions of Article 10 (1)(d) of the Qualification Directive of 2004 previously mentioned. The CJEU briefly mentions the protected characteristic approach by referring to a characteristic fundamental to one's identity which cannot be changed and cannot be asked to give up. The Court mostly focused on the social perception approach that is, the societal perception of the difference of the particular social group. The Court stated that because of the existence of laws criminalizing homosexual people, this group can be understood as a group which is perceived as being different from the rest of society,⁷² so they indeed form a particular social group.⁷³ The CJEU then focuses on the third question by setting a common criterion as to what acts constitute persecution. This criterion is the seriousness and gravity of the violation of fundamental rights of an asylum seeker, therefore the CJEU states that "not all violations of fundamental rights suffered by a homosexual asylum seeker will necessarily reach that level of seriousness".⁷⁴ So the Court finds that the sole existence of criminalisation of homosexuality "does not, in itself, constitute persecution".⁷⁵ If in the country of origin the sanction of imprisonment of gay people is enforced by national authorities, the Court considers it – as the only exception – as an act of persecution as this punishment is disproportionate or discriminatory under Article 9 (2)(c) of the Qualification Directive of 2004.⁷⁶ As for the criteria of concealment of sexual orientation, the CJEU explicitly states that the discretion requirement "is incompatible with the recognition of a characteristic so fundamental to a person's identity that the persons concerned cannot be required to renounce it."⁷⁷ Therefore it cannot be expected from a person applying for international protection who is outside of the hetero- and cisnormative society, to conceal her sexual orientation in order to avoid persecution in their country of origin.⁷⁸ The Court also points out that the requirement of concealment of and greater restraint from non-heterosexual individuals cannot be taken

⁷² Joined Cases C- 199/12 to C- 201/12 - X. and Others v. Minister voor Immigratie en Asiel, paras 47–48.

⁷³ Joined Cases C- 199/12 to C- 201/12 - X. and Others v. Minister voor Immigratie en Asiel, para. 49.

⁷⁴ Joined Cases C- 199/12 to C- 201/12 - X. and Others v. Minister voor Immigratie en Asiel, para. 53.

⁷⁵ Joined Cases C- 199/12 to C- 201/12 - X. and Others v. Minister voor Immigratie en Asiel, para. 61.

⁷⁶ Joined Cases C- 199/12 to C- 201/12 - X. and Others v. Minister voor Immigratie en Asiel, para. 61.

⁷⁷ Joined Cases C- 199/12 to C- 201/12 - X. and Others v. Minister voor Immigratie en Asiel, para. 70.

⁷⁸ Joined Cases C- 199/12 to C- 201/12 - X. and Others v. Minister voor Immigratie en Asiel, para. 71.

into account when a well-founded fear of persecution – namely imprisonment – exists.⁷⁹ The CJEU also notes that only those homosexual acts fall under the scope of the Qualification Directive of 2004 which are not considered criminal in the national law of the Member State the applicant applies to.⁸⁰ In summary, the Court held that gay people form a particular social group according to Article 10(1)(d) of the abovementioned Directive. It also held that only acts which are discriminatory or disproportionate, such as imprisonment but not a fine, can be considered as acts of persecution. An important outcome of the decision is the following: the discretion requirement cannot be used in case of LGB⁸¹ applicants.

While the CJEU did establish some common criteria regarding the assessment of applications based on sexual orientation, it failed to give account on abuses and violence committed by non-State actors such as family and peers because the decision's focus on discriminatory or disproportionate punishments from the State.

5.2. CRITERIA FOR ASSESSMENT OF CREDIBILITY – THE ABC AND F CASES

In the joined cases of C 148/13, C 149/13 and C 150/13 (ABC case)⁸² the CJEU ruled on how the assessment of credibility can be investigated. Four conclusions were made regarding this issue. First, the competent authority shouldn't rely only on stereotypes about the LGBT+ community when assessing the credibility of the applicant as well as the evidence provided by them. Second, to assess the credibility of the applicant, authorities should not ask invasive questions about the applicant's sexual history and behaviour, as these methods don't comply with the Charter of Fundamental Rights of the European Union (Charter), especially its Article 1 and 7.⁸³ Regarding the acceptable evidence, the Court thirdly stated that willingness of applicants to pass 'tests' or to provide video on their sexual acts should not constitute as a form of proof for the applicants' sexual orientation. Fourth, the competent authorities should not automatically decline an asylum application relying just on the fact that the applicant did not include her sexual orientation in the first application and then reapplied.

In the case C- 473/16 F v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal⁸⁴ the CJEU gave interpretation of the Qualification Directive of 2011 in regards to granting refugee status or subsidiary protection status based on a well-founded fear of persecution on the grounds of sexual orientation. The reason this case is included in the paper is the additional requirements stated by the CJEU which should be adhered to by Member States when assessing the credibility of an applicant – namely the use of psychological tests.

F, an applicant from Nigeria applied for asylum on grounds of fear of persecution related to his sexual orientation. This application was rejected due to lack of credibility based on the expert's report after conducting several personality tests. The expert "concluded that it was not possible to confirm F's assertion relating to his sexual orientation".⁸⁵ The procedures which were already deemed by the CJEU to be violating basic human dignity, such as asking the applicant about her sexual history or the requirement to watch pornographic material, were not used by the competent authority. Following upon this, the authority posed two questions to the CJEU related to examination of credibility of LGBTI applicants' application.

⁷⁹ Joined Cases C- 199/12 to C- 201/12 - X. and Others v. Minister voor Immigratie en Asiel, para. 75.

⁸⁰ Joined Cases C- 199/12 to C- 201/12 - X. and Others v. Minister voor Immigratie en Asiel, para. 76.

⁸¹ I only use LGB because the joined cases C-199-201. refer to sexual orientation not to gender identity. The terminology of the decision also outdated, see the use of 'homosexuals'.

⁸² 'Joined Cases C- 148/13 to C- 150/13 - A, B and C v. Staatssecretaris van Veiligheid En Justitie' (2014), <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=160244&doclang=en>.

⁸³ 'Charter of Fundamental Rights of the European Union', Pub. L. No. 2000/C 364/01 (2000).

⁸⁴ 'Case C- 473/16 - F. v. Bevándorlási És Állampolgársági Hivatal' (2018),

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=198766&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1030729>.

⁸⁵ Ibid, para. 22.

Both questions referred to the procedure of the obtainment of proof used in the case. Can authorities rely on “a forensic psychologist’s expert opinion based on projective personality tests”⁸⁶ as proof in determining the credibility of LGBTI asylum seekers’ claim? If not, does that mean that it’s not possible for competent authorities to rely on any expert’s opinion – irrelevant of its method – to assess the credibility of the claim of well-founded fear of persecution on grounds of sexual orientation. The CJEU refers to the previously mentioned cases (joined cases of C-199-201/12 and C-148-150/13): “Sexual orientation is a characteristic which is capable of proving an applicant’s membership of a particular social group”⁸⁷ and the statement of the applicant relying on sexual orientation as grounds for fear of persecution is the only the starting point of the assessment procedure.⁸⁸ The Court also refers to the possibility of the applicant not sharing this protected characteristic – sexual orientation – as only the persecutors attribute this to her (perceived membership in a particular social group). Following this, international protection might be granted if the applicant is persecuted based on the perceived protected characteristic based on which a particular social group is formed.⁸⁹

In relation to the second question, the CJEU lists three conditions which are necessary when a competent authority or court assess an application for international protection based on the well-founded fear of persecution on the basis of sexual orientation. The Court states that use of expert reports during the assessment procedure to determine the applicant’s need for international protection is not excluded but sets three provisions to which competent authorities must adhere to. First, the expert reports must comply with the fundamental rights set in the Charter, mainly the right to respect human dignity and the right to respect for private and family life.⁹⁰ Second and third, the competent authority should not rely only on and should not be bound by the expert’s report during the assessment of the applicant’s statements related to her sexual orientation.⁹¹ The authority must take into consideration other facts than the applicant’s statement, such as information about the country of origin, documents provided by the applicant and her “individual position and personal circumstances”.⁹² The first question focuses on the use projective personality tests to explore the applicant’s sexual orientation. The CJEU warns that these tests such as the one used in the main proceedings, interfere with the person’s right to respect for her private life.⁹³ That is because even though the applicant gives consent to participate in these test, she does that while keeping in mind that “a possible refusal to undergo these tests is liable to constitute an important factor on which the authority will rely for the purpose of determining whether that person has sufficiently substantiated his application”.⁹⁴ The CJEU refers to the principle of proportionality which requires that only measures which are appropriate and necessary to achieve a legitimate objective can be used during the asylum procedures. The interference with human rights, especially with the right to private life is present during these procedures, so they must adhere to the abovementioned principle of proportionality. The CJEU notes that expert’s report such as that at issue in the main proceedings is disproportionately interferes with the private life of the applicant compared to the aim pursued, the assessment of facts and circumstances .⁹⁵ The competent authorities must keep in mind that an expert’s report can

⁸⁶ Ibid, para. 26.

⁸⁷ Ibid, para. 30.

⁸⁸ Ibid, para. 29.

⁸⁹ Ibid, paras. 31-32.

⁹⁰ Ibid, para. 35.

⁹¹ Ibid, para. 46.

⁹² Case C- 473/16 - F. v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, para. 41.

⁹³ Case C- 473/16 - F. v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, para. 54.

⁹⁴ Case C- 473/16 - F. v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, para. 52.

⁹⁵ Case C- 473/16 - F. v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, para. 59.

only give an approximate indication of the sexual orientation of the asylum seeker.⁹⁶ This is why considering the Article 4 of the Qualification Directive of 2011, read in the light of Article 7 of the Charter (right to respect for private life) competent authorities must refrain from using and relying on those psychologist's expert reports which try to provide an indication on sexual orientation, as a tool or proof in assessing the reliability of the applicant's statement for international protection based on well-founded fear of persecution on grounds of sexual orientation.⁹⁷

5.3 RELEVANCE OF THE CJEU CASELAW

The latest case in which stereotypes about gay men played crucial part in denying an asylum application happened during the summer of 2018.⁹⁸ In its assessment which rejected an Afghan teenager's asylum application, the official referred to several stereotypes about gay men such as sense of style, typical behaviour related to walking and talking as well as intensive social interaction associated with gay people. This case once again shows how evaluation of LGBTI asylum applications should need more guidelines – such as inclusion of open-ended questions during the interview phase and a focus on personal experiences considering the applicants' social and cultural background. Officials who are responsible for evaluation of these applications should have training specifically related to LGBTI asylum seekers. The fear that asylum seekers falsely and deceptively use well-founded fear of persecution based on their sexual orientation or gender identity is still present. Experts says that the opposite situation – hiding their identity because it doesn't fit the hetero- and cisnormative expectations – is more likely to happen due to lack of self-acceptance, stigma and guilt.⁹⁹ As stated before in the challenges faced by LGBTI applicants chapter, these internal conflicts can prevent asylum seekers from relying on their sexual orientation and/or gender identity during their application for asylum. A complete statistical database on LGBTI asylum application is still lacking in most EU countries. The „Current Migration Situation in the EU: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Asylum Seekers” report of the FRA points out that only estimates can be given on asylum seekers who base their claims on the ground of sexual orientation or gender identity, as there are no official statistics regarding this.¹⁰⁰ While the CJEU gives interpretation of the Qualification Directives on the collection of evidence and on the assessment of asylum claims based on sexual orientation and gender identity, Member States are lacking national guidelines related to these issues or their officials still mostly rely on stereotypical question and on knowledge of LGBTI places, organizations.¹⁰¹

CONCLUSION

Regarding the assessment of asylum applications based on the well-founded fear of being persecuted related to deviation from hetero- and cisnormativity, progression can be identified. This development can be traced back to the legal framework established by the

⁹⁶ Case C- 473/16 - F. v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, para. 69.

⁹⁷ Case C- 473/16 - F. v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, para. 71.

⁹⁸ Agence France-Presse, 'Austria Rejects Afghan's Asylum Bid Because He "Did Not Act or Dress Gay"', *The Guardian*, 15 August 2018, sec. World news, <https://www.theguardian.com/world/2018/aug/15/austria-accuses-afghan-asylum-seeker-of-pretending-to-be-gay>.

⁹⁹ SCHUETZE, Christopher F.– HAUSER, Christine. 'Gay Afghan Teenager Denied Asylum in Austria Because He Didn't Fit Stereotype, Rights Group Says', *The New York Times*, 19 August 2018, sec. World, <https://www.nytimes.com/2018/08/16/world/europe/gay-afghanistan-man-asylum-austria.html>.

¹⁰⁰ European Union Agency for Fundamental Rights, 'Current Migration Situation in the EU', 2–3.

¹⁰¹ *Ibid*, 2-5.

UNHCR as well as the EU especially its judiciary organ, the CJEU. First, several interpretations were given to the term of particular social group mentioned in the 1951 Refugee Convention and its Protocol, which enabled the inclusion of LGBTI community. Based on UNHCR's Guidelines No. 1, 2, 9, UNHCR's Handbook and the two EU Qualification Directives, two approaches were identified: the protected characteristic and the social perception approaches. The UNHCR uses them as each other's alternatives, while the EU uses them cumulatively. Based on these documents, the lesbians, gays, bisexuals, trans and intersex people form particular social group. Whether they are eligible for international protection, depends on proving they have a well-founded fear of persecution on grounds of their sexual orientation and/or gender identity. The difficulties arising during asylum procedure are of various nature: Internal protection and discretion requirement usually do not provide safe solution and are violating human rights. Due to stigma and fear, disclosure of sexual orientation and/or gender identity might come in later stages of the asylum procedure, which might make the claim less credible. As for the credibility assessment, authorities still rely on stereotypes and ask invasive question violating the right to privacy. They also use medical, psychiatric and/or psychological expert reports, which are not legitimate or which violate the respect for human dignity.

The caselaw of the CJEU reflects on these issues. Gay men form a particular social group, but the criminalisation of homosexual acts is not enough to prove persecution exists. Disproportionate or discriminatory punishments are to be considered acts of persecution. The CJEU also states that the discretion requirement cannot be used by Member States.¹⁰² During the credibility assessment, authorities must not solely base their decision on stereotypes, but have to consider the applicant's individual situation. Video evidence of sexual acts committed by the applicant should not be used as evidence in the asylum procedure as this method violates the respect for human dignity. Invasive questions about sexual conducts of the applicant is violating basic human rights, especially the right to respect for private and family life.

A slow development can be detected based on these decisions, but as seen some of these practices are still used by national authorities. Many scholars recommend the use of the Difference, Stigma, Shame, Harm (DSSH) model to assess credibility of asylum claims,¹⁰³ which method focuses on these four emotions, rather than on an applicant's sexual practices.¹⁰⁴

BIBLIOGRAPHY

- ALEINIKOFF, T. Alexander. 'Protected Characteristics and Social Perceptions: An Analysis of the Meaning of "Membership of a Particular Social Group"'. In *Refugee Protection in International Law*, edited by Erika Feller, Volker Türk, and Frances Nicholson, 263–311. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. [cit. 2018-09-05]. Available at:<<https://doi.org/10.1017/CBO9780511493973.014>. >
- 'Bigotry by Degrees'. *The Economist*, 16 November 2013. [cit. 2018-09-01]. Available at:<<https://www.economist.com/europe/2013/11/16/bigotry-by-degrees>>
- BOBIS, Zsolt. 'You Are Not What You Ought to Be: Credibility Assessment in Sexuality-Based Asylum Cases'. Central European University, 2012.
- BUZAN, Barry–WEVER, Ole–WILDE, Jaap de. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, Colo: Lynne Rienner Pub, 1998.

¹⁰² European Union Agency for Fundamental Rights, 'Current Migration Situation in the EU', 5–6.

¹⁰³ European Union Agency for Fundamental Rights, 6.

¹⁰⁴ GOMEZ, Erin. 'The Post-ABC Situation of LGB Refugees in Europe', *Emory International Law Review* Vol. 30. (2016): 482.

Case C- 473/16 - F. v. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (2018). [cit. 2018-09-01]. Available at:<<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=198766&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1030729>>

Charter of Fundamental Rights of the European Union, Pub. L. No. 2000/C 364/01 (2000).

Convention and Protocol relating to the status of Refugees (1951).

Council Directive 2004/83/EC on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted (2004). [cit. 2018-09-01]. Available at:<<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32004L0083>>

Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (2011). [cit. 2018-09-01]. Available at:<<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:337:0009:0026:en:PDF>>

DUNN CAVELTY, Myriam–BALZACQ, Thierry. *Routledge Handbook of Security Studies*, 2017.

European Union Agency for Fundamental Rights. ‘Current Migration Situation in the EU: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex Asylum Seekers’. European Union Agency for Fundamental Rights, March 2017. [cit. 2018-09-01]. Available at:<<http://fra.europa.eu/en/publication/2017/march-monthly-migration-focus-lgbti>>

Eurostat. ‘Asylum Applicants and First Instance Decisions on Asylum Applications: First Quarter 2015’, 16 June 2015. [cit. 2018-09-01]. Available at:<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/6049358/7005580/Q1_2015_SE+article.pdf/c7904337-30b8-4e60-9292-8789266199db>

‘Fleeing Homophobia – Asylum Claims Related to Sexual Orientation and Gender Identity in Europe’, 2011. [cit. 2018-09-01]. Available at:<https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/15_fleeing-homophobia_ebook.pdf>

France-Presse, Agence. ‘Austria Rejects Afghan’s Asylum Bid Because He “Did Not Act or Dress Gay”’. *The Guardian*, 15 August 2018, sec. World news. [cit. 2018-08-05]. Available at:<<https://www.theguardian.com/world/2018/aug/15/austria-accuses-afghan-asylum-seeker-of-pretending-to-be-gay>>

GOMEZ, Erin. ‘The Post-ABC Situation of LGB Refugees in Europe’. *Emory International Law Review* Vol. 30. (2016): 475–500.

GOODWIN-GILL, Guy S. *Forced Migration, Human Rights and Security*. Hart Publishing, 2008. [cit. 2018-08-05]. Available at:<<https://doi.org/10.5040/9781472564283>>

HURWITZ, Agnès G. *The Collective Responsibility of States to Protect Refugees*. Oxford Monographs in International Law. Oxford; New York: Oxford University Press, 2009.

Joined Cases C- 148/13 to C- 150/13 - A, B and C v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (2014). [cit. 2018-09-01]. Available at:<<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=160244&doclang=en>>

Joined Cases C- 199/12 to C- 201/12 - X. and Others v. Minister voor Immigratie en Asiel (2013). [cit. 2018-08-05]. Available at:<<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=144215&doclang=EN>>

NAGY, Boldizsár. ‘Nemzetközi Menekültjog’. presented at the ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2018. [cit. 2018-09-01]. Available at:<http://www.nagyboldizsar.hu/uploads/2/6/7/7/26778773/menekultjog_20180227.pptx>

‘New Asylum “Qualification Directive” | EMN’, 20 2011. [cit. 2018-09-01]. Available at:<<https://emnbelgium.be/news/new-asylum-qualification-directive>>

- SCHUETZE, Christopher F. –HAUSER, Christine. ‘Gay Afghan Teenager Denied Asylum in Austria Because He Didn’t Fit Stereotype, Rights Group Says’. *The New York Times*, 19 August 2018, sec. World. [cit. 2018-09-01]. Available at:<<https://www.nytimes.com/2018/08/16/world/europe/gay-afghanistan-man-asylum-austria.html>>
- SPIJKERBOER, Thomas, ed. *Fleeing Homophobia: Sexual Orientation, Gender Identity and Asylum*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2013.
- STEINER, Niklaus, ed. *Problems of Protection: The UNHCR, Refugees, and Human Rights*. New York: Routledge, 2003.
- The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA). ‘Maps - Sexual Orientation’, May 2017. [cit. 2018-08-05]. Available at:<<https://ilga.org/maps-sexual-orientation-laws>>
- The Yogyakarta Principles - Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity (2007). [cit. 2018-08-05]. Available at:<http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2016/08/principles_en.pdf>
- UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). Guidelines on International Protection No. 2: “Membership of a particular social group” within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, Pub. L. No. HCR/GIP/02/02 (2002). [cit. 2018-09-01]. Available at:<<http://www.unhcr.org/publications/legal/3d58de2da/guidelines-international-protection-2-membership-particular-social-group.html>>
- UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). Guidelines on International Protection No. 9: Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, Pub. L. No. HCR/GIP/12/01 (2012). [cit. 2018-09-01]. Available at:<<http://www.refworld.org/docid/50348afc2.html>>
- UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). *Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*. Geneva, 2011. [cit. 2018-09-01]. Available at:<<http://www.refworld.org/docid/4f33c8d92.html>>
- UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). UNHCR Guidance Note on Refugee Claims Relating to Sexual Orientation and Gender Identity (2008). [cit. 2018-09-01]. Available at:<<http://www.refworld.org/docid/48abd5660.html>>
- Yogyakarta Principles plus 10 - Additional principles and state obligations on the applicationPrinciples and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the Yogyakarta Principles (2017). [cit. 2018-09-01]. Available at:<http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf>

Alexandra SIPOS
 PhD Student at Doctoral School of Sociology
 Eötvös Loránd University, Faculty of Social Sciences
 1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/A
 Email: sipos.alexandra92@gmail.com

PRÁVNÍ ASPEKTY SLUŽEBNÍHO POMĚRU VOJÁKŮ Z POVOLÁNÍ – OBECNÉ OTÁZKY

LEGAL ASPECTS OF THE SERVICE OF PROFESSIONAL SOLDIERS – GENERAL QUESTIONS

Leopold SKORUŠA, Radim VIČAR, Tomáš ZBOŘIL

ABSTRACT

The article focuses on issues related to the forthcoming draft amendment to the Act on Professional Soldiers (No. 221/1999 Coll.). It deals with the basic characteristics of the Act on Professional Soldiers. It further defines and interprets some concepts demonstrating the link between public and private law. It seeks to show that the laws governing the conduct of soldiers, in particular the Act on Professional Soldiers, are an area which forms part of a single legal order, with a link to a set of laws, including those of private law (in particular the Civil Code and the Labor Code).

Keywords: Professional Soldiers Act, Public Law, Private Law, Civil Code, Labour Code, Slovak Republic, soldier

ÚVOD

Článek se zčásti zabývá charakteristikou, zevrubnou komparací se slovenskou právní úpravou zákona o služebním poměru vojáků z povolání v České republice (dále jen „zákon o vojácích z povolání“), a to v souvislosti s předpokládaným návrhem změny právní úpravy. Jedním z cílů takové změny by bylo zlepšení personální situace, po které volají jednotlivé složky¹, v nichž se předpokládá praktický výkon služby vojáka. Zákon o vojácích z povolání, který systematicky řadíme do veřejného práva, užívá i některé pojmy, které blíže, nebo vůbec nevymezuje. Autoři článku se zamýšlí i nad otázkou, jestli je možné při výkladu zákona vycházet také ze soukromoprávních předpisů a zejména z občanského zákoníku. V části odborné veřejnosti totiž pořád přetrvává názor, že zákon jako veřejnoprávní předpis nemá žádnou souvislost se zákoníkem práce či občanským zákoníkem, které systémově patří do práva soukromého. V tomto článku se na základě vymezení vybraných pojmů pokusí autoři představit současné pojetí vztahu veřejného a soukromého práva a některé s tím spojené důsledky pro interpretaci a aplikaci zákona o vojácích z povolání.

1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA A PRAMENY PRÁVNÍ ÚPRAVY

Zákon o vojácích z povolání vychází z ústavního pořádku² a zejména z Listiny základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb.), současně však má pro jeho výklad význam také právo evropské (zvláště oblast rovného zacházení) a mezinárodní (zvláště judikatura Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku). Jinak řečeno – perspektivou aplikace práva – by se při výkladové alternativě měl upřednostnit výklad konformní s ústavním, unijním a mezinárodním právem.

¹ Viz § 6 odst. 1) zákona o vojácích z povolání.

² Viz čl. 112 odst. 1 Ústavy, úst. zák. č. 1/1993 Sb.

V systému českého práva lze zákon o vojácích z povolání charakterizovat jako významný pramen správního práva na úseku správy obrany státu (dříve správy vojenské), který spolu s ústavním zákonem č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, zákonem č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, zákonem č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, zákonem č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), či zákonem č. 45/2016 Sb., o službě vojáků v záloze tvoří jeden ze základních kamenů tzv. branného zákonodárství³.

Obdobně zákon č. 281/2015 Z.z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov“) je možno v systéme slovenského práva posudzovať ako pramen správneho práva, zejména správneho práva hmotného a jeho zvláštní části na úseku správy obrany státu⁴. Pilíř slovenské správy obrany státu pak dále tvoří zejména ústavný zákon č. 227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu, zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky, zákon č. 321/2002 Z.z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky, zákon č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, zákon č. 569/2005 Z.z. o alternatívnej službe v čase vojny a vojnového stavu nebo zákon č. 378/2015 Z.z. o dobrovoľnej vojenskej príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Český zákon o vojácích z povolání je současně také pramenem tzv. práva služebního poměru⁵, tedy účelově vytvořeného pododvětví správního práva upravujícího služební poměry v České republice, a to vedle zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, a zákona č. 234/2014 Sb., o státní službě. Analogicky lze zařadit slovenský zákon o státní službě profesionálních vojáků jako pramen tzv. práva státní služby (právo štátnej služby⁶), a to vedle zákona č. 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície, zákona č. 55/2017 Z.z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov, zákona č. 312/2001 Z.z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov a zákona č. 200/1998 Z.z. o štátnej službe colníkov a o zmene a doplnení niektorých ďalších zákonov.

Tabulka 1 Stručná komparace zákona o vojácích z povolání a zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov

právní stav k 1. 9. 2018	zákon o vojácích z povolání (CZ)	zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov (SK)
předchozí právní úprava	- zákon č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků	- zákon č. 76/1959 Zb., o niektorých služobných pomeroch vojakov - zákon č. 370/1997 Z.z. o vojenskej službe, - zákon č. 346/2005 Z.z. o štátnej službe

³ Podrobněji viz SKORUŠA, Leopold, Jaroslav DANĚK a kol. *Zákon o vojácích z povolání: komentář*. S. XXXI a násl.

⁴ K tomu viz VRABKO Marián a kol. *Správne právo hmotné – osobitná časť*. 3s. 182 a násl.

⁵ ZBOŘIL, Tomáš a kol. *Právo služebního poměru - vybrané kapitoly*. [Skripta]. Brno: Univerzita obrany, 2017, 125 s. ISBN 978-80-7582-024-2.

⁶ viz např. webové stránky Akadémie policajného sboru [cit. 4. 9. 2018], kde se vyučuje stejnojmenný předmět, <https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KSPV/ZAMERANIE%20NA%20POSTUPOV%20C3%9A%20SK%20C3%9A%20C5%A0KU%20Z%20PREDMETU%20E2%80%9EPR%20C3%81VO%20C5%A0T%20C3%81TN%20SLU%20C5%BDBY%20E2%80%9C.pdf>

		profesionálních vojakov ozbrojených síl Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov
účinnosť	1. 12. 1999	1. 1. 2016
počet novelizácií	6	26
rozsah	10 častí, 168 §§	5 častí, 237 §§
systematika	<ul style="list-style-type: none"> - Část první: Všeobecná ustanovení; - Část druhá: Vznik, průběh, změny a zánik služebního poměru vojáků; - Část třetí: Občanská práva a vojenské kázeňské právo; - Část čtvrtá: Péče o vojáky; - Část pátá: Zabezpečení vojáků; - Část šestá: Bezpečnost a ochrana zdraví při výkonu služby; - Část sedmá: Náhrada škody; - Část osmá: Výsluhové náležitosti; - Část devátá: Rozhodování ve věcech služebního poměru; - Část desátá: Společná, přechodná a závěrečná ustanovení. 	<ul style="list-style-type: none"> - Část první: Základní ustanovení - Část druhá: Státní služba - Část třetí: Služební poměr - Část čtvrtá: Podmínky vykonávání státní služby - Část pátá: Společná, přechodná a závěrečná ustanovení
přílohy k zákonu	0	<p>4</p> <ul style="list-style-type: none"> - č. 1 Minimální doby státní služby ve vojenské hodnosti, maximální doby státní služby a věkové hranice - č. 2 Charakteristiky vojenských hodností - č. 3 Stupnice hodnostních platů profesionálních vojáků (v €) - č. 4 Seznam přebíraných právně závazných aktů Evropské unie

2. KE VZTAHU VEŘEJNÉHO A SOUKROMÉHO PRÁVA

Dělení práva na veřejné a soukromé (právní dualismus) patří k nejtradičnějšímu a současně také značně kontraverznímu třídění práva. K jeho rozlišení bývá uváděno několik teorií (zájmová, mocenská, přiřazení, resp. organická aj.). Žádná z nich však není akceptována bez výhrad, což lze odůvodnit tím, že společenské vztahy regulované právem jsou příliš rozmanité na to, aby je bylo možné vměstnat do „vytvořených schémat“.⁷

Veřejné právo bývá vysvětlováno nadřízeností a podřízeností (nositel veřejné moci – zpravidla státní orgán – je oprávněn rozhodovat o právech a povinnostech podřízeného subjektu, případně jeho práva autoritativně určovat nebo jinak zasahovat do jeho práv z vrchnostenské pozice). Soukromé právo naproti tomu bývá tradičně charakterizováno rovností subjektů a autonomií jejich vůle (žádný ze subjektů soukromoprávního vztahu nemůže jednostranně, bez souhlasu druhého účastníka právní poměr zakládat, či jej jednostranně měnit nebo ukončovat). Lze shrnout, že zatímco právo soukromé upravuje vztahy horizontální a rovné, právo veřejné zpravidla reguluje vztahy vertikální a asymetrické.

Představy o striktním dělení na veřejné a soukromé právo byly již tradičně podrobovány kritice (v meziválečné éře zejména tzv. brněnskou normativní školou). Současně se v právní teorii i v judikatuře nejvyšších soudů zdůrazňuje provázanost obou oblastí.⁸

Ze systematického hlediska sice patří zákon o vojácích z povolání do práva veřejného, to však neznámá, že při výkladu některých ustanovení není možné (nutné) zohlednit také předpisy soukromého práva (zejména u obecných právních pojmů a meziodvětvových institutů).⁹

Podle Ústavního soudu není soukromé a veřejné právo odděleno „čínskou zdí“, naopak „dochází k častějšímu a užšímu prolínání prvků soukromoprávních a veřejnoprávních“ (Pl. ÚS 33/2000, č. 78/2001 Sb.). Jinde tento soud judikoval, že v moderním právním pojetí není „hranice mezi právem veřejným a soukromým chápána tak ostře, jako v době minulé, takže soukromoprávní prvky lze mnohdy vysledovat i v právním vztahu v zásadě veřejnoprávním a naopak“ (I. ÚS 429/01). Dále se Ústavní soud vyjádřil, že „nelze mít za to, že mezi právem veřejným a soukromým je nepřekonatelná mez a že předpisy práva veřejného jsou aplikovatelné zcela bez ohledu na právo soukromé“, a proto odkazuje-li „veřejné právo na pojem práva soukromého, je povinností příslušného orgánu, který je činný na poli práva veřejného, interpretovat a aplikovat i tyto soukromoprávní pojmy. To však neznámá, že právo soukromé nemůže odkazovat či navazovat na některé pojmy práva veřejného nebo tyto pojmy recipovat a naopak.“ (I. ÚS 531/05).

Obdobně Nejvyšší správní soud vychází z teze, že „veřejné a soukromé právo v moderní společnosti nejsou dva světy oddělené ‚čínskou zdí‘, v nichž by platila zcela a principiálně odlišná pravidla, nýbrž dvě sféry jednoho ve své podstatě jednotného a uceleného

⁷ K tomu např. SLÁDEČEK, V. *Obecné správní právo*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 31 a násl., LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část § 1–654*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1 a násl., a MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Sv. I § 1–117 Obecná ustanovení*. Praha: Leges, 2013, s. 15 a násl. (tam také odkazy na další literaturu a judikaturu).

⁸ Srov. mj. *Správní právo*. 2011, roč. 44, č. 1–2 (příspěvky z odborného semináře „Prolínání veřejného a soukromého práva“); HANDRLICA, J. (ed.). *Veřejné právo a právo soukromé: aktuální tendence a výzvy veřejnoprávní úpravy plynoucí z problematiky právního dualismu*. Praha: Univerzita Karlova, 2014; MRKÝVKA, P., ŠRÁMKOVÁ, D., VALDHANS, J. (edd.). *Dny práva 2013 – Days of law 2013. Část IX. Interakce soukromého a finančního práva* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/index.php/munispace/catalog/book/650> [cit. 2017-06-26]. Nejnověji viz mezinárodní konferenci Soukromé a veřejné v soudobém právu konanou ve dnech 5. až 7. 10. 2016 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (sekce: Soukromé právo v 21. století; Relativizace dualismu veřejného a soukromého práva; Soukromé a veřejné v kontextu institucionálních a normativních proměn práva).

⁹ Nejnověji srov. komparativně uchopený příspěvek: HORÁK, Ondřej. Přejít právo jinak než děděním z pracovního a služebních poměrů. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 20, s. 713–717.

právního řádu“; vztah soukromého a veřejného práva chápe jako „vztah obecného a zvláštního práva“, což má být v praxi cenné tím, že to „umožňuje ‚subsidiárně‘ použít i ve veřejném právu normy práva soukromého tam, kde veřejnoprávní úprava chybí či je kusá a kde nelze dospět k rozumnému závěru, že absence či kusost úpravy má svůj samostatný smysl a účel“ (NSS 2 As 50/2005-53). Analogicky se Nejvyšší správní soud vyslovil v řadě dalších rozsudků, kdy soukromé právo zohledňoval při výkladu veřejnoprávních předpisů (srov. NSS 2 Afs 81/2004-54, NSS 1 Afs 86/2004-54, NSS 5 Afs 130/2004-62, NSS 5 Afs 138/2004-115, NSS 2 As 88/2006-56, NSS 2 As 225/2014-20 etc.). Specifickou otázkou vztahu veřejného a soukromého práva pak představuje problematika kompetenčních sporů, zvláště sporů o příslušnost mezi civilním a správním soudem (srov. mj. NSS 9 Afs 97/2009-115, NSS Konf 60/2011-15, NSS 4 Ads 100/2013-26).

3. VYMEZENÍ NĚKTERÝCH POJMŮ A SOUKROMOPRÁVNÍ PŘEDPISY

Zákon o vojácích z povolání i zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov obsahují poměrně stručné vymezení pojmů: v zákoně o vojácích z povolání v části páté, hl. III (Cestovní a jiné náhrady), § 71, zejména pojem „rodina“ (§ 71 odst. 5), který se vyskytuje na řadě míst zákona; zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov v části první (Základné ustanovenia) v § 2 a pojem „rodina“ v § 198 odst. 2. Při vysvětlení řady pojmů užívaných služebními zákony je proto nutné využít obecné (sukromoprávní) předpisy a související judikaturu. Do úvahy přichází několik možných případů: 1) pojem je v služebních zákonech vymezen a) pomocí blíže nedefinovaných „sukromoprávních“ pojmů (např. pojem rodina); b) pouze částečně, přičemž je užíván v obecném i speciálních významech (např. pojem dítě); c) formou odkazu na občanský zákoník (dále také „OZ“), ať již platný či neplatný (pojem osoba blízká); 2) pojem není v zákoně vymezen ani odkazem (např. domácnost v případě zákona o vojácích z povolání). V následujícím výkladu se zaměříme alespoň na pojmy osoba blízká a domácnost.

Osoba blízká. Tento pojem, který se vyskytuje v řadě právních předpisů. Zákon o vojácích z povolání i zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov jej blíže nevymezují, pouze odkazují (v poznámkách pod čarou) na § 116 OZ 1964 (takový odkaz však nemá závaznou povahu, srov. mj. I. ÚS 22/99). Tradičně se pod osobu blízkou zahrnuje kategorie osob kvalifikovaných na základě 1) příbuzenského nebo manželského poměru, 2) fakticky existujících vzájemných poměrů.

Podle OZ 1964 (§ 116) a OZ 2012 (§ 22 odst. 1) se za osobu blízkou považují příbuzní v řadě přímé, sourozenci (i neplnorodí, tj. ti s jedním společným rodičem) a manželé (v OZ 2012 také registrovaní partneři), pokud manželství (či partnerství) trvá; za osoby blízké se považují také jiné osoby v poměru rodinném (příbuzní v řadě nepřímé, např. bratranec a sestřenice) nebo obdobném, které by důvodně pocitovaly újmu druhého jako újmu vlastní (takovými osobami mohou být druh a družka, rodič a nevlastní dítě, opatrovník a opatrovanec, poručník a poručenec, pěstoun a dítě aj.). V OZ 2012 je ve srovnání s OZ 1964 zakotvena vyvratitelná domněnka, že se za osobu blízkou považují osoby sešvagřené (srov. § 774 OZ 2012) a osoby, které spolu trvale žijí (typicky druh a družka). Vymezení osob blízkých je širší než u členů rodiny.

Domácnost/společná domácnost. Tyto pojmy zákon o vojácích z povolání ani zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov a ani zákoník práce 2001 nevymezuje, a kupodivu tak nečiní ani OZ 2012. Stále se však ve slovenském i českém právu vychází z úpravy (pro ČR již neplatné) v § 115 OZ 1964 („domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby“). Společná domácnost bývá charakterizována jako „spotřební společenství trvalé povahy“; trvalost je dána v případě objektivně zjistitelných okolností, které „svědčí o úmyslu vést takové společenství trvale, nikoliv jen na přechodnou

dobu“ (sp. zn. 17 Co 189/1978); trvalost soužití nezaniká, pokud se některá z osob ze společné domácnosti po přechodnou dobu nachází na jiném místě (např. z důvodu pracovní cesty či studia).

Soudní praxe dospěla také k závěru, že nikdo nemůže být současně členem dvou nebo více společných domácností (21 Cdo 678/2011), což je v zákoně o státní sociální podpoře (zák. č. 117/1995 Sb.) vyjádřeno explicitně (srov. § 7 odst. 1).

ZÁVĚR

Zákony upravující společenské vztahy v oblasti vnitřní i vnější bezpečnosti ČR i SR a zejména zákon o vojácích z povolání a zákon o státní službě profesionálních vojaků mají vazbu na řadu právních předpisů, včetně těch soukromoprávních. Kromě východiska v ústavním pořádku a nepochybné provázanosti s jinými veřejnoprávními předpisy (správní řád, přestupkový zákon či zákony z oblasti sociálního zabezpečení), není možné pominout také vztah k občanskému zákoníku a zákoníku práce (včetně odpovídající judikatury a literatury). Specifickou roli pak hraje vazba k evropskému právu, včetně judikatury Soudního dvora EU a Evropského soudu pro lidská práva.

Oba zákony sice řadíme mezi veřejnoprávní předpisy, při jejich výkladu (zvl. v případě obecných právních pojmů a meziodvětvových institutů). Je však nejen vhodné občanský zákoník a jiné soukromoprávní předpisy využít jako interpretační vodítko, ale jedná se dokonce o povinnost aplikujícího orgánu takto postupovat. Tento přístup vyplývá z judikatury nejvyšších soudů, vycházející z principu jednoty a bezrozpornosti právního řádu a z chápání vztahu soukromého a veřejného práva jako „obecného“ a „zvláštního“.

I přes řadu oprávněných kritik má dělení práva (veřejné vs. soukromé) stále své důležité místo vzhledem k odlišným principům, legislativním prostředkům, účelu a rozhodovacím orgánům. Zpracovatele tohoto článku se pokusili na vybraných pojmech (z odvětví právních norem týkajících se obrany) prokázat vzájemnou propojenost předmětných právních odvětví.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- HANDRLICA, Jakub, ed. *Veřejné právo a právo soukromé: aktuální tendence a výzvy veřejnoprávní úpravy plynoucí z problematiky právního dualismu*. Praha: Eva Rozkotová, 2014. ISBN 978-80-87975-10-7.
- LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.
- Marek, Petr, *Státní služba a kariérové kurzy v Ozbrojených silách Slovenské republiky*, *Vojenské rozhledy*, 2016, roč. 25 (57), č.2, s. 91-108, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line). Dostupné z: <http://vojenskerozhledy.cz/kategorie/statni-sluzba-a-karierove-kurzy-v-ozbrojenych-silach-slovenske-republiky>
- MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 9788087576731.
- SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo*. 3., aktualiz. a upr. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7478-002-8.
- SKORUŠA, Leopold, Jaroslav DANĚK a kol. *Zákon o vojácích z povolání: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-929-9.
- SKORUŠA, L., HORÁK, O., VIČAR, R., ZBOŘIL, T. *Zákon o vojácích z povolání v systému českého práva (k problematice výkladu některých pojmů)*. *Vojenské rozhledy*. 2017, roč. 26, č. 2, s. 33–43.

VRABKO Marián a kol. *Správne právo hmotné – osobitná časť*. 3. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-8168-747-1.

ZBOŘIL, Tomáš. *Právo služebního poměru - vybrané kapitoly*. Brno: Univerzita obrany v Brně, 2017. ISBN 978-80-7582-024-2.

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění Ústavního zákona č. 300/2000Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., a ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z.z. o bezpečnosti státu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácich z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácich z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 45/2016 Sb., o službě vojáků v záloze, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 319/2002 Z. z., o obrane Slovenskej republiky, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 321/2002 Z. z., o ozbrojených silách Slovenskej republiky, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 569/2005 Z. z., o alternatívnej službe v čase vojny a vojnového stavu, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 570/2005 Z. z., o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 281/2015 Z. z., o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 378/2015 Z. z., o dobrovoľnej vojenskej príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.

Mgr. Ing. Leopold SKORUŠA, Ph.D.,
Mgr. Radim VIČAR, Ph.D.,
Mgr. Tomáš ZBOŘIL
Univerzita obrany,
Fakulta vojenského leadershipu
Kounicová 65, Brno,
Česká republika
leopold.skorusa@unob.cz;
radim.vicar@unob.cz;
tomas.zboril@unob.cz

SPOJENECKÉ SPOLOČNÉ OPERÁCIE

ALLIED JOINT OPERATIONS

Peter SPILÝ

ABSTRACT

NATO doctrines for the planning and conducting of allied joint operations respond to changes generated by the contemporary operating environment. The article presents some selected aspects that bring adaptation of these keystone doctrines to a new situation that has a reflection in current Alliance's capstone doctrine.

Keywords: allied joint operations, operations themes, types of operations, sequence of planning activities

ÚVOD

Pre vymedzenie pojmu spoločné spojenecké operácie (*Allied joint operations*) je nutné vziať do úvahy dve dimenzie: spoločný (*joint*) a mnohonárodný (*multinational*). Kým pojem „spoločný“ vyjadruje „aktivity, operácie a organizácie, na ktorých sa zúčastňujú minimálne dva druhy zložiek ozbrojených síl“¹, tak termínom „mnohonárodný“ sú popisované „aktivity, operácie a organizácie, v ktorých pôsobia dva alebo viaceré národy“². Kombinácia týchto dvoch aspektov umožní definovať spojeneckú spoločnú operáciu ako „vojenskú operáciu vykonávanú silami dvoch alebo viacerých krajín NATO, na ktorej sa zúčastňujú prvky viac ako jednej zložky“³.

Spojenecké spoločné operácie sú riadené na vojensko-strategickej úrovni a plánované a vykonané na operačnej a taktickej úrovni. Každá úroveň má špecifickú zodpovednosť a svojimi aktivitami vytvára požadované účinky a prispieva k dosiahnutiu stanovených cieľov.⁴ Z tohoto hľadiska majú jednotlivé vojenské úrovne nasledovné poslanie:

- na vojensko-strategickej úrovni sú ozbrojené sily rozvíjané a nasadzované v rámci zastrešujúceho politického rámca ako súčasť kolektívnej stratégie na dosiahnutie strategických cieľov Aliancie;
- na operačnej úrovni sa plánujú, vedú a udržiavajú ťaženia a hlavné operácie na splnenie strategických cieľov v dejiskách (*theatres*) alebo v priestoroch operácií⁵;
- na taktickej úrovni sa plánujú a vykonávajú aktivity, bitky a boje na splnenie vojenských cieľov pridelených taktickým zoskupeniam a jednotkám.

Spoločné spojenecké operácie majú určený priestor spoločných operácií (*joint operations area*). Tento je predstavuje „dočasný priestor definovaný vrchným veliteľom spojeneckých síl v Európe, v ktorom určený spojenecký veliteľ plánuje a vykonáva špecifickú úlohu na operačnej úrovni vedenia vojny“⁶. Operačná úroveň je teda relevantná pre spojenecké spo-

¹ SOŠ 3680 AAP-6 *Slovník termínov a definícií NATO*. Vydanie 9. s. 370.

² odk. 1, s. 434 – 435.

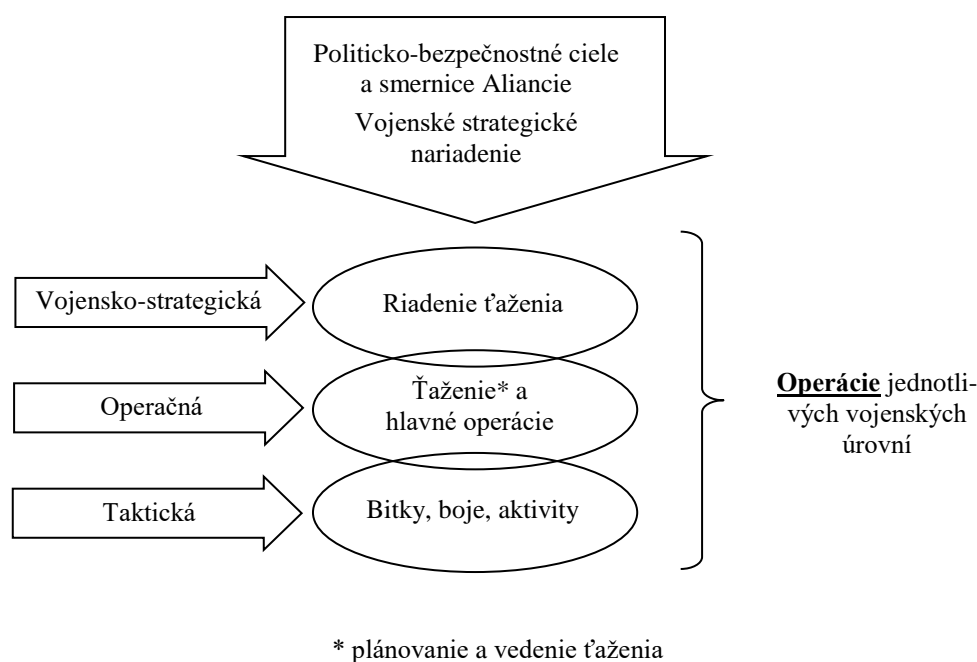
³ odk. 1, s. 68.

⁴ AJP-01 *Allied Joint Doctrine*. Ed. E. s. 1-8.

⁵ SPILÝ, P. Vybrané aspekty plánovania operácií. s. 454.

⁶ odk. 1, s. 371.

ločné operácie. V charakteristike operačnej úrovne sa uvádza jej korelácia s hlavnými operáciami, avšak ich definíciu slovník termínov NATO neposkytuje. V Aliančnej doktrinálnej praxi sa uvádza len pojem operácia (*operation*), ktorý sa používa v širšom význame. Operácia je chápaná ako postupnosť koordinovaných činností so stanoveným cieľom, pričom Aliančné operácie sú vždy vojenské a prispievajú k širšiemu prístupu zahrňujúcemu aj nevojenskú činnosť⁷. Definíciu pojmu hlavná operácia je možné nájsť v spoločnej publikácii ozbrojených síl USA. Tu sa uvádza, že hlavná operácia je séria taktických činností (bitiek, bojov, úderov) vedených bojovými silami jedného alebo viacerých druhov ozbrojených síl (*Services*), koordinované v čase a priestore na dosiahnutie strategických alebo operačných cieľov v operačnom priestore (*operational area*)⁸. Z predchádzajúcich definícií môžeme vyvodiť záver, že hlavná operácia je sériou taktických operácií (bitiek, bojov, aktivít). Obdobne aj ťaženie predstavuje sériu operácií nižšieho rádu (obrázok 1). Rozlišujúcim faktorom medzi úrovňami operácií je cieľ, ktorý je pre im stanovený.

Obrázok 1 Aliančné operácie⁹

1. VEDENIE SPOLOČNÝCH OPERÁCIÍ NATO

Od vydania aktuálne platnej aliančnej publikácie AJP – 3 (B) *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations* uplynulo už sedem rokov a vojenská prax vyvolala potrebu revidovania tejto kľúčovej doktríny NATO. V súčasnosti je možné zoznámiť s novou publikáciou AJP – 3 (C) *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*, ktorá je v rámci procesu štandardizácie vo fáze ratifikačného draftu. V novej verzii je oproti predchádzajúcemu vydaniu celkove šestnásť hlavných zmien¹⁰. Tieto sú vo forme úpravy štruktúry dokumentu, re-

⁷ odk. 1, s. 469 – 470.

⁸ JP 1-02 *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. s. 145.

⁹ Zdroj: AJP-01 *Allied joint doctrine*. Ed. E. s. 1-9. Upravené.

¹⁰ AJP-3 *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. Ed. C. s. vi.

dukcií nadbytočných častí, aktualizácie údajov a pridania nových príloh. V 1.kapitole bude venovaná pozornosť len vybraným zmenám.

1.1 NÁMETY OPERÁCIÍ A TYPY OPERÁCIÍ

Koncept námetov operácií je novým prvkom v porovnaní s predchádzajúcou verziou doktríny týkajúcej sa vedenia operácií. V tomto smere dochádza k zjednoteniu s vrcholovou Aliančnou doktrínou AJP-01, edícia E.

V doktríne z roku 2011 sa uvádzajú prevažujúce námety ťažení (*predominant campaign themes*) a typy konfliktu (*types of conflict*). V tejto súvislosti sa konštatuje, že pre úspech ťaženia je potrebné súbežné vedenie širokej škály vojenských aktivít a nie len aplikácia jednej aktivity alebo postupné radenie aktivít. Avšak na operačnej úrovni je možné identifikovať prevažujúce námety, ktoré sú pomôckou alebo návodom a sú výsledkom hlbokej analýzy zúčastnených aktérov, ich motivácie, cieľov, zámerov, požadovaných vojenských a iných úloh. Prevažujúce námety ťažení sú nasledovné:¹¹

- boj (*combat*),
- bezpečnosť (*security*) - operácie na umožnenie stabilizácie, zahrňujúce operácie proti povstaniu ako pravdepodobne najnáročnejší variant,¹²
- operácie na podporu mieru (*peace support operations*),
- vojenská činnosť v čase mieru (*peace military engagement*).

Vyváženosť jednotlivých typov vojenských aktivít (útočných, obranných, stabilizačných a umožňujúcich) dáva ťaženiu jeho prevažujúci charakter.¹³

Nová edícia doktríny pre vedenie operácií v tejto oblasti prináša zmenu. Nahrádza námety ťaženia námetmi operácií (*operations themes*) a typy konfliktu typmi operácií (*types of operations*). Zmena je vyvolaná predovšetkým aliančným akceptovaním širokej definície pojmu operácia (ťaženie je sériou operácií, je tiež postupnosťou koordinovaných činností so stanoveným cieľom, čiže predstavuje najvyššiu operáciu v hierarchii vojenských operácií). Zároveň táto zmena odstraňuje možné zúžené vnímanie ťaženia vzhľadom na niektoré prevažujúce vojenské aktivity. Koncept námetov operácií používa úroveň vojenskej sily ako hlavný rozlišujúci faktor. Námety operácií sú:¹⁴

- bojová činnosť (*warfighting*),
- bezpečnosť,
- podpora mieru (*peace support*),
- vojenská činnosť v čase mieru.

Námety operácií umožňujú pochopiť všeobecné podmienky operačného prostredia ako aj hlavné aktivity, ktoré sú nevyhnutné vykonať.¹⁵ V porovnaní s predchádzajúcou doktrínou došlo aj k úprave názvov. Základné princípy námetov však zostali zachované. Iná situácia je v zmene typov konfliktov na typy operácií. V edícii doktríny z roku 2011 sa uvádza, že „vojenské operácie sa vykonávajú naprieč celým spektrom konfliktu. Žiaden z týchto konfliktov nebude existovať v práve jednom bode tohto spektra. V jednom časovom okamihu môže existovať humanitárna kríza na jednom mieste, rebélia na inom a intenzívne boje medzi obrnenými silami môžu prebiehať neďaleko“.¹⁶ Bližšie sa typy konfliktu v doktríne neuvádzajú. Pred-

¹¹ AJP-3(B) *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. s. 1-3 – 1-4.

¹² HRNČIAR, M. *Keystones of Irregular Warfare*, s. 153-154.

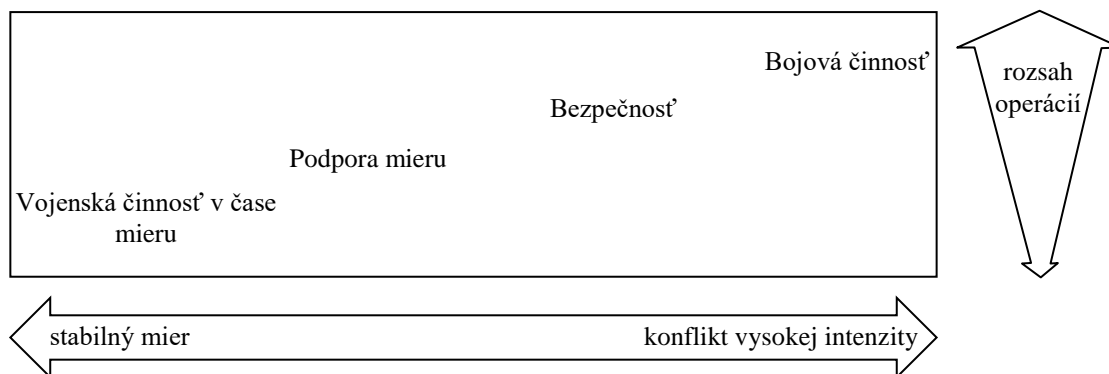
¹³ odk. 11, s. 1-6.

¹⁴ AJP-3 *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. Ed. C. s. 1-3.

¹⁵ AJP-01 *Allied Joint Doctrine*. Ed. E. s. 2-19.

¹⁶ AJP-03(B) *Spojenecká spoločná doktrína na vedene operácií* (Preklad). s. 10.

chádzajúca aj nová verzia doktríny vychádzajú z konceptu spektra konfliktu, ktorý definuje, že vývoj konfliktu zostáva nepredvídateľný, jeho rozsah a intenzita sa môže meniť počas pokračovania konfliktu od vojny, cez medzinárodný a vnútorný konflikt až nakoniec po mier. Spektrum konfliktu s odpovedajúcimi námetmi operácií je znázornené na obrázku 2.

Obrázok 2 Spektrum konfliktu a námety operácií¹⁷

V rozmedzí spektra konfliktu môžu byť, v závislosti od zámerov, použité všetky typy operácií. Ten istý typ operácie sa môže týkať rôznych námetov operácií. Nová verzia doktríny špecifikuje dva základné typy operácií:¹⁸

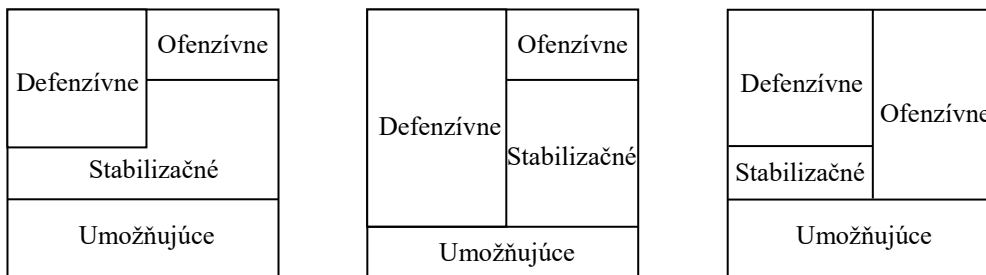
- boj,
- reakcia na krízu:
 - vojenský príspevok na pôsobenie proti neregulárnym aktivitám (proti povstalectvu, proti terorizmu, proti kriminalite),
 - vojenský príspevok na podporu mieru,
 - vojenský príspevok na humanitárnu asistenciu,
 - vojenský príspevok na stabilizáciu a rekonštrukciu,
 - vojenský príspevok na evakuáciu civilistov (*non-combatants*),
 - stiahnutie misií a jednotiek z krízového regiónu (*extraction*),
 - vojenský príspevok na sankcie (embargá, vylúčené zóny, bezletové zóny),
 - vojenský príspevok na voľnosť plavby a preletu.

Pri operáciách, kedy sily NATO reagujú na krízu je zrejme aplikovanie komplexného prístupu. Sily NATO prispievajú k celkovému úsiliu ostatných aktérov operácie (aj nevojenských).

V rámci vyššie uvedených typov operácií vedú vojenské sily taktické aktivity – obranné, útočné, stabilizačné a umožňujúce. Vedenie vojenských aktivít sa uskutočňuje prevažne súbežne a ich vyváženosť sa v priebehu času a v závislosti od typu operácie mení (obrázok 3).

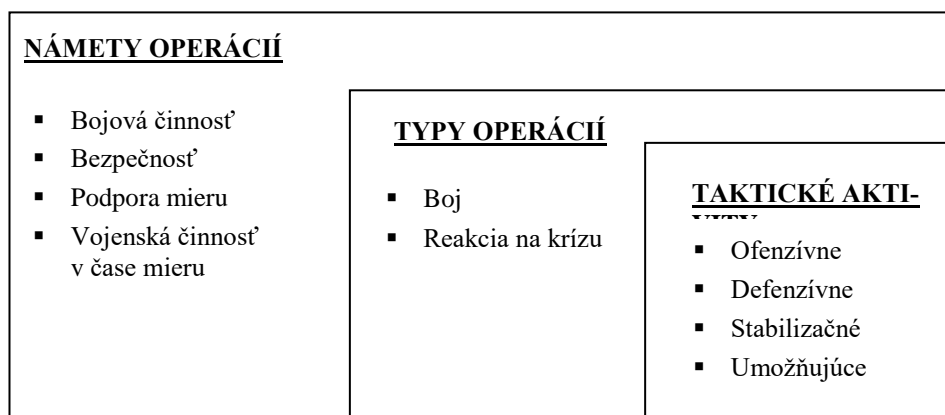
¹⁷ Zdroj: AJP-01 Allied joint doctrine. Ed. E. s. 2-15. Upravené.

¹⁸ AJP-3 Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations. Ed. C. s. 1-27 – 1-34.

Obrázok 3 Vyváženosť taktických aktivít¹⁹

Priemik námetov operácií, typov operácií a taktických aktivít je znázornený na obrázku 4.

Obrázok 4 Námety operácií, typy operácií a taktické aktivity

2. PLÁNOVANIE SPOLOČNÝCH OPERÁCIÍ NATO

Zmeny, ktoré sú prezentované v pripravovanej aktualizácii doktríny na plánovanie operácií NATO, sú badateľné hneď v názve dokumentu. Kým verzia z roku 2013 má v názve spresnené, že sa jedná o „plánovanie na operačnej úrovni“ (*operational-level planning*)²⁰, tak nová verzia už uvádza „plánovanie operácií“ (*planning of operations*)²¹. Zdôvodnenie tejto zmeny môžeme nájsť v konštatovaní, že aj keď je každá operácia unikátna, k ich plánovaniu a vedeniu je možné pristupovať rovnakým spôsobom²². Univerzálnejší prístup k plánovaniu je možné dedukovať aj z definície pojmu plánovanie operácií, ktorý je v tvare „plánovanie vojenských operácií na strategickej, operačnej alebo taktickej úrovni“²³.

V ratifikačnom návrhu nového AJP-5 už nie sú uvedené kroky plánovacieho procesu (*steps of the operational-level planning process, OLPP*), ale iba séria (*sequence*) plánovacích aktivít. To poukazuje na odklon od niekedy problematického rigidného dodržiavania stanovených postupov – poradia krokov plánovacieho procesu a naznačuje možnosť modifikácie procesu plánovania v závislosti od okolností. Postupnosť plánovacích aktivít poskytuje „len“ osvedčený postup na organizáciu práce veliteľ'a, štábu, podriadených veliteľ'ov a ďalších part-

¹⁹ ADP *Land Operations*. s. 2-7. Upravené.

²⁰ AJP-5 *Allied Joint Doctrine for Operational-level Planning*. 2013.

²¹ AJP-5 *Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations*. Ed. A, Ver. 1, RD 1. 2018.

²² odk. 20, s. XI.

²³ SOŠ 3680 AAP-6 *Slovník termínov a definícií NATO*. Vydanie 9. s. 475.

nerov s cieľom vypracovať plány, ktoré primerane reagujú na problém, ktorý treba vyriešiť.²⁴ Porovnanie krokov OLPP a plánovacích aktivít je uvedené v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Kroky OLPP a plánovacie aktivity

Kroky plánovacieho procesu AJP-5, 2013	Plánovacie aktivity AJP-5, RD1, 2018
Iniciácia OLPP	Iniciácia
Analýza celkovej úlohy (<i>mission</i>)	Analýzy problému a celkovej úlohy
Príprava variantov činnosti (<i>Course of action, COA</i>)	Príprava COA
Analýza COA	Analýza COA
Posúdenie a porovnanie COA	Posúdenie a porovnanie COA
Rozhodnutie veliteľa – výber COA	Rozhodnutie veliteľa – výber COA
Spracovanie konceptu operácie (<i>concept of operations, CONOP</i>) a plánu na operačnej úrovni	Spracovanie plánu

Z tabuľky 1 je zrejmé, že k podstatným zmenám v plánovacích postupoch nedošlo. Nosnou myšlienkou zmeny je unifikácia plánovacieho procesu pre všetky operácie NATO a zosúladenie ideového prístupu doktríny na plánovanie operácií s vrcholovou doktrínou AJP-01, Ed. E ako aj s kľúčovou doktrínou na vedenie operácií AJP-3, Ed. C, RD 1.

ZÁVER

Aliančné publikácie, ktoré sa týkajú spojeneckých spoločných operácií, prechádzajú v súlade so štandardizačným procesom pravidelnou modifikáciou. Kľúčové doktríny, akými sú AJP-3 aliančná doktrína na vedenie operácií a AJP-5 aliančná doktrína na plánovanie operácií musia reagovať na zmeny, ktoré prináša vrcholová aliančná doktrína AJP-01. Prezentované zmeny v kľúčových doktrínach podporujú obsahovú harmonizáciu doktrín vzhľadom na spoločné koncepčné prístupy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AAP-06 *NATO glossary of terms and definitions (English and French)*. Ed. 2017. Brusel: NATO/NSO, 2017.
- ADP *Land Operations*. Warminster: HQ Field Army/Land Warfare Development Centre, 2017.
- AJP-01 *Allied Joint Doctrine*. Ed. E, Ver. 1. Brusel: NATO/NSO, 2017.
- AJP-03(B) *Spojenecká spoločná doktrína na vedenie operácií (Preklad)*. Študijná pomôcka. Bratislava: ŠbPO GŠ OS SR, 2012.
- AJP-3 *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. Ed. C, Ver. 1, RD 1. Brusel: NATO/NSO, 2018.

²⁴ AJP-5 *Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations*. Ed. A, Ver. 1, RD 1. s. 4-1.

- AJP-3(B) *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. Brusel: NATO/NSA, 2011.
- AJP-5 *Allied Joint Doctrine for Operational-level Planning*. Brusel: NATO/NSA, 2013.
- AJP-5 *Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations*. Ed. A, Ver. 1, RD 1. Brusel: NATO/NSO, 2018.
- HRNČIAR, M. Keystones of Irregular Warfare. In: *The 23rd International Conference. The Knowledge-Based Organization : Conference proceedings 1. Management and Military Sciences* [elektronický zdroj]. Sibiu : “Nicolae Bălcescu” Land Forces Academy, Sibiu, 2017. ISBN 978-973-153-273-8, s. 150-154.
- SOŠ 3680 AAP-6 *Slovník termínov a definícií NATO*. Vydanie 9. Trenčín: ÚOŠKŠOK, 2017.
- SPILÝ, P. Vybrané aspekty plánovania operácií. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017*. Zborník z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie [CD-ROM]. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017, s. 452 – 460. ISBN 978-80-8040-551-9.
- JP 1-02 *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. 8. November 2010 (As Amended Through 15 February 2016). Arlington: The Pentagon/Joint Staff, 2016.

doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD.
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Prorektor pre vzdelávanie
peter.spily@aos.sk

NON-LETHAL WEAPONS IN PUBLIC SECURITY

Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI

ABSTRACT

The object of the article is to indicate the impact of the use of non-lethal weapons in police and other services on the public security. The author presented the advantages of using disabling means, particularly the limitation of the number of fatalities in police interventions. The disadvantages of using this weapon include its abuse and use in an unlawful manner, e.g. as a tool of torture. In conclusion, the author emphasizes that the implementation of non-lethal weapons to the uniformed services is necessary and undoubtedly raises the level of public safety, however, every user should know the rules of their operation and anticipate the potential threat that it may pose in specific situations.

Keywords: non-lethal weapons, public security

INTRODUCTION

The security of citizens and the safe functioning of the state are paramount values that should be subject to special protection because they determine all aspects of human life.¹

While realizing the tasks of ensuring the safety of its citizens, the state is obliged to create organizational and legal solutions that allow prevention and reaction to security threats, as well as organization and implementation of appropriate services ensuring public order and external security, for example police, fire brigade, armed forces, border guards, intelligence and counterintelligence agencies, and other services. Law enforcement and military services must have the appropriate means and weapons to enable them to face effectively all security threats, including military, criminal and terrorist. One of the means of coercion, which is already quite widely used for public security is a non-lethal weapon.

Non-lethal weapons and means, also known as disabling weapons, have been used in law enforcement for almost a century. The use of disabling assets instead of lethal weapons reduces the risk of citizens losing their lives, especially during police interventions, in which force is required. A non-lethal weapon is an additional means of destruction, giving the option of choosing and strengthening the potential of uniformed services. The Axon Company (formerly Taser International) which is one of the largest producers of non-lethal weapons, states on its website that only thanks to the implementation of Taser electric stun guns in the police, it managed to save from death or serious injuries of over 200,000. people. Out of 1201 cases of Taser use, documented by Axon, in 99.7% the intervention ended without any injuries to people involved in them.²

However, it is impossible not to notice that the ease of using non-lethal weapons, lower risk rate of killing or wounding people, the reversible effects of its use and the lack of traces on the body after using non-lethal weapons against people, make the officers abuse it, threaten with it, use it against people who do not create for them a real threat, and even as a tool of torture, to enforce the detainee's obedience.

¹ KOPCZEWSKI M. , PELLOWSKI W. , ROKICIŃSKI, K. *Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa publicznego*, Wrocław 2017, p. 5.

² Zob.: <https://pl.axon.com/how-safe-are-taser-weapons> (5.05.2018)

The aim of this study is to indicate the advantages that non-lethal weapons bring to the security of citizens, as well as the abuses associated with it, and the dangers that its abuse may generate.

1. NON-LETHAL WEAPON

Non-lethal weapons did not appear suddenly, but they were developed gradually over a hundred years. The largest application they had found as a means of crowd control, therefore in police operations, however, they also were used in military applications. This is due to new technologies allowing for the construction of more complex and effective means of destruction. It is therefore difficult to clearly state which application is more important. In this study, the subject of consideration is the use of non-lethal weapons in law enforcement, because it has a serious impact on the security of citizens.

Non-lethal weapons are defined as a type of weapon whose task is to overpower a person or to dispose of equipment while minimizing deaths and injuries.³

Non-lethal means are to overpower, not to kill, make persons (objects) harmless, not threatening to police officers or other people using them. In other words, non-lethal weapons are an alternative means of destruction, leading to neutralization of the target, while minimizing the risk of injury (damage) or killing (destruction) of the affected person (object).⁴

Along with their development non-lethal weapons were increasingly used. Originally designed for police operations, in particular for crowds pacification, they were used among others to protect and secure state borders, to restore order and discipline in prisons, and in armed forces during peace-keeping operations and in armed conflicts.⁵

Some types of non-lethal weapons are available for sale, the most popular are sprays or gas guns as well as contact and remote electric stun guns.

The term "weapon" may be confused, because non-lethal weapons often include all kinds of agents and substances that don't have much in common with the ordinary concept of weapons, such as caltrops for immobilizing vehicles, ballistic shields or face masks. In contrast to this the weapon is usually understood as an object (device) intended for physical or mental impact on people or objects, in order to kill or overpower used to achieve specific goals or self-defense.⁶

Considering the use of non-lethal weapons in the state security system, one should rather talk about "non-lethal abilities", which would cover the whole system of alternative means of influence, e.g. psychological and propaganda activities, civil-military cooperation and finally non-lethal engagement.

There are many categorizations of non-lethal weapons, they depend on the adopted criterion. The most commonly accepted criteria are:

- impact objects;
- the purpose of the action;
- technology used;
- operating range;
- user, e.g. police or military weapon.

In view of the object of impact, the non-lethal weapons can be divided into weapons used against people or animals, and weapons which are to influence on technical means and buildings, called anti-material weapons.

³ Definition adopted by the Department of Defense of the United States.

⁴ Zob.: ŚWIĘTOCHOWSKI N., *Broń nieśmiertelności*, Wrocław 2013, p. 31.

⁵ CASEY-MASLEN S., *Non-kinetic-energy weapons termed "non-lethal"*, Genewa 2010, p. 1.

⁶ Ibidem, p. 4.

The mode of operation and the combat capabilities of non-lethal weapons depend mainly on the technology and physical phenomena used. The most commonly used devices are based on kinetic energy, chemical substances, electricity, electromagnetic waves, sound waves and optical phenomena.

Of the many technologies mentioned above, some are still only in the conceptual phase, but the most valuable and the easiest to implement are the following:

1. electric weapons - electrical incapacitating devices, Tasers;
2. electromagnetic weapon - high power microwave systems, infrared weapon, weapon emitting visible light (lasers, lights);
3. chemical weapons - irritating and incapacitating means of crowds control, sliding, congealing and adhesive foams, chemical malodorants and calmatives, smoke and tearing grenades;
4. mechanical and kinetic weapons - barriers, anti-traction systems and micro-fiber barriers, batons, rubber balls, water cannons.
5. acoustic weapon –sound grenades, Long Range Acoustic Device (LRAD).⁷

The average citizen may most often be dealing with Tasers or irritants, e.g. tear gas sprayers. These are weapons which anyone can buy without permission. There are also acoustic guns and kinetic energy impact projectiles that are used by police for riot control. Easy access to non-lethal weapons does not mean that one can use it in any situation without exposing himself to breaking the law, because its use is also regulated. A natural person may use them only in self-defense, while authorized officers must comply with legal and internal regulations and are allowed to use non-lethal weapons only in strictly defined situations.

2. IS THE NON-LETHAL WEAPON REALLY SAFE FOR OUR SOCIETY?

The international public opinion seems clear: unjustified inflicting death and wounds, as well as material damage is inconsistent with recognized values, hence the growing role of non-lethal weapons.

Opponents of the implementation of non-lethal weapons say that this is another combat tool, which in no way can be called a humanitarian, because it inflicts pain and often kills. Its implementation lies solely in the interests of arms producers and dealers.⁸

A common problem is the lack of precise instructions on the use of the chemical weapons. During the comparative studies on the use of tear gas by the American and British police, surprising results were obtained. It turned out that the same tear gas produced by Sae Alsetec was used by the British police in doses twenty-five times higher than the American police. Hence the conclusion that either the American police had a gas that was not very effective, or the British police used gas in a too high concentration, and thus dangerous for people. In addition, the imperfect quality control system caused fluctuations in gas concentrations from 5.4 to 6.8%, which is unacceptable in other branches of chemical production, for example in the pharmaceutical industry.⁹

In 2014, during a match at the city stadium in Wroclaw, one of the hooligans climbed on the rail fence and fired the flare. The security guard attacked him with tear gas, but he did not predict the ignition of gas after contact with the flare. The man stood in flames, but fortunately nothing happened to him, because the flames quickly disappeared. In this case, another dangerous situation emerged associated with the use of tear gas.

⁷ Works on these systems are carried out by the European Defense Agency (EDA) as part of the Non-Lethal Weapons Research Program.

⁸See.: RAPPERT B., *Non-Lethal Weapons as legitimizing forces?*, 2003.

⁹ JONES M., *Twitter Updates*, 2011.

A violent debate was caused by the unsuccessful use of a non-lethal chemical agent by Russian anti-terrorist units during the liberation of hostages, imprisoned by terrorists in the theater in Moscow's Dubrovka in 2002. The Russians decided to use the incapacitating gas in order to neutralize the attackers and free the hostages. As a result of the improper use of the gas (it was not foreseen, inter alia, that inside the building its intensity will be too strong, and hostages will be subjected to its action for too long) 120 people were killed.

The weapons that arouse the most controversy and criticism from the public opinion and human rights defenders are undoubtedly electric stunners. Opponents argue that it is a weapon that brings a huge pain, which is extremely difficult to bear. The use of electric current against a man may arouse fears and psychosis. The worst, however, is that electric weapons were the cause of the death of many people, most often as a result of subjecting them to too long exposure. It is difficult to answer the question how many deaths were caused directly by the use of stun guns, but reports in the media about this are quite frequent. In the 1980s, 16 cases of deaths were reported only in Los Angeles, although some of them may have been caused by a drug overdose rather than by an electric charge. It does not change the fact that, according to many doctors and pathologists, Tasers and other paralyzing devices may cause heart disease, leading to death.¹⁰

Tasers were supposed to increase the security of the policemen and criminals, but looking objectively the matter is not so obvious. First of all, they are used too often. Their destiny was to replace the lethal weapons, hence they should be used in the same situations where the use of firearms is allowed (in accordance with the law of weapon use, in a given country or organization). However, when the offender has a firearm or creates a real threat to the officer for another reason, almost always lethal weapons are used against him. Tasers, on the other hand, are used in many situations which can be solved without the use of force, sometimes against people who do not pose a threat to the policeman. There are known cases of their use against intoxicated people, who are drunk or under the influence of drugs, and what's worse, against mentally handicapped people and even for unruly schoolchildren or seniors.¹¹

Electric weapons are considered as one of the safest non-lethal means, but they cause annoying pain and cramps. If someone is using a stun gun against a man, he must take into consideration the possibility of falling him down, which may cause serious injuries. The caused pain make people screaming, and having uncontrolled and involuntary muscle contractions and stiffening of the body. Due to the use of a stun gun the exposed man is overwhelmed, stunned and confused for a few minutes, can also feel dizziness, tingling, and even temporarily lose his memory.

Tasers may be dangerous for people with heart defects, especially those with implanted pacemakers or other medical support devices. It does not seem, however, that the stunner could trigger a heart attack in a healthy person. According to the calculations presented by the manufacturer, which are taken into account in the Polish Police, to trigger a heart attack in a 30 kg animal, the Taser power should be 15 times greater. The safety margin increases proportionally with body weight, which means that a 100-kg animal will require 42 times more power than the Taser X26.¹²

Compared to traditional law enforcement weapons, such as batons, kinetic ammunition and tear gases, the Taser appears to be safer, because the intensity of injuries in people exposed to its action is usually much smaller. Similarly, the rate of injury among officers is

¹⁰ ALLEN T., *Discussion of "Effects of the Taser in Fatalities Involving Police Confrontation"*, [w:] *Journal of Forensic Science*, 1992, Zesz. nr 37/4, p. 956-958.

¹¹ CASEY-MASLEN S. *Non-kinetic-energy weapons termed "non-lethal"*, Genewa 2010, p. 11.

¹² MAJCHRZAK S., OSADOWSKI P., PLUMBAUM K. *Użycie specjalistycznych środków przymusu bezpośredniego Taser X26*, Słupsk 2011, s. 11.

significantly smaller, because they do not come into direct contact with suspects, and can remotely incapacitate people who break the public order.¹³

The American society was shocked by a case of an old woman "tasered" by a policeman. In July 2009, in the city of Austin, Texas, a police officer stopped a 72-year-old woman, who was driving at an excessive speed. The woman did not want to plead guilty and refused to go to the police station. The officer, who was unable to convince a willingly stubborn woman, forced her to submit with a Taser. The event was recorded by a street monitoring system, and although the policeman claimed that nothing happened to the woman, on the television screen people could see how the old woman writhes with pain on the pavement.¹⁴

In 2010, an American policeman used a Taser against an 85-year-old man who was out of the house. The old man was not fully accountable because of Alzheimer's disease, but he was not a threat to anyone.¹⁵

In Australia, in October 2010, a film was shown in which police officers gave thirteen Taser shots to an unarmed Aborigine who, as it later turned out, was mentally ill. This case was reported in Perth in 2008, but none of the policemen was accused of abuse of arms at the time. Only after revealing the record, Prime the prime minister Collin Barnett considered it a case of breaking the law and ordered the initiation of the investigation and studying the principles of the use of stun guns throughout Australia.¹⁶

On August 28, 2013, in the city of Mississauga, Ontario, an 80-year-old Canadian was struck by a stun gun by a policeman. As a result of an electric shock, the old lady fell, broke her hip bone and went to the hospital. A special police unit investigated this case and other situations use of force by officers.¹⁷

Polish public opinion was touched upon by the death of Robert Dziekański at the Vancouver airport in 2007. A man, after a long journey from Poland to his mother in Canada, tired and confused, not knowing English, was unable to answer the questions of the immigration officers rationally. After his nervous reactions, the police officers used up to five times the Taser, although he did not pose a threat to them. Repeated electric shock caused the shock of the organism and, consequently, death. This is one of the most abusive cases of overuse of electric weapons and an example of how inadequate use of it is dangerous for exposed people.

The Dziekański case was finalized in court. After 8 years of investigation, in June 2015, the court sentenced a policeman Kwesi Millington to two and a half years in prison for repeated victim electrocution. In 2010, after the investigation, a judge Braidwood recognized the use of a stun gun against the Pole as unjustified, and decided that the actions of police officers from the Canadian Royal Horse Police were too hasty. The man was tired and confused, and at the sight of the policemen he raised his hands in a gesture of surrender. Despite this, he was repeatedly "tasered". The judge admitted, among other things, that if the policemen had no stun guns, they would have used other coercive measures known to them or incapacitating holds. In the opinion of court experts, the use of a stun gun caused an increase in blood pressure and intensified the heart rate, and the five-fold use of this weapon played a huge role in the death of the tired and upset traveler.

Controversial cases of the use of electric weapons are also provided by the Polish Police. On December 6, 2013, police officers used stun guns against anarchists disrupting the

¹³Ibidem, p. 13.

¹⁴ DONNISON J. *Texan senior sues over stun gun*, BBC News online, 10.07.2009, www.news.bbc.co.uk/2/hi/8094023.stm (11.07.2010).

¹⁵ From the materials of A. Wright, *Amnesty International*, presented in 2010.

¹⁶ CASEY-MASLEN S. *Non-kinetic-energy weapons termed "non-lethal"*, Geneva 2010, p. 57.

¹⁷ www.wiadomości.wp.pl (7.12.2013).

lecture on gender ideology at the University of Economics in Poznan. The problem is that according to information from daily newspaper "Gazeta Wyborcza" on December 7, 2013, this type of equipment officially was not provided by Poznan's non-uniformed police officers. A few months earlier, the Police was given the option of using stun guns, as the Supreme Police Command purchased 80 pieces, but, as Andrzej Borowiak, a spokesperson for the Greater Poland Police, admitted, the secret police from Poznan did not have them.¹⁸

The tragedy with the use of a stun gun occurred on May 15, 2017 in Wroclaw. Igor Stachowiak was stopped at the Wroclaw Market Square by a police patrol, but he objected to being taken to the police station and began to give the officers violent resistance. At the police station, he was interrogated in the lavatory, with the lights off. During the interrogation, he was repeatedly hit by a Taser, despite the fact that he had handcuffs and did not resist, which was recorded by a camera that is included in each stunning device. A few minutes later, the man died. The experts did not explicitly state the cause of man's death, therefore, it cannot be said for sure that this caused the Taser abuse. Certainly, however, it can be said that the Taser was used by officers in breach of applicable law, because, firstly - it was used against a person against whom handcuffs were previously used, and secondly - served as a torture tool.

In spite of this, electric weapons are perceived by the public as harmless toys (gadgets), designed for quick and efficient incapacitation not only criminals, but also friends as part of homely jokes. The lack of awareness about the dangers of Tasers is demonstrated by the fact that filmmakers use it more and more often, treating their use as something fun. In the American comedy under the title "Hangover" we see a policeman, who in revenge for the abduction of a police car, "tasers" the main characters, triggering the laughter of viewers. In the cinema, however, you cannot taste the pain and the threat to life yet, so the situation may seem hilarious. Such scenes give rise to the danger of transferring film situations into reality, contributing to the abuse of weapons.

Tasers have not become, as it was assumed, an alternative to firearms, but another tool of coercion, used eagerly by police and other organizations dealing with public order and safety. They are not only used against criminals, but often against innocent people or people who commit offenses with little social harm. This is because these weapons are treated by officers as a way to quickly settle a case, show their authority, with the awareness of their impunity. The use of an electric weapon becomes a routine activity, ignoring the fact that it brings a lot of pain and suffering, and also leaves side effects in the form of phobia and trauma.

To make matters worse, non-lethal weapons are increasingly used in robbery and sexual assaults. This is due to its availability, low price and simplicity of service. This effect was not predicted by the supporters of the of spreading non-lethal weapons.¹⁹

The poor security situation associated with the use of non-lethal weapons is compounded by the lack of data on the risks associated with it. The medical study developed by Dr. D. Jeffrey in 2010²⁰, regarding the use of Tasers and pepper sprays for volunteers, partially funded by Taser International (now Axon), emphasizes the high degree of safety of using these measures, however, indicates some unforeseen effects, especially when used against people who had previously abused alcohol or drugs, which happens quite often in police operations. According to the results of the research, the death of the person subjected to the weapon may occur sporadically, it is a sudden and unexpected death, often without a clear direct cause. It is possible that the combined effect of a stimulant and a chemical substance

¹⁸ www.wiadomości.wp.pl (7.12.2013).

¹⁹ DAVISON N. *The Contemporary Development of "Non-Lethal" Weapons*, University of Bradford, UK 2007, p. 30.

²⁰ JEFFREY D. *Basic Investigation, Acidosis and Catecholamine Evaluation Following Simulated Law Enforcement "Use of Force" Encounters*, [w:] *Academic Emergency Medicine* 17/2010, p. E60-E68.

used in a suppressant can increase the risk of death. According to research in 99.7% of cases of the use of stun guns in the United States, individuals subjected to their treatment did not suffer any damage to health, however, it is emphasized that more than 200 people died from the use of Tasers. Some of them suffered from cardiovascular diseases, mental illness, were addicted to drugs, however, a large number of people were healthy and the use of stun guns against them was the immediate cause of death, which also confirms the thesis that no weapons are one hundred percent non-lethal.²¹

3. POSSIBILITIES TO IMPROVE THE SITUATION

To minimize the negative effects of non-lethal weapons, each user should be properly prepared. Every officer must know the principle of the weapon operation and anticipate the potential threat that it may pose in specific situations and at different distances of impact. It is necessary to know the rules of safety and protection against the effects of the weapon use. The weapon must also be properly tested. The officer must regularly undergo psychological tests.

The problem is that there are no mandatory training programs in the use of non-lethal weapons that would be approved by the relevant governmental institutions. This applies not only to Poland but to most users, including the United States. The standards that training programs should contain are not specified. During the training, the manufacturer's instructions are most often used, but these concern only a specific type of weapon, constructed and manufactured by him. It is true that with the implementation of stun guns and other non-lethal weapons, some organizations, including international ones, such as the International Association of Chiefs of Police (IACP), have issued their own training programs in the use of non-lethal weapons in situations of public order, but these are rather isolated activities.²² Certainly along with the development of non-lethal weapons market, there will be institutions dealing with the issues of their implementation and training, which will force the state governments and international organizations to legally sanction it. For now, various organizations use programs that they consider to be right, and they can be a mix of different programs and guidelines. It seems that the importance of including trainings in a clear legal and procedural framework defined by state agencies is beyond discussion.

There is also the possibility of abuse of disabling assets by authorized officers in Poland. The possibilities of use of law enforcement measures were regulated by law.²³ Based on the analysis of the regulations of the “Act on direct law enforcement measures”, the following principles of the use of direct coercion measures may be distinguished, including the incapacitating weapons:

- **Principle of competence** - according to which one can use direct coercion measures only in the implementation of legal tasks.
- **Principle of warning** - an officer, when intending to use of direct coercion measures, should warn the person about his intention. However, it should be noted that there is no obligation to use a summons and warning, if there is an immediate threat to the life, health or freedom of an officer or other person, or the delay would threaten the lawful protection, and direct coercive measures are used preventively.

²¹ *Police Use of Force, Tasers and Other Less-Lethal Weapons*, U.S. Department of Justice, Washington 2011, p. 2.

²² *A Guidebook for less-lethal devices*, Weapons and Protective System Technologies Center, Pennsylvania State University 2010, p. 6-1.

²³ Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

- **Purposefulness principle** - an officer may use direct coercion measures only for the purposes specified in law. The use of direct coercion measures should be waived when the purpose of their use has been achieved.
- **The principle of necessity** - the means of direct coercion must be used in the manner necessary to achieve the objectives, in proportion to the degree of threat, while choosing the measure with the least possible discomfort.
- **The principle of minimizing the consequences** - the officer uses direct coercive measures in a way that causes the least possible damage.
- **The principle of extreme caution** - the officer uses direct coercive measures with extreme caution, taking into account the threat to the life or health of the authorized weapon holder or another person.
- **The principle of respect for human rights** - means that an officer in every situation related to the use of direct coercion measures is obligated to respect human rights and freedoms.²⁴

It should be borne in mind that the use of all weapons and measures of direct coercion, including non-lethal, carries the risk of violation of inalienable human rights, as defined in the “Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms”, adopted in Rome on November 4, 1950²⁵. Therefore, the use of a non-lethal weapon against a human should not violate his rights in any way.

According to Art. 2 of the Convention, every person has the right to life and cannot be deliberately deprived of it, except in the case of execution of a court judgment convicting a crime for which the law provides for the death penalty.

In Art. 3 of the Convention is a prohibition of torture: "no one shall be subjected to torture or inhuman or degrading treatment or punishment". Under the term "torture", any action is taken which any person intentionally inflicts *severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions.*²⁶

Art. 14 of the Convention contains the prohibition of discrimination. According to it every person, regardless of origin, race, gender, skin color, language he speaks, or his religion and beliefs must have the opportunity to enjoy human rights. The rights are universal because they are the same for all people in the world. They are inalienable, so no power can take them away. These laws are also innate, because no power or law creates them, but only a system of their protection is created. They are also inviolable and indivisible, so no power can change or limit them.

Human rights and guarantees of civil liberties were included in the Constitution of the Republic of Poland adopted in 1997. A general declaration in this regard is contained in art. 5: *The Republic of Poland (...) ensures freedoms and human and civil rights (...). In art. 31 it*

²⁴ DYDUCH L., ŚWIERCZEWSKI K., BIEDRZYCKI W., *Użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez policjantów*, Legionowo 2014, p. 26-27.

²⁵ *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* - sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U z 1993 r. Nr 61, poz. 284, z późn. zm.).

²⁶ *Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* – przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (Dz. U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378).

*was stated that human freedom is subject to legal protection, everyone is obliged to respect the freedoms and rights of others, no one can be forced to do what the law does not order. However, in art. 40 there is stated that it is forbidden to subject a man to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment.*²⁷

It is the matter of torture inflicted mainly with the use of electric incapacitating weapons that arouses the greatest controversy. On the body of a man struck by a stun gun, virtually no traces are visible, therefore the executioner feels unpunished. Already in the 1930s, many governmental organizations were suspected of using electricity as a means of forcing testimony. But this is not only about intentional torture, because it was considered that the use of Tasers in law enforcement is a torture to the suspect. That is why, in 2007, the UN Committee on Torture declared that stunners could be a form of torture, because their use causes severe pain and, moreover, it can cause the death of a person.

Is the use of incapacitating weapons therefore not violating basic human rights? It is difficult to answer this question unambiguously. Certainly the use of Tasers instead of firearms will be a lesser evil, but it will still be evil. However, as long as there is crime in the world, the society will have to choose between two bad options.

Considering the fact that incapacitating weapons can cause pain, wounds and even death, their use carries the risk of violating basic human rights. However, this is a lower risk than using lethal weapons. An officer who reaches for a weapon cannot be guided by his own prejudices and beliefs, because in the light of the law all people are equal. The decision to use a non-lethal weapon in a specific case must be consistent with the legal assumptions, and the purpose of the measure must be only to briefly overpower the person, not to inflict pain and suffering. Officers must always make sure that the use of a coercive measure minimizes the risk of death. In every action, the officers must remember about respect and protection of human rights.

CONCLUSIONS

Non-lethal weapons began to play an important role in the law enforcement activities in the early nineties of the last century. The reason for their implementation was primarily the desire to reduce fatalities and injuries during police interventions. It was also guided by concern for observing human rights in situations of public safety threats. Seemingly, the very intention of using non-lethal weapons instead of a lethal ones should ensure public favor, but this is not always the case.

With a superficial exploration of the role of non-lethal weapons in the public security, it seems that it should affect it positively, because thanks to replacement of deadly weapons, many lives were saved. On the other hand, the use of non-lethal weapons are criticized by some politicians, activists from human rights organizations and ordinary citizens. Among the main arguments are law legality, contradiction with human rights, and even conspiracy theories that non-lethal weapons are supposed to provide human minds control in accordance to the will of governments wishing to master the world.²⁸ For example, an organization called the "World League" describes the possibilities of influencing the human mind with the use of neuro-electromagnetic weapons, emitting waves with a extremely low frequency (ELF) allowing to control the human behavior and mind. According to its information, this weapon was tested during experiments on innocent people, often unaware of it. This could have

²⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 (Dz. U. Nr 78, poz. 483).

²⁸ *A Guidebook for less-lethal devices*, Weapons and Protective System Technologies Center, Pennsylvania State University 2010, p. 6-3.

various negative effects on people, such as anxiety and depression.²⁹ The fact is that as early as 1974, a successful experiment was announced, leading to the transmission of the human voice directly to the human consciousness. This experience was made by Dr. Joseph C. Sharp in the Walter Reed military research laboratory. The hypnotist's voice was transformed into ELF waves. Apparently this technique had already been used during the Gulf War. Sharp's research was not classified, but it is highly probable that many such studies and experiments were carried out in the United States, but they were covered by military secrets.³⁰

Opponents believe that non-lethal weapons facilitate and motivate policemen to use force faster in situations where they would not have used them before. It seems that this argument is right, which is confirmed by the examples presented in this study. For the use of non-lethal weapons, the officers are also encouraged by the lack of traces of violence on the human body, and thus a low risk of incurring criminal responsibility. Courts considering the legitimacy of non-lethal weapons rarely adjudicate that it was used too early, unnecessarily or in bad intention, because of the lack of evident evidence.

Other opponents argue that some non-lethal means, especially chemical agents and acoustic or electromagnetic weapons may cause environmental degradation, are unethical and inconsistent with international treaties. Some people believe that non-lethal weapons are new option for defense companies which are in crisis after the Cold War expired. Their further development and dissemination will be conducive to terrorist organizations and ordinary criminals who will use it for their own purposes. It can also be used by governmental organizations to carry out illegal tasks or even torture.

Among the advocates of non-lethal weapons, there is a perception that they bring new opportunities to operate in an increasingly complex public security environment. They believe that proper application of legal instruments and procedures limiting the risk of threats will allow for their free development and implementation in public security agencies and even in armed forces. Limiting the development of incapacitating measures will cause excessive use of firearms, the use of which has always been associated with a large number of dead and wounded.

Polemics and disputes regarding the implementation of alternative weapons are natural and inevitable. Social debate, reflected in the media and politics, can be a good control instrument to prevent abuse and irregularities. Public acceptance is undoubtedly crucial for the development of non-lethal weapons, and only a full understanding of the processes and changes taking place will allow it to obtain.

BIBLIOGRAPHY

A Guidebook for less-lethal devices, Weapons and Protective System Technologies Center, Pennsylvania State University 2010.

ALLEN T., *Discussion of "Effects of the Taser in Fatalities Involving Police Confrontation"*, [w:] *Journal of Forensic Science*, 1992, Zesz. nr 37/4.

CASEY-MASLEN S., *Non-kinetic-energy weapons termed "non-lethal"*, Genewa 2010.

DAVISON N., *The Contemporary Development of "Non-Lethal" Weapons*, University of Bradford, UK 2007.

DYDUCH L., ŚWIERCZEWSKI K., BIEDRZYCKI W., *Użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez policjantów*, Legionowo 2014.

²⁹ Zob.: <http://ligaswiatowa.hvs.pl/bron-neuro-elektro-magnetyczna-czestotliwosci-wykorzystywane-manipulowania-zachowaniem-kontrola-umyslu/> (24.06.2015).

³⁰ A. White, *The State of Unclassified and Commercial Technology Capable of Some Electronic Mind Control Effects*, <http://www.bestnet.org> (23.06.2015).

JEFFREY D., *Basic Investigation, Acidosis and Catecholamine Evaluation Following Simulated Law Enforcement "Use of Force" Encounters*, [w:] *Academic Emergency Medicine* 17/2010.

KOPCZEWSKI M., PELLOWSKI W., ROKICIŃSKI K., *Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa publicznego*, Wrocław 2017.

KORNBLUM R., Reddy S., *Effects of the Taser in fatalities involving police confrontation*, [w:] *Journal of Forensic Science*, 36/2, 1991.

MAJCHRZAK S., Osadowski P., Plumbaum K., *Użycie specjalistycznych środków przymusu bezpośredniego Taser X26*, Słupsk 2011.

Police Use of Force, Tasers and Other Less-Lethal Weapons, U.S. Department of Justice, Washington 2011.

ŚWIĘTOCHOWSKI N., *Broń nieśmiertelności*, Wrocław 2013.

Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI, Lt. Col. PhD
general Tadeusz Kosciuszko Military University of Land Forces
Command Institute
ul. Czajkowskiego 109
51-147 Wrocław, Poland
norbert.swietochowski@awl.edu.pl

STRATEGICKÁ LETECKÁ PREPRAVA V PODMIENKÁCH OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY

THE STRATEGIC AIR LIFT IN SLOVAK ARMED FORCES

Marián ŠIŠKA

ABSTRACT

Strategic airlift signifies the use of military cargo aircraft to transport material, weaponry and personnel over long distance, e.g. between continents. The strategic airlift differs from tactical airlift, which focuses on deploying resources and material into a specific location with high precision. Slovak republics lack of own strategic aircrafts creates need to seek the alternative options on how to support national strategic airlift requirements. The article analyses current national and international solutions, which provide Slovak republic access to capabilities in order to support needs for strategic airlift.

Keywords: strategic airlift, assured access, military transport requirements, airlift capacity.

ÚVOD

Rezort obrany Slovenskej republiky plní úlohy v súlade so zákonom č. 321/2002 Z.z. o Ozbrojených silách SR aj v operáciách mimo územia SR. Jednou z hlavných úloh je požiadavka na rozmiestnenie a následné komplexné logistické zabezpečenie predurčených jednotiek, ktorého súčasťou je aj zabezpečenie strategickej prepravy do a z miesta pôsobenia. Najčastejšie využívaným spôsobom v súčasných operáciách MKM, do ktorých je Slovenská republika zapojená, je strategická letecká preprava.

Strategickou leteckou prepravou rozumieme použitie vojenských strategických leteckých prostriedkov na prepravu materiálu, techniky a personálu na veľké vzdialenosti. V porovnaní s taktickou leteckou prepravou, ktorej úlohou je preprava v rámci určitého miesta pôsobenia, je strategická letecká preprava vykonávaná spravidla medzi kontinentmi a vyžaduje letecké prostriedky s väčšou prepravnou kapacitou.

Ozbrojené sily SR v súčasnosti nedisponujú vlastnými strategickými leteckými prostriedkami. V snahe zvýšiť letecké prepravné schopnosti OS SR a zefektívniť spôsob zabezpečenia prepravných požiadaviek na nasadenie, udržanie a stiahnutie jednotiek OS SR pôsobiacich mimo územia SR, je potrebné využívať všetky dostupné možnosti, ktoré ponúka spolupráca s ostatnými členskými krajinami NATO alebo EÚ.

1. STRATEGICKÁ LETECKÁ PREPRAVA

Vznik požiadavky na zabezpečenie strategickej leteckej prepravy je zadaný v kontexte medzinárodných záväzkov OS SR vyplývajúcich z národných cieľov 2017 ako cieľ spôsobilosti E 2201 Strategická preprava. OS SR sa akceptovaním uvedeného cieľa síl zaviazali zabezpečiť zaručenú dostupnosť (Short-Notice Assured Access) strategických prepravných kapacít pre prepravu národných deklarovaných jednotiek požadovaných NATO z určených letísk a prístavov nakladania v SR na letiská a do prístavov vykladania nachádzajúcich sa v operačnej oblasti.

Zabezpečenie zaručeného prístupu k strategickej leteckej preprave v krátkom čase pre požadované kapacity deklarovaných príspevkov je definované ako ¹:

- zabezpečenie kapacity na prepravu 800 osôb s výzbrojou na vzdialenosť 2500 km do 10 dní;
- zabezpečenie kapacity na prepravu 500 ton vojenskej techniky a materiálu na vzdialenosť 2500 km do 10 dní.

Nakoľko Slovenská republika nemá strategické letecké prostriedky, zaručená dostupnosť strategických leteckých kapacít je v súčasnosti čiastočne zabezpečovaná členstvom SR v projekte SALIS, zmluvným prepravcom MO SR a čiastočne aj prostredníctvom projektu MCCE.

2. PROJEKT MCCE

Projekt MCCE (Movement Coordination Centre Europe) vznikol v roku 2007 ako reakcia na potrebu efektívnejšieho využívania strategických leteckých prostriedkov členských krajín pri prepravách do a z operácií MKM. Projekt MCCE plní funkciu stáleho medzinárodného koordinačného centra v oblasti prepravných kapacít členských štátov projektu; sústreďuje a používa aktuálne informácie o prepravných kapacitách a aktivitách členských štátov za účelom navrhnutia vhodnejšieho a efektívnejšieho zabezpečenia prepravných požiadaviek².

Projekt funguje na princípe zdieľania prepravných kapacít medzi členskými štátmi s cieľom maximalizovať vyťaženie leteckého dopravného prostriedku, čo v konečnom dôsledku vedie k profitu všetkých zúčastnených strán podieľajúcich sa na preprave a k úspore finančných prostriedkov. V prípade, že dve alebo viac členských krajín potrebujú prepraviť určité množstvo personálu, materiálu alebo techniky do rovnakej alebo navzájom blízkej destinácie, môžu sa dohodnúť na spoločnej preprave iba jedným leteckým prostriedkom miesto toho, aby každá zúčastnená krajina poslala do cieľového miesta svoj vlastný letecký prostriedok, s nevyužitou plnou kapacitou. Tým dochádza k efektívnejšiemu využitiu prepravných kapacít a úspore finančných prostriedkov každej zúčastnenej krajiny.

Úlohou projektu MCCE je vyhľadávať možnosti zdieľania prepravných kapacít, ich vzájomné spájanie a koordinovanie jednotlivých prepráv. Členské krajiny sa prostredníctvom denne aktualizovaného informačného systému vzájomne informujú o dostupných prepravných kapacitách. MO SR takto získava aktuálny prehľad o efektívnych a finančne výhodných riešeniach pre zabezpečenie svojich prepravných požiadaviek³.

Projekt MCCE funguje na základe dobrovoľnosti jednotlivých členských krajín zdieľať informácie o svojich prepravných aktivitách. Štruktúra MCCE pozostáva z oddelenia projektov a plánovania, oddelení leteckej, námornej a pozemnej prepravy, oddelenia tankovania paliva za letu a koordinačnej bunky projektu SALIS. V súčasnosti ma projekt 28 členských štátov. Slovenská republika je členom projektu MCCE od 1. januára 2015.

Platby za poskytnuté prepravné služby medzi krajinami môžu byť vykonané finančnou refundáciou, na základe bilaterálnej dohody medzi krajinami alebo prostredníctvom podprojektu ATARES.

¹ GŠ OS SR. Konceptia rozvoja dopravných spôsobilostí, s. 29.

² GŠ OS SR. Metodické pokyny NGŠ OS SR pre systém zabezpečovania a čerpania letových hodín v súlade s členstvom SR v podprojekte ATARES projektu MCCE, s. 3.

³ EUROPEAN COMMISSION. Joint communication to the European Parliament and Council – Improving Military Mobility in the European Union. s. 4.

2.1 PODPROJEKT ATARES

Systém ATARES (Air to Air Refueling and Exchanges of other Services) je založený na princípe poskytovania a získavania voľných leteckých kapacít. ATARES koordinuje využitie vložených národných leteckých kapacít v systéme bezhotovostného vyrovnávania nákladov na použitie týchto kapacít. Prostredníctvom tohto systému je možné získať prístup k leteckým kapacitám členských krajín projektu MCCE, ktorými Slovenská republika nedisponuje⁴.

Slovenská republika aktuálne ponúka do podprojektu ATARES letecké kapacity Vzdušných síl OS SR Let L-410 Turbolet, Alenia C-27J Spartan, letové hodiny leteckého prostriedku AN-124-100 z projektu SALIS a kapacity zmluvného prepravcu Ministerstva obrany SR v zmysle platnej zmluvy.

Každý členský štát, ktorý ponúka svoje letecké prostriedky alebo voľné kapacity v nich, si stanovuje takzvanú ekvivalentnú letovú hodinu (EFH – equivalent flying hour) pre každý typ leteckého prostriedku. EFH je jedna letová hodina leteckého prostriedku typu Lockheed C-130 HERCULES, ktorá sa rovná koeficientu letovej hodiny ponúkaného leteckého prostriedku. Každý členský štát si koeficienty stanovuje samostatne a priebežne ich môže upravovať na daný kalendárny rok⁵.

2.2 BILATERÁLNA ZMLUVA S VEĽKOU BRITÁNIOU

Slovenská republika ma v súčasnosti uzatvorené dve bilaterálne zmluvy s Veľkou Britániou (LoA – Letter of Acceptance). Dohoda medzi oboma krajinami spočíva v poskytnutí Slovenských predplatených leteckých hodín leteckého prostriedku Antonov AN-124-100 projektu SALIS v prospech prepravných požiadaviek Veľkej Británie. Ako náhradu za poskytnuté prepravné kapacity sa Veľká Británia zaviazala poskytnúť letové hodiny leteckých prostriedkov Britského kráľovského letectva Boeing C-17 Globemaster, Lockheed C-130 HERCULES, Airbus A330 MRTT/KC-30 a Airbus A400M Atlas⁶.

Nakoľko požiadavky OS SR na prepravu nadrozmerného a nadmerného nákladu, na ktoré je letecký prostriedok AN-124-100 projektu SALIS primárne určený, nie sú príliš časté, výmena letových hodín s Veľkou Britániou je pre Slovenskú republiku výhodná. Letecké prostriedky Britského kráľovského letectva majú odlišné technické parametre, ktoré sú vhodnejšie pre zabezpečenie prepravných požiadaviek OS SR. Získané letové hodiny sú efektívne využívané v prospech zabezpečenia prepravných požiadaviek do a z operácií MKM ako sú napríklad rotácie personálu v operácií Resolute Support v Afganistane.

3. PROJEKT SALIS

Projekt SALIS (Strategic Air Lift International Solutions) je mnohonárodné konzorcium 10 krajín, ktoré vzniklo za účelom zabezpečenia zaručeného prístupu členských krajín k strategickým leteckým prostriedkom Antonov AN-124-100 pre ich využitie v prospech operácií NATO a Európskej únie.

Pre OS SR projekt SALIS predstavuje spôsob zabezpečenia dostupnosti strategických leteckých dopravných prostriedkov pre nadrozmerné náklady prostredníctvom zmluvného

⁴ GŠ OS SR. Metodické pokyny NGŠ OS SR pre systém zabezpečovania a čerpania letových hodín v súlade s členstvom SR v podprojekte ATARES projektu MCCE, s. 3.

⁵ ATARES. Technical Arrangement regarding Mutual Support through Exchange of Services in the realm of air force activity, s. 4.

⁶ Letter of acceptance between Ministry of Defense of the United Kingdom and Ministry of Defense of the Slovak republic. r. 2015. s. 5.

partnera. Základným princípom projektu je mnohonárodný prístup k zdieľaniu finančných nákladov nákupom veľkého objemu prepravných kapacít ako služby. Vďaka tomu je možné tieto služby obstaráť za nižšie ceny, než za aké by bolo možné tieto prepravné kapacity zakúpiť na komerčnom trhu individuálne jednotlivými členskými krajinami⁷.

V rámci projektu SALIS si členské krajiny zabezpečujú na základe Memoranda o porozumení (MoU) strategické letecké prepravné kapacity. Jedná sa o spoločný nákup letových hodín zahŕňajúci celkom 6 dopravných lietadiel typu Antonov AN-124-100 od ruskej leteckej spoločnosti Volga-Dnepr Airlines a ukrajinskej leteckej spoločnosti Antonov Company na základe zmluvy, ktorú v mene všetkých participujúcich krajín projektu SALIS uzavrela s vyššie uvedenými leteckými spoločnosťami, združenými pod obchodným názvom RUSLAN SALIS GmbH, NATO agentúra pre podporu a obstarávanie NSPA (NATO Support and Procurement Agency)⁸.

Projekt SALIS pozostáva z dvoch základných prvkov. Prvým je zaručený prístup k strategickej leteckej prepravnej kapacite, ktorá je garantovaná zaručenou dostupnosťou dvoch leteckých prostriedkov AN-124-100 pre ktorúkoľvek členskú krajinu do 72 hodín od ich vyžiadania. Tieto letecké prostriedky majú svoju domovskú základňu na letisku v Lipsku (Nemecko) a sú využiteľné v prípade potreby rýchleho nasadenia jednotiek alebo techniky do operácií NATO a EÚ. Ďalšie štyri letecké prostriedky majú svoje domovské základne v mestách Kyjev (Ukrajina) a Ulyanovsk (Rusko). Zaručená dostupnosť týchto prostriedkov je šesť, respektíve deväť dní od zadania požiadavky na prepravu.

Druhým základným prvkom projektu je ročná spotreba predplatených a dodatočných letových hodín. Všetky členské krajiny sa zaviazali k nákupu určitého počtu predplatených letových hodín ročne, v závislosti od národných požiadaviek. V prípade, že niektorá členská krajina potrebuje využiť viac letových hodín ako ma predplatené, môže si za zvýhodnenú cenu dokúpiť dodatočné letové hodiny. Pokiaľ by národné požiadavky na strategickú prepravu nevyžadovali spotrebu všetkých predplatených letových hodín, má každá členská krajina možnosť ponúknuť nevyužitú letové hodiny ostatným členským ako aj nečlenským krajinám za odplatu. Odplata môže byť poskytnutá finančná, prostredníctvom systému ATARES alebo výmenou za letové hodiny leteckých prostriedkov danej krajiny⁹.

Prednosťou projektu SALIS sú najmä prepravné schopnosti leteckého prostriedku AN-124-100, ktoré dokáže prepraviť až do 100 ton nákladu na veľkú vzdialenosť. Takisto jeho nákladový priestor je prispôsobený na prepravu nadrozmerného nákladu, vďaka čomu je vhodné na prepravu bojovej techniky ako napríklad tanky, bojové vozidlá pechoty ale aj vrtuľníky.

Nevýhodou projektu je, že v prípade potreby veľkého počtu letov viacerých členských krajín za rovnaké časové obdobie, nemusí 6 kontraktovaných leteckých prostriedkov postačovať na pokrytie prepravných požiadaviek všetkých krajín zapojených do projektu a to z časového alebo kapacitného hľadiska¹⁰.

Budúcnosť projektu SALIS je v súčasnosti nejasná. Ruská letecká spoločnosť Volga-Dnepr Airlines oznámila nepredĺženie kontraktu po roku 2018. Spoločnosť Antonov Company potvrdila kooperáciu s členskými krajinami projektu aj po roku 2018 a takisto prevzatie záväzkov spoločnosti Volga-Dnepr Airlines. Otáznou však ostáva jej schopnosť pokryť všetky prepravné požiadavky členských krajín projektu.

⁷ INFORMÁCIA NGŠ OS SR pre ministra obrany SR k projektu SALIS č. p.: NCVD-61-43/2016. s. 1.

⁸ MEMORANDUM OF UNDERSTANDING concerning cooperation in an International Strategic Air Lift Capability for Outsized Cargo. s. 6.

⁹ SALIS Steering Board. Strategic Airlift Coordination Cell – Standard Operating Procedure. s. 8.

¹⁰ INFORMÁCIA NGŠ OS SR pre ministra obrany SR k projektu SALIS č. p.: NCVD-61-43/2016. s. 1.

4. LETECKÝ ÚTVAR MINISTERSTVA VNÚTRA SR

Letecký útvar Ministerstva vnútra SR je vládna letecká spoločnosť Slovenskej republiky so sídlom v Bratislave. Ministerstvo obrany SR ma uzatvorenú Zmluvu o vzájomnej spolupráci s Ministerstvom vnútra SR. Na základe tejto zmluvy má MO SR prístup k leteckým prostriedkom Leteckého útvaru Ministerstva vnútra SR Airbus A-319CJ a Fokker 100.

Letecké prostriedky Leteckého útvaru MV SR sú v súčasnosti využívané Ministerstvom obrany SR na strategickú leteckú prepravu personálu pôsobiaceho v operáciách NATO a OSN. Nakoľko sú predmetné letecké prostriedky primárne určené na prepravu vládnych a ústavných činiteľov, prepravným požiadavkám MO SR nie je garantovaný zaručený prístup.

5. BILATERÁLNA ZMLUVA S ČESKOU REPUBLIKOU

Slovenská republika má uzavretú Dohodu s vládou Českej republiky o spolupráci v oblasti zabezpečenia vojenskej letovej prevádzky. V rámci tejto dohody má MO SR uzatvorený vykonávací protokol s MO ČR, ktorým sa upravuje zabezpečenie prepráv do a z misie OSN UNFICYP na Cypre. V tomto vykonávacom protokole sa zmluvné strany dohodli na poskytovaní leteckých prostriedkov Vzdušných síl Armády ČR v prospech prepravných požiadaviek MO SR pri zabezpečovaní leteckých prepráv personálu a materiálu do a z operácie UNFICYP, za ktoré im MO SR poskytuje finančnú refundáciu¹¹.

Vykonávací protokol medzi oboma ministerstvami však negarantuje zaručený prístup k leteckým prostriedkom, nakoľko sú využívané primárne na zabezpečenie prepravných požiadaviek vlády a armády ČR. Preprava leteckými prostriedkami Armády ČR je podmienená aktuálnymi možnosťami a voľnými kapacitami leteckých prostriedkov AČR.

Ministerstvo obrany SR má s Ministerstvom obrany ČR uzatvorený aj Vykonávací protokol o spolupráci v oblasti strategického vzdušného zdravotníckeho odsunu. Strategickým vzdušným zdravotníckym odsunom v rámci tohto vykonávacieho protokolu sa rozumie preprava zranených alebo chorých príslušníkov OS SR zo zahraničia na územie SR na palube vojenských leteckých prostriedkov AČR. Vykonávací protokol je vymedzený na strategický vzdušný zdravotnícky odsun z krajín Afganistan, Bosna a Hercegovina, Cyprus, Izrael, Sýria a Gruzínsko¹².

6. ZMLUVNÝ PREPRAVCA MO SR

Ďalším spôsobom ako OS SR zabezpečujú svoje prepravné požiadavky v oblasti strategickej leteckej prepravy, je využívanie služieb zmluvného prepravcu MO SR. Slovenská republika má uzatvorenú Rámcovú dohodu so spoločnosťou Kuehne + Nagel, s. r. o., svetovou prepravnou a logistickou spoločnosťou so sídlom vo Švajčiarsku. Spoločnosť podniká v oblastiach námornej a leteckej prepravy, kontraktnej logistiky a pozemnej prepravy so zameraním sa na poskytovanie informačných integrovaných logistických riešení.

V predmete rámcovej dohody uzatvorenej medzi MO SR a spoločnosťou Kuehne + Nagel, s. r. o. sú definované podmienky zadávania zákaziek pre medzinárodnú leteckú prepravu osôb, medzinárodnú leteckú prepravu nákladu a medzinárodnú kombinovanú prepravu nákladu.

Služby zmluvného prepravcu MO SR sú limitované dohodnutou finančnou sumou, ktorú nesmie MO SR prekročiť počas doby platnosti kontraktu. Ďalším obmedzujúcim

¹¹ Vykonávací protokol, ktorým sa upravuje zabezpečenie prepráv do a z misie OSN UNFICYP na Cypre. s. 3.

¹² Vykonávací protokol o spolupráci v oblasti strategického vzdušného zdravotníckeho odsunu. s. 4.

faktorom pre OS SR pri zabezpečovaní požiadaviek na strategickú leteckú prepravu je, že zmluvný prepravca MO SR negarantuje zaručený prístup k svojim vlastným prepravným prostriedkom ani k prepravným prostriedkom svojich subdodávateľov.

Rámcová dohoda so zmluvným prepravcom MO SR je uzatvorená na dva roky. Súčasnému kontraktu vyprší platnosť na konci roka 2018¹³.

7. PROJEKT SAC

Projekt SAC (Strategic Airlift Capability) je medzinárodná iniciatíva 12 krajín NATO a partnerstva pre mier, riadená agentúrou NSPA. Zameriava sa na poskytovanie zaručeného prístupu k strategickým leteckým kapacitám. K dispozícii má tri letecké prostriedky Boeing C-17 Globemaster, ktoré sú vo vlastníctve členských krajín¹⁴. Každá členská krajina projektu SAC vlastní určitý počet predplatených letových hodín, ktoré môže využiť v prospech svojich národných prepravných požiadaviek bez povinnosti predošlej konzultácie alebo schválenia ostatnými členskými krajinami.

Projekt operuje pod nezávislou organizáciou s názvom „Heavy Airlift Wing“ (HAW). Zabezpečenie chodu organizácie HAW ma za úlohu personál pozostávajúci zo všetkých 12 členských štátov projektu SAC, čím sa stal prvou medzinárodnou vojenskou leteckou prepravnou jednotkou na svete. Jej sídlo je na leteckej základni Pápa (Maďarsko)¹⁵.

Slovenská republika nie je členskou krajinou projektu SAC. V budúcnosti by však projekt mohol slúžiť ako alternatíva k projektu SALIS, ktorý je od samotného vzniku len dočasné riešenie pre NATO, a ktorého budúcnosť je v súčasnosti len ťažko predvídateľná.

ZÁVER

Požiadavky Ozbrojených síl SR na zabezpečenie strategickú leteckú prepravu personálu, materiálu a techniky do operácií mimo územia SR sú zabezpečené na požadovanej úrovni. Prispieva k tomu aj značná redukcia personálu pôsobiaceho v zahraničných operáciách v posledných rokoch.

Požiadavka NC 2017 pre cieľ spôsobilosti E 2201 Strategická preprava je však zabezpečená iba čiastočne prostredníctvom projektov SALIS a MCCE a prostredníctvom zmluvného prepravcu MO SR. S výnimkou projektu SALIS, Slovenská republika nemá garantovaný zaručený prístup k strategickým leteckým prostriedkom.

Zároveň bol projekt SALIS od začiatku plánovaný len ako dočasné riešenie pre zabezpečenie zaručenej dostupnosti strategických leteckých prostriedkov. V prípade, že by bol projekt ukončený, SR nebude mať zabezpečenú žiadnu zaručenú dostupnosť k strategickým leteckým prepravným kapacitám.

Možnou alternatívou do budúcnosti by mohol byť projekt SAC, ktorý disponuje vysoko spoľahlivými a pre strategickú prepravu univerzálnymi leteckými prostriedkami Boeing C-17 Globemaster. Zároveň dislokácia leteckých prostriedkov na základni Pápa znamená pre Slovensko výhodu z hľadiska dostupnosti ako aj cestnej vzdialenosti.

Slovenská republika v najbližšom období neplánuje nákup strategických leteckých prostriedkov. Otázne teda ostáva, akým spôsobom bude v budúcnosti zabezpečovať svoje strategické letecké prepravné požiadavky.

¹³ MO SR. Rámcová dohoda č. 2017/510. s. 2.

¹⁴ NCVD OS SR. ANALÝZA k možnosti vstupu SR do projektu SAC – Strategic Airlift Capability. s. 1.

¹⁵ NCVD OS SR. Zápis z rokovania k programu SAC – Strategic Airlift Capability. s. 2.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ATARES. *Technical Arrangement regardint Mutual Support through Exchange of Services in the realm of air force activity*, 2006.
- EUROPEAN COMMISSION. *Joint communication to the European Parliament and Council – Improving Military Mobility in the European Union*. 2017.
- GŠ OS SR. *Koncepcia rozvoja dopravných spôsobilostí*, 2018.
- GŠ OS SR. *Metodické pokyny NGŠ OS SR pre systém zabezpečovania a čerpania letových hodín v súlade s členstvom SR v podprojekte ATARES projektu MCCE*. 2015.
- GŠ OS SR. *INFORMÁCIA NGŠ OS SR pre ministra obrany SR k projektu SALIS č. p.: NCVD-61-43/2016*. 2016.
- MO SR. *Letter of acceptance between Ministry of Defense of the United Kingdom and Ministry of Defense of the Slovak republic*. 2015.
- MO SR. *Rámcová dohoda č. 2017/510*. 2017.
- MO SR. *Vykonávací protokol o spolupráci v oblasti strategického vzdušného zdravotníckeho odsunu*. 2009.
- MO SR. *Vykonávací protokol, ktorým sa upravuje zabezpečenie prepráv do a z misie OSN UNFICYP na Cypre*. 2009.
- NCVD OS SR. *ANALÝZA k možnosti vstupu SR do projektu SAC – Strategic Airlift Capability*. 2017.
- NCVD OS SR. *Zápis z rokovania k programu SAC – Strategic Airlift Capability*. 2017.
- SALIS. *Memorandum of Understanding concerning cooperation in an International Strategic Air Lift Capability for Outsized Cargo*. 2017.
- SALIS STEERING BOARD. *Strategic Airlift Coordination Cell – Standard Operating Procedure*. 2016.

npor. Mgr. Marián ŠIŠKA
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
Marian.SISKA@mil.sk

PRÍPRAVA ABSENTUJÚCICH ODBORNOSTÍ LOGISTIKY (L-10) V AKREDITOVANOM ŠTUDIJNOM PROGRAME BEZPEČNOSŤ A OBRANA ŠTÁTU NA AOS GMRŠ

TRAINING EXPERTISE LOGISTICS (L-10) IN THE ACCREDITED STUDY PROGRAM SAFETY AND DEFENSE AT AFS GMRŠ

Miroslav ŠKOLNÍK

ABSTRACT

This article deals with requirement for future officers in logistics of the Armed forces of Slovak Republic in lower level of command. The requirements are analyzed in four main spheres. These spheres are definable as special army capabilities language skills, law knowledge's and logistics information's. The possibility of preparing in the curriculum security and defense. In conclusion of paper were concerned with possibilities of preparation in future officers of logistics of the Armed forces of Slovak Republic.

Keywords: education in Logistics, officers in lower level of command, officers of logistics, officers of logistics of the Armed forces of Slovak Republic.

ÚVOD

K splneniu náročných úloh v oblasti strategickej, operačnej i taktickej logistiky potrebujú mať Ozbrojené sily Slovenskej republiky (ďalej len OS SR) kvalitne pripravených dôstojníkov pre plnenie komplexných a všestranných úloh logistickej podpory. Príprava budúceho dôstojníka OS SR stojí v centre pozornosti najvyšších zodpovedných funkcionárov OS SR v kontexte dokončenej transformácie vojenského vysokého školstva. Hlavným poslaním Akadémie ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika (AOS GMRŠ) v tomto procese je vzdelávať, vychovávať a cvičiť študentov AOS v rámci vysokoškolského a celoživotného vzdelávania, rozvíjať ich harmonickú osobnosť, poznanie, tvorivosť a posilňovať ich motiváciu pre službu vlasti.

V článku sú prezentované na základe súčasných požiadaviek na budúceho začínajúceho dôstojníka logistiky v OS SR konkrétne predmety v akreditovanom študijnom programe Bezpečnosť a obrana štátu 1. a 2. stupeň. V závere článku je uvedený koncepčný systém prípravy odborníkov logistiky v priebehu vlastného kariérneho postupu aj ďalším vzdelávaním na AOS GMRŠ.

1. POŽIADAVKY NA DÔSTOJNÍKA - ODBORNÍKA LOGISTIKY V OS SR NA ZÁKLADNOM (TAKTICKOM) STUPNI RIADENIA.

Na základe vyššie uvedeného môžeme pre daný stupeň riadenia stanoviť **nasledujúce kritériá:**

- **Organizačný stupeň riadenia – čata.** (veliteľ čaty logistiky, dôstojník logistiky, dôstojník logistiky štábu na vyššej zložke).
- **Plánovaná hodnosť: por., npor.**
- **Vzdelanie:** vysokoškolské vzdelanie 2. stupňa na AOS GMRŠ logistického modulu. Možné a v súčasnej dobe vysoko preferované, je tiež adekvátne vzdelanie z civilnej

vysokej školy a absolvovanie Dôstojníckeho kurzu absolventov vysokých škôl (DKVŠ) modul (špecializácia) logistika. Je veľkým podnetom do diskusie, ako sa takýto systém prípravy dôstojníkov, nielen L10 verifikuje a uplatní v praxi OS SR.

Požiadavky budú teda konkretizované v nasledujúcich oblastiach¹:

1. *Všeobecná vojenská (veliteľská, manažérska).*
2. *Jazyková.*
3. *Právna oblasť.*
4. *Odborná - logistická.*

1. Všeobecná vojenská oblasť.

Veliteľ (manažér)

- byť schopný plniť povinnosti veliteľa čaty logistiky, veliteľa na jeho úroveň postaveného organizačného celku, alebo povinnosti dôstojníka logistiky na nižších štábných funkciách nadriadených zložiek,
- ovládať vojenské predpisy a služobné pomôcky potrebné pre výkon svojej funkcie, poznať základné vojenské a taktické doktríny OS SR, disponovať schopnosťami analyticky hodnotiť situácie, mať základné vedomosti o bezpečnostnom a operačnom prostredí,
- vykonávať výcvik a výchovu podriadených,
- vedieť samostatne spracovať príslušnú dokumentáciu (v mieri a pri nasadení),
- vedieť vhodne prezentovať svoje názory, poznatky a skúsenosti.
- vedieť viesť podriadených na dosiahnutie stanovených cieľov v súlade s vojenskou prisahou, na to mať základné vedomosti a zručnosti z oblasti logiky, pedagogiky, psychológie, sociológie, komunikácie a manažmentu,
- ovládať svoju logistickú odbornosť a špecializáciu z hľadiska teórie aj praxe (riadenie činností na stupni čata alebo zložky nadriadeného štábu, dokonale ovládať taktiku na stupni čata a rota, mať potrebné vedomosti o taktike na stupni prápor),
- správne sa rozhodovať v stresových situáciách a v časovej tiesni,
- mať základnú úroveň mravného vedomia a morálky, (profesijnej etiky a profesijnej morálky).

2. Jazyková oblasť.

Počúvanie s porozumením – úroveň SLP 2. Rozprávanie – úroveň SLP 2. Je schopný komunikovať v každodenných spoločenských a bežných pracovných situáciách. Vie sebaisto zvládnuť väčšinu normálnych, bežných konverzácií na konkrétne témy, ako sú pracovné postupy, rodina, osobná minulosť a záujmy, cestovanie, súčasné udalosti.

Čítanie s porozumením – úroveň SLP 1. Vie čítať veľmi jednoduchý súvislý písaný materiál, ako jednoznačné texty, ktoré sú v priamom vzťahu ku každodenným životným alebo pracovným situáciám. Rozumie základný význam jednoduchých textov.

Písanie – úroveň SLP 1.

3. Právna oblasť.

- ovládať právne predpisy upravujúce poslanie a úlohy ozbrojených síl Slovenskej republiky, zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov, zákony upravujúce bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, právne predpisy upravujúce, krajnú núdzu, nutnú obranu a oprávnené použitie zbrane,

¹ ŠKOLNÍK, Miroslav.a kol. *Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR. Záverečná správa o riešení projektu vedy a výskumu VVV-05/2013*

- ovládať zákonnú a internú právnu úpravu v oblasti správy majetku štátu, ktorý je v užívaní ozbrojených síl, predovšetkým druhu zodpovednosti, práva a povinnosti pri užívaní majetku štátu, internú právnu úpravu vyšetovania škôd a náhradových povinnosti,
- ovládať zákonnú a internú právnu úpravu hodnotenia podriadených profesionálnych vojakov, vedieť poradiť podriadeným ako sa orientovať v právnych predpisoch upravujúcich štátnu službu, sociálne zabezpečenie vojakov, pracovnoprávne otázky, občianskoprávne vzťahy, trestnoprávne zodpovednosti, resp. vedieť poradiť podriadeným ako a na koho sa majú obracať pri riešení osobných problémov.

4. Odborná – logistická oblasť.

- byť vyspelý dôstojník s rozvinutým ekonomickým vedomím, ktorý hospodárne využíva pridelené zdroje v snahe o zabezpečenie ekonomickej efektívnosti obrany v oblasti svojej pôsobnosti,
- mať technickú zdatnosť, ovládať pridelenú vojenskú techniku, výpočtové a informačné technológie na užívateľskej úrovni,
- zabezpečovať ošetrovanie a uloženie výzbroje, techniky a ďalšieho materiálu a ich pripravenosť,
- ovládať zabezpečenie príslušníkov jednotky všetkými náležitosťami,
- nie byť zodpovednosť za stav a úplnosť výzbroje, techniky a materiálu čaty a ich správne používanie, ošetrovanie, udržiavanie a ukladanie,
- nie byť zodpovednosť za udržiavanie vnútorného poriadku v pridelených priestoroch a dodržiavanie zásad kolektívnej hygieny a psychohygieny,
- byť spôsobilý zabezpečiť bezpečnosť a ochranu zdravia, protipožiarnu ochranu a ochranu životného prostredia v oblasti svojej pôsobnosti,
- ovládať systém logistického zabezpečenia podriadenej jednotky v mieri i v poli ,
- ovládať spracovanie logistickej dokumentácie v mieri i v poli na svojej úrovni.

Na základe uvedených naformulovaných požiadaviek by mala adekvátne vyzeráť príprava budúceho začínajúceho dôstojníka logistiky. V súčasnej dobe táto príprava prebieha na Akadémii ozbrojených síl (AOS) generála Milana Rastislava Štefánika a praktická časť vo vybraných útvaroch a zariadeniach OS SR².

2. EFEKTÍVNA PRÍPRAVA DÔSTOJNÍKOV - ODBORNÍKOV LOGISTIKY

2.1 VZDELÁVANIE A VÝCVIK BUDÚCICH DÔSTOJNÍKOV

Do hodnostného zboru dôstojníkov vstupujú záujemcovia, občania SR, ktorí boli odvedení (registrovaní), regrutovaní a úspešní v procese výberu do profesionálnej služby a absolvovali prípravnú štátnu službu. Profesionálny vojak vo vojenskej hodnosti vojak I. stupňa (OR-1) vo funkcii kadeta vykonáva prípravnú štátnu službu na AOS. Počas jej výkonu poberá služobný plat vo výške minimálnej mzdy. Kadeti vykonávajú prípravnú štátnu službu dvomi spôsobmi v závislosti na dosiahnutom stupni vzdelania.

Prípravná štátna služba kadetov – študentov plynie od prijatia do štátnej služby a končí dňom promócie, kedy je úspešný absolvent zaradený do dočasnej štátnej služby a menovaný do vojenskej hodnosti poručík.

²ŠKOLNÍK, M. a kol. *Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR. Záverečná správa o riešení projektu vedy a výskumu VVV-05/2013.*

Počas prípravnej štátnej služby kadet vykonáva v mesiaci september základný výcvik v trvaní štyroch týždňov. Po jeho ukončení nastúpi na vysokoškolské štúdium prvého a druhého stupňa (od r.2016) na AOS vo zvolenom študijnom programe.

Základným východiskom pre prípravu dôstojníkov v logistických odbornostiach sú zvýraznené akreditované študijné programy uvedené v tabuľke č.1³.

Tabuľka 1 Súčasné akreditované študijné programy na AOS

Študijný program, (študijný odbor)	Štúdium:			
	stupeň	forma	dĺžka	titul
Bezpečnosť a obrana štátu (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	1.	denná	3	Bc.
Elektronické zbraňové systémy (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	1.	denná	3	Bc.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	1.	denná	3	Bc.
Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	1.	denná	3	Bc.
Bezpečnosť a obrana štátu (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	2.	denná externá	2/3	Mgr.
Elektronické zbraňové systémy (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	2.	denná externá	2/3	Ing.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	2.	denná externá	2/3	Ing.
Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	2.	denná externá	2/3	Ing.
Bezpečnosť a obrana štátu (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	3.	denná externá	3/5	PhD.
Elektronické zbraňové systémy (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	3.	denná externá	3/5	PhD.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	3.	denná externá	3/5	PhD.
Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	3.	denná externá	3/5	PhD.

Zdroj: web AOS

V priebehu vysokoškolského štúdia 1-2 stupňa v rámci študijného programu, podľa požiadaviek a rozhodnutia MO SR, získava vedomosti z oblasti vojenskej teórie, študuje predmety všeobecného vojenského zamerania, vrátane základnej telesnej prípravy, získava jazykovú spôsobilosť na úrovni STANAG 2 a vyššie. Mimo vysokoškolského štúdia absolvuje povinný vojenský program a výcvik vrátane vojenského sústredenia a špeciálnej telesnej prípravy.

Na základe platnej akreditácie je v súčasnej dobe na AOS, podľa rozhodnutia Ministerstva obrany SR a vedenia akadémie, vykonávané vzdelávanie vo všetkých troch stupňoch vysokoškolského vzdelávania v akreditovaných študijných programoch⁴.

³ Internetové zdroje < www.aos.sk >.

V súlade s ďalším prioritizovaným zameraním AOS GMRŠ na *oblasť výskumu 23 - Bezpečnostné služby, po vykonanej komplexnej akreditácii na AOS GMRŠ a schváleného uceleného interného 5 ročného štúdia*, sú v nasledujúcom období študijné programy pre prípravu budúcich dôstojníkov logistiky na AOS GMRŠ schválené **komplexnou akreditáciou** nasledovné⁵.

Študijné programy po komplexnej akreditácii:

- Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (1., 2. a 3. stupeň).
- Bezpečnosť a obrana štátu (1., 2. a 3. stupeň).

2.2 PRÍPRAVA ODBORNÍKOV L10 V JEDNOTLIVÝCH ŠPECIALIZÁCIÁCH - DISKUSIA

Ako bolo uvedené v predchádzajúcej kapitole príprava odborníkov L 10 je sústredená po komplexnej akreditácii do študijných programov a nasledovných výstupov:

- Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (Bc., Ing., PhD.),
- Bezpečnosť a obrana štátu (Bc., Mgr., PhD.), predmety k príprave L-10..

Ked' hodnotíme možnosti prípravy v uvedených študijných programoch z hľadiska počtu ich absolventov a profilácie do špecializácií logistiky zistíme závažné problémy, ktoré sa presúvajú z roka na rok a ich koncepčné riešenie absentuje.

Ako príklad sú uvedené súčasné špecializácie L10:

Vojenská odbornosť logistika L10

Špecializácie vojenskej odbornosti (ŠVO)

1. ŠVO 140 - Odborník prevádzky podvozkov bojovej, dopravnej a manipulačnej techniky.
2. ŠVO 148 - Odborník opráv výzbroje a techniky.
3. ŠVO 175 - Odborník manažmentu logistiky.
4. ŠVO 187 - Odborník štábu útvaru, jednotky a zariadenia všeobecnej logistiky.
5. ŠVO 225 - Odborník na prevádzku zbraní, zbraňových systémov, výbušnín a munície.
6. ŠVO 266 - Odborník zásobovania materiálom technického zabezpečenia.
7. ŠVO 292 - odborník vyzbrojovania a technického zabezpečenia.
8. ŠVO 296 - Odborník metrologickej služby.
9. ŠVO 425 - Odborník zásobovania letiskovou technikou a materiálom.
10. ŠVO 439 – Odborník zásobovania leteckým materiálom.
11. ŠVO 442 - Odborník zásobovania leteckým, rádiotechn. a rádiolokačným materiálom.
12. ŠVO 705 – Odborník dopravnej logistiky (aj pre 710 – Odborník vojenskej dopravy).
13. ŠVO 740 - Odborník zabezpečenia pohonnými látkami a mazivami.
14. ŠVO 760 – Odborník zabezpečenia proviantným materiálom.
15. ŠVO 780 - Odborník zabezpečenia výstrojovým materiálom.
16. ŠVO 940 - Odborník stavebno-ubytovacieho materiálu.
17. ŠVO 946 – Odborník požiarnej ochrany z ekológie.

Zdroj: Služobný predpis HSU-107-2015.

⁴ ŠKOLNÍK, M., BELAN, L. *Obranné plánovanie. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR* 1.vydanie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši., 189 s. ISBN 978-80-8040-522-9.

⁵ Internetové zdroje < www.aos.sk >.

Už samotný počet špecializácií a u niektorých nemožnosť kompability, ukazuje problém, ktorý je potrebné do budúcnosti riešiť. Je zrejmé, že riešenie môže byť hľadané len v úzkej spolupráci najvyšších orgánov logistiky (rezortu MO SR) s Akadémiou ozbrojených síl GMRŠ v súčinnosti s personálnymi orgánmi.

Zásadným riešením a dôležitým krokom v štruktúre AOS je plánované zriadenie Katedry logistického zabezpečenia (KtLZ), so vznikom k 1.1.2019. KtLZ po adekvátnom personálnom naplnení, by mala garantovať prípravu odborností L-10, ktoré nezabezpečuje Katedra strojárstva. Príprava týchto odborností bude prebiehať v študijnom programe Bezpečnosť a obrana štátu v kontinuálnom 5 ročnom štúdiu, s ukončeným vzdelaním 2. stupňa (Mgr). Predmety ktoré sú prioritné na prípravu odborností L-10, alebo s nimi súvisia sú uvedené v tabuľke 2.

Obsadzovať funkcie profesionálnych vojakov (poručícke) absolventami iných (civilných) vysokých škôl je riešenie, ktoré malo byť dočasné (náhradné). Na druhej strane je to riešenie sociálne a ekonomicky veľmi prítlačivé a hlavne rýchle. Tu je ale zrejme určité potencionálne riziko pre budúcnosť OS SR.

Možným riešením je koncepčný systém vysokoškolského vzdelávania na AOS v akreditovaných študijných programoch s následným podmienením na personálne zaradenie do OS SR (napr. už zavedení **garanti** špecializácií logistiky), za participácie najvyšších kompetentných zložiek rezortu MO SR. Po vykonanej úspešnej komplexnej akreditácii, následnom zastabilizovaní výučby v uvedených programoch a reorganizačných zmenách sa podľa nášho názoru *efektívnym a účelným spôsobom* priblíži príprava dôstojníkov logistiky na AOS potrebám vojenskej praxe. Vo vojenskej praxi sa ukázala nevyhnutnosť *odborného* zamerania vysokoškolskej prípravy vojenských profesionálov.

I napriek týmto pozitívnym tendenciám, sú ešte rezervy v priestore pre prípravu dôstojníkov logistiky v jednotlivých špecializáciách (služby, PHM, proviant, výstroj, ubytovanie, doprava, materiálový manažment...) Uvedené je síce predmetom prípravy v niektorých krátkodobých odborných kurzoch (KOK) na AOS GMRŠ v mnohých prípadoch to však zostáva na nadobudnutie vedomostí a zručností výkonom praxe na funkcii, niekedy na vlastných chybách a omyloch. Tu je možné zlepšiť situáciu aj úspešným etablovaním KtLZ.

2.3 PRIEBEH ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA DÔSTOJNÍKOV

Jednou z podmienok kariérneho postupu dôstojníkov, podporným prostriedkom ich odborného a osobnostného rozvoja je ďalšie vojenské vzdelávanie a výcvik špecifikované pre určené vojenské hodnosti.

Cieľom vojenského vzdelávania a výcviku dôstojníkov je neustále zdokonaľovanie všeobecne vzdelaných manažérov (veliteľov) v manažérskych, líderských, taktických a operačných zručnostiach a v technických vedomostiach a tak ich pripravovať na výkon veliteľských, štábnych a pedagogických funkcií na konkrétnom stupni riadenia a velenia.

Tabuľka 2. Odporúčaný študijný plán Bezpečnosť a obrana štátu - prioritné a súvisiace predmety pre prípravu L-10.

Študijný odbor: 8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť. Študijný program: Bezpečnosť a obrana štátu. Stupeň štúdia: prvý. Forma štúdia: denná.				
Kód predmetu	Názov predmetu	Rozsah	Kredity	Poznámka
		P-S-C-LC		
1. semester				
B-P-Man-BOŠ	Manažment	16-0-26-0	5	KtLZ
B-P-ZP	Základy práva	14-4-10-0	2	
B-P-Vtop-BOŠ	Vojenská topografia	14-0-28-0	4	
2. semester				
B-P-Takt	Taktika	28-0-28-0	4	
B-P-Ekon-BOŠ	Ekonomia	20-0-22-0	4	
3. semester				
B-P-VM-BOŠ	Výbušniny a munícia	28-0-28-0	5	KtS
B-P-RP-BOŠ	Rozhodovacie procesy	24-0-32-0	5	
B-P-PTZZS-BOŠ	Pozemná technika, zbrane a zbraňové systémy	28-0-14-0	4	KtS
4. semester				
B-P-Voj-BOŠ	Vojenstvo	14-14-14-0	4	
B-P-SDiag-BOŠ	Spoľahlivosť a diagnostika	28-0-14-0	4	KtS
B-P-MM-BOŠ	Materiálový manažment	26-0-30-0	5	KtLZ
B-PV-ZHPVSF	Základy hosp. politiky, verej. sektor a financie	34-0-36-0	7	KtLZ
5. semester				
B-P-VL-BOŠ	Vojenská logistika	12-0-16-0	2	KtLZ
B-P-POPVT-BOŠ	Prevádzka a opravy pozem. výzbroje a techniky	22-0-20-0	4	KtS
B-PV-DL-BOŠ	Dopravná logistika	20-0-50-0	7	KtLZ
6. semester				
B-P-MVJ-BOŠ	Manažment vojenskej jednotky	18-0-24-0	4	
B-PV-EOaML-BOŠ	Ekonomika obrany a manažment logistiky	30-0-40-0	7	KtLZ
B-P-Prax-BOŠ	Prax	0-0-0-84	6	KtLZ
B-ŠS-BP-BOŠ	Bakalárska práca	0-0-84-0	8	Vedúci

Stupeň štúdia: druhý. Forma štúdia: denná.				
Kód predmetu	Názov predmetu	Rozsah	Kredity	Poznámka
		P-S-C-LC		
1. semester				
M-P-PM-BOŠ	Projektový manažment	10-0-32-0	4	KtLZ
M-PV-FMEU-BOŠ	Finančný manažment, evidencia a účtovníctvo	26-0-30-0	6	KtLZ
2. semester				
M-PV-SL-BOŠ	Služby v logistike	26-0-30-0	6	KtLZ
3. semester				
M-P-LVJ	Logistika vojenských jednotiek	12-0-16-0	2	KtLZ
M-P-MPJ	Metodika prípravy jednotiek	10-0-18-0	2	
M-PV-OP-BOŠ	Obranné plánovanie	20-0-22-0	5	KtLZ
4. semester				
M-P-LMO-BOŠ	Logistika v medzinárodných operáciách	20-0-22-0	4	KtLZ
M-P-Prax-BOŠ	Prax	0-0-0-84	8	KtLZ
M-ŠS-DP-BOŠ	Diplomová práca	0-0-84-0	5	Vedúci

(zdroj web.aos.sk)

Legenda: ■ Problematika logistiky
■ Súvisiaca (príbuzná) problematika

V neposlednej rade sa tu otvárajú aj širšie možnosti pri spolupráci s prípravou odborníkov L-10 s našou partnersky najbližšou vysokou vojenskou školou Univerzitou obrany v Brne (KtLog), ale i ďalšími vojenskými vysokými školami v zahraničí. Konkrétne

využívanie programu ERAZMUS, vzájomných výmenných pobytov učiteľov, vedeckých pracovníkov a študentov, účasť na konferenciách, seminároch, recenznej a publikačnej činnosti a ďalších foriem spolupráce.

Ďalšie vzdelávanie a výcvik dôstojníkov sa uskutočňuje formou kurzov - kariérnych na hodnosť a odborných kurzov na funkciu a vysokoškolským vzdelávaním druhého a tretieho stupňa. **V každom kurze je podľa požiadaviek jeho úrovne, zaradená v požadovanom rozsahu a predmetnej skladbe problematika vojenskej logistiky.** Od vyšších dôstojníkov sa očakáva všeobecná znalosť problematiky logistiky v OS SR, nie vždy sú však potrebné aktuálne vedomosti a zručnosti k dispozícii. Preto je aktuálna aj v čiastočná diferenciacia a variantnosť v kariérnych kurzoch. Táto je ale viazaná na pedagogický potenciál AOS GMRŠ (ďalších predmetných škôl a zariadení) a lektorov z praxe od jednotiek, útvarov a celého rezortu MO SR, kde je riešenie personálnych zdrojov neľahké.

ZÁVER

V článku boli prezentované požiadavky na prípravu a možnosti kvalitnej prípravy budúceho dôstojníka – odborníka logistiky OS SR na základnom stupni velenia. Na tomto stupni sa požaduje 2.stupeň vysokoškolského vzdelania, ktoré je vzdelanostným predpokladom na výkon funkcií vo všetkých dôstojníckych hodnostiach.

Bez kvalitnej logistiky by nebolo možné zabezpečiť vojská potrebným množstvom materiálu a služieb, čo by spôsobilo kolaps pri nasadení jednotiek do vojenských operácií. Preto je veľmi dôležité aby sa na oblasť logistiky pozeralo nielen ako na oblasť zásobovania, ale aj ako na oblasť, ktorá sa spolupodieľa na zaistení bezpečnosti ako takej. Cielenu alokáciou dostupných zdrojov sú zabezpečené prioritné úlohy OS SR. Na ich plnenie však nevyhnutne potrebujeme vzdelaných a kvalitne pripravených odborníkov.

Aby dokázal budúci dôstojník - odborník logistiky splniť aj ďalšie požiadavky uvedené v predchádzajúcich kapitolách, bude potrebné doriešiť mnoho ďalších úloh. Medzi dôležité úlohy patria napríklad: zabezpečiť kontinuálny nábeh nového 5 ročného systému štúdia, logistické zameranie (modulové) a skladba jednotlivých študijných predmetov v kontexte s vytvorením teoretického základu pre odborné dôstojnícke kurzy, konkrétny obsah a dĺžka týchto kurzov v odbore (špecializácii) logistiky, stanovenie ročnej potreby otvárania štúdia v jednotlivých študijných programoch (moduloch) a odborných kurzoch logistiky, riešenie prípravy dôstojníkov logistiky na vyšších stupňoch riadenia a mnohé ďalšie. Aj keď konečné výsledky ukáže až prax, je určite v našich silách vyriešiť problémy a splniť stanovené úlohy tak, aby budúci dôstojník - odborník logistiky L10 v OS SR bol čo najlepšie pripravený na splnenie súčasných požiadaviek nielen v poslaní a službách obrany SR, Aliancie a EU ale aj pri plnení ďalších všestranných náročných úloh logistickej podpory operácií všetkého druhu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BREZULA, J. *Prvky obrannej infraštruktúry a ich vedenie v ústrednej evidencii*. Zborník z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2017. ISBN-978-80-8040-551-09.
- MARCHEVKA, M. *Vytváranie zásob pre krízové situácie*. Zborník z konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 1015. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2015. ISBN-978-80-8040-427-07.
- TREBULA, M. *Aktuálne nároky na manažéra materiálu letectva a protivzdušnej obrany v oblasti logistických informačných systémov* 8 TREBULA, M. *Metódy optimalizácie*

materiálového manažmentu aplikovateľné v podmienkach vzdušných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky

SAHIN, S. *Public international law and the self-proclaimed newly declared republics*. Zborník z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 1017. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2017. ISBN-978-80-8040-55109.

ŠKOLNÍK, M. a kol. *Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR*. Záverečná správa o riešení projektu vedy a výskumu VVV-05/2013, SEOP-31/20-1-2012-OdPP. AOS GMRŠ, Liptovský Mikuláš 2014.

ŠKOLNÍK, M., BELAN, L. *Obranné plánovanie*. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR. 1. vydanie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 189 s. ISBN 978-80-8040-522-9.

Miroslav ŠKOLNÍK, doc. Ing. PhD.

Katedra manažmentu, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

tel.: 0960 423161,

e-mail: mskolnik@centrum.sk.

AKTUÁLNA BEZPEČNOSTNÁ A STRATEGICKÁ SITUÁCIA VO SVETE

TODAY WORLD SECURITY AND STRATEGICAL SITUATION

Daniel ŠMIHULA

ABSTRACT

Today situation we can describe as a relatively decline of the West and a growth of non-West states, especially China and India. Russia is in a specific situation because its economic power does not provide a sustainable economic basis for a status of military superpower. On the other side a military power of European democratic nations is on the historically lowest level. The EU and European members of NATO must start think seriously what to do with this problem.

Keywords: military power, decline of the West, China, Russia, European Union, pacifism, militarization.

ÚVOD

Obdobie pohodlnej ekonomickej, vojenskej, technologickej a politickej **prevahy Západu** na čele s USA, ktoré spájame s rokmi cca 1991-2010, sa **skončilo** a musíme z toho vyvodit' dôsledky. Západ už nemá monopol ani na moderné technológie, ani na vojenskú moc. Nie je dôvod na paniku ani na bombastické vyhlásenia o „konci Západu“, „čínskom storočí“ a podobne. No aby sme dokázali uchrániť vlastnú bezpečnosť musíme aktívne konať.

Skončilo sa však obdobie, keď o svetovom usporiadaní a o vojne a mieri rozhodovali západné štáty. Zjavilo sa niekoľko **vyzývateľov**, ktorých vojenská moc aj ochota použiť silové prostriedky v medzinárodných vzťahoch rastie, zatiaľ čo vojenská moc západných štátov upadla nie len relatívne, ale doslova absolútne a to predovšetkým v dôsledku **pacifistického imperatívu**, ktorý viedol k rozsiahlej a nezdravej **demilitarizácii a odzbrojeniu** v rokoch 1990-2015. Taktiež aj k „**vytlačeniu**“ **úvah o použití vojenskej sily** zo spoločenského diskurzu a predstave verejnosti, že obrana sa jej už akosi netýka a nič nám už nikdy hroziť nebude. Táto demilitarizácia vychádzala z predstavy (v minulosti oprávnenej), že západné štáty sú jedinou relevantnou vojenskou silou, takže ak odzbroja oni, tak sa riziko vojenskej konfrontácie celosvetovo zníži, resp. z úvahy, že ak aj niektoré iné mocnosti budú ekonomicky a technologicky rásť, tak nejako automaticky sa pripoja k tomuto západnému demokratickému konsenzu, čo sa však nestalo.

Na jednej strane tak dnes máme síce **vojensky silné USA**, no ktoré sú značne politicky unavené z vojenskej angažovanosti v zahraničí, a tiež ich **európskych spojencov**, ktorí si povedali, že proste jednostranne odzbroja, pretože otázky obrany pre voličov nie sú populárne a bezpečnosť im garantujú predsa USA.

No na druhej strane máme viacero **nových ekonomických a vojenských mocností**, s ktorými sa akosi nepočítalo alebo načas prestalo počítat'. Najviditeľnejšie nezápadné mocnosti dnes predstavuje asertívne Rusko a stále ešte rastúca Čína. Priradiť k nim môžeme aj Indiu. V ich tieni je viacero vojenských mocností strednej úrovne (Turecko, Irán, Pakistan, Thajsko, Brazília, Egypt...).

1. POSUN ŤAŽISKA EKONOMICKÉHO A TECHNOLOGICKÉHO ROZVOJA

Obdobie od polovice 20. storočia by sme spätne mohli nazvať obdobím nie príliš reflektovaného **populačného a ekonomického rastu krajín (niekdajšieho) tretieho sveta**. V osemdesiatych rokoch sa Južná Kórea, Taiwan, Singapur a Hongkong vlastne zaradili medzi vyspelé štáty. Na inom základe sa nimi stali aj ropné monarchie Perzského zálivu. Veľmi výrazný posun smerom k využívaniu moderných technológií zažila Čína, India, Turecko, Irán, Malajzia, Indonézia...¹ Obyvateľstvo islamského svete sa prinajmenšom späťnásobilo.

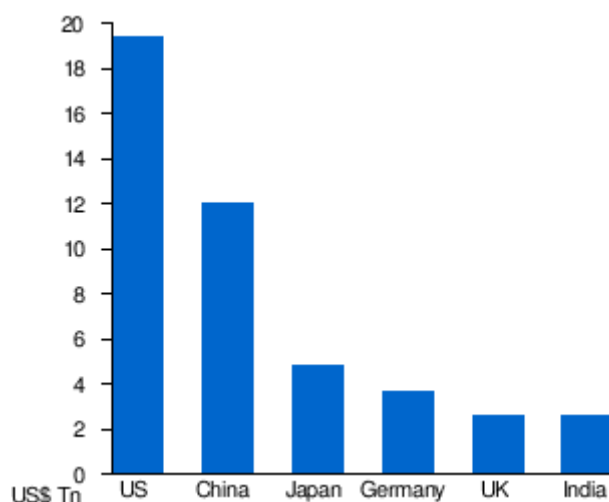
Osobitne Čína a zrejme s asi dvadsaťročným odstupom aj India majú alebo zakrátko budú mať kombináciu moderných technológií, veľkej populácie a veľkej ekonomiky a taktiež aj primeranej vojenskej moci. Môžeme tvrdiť, že HDP PPP prerátané na hlavu nebude Čína dosahovať západné hodnoty, no ten pomer už nebude 1:15, ale napr. 1:2.

Uvedená tabuľka dobre dokumentuje túto zmenu:

Tabuľka 1: Parametre HDP najväčších ekonomík (2017)²

	HDP (nominálne) v miliardách dol.	HDP (PPP) v miliardách dol.	HDP (PPP) per capita	Počet obyvateľov v miliónoch
USA	19 390	19 390	59 495	327
EU	17 308	20 982	43 075	507
Rusko	1 527	4 007	27 890	146
Čína	12 014	23 159	16 624	1 393
India	2 611	9 459	7 174	1 336
Brazília	2 054	3 240	15 500	209
Japonsko	4 872	5 428	42 659	126
Indonézia	1 015	3 242	12 003	265

V prípade prerátania na národné ekonomiky to ilustruje nasledovný graf:

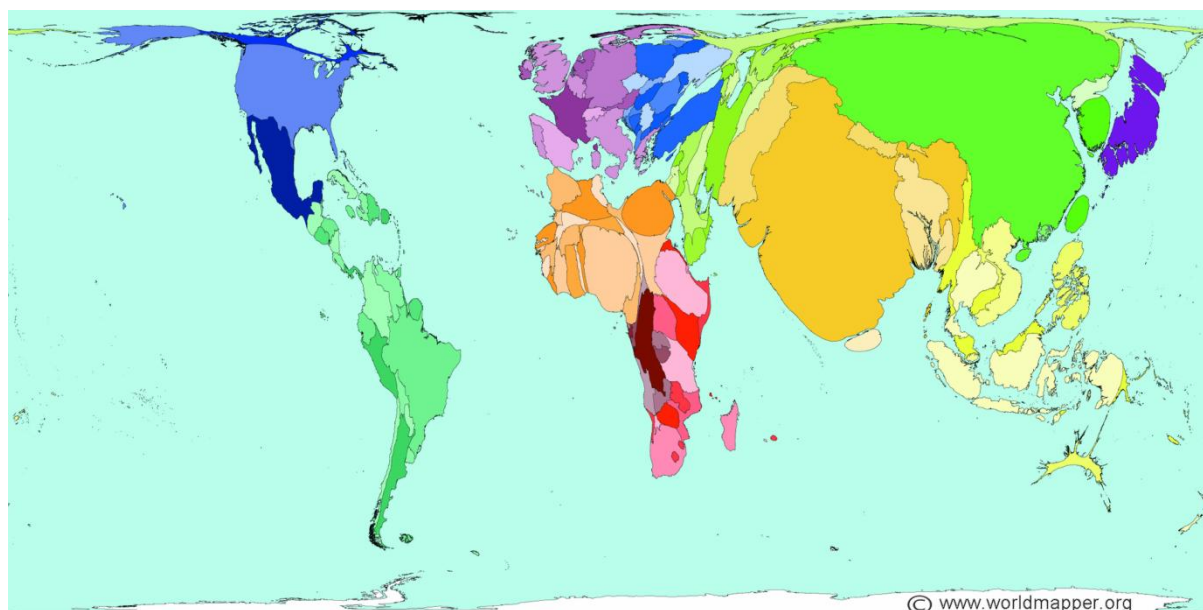

Obrázok 1: Nominálne HDP najväčších ekonomík (2018)

¹ Latinskú Ameriku a Japonsko do veľkej miery považujem za súčasť Západu. V širšom význame by sme tam mohli zaradiť aj Rusko.

² *World Economic Outlook Database*. [online]. : International Monetary Fund. 17th Apr. 2018 [cit. 2018-09-10]. Dostupné na internete: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/index.aspx>>.

Populačná „váha“ jednotlivých krajín je zas dobre znázornená na kartograme:

Obrázok 2: Kartogram obyvateľstva sveta

2. AKTUÁLNY STAV DISTRIBÚCIE VOJENSKEJ MOCI

Aktuálny stav distribúcie vojenskej moci hneď začneme uvedením často spomínaných svetových vojenských výdavkov:

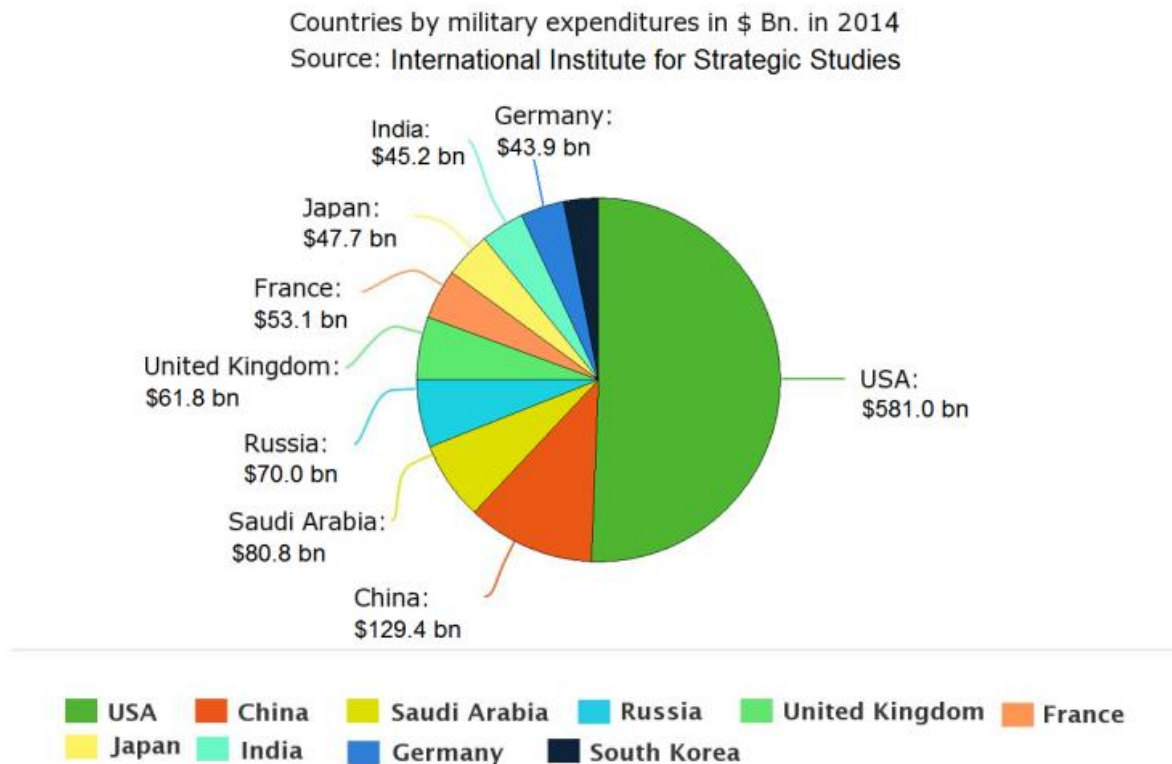
Tabuľka 2: Vojenské rozpočty

	Krajina	Výdavky v miliardách dolárov	Podiel na národnom HDP v %	Podiel na svetových vojenských výdavkoch v %
	Svet	1 739,0	2,2	100
1.	USA	857,0	7,8 (?)	35,0
2.	ČĽR	228,0	1,9	13,0
3.	Rusko	178,5	15,7 (?)	8,6
4.	Saudská Arábia	69,4	5,3	4,0
5.	India	63,9	2,5	3,7
6.	Francúzsko	57,8	2,3	3,3
7.	Veľká Británia	47,2	1,8	2,7
8.	Japonsko	45,4	0,9	2,6
9.	Nemecko	44,3	1,2	2,5
10.	Južná Kórea	39,2	2,6	2,3
11.	Brazília	29,3	1,4	1,7
12.	Taliansko	29,2	1,7	1,7
13.	Austrália	27,5	2,0	1,6
14.	Kanada	20,6	1,3	1,2
15.	Turecko	18,2	2,2	1,0

Zdroj: Stockholm International Peace Research Institute (Fact Sheet for 2017)³

³ TIAN, Nan, FLEURANT, Aude, KUIMOVA, Alexandra, WEZEMAN, Pieter D., WEZEMAN, Siemon T.

Pre ilustráciu graf (trocha starší):⁴

Obrázok 3: Vojenské výdaje v r. 2014

Zdanlivo Západ skutočne stále ešte exceluje. Lenže zabúda sa, že napr. v prípade európskych krajín 80% vojenských výdavkov je určených na mzdy, platy a dôchodky vojenského personálu a tak táto tabuľka vyjadruje primárne nie rozdiel vo vojenských kapacitách, ale najmä v **mzdovej hladine a parite kúpnej sily**. Americký vojak je proste niekoľkonásobne drahší než ruský alebo čínsky – neznamená to, že je niekoľkonásobne kvalitnejší. V podstate to isté môžeme povedať aj o nákupe vojenskej techniky. Väčšina menších demokratických štátov musí nakupovať za trhové ceny na svetovom trhu, Rusko, Čína a už aj India väčšinu zbraní dokážu vyrobiť doma, v štátnych zbrojovkách, pričom ich kvalita je takmer príliš nezaostáva. Takže porovnanie cez vojenské výdavky je úplne zavádzajúce. Bohaté západné štáty len „nakupujú“ rovnakú jednotku bojovej sily za výrazne drahšie –neznamená to, že sú preto silnejšie.⁵

Trends in World Military Expenditure, 2017 [online]. : SIPRI Fact Sheet [cit. 2018-09-09]. Dostupné na internete: <https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-04/sipri_fs_1805_milex_2017.pdf>.

⁴ ROSER, Max, NAGDY, Mohamed. Military Spending [online]. : *Our World in Data* [cit. 2018-09-14]. Dostupné na internete: <<https://ourworldindata.org/military-spending>>.

⁵ Otázne je, či by sa im neoplatilo napr. najímať vojakov v rozvojových krajinách a nechať ich za seba bojovať. Ale takéto ekonomicky skvelé riešenie nie je možné z množstva psychologických, politických a právnych dôvodov.

Lepšiu predstavu vytvorí azda prepočítaný tzv. index vojenskej sily, hoci aj ten môžeme spochybňovať:

Tabuľka 3: Index vojenskej sily (2015)⁶

USA	0,94
Rusko	0,80
ČLR	0,79
Japonsko	0,72
India	0,69
Francúzsko	0,61
Južná Kórea	0,52

Túto tabuľku môžeme doplniť tabuľkou reálnych počtov vojakov a vojenskej techniky:

Tabuľka 4: Porovnania vojenskej sily (orientačné)⁷⁸⁹

	Počty vojakov	Rezervy	Tanky	Bojové lietadlá	Bojové vrtuľníky	Lietadlové lode	Ostatné veľké plavidlá a ponorky	Jadrové zbrane
USA	1 348 000	857,950	8 850	3 680	1 830	11	226	7 100
EU	1 551 038	1 120 000 ¹⁰	7 696 (reálne asi len 5189)	2 042	963	5 (?)	184	525
Rusko	900 000	2 000 000	15 000 (reálne asi len 2500)	3 547	1 438	1		7700
Čína	2 035 000	510 000	9150	3 720	579	1	157	260
India	1 395 000	2 096 000	6 400	2 086	809	2	41	110
Brazília	334 000	1 340 000	390	295	78	1	19	0
Japonsko	247 000	56 000	688	777	207	0	68	0

Z tabuliek môžeme povedať, že vo svete zostávajú **dve výrazne dominantné jadrové mocnosti** (Rusko a USA). Čo sa týka **konvenčných zbraní**, vidíme ich **päť**: USA, Rusko, Čína, India a EÚ (ak sa táto dokáže efektívne zjednotiť).

Pre porovnanie ešte náhodne vybrané krajiny vyspelého a tzv. rozvojového sveta:

⁶ O'SULLIVAN, Micahel, SUBRAMANIAN, Krithika. *The End of Globalization or a more Multipolar World? (Report)*. Credit Suisse AG, Jul. 2017 [online]. : Research Institute [cit. 2018-09-10]. Dostupné na internete: <<http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=EE7A6A5D-D9D5-6204-E9E6BB426B47D054>>.

⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_level_of_military_equipment.

⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_number_of_military_and_paramilitary_personnel.

⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Common_Security_and_Defence_Policy.

¹⁰ Asi polovicu z toho poskytuje Rakúsko, Fínsko a Grécko!

Tabuľka 5: Náhodne vybrané krajiny vyspelého a rozvojového sveta.

	Počty vojakov	Rezervy	Tanky	Bojové lietadlá	Bojové vrtuľníky	Lietadlové lode	Ostatné veľké plavidlá a ponorky
Slovensko	15 800	0	30	19	9	0	0
Holandsko	35 000	4600	18	74	48	0	10
Nemecko	178 000	27 900	460	245	43	0	16
Maroko	195 000	150 000	434	92	33	0	6
Eritrea	201 000	120 000	270	20	8	0	0
Thajsko	360 000	245 000	290	143	47	1	10
Irán	523 300	350 000	1660	337	62	0	21
Angola	107 000	0	300	83	70	0	0
Egypt	438 000	479 000	2500	569	132	0	12
Saudská Arábia	227 000	0	600	313	85	0	7

Tu najvypuklejšie vidíme vlastne obrovskú **úroveň demilitarizácie jednotlivých európskych krajín**. Žiadna z nich vlastne nevie vystupovať ako samostatná vojenská mocnosť. Mnohé európske krajiny už hlboko zaostávajú aj za porovnateľne veľkými rozvojovými krajinami.

V podstate sa v konvenčnej sile spolu krajiny EÚ (resp. európske krídlo NATO) horko-ťažko vyrovnajú Rusku alebo Indii. Za ČĽR už zaostávajú (o USA ani nehovoríme). Bezpečnosť EÚ tak zabezpečujú vlastne len **jadrové zbrane Británie a Francúzska a spojenectvo s USA**. Azda aj akýsi doterajší úzus, že na európske krajiny sa neútočí. Dnes je Británia na odchode z EÚ, hoci neprestáva byť spojencom väčšiny členských krajín v rámci NATO. No a v transatlantických vzťahoch to tiež v súčasnosti sem-tam zaškrípe a prezident Donald Trump vysiela nejednoznačné posolstvá.

A ako dlho bude trvať, dokiaľ si aj stredne veľké mocnosti kdesi v Ázii či Afrike uvedomia, že niekdajšia európska alebo západná prevaha už nie je, čo bývala?

Takže doterajšie predpoklady európskej bezpečnosti sú do veľkej miery spochybnené. Kráľ je nahý...

Veľmi zaujímavé by bolo porovnanie aktuálnej vojenskej sily EÚ a štyroch severoafrických arabských krajín (Líbyu kvôli vnútornému rozvratu neberieme do úvahy):

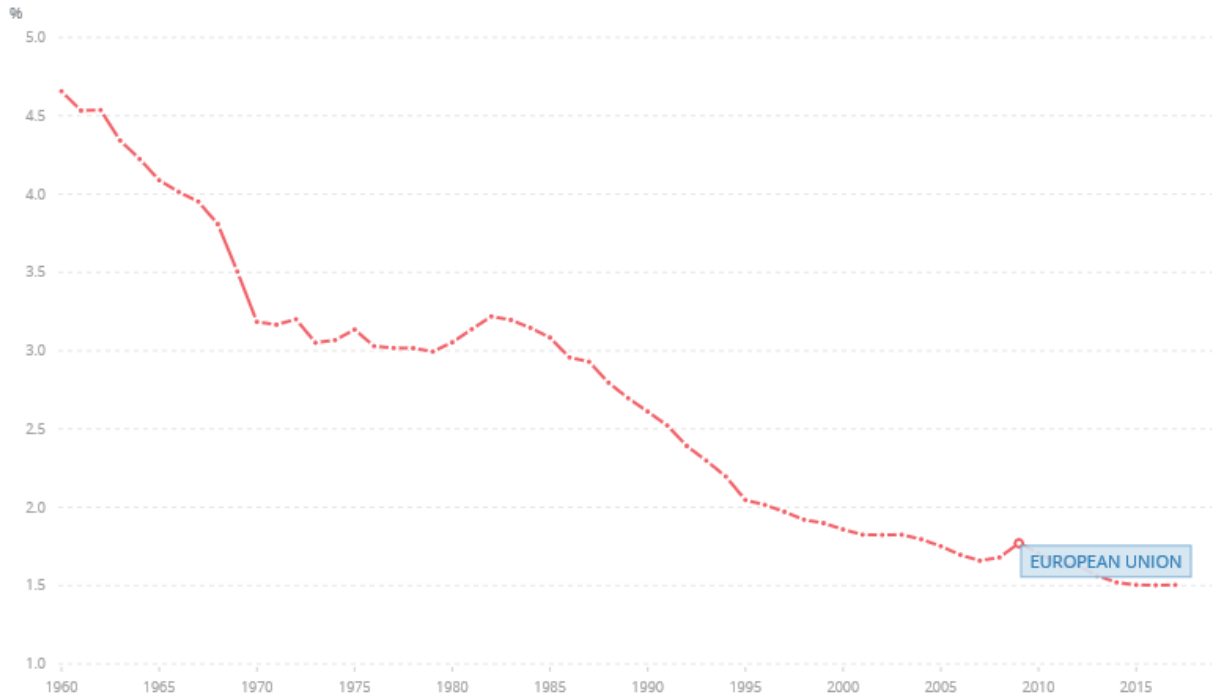
Tabuľka 5: EÚ verzus Severná Afrika

	Počty vojakov	Rezervy	Tanky	Lietadlá	Bojové vrtuľníky	Lietadlové lode	Ostatné veľké plavidlá a ponorky	Jadrové zbrane
Maroko, Alžírsko, Tunisko, Egypt	798 000	779 000	4 213	805	260	0	23	0
EU	1 551 038	1 120 000	7 695	2 042	963	5 (?)	184	525

Ukazuje sa, že celková vojenská sila tejto vybranej regionálnej skupiny štátov, ktorá nám je na južnom krídle najbližšie, vôbec nie je zanedbateľná. A na druhej strane aj spojeným úsilím by európske demokratické štáty bez USA mali veľký problém si vojensky poradiť hoci len s koalíciou málo rozvinutých severoafrických štátov.

Ako mohlo dôjsť k takémuto nebezpečnému stavu? Zjavne v dôsledku **vít'azstva pacifického ideálu, a politiky demilitarizácie v šesťdesiatych rokoch** a následne mimoriadneho spoločenského a politického **poklesu pozornosti venovanej obrane**, masovému **odzbrojeniu** a systematickému **znižovaniu vojenských výdavkov**.

Tento proces ilustruje nasledovný graf

Obrázok 4: Vojenské výdavky ako % HDP v krajinách dnešnej EÚ¹¹

Hlavný náš problém dnes spočíva v tom, že my sme síce dosiahli po roku 1989 podstatnú mieru demilitarizácie, ba až demoralizácie európskych spoločností a stratu bezpečnostných inštinktov, a tiež signifikantné odzbrojenie a vymiznutie vojenských zručností z populácie, no **ostatné regióny sveta nás nenasledovali**. Naopak, mnohé z nich dosiahli významné zvýšenie svojich vojenských kapacít. Začali tak pre nás predstavovať istú bezpečnostnú výzvu a súčasne sme sa dostali do **sporov sa našimi americkými spojencami**, ktorí nám oprávnenne vyčítajú, že sme presunuli bremeno spoločnej obrany na nich.

Stav môžeme opísať aj tak, že akoby samozrejماً vojenská hegemonia „Severu“ pominula a niekdajší Juh prestal byť vojensko-bezpečnostnou perifériou. Otázky svetovej bezpečnosti nebudú závisieť len od rozhodnutia USA, Európy a Ruska. Do hry vstúpili aj iní s vlastnými cieľmi, pravidlami a predstavami.

Uvedené skutočnosti majú závažné bezpečnostné, politické a strategické dôsledky. Jediný logický záver je taký, že európske národy - a vôbec národy Západu - musia venovať **viac pozornosti budovaniu vlastnej a koordinovanej vojenskej sily**.¹²

¹¹ *Military Expenditure*. [online]. : Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Yearbook: Armaments, Disarmament and International Security. The World Bank 2016 [cit. 2018-09-10]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=EU>>.

¹² Nezmenili sme sa o jednej forme vojensko-mocenských nástrojov, ktoré tieto štáty majú k dispozícii a ktoré zatiaľ nevieme presne kvalifikovať - nástroje hybridnej vojny a pôsobenie a kyberpriestore. Keďže ide o nové „bojové prostriedky“, je ťažké ich hodnotiť. Platí však, že novinka v zbrojárskej oblasti nezriedka „vyrovnáva“ náskok tradičných mocností a uprednostňuje slabšie alebo nové mocnosti.

3. AKTUÁLNA STRATEGICKÁ SITUÁCIA

Ešte **pred dvoma rokmi** by sme strategickú situáciu mohli opísať nasledovne:

Silné spojenectvo USA a Európy čelilo na východe európskeho kontinentu tlaku Ruska. Súčasne USA vo Východnej Ázii sú konfrontované rastom čínskej moci. ČĽR a Rusko hľadali cestu k sebe v neformálnom spojenectve (tak to aspoň zdôrazňovala ruská strana). Európa vojensky stagnovala a upadala. V takej situácii bolo ľahké hovoriť o možnej bipolarite medzi euro-americkými rusko-čínskym blokom.

Medzitým sa však situácia čiastočne zmenila.

V transatlantickom vzťahu **USA a Európy** je v politickej oblasti isté ochladenie. Neprejavuje sa však priamo vo vojenskej spolupráci, tá sa posilňuje vrátane zvyšovania americkej vojenskej prítomnosti v Európe.¹³ K žiadnej dohode Trump-Putin, ako sa obávali liberáli, nedošlo.

V USA však existuje **vnútorný konflikt**, ktorý ich oslabuje. V EÚ na jednej strane sledujeme istú pomalú a zdravú „remilitarizáciu“, no na druhej **vnútorný rozkol** vyvolaný očakávaným odchodom UK a tiež striedaním politických paradigiem. Končí sa éra liberálneho konsenzu, multikulturalizmu, genderovej agendy, pocitu viny za kolonializmus radikálneho antimilitarizmu a pacifizmu a nadšeného prijímania eurointegračnej vízie a predstavy o povinnosti Európy zodpovedať za kvalitu života kdekoľvek na svete. Do popredia sa valí vlna populizmu, nového nacionalizmu, izolacionizmu, etatizmu a mocenského pragmatizmu a štátnych zásahov do ekonomiky. Na jednej strane, to môže oslabiť jednotu EÚ. Na druhej vniest' do jej politiky väčší realizmus a víziu aktívnejšieho využívania vojenských nástrojov.

Rusko svoju konfrontáciu so Západom v tomto momente už ekonomicky prehralo. Očakáva ho obdobie stagnácie a relatívneho úpadku.¹⁴ Hlavná nádej jeho vedenia momentálne spočíva v aktivitách zameraných na rozbitie jednoty západných spoločností a samozrejme, zastrašovaní jadrovými zbraňami. Ideálnu situáciu, ktorú Rusko mohlo mať na západnej hranici – t.j. prakticky demilitarizované európske spoločnosti- si samo vlastne zničilo. Európske demokratické štáty sa po udalostiach na Ukrajine vydali cestou posilňovania vlastnej vojenskej moci. Súčasne sa posledné dva –tri roky prestalo v ruskej tlači písať o rusko-čínskom spojenectve. Zrejme nedošlo k skutočnej srdečnej dohode a v uvedenom spojenectve by navyše Rusko hralo jednoznačne druhé husle. Taktiež antizápadná propaganda výrazne poklesla. Rusko sa skôr akoby usilovalo o dorozumenie so západnými štátmi – neustúpilo však z požiadavky akceptovania vnútorného charakteru ruského režimu, ruskej anexie Krymu a zrejme aj uznania akejsi ruskej zóny vplyvu na Ukrajine, Bielorusku, Kaukaze a Strednej Ázii. (Odchodom napr. z Krymu by ruské vedenie „stratilo tvár“). Reálny ruský vplyv aj v týchto regiónoch však klesá.

Čína všestranne posilňuje svoju ekonomickú, vojenskú a politickú moc. Hoci rastová krivka sa sploštuje aj v jej prípade (ak pred pár rokmi bol rast okolo 10% ročne, dnes okolo 6%). Zvyšuje svoj vplyv vo východnej a juhovýchodnej Ázii a tiež ekonomicky a politicky preniká do rozvojových a bývalých socialistických krajín. V „stopách“ Číny ide **India**, ktorá sa tiež môže zaradiť medzi najväčšie svetové ekonomiky a vojenské mocnosti.

Z mocenského hľadiska je najväčšou výzvou pre západné demokratické krajiny na najbližšie dve desaťročia Čína. Zdanlivo paradoxne, Rusko už nie.

¹³ REUTERS. *U.S. military to send 1,500 more soldiers to Germany by late 2020* [online]. : EURONEWS [cit. 2018-09-14]. Dostupné na internete: <<http://www.euronews.com/2018/09/07/us-military-to-send-1500-more-soldiers-to-germany-by-late-2020>>.

¹⁴ АРАКЕЛЯН, Елена. *Экономист Андрей Мовчан: Пустых полок не будет, но жизнь станем ощущать беднее.* [online]. : Komsomolskaya Pravda 3rd. Sept. 2018 [cit. 2018-09-10]. Dostupné na internete: <<https://www.kp.ru/daily/26876/3920099/>>.

Nemožno preto vylúčiť vznik mocenskej a vojenskej **bipolarity** a konfrontácie medzi USA a Čínou alebo dokonca medzi Západom a Čínou v nejakej forme – možno dokonca veľmi neštandardnej a atypickej. Súčasne je pravdepodobné, že ČĽR sa podarí vytvoriť zónu vlastnej dominancie vo východnej Ázii.¹⁵

ZÁVER

Tento príspevok nemá viesť k defetizmu. Ani k predstave o konci Západu. Západné krajiny môžu zostať **relevantným a možno aj rozhodujúcim mocenským faktorom**. Je však nutné, aby západné krajiny naplnili štyri základné predpoklady:

- 1) Udržanie primátu vo **vede a technológiách**.
- 2) Udržanie **jednoty NATO, EÚ a transatlantického spojenectva** ako živého a aktívneho
- 3) Obnova **populačnej dynamiky** vo vnútri spoločnosti a
- 4) Adekvátne **remilitariácia spoločnosti** vrátane vojenského výcviku, pozornosti venovanej obranným otázkam a detabuizácii použitiu silových prostriedkov.

Od toho je odvodené aj budovanie ďalšej ekonomickej, technologickej a vojenskej sily. A následne schopnosť fungovať ako protiváha rastúcej Číny a tiež ako dominantná sila aspoň v západnej časti Eurázie, Afrike a Amerike, čo je podmienkou udržania bezpečnosti Európy a Severnej Ameriky.

Európa i Západ v záujme toho, aby mohli žiť bezpečne – alebo vôbec žiť- musia obnoviť svoje obranné kapacity. A nemajú na to veľa času.

Dokážu to však v situácii, keď nie len, že sú stále ovplyvňované dožívajúcou pacifistickou a multikulturalistickou paradigmou, no súčasne sú rozožierané vnútornými konfliktami a protirečieniami? Danými napríklad aj tým, že veľká časť spoločnosti sa cíti byť vylúčená od demokratického spolurozhodovania a zažíva frustráciu z toho, že životná úroveň nižších a stredných vrstiev už 30 rokov prakticky nerástla.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- АРАКЕЛЯН, Елена. Экономист Андрей Мовчан: *Пустых полок не будет, но жить станем ощутимо беднее*. [online]. : Komsomolskaya Pravda 3rd. Sept. 2018 [cit. 2018-09-10]. Dostupné na internete: <<https://www.kp.ru/daily/26876/3920099/>>.
- O'SULLIVAN, Micahel, SUBRAMANIAN, Krithika. *The End of Globalization or a more Multipolar World? (Report)*. Credit Suisse AG, Jul. 2017 [online]. : Research Institute [cit. 2018-09-10]. Dostupné na internete: <<http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=EE7A6A5D-D9D5-6204-E9E6BB426B47D054>>.
- Military Expenditure*. [online]. : Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Yearbook: Armaments, Disarmament and International Security. The World Bank 2016 [cit. 2018-09-10]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=EU>>.
- REUTERS. *U.S. military to send 1,500 more soldiers to Germany by late 2020* [online]. : EURONEWS [cit. 2018-09-14]. Dostupné na internete: <<http://www.euronews.com/2018/09/07/us-military-to-send-1500-more-soldiers-to-germany-by-late-2020>>.

¹⁵ Irán a KĽDR a pod. v tejto analýze považujem len za regionálne mocnosti.

ROSER, Max, NAGDY, Mohamed. *Military Spending* [online]. : Our World in Data [cit. 2018-09-14]. Dostupné na internete: <<https://ourworldindata.org/military-spending>>.

TIAN, Nan, FLEURANT, Aude, KUIMOVA, Alexandra, WEZEMAN, Pieter D., WEZEMAN, Siemon T. *Trends in World Military Expenditure, 2017* [online]. : SIPRI Fact Sheet [cit. 2018-09-09]. Dostupné na internete: <https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-04/sipri_fs_1805_milex_2017.pdf>.

World Economic Outlook Database. [online]. : International Monetary Fund. 17th Apr. 2018 [cit. 2018-09-10]. Dostupné na internete: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/index.aspx>>.

Wikipédia, [cit. 2018-09-10]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_level_of_military_equipment>. <https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_number_of_military_and_paramilitary_personnel>. <https://en.wikipedia.org/wiki/Common_Security_and_Defence_Policy>.

Doc. JUDr. MUDr. Daniel Šmihula PhD. Dr.Iur.
Stredoeurópska vysoká škola v Skalici.

MOŽNOSTI HODNOTENIA BEZPEČNOSTNÝCH RIZÍK V ASYMETRICKÝCH OPERÁCIÁCH

THE POTENTIAL OF A SAFETY THREATS EVALUATION IN THE AREA OF ASYMETRIC OPERATIONS

Lenka TOMÁŠEKOVÁ

ABSTRACT

The aim of the paper entitled "*The potential of a safety threats evaluation in the area of asymmetric operations*" is to point to the possibility of assessing safety risks in asymmetric operations using Saaty's method. This method is a multicriterial method of operational research that has the potential to take sufficient account of all factors creating a safety environment for asymmetric operations. This strategy focuses on the up-to-date of these issues and the need for the Slovak Republic's armed forces to address new security threats and risks in asymmetric operations and to create an unpredictable methodology for the armed forces that would be consistent with the security risks in this specific environment according to their needs at the same time reflect the needs of NATO partners.

Key words: asymmetric operations, threat, risks, Saaty's method

ÚVOD

Pád bipolárneho systému a nové milénium priniesli ľudstvu zmeny, ktoré z bezpečnostného hľadiska môžeme charakterizovať ako obdobie, v ktorom napriek počiatkovej eufórii nedochádza k uvoľneniu napätia vo svetovom politickom systéme. Práve naopak, vznikajú nové ohniská konfliktov, zvyšuje sa napätie nielen v medzinárodnom politickom systéme, ale aj vo vnútri mnohých štátov, čo vyvolalo vznik nových bezpečnostných hrozieb vojenského ako aj nevojenského charakteru. Jednou z najpodstatnejších úloh medzinárodného spoločenstva na začiatku 21. storočia je úloha komplexného zvyšovania úrovne bezpečnosti, eliminácia bezpečnostných hrozieb a z nich vyplývajúcich rizík na zaistenie prežitia ľudstva.

Počas obdobia studenej vojny bolo na bezpečnosť nazerané ako na čisto vojenskú (symetrickú) záležitosť. Spôsob myslenia vtedajších odborníkov ako aj hlavných politických predstaviteľov znepriatelených štátov malo tradičný vojenský charakter. Dnes sa do popredia dostávajú nevojenské (asymetrické) hrozby, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú medzinárodnú bezpečnosť. Globálnosť nových hrozieb nás núti vymaniť sa zo stereotypného vnímania sveta a bezpečnosti ľudstva v ňom. Uvedomujú si to odborníci, politické špičky a postupne aj laická verejnosť. Naliehavosť riešenia tejto problematiky si vyžaduje aktívny prístup celého medzinárodného spoločenstva.

Vzhľadom na rýchly vývoj, dynamickosť a neustále zmeny v bezpečnostnom prostredí nemôže byť bezpečnosť nikdy absolútna, ale vždy je relatívna. To je dôvod, prečo je idea celosvetového mieru veľmi lákavá, ale zároveň veľmi

Novodobí bezpečnostní aktéri zásadným spôsobom menia podobu a fungovanie sveta. Tradičné spôsoby vedenia konfliktov sú na ústupe. Začínajú dominovať asymetrické spôsoby boja ak dôsledok zmien, ktoré prebiehajú v súčasnom bezpečnostnom prostredí.

Na základe svojich medzinárodných záväzkov sa SR spolu so svojimi koalíčnými partnermi zapája do vojenských ako aj nevojenských operácií v rôznych častiach sveta. Prevažujúci asymetrický charakter týchto operácií predstavuje pre koalíčné sily novú výzvu, kto-

rá si vyžaduje rozšírenie ich zručností a vedomostí, ale aj hľadanie nových prístupov pri plánovaní a vedení asymetrických operácií. Tieto operácie sú typické ťažkou čitateľnosťou, neistotou, nedostatkom potrebných informácií, veľkým počtom aktérov a ďalších faktorov, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú dosiahnutie stanoveného cieľa operácie. Bezpečnostné prostredie nemá statický charakter a každá z operácií má svoje jedinečné „*status quo*“, ktoré musí byť pri plánovaní a vedení operácie ako aj pri určovaní jej cieľa rešpektované.

Na základe našich medzinárodných záväzkov sú príslušníci OS SR vysielaní do rôznych častí sveta, kde plnia úlohy a ciele vyplývajúce z dohodnutých záväzkov. Sú nasadzovaní aj do operácií majúcich asymetrický charakter (Afganistan, Irak, Sýria). Pri plánovacích a rozhodovacích procesoch týkajúcich sa asymetrickej operácie musia byť brané do úvahy bezpečnostné hrozby a riziká typické pre tento druh operácií. Ide o zložité a ťažko čitateľné bezpečnostné prostredie, ktoré je nestále, neisté a komplikované.

Problematika hodnotenia bezpečnostných hrozieb a rizík sa netýka len jednej oblasti života spoločnosti, ale zasahuje do všetkých sektorov bezpečnosti. Každá dotknutá časť sa snaží riešiť uvedený problém v rámci svojich kompetencií a v súlade s platnou legislatívou. Ako je uvedené v Národnej stratégii bezpečnostných rizík SR¹, súčasné nedostatky v posudzovaní rizík v SR sú najmä:

- a) absencia komplexnej databázy údajov o vzniknutých mimoriadnych udalostiach a spôsobených škodách,
- b) súčasná úroveň povedomia a informovanosti o hrozbách a ich vplyve nie je dostatočná pre efektívne riadenie rizika a jeho zníženie,
- c) absencia existencie štandardných postupov posudzovania rizík a ich multisektorálne chápanie,
- d) chýbajúci informačný systém pre získavanie, zber a distribúciu dát potrebných pre účinné posudzovanie rizík, atď.

Identifikácia, analýza a hodnotenie rizík predstavujú neoddeliteľnú súčasť dnešného sveta a sú spájané s každou ľudskou aktivitou a zaoberá sa nimi manažerstvo rizík, ktoré predstavuje vhodný nástroj aj pre oblasť vojenstva. Ozbrojené sily SR (ďalej len „OS SR“) využívajú manažerstvo rizík aj pri plánovaní a vedení operácií koalíčných vojsk, na ktorých participujú aj ich príslušníci, pričom vychádzajú zo Slovenskej technickej normy STN 31 000 Manažerstvo rizík z roku 2011, ktorá predstavuje základný rámec rozhodovacieho procesu a približuje zásady, štruktúru a proces manažerstva rizík ako aj z metód a postupov NATO, jeho doktríny a stále operačné postupy.

Velitelia OS SR nasadení do asymetrických operácií musia plniť stanovené úlohy na dosiahnutie cieľov v intenciách doktrinálneho prostredia NATO a v súlade so stálymi operačnými postupmi jednotnými pre všetky koalíčné vojská na strategickom a operačnom stupni (pri plánovaní a vedení na taktickom stupni majú už OS SR možnosť prispôbiť si jednotlivé fázy týchto procesov v rámci svojich potrieb a možností, pričom sa vychádza z platných doktrín NATO, ktoré sú rozšírené o špecifiká OS SR, avšak rešpektujúce základné zásady manažmentu rizík). Preto je k problematike hodnotenia bezpečnostných hrozieb a rizík vo vojensko-strategickej rovine potrebné pristupovať metodicky, s cieľom zvýšiť znalosti prostredníctvom výskumu, výmeny informácií, vzdelávania a odbornej prípravy v rámci NATO, domácich a zahraničných odborníkov a vedeckých pracovísk v SR, prostredníctvom nevojenských inštitúcií a organizácií.

Saatyho metóda párového porovnávania predstavuje vhodnú metódu operačného výskumu riešiacu problém hodnotenia bezpečnostných rizík v asymetrických operáciách, a to

¹ Národná stratégia bezpečnostných rizík SR, 2015

vzhľadom na veľké množstvo premenlivých faktorov za podmienok rizika a neistoty, ktoré sú typické pre asymetrické operácie.

1. MOŽNOSTI HODNOTENIA BEZPEČNOSTNÝCH RIZÍK V ASYMETRICKÝCH OPERÁCIÁCH

V rámci problematiky hodnotenia bezpečnostných hrozieb a rizík v asymetrických operáciách v pôsobnosti OS SR neexistuje ucelená koncepcia, ktorá by poskytovala dostačujúci rámec vedomostí a zručností. Nejednotnosť definovania pojmov bezpečnostná hrozba a bezpečnostné riziko ako aj vzťahy medzi nimi predstavuje problém pri tvorbe strategických dokumentov, vojenských doktrín a predpisov.

Za základ pri hodnotení bezpečnostných rizík v asymetrickej operácii v súlade s manažérstvom rizík považujeme nasledujúce kroky:

- charakterizovať bezpečnostné prostredie, v ktorom sa uskutočňuje asymetrická operácia,
- identifikovať a charakterizovať možných bezpečnostných aktérov v danom bezpečnostnom prostredí, ktorí pozitívne alebo negatívne ovplyvňujú vývoj predpokladaného bezpečnostného prostredia,
- identifikovať bezpečnostné hrozby v danom bezpečnostnom prostredí a z nich plynúce bezpečnostné riziká pri plnení úloh jednotkami OS SR v podmienkach asymetrických operácií,
- charakterizovať bezpečnostné riziká, ktoré vyplývajú z identifikovaných bezpečnostných hrozieb,
- využitie metód operačného výskumu – Saatyho metódy pre hodnotenie bezpečnostných rizík asymetrických operácií.

Postupným naplňaním jednotlivých krokov získame aj odpovede na nasledujúce otázky súvisiace s riešenou problematikou:

- Prečo musíme vykonať analýzu bezpečnostného prostredia pri vedení asymetrického konfliktu?
- Ktorí bezpečnostní aktéri môžu pozitívne alebo negatívne ovplyvňovať bezpečnostné prostredie?
- Ktoré bezpečnostné hrozby môžeme identifikovať v bezpečnostnom prostredí pri vedení asymetrických operácií?
- Aké bezpečnostné riziká vyplývajú z identifikovaných bezpečnostných hrozieb?
- Akým spôsobom môžeme identifikovať, analyzovať, modifikovať bezpečnostné riziká?
- Ktorú metódu operačného výskumu je možné využiť pre hodnotenie bezpečnostných rizík pri vedení asymetrických operácií?

Subjekt rozhodovania v prostredí asymetrických operácií býva konfrontovaný s nedostatkom validných informácií, väčším množstvom bezpečnostných aktérov, špecifickými bezpečnostnými hrozbami a z nich vyplývajúcimi rizikami pre jednotlivých aktérov. V podmienkach vedenia asymetrických operácií sa rozhodovanie uskutočňuje vždy za *rizika a neistoty*. Neistota v tomto špecifickom bezpečnostnom prostredí vyplýva z nedostatku potrebných informácií o očakávanom správaní sa rozhodovacieho subjektu i objektu rozhodovania vo vnútri pravdepodobnostného poľa, s väčším alebo menším rizikom jeho následkov, čím

sa vytvára *isté* napätie medzi tým, čo je, čo chceme, aby sa stalo a čo sa skutočne stane² (Žák, 2009).

Asymetrické operácie všeobecne predstavujú pre ozbrojené sily novodobú výzvu. V doktrínálnom prostredí OS SR³ sú asymetrické operácie definované ako operácie vo svojej podstate veľmi zložité a dynamické. Nie je možné ich pochopiť prostredníctvom jednoduchého cyklu vojenského rozhodovacieho procesu. Ide o kumulatívne pôsobenie analýzy a plánovania, ktoré generuje kvalitnejší a hlbší poznávací proces priestoru operácie, jej aktérov, ich cieľov, metód a postupov. Pravdepodobnosť úspechu v asymetrických operáciách sa neodvíja od jednoduchej aplikácie vojenskej sily proti protivníkovi⁴, ale od celej škály okolností koncentrovaných v ťažko predikovateľných udalostiach ovplyvnených nielen ľudským faktorom (napríklad činnosť v strese, v časovej tiesni, narušenie zaužívaných pracovných postupov a rozhodovacích procesov, ich nútený prechod na zvláštny režim činnosti, rozhodovanie bez možnosti podrobnej analýzy, atď.), ale tiež rôznymi klimatickými, geografickými, sociálnymi, ekonomickými, politickými, náboženskými faktormi.

Splnenie cieľa asymetrickej operácie závisí od pochopenia simultánnosti jednotlivých udalostí a aktivít aktérov a toho, ako sa vzájomné vzťahy v priebehu operácie rozvíjajú a ako vplývajú na plánovanie a vedenie operácie (ak sa napríklad potrebám a predstavám miestneho obyvateľstva nevenuje dostatok pozornosti, je malá šanca, že miestne orgány a obyvateľstvo budú nápomocné pri dosahovaní cieľov koalíčných vojsk). Vzťahy medzi aktérmi asymetrickej operácie ovplyvňuje množstvo aspektov, a to od etnických, náboženských, historických či politických väzieb po ekonomické a spoločenské ciele, pričom sa menia podľa aktuálnych záujmov aktérov, celkovej vnútro politickej situácie, bezpečnostnej a politickej situácie v regióne, na kontinente ako aj v globálnom kontexte. Vzájomná spolupráca jednotlivých bezpečnostných aktérov môže mať otvorený, ako aj latentný charakter a rôznu intenzitu. Bezpečnostní aktéri majú vždy potenciál zásadným spôsobom ovplyvňovať priebeh a výsledok vedenej operácie, preto predstavujú jeden z podstatných faktorov eliminácie bezpečnostných rizík.

Na to je potrebné myslieť už pri plánovaní asymetrickej operácie a zohľadniť to pri určovaní jej cieľov. Už v tejto fáze je možné si zaistiť vytváraním rôznych bilaterálnych alebo multilaterálnych dohôd a zmlúv korektné a funkčné väzby medzi tzv. pozitívnymi aktérmi, vďaka ktorým sa môžu už v prípravnej fáze eliminovať riziká spojené s bezpečnostnými aktérmi a ich vzájomnými vzťahmi. Vedenie boja v podmienkach asymetrie si vyžaduje nové prístupy - vyplýva to predovšetkým z toho, že jednou z hlavných hrozieb sú povstalci, gerilové skupiny, kriminálne živly alebo diverzné skupiny, ktoré sa budú nekonvenčným spôsobom snažiť narušovať plnenie poslania mierovej, humanitárnej, vojenskej alebo inej operácie. OS SR klasifikujú bezpečnostných aktérov v súlade s doktrínami NATO (viď. SPG-9-2/CIMIC ,2015).

Identifikácia bezpečnostných hrozieb vyplývajúcich z vedenia asymetrického vedenia boja nám potom dovoľuje identifikovať bezpečnostné riziká, ktorým budú musieť koalíčne jednotky čeliť. Po analýze bezpečnostného prostredia asymetrickej operácie, identifikovaní aktérov, bezpečnostných hrozieb a z nich vyplývajúcich rizík, môžeme predmetné riziká posúdiť a prípadne modifikovať. Uvedený krok je v súlade s teóriou manažérstva rizika, pred-

² ŽÁK, M. a kol. 2009. Simulačné technológie pre podporu výcviku. Modelovanie a simulácia maximálneho účinku pri riešení krízových situácií...

³ SVD-30-44, Vedenie operácií proti povstaniu.

⁴ Typické povstania sa rýchlo učia a adaptujú na nové situácie, pretože nie sú zaťažované problémami vyplývajúcimi z organizačných a hierarchicky usporiadaných štruktúr. Niektoré ich aktivity, najmä ekonomického a politického charakteru, môžu pritom budiť dojem legitímnosti. (SVD-30-44, 2011)

stavuje usporiadaný a koordinovaný súbor činností a metód sústredených na hodnotenie, prípadne riadenie rizík⁵.

Proces manažérstva rizík v podmienkach ozbrojených síl predstavuje komplexný proces pozostávajúci z viacerých fáz, pričom jedna z nich predstavuje tvorbu variantov a výber optimálneho variantu. Túto fázu môžeme realizovať po identifikovaní a analýze rizík spojených s dosahovaním cieľov asymetrickej operácie.

Pri posudzovaní rizík treba podľa Belana a Mišíka⁶ odpovedať na nasledujúce otázky:

- *Čo sa môže stať a prečo (pomocou identifikácie rizík)?*
- *Aké sú následky?*
- *Aká je pravdepodobnosť ich budúceho výskytu?*
- *Existujú faktory, ktoré by zmiernili následky rizika alebo znížili pravdepodobnosť rizika?*
- *Je úroveň rizika prípustná alebo prijateľná a nevyžaduje si ďalšie zaobchádzanie?*

Pre hodnotenie bezpečnostných rizík pri plánovaní a vedení asymetrických operácií je potrebné použiť adekvátnu metódu operačného výskumu zaoberajúcu sa problematikou multikriteriálneho hodnotenia. Podľa nášho názoru je vhodnou metódou Saatyho metóda. V podmienkach OS SR by tak boli plne rešpektované procesy manažmentu rizík, nakoľko Saatyho multikriteriálna metóda párového porovnávania umožňuje stanovenie váh jednotlivých kritérií ako aj stanovenie utility (prospešnosti) variantov rozhodovania kvantitatívneho ako aj kvalitatívneho charakteru a umožňuje obsiahnuť potrebný počet kritérií a faktorov. Pri hodnotení variantov Saatyho metódou si subjekt rozhodovania najskôr postupne stanovuje veľkosť preferencií jednotlivých dvojíc variantov pre každé hodnotiace kritérium. Pre riešenie Saatyho metódy je vypracovaný aj simulačný program Expert choice, ktorého licenciou disponuje napríklad Katedra bezpečnosti a obrany Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši a využíva ju pri riešení výskumných projektov, pri výučbe a výcviku kadetov a profesionálnych vojakov počas ich kariérnych kurzov.

Praktickú aplikáciu Saatyho metódy môžeme rozdeliť do niekoľkých krokov:

1. Stanovenie váh kritérií.
2. Stanovenie utility jednotlivých variantov rozhodovania.
3. Výpočet celkovej (sumárnej) utility variantov.
4. Výber optimálneho riešenia.
5. Modelovanie rozhodovacej situácie⁷.

Ako negatívum uvedenej metódy vnímame fakt, že pri rozhodovacích procesoch sa subjekt rozhodovania v jednotlivých fázach procesu rozhodovania môže z objektívnych alebo subjektívnych dôvodov dopustiť chybného kroku. Môže to byť z dôvodu nekorektných alebo nedostatočných vstupných informácií, z dôvodu nedostatku vedomostí, zručností a skúseností, podceňovania alebo preceňovania protivníka, ako aj vlastného úsudku, následkov rozhodnutia, nedorozumení pri komunikácii, atď.⁸. Z uvedených dôvodov má zásadný význam pri pou-

⁵ BELAN, L., MIŠÍK, J. Manažerstvo bezpečnostného rizika.

⁶ Tamtiež.

⁷ SAATY, T. L. 1980. The Analytic Hierarchy Process.

⁸ Intuitívne až rutinné postupy pri rozhodovaní sú založené na skúsenostiach rozhodovacieho subjektu, ako aj na ich úsudku. Ich mechanizmus uplatnenia je silne individuálny, nedá sa zovšeobecňovať, má pritom blízko až k inštinktívnemu konaniu, pričom sa nedá odmietnuť ako iracionálny. Predpokladom je, že v intuícii sú skryté nielen skúsenosti vlastné, ale aj skúsenosti generačné, možno až späté s genetickou dedičnosťou. Sú predpokladom, východiskom ako aj znakom manažérskej individuality, a preto sú poprednou metodikou každého manažéra. (Žák, 2009)

žívaní Saatyho metódy individualita subjektu rozhodovania, jeho vedomosti, zručnosti a skúsenosti⁹.

ZÁVER

Aktuálne trendy v oblasti bezpečnosti vytvárajú tlak na medzinárodné spoločenstvo, aby efektívne dokázalo čeliť novodobým bezpečnostným hrozbám a z nich plynúcim rizikám. Ako uvádzajú niektorí experti (napr. Jurčák, Koblen, Szabo, Nečas, Ušiak, Hofreiter a ďalší), súčasné operačné prostredie je vysoko nepredvídateľné s novými a rýchle sa meniacimi hrozbami. Ivančík¹⁰ uvádza, že strategickú úroveň najviac ovplyvňujú asymetrické operácie, ktoré sa priamo dotýkajú národnej bezpečnosti a zahraničných záujmov štátov. Tieto operácie vyvolávajú aj najväčšiu pozornosť, lebo ich cieľom je ovplyvniť základný výsledok konfliktu. V dôsledku toho vzrastajú požiadavky na rezorty obrany jednotlivých členských štátov, aby boli viac agilné a pružné v spôsoboch, ako zabezpečiť budúce spôsobilosti predovšetkým v ich materiálnej a informačnej oblasti.

Súhlasíme so Spilým¹¹, že aktuálne operačné poznatky EÚ a NATO nasvedčujú, že exkluzívna kapacita vojenskej domény je limitovaná a nepostačuje na riešenie súčasných ani budúcich možných komplexných krízových situácií. Novodobé požiadavky vyžadujú vypracovanie a implementáciu kvalitatívne vyššieho, komplexného prístupu vojenskej i civilnej zložky v oblasti krízového manažmentu.

Na základe analýzy súčasného stavu v skúmanej problematike sme v súlade s Národnou stratégiou bezpečnostných rizík SR z roku 2015 zhrnuli aktuálne nedostatky týkajúce sa hodnotenia bezpečnostných rizík v podmienkach asymetrických operácií pre OS SR nasledovne:

- v rámci problematiky hodnotenia bezpečnostných hrozieb a rizík v asymetrických operáciách v pôsobnosti OS SR neexistuje ucelená koncepcia poskytujúca potrebný rámec vedomostí a zručností, ktorá by slúžila na znižovanie resp. elimináciu bezpečnostných rizík v uvedených operáciách. Koncepcia by mala byť tvorená základnými atribútmi ako sú analýza bezpečnostného prostredia asymetrickej operácie, identifikovanie bezpečnostných aktérov, analýza historických údajov a informácií o rizikách z predošlých operácií (napr. z Lesson Learnd), mala by definovať bezpečnostné hrozby a z nich plynúce riziká, s ktorými sa príslušníci OS SR môžu pri plnení si svojich povinností stretnúť. Ďalej by mala metodika ponúknuť vhodné metódy operačného výskumu (napr. Saatyho metóda), vďaka ktorým by bolo možné porovnať bezpečnostné riziká, určiť najvhodnejšie varianty ich znižovania, a tak rizikám predchádzať, znižovať ich alebo eliminovať. Koncepcia by preto mala v sebe integrovať vhodné nástroje manažérstva rizík, ktoré by sa využívali v rámci rozhodovacieho procesu. Vychádzať by mala z noriem, doktrín, stratégií, programov a koncepcií národného ako aj medzinárodného charakteru.
- k problematike hodnotenia bezpečnostných hrozieb a rizík vo vojensko-strategickej rovine je potrebné pristupovať metodicky, s cieľom zvýšiť znalosti príslušníkov OS SR prostredníctvom výskumu, výmeny informácií, vzdelávania a odbornej prípravy

⁹ Výsledok rozhodovacieho procesu môže byť negatívne ovplyvnený aj faktom, že je potrebná schopnosť subjektu rozhodovania paralelne používať aj ďalšie vedecké metódy ako sú abstrakcia, analyticko-syntetická metóda, metóda komparácie, historicko-logická metóda, vedomosti a skúsenosti z oblasti nielen vojenstva, ale aj operačného výskumu, psychológie, geografie, klimatológie, religionistiky, politológie, atď., aby dokázal správne vyhodnotiť získané informácie, predvídať vývoj bezpečnostného prostredia ako aj správanie jednotlivých aktérov.

¹⁰ IVANČÍK, R. Vojenské aspekty asymetrie v medzinárodnej bezpečnosti.

¹¹ SPILÝ, P. Smart Information for Mission Success (Sofistikované informácie pre úspech misie) WP 2.3. Prípadová štúdia (Study case).

nielen v rámci NATO, ale aj v prostredí domácich a zahraničných odborníkov a vedeckých pracovísk SR, prostredníctvom nevojenských inštitúcií a organizácií, ako to vyplýva z Národnej stratégie manažmentu bezpečnostných rizík SR.

Plánovanie a vedenie asymetrických operácií sa nezaobíde bez riadenie rizík, ktoré vychádza zo všeobecných zásad manažérstva rizík. Celý rozhodovací proces má cyklický charakter a tvorí ho niekoľko krokov – vytváranie súvislostí, posudzovanie rizika (identifikácia, analýza a hodnotenie rizika), zaobchádzanie s rizikom, monitorovanie a preskúmavanie efektívnosti rozhodovacieho procesu. Rozhodovací proces pri hodnotení bezpečnostných rizík v asymetrických operáciách by mal predstavovať premisu pri plánovaní a vedení každej operácie.

Navrhnutím Saatyho metódy (a simulácie expertného počítačového programu Expert choice) ako nástrojov použiteľných v chýbajúcej metodike článok načrtáva možnosť ich použitia počas procesu prípravy veliteľov a kľúčového personálu OS SR ako aj počas ich nasadenia do asymetrických operácií v rámci tvorby absentujúcej metodiky. Uvedené metódy by mali poskytovať dostatočný priestor pre rozhodovací subjekt adekvátne reflektovať na zmeny týkajúce sa aktuálnych bezpečnostných hrozieb a rizík. Subjekt rozhodovania uvedené metódy neobmedzujú a predstavujú erudovaný variabilný nástroj umožňujúci vybrať si a modifikovať kritériá, varianty a ich vzájomné preferencie podľa aktuálnej zmien v bezpečnostnom prostredí asymetrickej operácie. Práve takáto flexibilita predstavuje jednu z najväčších predností navrhovaných vedeckých metód.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BELAN, Ľ., MIŠÍK, J. 2016. *Manažérstvo bezpečnostného rizika*. Žilina: EDIS – vydavateľské centrum Žilinskej univerzity, 2016. 134 s. ISBN 978-80-554-1280-1.
- IVANČÍK, R. *Vojenské aspekty asymetrie v medzinárodnej bezpečnosti*. In: Politické vedy. [online]. Roč. 16, č.3, 2013. ISSN 1335–2741, s. 6-7. Dostupné na internete: http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2013/IVANCIK.pdf.
- SAATY, T. L. 1980. *The Analytic Hierarchy Process*. New York: Mc. Graw-Hill Publishing, 1980.
- SPIĽÝ, P. 2010. *Smart Information for Mission Success (Sofistikované informácie pre úspech misie) WP 2.3. Prípadová štúdia (Study case)*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2010. 716 s.
- TOMÁŠEKOVÁ, L. 2018. *Možnosti hodnotenia bezpečnostných rizík v asymetrických operáciách*. Dizertačná práca. Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš.
- ŽÁK, M. a kol. 2009. *Simulačné technológie pre podporu výcviku. Modelovanie a simulácia maximálneho účinku pri riešení krízových situácií*. Záverečná výskumná správa o riešení projektu ŠPP: 852_08-RO02_RU21-240 projekt č.6. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2009. s. 137.
- SVD 30-44. 2011. *Vedenie operácií proti povstaniu (COIN)*. Bratislava: Generálny štáb Ozbrojených síl SR, 2011. s.239.

Mgr. Lenka TOMÁŠEKOVÁ
Doktorand, Akadémia ozbrojených síl OS SR gen. M. R. Štefánika,
Liptovský Mikuláš
Vojenský útvar 1201 Kuchyňa, Slovensko
lenka.tomasekovaá@gmail.com

HUNGARY'S MOST SIGNIFICANT INDUSTRIAL DISASTERS FROM THE VIEWPOINTS OF SAFETY CHALLENGES, RISKS AND DISASTER MANAGEMENT

András TÓTH

ABSTRACT

The study as the third part of our set of articles elaborates Hungary's most significant industrial accidents from a disaster management standpoint. In the previous articles we examined the possibility of introducing those methods in Hungary that have been carried out successfully abroad, and then building on that we elaborated the largest Hungarian disasters with my author partner. This article is a gap filler in its kind, it continues on the road designated by the past 2 announcements, from the civilizational dangers it collects the biggest Hungarian catastrophes that were caused by people in industrial production and in the crude oil industry, analyses it from a disaster management point of view and creates a database for the disaster map on the internet. At the end of the article it reviews the possibilities of preventing Hungarian industrial disasters, reducing risks, and increasing safety.

Keywords: industrial disaster, safety challenges, disaster database, disaster management

INTRODUCTION

In our previous publications we have collected and systematized all the possibly nature related Hungarian disaster types and hazards following good foreign examples.¹ After the settling the data was filled into our database so they have become available for everybody on the online disaster map, which is based on the google maps service.² The present article also results in the expansion of this database as the data from the unfolded cases will be uploaded as well.

The complex examination of accidents that have occurred during the processing of hydrocarbon from the standpoint of disaster management and the determination of the directions of innovation deeply connects to my main topic, the analyzation of contretemps happened during hydrocarbon procession, as it's based on different databases and investigates the Hungarian industrial accidents taking the human factor, deliberateness, and safety in account. There's a mapping under way that reaches outside the borders, a formation of an international database with the purpose of lowering the possibilities of later accidents through excavation of events from the past thus establishing safety for the next generation.

One of the most important characteristics of humans is working consciously. This trait differentiates us from other creatures. The early man superstitiously feared every danger he didn't know about which was mostly true for natural disasters but also for hazards occurring while doing primitive work. The eternal desire of humans is to conquer these risks and this goal forced them to think about the possibilities of prevention, instinctively try to avoid injuries and accidents, they simply aimed for safety.

1. TÓTH, A.; SIPOSNÉ, KECSKEMÉTHY, K. Természeti és civilizációs katasztrófák Ausztráliában, a megelőzés lehetőségei, 23–43. p.

2. TÓTH, A.; SIPOSNÉ, KECSKEMÉTHY, K. Magyarország legjelentősebb természeti katasztrófái – online katasztrófatérkép, 148–169. p.

Later the fundamentals of labor safety have appeared the main cause of that was not humanity but the economical interests of some social layers. Monarchs made spontaneous decisions to avoid disasters but these still mainly served their personal interests. Doesn't matter how cheap the labor force – “the talking tool”- was the time wasted during replacement and the time requirements of training the new workers anyhow caused a setback in production, thus causing financial damage.³ Hungary's industrial works especially its hydrocarbon-industry serve the improvement of people's living conditions and their well-being. They play an important role as they provide job opportunities and originate incomes however they are one of the biggest sources of danger for our environment because even a little mistake can be fatal which can be proven by the cases processed here.

The study out of the risks that have a civilizational root highlights the nuclear, chemical and those accidents that are connected to hydrocarbon procession, collectively the industrial accidents and disasters, this will be the basis of the current process of collecting data and systematization that I would like to place on an imaginary time scale and submit in its chronological order. To get to know the subject expertly the exact definition of an industrial disaster needs to be determined: “*The industrial disaster is a calamity that happened during industrial activities with surpassingly notable amount of damage, and multitudinous human injuries or deaths occur. The cause of the mishap can be an accident, gross negligence, or incompetence.*”⁴ From the collected and systematized events my research partners and I have created a database based on the previous pattern.

Some other accidents can be put into the industrial disaster category as well if industrial products or procedures play an important role during the occurrence. A typical example for this is the “Great Chicago Fire” in 1781 when the main issue was the fire but because of the wondrous damage that has happened in the industrial environment (sawmills, wooden houses, settlements of propellant and other chemicals have been eaten up by the flames) it can be classified as an industrial disaster.

One of the databases that can be found on the website of the Disaster Management gives useful information about the dangerous industrial works from which we can unequivocally draw the conclusion that out of companies that own Hungary's dangerous industrial works a significant amount plays an active economical role in the oil and chemical industries and participate in the gas industry and the gas trade.⁵

Table 1 Hungary's possible civilizational types of disasters and dangers⁶

Dangers with civilizational	Cases of fire
Nuclear accident	Fire
Chemical accident	Forest fire
Traffic accidents- Transportation of hazardous materials	Fire in buildings
Traffic accidents	Fire outdoors
Epidemics	Dangers of crowded events
Biological dangers	
Mosquito invasion	

3. FEKETE, J. A magyarországi munkavédelmi hatósági felügyeleti munka története és helyzete az 1990-94. években

4. KORMOS, R. Ipari katasztrófák

5. Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (BM OKF): Magyarország jelenleg működő veszélyes ipari üzemek

6. BM OKF. Magyarország katasztrófaveszélyeztetettsége

1. SERIOUS INDUSTRIAL ACCIDENTS

Storage, procession and utilization of dangerous materials that are present in the industrial sector carry the risk of creating serious industrial accidents. Luckily serious calamities like these occur quite rarely. When Hungary joined the European Union, they acquitted the country's legal harmonization of the SEVESO directives by making a law to regulate the protection against serious industrial accidents. Currently in the states of the European Union the SEVESO III. directive means the basis of regulations connected to the prevention and management of industrial disasters.⁷

1.1. PROTECTION AGAINST SERIOUS ACCIDENTS CONNECTED TO HAZARDOUS MATERIALS

The official bodies of the disaster management based on the Hungarian legal regulation about protection against serious accidents connected to hazardous materials have executed the magisterial supervision of 122 works that deal with dangerous materials with upper threshold, 132 that deal with dangerous materials with lower threshold as well as 377 works that handle dangerous materials below the threshold furthermore they have carried out the plant identification of nearly 950 economical organizations that produce store and use dangerous materials. They have proceeded in the investigations of one case of serious accident connected to dangerous materials and in 28 cases of malfunctions connected to dangerous materials. They have assessed and qualified the previous activities of the operator and then if needed obligated him to make technical/technologic changes.⁸

2. NUCLEAR ACCIDENTS

The possibilities of the occurrence of a nuclear accident are extremely low however it cannot be ruled out so in case of nuclear energy use we have to be prepared for it. Nuclear endangerment can evolve in cases of: operational accident, accidental calamity of a nuclear weapon, accident of a nuclear institution abroad. In cases of nuclear accidents in Hungary or abroad the ordainment of urgent precautions can happen in the initial phase of the accident.⁹ Nuclear institutions of Hungary:

The Paks Nuclear Power Plant: one of the 30 safest power plants in the world, it is equipped with earthquake guard and nuclear accident preventive frame. The Spent Fuel Interim Storage Facility can be found here: it serves the safe 50 storage of the heater components that is inevitable before the final maintenance.

Püspökszilágy: the Radioactive Waste Treatment and Disposal Facility – reception and placement of radioactive waste of institutional origin is its purpose. Most radioactive waste – also counting the exhausted closed radiation sources- originates from medical, industrial and research use. The two most commonly used and both being present at a significant quantity the ⁶⁰Co (cobalt) and the ¹⁹²Ir (iridium) are utilized in medical and industrial radiography.

Bátaapáti: the National Radioactive Waste Repository its function is to provide a solution for the eventual placement of little and medium activity radioactive waste that is of plant origin.

The Research Reactor of Budapesti Gazdaságtudományi Egyetem: educational reactor, important in professional training.

7. BM OKF. Súlyos ipari balesetek

8. BM OKF. SEVESO eredmények

9. BM OKF. A nukleáris veszély fogalma

2.1 APRIL 11TH 2003. MOST SIGNIFICANT “SERIOUS MALFUNCTION”

The malfunction happened at night in the 2nd block of the nuclear powerplant in Paks. 30 heating-component cassettes broke in an erroneously engineered cleaning tank and also gases that were saturated with radioactive material got into the air then outside. The level of emission topped the allowed daily and monthly values as well. According to the INES¹⁰ scale of 7 the malfunction was rated 3 that means it already counts as serious after it the 2nd block has not operated for over a year it only restarted in 2004.¹¹

2.2 MAY 5TH 2009. “MALFUNCTION”

In the reactor hall of the 4th block which was under power-plant maintenance an instrument -the electric flux meter- was lifted with a crane, the rope of the crane torn and the instrument fell down. There were no injuries, personal dose limit exceeding or radioactive emission didn't happen. The professionals of the power-plant with the concurrence of the Hungarian Atomic Energy Authority Nuclear Safety Directorship (OAH NBI) - because the dose power topped the 50 mSv/h value from the distance of 1 m from the gauge lance-categorized the event as second level (“malfunction”) on (INES).¹²

Following the two more serious malfunctions an event with safety risks did not happen in Paks Nuclear Power Plant. According to the OAH regulation on the website of the power-plant they inform the population and the people of the internet every 3 months about the below the scale plant events these are those that belong to the INES 0 category. According to the information 16-18 events like that happen yearly which from the safety standpoint is calming but on the other hand makes you think.

3. MOST SERIOUS INDUSTRIAL DISASTERS IN HUNGARY

3.1. JANUARY 2ND 1969. STORAGE TANK EXPLOSION

At the Carbonic Acid Producing Company a technological accident along with a storage tank explosion has occurred. The explosion took the lives of 9 people. At 2:23 pm it was the Hungarian oil industry's most tragic event with the most casualties ever.¹³

The accident happened in Répcelak brought a crucial change in the training of welder technicians. The cause of the explosion: the material of the tanks has become rigid and a “cold fraction” has happened. The accident pointed out that the qualification of welders is necessary, the decree assessing the classification of the Hungarian welder workers and the further training of welder professionals was formed. The Welder Classifier Committee was established. According to the decree for the preparations and supervision of tasks of classified skilled welder workers a technician welder professional should be used.¹⁴

3.2. JULY 1ST 1979. A PART OF THE TNT FACTORY HAS EXPLODED

An enormous explosion has shaken the plant of Northern Hungarian Chemical Works in Sajóabony. 13 workers have passed away in the accident when 10 tons of TNT has

10. Országos Atomenergia Hivatal. Nemzetközi Nukleáris és Radiológiai Esemény Skála

11. Heti Világ Gazdaság. A legsúlyosabb paksi üzemzavar, azóta is sok a nyitott kérdés

12. INDEX. Üzemzavar a paksi atomerőműben

13. KURUCZ, I. Indulatok nélkül, A répcelaki robbanásról 11. p.

14. GÁTI, J. KOVÁCS, M. A hegesztő műszaki szakembertől a nemzetközi hegesztőtechnológus képzésig az Óbudai Egyetem Bánki Donát karán

exploded.¹⁵ The explosion has happened in the afternoon hours the causes are unknown. From the location of the detonation a mushroom cloud has formed which was visible from 20 kilometers, its sound could be heard from 30 kilometers. The building where the TNT was produced had been completely destroyed, only a crater was left where it once stood. After the explosion several fires have started at the settlement endangering the explosive and chemical materials stored there. The settling of the harmful event was greatly delayed by the armed force defending the military plant who did not want to allow the fireman arriving on the spot into the territory of the factory.¹⁶

3.3. MAY 1998 CYPERMETHRIN HAS GOT INTO THE DANUBE

On the Chinoin's (now Agro-Chemie) settlement in Nagytétény 120 liters of CHIMNIX 5EC got onto the floor. The insecticide's active substance is the so-called beta-cypermethrin which is not hazardous for humans and warm-blooded animals however especially endangers fish. The workers have washed the spilled substance attenuated with water, but the plant's almost 1,5 cubic meter hazard saver pool did not accepted it- so the polluted wash water was pumped into the precipitation channel in front of the workshop. The employees of Chinoin have recorded a protocol about the event but they did not inform the authorities. Next day in the dawn fishers in Százhalombatta have reported a mass decay of fish- the pollution caused an 85 billion damage including the live Danube and the fish population of a fish mender company, and Százhalombatta and Ercsi was left without piped water for 2 days. It is only due too good luck that the polluted plume did not reach the water supply of Budapest.

3.4. JANUARY, MARCH 2000 CYAN AND HEAVY METALS HAVE GOT INTO THE TISZA

2000. Cyan pollution of the Tisza, Nagybánya, Romania. The cyan storage lake of the Aurul mining company that can be found near Nagybánya that got continuous water load that caused the erroneously engineered rampart to tear in a 25-meter width on January 30th 2000. At least 100 000 cubic meters of acutely toxic wastewater got loose that contained around 120 tons of cyanide equaling a deathly dose for 2 million people. The poisonous current has travelled down the entire Hungarian stretch of the Tisza showing no mercy for Vojvodina moreover for the Danube and the Black Sea. A damage control plan did not exist at the company so they did not even attempt the localization or alleviation of the pollution.

2000 heavy metal pollution in Borsabánya. In the morning of March 10th 2000. at the Novac precipitating reservoir owned by the Romanian Borsabánya company damn sliding has supervened because of the great amount of precipitation. 10-20 thousand cubic meter polluted material (containing lead, zinc and copper) has got into the Tisza trough the Visó river.¹⁷

3.5. 2004. JULY 19TH 2004 OVERHEATING OF BUTYL-ACRYLATE

On July 19th 2004 the temperature of the air was 30 °C; 250 people were evacuated from next to the PEVDI chemical industry Ltd. after in the massive heat a 1 000-liter plastic tank has cracked and oozing caustic gas butyl-acrylate has spilled out of it. The flammable liquid butyl-acrylate that caused the trouble was stored outside in 1 000-liter plastic tanks. The

15. FAKTOR. 37 éve robbant fel a sajobábonyi TNT gyár

16. JUHÁSZ-LÉHI, I. 1979. június 1., péntek – Amikor feketébe öltözött Sajóábony

17. KÁTAI-URBÁN, L. Az ipari balesetek országhatáson túli hatásai elleni védekezés alkalmazási feltételeinek értékelése és fejlesztése

tanks in case of hot weather the tanks were sprinkled with water at determined times to prevent overheating but in the tank thanks to the great heat the so-called self-polymerization process has started that goes along with a quick heat increase in the material. Thereupon the plastic wall of the tank has melted and a portion of the chemical along with putrid gases has spilled on the concrete covered floor.¹⁸ The residents of Törökbálint had no idea that so much of an explosive material that is capable of great destruction is being stored in their direct neighborhood. "We only suspected it"- they said in the hours of the disaster.¹⁹

3.6. 2004. JULY 30TH 2004 PCB-COMPOUND AND DIOXIN GOT OUT

From a dangerous waste burner territory operated by Onyx Hungary Ltd. significant amount of PCB-compound and dioxin got into the Kenyérmezei stream then into the water of the Danube. The authorities were informed hours late and for a while they were not allowed to enter the territory of the plant and the data that would have made them capable of defense against the pollution was restrained. They did not call attention to the dangers of drinking wired water so the population of Esztergom has drunk the polluted water for days. The Onyx Ltd. has not acknowledged its responsibility up to this day they claim that somebody poured liquid containing PCB-compound into the sewer on purpose.²⁰

3.7. AUGUST 5TH 2004 EXPLOSION OF PYROTECHNIC TOOLS.

50 tons of pyrotechnic tools have exploded in the storage of the maroon factory in Törökbálint, the Pyro-Technic Ltd. The series of explosions carried the debris for kilometers 3 workers have lost their lives on the spot. During the investigation it turned out that they stored a great amount of black gunpowder without permission- that was the one that could have exploded first inflaming the other 50 tons of legally stored pyrotechnic tools. The investigation extending to all details has been completed in 2017, the assigned authorities will propose what kind of law alteration is needed to avoid tragedies like this in the future.²¹

3.8. 2006. JUNE 14TH 2006 A FIREWORKS STORAGE EXPLODED

A fireworks storage has exploded in Balatonfüzfő, 4 deaths. Before the explosion 4 people were in the plant hall, one of the leaders of the company and 3 employees were storing when the accident happened. The burning ruins of the storage and the inflamed nearby buildings could not be approached because of the chain reaction-like explosions in the 600 square meter area storage. Because of the explosion 2 people got atmospheric pressure they were carried to hospital by an ambulance for a check up.²²

3.9. JUNE 28TH 2008 PYROTECHNIC PRODUCT EXPLOSION

An explosion has occurred on the factory settlement of Nike Fiocchi Ltd. in Balatonfüzfő. The detonation has formed in the about 20 square meter premises of the storage building where the operator stored pistons, smoke cartridges, smoke products, fuses, stun grenades and fog candles.

18. GYÖMRŐI HÍRHATÁR. A PEVDI története 2. rész - Sok a rákos beteg

19. HR PORTÁL. Időzített aknák - ipari balesetek

20. 24.HU. Felfüggesztették a dorogi hulladékégető működését

21. HIRADO.HU. A legrejtélyesebb hazai ipari baleset: 13 éve robbant fel a petárdaraktár

22. INDEX. Felrobbant egy tűzijátékraktár Balatonfüzfőn, négy halott

The amount of the explosive materials placed there equals 225 kgs of TNT. The supposed cause of the explosion was that a storm the night before that resulted in water flowing in that made the hexachloroethane fog product to heat up, auto ignite, which later lead to detonation.²³

The pyrotechnic storages and manufacturer units count as dangerous chemical plants and they fall into the categories of lower or greater risk industrial institution based how much and what type of dangerous materials they work with.

3.10. OCTOBER 2010 RED SLUDGE DISASTER

The red sludge disaster that took the lives of 9 people is unprecedented not only in our country but anywhere abroad. There still hasn't been a unified scientific stand about the effects of red sludge. Chromium, mercury and arsenic are all carcinogenic materials that pile up in plants animals and in the human body as well.

On the day of the spill 390 people were evacuated, however even the quick cleaning work couldn't give their homes back to those families whose house was permanently damaged because of the negligence of Mal co. ltd.²⁴ instead 120 new houses were built with the direction of the disaster management.

3.11. MARCH 25TH 2014 DEADLY INDUSTRIAL ACCIDENT

One person died 2 people suffered major one person minor injuries at Sajóbáony during an explosion happened in an industrial settlement. In the plant accident a 3-4 cubic meter capacity steel tank containing condensate and vapor has exploded and inflammable hexane gas has escaped into the air. The investigator authorities have started a procedure because of negligent endangering commit during occupation because a 27-year-old worker lost his life, 2 workers suffered major, one worker minor injuries.²⁵

4. THE CONNECTION BETWEEN INDUSTRY SAFETY AS A SAFETY SCIENCE AND ACTS OF TERRORISM.

The development of the regulation of industry safety in the system of disaster management has a more than 15-year history in Hungary. Beyond the supervision of dangerous activities and dangerous transportation the disaster management tasks connected to vital system elements have appeared.²⁶

Industrial safety as part of the safety science is an interdisciplinary of the chemical engineering science that belongs to technical and inorganic natural science fields, the science of environmental protection, epidemiology and toxicology as independent branches of medical science, information technology and technical computer science, as well as jurisprudence belonging to applied social sciences.²⁷

From 2005 the international regulations of dangerous transportation have been complemented with safety rules (ADR, RID, ADN 1.10 chapters) with the goals of preventing

23. HOFFMANN, I.; CIMER, ZS.; KIRÁLY, L. Rendkívüli időjárás figyelembevétele az iparbiztonsági veszélyelemzés során, robbanás hazai üzemben

24. HORVÁTH, D. A legsúlyosabb ipari katasztrófák – itthon és a világban

25. NÉPSZAVA. Halálos ipari baleset Sajóbáonyban

26. HOFFMANN, I.; LÉVAI, Z.; KÁTAI-URBÁN, L.; VASS, Gy. Iparbiztonság Magyarországon

27. KOCSIS, Z. Iparbiztonság

the unauthorized possession of dangerous materials and their abuse, with special regard to their possible use in acts of terrorism.²⁸

The vulgar picture of a terrorist is incomprehensible. The conception of the terrorist is far more complicated than that fairly diversified and its people cannot be recognized eminently because of their homeland or religion, rather from their motivation and their chosen toolkit to complete it.²⁹

CONCLUSION

The goal set for the near future- that is to elaborate all the past Hungarian disasters- with the creation of the study is now a step closer. Hungary's most significant nuclear and industrial disasters and its most serious hydrocarbon-industry accident following the systematization have been fixated in the Microsoft Access relational database management system.

Connected to the wrought data in the article I assess that the consequences of industrial disasters effect the environment of humans, the atmosphere, surface and underground waters, groundwaters and the topsoil. We could see for example how the red sludge disaster evolved from an industrial disaster to an ecological disaster at the same time we could observe that the Disaster Management has actively participated in the windup and the rebuilding as well.

Only one hydrocarbon-industry accident was elaborated- what was a milestone in the training of welder professionals- out of the more than 20 found cases, which events will be particularly reviewed in an independent study.

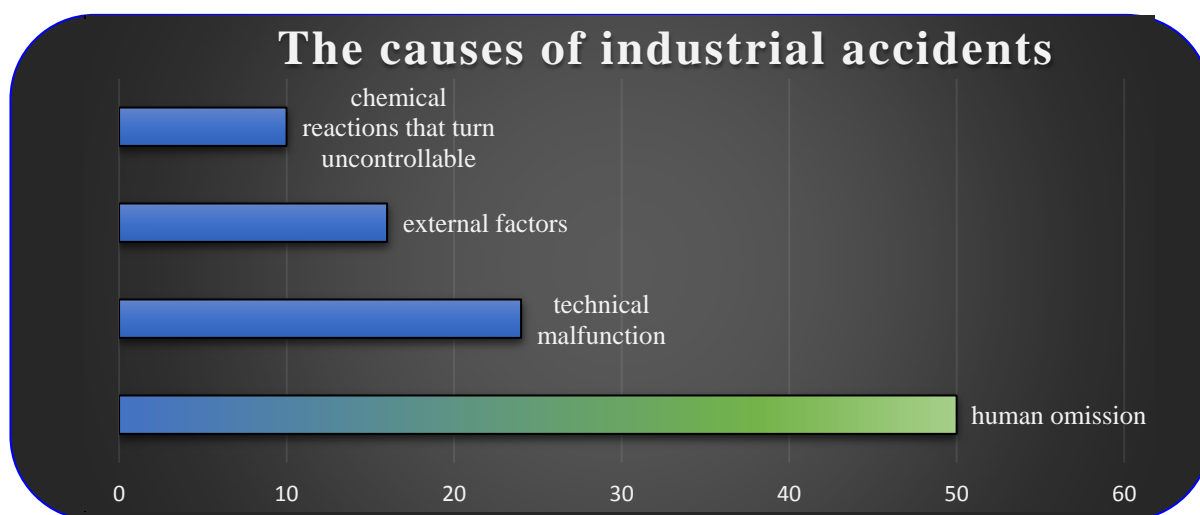
The last footstep of the development of our internet program focuses on forecast and prevention, having possession of the elaborated data with calculation of probability and establishment of mathematical and statistical models we can determine which part of a country's, county's, or settlements' most endangered part in aspects of industrial disasters, and how, with what kind of methods and protection can we reduce that risk to the possible minimum.

The further aim after elaborating Hungary's possible types of disasters, the adaptation and mapping of the great disasters of the nearby countries, the countries of the Visegrad Group (V4) and Europe. From the completed database we can draw the conclusion that in the biggest part-about half- of the formation of industrial disasters and accidents the human factor is present which is backed up by the examined events.

An important task of the disaster management is with the tools of the legal regulation of industry safety specialization is to reduce the probability of the occurrence of industrial accidents in industrial plants to the minimum, at the same time to diminish the human factor as a risk factor right approach to safety, technical terms, and establishment of safety devices are needed. If as a result of those above less human omission happened than in Hungary, Europe, and in the entire world significantly less industrial accident, disaster would happen.

28. KÁTAI-URBÁN, L.; KOZMA, S.; VASS; GY. Veszélyes szállítmányok felügyeletével kapcsolatos jog- és intézményfejlesztési tapasztalatok értékelése

29. BM OKF. Katasztrófatípusok - Terrortámadás

Picture 1 The causes of industrial accidents³⁰

So, the largest safety challenge is to stop the shortage of verifications, unqualified workers, lack of proper technical terms, or a worker who does not obey the technology, commits omission endanger the operation of industrial plants. That about the accident caused by the worker with the elements of the law it could be decided in time how he carried it out? Did he or she do it with setting or with omission, was it done directly, by accident or incautiously, consciously or obliviously but this contains the result past the intention? Was the worker trusted, paid down, or planned a revenge on the company management, or the company management trusted him or her, did the worker have a pander?

We should prepare to defend the dangerous industrial plants and their computer networks from saboteurs entering through loopholes with the tools of disaster management and industry safety. Also, from a person arriving at the scene disguised as a fellow worker of a repairer company committing a terror act ambushed as a disaster.

From the study it shows up that in order to increase safety we should focus on the prevention of industrial disasters with authority devices, the fast and efficient signaling of dangerous materials escaping into the environment, the recognition of these materials and the determination of their direction of spreading, the quick notification of the nearby countries, and on the rescuing of people and material goods.

The country, the disaster management, and the home defence should all be prepared and also prepare the leaders and workers of dangerous industrial plants and hydrocarbon processor plants for the possible risks to help enhancing national and international safety.

BIBLIOGRAPHY

- 24.HU *Felfüggesztették a dorogi hulladékégető működését* [online]. 2004. Interneten elérhető: <https://24.hu/belfold/2004/08/27/felfuggesztettek_dorogi_hulladekeget_337/>.
- Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (BM OKF). *Magyarország jelenleg működő veszélyes ipari üzei* [online]. Interneten elérhető: <http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=seveso_vuzem_index>.
- BM OKF *Magyarország katasztrófaveszélyeztetettsége* [online]. Interneten elérhető: <http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=lakossag_kattipus>.
- BM OKF *SEVESO Eredmények 2016* [online]. 2016. Interneten elérhető:

30. KÁTAI-URBÁN, L.; RÉVAI, R. Possible Effects of Disasters Involving Dangerous Substances Harmful to the Environment, Human Life and Health

- <http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=seveso_eredmenyek_reszletek&ev=2016>.
- BM OKF. *Katasztrófatípusok - Terrortamadás* [online]. Interneten elérhető:
<http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=lakossag_kattipus_terrortamadas>
- BM OKF. *A nukleáris veszély fogalma* [online]. Interneten elérhető:
<http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=lakossag_kattipus_nuklearis_baleset>.
- FAKTOR. *37 éve robbant fel a sajobábonyi TNT gyár* [online]. 2016. Interneten elérhető:
<<http://faktor.hu/faktor-sajobabony-tnt-robbanas>>
- FEKETE, József. *A magyarországi munkavédelmi hatósági felügyeleti munka története és helyzete az 1990-94. években* [1995.] Interneten elérhető:
<http://www.ommf.gov.hu/index.php?akt_menu=362>.
- GÁTI, József. KOVÁCS, Mihály. *A hegesztő műszaki szakembertől a nemzetközi hegesztőtechnológus képzésig az Óbudai Egyetem Bánki Donát karán* [online]. 2013. Interneten elérhető:
<http://hegkonf2010.uni-obuda.hu/5_Gati_Kovacs_Hegkonf2010.pdf>.
- GYÖMRŐI HÍRHATÁR. *A PEVDI története 2. rész - Sok a rákos beteg* [online]. 2013. Interneten elérhető:
<<http://www.gyomroi-hirhatar.hu/hirek/a-pevdi-tortenete-2resz-sok-a-rakos-beteg>>.
- HETI VILÁG GAZDASÁG. *Ma 15 éve történt a legsúlyosabb paksi üzemzavar, azóta is sok a nyitott kérdés* [online]. 2018. Interneten elérhető:
<http://hvg.hu/gazdasag/20180411_Ma_15_eve_tortent_a_legsulyosabb_paksi_uzemzavar_azota_is_sok_a_nyitott_kerdes>.
- HIRADO.HU. *A legrejtélyesebb hazai ipari baleset: 13 éve robbant fel a törökbálinti petárdaraktár* [online]. 2017. Interneten elérhető:
<<https://www.hirado.hu/2017/08/05/a-legrejtelyesebb-hazai-ipari-baleset-13-eve-robbant-fel-a-torokbalinti-petardaraktar/>>.
- HR.PORTÁL. *Időzített aknák - ipari balesetek* [online]. 2004. Interneten elérhető:
<<https://www.hrportal.hu/c/idozitett-aknak-ipari-balesetek-20040814.html>>.
- HOFFMANN, Imre.; CIMER, Zsolt.; KIRÁLY, Lajos. *Rendkívüli időjárás figyelembevétele az iparbiztonsági veszélyelemzés során* [online]. Interneten elérhető:
<<http://vedelem.hu/letoltes/anyagok/835-rendkivuli-idojaras-figyelembevetele-az-iparbiztonsagi-veszelyelemzes-soran.pdf>>.
- HOFFMANN, Imre.; LÉVAI, Zoltán.; KÁTAI-URBÁN, Lajos.; VASS, Gyula. *Iparbiztonság Magyarországon* [online]. Interneten elérhető:
<<http://www.vedelem.hu/letoltes/anyagok/549-dr-hoffmann-imre-dr-levai-zoltan-dr-katai-urban-lajos-dr-vass-gyula.pdf>>.
- HORVÁTH, Dóra. *A legsúlyosabb ipari katasztrófák – itthon és a világban* [online]. 2010. Interneten elérhető:
<https://www.nlcafe.hu/ezvan/20101019/a_legsulyosabb_ipari_katasztrofak_itthon_es_a_vilagban/>.
- INDEX. *Üzemzavar a paksi atomerőműben* [online]. 2009. Interneten elérhető:
<https://index.hu/belfold/2009/05/05/baleset_a_paksi_atomeromuben/>.
- INDEX. *Felrobbant egy tűzijátékraktár Balatonfüzfőn, négy halott* [online]. 2006. Interneten elérhető:
<<https://index.hu/bulvar/nitroke0614/>>.
- JUHÁSZ-LÉHI, István. *1979. június 1., péntek – Amikor feketébe öltözött Sajóbabony* [online]. Interneten elérhető:
<<http://www.boon.hu/1979-junius-1-amikor-feketebe-oltozott-sajobabony/3077799>>.

- KÁTAI-URBÁN, Lajos. *Az ipari balesetek országhatáson túli hatásai elleni védekezés alkalmazási feltételeinek értékelése és fejlesztése* [online]. 2015. Interneten elérhető: <http://archiv.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2006/katai-urban_lajos.pdf>.
- KÁTAI-URBÁN, Lajos.; KOZMA, Sándor.; VASS; Gyula. *Veszélyes szállítmányok felügyeletével kapcsolatos jog- és intézményfejlesztési tapasztalatok értékelése* [online]. Interneten elérhető: <http://hadmernok.hu/153_08_katayul_ks_vgy.pdf>.
- KÁTAI-URBÁN, Lajos.; RÉVAI, Róbert [online]. 2013 Interneten elérhető: *Possible Effects of Disasters Involving Dangerous Substances Harmful to the Environment, Human Life and Health* Bolyai Szemle XXII.:(2) pp. 151-158. ISSN 1416-1443
- KOCSIS, Zoltán. *Iparbiztonság* [online]. 2015. Interneten elérhető: <<http://iparbiztonsag.com/2015/11/13/az-iparbiztonsag-mint-tudomany/>>.
- KORMOS Róbert. *ipari katasztrófák* [2011-05-10] [online]. Interneten elérhető: <<https://prezi.com/bjn4opo4knpb/ipari-katasztrofak/>>.
- KURUCZ, István 2009. *Indulatok nélkül, A répcelaki robbanásról* 11. p. Zalaegerszeg: Magyar Olajipari Múzeum Közleményei 40. 2009. 188p. ISBN: 978 963 87876 7 5
- NÉPSZAVA. *Halálos ipari baleset Sajóabonyban* [online]. 2014. Interneten elérhető: <http://nepszava.hu/1014927_halalos-ipari-baleset-sajobabonyban>.
- Országos Atomenergia Hivatal *Nemzetközi Nukleáris és Radiológiai Esemény Skála (INES-skála)* [online]. 2013. Interneten elérhető: <http://www.haea.gov.hu/web/v3/OAHPortal.nsf/web?openagent&menu=02&submenu=2_6_1>.
- TÓTH, András SIPOSNÉ, KECSKEMÉTHY, Klára. *Természeti és civilizációs katasztrófák Ausztráliában, a megelőzés lehetőségei* [online]. Műszaki Katonai Közlöny XXVI. évf. [2016. 3. szám] 23–43. o. Interneten elérhető: <http://www.hhk.uni-nke.hu/downloads/kiadvanyok/mkk.uni-nke.hu/PDF_2016_3sz/MKK_2016_3sz.pdf ISSN 2063-4986>.
- TÓTH, András SIPOSNÉ, KECSKEMÉTHY, Klára. *Magyarország legjelentősebb természeti katasztrófái – online katasztrófatérkép* [online]. MKK XXVII. évf. [2017.4. sz] 148–169. o <http://hhk.archiv.uni-nke.hu/downloads/kiadvanyok/mkk.uni-nke.hu/PDF_2017_4sz/2017_4sz.pdf ISSN 2063-4986>.

András TÓTH PhD student National University Of Public Service,
 Defence Administration Manager MSC
 Institute/Company: Doctoral School of Military Engineering
 Address, City, Country: Erkel Ferenc utca 4/A, 8900 Zalaegerszeg, Hungary
 E-mail: andras.toth@katved.gov.hu

EURÓPSKA BEZPEČNOSTNÁ ARCHITEKTÚRA V KONTEXTE MEDVEDEVOVEJ INICIATÍVY

EUROPEAN SECURITY ARCHITECTURE IN THE CONTEXT OF THE MEDVEDEV INITIATIVE

Martin TREBULA

ABSTRACT

The thesis deals with the problems of construction of the European security architecture after the end of the Cold War, the tasks of individual security organizations within this architecture. It also presents a Russian proposal for a European security architecture known as the Medvedev initiative in the context of its current state and development.

Keywords: European security architecture, NATO, EU, OSCE

ÚVOD

Studená vojna bola skrytým konfliktom medzi Západom (Spojené štáty americké a ďalšie západné krajiny) a komunistickým blokom (resp. východným blokom vedeným Sovietskym zväzom), keď sa Spojené štáty a Sovietsky zväz stali po druhej svetovej vojne supervelmocami. Namiesto otvoreného konfliktu o svetovú nadvládu medzi vojenskými zoskupeniami NATO a Varšavskej zmluvy sa konfrontácia odohrávala hlavne v ideologickej (Trumanova doktrína), politickej, propagandistickej, hospodárskej (Marshallov plán) a vedecko-technickej rovine. Súperenie sa najviac prejavilo v boji o sféry vplyvu a o prevahu v zbrojení. Sféry vplyvu sa rozširovali hlavne formou zástupných vojen tzn. ozbrojených konfliktov v rozvojových krajinách, pri ktorých boli podporované spriaznené strany v danej krajine. Preteky (o prevahu) v zbrojení prebiehali predovšetkým jadrovým zastrašovaním, ktoré viedlo k rovnováhe strachu založenej na zaručenom vzájomnom zničení.¹

Bezpečnosť sa všeobecne spája najmä so stabilitou, určitosťou, poriadkom, spoľahlivosťou, rovnovážnosťou, existenciou subjektu bez hrozieb, stavom a pocitom istoty. Ukončenie studenej vojny tak predstavuje začiatok novej etapy vo vývoji medzinárodných vzťahov, ktorá sa premieta aj do bezpečnostnej oblasti.²

Táto nová etapa je spojená so zmenou usporiadania Európy, ktorá so sebou priniesla na jednej strane koniec síce nebezpečného, ale relatívne stabilného bipolárneho systému kolektívnej bezpečnosti fungujúcom od konca druhej svetovej vojny, na strane druhej priniesla otázky týkajúce sa budúcej európskej bezpečnostnej štruktúry a jej inštitucionálnych prvkov. Za inštitucionálne piliere európskej bezpečnosti sú dnes považované organizácie ako NATO, EÚ, ZEÚ, OBSE...

¹ TREBULA, M. - JURČÁK, V. 2017. KULTURA BEZPIECZENSTWA – NAUKA – PRAKTYKA – REFLEKSJE, Security Forum 2017, s.94

² ŠKVRNDA, F. - PAWERA, R. - WEISS, P.2008.MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ, s.26

1. ORGANIZÁCIA PRE BEZPEČNOSŤ A SPOLUPRÁCU V EURÓPE OBSE/KBSE

V roku 1975 v Helsinkách 35 štátov podpísalo Záverečný helsinský akt, čím vznikla Konferencia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (KBSE; prekladané aj ako Konferencia o bezpečnosti a spolupráci v Európe). KBSE bola historicky prvým celoeurópskym a transatlantickým pokusom vymazať konfrontačné a deliace čiary. Na summite v Budapešti v roku 1994 sa formálne prijal nový názov OBSE. Z inštitucionálneho hľadiska na jej čele stojí generálny tajomník, ktorý so svojim sekretariátom a Strediskom pre predchádzanie konfliktom sídli vo Viedni. Úrad vysokého komisára OBSE pre národnostné menšiny je v Haagu a Úrad OBSE pre demokratické inštitúcie a ľudské práva má sídlo vo Varšave.

Cieľom účastníckych krajín je podpora a rozvoj demokratickej spoločnosti rešpektujúcej ľudské práva a základné slobody, prevencia lokálnych konfliktov, obnova stability a mieru vo vojnových oblastiach, presadzovanie kolektívnej bezpečnosti, zabezpečenie sociálnej spravodlivosti a ochrana životného prostredia. Je založená na širokom koncepte chápania bezpečnosti tzn. vojenské aspekty, nie sú nadradené napríklad ľudsko-právnym alebo ekonomickým aspektom bezpečnosti. Práve vďaka širokému členstvu (zahŕňa takmer celú severnú pologuľu) a modernému chápaniu bezpečnosti má OBSE významnú úlohu v procese tvorby kompaktného bezpečnostného prostredia.³

2. SEVEROATLANTICKÁ ALIANCIA – NATO

NATO je medzivládna organizácia ktorá vznikla v roku 1949 podpisom Severoatlantickej zmluvy, označovanej tiež ako Washingtonská zmluva. Je to obranná aliancia založená v súlade s článkom 51 Charty OSN, ktorej základnou úlohou je chrániť slobodu a bezpečnosť svojich členov všetkými dostupnými politickými a vojenskými prostriedkami. V súčasnosti (máj 2018) má 29 členských krajín z ktorých každá prijala na seba záväzok podieľať sa na riziku a zodpovednosti, ale aj na výhodách kolektívnej bezpečnosti. Vstupom do aliancie sa členské krajiny zaviazali ochraňovať slobodu, spoločné dedičstvo a civilizáciu svojich obyvateľov, založené na princípoch demokracie, individuálnej slobody a právneho štátu.

Rozhodnutia NATO sú prijímané na základe konsenzu, po diskusii a konzultáciách medzi členskými krajinami. NATO je tiež výrazom transatlantického spojenectva medzi jeho európskymi členmi, USA a Kanadou.

Hlavnými politickými a rozhodovacími inštitúciami NATO sú:

- Severoatlantická rada (North Atlantic Council - NAC)
- Výbor pre obranné plánovanie (Defence Planning Committee - DPC)
- Skupina pre jadrové plánovanie (Nuclear Planning Group – NPG)

2.1 SEVEROATLANTICKÁ RADA (NORTH ATLANTIC COUNCIL - NAC)

NAC je najvyšším orgánom NATO je ktorá má efektívnu politickú právomoc a kompetencie prijímať rozhodnutia NATO. Je zložená zo stálych predstaviteľov na úrovni veľvyslancov všetkých 28 členských krajín NATO, ktorí sa schádzajú minimálne raz do týždňa. Zasadaniam rady predsedá jej predseda, ktorý je zároveň generálnym tajomníkom NATO. Súčasným (máj 2018) generálnym tajomníkom je od 1. októbra 2014 Jens Stoltenberg (Nórsko).

³ KMEC, V., ŠELEPEČ, P., Bezpečnostné modely 21.st. v Európy a pozícia SR v nich

2.2 VÝBOR PRE OBRANNÉ PLÁNOVANIE (DEFENCE PLANNING COMMITTEE - DPC)

DPC sa zaoberá otázkami obrany a témami týkajúcimi sa kolektívneho obranného plánovania. Výbor tiež poskytuje poradenstvo pre vojenské orgány NATO, pričom v tejto oblasti má rovnaké funkcie a rovnakú autoritu ako NAC pri riešení otázok v rámci svojej kompetencie. Je zložený zo stálych predstaviteľov, schádza sa však aj na úrovni ministrov obrany členských krajín. Predsedom Výboru pre obranné plánovanie je generálny tajomník NATO.

2.3 SKUPINA PRE JADROVÉ PLÁNOVANIE (NUCLEAR PLANNING GROUP - NPG)

Predsedom skupiny pre jadrové plánovanie je generálny tajomník NATO. Ministri obrany členských krajín zasadajú pravidelne v skupine pre jadrové plánovanie v ktorej diskutujú o špecifických politických otázkach spojených s jadrovými silami. Jadrová politika aliancie sa pravidelne prehodnocuje a rozhodnutia sa prijímajú spoločne tak, aby boli v súlade s novým vývojom a aby tomuto vývoju zodpovedali plánovacie a konzultačné postupy.

Napriek uvedenému je v súčasnosti (máj 2018) jednotlivými členskými krajinami dosť kontroverzne prijímané rozhodnutie USA o odstúpení od „Dohody o jadrovom programe“ z roku 2015 z Iránom.

3. EURÓPSKA ÚNIA - EÚ

EÚ je integračné zoskupenie, ktoré od posledného rozšírenia v roku 2013 tvorí 28 členských štátov a po vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ na základe výsledkov referenda z roku 2016 bude mať členov 27. Predchodcom EÚ bolo Európske spoločenstvo pre uhlie a oceľ, ktoré bolo založená v roku 1951. Samotná EÚ vznikla v roku 1993 na základe Zmluvy o Európskej únii, známej aj pod názvom Maastrichtská zmluva z roku 1992.

Medzi základné princípy EÚ patrí prenášanie právomocí národných štátov na nadnárodné európske inštitúcie. Stupeň integrácie v Únii nedosiahol takú hĺbku, aby sa dalo hovoriť o federácii ako zvrchovanom subjekte medzinárodného práva, je však oveľa hlbšia ako v medzinárodných organizáciách. Jej spôsob rozhodovania je vo svetovom meradle unikátny, preto je EÚ považovaná za zoskupenie štátov „sui generis“. EÚ má medzinárodnoprávnu subjektivitu a jej hlavným cieľom je Európa s výrazným hospodárskym rastom, konkurencieschopnou ekonomikou a zlepšujúcou sa kvalitou životného prostredia. A predovšetkým nové ciele - spoločná zahraničná a bezpečnostná politika a spolupráca v oblasti justície a vnútra. Mnohé jej ciele už boli zrealizované - menová únia a zavedenie občianstva únie.⁴

Orgánmi a inštitúciami EÚ v rámci európskej zahraničnej a bezpečnostnej politiky sú:

- Európska obranná agentúra (ďalej len „EDA“)
- Inštitút pre bezpečnostné štúdie (ďalej len „ISS“)
- Satelitné stredisko Európskej únie (ďalej len „EUSC“)

⁴ https://sk.wikipedia.org/wiki/Eur%C3%B3pska_%C3%BAnia

3.1 EURÓPSKA OBRANNÁ AGENTÚRA

EDA bola zriadená 12. júla 2004, sídli v Bruseli a patrí medzi Agentúry Európskej únie. Je riadená vysokým predstaviteľom EÚ pre spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku, ktorý súčasne predsedá Správnej rade. Tá je najvyšším rozhodujúcim orgánom Európskej obrannej agentúry a skladá sa z 27 ministrov obrany členských krajín EÚ (okrem Dánska, ktoré sa na základe výnimky nezúčastňuje na spolupráci v oblasti obrany).

Cieľom EDA je:

- zvyšovať efektivitu vojenských výdavkov členských krajín EÚ synergickým efektom užšej spolupráce v oblasti plánovania obranných bezpečnostného výskumu a vývoja, či obstarávania obranných zariadení
- zlepšiť obranné kapacity EÚ, najmä pokiaľ ide o krízové riadenie
- podporovať európsku spoluprácu v oblasti zbrojenia
- posilňovať obrannú priemyselnú a technologickú základňu EÚ a vytvárať konkurencieschopný európsky trh s obrannými zariadeniami
- podporovať výskum zameraný na posilňovanie priemyselného a technologického potenciálu Európy v oblasti obrany.

Úlohou EDA preto konkrétne je:

- vytvoriť komplexný a systematický prístup pri definovaní a realizácii požiadaviek Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky,
- podporovať spoluprácu medzi členskými štátmi EÚ v oblasti obranných zariadení,
- napomáhať pri rozvoji a celkovej reštrukturalizácii európskeho obranného priemyslu,
- podporovať európsky obranný výskum a technológie pri zohľadnení európskych politických priorít,
- rozvíjať úzku spoluprácu s Komisiou pri vytváraní medzinárodne konkurencieschopného európskeho trhu s obrannými zariadeniami.

Obranná politika je politicky citlivou oblasťou, v ktorej si členské krajiny udržiavajú rozhodujúcu mieru kompetencií. Skúsenosti však ukazujú, že európska obrana nemôže byť efektívna, ak bude fungovať vo forme viacerých samostatných obranných politík. Nutnosť zvýšiť obranné kapacity a neochota podstatne zvyšovať výdavky na obranu vytvárajú tlak na užšiu spoluprácu.⁵

3.2 INŠTITÚT EURÓPSKEJ ÚNIE PRE BEZPEČNOSTNÉ ŠTÚDIE

ISS bol zriadený v roku 2002 a má postavenie autonómnej agentúry spadajúcej pod Spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ. Jeho úlohou je napomáhať pri vytváraní spoločnej európskej obrannej kultúry a podporovať strategickú diskusiu na základe prepojenia európskych rozhodovacích orgánov a neformálnych odborných kruhov.

Činnosti inštitútu sa zameriavajú na analýzu údajov a vypracovávanie odporúčaní potrebných v rámci rozhodovacieho procesu EÚ. Inštitút teda prispieva k budovaniu spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky Európskej únie, a to:

- organizovaním výskumných aktivít a diskusií o kľúčových otázkach v oblasti bezpečnosti a obrany,
- prehľbovaním spolupráce medzi akademickou obcou, úradníkmi, odborníkmi a rozhodovacími orgánmi z členských štátov EÚ, z iných európskych krajín, zo Spojených štátov a z Kanady na účely vypracovania dlhodobých analýz v oblasti

⁵ <https://www.eda.europa.eu/home>

obrany pre Radu ministrov Európskej únie a Vysokého predstaviteľa pre spoločnú bezpečnostnú a zahraničnú politiku,

- rozvíjaním transatlantického dialógu o akýchkoľvek bezpečnostných záležitostiach medzi krajinami Európy, Spojenými štátmi a Kanadou s cieľom prehĺbiť transatlantické vzťahy a zabezpečiť väčší prínos oboch strán k otázkam bezpečnosti
- poskytovaním štipendií s cieľom rozšíriť kontakty a zdokonaľiť súčinnosť s národnými odborníkmi.

Inštitút má autonómny status a „intelektuálnu slobodu“, čo znamená, že neobhajuje žiadne národné záujmy. Jeho činnosť umožňuje spoločný „proeurópsky pohľad“ na záležitosti, ktorými sa zvyčajne zaoberajú jednotlivé členské štáty samostatne a vytvára priestor na konštruktívnu kritiku súčasnej bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ.⁶

3.3 SATELITNÉ STREDISKO EURÓPSKEJ ÚNIE

EUSC sídli v Torrejón de Ardoz, blízko Madridu a so svojou činnosťou začalo v januári 2002. Vytvorenie strediska je považované za nevyhnutný krok pre posilnenie Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky, najmä v oblasti monitorovania kríz a prevencie konfliktov.

Úlohou EUSC je využívanie a poskytovanie informácií založených na analýze satelitných snímok Zeme. Jej cieľom je podporovať rozhodovací proces EÚ v rámci Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky.

Centrum poskytuje informácie Únii, členským krajinám, Komisii, ale aj tretím štátom a medzinárodným organizáciám.

Podporuje najmä:

- všeobecné bezpečnostné sledovanie
- Petersburgské úlohy:
 - podpora humanitárnych a záchranných misií
 - podpora mierotvorných úloh
 - podpora úlohy ozbrojených síl v krízovom manažmente, vrátane udržiavania mieru (peacekeeping)
- overovanie Zmluvy
- kontrola zbraní a ich šírenia
- námorné sledovanie
- environmentálny monitoring (vrátane prírodných i človekom vyvolaných katastrof)

Aby mohlo EUSC vykonávať svoju funkciu, má vlastnú právnu subjektivitu a nachádza sa pod politickým dohľadom Politického a bezpečnostného výboru Rady a pod operačným riadením generálneho tajomníka.⁷

4. ZÁPADOEURÓPSKA ÚNIA (ZEÚ)

ZEÚ bola politické a vojenské zoskupenie pôvodne desiatich západoeurópskych štátov ktoré má vytvoriť európsky pilier organizácie NATO. Vznikla podpísaním Bruselskej zmluvy o hospodárskej, spoločenskej a kultúrnej spolupráci a kolektívnej sebaobrane 17. marca 1948 a má podobne ako EÚ rotujúce polročné predsedníctvo.

⁶ <https://www.iss.europa.eu/>

⁷ https://www.satcen.europa.eu/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1

Vznik tohto prevažne vojenského združenia bol najmä reakciou na konanie Sovietskeho zväzu, ktorý si začal nárokovať stredoeurópske štáty. Zmluva zaručovala podporu ostatnými členskými štátmi pri napadnutí ktoréhokoľvek z nich.

Spočiatku na medzinárodnej scéne nehrala veľmi významnú úlohu, bola však náznakom smerovania európskej politiky. V polovici osemdesiatych rokov minulého storočia však došlo k oživeniu tejto organizácie, keď sa členské krajiny rozhodli, že by mali podporiť ZEÚ a vytvoriť z nej európsky pilier transatlantickej NATO. V súčasnosti je úlohou ZEÚ vypracovávať a realizovať rozhodnutia a akcie EÚ, ktoré majú vplyv na obranu európskeho spoločenstva. Európska únia môže vyzvať ZEÚ, aby zabezpečila mierové humanitárne úlohy a oslobodzovacie operácie či udržiavanie mieru.⁸

Členské krajiny ZEÚ:

- 10 riadnych členov (členovia EÚ aj NATO): Belgicko, Holandsko, Luxembursko, Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Veľká Británia, Grécko, Španielsko, Portugalsko,
- 6 pridružených členov (sú členmi NATO, ale nie sú resp. v čase pristúpenia neboli členmi EÚ): Nórsko, Island, Turecko, Česká republika, Maďarsko, Poľsko,
- 5 pozorovateľov (sú členmi EÚ, ale nie sú členmi ZEÚ): Dánsko, Írsko, Švédsko, Fínsko, Rakúsko,
- 7 pridružených partnerov (štáty neboli v momente podpisu ani členmi NATO ani EÚ): Bulharsko, Rumunsko, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Slovensko, Slovinsko.
-

5. MEDVEDEVOVA INICIATÍVA VS. SÚČASNÝ STAV

S iniciatívou vytvorenia novej európskej bezpečnostnej architektúry s cieľom zníženia napätia medzi Ruskou federáciou (ďalej len RF) a Západom prišiel ruský prezident Dmitrij Medvedev v roku 2009 už týždeň po svojom zvolení. Vo svojich prejavoch naznačoval, že súčasná (rok 2008 - 2009) európska bezpečnostná architektúra nesie prvky ideológie z čias studenej vojny a vyzýval európske krajiny na vytvorenie nového celoeurópskeho bezpečnostného paktu.

Svoju víziu obhajoval tým, že NATO ako obranná aliancia, ktorej základnou úlohou je chrániť slobodu a bezpečnosť svojich členov sama seba diskvalifikovala ako aktéra európskej bezpečnosti, snahou globalizovať svoje poslanie na úkor právomocí OSN.

Členské krajiny NATO a OBSE však iniciatívu RF podozrievali zo snahy o oslabenie pozícií NATO, OBSE a ostatných západných bezpečnostných inštitúcií. A to najmä z dôvodov, že na jednej strane návrh zmluvy o európskej bezpečnosti obsahoval body o uplatnení princípu kolektívnej ochrany a zakazoval signatárom poskytnúť svoje územie pre napadnutie iného signatára, no na strane druhej akúkoľvek vojenskú činnosť podmieňoval schváleniu Rady bezpečnosti OSN. Vzhľadom na to, že Ruská federácia je členom tejto Rady s právom veta, západné štáty túto ruskú iniciatívu chápali ako snahy posilniť vplyv a pozíciu Ruskej federácie ako aj posilniť schopnosť zabrániť akémukoľvek vojenskému konfliktu bez jej súhlasu. Z uvedeného taktiež vyplýva, že organizácie ako NATO, OBSE a EÚ by boli vylúčené z rozhodovacieho procesu.

Pomocou článku o zákaze poskytnutia svojho územia na ohrozenie iného signatára, by sa taktiež RF zbavila bezpečnostnej hrozby, za ktorú považuje umiestnenie amerického raketového štítu na území Európy.⁹

Prejav ruského prezidenta Dmitrija Medvedeva, ktorý predniesol 5. júna 2008 v Berlíne o tom, že je potrebné zorganizovať celoeurópsku konferenciu o európskej bezpečnosti odštartoval tzv. „Korfský proces“, kedy sa na Korfu zišli ministri zahraničných vecí prevažnej väčšiny 56 členských štátov OBSE a zhodli sa na nevyhnutnosti zachovať a znovu

⁸ <http://www.europskaunia.sk/zeu0>

⁹ Проект Договора о европейской безопасности : <http://kremlin.ru/events/president/news/6152>

potvrdiť existujúce princípy a záväzky OBSE, ale aj na potrebe ich aktualizácie a modernizácie.

Na návrh zmluvy Dmitrija Medvedeva o európskej bezpečnosti z 29. novembra 2009 reagoval Európsky parlament 11. novembra 2010 vydaním uznesenia č. P7_TA(2010)0399 „O posilnení OBSE – úlohe EÚ“¹⁰.

Výsledkom tejto iniciatívy o vytvorenie novej európskej bezpečnostnej architektúry, však bolo ešte väčšie posilnenie už existujúcich európskych bezpečnostných štruktúr bez akejkoľvek reštrukturalizácie.

6. NOVÝ PRVOK EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTNEJ ARCHITEKTÚRY

25 členských štátov Európskej únie sa v novembri 2017 právne zaviazalo k integrácii v oblasti obrany vznikom stálej štruktúrovanej spolupráce PESCO (PERmanent Structured COoperation) čo je štruktúrovaný proces spolupráce v oblasti obrany. Členské štáty však naďalej zostávajú suverénne, samé sa totiž môžu rozhodnúť, ktorých modulov a iniciatív v rámci PESCO sa zúčastnia. PESCO ich však do istej miery aj zaväzuje, pretože pri pristúpení zverejnili svoje konkrétne ciele. Tie sa budú každý rok hodnotiť a v prípade ich nenaplnenia môžu chýbajúci členský štát ostatné krajiny vylúčiť z klubu.

Hlavný prínos PESCO spočíva v zdieľaní zdrojov, koordinovanom plánovaní, spoločnom vývoji výzbroje a vojenskej techniky. To prinesie nielen úspory (spoločným zadávaním verejných zákaziek), ale posilní aj interoperabilitu európskych armád. Európsku obranu by malo celkovo zefektívniť a PESCO možno chápať ako praktické kroky k vytvoreniu Európskej obrannej únie.

PESCO sa má zamerať na konkrétne výstupy, akými sú napríklad spoločné jednotky rýchleho nasadenia, vývoj novej výzbroje a techniky a vytváranie jednotných logistických centier. V súčasnosti je definovaných osemnásť spoločných projektov, za ktoré zodpovedajú konkrétne štáty. Slovensko napríklad vedie projekt ohľadne protipožiarinej ochrany.¹¹

Štruktúrovanú spoluprácu PESCO dopĺňa Európsky obranný fond, ktorý zriadila Európska komisia v júny 2017 na pomoc členským štátom efektívnejšie využívať peniaze daňových poplatníkov, znižovať duplicity vo výdavkoch a zvyšovať pomer medzi kvalitou a cenou a na monitorovanie investícií členských štátov do obrany, ktorý bude vykonávať Európska obranná agentúra. Fond bude taktiež koordinovať, dopĺňať a zvyšovať vnútroštátne investície do výskumu v oblasti obrany, vývoja prototypov a do nadobúdania vojenského vybavenia a technológií.¹²

Kritici vojenskej spolupráce tvrdia, že akákoľvek európska obranná štruktúra bude kontraproduktívna, pretože oslabí NATO.

Generálny tajomník Severoatlantickej aliancie Jens Stoltenberg však PESCO uvítal. „Verím, že môže posilniť európsku obranu, čo je dobré nielen pre Európu ale aj pre NATO,“ vyjadril sa 13. novembra¹³.

Podobne to vidí aj parlamentný spravodajca Gahler: NATO sa podľa neho necíti ohrozené. „Som si istý, že tých dvadsať krajín EÚ, ktoré sú zároveň aj členmi NATO, sa postarajú o to, že PESCO bude úspešné nielen v zlepšovaní interoperability, ale aj schopnosti nasadenia našich vojenských síl,“¹⁴ uviedol.

¹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A52010IP0399>

¹¹ <http://www.europarl.europa.eu/news/sk/headlines/security/20171208STO89939/ako-zefektivnit-europsku-obranu-pomoc-moze-stala-strukturovana-spolupraca>

¹² http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1508_sk.htm

¹³ https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_148840.htm

¹⁴ <http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20171208STO89939/pesco-eu-countries-sign-off-on-plan-for-closer-defence-cooperation>

ZÁVER

Z uvedeného vyplýva, že skutočne funkčná celoeurópska bezpečnostná architektúra aj napriek snahe vytvorená nebola, pretože do nej nebola zahrnutá Ruská federácia (RF). Tá nie je členom EÚ, NATO, ZEÚ ani PESCO. RF je v rámci európskej bezpečnostnej architektúry len členom OBSE. Bezpečnostné prostredie v Európe, ak tým myslíme účastnícke štáty OBSE, sa momentálne nachádza vo veľmi komplikovanej situácii. Od studenej vojny totiž „starý kontinent“ nebol svedkom takej miery nezhôd ako vidíme v súčasnosti. Kooperatívne bezpečnostné prostredie sa postupom času mení na konfrontačné, kde RF a západné krajiny nie sú schopné komunikovať a všetky doteraz vyvinuté nástroje na udržiavanie mieru a stability v rámci medzinárodných vzťahov sa zdajú byť nedostatočné. Dôvody týchto konfrontácií sú zrejmé. Je prirodzené, že Ruská federácia ako najväčší štát v Európe sa chce podieľať na formovaní medzinárodnej a bezpečnostnej politiky. Väčšina štátov ktorá bola v období studenej vojny pod jej sférou vplyvu už vstúpila do NATO, resp. sa usilujú o členstvo pričom Ruská federácia deklarovala rozširovanie NATO za hrozbu svojej národnej bezpečnosti. Na druhej strane, západné štáty akúkoľvek iniciatívu o reštrukturalizáciu európskej bezpečnostnej architektúry zo strany RF upodozrievajú zo snahy o oslabenie pozícií NATO, OBSE a ostatných západných bezpečnostných inštitúcií.

LITERATÚRA

- KMEC, V.,ŠELEPEC, P., Bezpečnostné modely 21.st. v Európy a pozícia SR v nich.
Dostupné na internete: <https://mv.iir.cz/article/view/1120/1170>
- ŠKVRNDA,F.,PAWERA,R.,WEISS,P.2008.MEDZINÁRODNÁ
BEZPEČNOSŤ.1.vyd.Bratislava:EKONÓM,2008.136s.ISBN 978-80-225-2527-5
- TREBULA,M.,JURČÁK,V.2017.KULTURA BEZPIECZEŃSTWA – NAUKA –
PRAKTYKA – REFLEKSJE, Security Forum 2017, University of Public and Individual
Security APEIRON in Cracow/ Poľsko Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego
i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, ISSN 2299–4033, DOI 10.24356/KB/28/3
- <http://www.europskaunia.sk/europskaobrannaagentura>
<http://www.europskaunia.sk/institutpreobrannestudie>
<http://www.europskaunia.sk/satelitnestrediskoou>
<http://www.europskaunia.sk/zeu0>
<https://www.eda.europa.eu/home>
<https://www.iss.europa.eu/>
https://www.satcen.europa.eu/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1
https://sk.wikipedia.org/wiki/Eur%C3%B3pska_%C3%BAnia
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A52010IP0399>
- Проект Договора о европейской безопасности :
<http://kremlin.ru/events/president/news/6152>
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1508_sk.htm
<http://www.europarl.europa.eu/news/sk/headlines/security/20171208STO89939/ako-zefektivnit-europsku-obranu-pomoc-moze-stala-strukturuvana-spolupraca>
https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_148840.htm

Ing. Martin TREBULA

externý doktorand

Akadémia ozbrojených síl gen. M.R.Štefánika / Katedra bezpečnosti a obrany

Demänová 393 P.O.BOX 9, 031 06 Liptovský Mikuláš

martin.trebula@mil.sk

VÝZNAM MALÝCH A STREDNE VEĽKÝCH ŠTÁTOV PRE SEVEROATLANTICKÚ ALIANCIU¹

IMPORTANCE OF SMALL AND MEDIUM – SIZED STATES FOR NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION

Dominika TRUBENOVÁ, Jaroslav UŠIAK

ABSTRACT

The article is dealing with the importance of small and medium – sized states for North Atlantic Treaty Organization. NATO as a security complex created by 29 European and north American states incorporates also small states which are, naturally, not as strong (military wise, economic power wise, etc.) as bigger states. So the question to ask is what is their importance in such a big alliance? How do they manage to complete the tasks given to them by the alliance itself? The following study tends to analyze the acquisition of small states to NATO by using Slovak republic as an example using domestic and foreign literature including monographs and studies.

Keywords: small states, NATO, North Atlantic Treaty Organization, medium sized states

ÚVOD

Súčasná podoba sveta prináša mnohé výzvy ako pre jednotlivé štáty, tak i pre medzinárodné spoločenstvá, ktoré spájajú štáty na základe svojej agendy. Severoatlantická aliancia ako (prioritne) vojensko-politické zoskupenie krajín v súčasnosti predstavuje skupinu 29 štátov naprieč celou Európou a zároveň zapájajú USA spolu s Kanadou. Pri pohľade na jednotlivé členské štáty nie je možné nevšimnúť si ich rozmanitosť čo sa týka veľkosti – spadajú sem ako malé štáty, tak aj mocnosti. V tomto prípade však vyvstáva otázka – akú úlohu majú „malé“ členské štáty? Akým spôsobom si plnia svoje povinnosti a čo prinášajú do bezpečnostného komplexu fungujúc po boku veľmocí? Aký je dôvod pre ich začlenenie do tohto spoločenstva? Otázka týkajúca sa významu a zároveň samotného členstva malých a stredných štátov v Severoatlantickej aliancii je značne rozsiahla a má mnoho dimenzií.

Predložená štúdia má za úlohu stručne vysvetliť význam Aliancie a následne význam jednotlivých – malých a stredných – štátov, ktoré sú nedeliteľnou a potrebnou súčasťou spoločenstva ako regionálneho tak i celosvetového významu, používajúc niekoľko príkladov takýchto štátov ako členských krajín NATO. Záver štúdie sa venuje prípadu Slovenskej republiky ako malému štátu úspešne inkorporovaného do Severoatlantickej aliancie.

Pomocou analýzy stanovenej problematiky prítomnej v ako viacerých domácich, tak i zahraničných dielach a prácach je možné dedukovať stav skúmanej problematiky a vytvoriť si tak profil postavenia a participácie veľkostne malých a stredných štátov v rámci Severoatlantickej aliancie, pričom značné spracovanie problematiky v štúdiu autorov Ďurkecha a Švarného, rovnako tak ako prínos Vlčeka a Krajčího do tejto problematiky poskytuje základné poznatky v skúmanej otázke. Ďalej je možné opierať sa aj o čiastkové práce zahraničných autorov ako napríklad Burden alebo Grizold. Zároveň dedukovaním je

¹ Tento článok je publikovaný v rámci projektu VEGA 1/0545/17 - Transformácia bezpečnostného prostredia: aplikácia skúseností štátov Vyšehradskej štvorky na príklade Ukrajiny.

možné vytýčiť výzvy pre malé a stredne veľké členské štáty, ktoré pre ne vyplývajú z členstva v medzinárodnej organizácii akou je Severoatlantická aliancia.

1. VÝZNAM ALIANCIE

Vývoj sveta po druhej svetovej vojne nastolil svetový poriadok, ktorý priniesol rozdelenie sveta na dva protipóly, dve hemisféry. Každá hemisféra fungujúca podľa vlastného systému vytvorila vlastný bezpečnostný systém, a teda aj bezpečnostné garancie – na jednej strane išlo o zoskupenie Varšavskej zmluvy a na strane druhej – Severoatlantická aliancia, ktorá aj po zmenách na prelome 80. a 90.rokov dokázala na medzinárodnom poli zotrvať. Hoci v období po Studenej vojne na svetovej scéne nejstvoval protipól akým bola Organizácia Varšavskej zmluvy, opodstatnenie udržania existencie Aliancie je viditeľné dodnes a stále je chápaná ako veľmi dôležitý komponent globálnej politickej a bezpečnostnej sféry. Svoje dôležité postavenie stále potvrdzuje pri nasadzovaní síl do mierových operácií v mnohých regiónoch sveta a rovnako tak ako aj pomocná zložka pre ostatné organizácie. V konečnom dôsledku rovnako netreba zabúdať ani na fakt, že spoločenstvo štátov je svojou spoločnou silou väčším súperom, než by bol každý jeden štát samostatne.

Základom Severoatlantickej aliancie je okrem mierového riešenia konfliktov aj podpora vytvárania a rozvoja demokratických inštitúcií, čím tvorí neoddeliteľnú časť bezpečnostného prostredia nielen v regióne Európy, ale aj v transatlantickom prostredí ako celku. Nemožno opomenúť fakt, že okrem vlastnej, zakladajúcej zmluvy sa pri riešení konfliktov berie do úvahy aj Charta OSN (Ďurkech – Švárný, 2017), pričom vo svojej podstate sú jednotlivé kroky a operácie štátov plánované tak, „aby nebol ohrozený medzinárodný mier, bezpečnosť a spravodlivosť a zdržia sa vo svojich medzinárodných vzťahoch hrozby silou alebo použitia sily akýmkoľvek spôsobom nezlučiteľným s cieľmi Spojených národov“ (NATO, 2001, s.563).

V dôsledku stále meniaceho sa medzinárodného prostredia a možného dopadu týchto zmien na bezpečnosť ako regiónu, tak i jednotlivých štátov je v zmysle článku 4 Washingtonskej zmluvy Aliancia chápaná ako fórum – priestor pre vzájomné konzultácie medzi členskými krajinami o výzvach a problémoch, ktoré tieto zmeny prinášajú. Okrem iného je cieľom tohto fóra zosúladať snahu štátov tak, aby boli krajiny schopné dosiahnuť spoločné ciele a naplniť tak záujmy členských krajín (Ďurkech – Švárný, 2017).

Základným cieľom NATO je teda zabezpečiť a kontinuálne udržiavať mier ako v transatlantickom prostredí, tak i vo svete, avšak s dosahovaním tohto cieľa sú bezpodmienečne spojené i ďalšie aktivity, na základe ktorých je možné stanoviť nasledujúce, neoddeliteľné ciele.

Článok 3 Zmluvy hovorí o individuálnej a zároveň kolektívnej snahe odolať akémukoľvek útoku a teda v tomto prípade môžeme povedať, že cieľom Aliancie je odstrašenie a zároveň obrana členských krajín voči útoku v akejkoľvek podobe na celom území Aliancie (Fidler – Mareš, 1997).

Ako bolo spomenuté, podpora rozvoja demokratických inštitúcií a spolupráce členských krajín je jednoznačným znakom snahy o udržanie strategickej rovnováhy nie len v európskom regióne. Ako je možné nájsť aj v článku 1 a 2 Zmluvy, aktívne podieľanie sa na takomto fungovaní potvrdzuje kontinuálne dosahovanie takto vyčleneného cieľa.

Pre úspešné udržiavanie mierového prostredia je však paradoxne, potrebné udržiavať aktívne vojsko v dostatočnom počte na to, aby mohlo byť zabránené konfliktom. Z tohto vyvstáva ďalšia výzva pre krajiny Aliancie – cieľ budovať aktívne a dobre vycvičené ozbrojené sily na to, aby bola zachovaná obrana jednotlivých štátov a teda (v prípade ich vzájomného prepojenia pri operáciách medzinárodného krízového manažmentu) aj celého transatlantického prostredia a sveta (Ďurkech – Švárný, 2017).

S týmto cieľom súvisí aj nasledujúci cieľ – a teda, že schopnosť vysporiadať sa a predchádzať krízam je jedným zo základných atribútov členských štátov. V tejto súvislosti je možné vrátiť sa ku článku 3 a zároveň článku 4 Zmluvy, kde sa hovorí o spoločných rozhovoroch v prípade ohrozenia krajín ako pomocný krok pri vysporadúvaní sa s krízami a zmenami nimi prinášané.

Treba však zvýrazniť, že pre zachovávanie mierového prostredia sveta nestačí len kooperácia medzi jednotlivými členskými krajinami, ale zároveň schopnosť aktívne komunikovať a spolupracovať s tretími krajinami na úrovni programov spolupráce, napríklad Rada NATO – Rusko; Stredomorský dialóg či Partnership for peace. Okrem takýchto dlhšie trvajúcich spoluprác sú priebežne zostavované špecificky orientované pracovné skupiny, ktoré reflektujú zmeny v medzinárodnom prostredí a potrebu adekvátnej reakcie na ne, napríklad ak hovoríme o oblasť kontroly zbrojenia a odzbrojenia (Ďurkech – Švarný, 2017).

V súvislosti s takto vymedzenými cieľmi a s nimi spojenými aktivitami je teda možné zhrnúť ich do základných funkcií Aliancie a síce, že NATO plní jednak ochrannú a obrannú funkciu a zároveň napĺňa akýsi predpoklad pre rozvoj jednotlivých členských krajín Aliancie.

Pokiaľ teda hovoríme o takto vymedzenej funkcii - ochrannej a obrannej – máme za to, že NATO ako bezpečnostný komplex fungujúci na demokratických princípoch kontinuálne a za účasti všetkých jej členov pracuje na tom, aby bolo transatlantické prostredie ochraňované a zároveň obraňované pred útokom v akejkoľvek podobe zo strany tretích krajín.

Avšak pre úspešné napĺňanie takto vymedzených funkcií netreba zabúdať na to, že Aliancia pod svojou hlavičkou združuje rôzne štáty, čo do veľkosti tak i sily. Preto je potrebné, aby NATO bez obmedzení a podmienok podporovalo spoluprácu medzi členmi tak, aby bola zabezpečená a dodržaná jednotná úroveň štátov pre ich úspešné spoločné fungovanie v rámci takto orientovanej Aliancie (Ďurkech – Švarný, 2017).

I keď sa môže zdať, že Aliancia a členstvo v nej udáva mnohé požiadavky, ktoré sú často náročné na naplnenie, faktom ostáva, že väčšina členských štátov sú práve malé a stredne veľké štáty, ktoré sa dokázali úspešne integrovať do tohto bezpečnostného komplexu a sú schopné aktívne a úspešne plniť úlohy po boku ostatných, veľkých členských štátov. Nasledujúca časť štúdie poukáže na ich význam pre Alianciu opierajúc sa o niekoľko konkrétnych prípadov krajín Európy, vrátane Slovenskej republiky.

2. VÝZNAM MALÝCH A STREDNE VEĽKÝCH ŠTÁTOV PRE NATO

Aj keď sa možno na prvý pohľad môže niektorým zdať, že členstvo malých² a stredných štátov v organizácii akou je NATO je len pokračovaním politiky bez sledovania väčšieho cieľa, opak je pravdou. Síce je známe, že príspevky do fungovania spoločenstva a teda aj vývoj nie je identický vo všetkých krajinách, stále sú všetky krajiny partnermi, ktorí tvoria spoločenstvo ako fungujúci a dôležitý celok v súčasnom medzinárodnom prostredí. Je však potrebné uvedomiť si, že *„problematika malých štátov, ich spravidla obmedzeného mocenského potenciálu, ako i schopnosti realizovať svoje zahranično-politické ciele, má svoje špecifika, vyplývajúce nielen z ich ekonomických možností, ale i ďalších determinantov medzinárodných vzťahov /politických, vojenských, bezpečnostných, demografických, geografických, a ďalších/. Sú to determinanty, ktoré určujú ich postavenie v svetovom politickom systéme“* (Vlček, 2014, s.337). Pri pohľade na funkciu týchto štátov v organizácii teda môžeme, aj na základe historického vývoja, vymedziť viacero dôvodov.

² Na margo malých štátov je na mieste spomenúť, že *„malý štát si nemôže zaistiť bezpečnosť na základe vlastných zdrojov, a že sa musí celkom fundamentálne spoliehať na pomoc iných štátov, či inštitúcií“* (Vlček, 2014, s.338). Zároveň Krejčí tvrdí, že malé štáty sú tie *„ktorým nedostatok moci neumožňuje podieľať sa na vytváraní európskej rovnováhy“* (Krejčí, 2009, s.319) a rovnako tak, že *„malé štáty sú úspešné vo svetovej politike len vtedy, keď sa stanú hlásateľmi záujmov veľmoci“* (Krejčí, s.323).

Ako prvý a snáď najdôležitejší a aj najčastejšie spomínaný dôvod je ideologický faktor. Aliancia je združená pod demokraciu a mier na čele so Spojenými štátmi (ktoré prostredníctvom práve NATO „podsúvajú“ politiku šírenia demokracie) a jej hlavnou črtou je fungovanie na základe demokratických hodnôt spoločnosti a štátu. V minulosti išlo prioritne o potlačanie komunistickej ideológie. Ideologické zázemie demokracie na svete je najväčšie v porovnaní s minulosťou a súčasťou demokracie je aj združovanie a spolupráca štátov, ktorá ide ruka v ruke aj s bezpečnosťou (Naxera, 2017).

Ďalším, nemenej dôležitým faktorom je geografický význam rozširovania členskej základne NATO. Ako už článok 10 Washingtonskej zmluvy predpokladá, Aliancia stále presadzuje politiku otvorených dverí a prijíma do svojich radov všetky tie krajiny, ktoré dokážu prispieť k rozvoju a udržiavaniu kolektívnej bezpečnosti. Zároveň, pri tomto faktore je dôležitý aj dosah Aliancie. Do Aliancie patria západoeurópske a stredoeurópske štáty, pričom sa postupne zaraďujú aj krajiny Balkánu. Geograficky je pokrytá takmer celá Európa, od jej severných častí, po tie najjužnejšie, od suchozemských po prímorské štáty. Práve tento faktor je dôležitý aj pri operabilite a zároveň pri nadväzovaní nových partnerstiev – NATO dokáže fungovať aj vďaka malým/stredným štátom³ vo veľkom množstve typov prostredia a to mu pridáva na význame.

Pokiaľ sa pozrieme na potenciál týchto štátov, je jasné, že tieto štáty sú často obmedzované vlastnou silou ekonomiky, výškou HDP, či mnohými inými faktormi. Ale „*predovšetkým malé štáty sú obvykle menšou hrozbou pre svojich susedov a majú často väčší stupeň lojality od svojich vlastných občanov*“ a zároveň „*malé štáty môžu ekonomicky lepšie prosperovať*“ (Vlček, 2014, s.339).

Čo však nepochybne ostáva výhodou a ťažnou silou jednotlivých štátov, je špecializácia. Vlček vo svojom príspevku túto schopnosť malých štátov popisuje ako „*Úloha experta: keďže je problematická možnosť ovplyvňovať veľký záber problémov, snažia sa sústrediť na špecifickú oblasť, a v nej sa stať vynikajúcimi odborníkmi*“ (Vlček, 2014, s.340). Aj keď malé štáty (úplne prirodzene a logicky) nedokážu pokryť každú jednu požiadavku⁴, vždy sa nájdu odborníci a špecialisti, ktorí v konečnom dôsledku vynikajú v rade ostatných štátov a tak dokážu jednotlivé krajiny spolu vyskladať celé spektrum špecialistov a skupiny odborníkov potrebné na to, aby Aliancia dokázala fungovať v akýchkoľvek podmienkach a úspešne naplňovať svoje ciele a požiadavky medzinárodného prostredia. Túto výhodu najviac vnímame v ozbrojených zložkách a armádnych skupinách operujúcich pod vlajkou NATO. Malé a stredné štáty nedokážu typologicky pokryť všetky armádne jednotky, ale špecializujú sa na konkrétne schopnosti a znalosti, ktorými následne veľmi prispievajú pri plnení úloh na udržiavanie mieru vo svete.

Pokiaľ sa pozrieme na konkrétne prípady malých členských štátov NATO a ich významu – okrem Slovenska, je možné nájsť ich hneď viaceré. B. Burden vo svojej práci analyzuje Albánsko (okrajovo sa dotýka aj Chorvátska, nakoľko pristúpilo v tom istom roku) ako prípadovú štúdiu, pričom ono samotné sa stalo členom v 2009 (Burden, 2016). Na jeho príklade poukazuje na prínos malých štátov pre Alianciu, plnenie záväzkov a aktívnu účasť na úlohách. Ďalej môžeme spomenúť príklad Slovinska v článku od A.Grizolda, ktorý tvrdí, že spoločnou prácou, zdieľaním zdrojov a špecializáciou môžu aj tie najmenšie štáty prispieť ku vojenským schopnostiam NATO (Grizold, 2014), pričom Slovinsko nebude výnimkou⁵. V.

³ Zas na druhej strane, možným hrozbám budú malé štáty schopné predchádzať a čeliť najmä na základe medzinárodnej spolupráce a teda na základe členstva v NATO (Krejčí, 2009).

⁴ Tento fakt potvrdzuje aj Krejčí, keď konkrétne hovorí, že „*Česko i Slovensko majú malý silový potenciál. Ten je síce zrovnateľný navzájom a tiež s Rakúskom a Maďarskom, je však zanedbateľný pri zrovnávaní s Nemeckom, Ruskom, ale i s Ukrajinou*“ (Krejčí, 2009, s.338).

⁵ „*By working together, by pooling resources, by specialising, even the smallest countries can contribute to the military capabilities of NATO – and Slovenia will not be an exception*“ (Grizold, 2014).

Urbelis zas poukazuje na príklad Litvy, Dánska a vlastne pobaltských štátov, na ktorých stavia svoju štúdiu prostredníctvom ktorej hovorí o úspešnosti malých štátov v štruktúrach NATO – na príklade Dánska hovorí konkrétne ako o jednom z najúspešnejších štátov v operáciách MKM (Urbelis, 2015).

Toto sú niektoré z mnohých príkladov malých štátov Európy, ktoré sa úspešne integrovali a plnia úlohy po boku väčších a silnejších štátov Európy. Nasledujúca – záverečná časť štúdie poukáže na príklad Slovenskej republiky ako na relatívne malý štát, ktorý sa v 2004 dokázal do Aliancie úspešne začleniť a do dnešných dní plní mnohé dôležité úlohy dané členstvom v NATO.

3. PRÍLEŽITOSTI A VÝZVY PRE MALÝ ŠTÁT – SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Členstvo v tak významnom celku, akým NATO je, prináša so sebou okrem pozitív a výhod aj výzvy pre jednotlivé štáty, nakoľko pre efektívne fungovanie celku je potrebné zapojenie všetkých častí jednotlivo a pokiaľ je možné, v čo najvyššej miere. Týmto výzvam, ktoré prichádzajú na základe rýchlo meniaceho sa prostredia, neobchádzajú ani Slovenskú republiku. SR je teda povinná v rámci svojich možností a schopností vyvinúť čo najväčšiu snahu adekvátne a včas reagovať na zmeny a jednotlivé úlohy, ktoré s tým súvisia. V súčasnosti vnímame v rámci Aliancie veľký dopyt po schopnosti jednotlivých armád spoločne kooperovať a s tým súvisia ďalšie, na to nadväzujúce povinnosti.

Aj keď môže byť obmena techniky a teda otázka nasadenosti chápaná ako potenciálne negatívum, zároveň je možné brať to aj ako príležitosť pre OSSR. Na základe zmien v medzinárodnom prostredí je potrebné venovať zvýšenú pozornosť prezbrojeniu a materiálnej vybavenosti OS tak, aby dokázali efektívne plniť nastavené úlohy v kontexte kolektívnej obrany a v súvislosti so zmenami v bezpečnostnom prostredí. Pri pôsobení OSSR po boku jednotiek ostatných krajín v misiách MKM je potrebné, aby jednotky mali vybavenie na rovnakej úrovni a teda z toho plynie príležitosť pre OSSR. Práve misie môžu byť miestom, kde sa jednotky naučia pracovať s technikou ostatných aliančných jednotiek, na čo by následne mal naviazať samotný štát – SR – a to tým, že sa bude svojou výbavou snažiť priblížiť/vyrovnať sa ostatným. Vo svojej podstate to môžeme dokonca chápať ako akýsi motivačný prvok.

Ďalším atribútom, na ktorý by mal byť kladený dôraz je motivácia občanov SR k zodpovednosti za bezpečnostné prostredie štátu s cieľom rozvíjať v nich národné povedomie s dôrazom na ochotu brániť svoju vlasť. Zvyšovanie tohto povedomia by mohlo byť zabezpečené rôznymi civilno-vojenskými aktivitami, kedy by sa bežným obyvateľom (nakoľko nie každý so záujmom sleduje dianie prostredníctvom televízie či čítaním správ) atraktívnejším spôsobom bližšie priblížila bezpečnostná situácia a možné scenáre vývoja s dôrazom na zapájanie civilného sektora. Dôraz na civilný aspekt bezpečnosti je spomenutý aj v návrhu Obrannej stratégie z 2017. Je dôležité, aby OSSR mali aktívnu podporu aj v radoch bežných občanov, ktorí by v prípade potreby dokázali pomôcť brániť svoju krajinu. Ako sa výstižne a v skratke hovorí aj v dobrovoľnej vojenskej príprave – „*Naša vlasť potrebuje každého z nás*“. Znovu pre porovnanie sa ukazuje príklad Dánska, kde sa rovnako kladie dôraz na systém civilno-vojenskej spolupráce. A. Dalgaard-Nielsen vo svojej štúdii popisuje viacero aspektov dánskeho prostredia, ktoré naštartovali potrebu spolupráce civilnej a vojenskej sféry – spomína tu napríklad terorizmus, prírodné katastrofy, či rôzne iné hrozby (Dalgaard-Nielsen, 2004). Kladie dôraz na výcvik, vzdelanie a aj zdieľanie informácií. O tejto spolupráci hovorí ako o čoraz dôležitejšej zložke udržiavania národnej bezpečnosti štátu.

V súčasnosti sa čoraz viac hovorí o naplňaní počtov ozbrojených síl, vytvára sa snaha o zatraktívnenie profesie vojaka a tak isto funguje inštitút dobrovoľnej vojenskej prípravy⁶. Dôležité však je nie len prijímať nových uchádzačov s cieľom plniť štatistiky/limity, ale rovnako tak aj vytvárať lepšie podmienky služby pre aktívnych profesionálnych vojakov. Či už ide o rôzne benefity – finančné, zdravotné, ponuka rôznych kurzov, ktoré sú zahrnuté v rámci profesie ale rovnako treba poskytnúť stabilitu ponúkanej práce a istoty, nakoľko, bohužiaľ, pozorujeme v súčasnosti fakt, že pred uplynutím lehoty pred odchodom na výsluhový dôchodok prichádzajú profesionálni vojaci o prácu. Aj toto je často dôvod, prečo sa postupne znižuje číslo OSSR a zároveň sledujeme klesajúcu tendenciu, čo sa týka záujmu mladých o toto povolanie a súčasne poslanie chrániť a brániť štát. K lepším podmienkam by sme rovnako mohli zaradiť aj zmodernizovanie priestorov pre výkon práce na jednotlivých vojenských útvaroch a zároveň už spomenutú výmenu techniky a mechanického zabezpečenia, čo tiež prispieva ku kvalite výkonu povolania profesionálneho vojaka v službách OSSR. Zatraktívnenie profesie prostredníctvom zlepšenia podmienok pre vykonávanie povolania môže výrazne pomôcť k zastabilizovaniu súčasnej situácie a postupne môže teda viesť aj k tomu, že znovu dôjde k nárastu príslušníkov OSSR, čo je a aj do budúcnosti bude veľmi dôležité pre zodpovedné plnenie nastavených úloh a cieľov NATO.

Súčasnú postavu USA v NATO kladie čoraz väčší dôraz na rozvoj EÚ schopností a spôsobilostí. Ako môžeme sledovať od nástupu D. Trumpa do kresla amerického prezidenta, USA⁷ čoraz viac hovoria o znížení príspevkov do NATO⁸ na úroveň stanovených 2% HDP s tým, že Európa si za svoju bezpečnosť má zodpovedať prioritne sama. Prináša to väčšiu zodpovednosť na štáty Európy, ktoré by sa mali snažiť spoliehať sa sami na seba, svoje jednotky, schopnosti a znalosti. Zaujímavé je, že klesajúcu tendenciu príspevkov USA spomína Hrivík už vo svojom príspevku z roku 1997 a síce, že „významným signálom sú tiež výrazne klesajúce čiastky, ktoré USA plánujú investovať do rozšírenia Aliancie, vrátane modernizácie ozbrojených síl nových členov“ (Hrivík, 1997, s.25). Aj pre SR tu vyvstáva dopyt po zvyšovaní svojich kvalít, ktorými môže prispieť k zvýšeniu kolektívnej bezpečnosti, najmä teda pre štáty Európy. Je však potrebné vnímať to nie ako povinnosť ale ako príležitosť zlepšovať sa a zlepšovať tým svoje postavenie a aj konkurencieschopnosť, aby OSSR dokázali čoraz viac a lepšie reprezentovať Slovensko aj na medzinárodnej pôde a prezentovať sa ako spoľahlivý a silný partner s modernými OS.

Potreba predikcie a adekvátnej reakcie je v súčasnom rýchlo meniacom sa prostredí jedna z najdôležitejších úloh a schopností štátov a SR v komplexe kolektívnej bezpečnosti nie je výnimkou. V tomto kontexte je dôležité správne nastavenie adekvátneho systému reakcie na aktuálne podmienky v SR, v EÚ a vo svete. V rámci tohto systému môže byť veľmi nápomocným vypracovanie modelových plánov riešenia situácií podľa aktuálnych hrozieb súčasnosti. Do tohto systému môžu byť zapojené aj Centrá Excelentnosti Krízového Riadenia (CEKR), ktoré pomocou systému dokážu simulovať rôzne situácie a na základe toho vypracovávať plány, vďaka ktorým je možné lepšie sa vysporiadať so vzniknutou situáciou. Sú situované na viacerých pracoviskách na SR, okrem iného aj na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov UMB. Vypracovávanie takýchto krízových plánov je pozitívnym prínosom do praktického riešenia problémov a zároveň je to prostriedok zviditeľnenia sa SR aj v zahraničí, nakoľko koncept týchto plánov môže mať širší záber použitia. V rámci obranného a bezpečnostného mechanizmu štátu sú CEKR mimoriadnou príležitosťou pre rozvoj znalostí a dokážu byť skutočným prínosom do praktického života štátu pri zabezpečovaní jeho obrany a ochrany.

⁶ Dobrovoľná vojenská príprava. 2018.

⁷ USA prispieva najvyšším príspevkom (% HDP) do NATO

⁸ K tejto téme sa vyjadruje aj Zeneli vo svojom článku pre The National Interest, kde popisuje dôvody, prečo sa Európa viac nemôže spoliehať na financie USA.

Netreba však zabúdať na fakt, že spomenuté príležitosti a výzvy nie sú jedinými, s ktorými musí SR ako plnohodnotný člen Aliancie pracovať, ale vynárajú sa nové v závislosti od medzinárodného prostredia aj od požiadaviek samotnej Aliancie. Sú dôležité pre správne napĺňanie úloh, ktoré v konečnom dôsledku zaručia fungovanie celého bezpečnostného komplexu ako takého.

ZÁVER

Cieľom predloženej štúdie bolo na základe analýzy dokázať opodstatnenú potrebu začleňovania malých a stredne veľkých štátov do Severoatlantickej aliancie ako plnohodnotných členov. Hoc sú malé štáty slabšími hráčmi samostatne, na mape sveta začlenením do nadnárodných komplexov akým je Severoatlantická aliancia dokážu efektívne a kontinuálne plniť úlohy a prispievať tak k udržiavaniu medzinárodného poriadku.

Ako bolo možné vidieť v štúdiu, jestvuje viacero príkladov štátov, na ktorých je možné potvrdiť potrebu začleňovania takýchto krajín do Aliancie – tieto krajiny vynikajú svojou špecializáciou a konkrétnymi charakteristikami, ktoré z týchto štátov robia nenahraditeľné časti tohto bezpečnostného komplexu. Aj vďaka takto parciálne orientovaným členským štátom je NATO schopné reagovať na zmeny, ktoré súčasný svet prináša čoraz častejšie. Ako uvádzajú aj zahaniční autori Burden, Girzold a mnohí ďalší, dosahovanie vytýčených cieľov a napĺňanie stanovených úloh je možné aj vďaka príspevku malých a stredne veľkých členských štátov, ktoré do Aliancie síce prispievajú (poväčšine) len čiastkovo, ale za to veľmi významným spôsobom.

Na základe uvedeného je teda možné povedať, že kontinuálne rozširovanie Aliancie o ďalších nových členov – (najmä) malé a stredné štáty sú pre jej fungovanie prínosné a potrebné. Do budúcnosti ostáva kľúčovým bodom 10 Zmluvy a teda prijímanie nových členských štátov do radov Aliancie prostredníctvom politiky otvorených dverí, čím má možnosť posilniť a vylepšiť svoje schopnosti v prospech udržiavania mierového prostredia ako Európy, tak i sveta.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AMADEO, K. 2018. NATO, Its Purpose, History, and Members [online]. In *The Balance*, 10.4.2018 [cit. 25.8.2018] Dostupné na internete: <<https://www.thebalance.com/nato-purpose-history-members-and-alliances-3306116>>
- BARTÁK, P. 2008. Nevojenské dimenzie bezpečnosti v rozšírenom NATO. In *Bezpečnosť krajín V-4 v rozšírenom priestore NATO*. Skalica: Stredoeurópska vysoká škola, 2008. ISBN 978-80-969700-5-6. Str.51-57
- BÁTORA, J. a kol. 2004. *Zahraničná politika Slovenska po vstupe do NATO a EÚ : východiská a stratégie*. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, 2004. 115s.
- BURDEN, B. 2016. *NATO's small states: Albania as a case study*. [online] Monterey: Naval Postgraduate School, 2016. 86s. [cit. 23.8.2018] Dostupné na internete: <https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/51657/16Dec_Burden_Brandon.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- DALGAARD-NIELSEN, A. 2004. *Structures and Cultures— Civil-Military Cooperation in Homeland Security: The Danish Case* [online] pure.fak.dk [cit. 25.8.2018] Dostupné na internete: <https://pure.fak.dk/ws/files/5599470/Structures_and_Cultures_ch_6_.pdf>
- Dobrovoľná vojenská príprava. 2018. [online] Ministerstvo obrany Slovenskej republiky [cit. 25.8.2018] Dostupné na internete: <<https://www.mod.gov.sk/dvp/>>

- ĎURKECH, B. – ŠVARNÝ, J. 2017. Postavenie Slovenskej republiky v medzinárodnom krízovom manažmente. [online] In *Kultura bezpieczeństwa. Nauka – praktyka – refleksje*. [cit. 25.8.2018] Dostupné na internete: <http://kultura-bezpieczenstwa.pl/wp-content/uploads/2017/12/KB_27_70-88.pdf>
- DULEBA, A. – SAMSON, I. 2001. *Slovensko a NATO: bezpečnosť prostredníctvom spolupráce*. Prešov: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, 2001. 94s.
- EICHLER, J. 2004. *Mezinárodní bezpečnostní vztahy*. Praha: Vysoká škola ekonomická – nakladatelství Oeconomica, 2004. 164s. ISBN 80-245-0790-0
- EICHLER, J. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál, 2009. 328s. ISBN 978-80-7367-540-0
- FIDLER, J. – MAREŠ, P. 1997. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997. 243s. ISBN 80-7185-145-0
- GREGOR, J. – PÁNA, L. 2008. Zajištění národní bezpečnosti v současném světě. In *Bezpečnost krajín V-4 v rozšírenom priestore NATO*. Skalica: Stredoeurópska vysoká škola, 2008. ISBN 978-80-969700-5-6. Str.138-142
- GRIZOLD, A. 2014. NATO and the contribution of small states [online]. In *Politico*. [cit. 23.8.2018] Dostupné na internete: <<https://www.politico.eu/article/nato-and-the-contribution-of-small-states/>>
- HOSCHEKOVÁ, D. 2011. *Bezpečnostné komplexy. Bezpečnosť na európskom kontinente*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, 2011. 124s. ISBN 978-80-557-0318-3
- HRIVÍK, P. 1997. Integrácia Slovenska do bezpečnostných štruktúr – výhody a riziká vstupu do NATO. In *Integrácia Slovenskej republiky do bezpečnostných štruktúr*. Bratislava: Stála konferencia slovenskej inteligencie Slovakia plus, 1997. ISBN 80-88750-24-5. Str. 15-27
- JEŽOVÁ, D. 2015. *Vybrané aspekty medzinárodných vzťahov*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. 184s. ISBN 978-80-7160-354-2
- JURČÁK, V. a kol. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R.Štefánika, 2009. 235s. ISBN 978-80-8040-387-4
- KREJČÍ, O. 2009. *Geopolitika stredoevropského prostoru. Pohled z Prahy a Bratislavy*. Praha: Professional publishing, 2009. 399s. ISBN 978-80-7431-001-0
- KREJČÍ, O. 2010. *Mezinárodní politika*. Praha: Ekopress, 2010. 751s. ISBN 978-80-86929-60-6
- KRINICKÝ, C. 2003. *Medzinárodná bezpečnostná politika a bezpečnostné riziká*. Prešov: Rokus, 2003. 93s. ISBN 978-80-89055-36-4
- NAXERA, V. 2017. Democracy, corruption and (in)security: a theoretical interpretation and several observations from the Czech environment. In *Security Forum*, Banská Bystrica: Interpolis, 2017. ISBN: 978-80-972673-2-2, s. 78-88.
- ONDRIA, P. – KAZANSKÝ, R. – KOLLÁR, D. 2015. The role of massmedia in conflict dynamics and its implications. In *SGEM 2015 : 2nd international multidisciplinary scientific conference on social sciences and arts*. Sofia: STEF92, 2015, s. 415-426.
- SPILÝ, P. 2014. Regionálna obranná spolupráca krajín V4. In *Bezpečnostné fórum 2014*. Banská Bystrica: Belianum, 2014. ISBN 978-80-557-0678-8. Str. 19-26
- STEJSKAL, L. 2008. Bezpečná spoločnosť – Koncept pro střední Evropu. In *Bezpečnosť krajín V-4 v rozšírenom priestore NATO*. Skalica: Stredoeurópska vysoká škola, 2008. ISBN 978-80-969700-5-6. Str.73-77
- URBELIS, V. 2015. The relevance and influence of small states in NATO and the EU common foreign and security policy. In *Lithuanian anual strategic review* [online]. 2015, vol.13, no.1 [cit. 24.8. 2018]. Dostupné na internete:

- <<https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/lasr.2015.13.issue-1/lasr-2015-0004/lasr-2015-0004.pdf>>. ISSN 2335-870X
- VLČEK, D. 2014. Postavenie malých štátov v svetovom politickom systéme – ich niektoré špecifiká. In *Bezpečnostné fórum 2014*. Banská Bystrica: Belianum, 2014. ISBN 978-80-557-0677-1. Str. 337 - 343
- VLČEK, D. a kol. 2008. *Formovanie nového strategického postavenia SR*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, 2008. 308s. ISBN 978-80-8083-697-9
- ZENELI, V. 2017. Why NATO's European Members Can No Longer Expect America to Pick Up the Bill [online]. 2017. In *The National Interest*. [cit. 18.9. 2018] Dostupné na internete: <<http://nationalinterest.org/feature/why-natos-european-members-can-no-longer-expect-america-pick-23351>>

doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD.
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
jaroslav.usiak@umb.sk

Mgr. Dominika TRUBENOVÁ
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
dominika.trubanova@umb.sk

SPRAVODAJSKÁ PODPORA V MEDZINÁRODNÝCH OPERÁCIÁCH NA PODPORU MIERU

INTELLIGENCE SUPPORT IN MULTINATIONAL PEACE SUPPORT OPERATIONS

Peter TVARUŠKA

ABSTRACT

The aim of this thesis is to describe intelligence support in operations other than according to Article 5 of the Washington Treaty. The work focuses primarily on operations other than conventional combat against a regular enemy. The first chapter is aimed at explaining how NATO's alliance divides operations and describes types of operations outside Article 5, focusing on peace support operations. The second chapter of the thesis focuses on the intelligence support of the commander himself, and especially on the specifics resulting from the nature of peace support operations and specialties of the operational environment characterized by the extensive impact of civilian and non-military elements. The main method of work was the content analysis of domestic and foreign materials, publications and existing doctrines of NATO as well as OS SR.

Key words: peace support operations, intelligence, support, environment, threat.

ÚVOD

Globálna bezpečnostná situácia je nestabilná a charakterizuje ju okrem iného nárast oblastí s potencióm prepuknutia ozbrojeného konfliktu. Je v záujme celého spoločenstva, aby sa konflikty riešili v rámci rozhodovania na pôde OSN, aj keď často sa to nedeje. Východiskový a hlavný dokument, na základe ktorého sa udeľujú mandáty pre vykonávanie operácií na podporu mieru je Charta Organizácie Spojených Národov (OSN) a to predovšetkým jej kapitoly VI a VII. Charta OSN definuje operácie na podporu mieru ako organizované medzinárodné úsilie podporujúce udržanie, monitorovanie a budovanie mieru a zabráneniu násilným konfliktom. Tieto ciele sa dosahujú opatreniami na uvoľnenie napätia, podpore dodržiavania prímerí a mierových dohôd alebo vytváraním nárazníkových zón medzi znepriatelenými stranami. Autorizáciu na tento druh operácií dáva Bezpečnostná rada OSN prostredníctvom svojich rezolúcií. Vykonanie operácie na podporu mieru môže byť pridelené krajine, regionálnej organizácii alebo koalícii ochotných štátov. V našom prípade sa bude jednať o Severoatlantickú alianciu (NATO). Bezpečnostná rada následne prideli mandát, ktorý definuje kľúčové úlohy operácie. Akékoľvek zmeny mandátu z dôvodu vývoja situácie musia byť vykonané opäť prostredníctvom Bezpečnostnej rady OSN.¹

Vykonávanie operácií na podporu mieru je citlivé na použitie sily, použité ozbrojených jednotiek v rôznych druhoch ofenzívnych, defenzívnych či umožňujúcich operáciách je limitované a vždy vykonávané v súlade a pre potreby dosiahnutia politického nesilového riešenia. Spravodajstvo vždy poskytovalo dva základné druhy informácií a to informácie na podporu rozhodovania a informácie o cieľoch. V týchto operáciách bude využitie spravodajstva, sledovania a prieskumu kľúčovou úlohou a to preto, aby si civilné aj vojenské riadenie operácie udržalo situačný prehľad, malo vybudovaný varovný systém

¹ JOHNSTON N. Peace Support Operations.

a dokázalo sledovať dynamiku situácie a aktivity jednotlivých strán zahrnutých do krízy, či konfliktu a na základe toho dokázalo adekvátne reagovať. Neustály prísun informácií bude kriticky dôležitý pre úspech operácie. Operácie na podporu mieru sú charakteristické citlivým použitím ofenzívnych prostriedkov, to isté bude platiť aj pre použitie senzorov. Budeme hovoriť o spravodajstve, sledovaní a prieskume. Kde predovšetkým sledovanie a prieskum budeme chápať ako vykonávacie aktivity pre zber informácií v prospech jednotlivých druhov spravodajstva. Spravodajský cyklus má svoje fázy, kde predovšetkým fáza spojená s riadením zdrojov a hlavne ich priamym nasadením, predovšetkým ofenzívnymi formami prieskumu, môže byť taktiež chápaná ako použitie ozbrojenej sily, čo za istých okolností, môže mať negatívny strategický dopad.

1 OPERÁCIE VYKONÁVANÉ MIMO ČL.5 WASHINGTONSKEJ ZMLUVY

Severoatlantická aliancia rozoznáva dva základné druhy operácií alebo inak povedané, rozoznáva dva druhy nasadenia vlastných síl. A to ako operácie vykonávané podľa článku 5 Washingtonskej zmluvy a ostatné operácie mimo článku 5. Kľúčovým pojmom je tu čl. 5. Tento článok hovorí o to, že ozbrojený útok vedený proti jednej alebo viacerým z nich v Európe alebo Severnej Amerike sa bude považovať za útok proti všetkým, a preto signatári tejto zmluvy odsúhlasili, že ak nastane taký ozbrojený útok, každá členská krajina si uplatní právo na individuálnu alebo kolektívnu obranu uznanú článkom 51 Charty Spojených národov, pomôže zmluvnej strane alebo zmluvným stranám takto napadnutým tým, že bezodkladne podnikne sama a v súlade s ostatnými stranami takú akciu, akú bude považovať za potrebnú, vrátane použitia ozbrojenej sily s cieľom obnoviť a udržať bezpečnosť v severoatlantickej oblasti.

Sily NATO môžu mimo nasadenia v rámci aktivácie čl. 5 Washingtonskej zmluvy (ďalej WZ) vykonávať široké spektrum operácií. V úplne základnom členení budeme hovoriť o bilaterálnych alebo medzinárodných operáciách. Použitie vojenskej sily môže byť široké a to od humanitárnych operácií, cez pomoc pri odstraňovaní následkov prírodných katastrof, presadzovania embargá až po vykonávanie protipovstaleckých operácií. Operácie mimo čl. 5 WZ sa delia na :

- a) Operácie na podporu mieru.
- b) Proti iregulárne aktivity.
- c) Podpora civilných autorít.
- d) Podpora humanitárnych operácií.
- e) Nebojové evakuačné operácie.
- f) Extrakčné operácie.
- g) Sankcie a embargá.
- h) Operácie na podporu voľnosti plavby a letov.

1.1. OPERÁCIE NA PODPORU MIERU

Operáciu na podporu mieru sú svojimi cieľmi aj spôsobom vykonania špecifické a nemusia nevyhnutne znamenať nasadenie ťažko ozbrojených jednotiek v intenzívnych operáciách. Práve naopak. Pri týchto operáciách je nasadenie vojenských síl aliancie pravidlom, no použitie ozbrojenej sily len jednou z možností v rámci balíka opatrení a aj spravidla limitovanou možnosťou. Operácie na podporu mieru budú predstavovať riešenia pozostávajúce z kombinácie použitia diplomatických, civilných a vojenských prostriedkov, ktoré sledujú ako komplex princípy Charty Spojených Národov s cieľom obnoviť alebo

udržať mier. Takéto operácie môžeme rozdeliť do týchto druhov a to prevencia konfliktu, udržanie mieru, vynútenie mieru, budovanie mieru a humanitárnu asistenciu.²

Vykonávanie týchto operácií je spravidla na základe mandátu OSN, no z pohľadu aliancie je rozhodujúcim orgánom Rada NATO, ktorá môže rozhodnúť o nasadení síl NATO mimo hranice aliancie s cieľom obnoviť mier a bezpečnosť. Môže tak spraviť dvomi spôsobmi nasadením ako nestranná sila napríklad v súlade s mandátom OSN, alebo sa môže pridať na niektorú stranu konfliktu. Samotná operácia môže byť v rámci konfliktu vnútroštátneho alebo medzištátneho. Bez ohľadu na to, o aký druh konfliktu a samotnej operácie na podporu mieru pôjde, zásadným faktorom bude úzka spolupráca civilnej a vojenskej časti nasadeného úsilia spôsobom, ktorý identifikuje správne príčiny konfliktu a pokúsi sa nastoliť mier.³ Úsilie na podporu mieru bude zamerané na :

- a) prevencií vzniku konfliktu,
- b) obnove mieru a poriadku,
- c) zabezpečenia udržania prímeria,
- d) udržania mieru,
- e) obnove vlády legitímnych autorít.

Operácie na podporu mieru a celkovo všetky operácie mimo operácií podľa čl.5 WZ sa riadia rovnakými princípmi. Medzi tieto princípy patrí napríklad, jasné definovanie cieľa, spoločné úsilie, legitimita operácie, flexibilita, bezpečnosť, dôveryhodnosť, obmedzené použitie sily a ďalšie. Taktiež aj plánovacie kritéria a využitie základných princípov vedenia boja budú zhodné vrátane spravodajstva. Najprv si stručne definujeme jednotlivé druhy operácií a následne rozpracujeme spravodajskú podporu pre operácie na podporu mieru ako celok s tým, že zdôrazníme prípadné špecifiká druh od druhu operácie.

- a) Operácie na prevencia konfliktu. Operácie zamerané na prevenciu konfliktu sú vykonávané s cieľom vybudovať bezpečnostný sektor danej krajiny v súlade s demokratickými zásadami použitia a kontroly alebo nasadiť vojenské sily tak, aby odvrátili snahy strán konfliktu eskalovať napätie do ozbrojeného konfliktu. Ozbrojené sily NATO sa budú sústrediť na podporu diplomatického úsilia a tak znížiť napätie a úroveň prípadných nepokojov. Tieto sily môžu byť nasadené pred, počas alebo po ozbrojenom konflikte. V každom prípade budú v súlade s politickými cieľmi a krokmi. Ich úloha bude v oblasti poskytovania včasnej výstrahy, sledovania a prípadného nasadenia potrebnej sily.
- b) Operácie na vytváranie mieru. Súhrn aktivít predovšetkým politického charakteru s cieľom zriadiť prímerie alebo nastoliť mier po vypuknutí konfliktu. Nasadenie vojenských síl je predovšetkým nepriame a to hlavne vo forme ukážky sily a hrozby možného nasadenia aliančných síl.
- c) Operácie na vynútenie mieru. Predchádzajúce druhy operácií sa vykonávali podľa Kapitoly VI Charty OSN. Operácie na vynútenie mieru sa vykonávajú v súlade s Kapitoulou VII Charty OSN. Táto kapitola dáva väčšiu voľnosť veliteľovi v použití sily. Operácie na vynútenie mieru sú realizované predovšetkým v prostredí, kde súhlas na prímerie nie je alebo nie je istý od všetkých strán konfliktu. Cieľom týchto operácií nie je zničenie nepriateľa alebo hrozby, ale donútiť strany splniť špecifické požiadavky a dosiahnuť istý stav.
- d) Operácie na udržanie mieru. Tento druh operácií sa vykonáva s úlohami monitorovať a napomáhať implementácií mierových dohôd. Strata konsenzu zúčastnených strán alebo vznik nechotných nových strán môže viesť na jednej

² AJP 3.4 (A) ALLIED JOINT DOCTRINE FOR NON-ARTICLE 5 CRISIS RESPONSE OPERATIONS.

³ AJP-3.4.1 ALLIED JOINT DOCTRINE FOR THE MILITARY CONTRIBUTION TO PEACE SUPPORT. Edition A Version 1.

strane k zníženiu efektivity takejto operácie na druhej strane môže sa zmeniť na operáciu na vynútenie mieru.

- e) Operácie na budovanie mieru. Budovanie mieru zahŕňa v sebe opäť komplex politických, ekonomických, vojenských a sociálnych opatrení smerovaných na posilnenie mierového smerovania v konfliktnom priestore. Je to dlhodobý politický proces a preto aj operácie sa predpokladajú ako dlhodobé operácie.

2 SPRAVODAJSKÁ PODPORA V OPERÁCIÁCH NA PODPORU MIERU

Spravodajská činnosť v operáciách je potrebná na to, aby predvídala ďalší vývoj krízy alebo konfliktu, aké prostriedky a metódy jednotlivé strany použijú, aké vonkajšie vplyvy a záujmy pôsobia na vývoj situácie, kedy sa mení zloženie bojujúcich strán, aká je vhodná používaná mierová taktika a aká je miera ohrozenia vlastných síl. Spravodajské zhodnotenia sa stávajú dôležitými podkladmi pre politické rokovania a pod.

2.1. DOKTRINÁLNY VÝZNAM SPRAVODAJSTVA

Spravodajstvo je súhrn aktivít zameraných na riadenie zdrojov a agentúr, zhromažďovanie, analýzu a spracovávanie informácií, tvorbou spravodajských produktov a distribúciou spravodajských informácií. Tieto aktivity tvoria ucelený cyklus nazývaný spravodajský cyklus. Základné princípy platia bez ohľadu na to druh operácie, hlavné rozdiely budú v použitých metódach zberu informácií a tým spojeným nasadením zdrojov.

Spravodajská činnosť, čo je vlastne iný termín pre spravodajstvo, zahŕňa použitie rozličných aktivít, metód, mechanizmov a spôsobov práce v rámci získavania informácií od zdrojov a použitia technických prostriedkov pri práci s informáciami v jednotlivých fázach spravodajského cyklu a predstavuje v každom druhu operácií organizované úsilie veliteľa na získavanie informácií o podmienkach vedenia operácií a o hrozbe, najmä pre plánovanie operácií a ochranu vlastných síl. Cieľom spravodajskej činnosti je poskytnúť odpovede na otázky týkajúce sa informácií o priestore spravodajskej zodpovednosti, s dôrazom na situáciu protivníka a zámery jeho činnosti, ktoré veliteľ potrebuje bezpodmienečne vedieť pre riadenie operácie.⁴

Spravodajská činnosť a spravodajstvo ako také neexistuje samo pre seba, ale generuje výstupy pre veliteľa operácie. Hovoríme, že ho podporuje respektíve, že veliteľ dostáva podporu, v našom prípade spravodajskú podporu. Túto delíme na:

- a) spravodajská podpora zo strany podriadených spravodajských prvkov, zahŕňajúca prieskumné a spravodajské sily a prostriedky, ktoré sú organicky v podriadenosti určitého veliteľa,
- b) spravodajská podpora zo strany pričlenených spravodajských prvkov,
- c) spravodajská podporu zo strany podporných spravodajských prvkov.

Cieľom spravodajskej podpory je prognóza činnosti protivníka a poskytovanie spravodajských informácií veliteľovi v rámci tak plánovania operácie ako aj počas jej riadenia. Na začiatku operácie je situácia v priestore konfliktu spravidla neprehľadná a z tohto dôvodu analytické výstupy môžu mať medzery a byť neúplné. Vo fáze prípravy operácie bude účelom spravodajskej podpory je pochopenie zámerov hrozby, alebo inak povedané, zámerov zainteresovaných strán v konflikte, ich celkových možností vykonávať operácie a určenie geografických a ďalších podmienok pre vedenia operácie, vrátane počasia so špeciálnym zreteľom na analýzu tzv. human terrain. Spravodajskými vyhodnoteniami možností a zámerov

⁴ SVD 20-01 SPOLOČNÁ DOKTRÍNA PRE PLÁNOVANIE A VYKONÁVANIE SPRAVODAJSKEJ ČINNOSTI.

strán, ale aj využiteľných príležitostí, bude spravodajstvo napomáhať v rozhodovacom procese pri formulovaní dosiahnuteľných vojenských cieľov a cieľového stavu.

2.2 ŠPECIFIKÁ SPRAVODAJSKEJ PODPORY V OPERÁCIÁCH NA PODPORU MIERU

Spravodajská podpora operácií na podporu mieru sa riadi rovnakými princípmi a metódami ako v prípade operácií vojnových, pričom sa prihliada k zvláštnostiam použitia ozbrojených síl v týchto druhoch operácií. Jej samotné vykonávanie môže byť realizované v štyroch na seba nadväzujúcich fázach. Prvá fáza bude poskytnutie podpory počas plánovania a prípravy operácie, čiže zber informácií na podporu plánovacieho procesu, následne počas nasadzovania síl v priestore operácie, počas samotnej operácie a poslednou fázou bude podpora v rámci post-konfliktného monitoringu a dohľadu.⁵

Medzi základné úlohy spravodajstva v rámci vojenských operácií na podporu mieru patria:

- a) monitorovanie vývoja situácie v oblastiach s určujúcim vplyvom na vnútorné bezpečnostné prostredie v krajine (zahraničnopolitické, vnútropolitické, hospodárske, vojenské, sociálne a kultúrne súvislosti);
- b) pravidelné vyhodnocovanie situácie a jej nepretržitá aktualizácia;
- c) venovanie zvýšenej pozornosti objektom zvláštnej dôležitosti, ako aj aktivitám osôb a skupín spravodajského záujmu;
- d) analýza lokálneho bezpečnostného prostredia s definovaním bezpečnostných rizík a hrozieb;
- e) zabezpečenie (primeranej) spravodajskej ochrany a systému včasného varovania vlastných síl.

Medzi kritické a zároveň najpožadovanejšie úlohy spravodajskej podpory bude patriť sledovanie strategických indikátorov a na nich naviazaných bezpečnostných hrozieb, a ďalej podporiť koordináciu politických a diplomatických aktivít s vojenskými operáciami. Navyše, v priestore kde bude pôsobiť veľmi pravdepodobne viacero druhov hrozieb a nepriateľov, jedna z dôležitých úloh spravodajskej podpory bude v oblasti ochrany síl a varovného systému operácie. V praxi podpora varovného systému bude znamenať, že vo vykonávaní spravodajských operácií budú implementované spravodajské požiadavky na informácie majúce charakter indikátorov, ktorých zistenie bude okamžite iniciovať prípravu štábov a veliteľa na eventualitu príznakov začatia možnej krízy.

Spravodajská činnosť, pri plnení týchto všetkých úloh, je tak ako pri všetkých druhoch operácií vykonávaná decentralizovane a to v oblasti zberu dát a informácií a centralizovane v oblasti analýzy a vyhodnocovania. V rámci centralisticko-decentralizovaného prístupu sa spravodajstvo v operácií bude spoliehať aj na tzv. vzdialenú podporu a to predovšetkým v oblasti spravodajských analýz. Tento prístup je dôležitý pre zdieľanie rovnakého situačného povedomia medzi riadiacimi prvkami v operácií a vyšším veliteľstvom. Spravodajstvo musí byť zamerané nie len na možnú hrozbu a nepriateľa ale taktiež na politické, sociálne, ekonomické, etnické, náboženské, historické a iné kultúrne faktory v rámci priestoru operácie. Zloženie a organizácia prvkov spravodajskej podpory sa bude musieť rozšíriť o spôsobilosť vyhodnocovať tieto konkrétne špecifické sociálno-kultúrno-politické prostredie. Na operačnej aj taktickej úrovni budú velitelia už počas plánovania vyžadovať množstvo spravodajských produktov poskytovaných napríklad GEOINTom ako sú mapy, analýzy povrchu, hydrografia, taktiež IMINTom ako sú analýzy leteckých a družicových snímok a podobne. Toto je len

⁵ VÄLIMÄKI, P. 2000. Peace support operations.

niekoľko príkladom spravodajskej podpory v rámci spracovania spravodajskej prípravy operačného prostredia.

Ako sme už spomínali niekoľkokrát, všetky strany konfliktu a taktiež zainteresované národné a medzinárodné organizácie budú veľmi senzitívne voči zbieraniu informácií pre potreby spravodajstva. O tom ako a kým budú informácie zhromažďované rozhodnú najvyšší velitelia a civilný predstavitelia operácie a bude to záležať od druhu operácie na podporu mieru. Iné možnosti nasadenia prvkov spravodajstva, prieskumu a sledovania budú počas operácií na vynútenie mieru iné operáciách na udržanie mieru. Zber informácií môže mať negatívny vplyv na vnímanie nestrannosti alebo legitimacy operácie v očiach zúčastnených strán, čo môže mať v dôsledku zásadný dopad na očakávaný mierový progres. Napriek týmto rizikám, každá operácia si bude vyžadovať nepretržitý zber a spracovanie informácií do relevantných spravodajských produktov a zhodnotení týkajúcich sa tak prostredia ako aj zúčastnených strán konfliktu. Čo bude ďalšia výzva spravodajskej podpory v takomto druhu operácie, to bude zdieľanie informácií. Samotná operácia má vojenských aktérov, civilnú časť a pravdepodobne množstvo iných nevojenských organizácií, ktorým bude treba deklasifikovať časť informácií a poskytovať ich časť okrem iného aj preto, aby sa dosiahlo spoločné situačné povedomie a spoločný varovný systém o hrozbách.⁶

2.2.1. SPRAVODAJSKÝ CYKLUS V MEDZINÁRODNEJ OPERÁCIÍ NA ODPORU MIERU

Pri operáciách na podporu mieru vykonávaných NATO vychádzame z predpokladu, že to bude operácia takmer vždy medzinárodná. Väčšina procesov plánovania, riadenia a vykonávaní operácií, vrátane spravodajských, je nastavená doktrinálnym prostredím. Spravodajský cyklus, bez ohľadu na typ operácie, je doktrinálne, sled aktivít, pomocou ktorých sa informácie získavajú, zhromažďujú, konvertujú na spravodajstvo a sprístupňujú ich používateľom. Tieto aktivity sú rozdelené na štyri etapy alebo fázy a to je riadenie, zber, spracovanie a distribúcia informácií. Niektoré etapy sa úlohami prekrývajú a často sa vykonávajú súbežne a nie postupne. Napríklad riadenie je aplikované v ktorejkoľvek etape, a to nielen po distribúcií a pod..⁷

Skôr ako sa začnú plniť aktivity a operácie spravodajskej podpory je potrebné nastaviť spravodajskú architektúru a identifikovať isté východiskové úlohy a nastaviť postupy. Medzi tieto úlohy bude patriť:

- a) identifikovať vedúcej krajiny,
- b) určiť zloženia spravodajského štábu,
- c) určiť náčelníka tohto štábu,
- d) zistiť veliteľove usmernenie a očakávanie od spravodajstva,
- e) identifikovať a nastaviť architektúru spravodajstva,
- f) nastaviť komunikačné toky,
- g) identifikovať potrebné a dostupné senzory,
- h) identifikovať medzery a chýbajúce zdroje,
- i) nastaviť pravidlá vytvárania, distribúcie a zdieľania utajovaných skutočností,
- j) identifikovať a stanoviť pracovné priestory štábu,
- g) identifikovať možnosti logistickej a inej podpory, vrátane zodpovedných funkcií,
- h) zahájenie procesu tvorby IPB (JIPOE),
- g) zahájenie tvorby časti operačných plánov,
- i) tvorba SOP

⁶ SVD 20(B) DOKTRÍNA PRE SPRAVODAJSKÚ PODPORU A ELEKTRONICKÝ BOJ V SPOLOČNÝCH OPERÁCIÁCH.

⁷ AJP 2.1 ALLIED JOINT DOCTRINE FOR INTELLIGENCE PROCEDURES, Edition B Version 1.

- j) zabezpečenie lingvistickej podpory,
- k) stanoviť, ak je to potrebné, styčných dôstojníkov,
- l) vytvoriť databázy a formuláre reportov vrátane systému hlásení,
- m) vykonať výcvik personálu na aktuálne postupy,

V rámci nastavovania procesov spravodajstva na mieru plánovanej operácie v úzkej súčinnosti s odborníkmi KIS bude potrebné taktiež splniť úlohy aj v tejto oblasti a to so zameraním na :

- a) vytvorenie zabezpečenej formy komunikácie pre spravodajstvo,
- b) nastavenie postupov toku informácií s využitím konkrétnych prostriedkov a systémov,
- c) vybudovanie komunikačných ciest k senzorum, susedným a podriadeným spravodajským súčastiam,
- d) Ak budú splnené všetky spomenuté úlohy, vytvoria sa predpoklady na funkčný a efektívny spravodajský systém plne pracujúci podľa princípov spravodajstva a podporujúci spravodajský cyklus.

Spravodajský cyklus bude mať doktrinálnu štruktúru a úlohy v rámci jednotlivých etáp budú zhodné s tými, aké by sa plnili v rámci konvenčnej operácie. V etape **plánovania a riadenia** budú väčšie nároky z dôvodu multinárodnosti a charakteru operácie na podporu mieru kladené na zriadenie integrácie procesov, zdieľania informácií a možnosti spôsobov využitia senzorov s ohľadom na ROE, ktoré budú na aktívne použitie prostriedkov viac citlivé a obmedzujúce. Plány zhromažďovania informácií budú na vytvárané na všetkých úrovniach a koordinované najvyšším velením, ktoré bude zodpovedať aj za prípadnú koordináciu s národnými spravodajskými agentúrami. V etape **zberu** informácií budú hlavné nároky kladené na správne identifikovanie spôsobilostí národných senzorov a následne na ich efektívne použitie v rámci ich obmedzení. V etape **spracovania** spravodajských informácií prebieha všezdrojová analýza, porovnanie informácií a podobne, kvalita týchto aktivít je veľmi závislá od subjektívnych vlastností a schopností jednotlivých odborníkov, určite je odporúčané integrovať medzinárodný personál s ohľadom na ich skúsenosti a vzdelanie a tým dosiahnuť kvalitný výsledný stav. Problémom môže byť nedostatok odborníkov na analýzu podľa jednotlivých spravodajských disciplín, z toho vyplýva výzva a zároveň identifikovanie riešení ako kompenzovať prípadnú absenciu pokrytia chýbajúcej spravodajskej disciplíny. V špecifickom prostredí operácií na podporu mieru výstupy analýzy musia byť prísne posudzované z pohľadu relevantnosti k celkovej úlohe operácie a vyhnúť sa len tvoreniu spravodajstva len pre spravodajstvo. V etape **distribúcie** spravodajských produktov sme neidentifikovali zvláštnosti pre operácií na podporu mieru, tak ako pri každom druhu operácií, včasnosť je kľúčový faktor a nie je závislá len od prostriedkov spojenia. S ohľadom na množstvo organizácií pracujúcich so spravodajskými informáciami, je dôležité dodržiavať princíp distribúcie správnych informácií správnym užívateľom a predovšetkým veliteľovi.

2.2.2 SPRAVODAJSTVO KULTÚRNEHO PROSTREDIA

Čo bude kľúčové pre úspech operácie v rámci prínosu spravodajstva v operáciách na podporu mieru? Jednou z úloh spravodajstva v operáciách na podporu mieru, ktorá môže mať zásadný vplyv na úspech misie ako takej je správnymi informáciami pomôcť preklenúť kultúrne medzery medzi našim tzv. západným vnímaním sveta a sociálno-politicko-

náboženským prostredím v priestore operácie. Priorita na tento druh informácií sa odrazí aj v kreovaní spôsobilostí spravodajských prvkov síl nasadených do priestoru operácie.⁸

Spravodajský personál musí pochopiť štruktúru, jazyky a prostredie v priestore operácie a zobrať do úvahy aj to, že zber informácií bude vyžadovať intenzívnu interakciu s miestnou populáciou. Z pohľadu spravodajstva bude lokálna populácia súčasťou priestoru spravodajskej zodpovednosti, bude cieľom a rovnako kľúčovým zdrojom informácií.⁹

Už viac krát sme spomenuli rôzne faktory vplývajúce na operačné prostredie, taktiež sme spomenuli dôraz na tzv. human terrain. Oblasť kde bude prínos spravodajskej podpory nie je len sledovanie a prognózovanie hrozby ale hlavne analýza politických, sociálnych, ekonomických, etnických, náboženských a historických faktorov. Všetky tieto faktory zahrnieme pod pojem spravodajstvo kultúrneho prostredia (cultural intelligence).

Definovanie pojmu kultúra je nad rámec tohto článku, no pre potreby definovania kultúrneho spravodajstva ako kľúčovej spôsobilosti spravodajskej podpory budeme kultúru chápať ako komplexný, zdieľaný systém naučených skúseností, hodnôt, viery a spôsobov správania sa prostredníctvom ktorých sa objekt identifikuje. Získava sa prostredníctvom socializácie, je to kolektívna hodnota a vyvíja sa v čase. Základnými komponentami kultúry sú: hodnoty, vyznanie, správanie sa, normy. Hodnoty sú ideí, ktoré charakterizujú, čo je správne a čo nie, ako je lojalita k národu, zmysel povinnosti a podobne. Vyznanie je vnímanie reality skupinou, ako je napríklad viera, poňatie rodov, akceptácia vlády. Pod správaním sa budeme rozumieť pozorovateľné vzory chovania sa, ako sú gestá, pozdravy, reč, obliekanie a pod. A nakoniec normy budú hranice správania sa ustanovené skupinou. Spravodajstvo kultúrneho prostredia je aktivita zameraná na zber a analyzovanie tých informácií o aspektoch prostredia a hrozby, ktoré sú ovplyvnené kultúrnymi aspektmi. Zaoberá sa lokálnymi politickými subjektami, rovnako sa snaží pochopiť kultúrne zvyky a kódexy, potreby a vnútorné pravidlá fungovania spoločnosti. Jeho úlohou nie je len identifikovať hrozby ale taktiež aj poukázať na možnosti ako ovplyvniť vývoj želaným smerom v rámci cieľov operácie na podporu mieru. Kultúrne spravodajstvo môžeme taktiež definovať ako zber a analýzu sociálnych politických, ekonomických a demografických informácií, ktoré poskytujú pochopenie ľudí, populácie a národnej histórie, fungovania inštitúcií, psychológie, viery a spôsobov správania sa.¹⁰

Poznať ľudí a kultúru je ako poznať terén. Kultúrne spravodajstvo má pomôcť vyhnúť sa typickým chybám pri hodnotení priestoru a aktérov v ňom. Tieto chyby majú spravidla závažný dopad na priebeh operácie. Najčastejšie ide o:

- a) Etnocentrizmus, čiže neschopnosť vidieť svet očami iných etník a skupín alebo odložiť vlastné kultúrne videnie sveta mimo a vidieť realitu z perspektívy zainteresovaných etnických skupín.
- b) Analyzovanie etník a skupín mimo tzv. západný svet spôsobom, že očakávame podobné reakcie a rešpektovanie rovnakých hodnôt spôsobom nám vlastným.
- c) Nedostatok predstavivosti. Spoliehanie sa na technické prostriedky spravodajstva nám znižuje schopnosť pochopiť a predvídať myslenie nepriateľa, kedy nás môže prekvapiť z nášho pohľadu úplne iracionálne správanie.
- d) Netrafenie kontextu. Zber informácií nie je zásadný problém. Problémom je identifikovať, čo je dôležité, čo je indikátorom čoho a dať to správneho kontextu.

⁸ KOBİ, M.- KELLEN, D. Cultural Intelligence for Peace Support Operations in the New Era of Warfare.

⁹ KOBİ, M. – DOSTRI, O. 2017. Human Terrain and Cultural Intelligence in the Test of American and Israeli Theaters of Confrontation. Str 53-70.

¹⁰ KOBİ, M. – DOSTRI, O. 2017. Human Terrain and Cultural Intelligence in the Test of American and Israeli Theaters of Confrontation. Str 71-83.

2.3 SPRAVODAJSKÉ DISCIPLÍNY

Zdroje spravodajských informácií môžeme rozdeliť do troch skupín, a to informácie z otvorených zdrojov, technické informácie, a ľudské zdroje. Otvorenými zdrojmi budeme rozumieť tie, ku ktorým je v podstate voľný prístup, ako sú médiá, vrátane lokálnych, spravodajské agentúry, publikácie, zborníky z konferencií, zaznamenané interview a podobne. Technické disciplíny spravodajstva sú založené na spracovaní a vyhodnocovaní fotografických zobrazení, analýz vyžarovania elektromagnetického spektra zdrojmi vyžarovania a informácie o kultúrnom prostredí zase sú vstupom pre HUMINT.¹¹

Keď sa na to pozrieme z pohľadu spravodajských disciplín použiteľných v prospech spravodajstva v operáciách na podporu mieru, dostaneme skupinu pozostávajúcu zo všetkých základných spravodajských disciplín OSINT, SIGINT, MASINT, TECHINT, IMINT, GEOINT a HUMINT. Čo bude špecifické pre operácie na podporu mieru, bude výška prínosu pre celkovú spravodajskú podporu. Operácie na podporu mieru sú citlivé na použitie, vykonávajú sa v nestabilnom prostredí, a pre veliteľa operácie budú údaje o obyvateľstve kľúčové. Technické spravodajské disciplíny neukážu nálady obyvateľstva alebo ich postoje voči prebiehajúcom mierovom úsiliu. Dôležitosť HUMINTu je predovšetkým v tom, že zbiera informácie formou interakcie so širokou škálou ľudských zdrojov v priestore. IMINT a SIGINT v konvenčnom konflikte pomôžu povedať, kde je nepriateľ a kde treba viesť úder, no v operáciách na podporu mieru, ktoré sú spravidla nízkej intenzity, kritické informácie, ktoré presnejšie dokreslia celkový obraz situácie prinesie HUMINT doplnený o OSINT.

Použitie všetkých druhov kolektorov informácií bude mať isté obmedzenia vyplývajúce z charakteru operácie a pravidlami nasadenia, či použitia sily. Okrem týchto limitov, ďalšie mantinely, ktoré budú vymedzovať činnosť spravodajstva určite budú národné mandáty a v nich stanovených obmedzení.

ZÁVER

Operácie na podporu mieru si vyžadujú nové prístupy a formy spravodajstva a to také, ktoré pracujú prevažne so spravodajstvom z otvorených zdrojov (OSINT) a zlučujú ho so spravodajstvom z ľudských zdrojov (HUMINT) a technickými spravodajstvami s cieľom vytvoriť komplexný obraz na strategickej, operačnej a taktickej úrovni. Fúzia dát s presnou analýzou a efektívnou predikciou bude rozhodujúcou vlastnosťou využiteľného spravodajstva. Spravodajstvo poskytuje najlepšiu cestu k pochopeniu ako, a čo najefektívnejšie splniť pridelenú úlohu a zároveň zvyšovať ochranu vlastných síl a taktiež aj populácie voči hrozbám v priestore operácie. Spravodajská podpora naznačuje možnosti deeskalácie konfliktu, poskytuje príležitosti k proaktívneho jednaniu a to všetko pre úspech misie a lepšej ochrany domácej populácie.

Pri vykonávaní operácií na podporu mieru spravodajská podpora dáva veliteľovi lepši celkový obraz o dynamicky sa meniacej a často roztrieštenej, neprehľadnej situácii aká v priestore operácie s veľkou pravdepodobnosťou bude. Tak ako pri analýze nepriateľa v konvenčnom konflikte spravodajstvo ponúka možnosti ako využiť jeho identifikované slabiny, tak v operáciách na podporu mieru ponúkne veliteľovi možnosti ako včas skrotiť respektíve utlmiť násilie a eventuálne dosiahnuť či napomôcť diplomatickej časti operácie dosiahnuť mierové riešenie. Bude to práce kultúrne spravodajstvo ako výsledok všezdrojovej alebo viacdrojovej analýzy všetkých dostupných spravodajských disciplín, ktoré umožní veliteľom sledovať vývoj na bojisku, pomôže sa rýchlo adaptovať a reagovať v línii požadovaných cieľov misie.

¹¹ JOHNSTON N. *Peace Support Operations*.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AJP 3.4 (A) ALLIED JOINT DOCTRINE FOR NON-ARTICLE 5 CRISIS RESPONSE OPERATIONS, 2010.
- AJP-3.4.1 ALLIED JOINT DOCTRINE FOR THE MILITARY CONTRIBUTION TO PEACE SUPPORT. Edition A Version 1. 2014.
- AJP 2.1 ALLIED JOINT DOCTRINE FOR INTELLIGENCE PROCEDURES, Edition B Version 1. 2015.
- JOHNSTON N. *Peace Support Operations*. Online: http://www.inclusivesecurity.org/wp-content/uploads/2012/04/38_peace_support.pdf.
- KOBI, M. – DOSTRI, O. 2017. *Human Terrain and Cultural Intelligence in the Test of American and Israeli Theaters of Confrontation*. **Cyber, Intelligence, and Security** | Volume 1 | No. 2 | June 2017. Str. 53 - 83. dostupné online: <http://din-online.info/pdf/cy1-2e.pdf>, E-ISSN 2519-6685.
- KOBI, M.- KELLEN, D. *Cultural Intelligence for Peace Support Operations in the New Era of Warfare..* online: https://www.academia.edu/11842266/Cultural_Intelligence_for_Peace_Support_Operations_in_the_New_Era_of_Warfare
- SVD 20-01 SPOLOČNÁ DOKTRÍNA PRE PLÁNOVANIE AVYKONÁVANIE SPRAVODAJSKÉJ ČINNOSTI. 2005.
- SVD 20(B) DOKTRÍNA PRE SPRAVODAJSKÚ PODPORU A ELEKTRONICKÝ BOJ V SPOLOČNÝCH OPERÁCIÁCH. 2006.
- VÄLIMÄKI, P. 2000. *Peace support operations*. National Defence College. Helsinki. 2000. ISBN 951-25-1201-7. 214 s.
- Zákon č. 301/2004 Z.z. OZNÁMENIE MINISTERSTVA ZAHRANIČNÝCH VECÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY.

Ing. Peter TVARUŠKA
Externý doktorand katedry Bezpečnosti a obrany AOS v Lipt. Mikuláši
Záhradná 39, Prešov, Slovenská republika
petertvaruska@hotmail.com

EXTRÉMIZMUS A RADIKALIZÁCIA AKO HROZBY PRE SPOLOČNOSŤ NA PRÍKLADE SLOVENSKEJ REPUBLIKY¹

EXTREMISM AND RADICALIZATION AS THREATS TO SOCIETY ON EXAMPLE OF SLOVAK REPUBLIC

Jaroslav UŠIAK, Petra JANKOVSKÁ

ABSTRACT

The main purpose of this article is to analyze the current situation in terms of extremism and radicalization and to explain the potential threats for both, society and the state. The main hypothesis is that there is a direct connection between radicalization and increased level of support of extremist groups and political parties, but the extremism itself is not the reason of radicalization. We assume that activities and communication of the extremist groups are more effective, systematic and refined. We will demonstrate these findings through case study from Slovak Republic, specifically from a city Banská Bystrica, which might help us to better understand the security environment in this area and also clarify, which methods should be used by the state to suppress threats of extremism.

Keywords: Extremism, Radicalization, Political extremism, Threat, Society

ÚVOD

V kontexte aktuálneho spoločenského vývoja v Európe zaznamenal v posledných rokoch extrémizmus značný posun a stal sa reálnou hrozbou tak pre obyvateľov, ako aj pre štáty a ich základné demokratické hodnoty. Jeho vplyv je obzvlášť nebezpečný pre určité rizikové skupiny, avšak jeho pôsobenie je komplexné a má dosah takmer na celú spoločnosť, pričom preniká bežne do všetkých jej oblastí, v rátane tej politickej.

Nejedná sa pritom o nový fenomén a v spoločnosti dochádzalo k radikalizácií obyvateľstva a k využívaniu extrémistických spôsobov opakovane, avšak v súčasnej dobe, kedy je celý svet prepojený a výzvy, ktorým spoločnosť čelí sa stávajú oveľa komplexnejšími, sa ale aj formy extrémizmu a jeho ciele vyvinuli. Politický extrémizmus dnes tvorí reálnu hrozbu pre demokratické systémy a hodnoty. Jeho vnímanie a správna identifikácia môžu však predstavovať problém, nakoľko aj spôsob, ktorým dochádza k jeho postupnému prieniku medzi obyvateľstvom sa vyvinul a stal sa oveľa sofistikovanejším a na prvý pohľad skrytým. Presné vymedzenie, ako aj nastavenie účinných preventívnych metód, sa teda stávajú kľúčovými pri snahe o zamedzenie ďalšieho šírenia negatívneho vplyvu tohto javu.

Článok má za cieľ nielen objasniť prípadné nejasnosti v chápaní súvislostí medzi novodobým extrémizmom a radikalizáciou, ale aj demonštrovať príklady nebezpečného vplyvu pomalej radikalizácie obyvateľstva, ako aj pozitívnych i negatívnych spoločenských odoziev na vstup a pôsobenie extrémistických subjektov na politickej sfére.

Autori článku pracujú predovšetkým z hĺbkovou analýzou a ako praktickú metódu zvolili formu prípadovej štúdie, kde sa na príklade Slovenskej republiky, špecificky Banskobystrického samosprávneho kraja, snažia demonštrovať reálne príklady dopadov šírenia ex-

¹ Tento článok je publikovaný v rámci projektu VEGA 1/0545/17 - Transformácia bezpečnostného prostredia: aplikácia skúseností štátov Vyšehradskej štvorky na príklade Ukrajiny.

trémizmu a pomalej radikalizácie obyvateľstva a vysvetliť vzťah kauzálne prepojených celospoločenských odoziev na skúmané udalosti.

Hypotézou pritom je, že tu veľkú úlohu zohráva práve vzťah medzi radikalizáciou obyvateľstva, ktoré je náchylnejšie na podporu extrémistických názorov, alebo ich pasívnu akceptáciu, s tým, že väčšina z týchto ľudí takéto názory pôvodne nezastávala, ale dlhodobé spoločenské problémy a nespokojnosť viedli k ich obratu smerom k takýmto politickým stranám, skupinám alebo jednotlivcom, ktorí prinášajú zdanlivo jednoduché riešenia.

Nakoľko sa jedná o veľmi komplexnú tému, pri ktorej je nevyhnutné sledovať a zohľadňovať dianie v spoločnosti, ako aj analyzovať spojitosti medzi viacerými fenoménmi, bolo potrebné siahnuť po širšej škále zdrojov, medzi ktoré spadajú tak knihy a monografia, ako aj príručky, výskumné správy a internetové zdroje.

Zlepšenie situácie a úspešný posun v boji proti extrémizmu a šíriacej sa radikalizácii si preto vyžadujú nastavenie dlhodobých cieľov s krátkodobou implementovateľnými akčnými krokmi, ktoré prinesú aj riešenie takýchto kauzálnych problémov obyvateľov, čím zvýšia mieru spokojnosti i pozitívnej angažovanosti medzi ľuďmi a čiastočne uľahčia prácu organizácií a iniciatív pôsobiacich v tejto oblasti.

1. EXTRÉMIZMUS A RADIKALIZÁCIA - PREJAVY A SÚVISLOSTI

Pojem extrémizmus sa v súčasnosti veľmi často využíva v rozličných konotáciách a v ponímaní odborníkov, ako i širšej verejnosti je názor naň a jeho atribúty veľmi rozdielny. Dôsledkom je, že sa jeho presné vymedzenie stáva náročným a bližšia špecifikácia jeho charakteristických črt, na základe ktorých je ho možné v praxi identifikovať, sa komplikuje, čo len umocňuje jeho negatívny dopad a napomáha jeho šíreniu v spoločnosti.

Prekážkou pri štúdiu extrémizmu je zároveň aj pribúdajúce množstvo súvisiacich alebo podobných fenoménov, ktoré – napriek tomu, že môžu vybočovať zo zaužívaného ponímania štandardného správania – nie je vždy možné označiť za extrémistické. Možno sem zaradiť napríklad občiansku neposlušnosť alebo názory, ktoré sú na hraničných pozíciách politického spektra. Pri posudzovaní kedy sa jedná o extrémizmus a kedy nie, je teda nesmierne dôležité pozerieť sa na dlhodobé súvislosti, vzťah danej skupiny alebo jednotlivca k demokracií, základným ľudským a občianskym právam a slobodám väčšinového obyvateľstva i minorít, na legálnu stránku prezentovaných názorov a aktivít a tiež na prístup k ľuďom s odlišnými politickými či ideovými názormi a kritike.² Ideológia samotná má ale pritom pri extrémizme až druhotný význam a ucelená vzniká v takýchto skupinách len veľmi zriedkavo. Dôležité pre celkové vymedzenie extrémizmu sú ale negatívne hodnoty, ktoré sú danou skupinou chápané a obhajované, ako potrebné pri ochrane určitých dlhodobějších cieľov – k takýmto negatívnym hodnotám je možné zaradiť napríklad intoleranciu a jej rastúce prejavy v spoločnosti, ktoré môžu byť tak v aktívnej, ako i pasívnej rovine.

V posledných rokoch zaznamenal vzostup vo viacerých štátoch Európy najmä pravicový extrémizmus. Súvislosť so spoločenskými problémami je pritom nesporná. Nedostatok príležitostí, nezamestnanosť, sociálna nespravodlivosť, rozdielna vyspelosť jednotlivých regiónov, nedostatočne vybudovaná infraštruktúra, korupcia, otázke migrácia či rozdielne postavenie v rámci Európskej únie, sú len niektoré z dôvodov všeobecnej nespokojnosti obyvateľstva. Tieto témy sú často zneužívané práve extrémistickými skupinami, ktoré sa, v porovnaní s minulosťou, oveľa viac zameriavajú na získanie popularity a vplyvu a oslovenie širšieho spektra ľudí. Okrem počtu prívržencov takýchto skupín sa ale výrazným spôsobom zmenili aj nimi používané metódy a organizačné štruktúry ich zoskupení. Od 90. rokov 20. storočia, kedy boli na našom území prvýkrát identifikované a bližšie zmapované prvky pravicového

² MILO, D. Extrémizmus - definícia a stručný prehľad.

extrémizmu sa ich povaha zmenila a od výtržníctva prešli k premyslenejším nástrojom, ktoré im majú zabezpečiť nových členov a sympatizantov.³ Možno teda hovoriť o novej forme moderného extrémizmu, ktorého podstata sa zmenila a je v mnohých smeroch oveľa sofistikovanejšia a strategickjšia. Takýto extrémizmus už nie je len na periférii spoločnosti, ale postupne preniká do samého jadra systému, čo môže mať veľmi vážne a ďalekosiahle následky pre ďalšie smerovanie štátu.

Nechcene pri tom napomáhajú aj tradiční politici a médiá, keď sa daným témam nevenujú dostatočne, objektívne alebo neprinášajú konkrétne, dlhodobé a predovšetkým účinné riešenia.⁴ V niektorých prípadoch dokonca sami preberajú rétoriku podobnú extrémistickým zoskupeniam, aby sa vyhli nutnosti hlbšieho verejného dialógu alebo aby odpovedali na vzrastajúce emócie medzi ľuďmi – vo vyhrotených situáciách práve z tohto dôvodu radšej využívajú emocionálne podfarbené, než racionálne prejavy.

Avšak príčin, ktoré prispeli k tomuto stavu je viacero. Jedným z najdôležitejších faktorov je odozva obyvateľstva na sociálne problémy vo forme ich radikalistické. Tento jav pritom nie je nový a bol opakovane zaznamenaný počas viacerých období, ktoré viedli k zvýšeniu vplyvu extrémistov alebo, v krajných prípadoch, dokonca k zmene režimu v krajine. Dôvodom, pre ktorý sú radikalizujúce sa názory v spoločnosti prvým stupňom vedúcim k extrémizácii je, že „radikalizácia generuje extrémizmus, nie opačne. Extrémizmus negeneruje radikalizmus, je jeho výsledkom.“⁵ Tento koncept prináša komplexnejší náhľad na problematiku prepojenia spomínaných fenoménov. V praxi to znamená, že extrémistické skupiny by nemali výrazné šance získať širšiu podporu verejnosti, kým by tá už nebola čiastočne zradikalizovaná pod vplyvom iných negatívnych javov, s ktorými prichádza do kontaktu. Je to spoločenský obranný mechanizmus, ktorý ale môže v širšej perspektíve viesť skôr k zhoršeniu situácie, ak sa nazhromaždená energia vo forme zvýšenej občianskej participácie, čo je jeden z prvých znakov pri takejto spoločenskej zmene, nevyužije v spoločnosti na konštruktívnu zmenu a vyriešenie problémov, ale na zvyšovanie napätia.

Tento stav napätia je pritom v spoločnosti zosilňovaný z viacerých strán. Ľudia strácajú dôveru voči autoritám a keď u nich nenájdu uspokojivé informácie alebo riešenia, obracajú sa na alternatívne zdroje, pričom chápanie zdrojov tu môže byť pomerne široké a môže zahŕňať tak extrémistické skupiny pôsobiace v komunitách, ako aj v internetovom priestore – ako príklad možno uviesť, že v súčasnosti je na slovenských a českých serveroch evidovaných približne 120 dezinformačných webových stránok a tento počet stále narastá.⁶

Ľudia ovplyvnení takýmito podnetmi z prostredia sa v konečnom dôsledku obracajú k alternatívam aj v politike, formou podpory politikov, strán a zoskupení, ktoré zastávajú extrémistické názory. Tie často využívajú metódy stavajú na súčasných spoločenských problémoch, prezentujú protisystémové alebo protizápadné postoje, útočia na menšinové skupiny a zámerne vyvoláva v obyvateľoch negatívne emócie, hlavne strach alebo nenávisť.

Paradoxnou príčinou, ktorá prispieva k šíreniu extrémistického (ale aj konšpiračného) diskurzu v strednej a východnej Európe, môže byť aj zvýšená miera otvorenosti krajín bývalého Východného bloku voči ostatným krajinám, i voči ich vlastným obyvateľom. K tejto otvorenosti sa okrem demokratickej transformácie pričínili aj nutné zmeny pred vstupom do Európskej únie, ale aj ďalších dôležitých medzinárodných štruktúrach, akými sú Organizácia Severoatlantickej zmluvy (NATO), či Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). Prepojením štátov prostredníctvom týchto organizácií, ale aj obchodu, vznikla vzájomná interdependencia a mnohé oblasti, ktoré boli dovtedy sférou záujmu štátu sa presunuli

³ ŠIMON, L. Extrémizmus ako prejav sociálneho konfliktu.

⁴ HAJDU, D. – KLINGOVÁ, K. – MILO, D. GLOBSEC Trends 2017 – Mixed messages and signs of hope from Central and Eastern Europe.

⁵ VENCÁLEK, J. Spoločensko – politické kontexty radikalizmu, s. 7.

⁶ KYSEL, T. Juraj Smatana: Prichádza štvrtá vlna hoaxov a prokremel'skej propagandy.

na medzinárodných aktérov. Tým sa stali komplexnejšími a komplikovanejšími. „*Celosvetové problémy, ktoré vyžadujú starostlivú analýzu a vysvetlenie, sú preto často interpretované zjednodušeným spôsobom, čo opakovane vedie k neporozumeniu medzinárodného diania a súvislostí vo svete.*“⁷

Extrémistické skupiny sa snažia o zapĺňanie takýchto medzier v porozumení ľudí prostredníctvom vlastných interpretácií a skreslených faktov. Zámerne manipulujú s informáciami a vyberajú z nich len tie, ktoré majú za účel vzbudiť dojem, že suverenita štátu je v takomto medzinárodnom usporiadaní ohrozená (čo je ešte umocnené ich krajne národnostným zmýšľaním, kde má práve suverenita štátu veľmi silné postavenie a medzinárodné organizácie a zoskupenia sa teda stávajú nežiaducimi) a že mnohé s tým súvisiace vonkajšie faktory preň predstavujú riziko a sú hrozbou aj pre obyvateľstvo.

2. RADIKALIZÁCIA V KONTEXTE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Veľký nárast podpory extrémistov nastal na území Slovenskej republiky po roku 2009, pričom sa najvýraznejšie prejavil od roku 2013. Práve v tomto období došlo k presunu aktivít, organizovaných jednotlivými skupinami, z uzavretých komunít na verejnosť. Častejšími sa stali napríklad otvorené demonštrácie na námestiach, ktoré boli stále zvyčajne sprevádzané výtržnosťami niektorých jednotlivcov, avšak čoraz väčšia časť z nich sa rozhodla zamerať sa viac na agitačný účel takýchto zhromaždení. Táto zmena viedla k rozšíreniu ideí extrémistov aj medzi širšie spektrum obyvateľstva. Kým v spomínanom období bolo v extrémistických skupinách združených odhadom niečo cez 2000 ľudí, v dnešnej dobe je to číslo oveľa vyššie.⁸ Nie všetkých z nich je ale možné zaradiť do rizikovej skupiny, u ktorej hrozí protiprávne konanie. Výrazne síce stúpol počet prívržencov a sympatizantov, ale len malý podiel z nich sa uchýľuje k otvorenému násiliu alebo k podpore destabilizačných prejavov. Zisk všeobecnej podpory, i keď v prevažne pasívnej podobe, je však taktiež extrémne nebezpečný a môže prispieť k nárastu vplyvu extrémistických skupín a názorov a k vyššiemu stupňu tolerancie voči ich aktivitám. Pre obyvateľstvo je potom nesmierne náročné rozlišovať správnosť jednotlivých názorov. Spravidla sú pritom najviac zraniteľné určité rizikové skupiny obyvateľstva, medzi ktoré možno zaradiť napríklad mládež alebo ľudí, ktorí z ekonomického hľadiska spadajú do nižšej strednej triedy (podpora extrémistov je u tejto skupiny obyvateľstva štatisticky vyššia, ako je tomu u tej najchudobnejšej časti, čo môže byť zapríčinené aj strachom o možnú stratu istého sociálneho statusu).

2.1 SPOLOČENSKÉ PREJAVY SKÚMANÝCH FENOMÉNOV

Výsledky vyplývajúce z Indexu dopytu po pravicovom extrémizme (z anglického názvu Demand for Right-Wing Extremism Index, skrátené DEREK) v mnohých smeroch dôležitom roku 2013 za Slovenskú republiku ukázali, že celkový počet ľudí, ktorí majú tendenciu podpory extrémistických názorov značne vzrástol. Najväčší nárast pritom zaznamenala kategória merajúca protimenšinové tendencie a predsudky. V prepočte na percentá to znamená, že kým v rokoch 2004 až 2005 sa takéto sklony objavovali u približne 27 percent obyvateľstva, o necelých desať rokov na to (2012 – 2013) sa už jednalo o 39 percent obyvateľov. Vysoké hodnoty oproti minulým meraniam boli zistené aj pri podpore antiestablišmentových postojov.⁹ Spoločne s ďalšími indikátormi je toto zistenie ukazovateľom negatívneho trendu zvyšujúcej sa prepojenosti extrémistických názorov so spoločenským a dokonca aj vnútropolitickým dňaním v štáte. Je to výsledkom práve vzrastajúceho „dopytu po pravicovom extrémiz-

⁷ VELŠIC, M. Mladí ľudia a riziká extrémizmu. s 7.

⁸ Bartoš, F. – Macháček, L. – Palásek, V. Mládež a pravicový extrémizmus.

⁹ Political Capital, About DEREK.

me“, čiže zmeny spoločenského diania, kde sú ľudia dlhodobo nespokojní a vyhľadávajú radikálnejšie riešenia. Takéto sklony sú predovšetkým u obyvateľov, ktorí necítia osobné prepojenie s tradičnými politickými stranami a nemajú hlbšie vyprofilovanú názorovú identitu.

Súčasne bola počas výskumu zistená zmena hodnotovej orientácie obyvateľstva. Kým v roku 2005 zastávalo silne pravicové hodnoty približne 19 percent ľudí, v roku 2013 to už bolo 34 percent ľudí. Nie je pritom samozrejme možné povedať, že sa u všetkých týchto ľudí jedná o príklon či priamu podporu pravicového extrémizmu, avšak dochádza k tomu, že čoraz väčšia časť populácie sa v názoroch zaraďuje do hraničnej názorovej orientácie a je teda bližšie pri pravom kraji pravo–ľavého spektra. Okrem toho sa menia aj otázky, ktoré obyvateľstvo Slovenskej republiky pokladá za dôležité. Z prieskumov vyplynulo, že kým v minulosti boli pre obyvateľov najdôležitejšími témami zahranično-politické udalosti, vnútorná politika a fungovanie politických strán a otázky korupcie, klientelizmu a transparentnosti štátu, v súčasnosti idú tieto témy do úzadia (s výnimkou posledného) a sú označované za kľúčové predovšetkým liberálnejšie orientovanými občanmi. Aktuálnymi témami, ktoré ľudí najviac zaujímajú sú problematika migrácie, ľudských práv, boja proti rasizmu a diskriminácii. Na vzostupe je aj záujem o alternatívne politické hnutia.¹⁰

Tieto zistenia poukazujú na to, že zvýšený záujem o niektoré kontroverzné témy, medzi ktoré možno zaradiť napríklad otázku migrácia alebo niektoré vybrané zahranično-politické udalosti, ktoré dlhodobo polarizuje spoločnosť, je úzko prepojený s narastajúcou mierou radikalizácie obyvateľstva. Neznamená to, že problémy v ostatných oblastiach v tom čase zanikajú, ani že sú na ústupe, ale verejnosť je zameraná na určité vybrané otázky, ktoré sa stávajú hlavnou témou diskusií v spoločnosti a ovplyvňujú jej charakter a správanie. Výraznejší záujem o určitú tému sa teda vo väčšine prípadov spája s jej vyššou vnímanou dôležitosťou pre spoločnosť a obvykle sa prejavuje vo forme emotívnejšieho postoja obyvateľov aj politikov voči danej otázke a rozdelení spoločnosti na základe príklonu k jednému z odlišných názorových skupín, ktoré sa nevedia zhodnúť na spoločnom stanovisku alebo postupe v danej záležitosti.¹¹

V porovnaní s ďalšími krajinami v Európe sa na Slovensku v histórii samostatnosti namerala najvyššia hodnota podpory extrémizmu v roku 2013. Podobne v tomto výskumu skončilo napríklad Maďarsko. Iné krajiny v rámci regiónu, ako napríklad Česká republika, Poľsko alebo Nemecko, mali naopak v tomto období relatívne nízky príklon k extrémistickým tendenciám. Je u nich ale možné pozorovať o niečo vyššiu mieru premenlivosti názorov v priebehu posledných rokov. Dôvodmi, pre ktoré je situácia u nás a v zahraničí rozdielna je, že u nás je názorová orientácia obyvateľstva ovplyvňovaná tak aktuálnou politickou situáciou (do ktorej v tomto prípade spadajú dôvera v politikov a úrady a podpora jednotlivých politických strán, socio-ekonomické aspekty), ako aj dlhodobým trendom vzniku a prehľbovania predsudkov a neistoty v spoločnosti. V krajinách, kde je tento druhý dlhodobý aspekt daný do úzadia oproti aktuálnemu daniu a obyvateľstvo svoju nespokojnosť vyjadruje otvorenejšie a aktívnejšie, je podpora radikálnejších názorov menej ustálená. Nevýhodou v takomto prípade teda je, že je náročné predpovedať vývoj spoločenskej a politickej situácie, avšak krajina je v prípade krízy alebo výraznejšieho nárastu radikalizácie, či iných negatívnych trendov, schopná rýchlejšie a efektívnejšie situáciu riešiť a účinnejšie nanovo zastabilizovať spoločnosť.¹² V malom merítku je tento fenomén však možné pozorovať aj v kontexte Slovenskej republiky, konkrétne na príklade Banskobystrického samosprávneho kraja.

Banskobystrický samosprávny kraj sa vyznačuje mnohými osobitosťami, ktoré formujú jeho charakter, pričom vo veľkej miere ho ovplyvňujú hlavne výzvy, ktorým musí čeliť. Väčšina z problémov je prepojená s regionálnymi disparitami a je teda potrebné zohľadňovať

¹⁰ Political Capital, About DEREKX.

¹¹ VENCÁLEK, J. Spoločensko – politické kontexty radikalizmu.

¹² VELŠIC, M. Mladí ľudia a riziká extrémizmu.

situáciu v rozdielnych okresoch osobitne. Južné okresy majú napríklad vysokú a pretrvávajúcu mieru nezamestnanosti a len veľmi málo príležitostí pre mladých ľudí. Súvisí to aj z nízkou mierou urbanizácie a nedostatočne vybudovanou infraštruktúrou, čo odrádza potenciálnych investorov a zamestnávateľov.¹³ V dôsledku tohto stavu, odchádza veľká časť obyvateľstva, prevažne mladých ľudí, do iných častí Slovenska alebo dokonca do zahraničia. Migrácia spolu s prirodzeným úbytkom obyvateľstva spôsobujú, že Banskobystrický kraj má oproti ostatným dlhodobo najvýraznejší pokles obyvateľstva.¹⁴ Zároveň je vo viacerých okresoch problém so zaradením minoritného obyvateľstva medzi zvyšných občanov, čo je zapríčinené tak neschopnosťou systému vytvoriť vhodné podmienky na ich integráciu a zároveň aj tradičným charakterom obyvateľstva, ktoré sa po opakovaných negatívnych skúsenostiach bojí menšinovým skupinám dôverovať.

Tieto problémy sa prejavili zvýšenou podporou extrémistických názorov a viedli až k tomu, že v roku 2013 bol vo voľbách do vyšších územných celkov za predsedu BBSK zvolený kandidát z krajne pravicovej strany Ľudová strana Naše Slovensko, ktorej viacerí členovia čelia aj v súčasnosti žalobám z viacerých trestných činov spojených s extrémizmom.¹⁵ Táto strana, ktorá má vysokú podporu práve u rizikových skupín obyvateľstva, ktorí tvoria veľkú časť jej elektorátu, sa následne v roku 2016 dostala aj do Národnej rady SR. Pozitívnym dopadom týchto udalostí ale bolo, že sa vďaka nim zároveň podarilo vytvoriť priestor na rozsiahlu spoločenskú debatu na tému rizík spojených s radikalizáciou a extrémizmom, čo viedlo k aktivizácii časti obyvateľstva ktorá sa dovtedy o politické a spoločenské diania až tak nezaujímal alebo bola vo vzťahu k nim pasívna. V ďalších voľbách do VÚC bol takýmto spôsobom kandidát na predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja zo ĽSNS porazený, keďže došlo k aktivizácii občanov, a podobný trend sa postupne šíril.

Je však nutné poukázať aj na to, že napriek tomu, že sa udalosti, ktoré k výsledkom týchto volieb začali práve v Banskobystrickom kraji, nemožno z toho automaticky vyvodit' záver, že práve v tejto časti Slovenska sú obyvatelia otvorenejší myšlienkam presadzovaným extrémistickými skupinami a politickými stranami, ani že majú naopak väčšiu mieru spoločenskej sebareflexie pri vzniku verejnej diskusie. Ako už bolo spomínané, jednalo sa o odzvu na dlhodobo neriešené problémy a o schopnosť extrémistov využiť túto situáciu v ich prospech a zisk väčšej podpory. Umiernenejší, avšak stále skryte extrémistický spôsob komunikácie, ktorý priamo poukazoval na údajných vinníkov presne zapasoval do potrieb ľudí, ktorí už nedôverovali tradičným politikom. Vo veľkej miere k tomu prispelo aj správne načasovanie a prevedenie volebnej kampane a v neposlednom rade aj osobnosť predsedu ĽSNS, ktorý si cez osobné stretnutia s obyvateľmi odľahlejších okresov získal priazeň tamojších komunít.¹⁶ Aj keď bol teda práve Banskobystrický kraj akoby spúšťačom novej extrémistickej vlny na Slovensku (ktorá sa prejavovala nárastom popularity pravicových politických extrémistických strán a umocnením ich pozície), takýto scenár sa mohol za určitých podmienok odohrať v takmer ktoromkoľvek kraji, keďže – ako sa počas volieb do Národnej rady SR preukázala – podobný sklon k podpore alternatívnych strán je aj iných častiach Slovenskej republiky, pretože aj tam pretrváva dlhodobá nespokojnosť vedúca k radikalizácii.

2.2 NÁSTROJA BOJA PROTI EXTRÉMIZMU A RADIKALIZÁCIÍ - MOŽNOSTI A PREKÁŽKY

Pri snahe o zamedzenie ďalšieho šírenia extrémistických názorov a iných vplyvov extrémizmu na ľudí je potrebná úzka kooperácia medzi štátnym a neziskovým sektorom a vyššia

¹³ Európska komisia. Informácie o trhu práce - Slovensko - Banskobystrický kraj.

¹⁴ ROHÁČEK, F. Ku koncu roka žilo vo Zvolene 41 489 obyvateľov, pôrodnica hlási rekordy.

¹⁵ KOZIAK, T. Kto volil Kotlebu? Každý piaty má vysokú školu.

¹⁶ VRAŽDA, D. Kotleba – odkiaľ prišiel a ako je možné, že sedí v parlamente.

miera angažovanosti obyvateľov. Celoplošné metódy, ktoré na boj s extrémizmom pripravuje štát, je nevyhnutné prispôbiť na podmienky jednotlivých krajov a okresov, pričom dôležitú rolu hrá aj miesta komunita, ktorá by mala byť do ich implementácie zapojená v čo najväčšej miere a to tak z hľadiska dosahu na ľudí, ktorí sú súčasťou danej komunity, ako aj pre zvýšenie transparentnosti jednotlivých projektov a úloh. Každá zvolená metóda by mala vychádzať z doterajších skúseností, avšak mala by zároveň stavať na aktuálnej politickej a spoločenskej situácii a brať do úvahy aj pravdepodobné scenáre ďalšieho vývoja a možné pozitívne i negatívne dôsledky. Len dlhodobá stratégia s postupne implementovateľnými časťami môže totiž dostatočne reflektovať na hlboko zakorenené celospoločenské problémy, na ktorých riešenie je potrebné dostatočne dlhé obdobie, ako aj priniesť rýchle a efektívne riešenie, ktoré si žiadajú obyvatelia a ktoré má priniesť zlepšenie ich situácie a zníženiu miery nespokojnosti.

Okrem prevencie voči radikalizácii je potrebné aj nastavenie účinnejších metód odhaľovania a sankcionovania extrémistických činov. Dokazovanie zámeru je ale v tejto oblasti dlhodobou prekážkou a absentuje aj právne vymedzená definícia. Prvou významnejšou zmenou bolo zriadenie národnej protiteroristickej jednotky v štruktúre národnej kriminálnej agentúry (NAKA), ktorá sa od svojho vzniku 1. februára 2017 zameriava na boj s medzinárodným, ale aj národným extrémizmom.¹⁷ Jej pôsobenie je však stále pomerne neefektívne a nie je orientované na systémové riešenia.

Pritom práve formy plíživého extrémizmu, ktorý postupne preniká do systému štátu a jeho štruktúr, predstavujú potenciálne najväčšie riziko pre štát, ako aj najväčšiu hnaciu silu ďalšej radikalizácie obyvateľstva, ktoré vidí v pôsobení extrémistov vo vysokej politike istú mieru legitimizácie ich názorov. Cieľom politických extrémistov je pritom práve nadobudnutie a koncentrácia moci snaha o získanie podpory obyvateľstva, ktorá im umožňuje jednoduchšie vyvíjanie aktív a presadzovanie cieľov. Vzniká tak špecifická forma vzťahu medzi takými politickými subjektmi a ich elektorátom, ako aj potenciálnymi podporovateľmi, ktorých sa ešte len snažia osloviť. Dôležitú úlohu tu hrá ich rétorika, vďaka ktorej vedú ľuďom extrémistické myšlienky odkomunikovať spôsobom, ktorý pôsobí síce radikálne, ale nevyhnutne a účinne na vybrané problémy v spoločnosti Častým identifikačným znakom ale ostáva šírenie všeobecného strachu z určitej menšiny, ktorú v očiach ľudí démonizujú a vinia ju za problémy v spoločnosti. Práve z tohto dôvodu sa pravicový extrémizmus často prelína aj z rasizmom, xenofóbiou, antisemitizmom, ale aj krajným nacionalizmom, kedy sú ostatné štáty vnímané výhradne konkurenčne a s nedôverou.¹⁸

Odhalit' skrytý extrémizmus je ale veľmi náročné, keďže ani extrémistické trestné činy neboli v minulosti v mnohých prípadoch správne klasifikované a preto neexistovala ani presná evidencia o ich počte a zameraní. Okrem toho, situáciu na začiatku zhoršovali aj politici, keď podceňovali dopad extrémizmu na spoločnosť a včas nezachytili zmenu jeho zamerania. Na hrozbu pritom experti upozorňovali už v roku 2006, kedy sa diskutovala o možnosti prijatia novej Koncepcie boja proti extrémizmu, avšak jej návrh nakoniec prijatý nebol. V tomto období bol síce zriadený medzirezortný orgán, ktorý sa mal touto problematikou zaoberať, na jeho pôsobnosť bola obmedzená, nakoľko mal skôr poradnú funkciu. Problémom bol aj nedostatočný počet policajtov, ktorí by sa špecializovali práve na extrémizmus. Kým pred rokom 2006 ich bolo približne 70, o dva roky neskôr to bolo len okolo 9. Odôvodnením bolo, že všetci policajti sú o tejto problematike dostatočne poučení a že bol zaznamenaný pokles prípadov tohto druhu. Je však nutné poukázať na skutočnosť, že v danom období bolo viacero prípadov extrémizmu správne klasifikovaných až po intenzívnom tlaku verejnosti (prípady v Bratislave, Nitre a práve aj v Banskej Bystrici a Detve) a nedôvera voči policajným zložkám

¹⁷ Ministerstvo vnútra SR. Informácia o činnosti národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru za rok 2016.

¹⁸ Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2011 – 2014. Číslo materiálu: UV-16035/2011.

klesla.¹⁹ Absencia účinných metód, ale predovšetkým dlhodobejšej stratégie teda zapríčinila, že extrémizmus mal priaznivé prostredie pre jeho šírenie a modifikáciu, vďaka ktorej sa stal odolnejším a uspôsobeným na pôsobenie v rámci širšej skupiny ľudí a v rámci dnešnej spoločnosti.

Situácia sa zmenila až po spomínaných voľbách do vyšších územných celkov v roku 2013. Tieto voľby upútali pozornosť médií, tradičných politikov, ale aj širokej verejnosti a v spoločnosti sa začalo oveľa dôslednejšie a intenzívnejšie diskutovať o pôsobení extrémizujúcich faktorov na obyvateľstvo. Vzniknutý spoločenský dialóg podnietil vznik dvoch protichodných línii. Jednak čiastočne napomohol strane ĽSNS k spomínanému úspechu pri voľbách do Národnej rady SR, keďže jej poskytol väčší priestor v médiách a tým ich zviditeľnil pre ďalších potenciálnych podporovateľov, ale spôsobil aj to, že sa odborná verejnosť začala touto problematikou viac zaoberať. Okrem toho vznikli i mnohé iniciatívy od občanov, neziskových organizácií, ale aj štátu, ktoré mali za cieľ bojovať s podporou extrémizmu a venovať sa vzdelávaniu rizikových skupín, medzi ktoré v tomto prípade patrí aj mládež, za cieľom prevencie ich radikalizácie. Tieto iniciatívy a pomaly sa meniaci spoločenská a politická situácia prispeli k tomu, že mnohí občania, ktorí sa dovtedy aktívne neangažovali, sa v dôsledku výsledkov oboch volieb zapojili do spoločenského dialógu a začali situáciu viac sledovať.

Viedlo to ale aj k systémovým a strategickým zmenám, medzi ktoré možno zaradiť novelu zákona o podmienkach výkonu volebného práva, ktorá stanovila jednokolovú voľbu predsedu samosprávneho kraja v ďalších voľbách do VÚC v roku 2017. Dôvodmi, ktoré viedli k takémuto rozhodnutiu boli zvýšenie motivácie voličov zúčastniť sa na voľbách, keďže by sa jednalo len o jeden deň a nie o dva, ako tomu bolo predtým, či zníženie finančných nákladov na voľby – keby sa napríklad v roku 2013 konalo len jedno kolo volieb, štát by ušetril až 2,4 milióna eur. Jedným z najklúčovejších argumentov prechodu z dvojkolovej na jednokolovú voľbu bolo ale práve zníženie šancí kandidátov z radikálnych a extrémistických na výhru, nakoľko sa predpokladalo, že väčšinové obyvateľstvo ich nepodporí, čo sa nakoniec aj potvrdilo a vtedajší predseda Banskobystrického samosprávneho kraja bol v ďalších voľbách porazený a celoslovensky získala jeho strana v krajoch len dve poslanecké kreslá.²⁰

Počas týchto volieb zároveň vzniknutý spoločenský tlak verejnosti prispel aj k potrebe bližšej kooperácie medzi kandidátmi, ktorí sa v týchto voľbách rozhodli kandidovať. Za účelom porazenia Mariana Kotlebu vznikla bezprecedentná situácia, kedy sa viacerí z najsilnejších kandidátov zaviazali svoju kandidatúru stiahnuť v prospech toho z nich, ktorého najvyššiu podporu ukáza predvolebné prieskumy kraja. Takýto krok skutočne niektorí z nich aj učinili. V októbri 2017 sa napríklad vzdali kandidatúry na predsedu BBSK kandidáti Martin Klus a Stanislav Mičev. Politológ a poslanec Národnej rady SR za stranu Sloboda a Solidarita Klus mal pritom podľa septembrového prieskumu agentúry Focus približne 11 percentnú podporu a riaditeľa Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici Mičeva podporovalo v tomto prieskume okolo 10,4 percenta respondentov. Obaja z nich po stiahnutí vlastnej kandidatúry podporili favorita volieb, nezávislého kandidáta Jána Luntera, ktorého podpora dosahovala v tom období 30,90 percenta a postupne narastala.²¹

Otázne však je, nakoľko budú v dlhobehj perspektíve takéto reakčné riešenia účinné a či nie je extrémizmus už v spoločnosti príliš hlboko zakorenený.²² Vzájomná prepojenosť problémov totiž komplikuje v mnohých ohľadoch snahu o vybrané vhodné metódy na boj s extrémizmom v dlhodobom horizonte. Nakoľko existujú rozličné skupiny voličov a podporovateľov takýchto strán, je nevyhnutné pristupovať aj k potrebným opatreniam s prihliadnutím

¹⁹ DANILOV, S. Boj proti extrémizmu?.

²⁰ WBN. Parlament schválil zmeny, voľby do VÚC budú jednokolové.

²¹ ROHÁČEK, F. Prieskum: Lunter predbehol Kotlebu, pýtali sa aj na možnosť, ak by župan kreslo neobhajoval.

²² NAXERA, V. – KRČÁL, P. Perceptions of Slovak Politicians and their Discursive Reification at the Celebrations of the Slovak National Uprising in 2016.

na širokú škálu potrieb a očakávaní týchto skupín.²³ Veľká časť z nich pritom takýmto spôsobom vyjadruje svoju nespokojnosť s existujúcim stavom alebo protest proti tradičným politickým stranám, či nastavenému systému. Dôležité sú teda stratégie riešenia výziev, ktoré takýchto ľudí trápia a ktoré nemusia mať na prvý pohľad priamu spojitosť s extrémizmom. Nezamestnanosť, zlé podmienky, netransparentnosť, nedôvera, či korupcia sú ale problémami, ktoré pri ich dlhodobom a neefektívnom riešení spôsobujú frustráciu obyvateľstva. Pri spojení takéhoto stavu s ďalšími negatívnymi udalosťami vo svete, vzniká postupná radikalizácia obyvateľstva.

Samozrejme odozvy na tento stav prichádzajú na viacerých úrovniach. Existuje veľké množstvo výskumných správ, strategických dokumentov a publikácií, ktoré sa tejto problematike venujú. Veľká časť z nich je ale buď príliš všeobecná alebo sa nevenuje kauzalite celospoločenských problémov, radikalizácie a extrémizmu, ale len týmto fenoménom jednotlivo. Z tohto dôvodu je nevyhnutné, aby inštitúcie, ktoré pracujú z dokumentmi vydanými napríklad Európskou úniou alebo Vládou SR, zohľadňovali, že je potrebné aj nastavenie praktických akčných krokov a stratégií na lokálnej úrovni. Kľúčovou je aj spolupráca medzi viacerými úrovňami a sektormi. Napríklad podpora neziskového sektoru na Slovensku totiž priniesla za posledné roky priaznivé výsledky.²⁴ Je teda možné hovoriť čiastočne o pozitívnom smerovaní, avšak je nevyhnutné neopomínať ani skutočnosť, že podpora krajne-pravicových strán a zoskupení zostáva na úrovni kraja aj štátu stále relatívne vysoká a že veľká časť obyvateľstva stále pasívne toleruje niektoré z názorov, programových bodov alebo aktivít extrémistov a extrémistických strán. Scenár, aký sa odohral vo volebných rokoch 2013 a 2016 by sa tak mohol zopakovať a použitie rovnakých prostriedkov, ktoré boli využité v tomto období by už nemuselo mať pozitívny efekt v rovnakom rozsahu, nakoľko by v spoločnosti pravdepodobne nezarezoval rovnako intenzívne, ako prvý krát, i preto, že extrémistické strany a kandidáti by mali dostatok času pripraviť sa na ne a využili by nové metódy šírenia svojich názorov, propagácie volebných plánov a získavanie voličov.

Pre budúce pozitívne smerovanie je preto stále nutné vyvážiť aktivity, ktoré sa aktuálne na Slovensku odohrávajú so strednodobými a dlhodobými stratégiami, mapovať aktuálnu situáciu v spoločnosti, aj na politickej scéne a pokračovať v práci s komunitami a ich vzdelávaním, no zároveň je nevyhnutné udržať záujem obyvateľov všetkých regiónov, ktorých postoj k tejto veci je kľúčovým pri snahe o porazenie extrémistov a zamedzenie pre Slovenskú republiku pravdepodobne ešte nebezpečnejšieho trendu – dlhodobu neriešenej radikalizácie obyvateľstva a nedostatočného využitia pozitívne motivovanej hnacej sily angažovaných občanov, ktorým extrémizmus v spoločnosti nie je ľahostajný.

ZÁVER

Hrozba extrémizmu je považovaná za jednu z najaktuálnejších tém v Európskom i Slovenskom kontexte, nakoľko vo viacerých oblastiach zaznamenali extrémistické politické subjekty a jednotlivci výrazné úspechy vyvolali tým obavu o stabilitu demokratických hodnôt. Tento nepriaznivý ukazovateľ nastolil otázku, čo viedlo voličov, aby takéto strany podporili, nakoľko nie všetci z nich by mohli byť pri bližšom skúmaní označení za sympatizantov extrémistických metód a názorov. Ukázalo sa, že jedným z faktorov, ktoré mali na tento stav dosah bolo, že na veľkú časť obyvateľstva už dlhobojšie pôsobili radikalizačné vplyvy, ktoré čerpali z ich nespokojnosti z neriešením celospoločenských problémov a vytváraním strachu a negatívnych emócií zo strany určitých záujmových skupín, medzi ktoré je možné zaradiť aj extrémistov. Tým vyhovuje spoločnosť, kde ľudia prestávajú veriť tradičným poli-

²³ BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. a i. Správa o potrebách detí a mládeže v meste Banská Bystrica – podklady pre tvorbu mládežníckej politiky v meste.

²⁴ VELŠIC, M. Mladí ľudia a riziká extrémizmu.

tikom a médiám a môžu tak lepšie šíriť svoje zdanlivo jednoduché populistické riešenia. Tie často nie sú prezentované priamo, naopak sú plné skrytých významov a nenávistných postojov, zvyčajne zameraných proti určitej skupine ľudí, ktorých označujú za príčinu problémov.

Aj Slovenská republika čelí mnohým závažným problémom, ktoré môžu byť využité na tento účel – od nezamestnanosti, korupcie a nedostatočnej transparentnosti, ktoré odcudzujú občanov od tradičných politikov, po neefektívne riešenie rómskej otázky a šírenie strachu z migračnej krízy a terorizmu. Zároveň sú medzinárodné organizácie, ako Európska únia alebo NATO stavené do uhla, z ktorého sa bežným ľuďom môže zdať ich pôsobenie v neprospech suverenity štátu a slobody vlastných rozhodnutí. Tieto názory však neboli vyprofilované len extrémistami, ale práve aj tradiční politici a médiá prispeli k zhoršeniu situácie, keď pre zisk alebo udržanie podpory zvolili populistickú a zjednodušujúcu rétoriku. Znamenalo to obrat k určitým témam, ktoré sa dostali do popredia a zároveň posunutie problémov ľudí do úzadia, čo vytvorili nespokojnosť a postupnú radikalizáciu.

Okrem ďalších negatívnych dopadov sa to prejavilo aj na výsledkoch volieb do vyšších územných celkov v Banskobystrickom samosprávnom kraji v roku 2013 a vo voľbách do Národnej rady SR v roku 2016. Tieto roky znamenali bezprecedentný úspech extrémistických politických strán v histórii samostatnosti Slovenskej republiky a poukázali na dlhodobé podceňovanie problému politickými elitami, ktoré túto otázku dovedy podceňovali a neboli schopné prijať efektívnu stratégiu boja proti extrémizmu, ani reflektovať na potreby obyvateľov, čím v konečnom dôsledku docielili postupnú infiltráciu extrémistov do systému štátu.

Tieto udalosti ale zároveň vytvorili aj jednu z najvýraznejších verejných diskusií a viedli k aktivizácii veľkej časti obyvateľstva, z ktorej nemalá časť predtým neprejavovala žiadny alebo len veľmi pasívny záujem o spoločenské a politické dianie. Ich aktivizácia formou tvorby občianskych iniciatív, rozsiahlych debát na danú tému, či zvýšenia všeobecnej miery informovanosti o nebezpečenstve extrémizmu, prispelo k vytvoreniu dostatočnej občianskej sily, ktoré podnietila aspoň menšie systémové zmeny (zriadenie jednotky na boj proti extrémizmu, prijatie a aktualizácie viacerých strategických dokumentov, či novelu zákona o podmienkach výkonu volebného práva, ktoré upravilo formu volieb do VÚC, predovšetkým pre zníženie rizika zvolenie extrémistického kandidáta na post predsedu), ako aj výrazne zvýšený záujem o účasť na voľbách a v konečnom dôsledku aj dosiahnutie čiastočného víťazstva v spomínaných voľbách do VÚC v roku 2013.

Je teda možné konštatovať, že vzťah medzi extrémizmom a radikalizáciou skutočne existuje, avšak nie je priamo kauzálny, nakoľko radikalizácia je dlhodobejší proces zapríčinený viacerými faktormi pôsobiacimi na obyvateľstvo a spôsobujúcimi ich nespokojnosť. Toto zistenie nie je samozrejme možné zovšeobecňovať v plnej miere na všetky štáty, ktoré čelia podobnej situácii, keďže sa jednalo o vývoj v kontexte špecifického prostredia Slovenskej republiky, avšak je možné predpokladať určitú podobnosť pri formovaní vplyvov, ktoré majú dosah na rast podpory extrémizmu, ako aj pri schopnosti spoločnosti znášať jeho dopad a reagovať naň. V boji proti pôsobeniu extrémizmu, je teda nutné takéto potenciálne súvislosti a prepojenia zohľadňovať, nakoľko to môže predstavovať zlom pri snahe o vytvorenie stabilných pozitívnych zmien v spoločnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, Alžbeta. a i. 2017. *Správa o potrebách detí a mládeže v meste Banská Bystrica – podklady pre tvorbu mládežníckej politiky v meste*. Banská Bystrica: Centrum dobrovoľníctva, 2017. 200 s. ISBN 978-80-972659-6-0.
- DANILOV, Sergej. 2007. *Boj proti extrémizmu?*. [online]. [Bratislava (Slovenská republika)]: Týždeň. Dec. 2007. [cit. 2017-10-10]. Dostupné na internete: <<https://www.tyzden.sk/casopis/1564/boj-proti-extremizmu/>>.

- EURÓPSKA KOMISIA. 2017. *Informácie o trhu práce - Slovensko - Banskobystrický kraj*, 2017. [online]. [cit. 2017-10-08]. Dostupné na internete: <<https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?countryId=SK&acro=Imi&showRegion=true&lang=s k&mode=text®ionId=SK0&nuts2Code=%20&nuts3Code=null&catId=2807>>.
- HAJDU, Dominika. – KLINGOVÁ, Katerína. – MILO, Daniel. 2017. *GLOBSEC Trends 2017 – Mixed messages and signs of hope from Central and Eastern Europe*: výskumná správa. Bratislava: GLOBSEC Policy Institute, 2017. 30 s.
- Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2011 – 2014*. 2011. Číslo materiálu: UV-16035/2011.
- KOZIAK, Tomáš. 2016. *Kto volil Kotlebu? Každý piaty má vysokú školu*. [online]. [Bratislava (Slovenská republika)] : HNonline Slovensko. [cit. 2017-12-22]. Dostupné na internete: <<https://slovensko.hnonline.sk/593411-kazdy-piaty-kotlebov-vo-lic-ma-vysoku-skolu>>.
- KYSEL, Tomáš. 2018. *Juraj Smatana: Prichádza štvrtá vlna hoaxov a prokremelskej propagandy*. [online]. [Bratislava (Slovenská republika)] : Aktuality – Správy. [cit. 2018-04-04]. Dostupné na internete: <<https://www.aktuality.sk/clanok/566533/juraj-smatana-prichadza-stvrta-vlna-hoaxov-a-prokremelskej-propagandy/>>
- MILO, Daniel. . *Extrémizmus - definícia a stručný prehľad*. In *Nemaj trému z extrému*. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti. [online]. [cit. 2017-08-14]. Dostupné na internete: <http://www.academia.edu/4046025/Extr%C3%A9mizmus_-_defin%C3%ADcia_a_stru%C4%8Dn%C3%BD_preh%C4%BEad>.
- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. 2017. *Informácia o činnosti národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru za rok 2016*. č. PPZ–NKA–976/2017. [online]. [Bratislava (Slovenská republika)] : NAKA. [cit. 2017-10-08]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/naka_opr/opr/inf_o_cinnosti_naka/Informacia%20o%20cinnosti%20NAKA%20P%20PZ%20za%20rok%202016%20public.pdf>.
- NAXERA, Vladimír. – KRČÁL, Petr. 2017. Perceptions of Slovak Politicians and their Discursive Reification at the Celebrations of the Slovak National Uprising in 2016. In *Studia Politica - Romanian Political Science Review*, 2017, roč. 17, č. 2, s. 279-294. ISSN 1582-4551.
- Political Capital. 2009. *About DEREKX*. [online]. [cit. 2017-12-16]. Dostupné na internete: <http://derexindex.eu/About_DEREX>.
- ROHÁČEK, Filip. 2017. *Ku koncu roka žilo vo Zvolene 41 489 obyvateľov, pôrodnica hlási rekordy*. [online]. [Zvolen (Slovenská republika)] : ZVonline. 2017, [cit. 2017-10-04]. Dostupné na internete: <<http://zvonline.sk/ku-koncu-roka-zilo-vo-zvolene-41-489-obyvateľov-porodnica-hlasi-rekordy/>>.
- ROHÁČEK, Filip. 2017. *Prieskum: Lunter predbehol Kotlebu, pýtali sa aj na možnosť, ak by župan kreslo neobhajoval*. [online]. [Banská Bystrica (Slovenská republika)] : BBonline. 2017, [cit. 2018-01-05]. Dostupné na internete: <<https://bbonline.sk/prieskum-lunter-predbehol-kotlebu-pytali-sa-aj-na-moznost-ak-by-zupan-kreslo-neobhajoval/>>.
- ŠIMON, Ladislav. 2014. Extrémizmus ako prejav sociálneho konfliktu. In *Hromadné narušenie verejného poriadku: komparatívna analýza*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru. [online]. [cit. 2017-11-12]. Dostupné na internete: <http://82.119.102.197:8080/webisnt/fulltext/clanky/PTaP2014-4/Extr%C3%A9mizmus%20ako%20prejav%20soci%C3%A1lného%20konfliktu_%C5%A0IMON,L.pdf>.
- VELŠIČ, Marián. 2017. *Mladí ľudia a riziká extrémizmu*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2017. 26 s. ISBN 978–8–89345–65–6.
- VENCÁLEK, Jaroslav. 2016. *Spoločensko – politické kontexty radikalizmu*. In *Extrémizmus a radikalizmus – Staré fenomény v nových kontextoch*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. ISBN 978-80-555-1765-0, s. 7-19.

VRAŽDA, Daniel. 2017. *Kotleba – odkiaľ prišiel a ako je možné, že sedí v parlamente*. Bratislava: N Press, 2017. 207 s. ISBN 978-80-972394-2-8.

WBN. 2017. *Parlament schválil zmeny, voľby do VÚC budú jednokolové*. [online]. [Bratislava (Slovenská republika)] : Web Noviny [cit. 2018-01-06]. Dostupné na internete: <<https://www.webnoviny.sk/parlament-schvalil-zmeny-volby-do-vuc-budu-jednokolove/>>.

doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD.
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
jaroslav.usiak@umb.sk

Mgr. Petra JANKOVSKÁ
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
jankovska.petra13@gmail.com

REVOLÚCIA VO VOJENSKÝCH ZÁLEŽITOSTIACH

REVOLUTION IN MILITARY AFFAIRS

Jaroslav VARECHA

ABSTRACT

The ability of developing the most advanced military technologies and simultaneously establishing them into organizational structures of armed forces brings tangible advantage to the military respectively military-industrial complex of the nation. During the last two decades we witnessed continuous improvement in a broad spectrum of civil and military technologies. Information technologies, space industry, biotechnology and nanotechnology represent few modern segments of science, which influenced not just the shape of the civil society, but also specific design and task organization of armed forces. New concepts, methods and military technologies defines modern warfare. Focusing on the crucial segment of science, which could enhance military capability is closely related to national interests within the international affairs. The concept of revolution in military affairs reflects previous statements and also complex change in conducting military operations. Eventually, concept of revolution in military affairs serve as a tool for prediction of possible implications for armed forces or a nation as well.

Keywords: armed forces, military power, means of conducting military operations, modern technologies, challenges

ÚVOD

Napriek formálnej rovnosti štátov, deklarovanej v Charte OSN, sa v systéme medzinárodných vzťahov vytvára neformálna hierarchia štátov, založená na moci. V sociológii a politológii je moc definovaná ako spôsobilosť spoločenského subjektu (jednotlivca, skupiny) ovplyvniť konanie iných spoločenských subjektov a to i proti ich vôli.

Ak uvažovaným spoločenským subjektom je štát, potom jeho mocenské postavenie v systéme medzinárodných vzťahov je odvodené od jeho spôsobilosti ovplyvňovať konanie iných štátov. Kritériom reálneho mocenského postavenia štátu je hodnota jeho vojenskej a ekonomickej sily, čo je ukazovateľ jeho spôsobilosti presadzovať svoje záujmy cestou ovplyvňovania iných subjektov na medzinárodnej scéne¹.

V súčasnom období sme svedkami tvrdení, že bezpečnostné prostredie, v ktorom Slovenská republika (ďalej len SR) naplňa svoje bezpečnostné záujmy, sa výrazne zhoršilo. Je to predovšetkým preto, že sa bezpečnostné prostredie mení rýchlo a často krát nepredvídane, ovplyvňujú ho vnútorné a vonkajšie faktory, ktoré sú navzájom úzko previazané, pričom ich hranica je čoraz nejasnejšia. Dôležitá je aj skutočnosť, že krízové situácie môžu vznikáť bez akéhokoľvek varovania, pričom reakcia medzinárodného spoločenstva nemusí byť okamžitá. Je možné konštatovať, že sa podstatne znižuje konsenzuálnosť v medzinárodných vzťahoch, oslabujú sa hodnotové základy medzinárodnej politiky, znižuje sa dôvera a porozumenie medzi štátmi, narastá nestabilita a napätie, ale predovšetkým sa dynamicky mení prerozdelenie moci a vplyvu.

¹ ŽIDEK, R. MAJCHÚT, I. Ozbrojené sily demokratického štátu, 2015.

1 ZAISŤOVANIE BEZPEČNOSTI

Tradičným názvom pre súčasný medzinárodný systém je Vestfálsky systém, alebo systém národných štátov, pretože jeho vznik datujeme do roku 1648, keď bol podpísaný Vestfálsky mier. Jeho podpísaním bol po prvýkrát deklarovaný štát ako suverénny aktér navonok aj dovnútra, ktorý sa opiera o medzinárodné právo a prostredníctvom neho sa snaží predchádzať anarchii. Štát sa stal hlavným garantom bezpečnosti a hlavným aktérom medzinárodných vzťahov. V prípade bezpečnostných záujmov štátov sa uplatňoval podobný princíp ako pri jednotlivcovi tzn., že štáty motivuje predovšetkým zachovanie svojej vlastnej existencie. Centrom koncepcie tradičnej bezpečnosti je štát a ochrana jeho hraníc pred externými hrozbami, dosiahnutie politických a ekonomických cieľov, akými sú napríklad prístup k nerastným surovinám, šírenie ideológie či sféry vplyvu².

Na základe počtu politických centier v medzinárodnom systéme vznikajú dva základné modely – systém s jedným nadradeným centrom a systém bez nadradeného centra, teda systém s viacerými rovnoprávnymi jednotkami. Na základe toho sa definuje hierarchická a anarchická štruktúra systému. Druhá menovaná sa môže ďalej členiť podľa počtu a charakteru jednotiek na bipolárnu alebo multipolárnu³.

Ústredným záujmom štátu, ako hlavného aktéra medzinárodných vzťahov, je zaistenie vlastnej bezpečnosti. Pri anarchickom usporiadaní medzinárodného systému a neexistencii ústrednej/nadradenej entity, ktorá by disponovala monopolom na ozbrojenú silu a bola schopná a ochotná vstupovať do konfliktných vzťahov medzi jednotlivými aktérmi s cieľom zaistiť nenásilné (mierové) riešenie sporov, vnáša do rozhodovania jednotiek medzinárodného systému nepominuteľný prvok neistoty pri interpretácii úmyslu a správania sa ostatných aktérov a výberu najvhodnejšej reakcie. Pre každý štát tento stav implikuje nevyhnutnosť primárne sa pri zaisťovaní vlastnej bezpečnosti spoliehať na svoje schopnosti a zdroje, ktoré sú súhrnne vyjadrené v podobe moci a mocenského postavenia v systéme⁴.

Zaisťovanie bezpečnosti určitého aktéra, nech sa jedná o objektívnu alebo subjektívnu bezpečnosť, je v anarchicky usporiadanom systéme veľmi úzko spojené s tzv. *bezpečnostnou dilemou*. Tento jav medzi prvými popísal John H. Herz, ktorý vo svojej knihe *Political Realism and Political Idealism* hovorí, že sa jedná o: „... štrukturálnu predstavu, podľa ktorej svojpomocné snahy štátov o zaistenie vlastnej bezpečnosti vedú, bez ohľadu na ich úmysly, k vyvolaniu pocitu narastajúcej neistoty, resp. oslabovaniu pocitu bezpečia pri ostatných štátoch, pričom vlastné opatrenia sú vždy vnímané ako obranné a opatrenia ostatných ako ohrozujúce“. Ak pod *bezpečnosťou* rozumieme prežitie, alebo zachovanie existencie daného aktéra⁵, je nevyhnutné samotnú definíciu chápať v širších súvislostiach tzn., že sa nejedná o jednoduché fyzické (faktické) prežitie daného štátu, ale tiež o celkové zabránenie vonkajším či vnútorným vplyvom (hrozbám) v iniciovaní alebo vykonávaní nechcených zmien v jeho teritoriálnej integrite, štruktúre delby moci, pozícii v medzinárodnom systéme, spoločenskom usporiadaní a pod. Na ochranu pred takými hrozbami je vo väčšine prípadov nevyhnutné použitie mimoriadnych prostriedkov, čo je spätne ospravedlňované práve potrebou zaistenia vlastnej bezpečnosti. Prežitie štátu je tiež veľmi úzko naviazané na povahu a množstvo moci, ktorým daný štát v porovnaní s ostatnými štátmi disponuje a je ochotný na uspokojenie svojich záujmov vynakladať.

Na tomto mieste je nevyhnutné pripomenúť, že aj keď základnými jednotkami medzinárodného systému sú štáty, nemusia byť nutne jedinými. Súčasťou systému sú aj mimovlád-

² VARECHA, J. Nové výzvy pre ozbrojené sily Slovenskej republiky, 2017.

³ HOLLIS, M., SMITH, S. Mezinárodní vztahy : výklad a porozumění, 2000.

⁴ FUČÍK, J., KRÍŽ, Z. Informační revoluce, vojensko-technická revoluce, nebo revoluce ve vojenských záležitostech, 2013.

⁵ FUČÍK, J. Vývoj konceptu současné revoluce ve vojenských záležitostech, 2017.

ne organizácie, súkromné firmy, medzinárodné organizácie, rozličné spolky, záujmové skupiny, oslobodenecké hnutia, ale dokonca aj jednotlivci. V minulosti patrili medzi aktérov medzinárodných vzťahov aj ďalšie subjekty, napríklad rytierske rády, náboženské rehole, mestá, cechy a ďalšie. Každý systém pozostáva nie len z aktérov, ale aj z ich vzájomnej interakcie. Táto interakcia môže mať mnoho podôb, čo zákonite vyplýva z mnohorakosti aktérov.

Vzhľadom na uvedené je možné konštatovať, že v dnešnom medzinárodnom systéme už nie je postavenie štátu také silné, ako tomu bolo v minulosti. V súvislosti s tým už dnešné štáty plne nezodpovedajú predstave o Vestfálskom štáte, ktorý je suverénnym pri výkone vnútorných aj vonkajších funkcií. Mnohé z dnešných štátov majú podobu postkoloniálnych, alebo postmoderných politických entít, ktorých spoločným prvkom je splývanie medzi vnútroštátnymi a medzinárodnými otázkami.

Násilie a bezpečnosť prestávajú byť monopolom štátov, pričom najväčšia hrozba bezpečnosti dnes veľavravne neprichádza zo strany iného štátu, ale zo strany neštátnych aktérov. Podobne schopnosť štátu vytvárať samostatnú ekonomickú politiku na svojom teritóriu je dnes výrazne obmedzená. Minimálne rovnakou je situácia v administratívnej a kultúrnej sfére, kde moderný štát tradične predstavoval centralizovanú komunikačnú jednotku. S postupným rozvojom techniky a medzinárodných alternatívnych kontaktov na rôznych úrovniach už toto prestáva platiť⁶. V týchto všetkých oblastiach má štát konkurenciu zo strany početných neštátnych aktérov, či už globálneho alebo regionálneho charakteru. To vedie k situácii, keď sa stierajú hranice medzi štátmi a zároveň rastie význam aj vnútroštátnych regiónov. Napriek tomu ostatní neštátni aktéri nedisponujú schopnosťami alebo ambíciami na to, aby mohli plniť funkcie, ktoré tradične plní štát, preto štát naďalej zostáva najdôležitejším aktérom medzinárodného systému.

Ako už bolo spomenuté v úvode článku, kritériom reálneho mocenského postavenia štátu je hodnota jeho vojenskej a ekonomickej sily. Pri skúmaní štruktúr medzinárodného systému a konceptu moci sme veľmi často svedkami, že realisti dávajú všetku dôležitosť vojenskej sile, medzinárodná politická ekonómia zase ekonomickej sile resp. ekonomickým ukazovateľom. Následne vznikajú tvrdenia, ktoré nie sú z pohľadu iných ukazovateľov pravdivé. Musíme mať na pamäti, že v rôznych obdobiach a oblastiach existujú odlišné faktory moci, nie je možné jednoznačne tvoriť záver na základe fixných kategórií, bez preskúmania ďalších relevantných premenných⁷. Ak budeme uvažovať o distribúcii moci na základe vojenskej sily, potom je potrebné zaoberať sa konceptmi získavania vojenskej sily.

2 KONCEPT REVOLÚCIE VO VOJENSKÝCH ZÁLEŽITOSTIACH

Technológie v podstate prevádzajú človeka od počiatku ľudskej civilizácie. Podobne je tomu aj s vojenstvom a vojnami, resp. organizovaným násilím. Rozvoj prvých vytvorených zbraní, nech sa už jedná o podobu primitívnych oštepov, kamenných sekier alebo lukov a šíпов je neodmysliteľne spätý s výhodami, ktoré tieto nástroje priniesli strane, ktorá ich dokázala uplatniť a to zvlášť v prípade, keď proti nej stál protivník, ktorý nimi nedisponoval, alebo s nimi disponoval v horšej kvalite.

Postupné vzájomné previazanie kvantitatívnej a kvalitatívnej stránky zbraní tzn. schopnosť vybaviť svoje jednotky zodpovedajúcim množstvom zbraní a súčasne schopnosť vytvoriť účinnejšie zbrane resp. lepšiu ochranu proti nim, naberali stále významnejšiu úlohu. Avšak ako začali byť jednotlivé materiálne prvky vojenstva stále náročnejšie na výrobu, môžeme všeobecne identifikovať postupné rozovieranie pomyslených nožníc medzi kvalitou a kvantitou v súvislosti s ich vplyvom na možný výsledok bitky, ťaženia alebo samotnej vojny. Okrem tohto spomenutého pnutia je možné konštatovať, že schopnosť vyvinúť pokročilej-

⁶ BARŠA, P., CÍSAŘ, O. Anarchie a řád ve světový politice. Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů, 2008.

⁷ HOLSTI, K. J. International Politics. A Framework for Analysis, 1992.

šiu vojenskú technológiu a súčasne ju etablovať resp. rozmiestniť jej prvky v požadovanej miere do organizačných štruktúr, prináša citelnú výhodu pre dané ozbrojené sily, resp. štát. A práve na tieto premisy sa priamo zameriava koncept revolúcie vo vojenských záležitostiach (revolution in military affairs, ďalej len RMA), ktorý ukazuje na komplexnú premenu spôsobu vedenia vojny (ozbrojeného konfliktu) a jeho využitia ako nástroja na predikciu možných implikácií pre dané ozbrojené sily, resp. štát.

Ak vezmeme do úvahy fakt, že vojny sprevádzajú ľudskú spoločnosť od jej vzniku, potom ich analýza s cieľom vytvárania predikcií a plánovania je dôležitá od nepamäti. O revolúciách sa začalo hovoriť, keď sa vojenské záležitosti začali viac dotýkať spoločnosti a inicializovali v nej transformáciu vo vojenských a civilných inštitúciách, aj v postavení štátu⁸. Tieto zmeny sa stali jedným z hlavných znakov a hybných síl vojenskej revolúcie.

Z takéhoto ideového základu vychádza aj koncept vojensko-technickej revolúcie (military-technical revolution, ďalej len MTR). MTR môžeme chápať ako aplikáciu značného množstva nových vojenských technológií a inovatívnych operatívnych konceptov, ktoré zvyšujú efektívnosť ozbrojených síl, bojový potenciál a od základov menia charakter konfliktu⁹.

Keď v roku 1957 ZSSR voviedlo ľudstvo do nového veku – kozmického veku, priekopníctvo v objavovaní a skúmaní vesmíru sa preň stalo synonymom. Úspech, dosiahnutý Sputnikom pri jeho lete, naštartoval preteky vo vesmíre, ktoré boli príznačné pre celú studenú vojnu. Pokroky a vývoj v danej oblasti predstavovali hlavnú mierku potenciálu a sily protivníka. Satelitné systémy sa tak dostali na popredné miesto v logike jadrového konfliktu aplikovanej počas obdobia studenej vojny a súperenie v kozmickom priestore bolo dlhé roky v centre záujmu celej škály aktérov.

Základné premisy MTR ako komplexnej teórie boli spracované významnými ruskými stratégmi (generálporučík Jevsejev, maršal Petrov, maršal Ogarkov a iní). Práve maršal Ogarkov, ktorý bol od roku 1977 náčelník Generálneho štábu Sovietskych ozbrojených síl, je ústrednou postavou spájanou so začiatkami MTR. V čase jeho nástupu do funkcie bol stále základným prvkom stratégie jadrový detterent, no postupné upúšťanie od nukleárných zbraní a vyvíjanie sa konceptu MTR bolo možné sledovať už od roku 1981, kedy v jeho vyjadreniach čoraz častejšie zaznievala kritika voči jadrovým prostriedkom. Označoval ich ako hrozbu pre existenciu celého ľudstva¹⁰. Jasne sa vyjadril, že ďalší smer vývoja sovietskej vojenskej doktríny bude brať do úvahy aj narastajúci potenciál konvenčných prostriedkov s kvalitatívnymi skokmi v technológiách.

Maršal Ogarkov poukázal na revolučný obrat, ktorý prebiehal v súvislosti s búrlivým rozvojom elektroniky a s konštrukciou nových, či zdokonaľovaním starších zbraní. Reflektoval prebiehajúce kvalitatívne a kvantitatívne zmeny vo vojenstve, čím predpokladal narastajúcu zložitú súdobých operácií. Tým sa iniciovala potreba technicky vyspelejších, zabezpečovacích systémov, novej výzbroje a techniky a tiež potreba hľadania nových spôsobov a foriem vedenia bojovej činnosti.

Nasledovníci maršala Ogarkova pripustili, že dochádza k hlbokému prevratu, kedy dochádza k nahradzovaniu jednej generácie zbraní druhou. Prebiehajúce debaty o tom, ako bude vyrezať budúce bojisko v sovietskom ponímaní, boli ovplyvnené zohľadnením princípov deklarovaných v MTR a tiež stimulované prijatím nových konceptov americkou armádou (ALB¹¹) a NATO (FOFA¹²), čo viedlo k inováciám vo vtedajšej sovietskej vojenskej stratégii

⁸ PARKER, G. The 'Military Revolution,' 1560-1660—Myth?, 1976.

⁹ KREPINEVICH, A. F. The Military-Technical Revolution: A Preliminary Assessment, 1992.

¹⁰ OGARKOV, N. V. Vždy připraveni k obraně vlasti,

¹¹ Koncept známy pod názvom US Field Manual 100-50r Air-Land Battle stál na prestave mimoriadne presnej paľbe na dlhé vzdialenosti a pozemných útočných operáciách.

¹² Koncept Follow-on-Forces Attack vychádzal z rovnakého ideového základu ako ALB, cieľom však bolo vylepšovať zameriavanie cieľov a dosah konvenčných zbraní.

a boli sformulované tri doktríny, z ktorých sa prvá zaoberala modernizáciou už existujúceho programu „hlbokých vojenských operácií“, druhou bola sformulovaná doktrína prieskumno-útočných (RUK) a prieskumno-palebných (ROK) komplexov. Tretia bola doktrína operačno-manévrujúcich zoskupení (OMG). Dôležitým doplnkom k leteckým a pozemným silám sa stali prieskumné satelity, ktoré zohrávali veľkú úlohu pri zameriavaní cieľov, navigovaní a tiež pomohli dosiahnuť vyššiu úroveň velenia a kontroly.

Kľúčové je, že poukázali na to, ako zdokonaľovanie konvenčných prostriedkov a spôsobov ovplyvňuje všetky stránky vojenstva a najmä hľadanie nových spôsobov a foriem bojovej činnosti, strategické preformulovanie už existujúcich operácií a vylepšovanie systémov a orgánov velenia. Môžeme tvrdiť, že tým bol definovaný začiatok vojensko-technickej revolúcie podľa sovietskeho konceptu a táto revolúcia zasiahla do spoločnosti, štátu a samozrejme do vojenských inštitúcií a transformovala ich. Z hľadiska ďalšieho rozvoja revolučnej teórie býva táto časť vývoja definovaná ako prvá vlna revolúcie vo vojenských záležitostiach.

U západných autorov môžeme sledovať nadviazanie na sovietske myšlienky, teóriu MTR však rozšírili o predpoklad dramatickejších zmien v spôsobe boja, ktoré vo veľkej miere spočívajú v aplikácii informačných technológií a vesmírnych systémov do vojenských organizácií. Nové prostriedky boja boli k dispozícii, bolo však potrebné tomu prispôbiť aj nové koncepty operácií. Rozpracovanie nových koncepcií operácií americkými autormi (najmä Krepinevichom a Marshallom) obohatilo koncept MTR o istý faktor komplexnosti a k vyššie zmieneným kritériám pridali aj požiadavky na taktické, organizačné, doktrinálne a technologické inovácie, cez ktoré je implementovaný celkovo nový konceptuálny prístup k vojenskej operácii alebo nejakej jej konkrétnej časti.

Admirálom Owensom bol vytvorený koncept „systému systémov“ ako hlavného stavebného prvku pre RMA, ktorého dvomi stavebnými piliermi boli informácie a vzájomné prepojenie. Predstavovali vzájomne prepojenie systémov velenia, kontroly, počítačových technológií, komunikácie a informácií (C4I¹³) s informačnými, pozorovacími a prieskumnými systémami (IRS) s vytvorením koherentného systému¹⁴. Široká škála získavaných informácií, ich intenzívne zdieľanie a možnosť takmer neustálej komunikácie na všetkých úrovniach sa stali synonymom pre moderný spôsob boja v západnom kontexte RMA.

Zásadná zmena vedenia boja čiastočne narážala na všeobecné prijatie, napríklad v porovnaní s bezproblémovým zavedením bômb do výzbroje, ale postupne s ďalším rozpracovávaním teórie RMA¹⁵ boli jej zásady reflektované v reálnych operáciách.

Keďže v podmienkach Slovenskej republiky a to ako v odborných, tak aj vedeckých i politických kruhoch nie je problematike RMA venovaná patričná pozornosť, je potrebné poznamenať, že koncept revolúcie vo vojenských záležitostiach je veľmi úzko spojený s predstavou o existencii radikálnych zmien vo vojenskej dimenzii, ktoré v intenciách moci pre jednotlivé štáty predstavujú ako možný prínos, tak aj hrozbu. Prínos je identifikovaný v potenciónnom posílení pozície štátu v medzinárodnom systéme v prípade, že dotknuté zmeny etabluje a transformuje svoje ozbrojené sily. Naproti tomu je hrozba reprezentovaná situáciou, kedy reformy realizuje iný (súperiaci) štát a získa tak mocenskú prevahu voči štátom, ktoré revolúciu vo vojenských záležitostiach nerealizovali a to minimálne do doby, pokiaľ uskutočnia transformáciu svojich ozbrojených síl.

¹³ Označenie pochádza z anglického command, control, computer, communication and information systems.

Pojem definuje U.S. ministerstvo obrany ako rozhodovacie procesy (command, control) vykonávané za podpory informačných technológií (computer, communication). (What is C4I?: Realizing the Potential of C4I: Fundamental Challenges).

¹⁴ RASKA, M. The „Five Waves“ of RMA Theory, Processes, and Debate,

¹⁵ V literatúre je najčastejšie vymedzených 5 vln prebiehajúcej RMA, kedy ku doktrinálnemu vymedzeniu u západných autorov v skutočnosti došlo až v tretej vlne a to následne uľahčilo a urýchlilo implementáciu.

Na druhej strane je potrebné povedať, že v súčasnom období nepanuje univerzálna zhoda na jednotlivých premisách RMA, ale ako v odbornej literatúre, tak aj na politickej a vojenskej úrovni sa môžeme stretávať s kritikou, ktorá koncept revolúcie vo vojenských záležitostiach spochybňuje. Z pohľadu kritiky je možné v rámci odbornej literatúry a praktickej politickej a vojenskej úrovne vymedziť tri základné myšlienky (prístupy), ktoré sa vo svojej podstate dopĺňujú a súhrnne spochybňujú všeobecný koncept RMA. Po prvé sa jedná o všeobecné odmietanie „revolučnej“ interpretácie zmien. Po druhé, RMA je považovaná za umelý konštrukt, ktorý nemá oporu v reálnom svete. Po tretie, koncept RMA nemá jednoznačné vymedzenie a teda ho nie je možné využiť v procesoch plánovania a prípravy vojenskej sily štátu.

ZÁVER

Schopnosť vyvinúť pokročilejšiu vojenskú technológiu a súčasne ju etablovať v požadovanej miere do organizačných štruktúr ozbrojených síl prináša citelnú výhodu pre dané ozbrojené sily respektíve štát. V posledných desaťročiach sme v tomto zmysle svedkami stáleho zrýchľovania tempa výskumu a vývoja vo všetkých civilných a vojenských technológiách. Informačné technológie, vesmírne technológie, biotechnológie a nanotechnológie predstavujú len časť moderných odvetví, ktoré prostredníctvom svojich produktov utvárajú nielen podobu ľudskej spoločnosti, ale aj konkrétnu podobu ozbrojených síl a vojenských konfliktov.¹⁶

Schopnosť identifikovať, ktorá z týchto oblastí môže priniesť danému štátu navýšenie vojenskej sily a efektívne využitie potenciálu vojenskej sily priamo súvisí so schopnosťou efektívne chrániť a presadzovať vlastné záujmy, najmä v medzinárodnom prostredí. Na uvedené premisy sa priamo zameriava koncept revolúcie vo vojenských záležitostiach, ktorý poukazuje na komplexnú premenu spôsobu vedenia vojny (konfliktu) a využíva sa aj ako nástroj na predikciu možných implikácií pre dané ozbrojené sily, respektíve štát.

V tomto kontexte sa môžeme približne od 80. rokov minulého storočia stretávať s názormi ako v rámci odborných, tak aj vedeckých prác, že takéto zmeny sa začínajú postupne reálne etablovať a aktér, ktorý ich využije, získa citelnú mocenskú výhodu. V priebehu 90. rokov došlo k celkovému rozšíreniu tohto konceptu do strategického myslenia veľkých hráčov na medzinárodnej scéne ako USA, Ruska i Číny, čo sa prejavilo na ich prístupe k vytváraniu a organizácii svojich ozbrojených síl.

V tomto smere sa vynára otázka, akú podobu nadobúda súčasná revolúcia vo vojenských záležitostiach pri veľkých hráčoch a či je možné identifikovať určité nuansy, ktoré by hovorili v prospech možnosti alternatívneho strategického myslenia, transformácii vojenskej doktríny, výcviku, vzdelávania, organizácii, vybavenia, operácií a taktiky ozbrojených síl Slovenskej republiky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BARŠA, P., CÍSAŘ, O. 2008. *Anarchie a řád ve světový politice. Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Praha : Portál, 2008. 559 s. ISBN 978-80-7367-094-8.
- FUČÍK, J., KRŽÍŽ, Z. 2013. Informační revoluce, vojensko-technická revoluce, nebo revoluce ve vojenských záležitostech. In: *Obrana a strategie*. Brno : Univerzita obrany, 2013, vol. 13, no. 2, ISSN 1802-7199, pp. 15-24.
- FUČÍK, J. 2017. *Vývoj konceptu současné revoluce ve vojenských záležitostech* : dizertačná práca. Brno : Masarykova univerzita, 2017, 164 s.

¹⁶ MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. Measures and activities of the Slovak Republic to reverse ... 2017, s. 148.

- HOLLIS, M., SMITH, S. 2000. *Mezinárodní vztahy: výklad a porozumění*. Translated by Pavel Pšeja 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. 248 s. ISBN 808595964X.
- HOLSTI, K. J. 1992. *International Politics. A Framework for Analysis*. 6. vyd. New Jersey : Prentice-Hall, 1992. 419 s. ISBN 0876927819.
- KREPINEVICH, A. F. 1992. *The Military-Technical Revolution: A Preliminary Assessment* [on line]. Center for Strategic and Budgetary Assessment, 1992 [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: <http://www.csbaonline.org/wp-content/uploads/2011/03/2002.10.02-Military-Technical-Revolution.pdf>
- MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. Measures and activities of the Slovak Republic to reverse the current external security threats. In: *Decisions in Situations of Endangerment. Interdisciplinarity of the decision making proces*. Wrocław: General Tadeusz Kościuszko Military Academy of Land Forces (MALF), Wrocław 2017, ISBN 978 – 83 – 65422 – 55–2, s. 146-155.
- OGARKOV, N. V. 1983. *Vždy připraveni k obraně vlasti*. Praha : Naše vojsko, 1983, 59 s.
- PARKER, G. 1976. The 'Military Revolution,' 1560-1660—a Myth? In: *The Journal of Modern History* [on line]. 1976, 48(2), s. 196-215 [cit. 2018-09-26]. ISSN 0022-2801. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1879826>.
- RASKA, M. 2011. The „Five Waves“ of RMA Theory, Processes, and Debate. In: *Pointer, Journal of the Singapore Armed Forces* [on line]. 2011, 36(3-4), s. 1-12 [cit. 2018-09-26]. Dostupné z: http://www.mindef.gov.sg/content/imindef/publications/pointer/journals/2011/v36n3-4/feature1/_jer_content/imindefPars/0003/file.res/1.%2001-12%20Five%20Waves%20Of%20RMA%20Theory%20R4.p
- VARECHA, J. Nové výzvy pre ozbrojené sily Slovenskej republiky. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017* [elektronický zdroj] : Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017. ISBN 978-80-8040-551-9, s. 576-582.
- ŽÍDEK, R., MAJCHÚT, I. 2015. *Ozbrojené sily demokratického štátu*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2015. 254 s. ISBN 978-80-8040-521-2.
- What is C4I?: Realizing the Potential of C4I: Fundamental Challenges. In: *C4I.org* [on line]. 2007 [cit. 2018-09-26]. Dostupné z: <http://www.c4i.org/whatis4i.html>.

doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.
 Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš
 Katedra bezpečnosti a obrany
jaroslav.varecha@aos.sk

ANALÝZA TERORU A TERORIZMU Z HĽADISKA ODLIŠNOSTI POJMOV

ANALYSIS OF TERROR AND TERRORISM IN VIEW OF DIFFERENCE TERMS

Michal VARGA

ABSTRACT

The aim of the paper is to clarify and define the terms terror and terrorism, their historical development, differences and mutualities. In the first part, paper describes historical development of these terms. The second part of the paper is dedicated to international definitions of the terms terror and terrorism in the legislation of selected states.

Keywords: terror, terrorism, criminal law, violence.

ÚVOD

Teror a terorizmus v súčasnosti patria medzi najnebezpečnejšie problémy, ktorým ľudstvo čelí. Teroristické útoky majú vážny dopad na oblasť politickú, ekonomickú, vojenskú a právnu, rovnako intenzívne však zasahujú aj do psychologickéj oblasti. Ich následkom je ohrozenie bezpečnosti a stability štátov, hodnôt demokratickej spoločnosti a práv a slobôd občanov.

Boj proti teroru a terorizmu nie je novým javom, avšak páchanie týchto činov nado- budlo v dvadsiatom prvom storočí celkom iné rozmery, než na aké sme boli zvyknutí. V súčasnom období sa mnohé štáty obávajú najmä posunu, ktorý sa týka kvality a rozmerov páchania týchto činov. Zaznamenávané sú čoraz častejšie a nebezpečnejšie prejavy terorizmu, ktoré sú namierené proti samej podstate demokratického zriadenia štátov a medzinárodných organizácií. Tieto útoky dosahujú stále väčších rozmerov, stávajú sa univerzálnejšie a špecializovanejšie.

1. TEROR

Slovo teror je odvodené z latinského pojmu *terrere*, čo v preklade zodpovedá významu slov strašný, hrozný, resp. extrémny strach vychádzajúci z relatívne neznámej a nepredvídateľnej hrozby. „Teror znamená hrozbu používania násilia, je to metóda činnosti, prostriedok nátlaku so zameraním na konkrétne osoby.“¹

Jasný význam dostal pojem teror počas Veľkej francúzskej revolúcie. Vtedajší francúzsky Národný konvent vedený radikálnymi jakobínmi na čele s Maximiliánom Robespierrom² prijal 30. augusta 1793 zákonné opatrenie o terore, ktoré nariad'ovalo exekúcie podozri-

¹ CIGÁNIK, Ľ. - JAŠŠOVÁ, E. 2006. Vymedzenie pojmov teror, terorizovanie a terorizmus. In: Terorizmus – od komunikácie s aktérmi teroru pri oslobodzovaní rukojemníkov až po opatrenia štátov v boji proti nemu.

² Maximilián Robespierre (1758-1794), prezývaný „Nepodplatiteľný“, bol francúzsky politik, právnik, vodca jakobínov a jedna z najdôležitejších osobností francúzskej revolúcie. Bol žiakom Rousseaua. Spočiatku bol prívržencom radikálneho osvietenstva, bojoval za slobodu tlače a náboženstva a rovnosť všetkých občanov. Robespierre bol jedným z organizátorov zosadenia a popravy kráľa Ľudovíta XVI. a jeho manželky Márie Antoinetty (1793). Od júla 1793 bol členom Výboru pre národné blaho, čím si získal neobmedzenú moc. Počas krízy roku 1793 použil vládu teroru na prekonanie tejto krízy. V júni 1794 sa proti nemu spojili členovia

vých zradcov. V priebehu revolúcie od 2. júna 1793 do 28. júla 1794 bolo popravených najmenej 17 tisíc ľudí a okolo 300 tisíc bolo uväznených, na základe uvedených skutočností sa toto obdobie nazýva aj ako Régime de le Terreur.³

Podľa Robespiera „teror nie je nič iné ako okamžitá spravodlivosť, krutá a nezameniteľná. Je to výkon moci, ktorý nie je ani tak špecifickým princípom ako skôr dôsledkom všeobecného princípu demokracie, použitého v okamihu, kedy je vlasť v stave najvyššej núdze.“⁴

Podľa L. Ibanéza pojem teror v uvedenom období vyjadroval určité násilné postupy a metódy, ktorých základným cieľom bolo navodenie atmosféry strachu, a to aj prostredníctvom množstva civilných obetí a likvidácie svojich odporcov.⁵

V nasledujúcich storočiach sa termín a metódy teroru rýchlo rozšírili po celej Európe, z Európy do Ruska a odtiaľ až do Indie. V priebehu svojho šírenia však menil svoj charakter a význam, aj keď spoločné znaky pretrvávali.

V 19. storočí gilotínu, ktorá bola symbolom Veľkej francúzskej revolúcie, nahradila bomba explodujúca v centre politickej elity. Na základe toho sa **na konci 19. storočia** už nepovažoval za teroristu ten, kto vykonával v mene štátu nespravodlivé masové exekúcie, ale ten, ktorý vykonáva násilie proti štátu ako jednotlivec. Tieto bombové atentáty namierené proti vládnym ministrom, členom parlamentu a sudcom mali zámerne vnieť strach medzi nich a vyvolať politické zmeny v štátnom aparáte. V tomto období sa pojem teror začal chápať v dvoch významoch, a to ako:

- **teror bez politických cieľov** využívaný ako prostriedok nátlaku voči konkrétnym osobám. Jeho najvýraznejšími prejavmi sú najmä fyzické obmedzovanie osobnej slobody, vyhrážanie sa, vydieranie a pod;
- **politicky orientovaný teror**, ktorý je namierený proti skupinám obyvateľstva alebo jednotlivcom s cieľom vyvolať strach a hrôzu u niektorých skupín obyvateľstva. Je uskutočňovaný vládou alebo ňou podporovanými skupinami a organizáciami voči vlastnému obyvateľstvu alebo obyvateľstvu na okupovaných územiach. Prejavuje sa v radikálnom, až drastickom uplatňovaní zákonov, ktorého následkom je deformácia celého právneho systému, pričom v rámci plnenia politických cieľov sú prekračované hranice zákonnosti. Pri týchto činnostiach dochádza k zneužívaniu vlastných ozbrojených zložiek voči odporcom.⁶

2 TERORIZMUS

Samotný pojem terorizmus sa začal v slovníkoch objavovať koncom 18. storočia. Mal charakterizovať prejavy individuálneho násillia smerujúceho proti štátu.

Jednoznačná definícia terorizmu prakticky neexistuje, resp. je predmetom diskusií už po dlhé desaťročia, pretože obsahuje znaky politickej, vojenskej a kriminálnej činnosti. K týmto činnostiam pristupuje aj sociálna diagnóza - choroba spoločnosti, ktorá naznačuje absenciu riešenia jej problémov a uplatňovanie deformovaného prístupu k nim. Charakteristika terorizmu má aj konkrétne politické súvislosti. Niektoré osoby alebo skupiny sú v určitom období označované ako bojovníci za slobodu, ale v ďalšom sa už hodnotia ako teroristi. Ty-

Konventu a 27. júla 1794 ho zvrhli a o deň neskôr bol spolu s priateľmi a bratom Augustínom popravený gilotínou.

³ IVANČÍK, R. – UŠIAK, J. 2014. Teoretické a terminologické východiská skúmania problematiky vymedzenia a definovania terorizmu.

⁴ SCHMID, A. P. 1997. Problémy s definovaním terorizmu. In Encyklopédia Svetový terorizmus od staroveku až po útok na USA.

⁵ IBÁNEZ, L. 2009. Logika terorizmu.

⁶ IVANČÍK, R. – UŠIAK, J. 2014. Teoretické a terminologické východiská skúmania problematiky vymedzenia a definovania terorizmu. In Politické vedy.

pickým príkladom takéhoto hodnotenia činnosti niektorých subjektov pripomína meniaci sa vzťah americkej štátnej administratívy k mudžahidom. V niektorých z týchto prípadov, samozrejme pokiaľ sa nejedná o politický podtext je základom formulačného problému zložitá odlišnosť nezákonných činov od tzv. „legitímneho odporu“ skupín bojujúcich za svoje sebaurčenie.

„Vzhľadom k embryonálnemu stavu medzinárodného práva v období konca 18. storočia, začala otázka terorizmu vzbudzovať medzi odbornou verejnosťou väčší záujem až po prvej svetovej vojne, kedy sa koncepciou terorizmu začala zaoberať Medzinárodná asociácia trestného práva (International Association of Penal Law), ktorá v roku 1930 na svojej III. konferencii konanej v Bruseli prejednávala historicky prvý návrh definície terorizmu, ktorý z časových dôvodov nakoniec nebol nikdy prijatý.“ Návrh definície bol nasledovný: „Úmyselné použitie prostriedkov schopných vytvoriť všeobecnú hrozbu spáchaním činu ohrozujúceho život, duševnú integritu alebo ľudské zdravie, alebo priniesť hrozbu zničenia majetku“.⁷

Ďalším krokom k snahe o vymedzenie pojmu terorizmus bola Konvencia o predchádzaní a potláčaní terorizmu (1937) prijatá vtedajšou Spoločnosťou národov. Konvencia definovala terorizmus ako „Každý trestný čin smerujúci proti štátu, ktorého úmyslom je vytvoriť v myšliach jednotlivých osôb alebo skupín osôb alebo verejnosti stav teroru“⁸. Napriek tomu, že odsudzovala teroristické činy ako napríklad úklady o život hláv štátov, ich rodinných príslušníkov a ďalších vládnych predstaviteľov, ale aj poškodzovanie majetku občanmi jedného štátu občanom iného štátu, nikdy nevstúpila do platnosti.⁹

Po druhej svetovej vojne novozaložená OSN prijala celý rad dokumentov zakazujúcich teror a násilie páchané na ľuďoch. Spomedzi najvýznamnejších možno uviesť: Všeobecnú deklaráciu ľudských práv, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídy atď. Ani jeden z nich však neobsahuje právnu úpravu terorizmu a ani ho nedefinuje.

Pojem terorizmus je v súčasnosti veľmi často využívaný pre zastrešenie všetkých foriem násillia. Takýto prístup však samozrejme nie je správny. Možno tomu zabrániť len kvalitne formulovanou definíciou, pretože čin nemôže byť označený ako teroristický len z dôvodu, že sa „niekto postaví na odpor“. Aj niektorí zločinci vyvolávajú hrôzu, a nie sú automaticky teroristi.

„Nie je terorista ten, kto sa postaví za správnu vec, povedal Yasir Arafat na pôde Spojených Národov. Vzťah terorizmu a legitímneho boja za politickú zmenu robia formulačný problém terorizmu ešte zložitejším, keďže platnosť dôvodu a príčiny teroristického činu musia byť do definície vložené.“¹⁰

Nemožno považovať za správny názor, že sa nepodarí dosiahnuť súhlas celého medzinárodného spoločenstva o spravodlivosti alebo nespravodlivosti daného útoku. To či je útok spravodlivý alebo nie, je subjektívny názor a definíciu je potrebné zamerať na ciele, predmet útoku a iné špecifiká terorizmu, na základe ktorých bude možné nie len subjektívne odlíšiť terorizmus od iných foriem násillia.¹¹

Najvýraznejší vonkajší prejav teroru a terorizmu predstavuje **terorizovanie** - používanie násillia alebo jeho hrozby jednotlivcami alebo skupinami v rozličných podobách na zastra-

⁷ IKRÉNYI, I. 2012. Problematika právnej definície terorizmu z medzinárodnoprávneho hľadiska. In: Justičná revue.

⁸ Čl. 1 ods.2 Dohovoru

⁹ MRÁZ, S.2006. Terorizmus v globálnom kontexte a postoj moderného sveta voči nemu. In: Medzinárodné vzťahy.

¹⁰ IKRÉNYI, I. 2005. Formulačný problém terorizmu. In: Trestněprávní revue.

¹¹ IKRÉNYI, I. 2005. Formulačný problém terorizmu. In: Trestněprávní revue.

šovanie iných jednotlivcov a skupín až po ich fyzickú likvidáciu. Terorizovanie predstavuje deviantnú činnosť, ktorá nemá automaticky politický charakter, ale vzniká z kriminálneho či ináč patologického konania. Terorizovanie nadobúda podobu terorizmu až na základe spojenia s politickými cieľmi a môže mať dva smery – prvý útočí proti štátu, chce ho oslabiť až zničiť; druhý chce štát upevniť a posilniť, preto útočí na subjekty, označované spravidla za nepriateľov štátu.¹²

Pri teoretickej charakteristike a analýze terorizmu prevažujú v literatúre politické, právne a psychologické aspekty. Najznámejšou a akademickou obcou uznávanou je definícia vypracovaná americkými vedcami.

„Terorizmus je metóda vzbudzovania strachu prostredníctvom opakovaných násilných aktov, vykonávaných tajnými alebo polo tajnými jednotlivcami, skupinami alebo štátnymi orgánmi z idiosynkratických, kriminálnych alebo politických dôvodov, pričom na rozdiel od atentátov nie sú priame obete pravým terčom útoku. Okamžité ľudské obete násilných aktov sú obvykle buď vybrané náhodne (príležitostné terče) z cieľovej verejnosti, alebo zámerne (reprezentatívne, či symbolické terče), slúžia na odovzdávanie správy. Komunikačné procesy medzi teroristami (organizáciou), ohrozenou obeťou a hlavným terčom, založené na násilí a šírení strachu, sa využívajú na manipuláciu hlavného terča (verejnosti) tým, že sa z nich stávajú terče teroru, požiadaviek alebo upútania pozornosti v závislosti od toho, či ide o zastrašovanie, násilné donucovanie alebo šírenie propagandy.“¹³

Uvedená definícia obsahuje všetky podstatné a dnes uznávané črty terorizmu: čo je terorizmus, na čom je založený, subjekty, dôvody a ciele.

Pojem terorizmus definujú, resp. sa o to pokúšajú aj viacerí významní autori a odborníci na terorizmus akými sú Walter Laquer alebo Bruce Hoffman.

Terorizmus podľa nich možno definovať ako „systematické používanie vraždenia, násilia a ničenia, alebo ich hrozby, s cieľom dosiahnuť určité politické ciele“¹⁴ resp. „terorizmus predstavuje zámerné násilie použité na dosiahnutie špecifických politických, sociálnych alebo náboženských cieľov, prostredníctvom vyvolávania strachu vo verejnosti“¹⁵.

Z českých autorov Marián Brzybohatý uvádza definíciu, podľa ktorej „terorizmus predstavuje cieľavedomé použitie organizovaného násilia proti nezúčastneným osobám za účelom dosiahnutia politických, kriminálnych alebo iných cieľov“¹⁶.

Definície orgánov verejnej moci sú formulované spravidla všeobecnejšie a vychádzajú z právneho a politického aspektu.

Britská vláda definovala terorizmus (1974) nasledovne: „Na účely zákona sa pod terorizmom rozumie použitie násilia pre politické ciele a zahrňuje využitie akéhokoľvek násilia pre zastrašenie verejnosti alebo niektorej jej časti.“¹⁷

Spolkový úrad pre ochranu ústavy v Nemecku uvádza: Terorizmus je priebežný proces boja za politické ciele, ktoré sa dosahujú metódou násilných útokov na životy a majetok tretích osôb, osobitne krutými spôsobmi postihnuteľnými podľa §129a ods.1, trestného zákona (vražda, zabitie, vydieranie, únos, podpaľáčstvo, bombové atentáty) alebo inými násilnými aktmi, ktoré slúžia na prípravu podobných zločinov.“¹⁸

Ministerstvo spravodlivosti štátu **Izrael** predložilo návrh protiteroristického zákona obsahujúceho vymedzenie pojmu terorizmu v nasledujúcom znení: „Teroristický akt znamená použitie hrozby násilím alebo násilné akcie, kde:

¹² CIGÁNIK, L. - JAŠŠOVÁ, E. 2006. Vymedzenie pojmov teror, terorizovanie a terorizmus. In Terorizmus – od komunikácie s aktérmi teroru pri oslobodzovaní rukojemníkov až po opatrenia štátov v boji proti nemu.

¹³ Kol. autorov.2001. Encyklopedie Světový terorizmus.

¹⁴ LAQUER, W. 2001. A History of Terrorism.

¹⁵ HOFFMAN, B. 1999. Inside terrorism.

¹⁶ BRZYBOHATÝ, M. 2005. Terorizmus I. Praha 2005, Police history.

¹⁷ Kol. autorov.2001. Encyklopedie Světový terorizmus.

¹⁸ Tamtiež. s.17.

- a) je ich použitie motivované politickými, ideologickými alebo náboženskými dôvodmi, alebo nepriateľstvom k verejnosti;
- b) použitie násilnej akcie alebo hrozba násilím sú plánované tak, aby zastrašili verejnosť, alebo presvedčili vládne alebo mimovládne organizácie vrátane medzinárodných vládnych organizácií či verejných organizácií konať alebo zdržať sa konania určitým spôsobom;
- c) použitie násilia alebo hrozba násilím zahŕňa jednu z nasledujúcich akcií, alebo predstavuje skutočné riziko vzniku jednej z nasledujúcich možností:
 - skutočné poškodenie tela alebo obmedzenie osobnej slobody, alebo ohrozenie ľudského života alebo nebezpečenstvo vážneho zranenia osoby,
 - vážne poškodenie bezpečnosti štátu alebo zdravia alebo bezpečnosti verejnosti,
 - vážnu škodu na majetku alebo škodu na majetku, ktorá zahŕňa alebo môže zahŕňať poškodenie vládnych inštitúcií alebo symbolov
 - poškodenie alebo vážne zasahovanie do základnej infraštruktúry systému alebo služieb, alebo vážne poškodenie ekonomiky štátu alebo životného prostredia alebo poškodenie životného prostredia, ktoré by mohlo spôsobiť vážne finančné škody.¹⁹

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (MV SR) uvádza, že terorizmom je zhuk násilných praktík, ak sa používajú proti legitímnemu ústavnému poriadku a uvádza niektoré vymedzenia tohto pojmu napr. „cieľavedomé, premyslené ohrozovanie jednotlivcov alebo skupín osôb, najmä páchaním násilia či hrozbou násilím, s cieľom vyvolať v nich strach a odvodnené obavy o svoj život, zdravie a majetok ako vlastný, tak aj osôb blízkych, s cieľom vynútiť zmenu ich konania vo svoj prospech, napríklad za účelom získania moci alebo dosiahnutia vytýčených cieľov“.²⁰

I. Samson (2003) uvádza nasledovný štatistický výskyt pojmov v definíciách terorizmu: násilie a sila (objavili sa v 85 % definícií), politika, t.j. politický element (65 %), strach a dôraz na zastrašenie hrôzou (51 %), hrozba (47 %), psychologický efekt a anticipovaná reakcia obetí (41, 5 %), rozdiel medzi cieľom a obeťou (37, 5 %), úmyselne a systematicky plánovaná akcia (32 %), metódy, stratégia a taktika (30, 5 %).²¹

Na základe analýz uvedených pojmov a pre dosiahnutie stanoveného cieľa, ktorým je vymedziť rozdiel medzi pojmami teror a terorizmus možno uviesť, že kým terorizmus chce vyprovokovať zmenu, teror je vo svojej podstate odstrašujúcou, násilnou až brutálnou odvetou. Terorom je systematické používanie násilia najčastejšie zhora zo strany štátu a jeho inštitúcií alebo štátu blízkych orgánov, ktoré chcú udržať štátny poriadok alebo dosiahnuť politické ciele. Jedná sa v podstate o uskutočňovanie hrôzovlády inštitúciami vládnucich síl alebo organizáciami a skupinami, ktoré ich podporujú, voči vlastnému obyvateľstvu, prípadne na územiach, ktoré štátu patria (kolónie, územia obsadené vo vojne a podobne). V dôsledku toho dochádza k radikálnemu uplatňovaniu a zneužívaniu práva, a nasadeniu vlastných ozbrojených zložiek proti odporcom. Za príklady teroru sa považuje predovšetkým teror vo Veľkej francúzskej revolúcii, teror uplatňovaný vo fašistických a diktátorských režimoch.

Naproti tomu terorizmus je boj proti poriadku (napr. právnemu alebo politickému), ktorý tvorí základ štátu, pričom zd'aleka nemusí ísť o boj proti teroru organizovanému štátom. V týchto prípadoch ide napríklad o boj proti stabilnému a demokratickému štátu, ktorý je nepriateľský už tým, že jeho obyvatelia sa s úsilím svojho štátu stotožnili.

¹⁹ BRZYBOHATÝ, M. 2014. Pojem a príčiny terorizmu. In Spoločnosť proti terorizmu.

²⁰ Definícia terorizmu na účely MV SR. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?teror> .

²¹ SAMSON, I. 2003. Medzinárodný terorizmus. Implikácie pre Slovensko.

Terorizmus je považovaný aj ako jeden z prostriedkov vedenia hybridnej vojny ako nového fenoménu v medzinárodnej politike. J. Sasarák (2016) uvádza že hybridné hrozby sú „mixom konvenčných síl, nekonvenčných síl, teroristických aktivít, kriminálnych aktivít a rôznej kombinácie politických, ekonomických, sociálnych a informačných aktivít a nástrojov“.²² Z toho je zrejmé, že terorizmus bude využívaný v 21. aj ako nástroj na dosahovanie politických alebo iných cieľov.

ZÁVER

V súčasnom globalizovanom svete predstavujú teror a terorizmus veľkú bezpečnostnú hrozbu pre hodnoty demokratickej spoločnosti, jej bezpečnosť, práva a slobody občanov. Páchatelia týchto trestných činov sú úzko naviazaní na organizovaný zločin a využívajú internet (sociálne siete) a iné moderné technológie, ktoré veľmi rýchlo modifikujú samotnú kvalitu terorizmu. Ich terčom, nie však cieľom sú vo väčšine prípadov nič netušiaci civilisti alebo nositelia (predstavitelia) štátnej moci. Konečným cieľom a motiváciou týchto útokov je najmä poškodenie, zničenie alebo destabilizácia ústavného, politického, hospodárskeho alebo spoločenského zriadenia štátov a medzinárodných organizácií alebo ich orgánov.

Medzi najvýznamnejšie hrozby súčasnosti, z ktorých vyplýva riziko teroristických aktivít na vnútroštátnej, ale aj medzinárodnej úrovni, a na ktoré je potrebné zamerať pozornosť patria radikalizácia jednotlivcov alebo skupín, nelegálna migrácia a počítačový (cyber) terorizmus.

Tieto hrozby je možné minimalizovať, nie však úplne eliminovať dôsledným uplatňovaním tak preventívnych, ako aj represívnych činností vyplývajúcich zo súčasnej právnej úpravy. Rovnako dôležitým je však kvalitné personálne a materiálne zabezpečenie na výkon tohto druhu činností. Nevyhnutným aspektom, bez ktorého nemožno dosiahnuť v tejto oblasti úspech je medzinárodná spolupráca. V rámci regionálneho charakteru sa jedná najmä o spoluprácu a dôsledné uplatňovanie záväzkov plynúcich z členstva v Európskej únii. Konkrétne môžeme uviesť napr. povinnosť ochrany schengenských hraníc, ktorá u niektorých štátov zlyháva, čoho dôsledkom je nekontrolovaný vstup osôb (často s kriminálnym pozadím) na územie krajín EU.

Vzhľadom na súčasné bezpečnostné prostredie vo svete sú problematika teroru a terorizmu, ich konkrétneho vymedzenia, ako aj otázky týkajúce sa ochrany pred nimi resp. boja proti nim stále aktuálnou témou, o ktorej v súčasnosti prebieha živá diskusia na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BRZYBOHATÝ, M. Pojem a příčiny terorismu. In Společnost proti terorizmu. Aleš Čeněk s.r.o, Plzeň 2014 ISBN 978-80-7380-546-3
- BRZYBOHATÝ, M. Terorizmus I. Praha 2005, Police history, ISBN 80-902670- 1-7
- CIGÁNIK, Ľ. - JAŠŠOVÁ, E. Vymedzenie pojmov teror, terorizovanie a terorizmus. In: Terorizmus – od komunikácie s aktérmi teroru pri oslobodzovaní rukojemníkov až po opatrenia štátov v boji proti nemu. VEDA, 2006. ISBN 80-224-0892-1.
- HOFFMAN, B. 1999. Inside terrorism. New York, Columbia University Press, 1999, s. 288, ISBN 978-0-231-11469-1.
- IBÁNEZ, L. 2009. Logika terorismu. Praha Academia 2009. s. 9. ISBN 978-80-200-1724-6.
- IKRÉNYI, I. 2005. Formulačný problém terorizmu. In: Trestněprávní revue. Ročník IV, ISSN 1213-5313 č. 7. 2005.

²² SASARÁK, J. 2016: Hybridné hrozby – analýza pojmu

- IKRÉNYI, I. 2012. Problematika právnej definície terorizmu z medzinárodnoprávneho hľadiska. In: Justičná revue, 64, ISSN 1335-6461, 2012, č. 3.
- IVANČÍK, R. – UŠIAK, J. 2014. Teoretické a terminologické východiská skúmania problematiky vymedzenia a definovania terorizmu. In Politické vedy. ISSN 1335–2741. 2014. roč. 17, č. 3.
- Kol. autorov. 2001. Encyklopedie Světový terorismus. Praha. Svojtka a CO., 2001, ISBN 80-223-1915-5
- LAQUER, W. 2001. A History of Terrorism. Transactions publishers, 2001, s. 296, ISBN 978-0-765-80799-1.
- MRÁZ, S. 2006. Terorizmus v globálnom kontexte a postoj moderného sveta voči nemu. In: Medzinárodné vzťahy, Ročník IV, ISSN 1336- 1562, 2006, č. 2.
- SASARÁK, J. 2016. Hybridné hrozby – analýza pojmu. Zborník vedeckých a odborných prác. 7. Medzinárodná vedecká konferencia Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016. Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš. 2016. ISBN 978-80-8040-534-2
- SCHMID, A. P. 1997. Problémy s definovaním terorizmu. In Encyklopédia Svetový terorizmus od staroveku až po útok na USA. Praha : Svojtka & Co., 2001. ISBN 978-80-7237-340-4.

JUDr. Michal VARGA

externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany

Akadémia Ozbrojených síl Generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši

varga.michal3@gmail.co

PŘÁVNÍ ASPEKTY SLUŽEBNÍHO POMĚRU VOJÁKŮ Z POVOLÁNÍ – VZNIK A ZÁNÍK

LEGAL ASPECTS OF THE SERVICE OF PROFESSIONAL SOLDIERS – CREATION AND TERMINATION

Radim VIČAR, Ondřej HORÁK, Leopold SKORUŠA

ABSTRACT

The aim of the paper is to clarify and evaluate selected institutes of the two basic legal regulations governing the service of soldiers in the Czech Republic and the Slovak Republic – Act No. 221/1999 Coll., on Professional Soldiers and Act No. 281/2015 Coll., on the State Service of Professional Soldiers and on Amendments to Certain Acts, using the comparison method. Due to the extent of the contribution and the breadth of the soldier's service issue, attention is paid only to selected legal institutes relating to the creation and termination of the service of a soldier. The contribution may be a proposal for changes in the legal regulations.

Keywords: Czech Republic, death of a soldier, law, legal regulation, service of a soldier, Slovak Republic, soldier, transfer of claims

ÚVOD

Jedním ze základních právních institutů, který se realizuje při činnosti ozbrojených sil a zajišťování bezpečnosti a obrany státu, je služební poměr vojáka. Tento zvláštní, od pracovního poměru odlišný, státně zaměstnanecký vztah¹ občana a státu, charakteristický vyšší mírou veřejnoprávní regulace oproti pracovnímu poměru upravenému v zákonících práce (dále také „ZPr“), je v České republice upraven zákonem č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání (dále také „VojZ“) a ve Slovenské republice zákonem č. 281/2015 Z. z., o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (dále také „ZŠSV“). Tyto zákony, přes podobný předmět regulace, využívají specifické právní instrumenty a řešené otázky. Následující řádky se věnují, s využitím metody komparace, vybraným aspektům vzniku a zejména zániku služebního poměru vojáka v českém a slovenském právním řádu, se zvláštním důrazem na smrt vojáka a přechod nároků po smrti vojáka.

1. NĚKOLIK POZNÁMEK K TERMINOLOGII

Správné uchopení pojmů tzv. branného zákonodárství má klíčový význam pro správnou interpretaci právního institutu služebního poměru vojáka v obou zkoumaných právních řádech. Dle českého práva je vojákem z povolání občan České republiky (dále také „ČR“), který vojenskou činnou službu vykonává jako svoje zaměstnání. Voják je ve služebním poměru k ČR (§ 2 VojZ). Profesionální voják je ve slovenském právu vymezen jako fyzická osoba, která vykonává státní službu ve služebním poměru k Slovenské republice (dále také „SR“). Do státní služby je přitom možno přijmout občana, který má státní občanství SR, nebo má

¹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 21 Cdo 100/2003: „*Služební poměr vojáka z povolání je svojí povahou právním poměrem státně zaměstnaneckým - veřejnoprávním a po celou dobu svého průběhu se výrazně odlišuje od poměru pracovního, který je naopak poměrem soukromoprávním.*“

státní občanství SR a státní občanství státu, který je členským státem Evropské unie, nebo členem mezinárodní organizace zabezpečující společnou obranu proti napadení, které je členem SR (§ 16 ZŠSV). Genderově korektnější slovenská zákonná definice dále dodává, že pokud se v zákoně používá pojem profesionální voják, rozumí se tím i profesionální vojákyně (§ 2 ZŠSV).

Vojenská činná služba v českém právu představuje konkretizaci branné povinnosti²; rozlišuje se vojenská činná služba mimo stav ohrožení státu nebo mimo válečný stav (služba vojáka z povolání ve služebním poměru podle VojZ, příprava vojáka k plnění úkolů ozbrojených sil nebo služba vojáka v operačním nasazení) a tzv. mimořádná služba (tzn. za vojenských krizových stavů, tedy za stavu ohrožení státu a za válečného stavu). Státní služba³ ve světle slovenského práva je činností, kterou profesionální voják plní úlohy vyplývající ze ZŠSV a ze zvláštních předpisů; rozlišuje se přípravná státní služba, dočasná státní služba, stálá státní služba a krátkodobá státní služba (§ 15 ZŠSV).

Právní úkony ve věcech služebního poměru vojáka činí jménem ČR tzv. služební orgány. Jimi jsou dle VojZ (§ 2) prezident republiky, ministr obrany a v rozsahu určeném rozkazem prezidenta nebo rozkazem ministra velitelé, náčelníci, ředitelé a jiní vedoucí zaměstnanci. Jménem SR činí tyto úkony tzv. služební úřad (služobný úřad), který dále rozhoduje ve věcech služebního poměru vojáka. Tímto služebním úřadem je dle ZŠSV (§ 6, taxativní výčet) Ministerstvo obrany SR, organizační složka ozbrojených sil SR, Vojenská kancelář prezidenta SR, Vojenské zpravodajství, Vojenská policie a vojenská vysoká škola.

2. SLUŽEBNÍ POMĚR VOJÁKA – VZNIK

Pro vznik služebního poměru českého vojáka je podle VojZ charakteristické zejména uplatnění principu dobrovolnosti⁴, jenž zakotvuje kromě VojZ i zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon). Výběr uchazečů o službu vojáka zahajují na základě podané písemné žádosti rekrutační střediska a pracoviště, která ověří, zda uchazeči splňují základní zákonné podmínky, které musí uchazeč splňovat nejen při vzniku služebního poměru, ale také jako voják v celém jeho průběhu. Mezi tyto podmínky patří jednak požadavek na občanství ČR, věk (starší 18 let), složení vojenské přísahy, „nečlenství“ v politické straně, politickém hnutí, odborové organizaci, uchazeč (voják) nepodporuje, nepropaguje nebo nesympatizuje s extremistickými hnutími, je trestně bezúhonný (ověřuje se opisem z evidence Rejstříku trestů), zdravotní způsobilý k výkonu služby (vyhláška Ministerstva obrany ČR č. 357/2016 Sb., o zdravotní způsobilosti k výkonu vojenské činné služby) a splňuje kvalifikačních předpoklady stanovených pro služební zařazení (vyhláška Ministerstva obrany ČR č. 217/2010 Sb., o stanovení kvalifikačních předpokladů pro služební zařazení vojáků z povolání).

Služební poměr vojáka v ČR vzniká na základě jednostranného individuálního právního aktu, konkrétně rozhodnutí služebního orgánu o povolání občana do služebního poměru. VojZ (§ 5) striktně rozlišuje tzv. založení služebního poměru, které nastává dnem bezprostředně následujícím po dni doručení rozhodnutí služebního orgánu o povolání občana do služebního poměru, a samotný vznik služebního poměru, který je spojen se dnem, který je

² Srov. ustanovení § 1 zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon).

³ Podrobněji např. MAREK, P. Státní služba a kariérové kurzy v Ozbrojených silách Slovenské republiky. In *Vojenské rozhledy*, 2016, roč. 25 (57), č. 2, s. 91-108.

⁴ Podrobněji viz SKORUŠA, L., DANĚK J. a kol. *Zákon o vojácích z povolání: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 12 a násled.

v rozhodnutí o povolání stanoven jako den nástupu služby. Do služebního poměru se voják povolává na dobu určitou⁵ (2 až 20 let), obligatorní je zákonná zkušební doba (3 měsíce).

Také u vzniku služebního poměru slovenského vojáka se uplatňuje princip dobrovolnosti, kdy podle § 16 ZŠSV se o přijetí do státní služby žádá služební úřad písemně nebo elektronicky (podepsané zaručeným elektronickým podpisem). Základní podmínky pro výkon státní služby a tudíž i pro vznik služebního poměru vymezuje ZŠSV oproti české úpravě podrobněji – explicitně kromě požadavku na občanství SR a věku 18 let dále požaduje od uchazeče způsobilost k právním úkonům⁶, trvalý pobyt na území SR, vedle bezúhonnosti také spolehlivost, ovládání státního jazyka, zdravotní a psychickou způsobilost a fyzickou zdatnost (vyhláška Ministerstva obrany SR č. 26/2015 Z. z., o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti občana na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka, o spôsobe posudzovania psychickej spôsobilosti a o previerke fyzickej zdatnosti občana na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka a o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti profesionálneho vojaka na výkon štátnej služby profesionálneho vojaka alebo na výkon funkcie), príslušné vzdelání na vojenskuú hodnost a na výkon funkce atd.

Služební poměr profesionálního vojáka v SR vzniká opět na základě jednostranného právního jednání (úkonu), v tomto případě personálního rozkazu o přijetí občana do státní služby. Služební poměr dle ZŠSV vzniká ode dne určeného v personálním rozkaze o přijetí občana do státní služby, na rozdíl od VojZ není stanovena doba určitá, pouze maximální doba státní služby, stanovena není ani zkušební doba.

3. SLUŽEBNÍ POMĚR VOJÁKA – ZÁNÍK

Při vzniku, změně a zániku služebněprávních vztahů vojáka hraje hlavní roli rozhodnutí služebního orgánu, resp. služebního úřadu, na rozdíl od smluvního ujednání stran v případě pracovněprávních vztahů. Tomuto je podřízena i právní úprava skončení služebního poměru vojáka. Nadto lze lišit důvody, kdy dochází k zániku služebního poměru vojáka, a to jak na základě právních skutečností objektivních (právních událostí jako je např. uplynutí stanovené doby služby či smrt vojáka), tak subjektivních (např. jedna ze stran zruší služební poměr ve zkušební době, služební orgán rozhodne o odnětí hodnosti nebo soud vysloví trest ztráty vojenské hodnosti atd.). Způsoby skončení služebního poměru lze pak rozdělit do 3 základních okruhů, a to skončení na základě rozhodnutí služebního orgánu, skončení na základě právního jednání vojáka nebo ze zákona (ex lege)⁷.

VojZ používá v ustanovení § 18 konstrukci taxativního (úplného) výčtu 10 důvodů, které nutně vedou ke skončení služebního poměru vojáka. Důvody, kdy voják musí být *propuštěn*, jsou blíže upraveny v ustanovení § 19 VojZ. Služební orgán musí vydat rozhodnutí, kterým stanoví důvod k propuštění (voják např. přestal být zdravotně způsobilý nebo pro něj není z důvodu organizačních změn jiné služební zařazení⁸, přestane-li se připravovat

⁵ Podrobněji viz též rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn. 38 Ad 12/2011, který k tomu uvádí: „*Služební poměr vojáka se uzavírá vždy na dobu určitou, přičemž dobu trvání služebního poměru může služební orgán na základě písemného souhlasu vojáka změnit. Jestliže správní orgán není právní úpravou zavázán povinností vyhovět žádosti vojáka o prodloužení trvání služebního poměru, pak je na správním uvážení služebního orgánu, zda žádosti vojáka vyhovět či nikoliv. Při přezkoumání rozhodnutí, které je postaveno na správním uvážení, je soud oprávněn toliko přezkoumat, zda správní orgán správním uvážení nezneužil či nepřekročil meze § 5 odst. 4 věty první a § 144 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.*“

⁶ Srov. ustanovení § 8 zákona č. 40/1964 Zb., občiansky zákonník, v českém právu tomu odpovídá právní institut svéprávnosti podle § 15 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁷ Zákon nezná skončení služebního poměru dohodou stran, což je naopak jeden z nejčastějších způsobů zániku pracovního poměru.

⁸ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR, sp. zn. č. 3 Ads 107/2013: „*Pro propuštění vojáka z povolání ze služebního poměru z důvodu organizačních změn je třeba současného naplnění dvou zákonných podmínek: existence organizační změny a neexistence jiného služebního zařazení vojáka z povolání. Rozhodl-li ministr*

k výkonu služby studiem a nebude pro něj místo, byl pravomocně odsouzen pro trestný čin a jeho setrvání ve služebním poměru by ohrozilo vážnost ozbrojených sil⁹ atd.). Služební poměr zanikne zpravidla uplynutím dvou kalendářních měsíců po doručení rozhodnutí vojákov. Voják nemůže být propuštěn, pokud je dočasně neschopen k výkonu služby pro nemoc či úraz, v době těhotenství vojákyně a v době čerpání rodičovské dovolené.

*Odnětí hodnosti*¹⁰ dle § 21, § 147 a § 148 VojZ se realizuje jako sankční opatření v souvislosti s úmyslným zvláště závažným porušením služebních povinností ze strany vojáka, kterému mu pak přísluší hodnost vojína, a to na základě rozhodnutí ministra obrany, resp. prezidenta republiky. *Ztráta vojenské hodnosti* spočívá v tom, že odsouzený ztrácí na základě rozhodnutí soudu o ztrátě vojenské hodnosti stávající vojenskou hodnost a náleží mu hodnost vojín. Tuto sankci může uložit soud v trestním řízení jako vedlejší trest. Další důvod, který vede ke skončení služebního poměru, je *omezení svéprávnosti* (dříve způsobilosti k právním úkonům) vojáka, ke kterému dochází dnem právní moci rozsudku soudu o omezení svéprávnosti.

Uplynutí stanovené doby představuje zánik služebního poměru na základě právní události – plynutí času, v tomto případě uplynutím doby stanoveného v posledním relevantním rozhodnutí o změně doby trvání služebního poměru. Také další dva důvody skončení služebního poměru mají vztah k právní události – tentokrát smrti vojáka. Služební poměr vojáka skončí jednak *úmrtím vojáka* (dnem uvedeným v úmrtním listě), dále pak *prohlášením vojáka za mrtvého* (nabytím právní moci rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého).

K zániku služebního poměru vojáka vede také nesplňování zákonných podmínek pro vznik služebního poměru, ke kterému dochází v případě *pozbytí státního občanství ČR* (dnem, kdy voják převzal doklad o pozbytí státního občanství prohlášením) a také v případě *ztráty zdravotní způsobilosti na základě rozhodnutí přezkumné komise*, která nastává dnem právní moci rozhodnutí, kterým je voják uznán nezpůsobilým pro výkon vojenské činné služby přezkumnou komisí¹¹ podle branného zákona).

obran v rámci svých personálních pravomocí o zrušení určitých systemizovaných míst, jejichž označení výslovně uvedl v příloze svého rozhodnutí, jedná se o organizační změnu v kontextu § 19 odst. 1 písm. e) zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, která je podmínkou pro propuštění vojáka vykonávajícího službu na takovém systemizovaném místě.“. Dále srov. rozsudek Městského soudu v Praze, sp. zn. č. 8 Ad 1/2010: „Za organizační změnu ve smyslu § 19 odst. 1 písm. e) zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, nelze považovat samotné zrušení systemizovaného místa žalobce. Pakliže nedošlo k žádné organizační změně jeho jednotky, např. k úpravě druhu nebo množství stanovených úkolů jednotky, ke změně vnitřní struktury této jednotky, ke změně systému velení apod., důvod pro propuštění ze služebního poměru podle citovaného ustanovení nebyl dán.“ Pozn. institut systemizovaných míst byl nahrazen institutem služebních míst.

⁹ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR, sp. zn. č. 9 Ad 20/2013: „Byl-li voják z povolání pravomocně odsouzen pro trestný čin, jehož se dopustil ve vedoucí funkci a ve spojitosti s výkonem vojenské služby, je pro jeho propuštění ze služebního poměru splněna nejen podmínka trestního postihu, ale i další podmínka stanovená v § 19 odst. 1 písm. g) zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, spočívající v tom, že setrvání vojáka z povolání ve služebním poměru by ohrozilo vážnost ozbrojených sil. K ohrožení vážnosti ozbrojených sil nemusí dojít v důsledku jednání vojáka toliko na veřejnosti, ale i ohrožením disciplíny uvnitř armádního sboru.“. Dále srov. rozsudek Městského soudu v Praze, sp. zn. 11 Ad 2/2012: „V případě ukončení služebního poměru podle § 19 odst. 1 písm. g) zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, nestačí konstatování, že voják byl pravomocně odsouzen pro trestný čin, rozhodnutí musí obsahovat současně úvahu o tom, proč setrvání vojáka ve služebním poměru by ohrozilo vážnost ozbrojených sil. Není-li tato úvaha uvedena, je rozhodnutí nepřezkoumatelné pro nedostatek důvodů.“

¹⁰ Srov. rozsudek Městského soudu v Praze, sp. zn. 5 Ad 3/2010: „Pro řízení o odnětí hodnosti podle § 21 odst. 1 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, kdy podle § 21 odst. 3 uvedeného zákona dnem odnětí hodnosti zaniká vojákov služební poměr, platí, že jde o řízení samostatné, které není nikterak podmíněno případně vedeným kázeňským, správním či trestním řízením a není závislé na jejich výsledku. Případný kázeňský postih proto nevyplývá, aby za totéž jednání byla odňata hodnost.“

¹¹ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR, sp. zn. 3 Ads 81/2009: „Nejvyšší správní soud úvodem předesílá, že rozhodnutí Vyšší přezkumné komise u Ministerstva obrany, jímž byl žalobce prohlášen neschopen k vojenské činné službě, je rozhodnutí správního orgánu, které je samo o sobě způsobilé právně relevantním způ-

Posledním zákonným důvodem pro zánik služebního poměru vojáka je *zrušení (služebního poměru) ve zkušební době*¹², které může být učiněno jak ze strany služebního orgánu, tak vojáka, a to v souladu s ustanovením § 21a VojZ. Služební poměr zaniká posledním dnem kalendářního měsíce, ve kterém bylo vojákově doručeno rozhodnutí služebního orgánu, resp. služebnímu orgánu doručeno písemné oznámení vojáka.

Dle slovenského práva, v souvislosti s přípravnou, dočasnou, stálou a krátkodobou státní službou, je služební poměr vojáka konstruován jako dlouhodobé (celoživotní) zaměstnání¹³. Výčet (obligatorních) důvodů pro zánik státní služby se odvíjí od skončení služebního poměru propuštěním ze služebního poměru, kdy voják musí být propuštěn z dočasné a stálé státní služby, přípravné státní služby a krátkodobé státní služby, přičemž zákon tyto důvody pro jednotlivé druhy státní služby formuluje diferencovaně, pro každou kategorii státní služby odlišně (§ 83 ZŠSV). Při komparaci zákonem předvídaných důvodů vedoucích k zániku státní služby v ZŠSV s úpravou ve VojZ lze hodnotit vymezení většiny těchto důvodů jako srovnatelné. Opět se tak dle ZŠSV děje v důsledku organizačních změn, pravomocného rozhodnutí přezkumné komise, pravomocného odsouzení za trestný čin, nesplňování některé z podmínek pro vznik služebního poměru, z důvodu věku, v důsledku ztráty vojenské hodnosti, smrti či prohlášením za mrtvého. Slovenská úprava přísněji přistupuje k porušení základních povinností profesionálního vojáka (např. ve vztahu k zneužívání alkoholu a omamných a psychotropních látek, ke služebnímu hodnocení či plnění požadovaných norem z pohybové výkonnosti). ZŠSV (§ 83 odst. 5) na rozdíl od VojZ upravuje i fakultativní důvody, pro které může být voják propuštěn, např. řízení vozidla vojákem pod vlivem alkoholu nebo omamné či psychotropní látky, neomluvenou nepřítomnost, opakované uložení disciplinárních opatření apod. ZŠSV také obsahuje taxativní výčet funkcí, do kterých je-li voják zvolen, jmenován nebo pověřen jejich výkonem, tak mu nutně skončí služební poměr, resp. státní služba, a to propuštěním.¹⁴ Jedná se např. o funkci prezidenta, člena vlády, poslance, soudce, předsedu, ředitele a vedoucího ústředního orgánu státní správy, starostu obce či primátora města.

4. PŘECHOD NÁROKŮ PO SMRTI VOJÁKA

Znění a systematika. Smrtí vojáka (resp. jeho prohlášením za mrtvého¹⁵) sice zaniká služební poměr (§ 18 VojZ, § 85 ZŠSV), je však nutné vypořádat vzájemné nároky z něj plynoucí. Ve srovnání s občanskoprávní úpravou¹⁶ obsahuje služební právo některá specifika,

sobem založit, změnit nebo zrušit práva a povinnosti osoby, které se týká, jak bude vyloženo níže, nejedná se tedy o podklad pro další eventuální rozhodování o služebním poměru vojáků, k čemuž směřovala kasační stížností stěžovatele, jenž k obecně podávané charakteristice požadavků na rozhodnutí podle § 65 s. ř. s. rozvinul toliko skutečnost, že napadené rozhodnutí je pouhé zhodnocení zdravotního stavu žalobce.“

¹² Srov. rozsudek Krajského soudu v Brně, sp. zn. 30 Ad 4/2015: „Zkušební doba představuje časové období, které oběma stranám umožňuje ověřit a zjistit, zda a do jaké míry jim daný poměr vyhovuje s tím, že je možné jej kdykoli ve zkušební době ukončit (jednostranným právním úkonem), a to bez udání důvodu. Zatímco pracovní poměr dle zákoníku práce mohou obě jeho strany ve zkušební době takřka neformálně a ze dne na den ukončit, je právní úprava obsažená v zákoně o vojácích z povolání, pokud jde o formu zrušení služebního poměru ve zkušební době, přísnější. O zrušení služebního poměru ve zkušební lhůtě se dle § 145 odst. 1 písm. f) zákona o vojácích z povolání vede správní řízení a zároveň zákon v již výše citovaném ustanovení § 21a ukládá, aby rozhodnutí služebního orgánu nebo písemné oznámení vojáka o zrušení služebního poměru ve zkušební době bylo vojáku doručeno nejpozději 5 dnů přede dnem, kdy má služební poměr zaniknout. Co do svého smyslu je však institut zkušební doby v obou právních předpisech velmi podobný a slouží stejnému účelu, tedy ochraně a možnosti obou stran v zákonem přesně ohraničeném časovém období tento vztah bez udání důvodu ukončit.“

¹³ Srov. *Dôvodová správa k návrhu zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov* [online]. Národná rada Slovenskej republiky. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=4993>.

¹⁴ Srov. ustanovení § 84 ZŠSV.

¹⁵ Srov. § 7 odst. 2 OZ 1964; § 26 a 71–76 OZ 2012.

¹⁶ Srov. zvl. § 470 a 579 OZ 1964; § 1475 odst. 2, § 1701 a § 2009 OZ 2012.

jejichž smyslem je zvýšená ochrana vojáka, jeho rodinných příslušníků či dědiců, což se týká jak nároků těchto osob, tak zejména nároků státu.

V českém i slovenském služebním právu je problematika přechodu majetkových práv po smrti vojáka řešena v zásadě obdobně, odlišné je však legislativně-technické řešení a také některé důsledky, zejména v rámci dědického práva. Společným inspiračním zdrojem obou úprav je (československý) zákoník práce z roku 1965 (resp. § 260 zák. č. 65/1965 Sb.). Zatímco do VojZ byl převzat doslovně, v ZŠSV je odkaz na zákoník práce, kam byl převzat v mírně modifikované podobě. Protože je právní režim nároků státu v ČR i SR stejný, zaměříme se v dalším výkladu především na přechod nároků vojáka, konkrétně na jejich rozsah, na okruh oprávněných a na charakter nabývání jinak než děděním.¹⁷

1) Česká úprava: VojZ, část desátá (Společná, přechodná a závěrečná ustanovení), hl. I (Společná ustanovení), § 159 (Promlčení, zánik práv a nároků), odst. 6: „Nárok na náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění smrtí vojáka zaniká“; odst. 7: „Ostatní peněžitá nároky vojáka vzniklé do zániku služebního poměru nezanikají; do výše odpovídající trojnásobku jeho průměrného měsíčního výdělku přecházejí platové nároky ze služebního poměru postupně přímo na manžela, děti a rodiče, jestliže s ním žili v době smrti ve společné domácnosti; předmětem dědictví se stávají, není-li těchto osob.“

Specifický režim se uplatňuje také v případě zpětného přiznání a vyplacení nároku vojáka na výsluhové náležitosti pozůstalým (§ 143 odst. 8 věta třetí VojZ: „Zemřel-li voják před ukončením trestního řízení, přiznají a vyplatí se částky splatné od zániku služebního poměru do dne smrti vojáka postupně manželce (manželovi), dětem a rodičům, jestliže žili s vojákem v době smrti ve společné domácnosti. Podmínkažití ve společné domácnosti nemusí být splněna u dětí, které mají nárok na sirotčí důchod po zemřelém.“).

2) Slovenská úprava: ZŠSV, piata časť (Spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia), § 217 odst. 1: „Na právne vzťahy profesionálnych vojakov pri vykonávaní štátnej služby sa primerane použijú aj ustanovenia § 1 ods. 4, § 15, 16, § 17 ods. 1 a 3, § 18, § 19 ods. 1, § 20, § 32 až 35, ... a 222 Zákonníka práce.“

Zákonník práce (zák. č. 311/2001 Z. z.), prvá časť (Všeobecné ustanovenia), § 35 (Smrť zamestnanca), odst. 1: „Ak osobitný predpis neustanovuje inak, peňažné nároky zamestnanca jeho smrťou nezanikajú. Do štvornásobku jeho priemerného mesačného zárobku prechádzajú mzdové nároky z pracovného pomeru postupne priamo na jeho manžela, deti a rodičov, ak s ním žili v čase smrti v domácnosti. Predmetom dedičstva sa stávajú, ak týchto osôb niet.“

Specifický režim se uplatňuje v případě náhrady platu za nevyčerpanou dovolenou (§ 175 odst. 4 ZŠSV: „Ak profesionálny vojak zomrie, vyplatí sa náhrada platu za nevyčerpanú dovolenku alebo za jej pomernú časť pozostalému manželovi, a ak ho niet, náhrada platu za nevyčerpanú dovolenku alebo za jej pomernú časť sa stane predmetom dedičstva.“).

Rozsah nároků a okruh oprávněných. Peněžitá práva vojáka (vzniklá do zániku služebního poměru) jeho smrtí v zásadě nezanikají. Výjimku ve VojZ představují (v návaznosti na ZPr 1965) právo na náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění, které byly dříve vnímány jako ryze osobní (srov. také § 579 odst. 2 OZ 1964¹⁸, odlišně však § 335 OZ 1950¹⁹).²⁰ Tato práva zanikají, i když byla přiznána vykonatelným soudním rozhodnutím nebo

¹⁷ Navazujeme přitom na: HORÁK, O. Přechod práv jinak než děděním z pracovního a služebních poměrů. In *Právní rozhledy*. 2016, roč. 24, č. 20, s. 713–717.

¹⁸ § 579 odst. 2: „Smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu; zanikne i právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění.“

¹⁹ § 335: „8. úmrtí; Závazek zaniká smrtí dlužníka, mělo-li být splnění provedeno osobně dlužníkem, nebo smrtí věřitele, bylo-li splnění omezeno pouze na jeho osobu. Závazek k náhradě bolestného a k náhradě za zohydění nezaniká smrtí oprávněného, byl-li nárok již oprávněným uplatněn.“

²⁰ Srov. mj. výklad k § 193, 196 a 260. In SOUČKOVÁ, M. a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 509 a násl., 548 a násl. a 962 a násl., a ŠKÁROVÁ, M. Komentář k § 579. In ŠVESTKA, J.,

byl k jejich vymození nařízen výkon rozhodnutí. Do českého ZPr 2006 však obdobná úprava nebyla převzata a soudy naopak dovozují, že uvedená práva (resp. nároky podle dřívější terminologie) smrtí zaměstnance nezanikají, ale stávají se v plné výši předmětem dědického řízení (např. NS 21 Cdo 936/2010).²¹ Části novější literatury je také popírán výlučný osobní charakter práva na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění a je dovozováno, že uvedená práva přechází na dědice, i když by nebyla uznána nebo uplatněna u orgánu veřejné moci (srov. § 1475 odst. 2 a § 2009 odst. 2 OZ 2012²²).²³ Také ve slovenském ZPr 2001 už není otázka zániku těchto práv výslovně řešena, postupuje se však podle dosavadní judikatury (chápu se jako osobní).²⁴

Platové (mzdové) nároky ze služebního poměru nejsou součástí společného jmění manželů (viz § 711 odst. 2 OZ 2012). Až do výše trojnásobku v ČR (čtyřnásobku v SR) průměrného měsíčního výdělku vojáka přechází postupně přímo na oprávněné osoby (viz níže). Není-li těchto osob nebo přesahují-li nároky uvedenou výši, stávají se předmětem dědictví. VojZ i ZPr 2001 mluví pouze o platových (mzdových) nárocích. Tato formulace umožňuje dvojitý výklad: 1) doslovný, podle kterého by přecházely pouze platové nároky, nebo 2) extenzivní, podle kterého by přecházely i jiné peněžité nároky (např. cestovní náhrady). Praxe se drží doslovného výkladu; teleologický (srov. také § 143 odst. 8 VojZ) by naopak svědčil druhé alternativě. Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, naopak mluví v § 212 šířeji o přechodu (peněžitých) nároků ze služebního poměru, což lépe odpovídá účelu institutu přímého přechodu nároků na nejbližší pozůstalé (a stálo by to za zvážení *de lege ferenda*).

Okruh oprávněných osob, na které přímo přechází platové nároky, je v obou úpravách stejný. Postupně to jsou manžel (manželka), následně děti a případně ještě rodiče, jestliže s vojákem ke dni smrti žili ve společné domácnosti. Oprávněné osoby korespondují s osobami první a druhé dědické třídy (§ 473 a 474 OZ 1964; § 1635 a 1636 OZ 2012 vyjma tzv. spoluzijících osob); preferován je pozůstalý manžel jako osoba zemřelému nejbližší (zřejmě i vlivem institutu společného jmění manželů).²⁵

Zatímco v případě náhrady platu za nevyčerpanou dovolenou se v ČR jedná o platový nárok podléhající standardnímu režimu (§ 159 odst. 7 VojZ), v SR se uplatňuje specifická úprava (§ 175 odst. 4 ZŠSV), kdy se mezi oprávněné osoby počítá pouze pozůstalý manžel (bez výslovné podmínky spoluzití v domácnosti). Slovenská úprava je v tomto ohledu nekonceptní i problematická: nedůvodně zakládá odlišný okruh oprávněných včetně podmínek vyplacení náhrady, což může vést k nevhodným důsledkům z hlediska účelu institutu (např. u manželů, kteří spolu nežijí) i činnosti služebního orgánu (výplata platových nároků dvěma odlišným subjektům).

Charakter nabývání jinak než děděním. V případě přímého přechodu peněžních nároků na pozůstalé se jedná o jeden z případů nabývání majetkových práv po smrti jinak než dě-

SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1691.

²¹ Stejně také [DRÁPAL, L.] Komentář k § 328. In BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákoník práce. Komentář.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1327. Blíže: PICHRT, J. Zanikají smrtí zaměstnance pohledávky na náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění? In *Bulletin advokacie.* 2009, roč. 23, č. 7–8, s. 56–58.

²² § 1475 odst. 2: „Pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.“, § 2009 odst. 2: „Smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu.“

²³ Srov. FIALA, R., BEEROVÁ, K. Komentář k § 1475. In FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo § 1475–1720. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 5–6.

²⁴ V komentáři sice není tato otázka výslovně řešena, ale vyplývá z přehledu judikatury. Srov. VOJTKO, J. Komentář k § 35. In BARANCOVÁ, H. a kol. *Zákoník práce. Komentář.* Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 378 a násled., judikatura s. 381.

²⁵ K pojmu „společná domácnost“ blíže přechází příspěvek o obecných otázkách služebního poměru vojáků z povolání.

děním (tj. na základě tzv. zvláštních režimů právního nástupnictví pro případ smrti). Smyslem úpravy je zajištění prostředků „provozního“ charakteru pozůstalým bez ohledu na průběh (často zdlouhavého) pozůstalostního řízení.

Za účinnosti OZ 1964 (v ČR do 31. 12. 2013, v SR dosud) nebyly v rámci dědického řízení uvedené platové nároky zohledňovány; OZ 2012, který posílil princip univerzální sukcese a obnovil institut odkazu (§ 1477 a 1594 a násl.), to však umožňuje.²⁶ Platové nároky můžeme chápat jako tzv. zákonný odkaz (srov. § 1667 OZ 2012, obdobně § 758 ABGB, § 745 ABGB ve znění ve znění ErbRÄG 2015, § 1932 BGB a § 531 OZ 1950)²⁷, a proto by se na ně měla aplikovat ustanovení o odkazu (§ 1594 a násl. OZ), což dovodila (u zákonného odkazu) již meziválečná judikatura (srov. Vážný 1036/21 a 5569/25). Zda se uvedené řešení prosadí, ukáže až praxe. Zdůrazněme alespoň dva důsledky:

1) Platové nároky by měly být zohledněny při výpočtu povinného dílu (§ 1654–1657 OZ 2012) a při započtení na povinný díl či dědický podíl (§ 1658–1664 OZ 2012).

2) Oprávněná osoba musí být způsobilá dědit (§ 1594 odst. 1 a § 1481–1483 OZ 2012). Pokud by se např. manželka vojáka na něm či jeho potomcích dopustila úmyslného trestného činu, neměla by na uvedená plnění nárok.

Jinou možností, jak odepřít plnění osobě dopustivší se zavrženíhodného jednání vůči vojákově, by bylo bezprostřední zohlednění obecných právních principů, na nichž spočívá úprava dědické nezpůsobilosti: ochrany dobrých mravů, resp. nikdo by neměl těžit z vlastního protiprávního jednání (srov. § 6 odst. 2 OZ 2012; dále srov. známý případ *Riggs versus Palmer* z roku 1889).²⁸

ZÁVĚR

Při srovnání výše uvedených aspektů vzniku a zániku služebního poměru vojáka v českém a slovenském právu lze učinit následující závěry. Služební poměr vojáka vystupuje v obou případech jako právní vztah občana k danému státu, založený na dobrovolnosti (na základě žádosti), je pro něj typická jeho veřejnoprávní povaha. Jedná se o státně zaměstnanecký vztah mezi vojákem a státem, vznikající na základě jednostranného právního jednání (úkonu) ze strany státu (přesněji služebního orgánu, resp. služebního úřadu), který se více či méně odlišuje od pracovněprávního poměru. Definice profesionálního vojáka je v ZŠSV širší a genderově korektnější než ve VojZ. Podmínky pro vznik služebního poměru a pro výkon státní služby vymezuje ZŠSV oproti VojZ podrobněji a do jisté míry přísněji. Základní důvody skončení služebního poměru v ZŠSV a VojZ jsou vymezeny obdobně, ZŠSV ale podrobněji a přísněji reguluje porušení základních povinností profesionálního vojáka, stanovuje fakultativní důvody, pro které voják může být propuštěn a dále zakotvuje výčet funkcí neslučitelných se služebním poměrem vojáka. Přechod nároků po smrti vojáka je upraven také v zásadě obdobně, odlišné je však legislativně-technické řešení a také některé důsledky, zejména v rámci dědického práva.

²⁶ Blíže: HORÁK, O. Dědictví a odkaz (k přechodu majetkových práv a povinností pro případ smrti). In *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 9, zvl. s. 309–310.

²⁷ Srov. ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 413–416, a Svoboda, J. In Fiala, R., Drápal, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo § 1475–1720. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 464.

²⁸ Blíže: HORÁK, O., OSINA, P. Případ *Riggs v. Palmer* a jeho význam pro české (dědické) právo. In *Ad Notam*. 2017, roč. 23, č. 1, s. 18–21.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- BARANCOVÁ, H. a kol. *Zákonník práce. Komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2017. 1424 s. ISBN 978-80-8960-353-4.
- BĚLINA, M., DRÁPAL, L. a kol. *Zákonník práce. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 1614 s. ISBN 978-80-7400-290-8.
- Dôvodová správa k návrhu zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov* [online]. Národná rada Slovenskej republiky. [cit. 2018-09-11]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=4993>.
- FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo § 1475–1720. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015. 648 s. ISBN 978-80-7400-570-1.
- HORÁK, O. Dědictví a odkaz (k přechodu majetkových práv a povinností pro případ smrti). In *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 9, zvl. s. 309–310.
- HORÁK, O. Přechod práv jinak než děděním z pracovního a služebních poměrů. In *Právní rozhledy*. 2016, roč. 24, č. 20, s. 713–717.
- HORÁK, O., OSINA, P. Případ Riggs v. Palmer a jeho význam pro české (dědické) právo. In *Ad Notam*. 2017, roč. 23, č. 1, s. 18–21.
- MAREK, P. Státní služba a kariérové kurzy v Ozbrojených silách Slovenské republiky. In *Vojenské rozhledy*, 2016, roč. 25 (57), č. 2, s. 91-108, ISSN 2336-2995 (on-line). Dostupné z: <http://vojenskerozhledy.cz/kategorie/statni-sluzba-a-karierove-kurzy-v-ozbrojenych-silach-slovenske-republiky>.
- PICHRT, J. Zanikají smrtí zaměstnance pohledávky na náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění? In *Bulletin advokacie*. 2009, roč. 23, č. 7–8, s. 56–58.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 1925, sp. zn. R I 939/25, Rc 5569/25 Sb. Vážného.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 1921, sp. zn. R I 431/21, Rc 1036/21 Sb. Vážného.
- Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. 4. 2013, sp. zn. 38 Ad 12/2011.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 31. 8. 2017, sp. zn. 30 Ad 4/2015.
- Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. 12. 2013, sp. zn. 5 Ad 3/2010.
- Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 9. 4. 2014, sp. zn. 11 Ad 2/2012.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 4. 2011, sp. zn. 21 Cdo 936/2010.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 3. 11. 2009, sp. zn. 3 Ads 81/2009.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 2. 7. 2014, sp. zn. č. 3 Ads 107/2013.
- SKORUŠA, L., DANĚK J. a kol. *Zákon o vojácích z povolání: komentár*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 468 s. ISBN 978-80-7552-929-9.
- SOUČKOVÁ, M. a kol. *Zákonník práce. Komentár*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. 964 s., ISBN 80-7179-868-1.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentár. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 720 s. ISBN 978-80-7478-579-5.
- ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 2528 s. ISBN 978-80-7400-108-6.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 5. 2003, sp. zn. 21 Cdo 100/2003.
- Vyhláška Ministerstva obrany ČR č. 217/2010 Sb., o stanovení kvalifikačních předpokladů pro služební zařazení vojáků z povolání, ve znění pozdějších předpisů.*
- Vyhláška Ministerstva obrany ČR č. 357/2016 Sb., o zdravotní způsobilosti k výkonu vojenské činné služby, ve znění pozdějších předpisů.*
- Vyhláška Ministerstva obrany SR č. 26/2015 Z. z., o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti občana na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka, o spôsobe posudzovania psychickej spôsobilosti a o previerke fyzickej zdatnosti občana na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka a o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti profesionálneho vojaka na*

výkon štátnej služby profesionálneho vojaka alebo na výkon funkcie, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 40/1964 Zb., občiansky zákonník, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 311/2001 Z. z., Zákoník práce, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 281/2015 Z. z., o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.

Mgr. Radim VIČAR, Ph.D.,
JUDr. Mgr. Ondřej HORÁK, Ph.D.
Mgr. Ing. Leopold SKORUŠA, Ph.D.
Univerzita obrany,
Fakulta vojenského leadershipu
Kounicova 65, 662 10 Brno,
Česká republika
radim.vicar@unob.cz,
ondrej.horak@unob.cz,
leopold.skorusa@unob.cz

ARMED FORCES AS AN INTERNAL FACTOR STIMULATING ECONOMIC SAFETY OF THE REGION

Piotr WIRASZKA

ABSTRACT

Economic security is defined in many ways. Most publications dealing with this problem analyze the economic security of the state through the prism of economic growth factors, foreign policy and border inviolability. Such an analysis at the approach level does not fully reveal all factors affecting the issue. There is a lack of a clear research perspective, which results in various, often contradictory, positions in the publications. Economic security is a complex process that begins at the lowest structural levels of statehood. The aim of the article is to define those factors that shape and build this security at the level of poviats and communes, while affecting the local market, the economy and the community. Defining these factors, I will analyze the statistical data of the regions studied and I will try to demonstrate and measure their impact and impact on the closer and further environment.

Keywords: economic security, armed forces, local, powiat

INTRODUCTION

Safety is included in the basic needs of every human being and society. In Maslow's well-known hierarchy of needs, it is in second place, immediately after the physiological needs. The economic security of regions, communes and counties is a continuous and uninterrupted process. This process is the interaction of many identified factors. The influence of the smallest structures of statehood, poviats and communes, which have their indisputable contribution to shaping the economic security of the state, is underestimated and almost unnoticed. Their contribution is different due to their location, wealth and population. At the level of communes and poviats, these factors build the entrepreneurship of the region, affect the level of investment in the region, significantly affect trade, services and consumption. Significant also affect the community living in a given region, shaping its style and quality of life. It can be said that poviats and communes are responsible for the creation process and that they influence the final shape and level of economic security of the state.

1. AIM AND RESEARCH METHOD

The aim of the article is to identify determinants at the level of the commune, affecting the closer and further its economic and social environment. The obtained results will allow to assess the disproportions of communes in the context of the disproportion of the level of investment, the wealth of the society, the standard of living and the level of entrepreneurship, using a synthetic measure.

The analysis was carried out in the system of cities with powiat rights in southern Poland, in the Śląskie Voivodeship. The adopted years of research are 2013 to 2016. This will allow to assess the levels of disproportions that will affect the economic security of poviats. The analysis was based on information from the Local Data Bank of the Central Statistical Office. The use of multidimensional comparative analysis methods allows comparisons in time and space of the general financial and economic situation of a given powiat and its individual elements.

2. ECONOMIC SECURITY OF STATE

The economic security of the state is first and foremost the ability to run the economy undisturbed and ensure its development. This ability is shaped by actions consisting in eliminating external threats and stimulating internal processes ensuring survival, functioning and freedom of the state's development. The elimination of external threats means, above all, the active participation of the state in the processes of globalization and international politics. Stimulating internal processes, on the other hand, is an impact on economic factors and economic processes taking place at the lowest levels of the state's functioning, at communal levels. This is where processes occur that have a significant impact on the economic security of the state, shaping this security and, consequently, affecting the general process of economic development of the entire state. There are many publications trying to define the economic security of the country through the prism of the macroeconomic approach to the economy and international relations. Unfortunately, the influence of small homelands, poviats and communes, which all undeniably contribute to shaping the economic security of the state, is unnoticed. Their contribution to this shaping is different due to the location, wealth, population and other factors that have a significant impact on the quality and standard of living of the community. Security is a subjective need, that is, it can apply to various types of entities, from individuals to large social groups, including organizational structures (institutions) representing individual people and various social groups (states, nations, international system). Security is an existential need, i.e. related to the existence of a given entity. This need is complex and covers such specific needs as: survival (survival/self-conservation), integrity, identity (identity), independence, peace, ownership and reliability of functioning and development.¹ In the literature, the concept of the economic security of the state is defined very differently. E. Halizak refers them to the concept of a threat to the security of the national economy, that is to say, a situation in which the economy can not “develop, generate profits and savings for investment purposes or when external threats lead to

3. SYNTHETIC DESCRIPTION OF LOCAL STIMULATOR

In my article I want to draw attention to the often overlooked aspect of the contribution of communes and counties to the process of creating the economic security of the state. At the communal level, there are various types of stimulants that measurably, more than others, affect the region, stimulate regional economic growth, contribute to the growth of entrepreneurship and have a significant impact on the community living in those regions. They interact in two dimensions. The first is the environment closer to the stimulant. The second plane of influence is the further environment. Both these levels: closer and further create the economic growth of the region, increase of infrastructure and quality of life of the society, creating the economic security of this region. Although the military unit does not always have a direct impact on the environment, it constantly creates favorable economic, economic and social conditions for the development of companies providing services. For the development of the labor market, infrastructure and social infrastructure.

This is an excellent incentive for investing in the local market and creating new jobs. The financial potential of soldiers and employees of the army increases the possibilities of development of services and trade as well as contributes to raising the standard of living of the local community. I based my article and analysis on the comparison of the Lubliniec powiat in which the military unit is stationed and is the stimulant of this region, to the powiat

¹ Construction of the integrated national security system of Poland, Prof. Ryszard Zięba, dr hab. Justyna Zajac, p. 8

of Kłobucki, who is deprived of this stimulant. Compared poviats have similar characteristics and sizes. The value of a military unit as a factor that stimulates the economic growth and economic security of a given region is determined by measurements and surveys carried out in a given commune based on statistical data. Thanks to the obtained data, we define the areas affected and the degree to which the military unit affects them.

In my evaluation and comparison work I will analyze the following data:

- level of social and housing infrastructure,
- level of entrepreneurship,
- service and trade level.

Table 1 Number of residential premises sold as part of market transactions

	2013	2014	2015	2016
Lubliniecki powiat	<i>No records</i>	<i>No records</i>	45	65
Kłobucki powiat	<i>no records</i>	<i>no records</i>	32	20

Table 2 Investment expenditures in enterprises; thousand financial activity, real estate market service

	2013	2014	2015	2016
Lubliniecki powiat	743	234	761	1099
Kłobucki powiat	412	337	196	189

Table 3 Investment expenditures in enterprises; % industry and construction

	2013	2014	2015	2016
Lubliniecki powiat	35,8	40,9	49,4	72,9
Kłobucki powiat	33,5	34,1	36,2	44,7

Table 4 Total housing stock (2017)

	Number of properties	for 1000 inhabitants
Lubliniecki powiat	25 217	328,20
Powiat kłobucki	26 732	313,80

Table 5 Number of stores, total

	2013	2014	2015	2016
Lubliniecki powiat	35,8	40,9	49,4	72,9
Kłobucki powiat	34,2	33,1	35,4	41,9

Table 6 Number of stores by organizational forms

	Supermarkets				Hypermarkets			
	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016
Lubliniecki powiat	1	1	1	1	11	15	16	17
Kłobucki powiat	0	0	0	0	8	12	13	11

Table 7 Dwellings completed for use in total (2017)

	Number of properties	Per 1000 inhabitants
Lubliniecki powiat	280	3,65
Kłobucki powiat	220	2,59

Table 8 Average wages in poviats

	2017
Lubliniecki powiat	3 558
Kłobucki powiat	3 070

The analyzes carried out prove that the influence of the military unit on the poviat is indisputable and significant. Above all, it is a stabilizing factor and ensures the continuous economic growth of the region. The potential can be seen on the example comparing the number of new flats being built and the number of dwellings completed in the past year. It is higher in the Lubliniecki powiat by more than 1 percentage point. It certainly consists in a much higher average wage, which results in increased supply and demand. Another significant difference is the level of entrepreneurship. The military unit brings together a closer and further range of companies from various industries: nutrition, services, production. Thanks to the presence of a military unit in the region, there are many specialized companies providing the army with specific, sometimes specialized services and goods. It can be noticed that the presence of a military unit is an added value for the poviat. The community appreciates this presence and you can notice the creation of supply under this direction. Another undeniable positive aspect of the stationing of a military unit for local self-government authorities, in the context of the closer environment, are local taxes and other fees and accompanying taxes. This is another financial aspect that is influenced by the creation of a stable development strategy and the macroeconomic situation of the region.

CONCLUSION

Financial management and obtaining financing for local governments are priority tasks affecting the economic situation of the region. Authorities should strive to attract similar stimulants of regions. Institutions and state enterprises as well as large manufacturing companies can become such stimulants. Self-governments should create favorable conditions for the development of such enterprises and develop elements in their closer and distant neighborhood that meet their needs of functioning. The surrounding economic and social environment after a short time will adapt to such a stimulant, it will also affect it, contributing to stable development and a wider, stronger relationship. Ensuring economic security means counteracting emerging threats. At the level of the lowest statehood thanks to the visible and easy to define impacts of the stimulant on the region, such threats can be eliminated in a faster and more accurate way. In addition, ensuring a friendly environment for the stimulant will provide the region with continuous and uninterrupted economic development. In this way, the economic security of the region, with the help of a stimulus which is a military unit, will be maintained at an optimal, high level.

BIBLIOGRAPHY

- DZIEKAŃSKI, Paweł. Economic security challenge of the modern region – an attempt of synthetic evaluation. *Security Culture Science – Practice - Reflections*. WSBPiI „Apeiron” in Krakow. No. 16 / 2014. pp. 121-140.
- DZIEKAŃSKI, Paweł. Diversification synthetic indicator for evaluating the financial capacity of local government. The case of polish voivodships. *Acta Universitatis Agriculturae Et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. Volume 65. Number 2/2017.
- DZIEKAŃSKI, Paweł. Spatial Differentiation of the Financial Condition of the Świętokrzyskie Voivodship Counties. *Regional Barometer*. Vol 14 No. 3/2016.

- GĘBALSKA, Marta–KUBIAK, Mariusz. Contemporary economic security. The international dimension. Academy of War Art. In 2016.
- GROSSET, Ryszard. Factors shaping the level of state security. School of Management and Law im. Helena Chodkowska. 2014.
- GUZ, Tadeusz–KŁOSIŃSKI, Kazimierz–MARZEC, Paweł. Economic security of states. The John Paul II Catholic University of Lublin. , 2006.
- KSIĘŻOPOLSKI, Krzysztof. Economic security. The Institute of International Relations of the University of Warsaw. 2014
- SOJKA, Jakub–WALOSZCZYK Ewa. Economic security of the country in the process of economic globalization. University of Wrocław. NKE.

Piotr Wiraszka, PAF
Chief Accountant,
30-716 Kraków, Poland
ul. Przewóz 32H/24
wiraszkapiotr@wp.pl

BUDÚCE OPERAČNÉ PROSTREDIE V EURÓPE

FUTURE OPERATING ENVIRONMENT IN EUROPE

Vladimír ZIKMUND

ABSTRACT

Level of influence and proportionality of discrete components of operational environment are changed.

Keywords: Operational environment, core of grievance, fighting power, security.

ÚVOD

Komplexné operačné prostredie (KOP) je vytvárané zmesou podmienok, okolností a vplyvov, ktoré majú dopad na rozhodovanie veliteľa operácie¹, pričom miera vplyvu na rozhodovanie je daná pomerom aktuálnej významnosti jeho jednotlivých zložiek. KOP vo všeobecnosti pozostáva z fyzickej zložky (terén, počasie, ročné obdobie, infraštruktúra, elektromagnetické spektrum), nepriateľa, miestneho obyvateľstva a ostatných aktérov, hrozieb a rizík (včítane CBRN) a informačného prostredia.

Ďalšou dôležitou zložkou KOP, ktorá dotvára zmes podmienok a vplyvov a ktorá sa do oficiálnej definície nedostala, je úroveň vlastnej bojovej sily, ktorá generuje spôsobilosti (capabilities – schopnosti) nevyhnutné na splnenie cieľa operácie.

1. VŠEOBECNE

OP a neskôr KOP sme si za uplynulé roky zvykli ponímať ako prostredie/situáciu niekde ďaleko od nášho domova, kde sa rodia krízy a terorizmus, ktoré je záhadné a máme problémy ho správne pochopiť alebo skôr aspoň rámcovo pochopiť. Zrejme aj z tohto dôvodu je vo vojenskej odbornej komunite venovaná procesu a postupom analýzy OP toľká pozornosť a je vypracovaný celý rad manuálov a doktrín opisujúcich prístupy a nástroje na jeho hodnotenie a vizualizáciu. Pre dobré hodnotenie KOP je treba poznať, aké nástroje analýzy existujú (napr. PMESII-ASCOPE alebo ASCOPE 3D) a ich techniku ovládať, čo je podmienka nutná, nie však postačujúca. Tým, čo pri hodnotení KOP však musí trvale bežať na pozadí, je skutočnosť, že OP nie je jednoliate a kontinuálne, vyvíja sa v čase a jeho zložky sú vývojom operácie priebežne ovplyvňované, že jeho analýza je „never-ending story“.

OP je potrebné analyzovať z dvoch hľadísk – vlastného aj protivníkovho – každá strana môže v rovnakej situácii a rovnakom čase vidieť iné možnosti, benefity či nevýhody vyplývajúce z reality jednotlivých faktorov OP – nech už je to počasie, infraštruktúra či informačné prostredie, a to na všetkých úrovniach vedenia vojny – strategickej operačnej aj taktickej. Zásadný vplyv na pochopenie a využívanie KOP má totiž nielen znalosť prostredia, ale aj úroveň identifikovania sa s jeho zložkami. Inak vníma KOP miestny obyvateľ ako niekto z inej krajiny, kontinentu, kultúry, náboženstva. Každý cudzinec vníma KOP cez prizmu prostredia, v ktorom žije a kde vyrastal. A samozrejme, inak vníma KOP agresor, inak nositeľ stabilizácie a inak obranca vlasti.

¹ SOŠ 3680 k AAP-6

OP je zároveň potrebné analyzovať na všetkých troch úrovniach vedenia operácie – strategickej, operačnej a taktickej a vo všetkých pridelených priestoroch operácií od AOO jednotky, zväzku a zložky (komponentu) až po JOA spoločných síl. To znamená analyzovať, ako môžu jednotlivé zložky KOP vplývať na strategické ciele, operačné línie a taktické manévry.

A nakoniec, OP je nevyhnutné vnímať cez prizmu úlohy – misie, čo má byť operáciou dosiahnuté a ako a v čom to môžu jednotlivé zložky OP ovplyvniť. Až z takejto analýzy vyplynie miera dôležitosti jednotlivých zložiek a faktorov a ich proporcionálne zastúpenie v pláne operácie.

2. VÝVOJ OP V EURÓPE DO II. SVETOVEJ VOJNY

Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že OP bolo, je a bude pre každú operáciu osobitá a je samozrejmé, že to platí aj pre Európu minulosti, súčasnosti aj budúcnosti.

Pri pohľade na vývoj KOP Európy z hľadiska histórie si dovoľím pokus o zovšeobecnenie. V histórii boli cieľom vojenskej operácie najčastejšie územné zisky umožňujúce zdroj nových profitov:

- poľnohospodárskych – pestovanie obilia a chov dobytky,
- surovinových – vzácne a priemyselné nerasty, ropa, plyn,
- lacnej pracovnej sily žijúcej na území,
- demografických (lebensraum) agresora – a podobne.

Spoločným menovateľom každej takej vojenskej operácie bolo následné riešenie problému postoja miestnych obyvateľov a elít k agresorovi, aj keď vplyv tohto plánovacieho faktora nebol pre priebeh samotnej hlavnej bojovej operácie ťaženia určujúci. V zásade môžeme klasifikovať tri druhy postoja (nikdy ale neboli absolútne): neutrálny – submisívny, priateľský alebo nepriateľský a podľa zaujímaného postoja bolo miestne obyvateľstvo potrebné buď rešpektovať alebo eliminovať (vyhladiť či vysťahovať), alebo donútiť, alebo získať a presvedčiť, alebo kombinácia posledných dvoch, pričom prístup bol volený aj podľa cieľa, ktorý mal byť vojenskou akciou dosiahnutý.

To, čo bolo pre obyvateľstvo ako faktor OP v histórii Európy charakteristické, je skutočnosť, že tento faktor bol spravidla riešený nie pred, ale až následne po obsadení územia. Postupom času sa však váha tohto faktora, ako prvku ovplyvňujúceho plánovanie, zväčšovala.

3. VÝVOJ KOP V EURÓPE PO II. SVETOVEJ VOJNE

Po II. sv. vojne problém prípadného agresora s obyvateľstvom v Európe síce zostáva v zásade rovnaký, ale výrazne sa menia možnosti riešenia tohto problému a významne stúpa vplyv tohto faktora OP na dosiahnutie politického cieľa vojenskej operácie – získanie profitu je totiž stále viac závislé od dobrovoľnej ekonomickej aktivity obyvateľstva, ktorá zaisťuje fungovanie medzinárodného obchodu, ako podmienky fungovania národnej ekonomiky a teda podmienok na prežitie v dobytom priestore. Najmä v ekonomicky najviac vyspelých krajinách je v súčasnosti ťažko predstaviteľné násilné riešenie hrozbou či použitím násilia. A opäť si dovoľím pokus o zovšeobecnenie:

- Napadnutie týchto krajín by prinieslo efekt len v prípade defetistického a teda lojálneho postoja mienkotvornej časti obyvateľstva.
- Nevyhnutnou potrebou agresora je 5. kolóna – je potrebné riešiť, ako ju zjednotiť, riadiť a motivovať.

- V globalizovanom svete je kritický aj korporát – veľmi ťažko predvídať, ako sa zachová. Bude preň výhodné a prijateľné pokračovať v ekonomických aktivitách s agresorom a zapojí sa do „presviedčania“?

Pre úspech operácie v súčasnej Európe by musel nepriateľ/agresor v rámci hodnotenia vplyvu jednotlivých faktorov OP nevyhnutne vyhodnotiť obyvateľstvo ako kritickú zložku, s ktorej ovládnutím stojí a padá úspech operácie. Funkčným prístupom je presne identifikovať a naplánovať využitie „core of grievance“ obyvateľstva (generál Gerasimov používa pojem – protestný potenciál) ako prvku „centre of gravity“ – ťažiska jeho operácie.

V posledných rokoch a najmä po roku 2008 – po vzniku ekonomickej krízy môžeme zaznamenať posuny v postojoch svetových mocností smerom k uprednostňovaniu riešenia vlastných problémov a uprednostňovaniu vlastných národných ciest na zaistenie národnej bezpečnosti. Ako hovoril G. Friedman na konferencii „Geopolitic futures“ v apríli 2017 – Nemci po roku 2008 objavili, že sú Nemci, Gréci, že sú Gréci, inak povedané, že cez všetky globalizačné posuny a európske zjednocovanie nám kríza ukázala slabiny internacionalizmu a že košeľa je bližšia ako kabát, čo bolo aj významným mottom volebnej kampane Donalda Trumpa. Ako vidno na kľúčovej téze obrannej stratégie SR 2018 trend sa nevyhol ani Slovensku. Hlavným cieľom obrannej stratégie SR 2018 je – adaptácia obranyschopnosti štátu na meniace sa bezpečnostné prostredie. Na napĺňanie tohto cieľa Slovenská republika zvyšuje vlastnú obranyschopnosť v súlade s čl. 3 Severoatlantickej zmluvy.

Ústredným mottom všetkých stratégií – bezpečnostných, obranných a vojenských – väčšiny krajín je zaistenie vlastnej bezpečnosti. Ak sa zamyslíme nad podstatou definície bezpečnosti, respektíve súboru bezpečností podľa slovníka krízového riadenia – všetky bezpečnosti smerujú k zaisteniu komplexu tzv. ľudská bezpečnosť – (human security) predstavujúca:

- slobodu pred perzekúciou,
- slobodu ekonomickú,
- slobodu vzdelávania,
- náboženského prejavu a
- bezpečnosť bydliska.

Toto sú teda asi najvplyvnejšie zložky budúceho operačného prostredia a myslím, že nielen v Európe, a zároveň achillovou päťou – zdroje slabosti – nespokojnosti, určujúce protestný potenciál. Môžu s veľkou pravdepodobnosťou byť jak faktormi KOP, tak budúcimi operačnými líniami protivníka.

Ďalšou charakteristickou črtou zmien OP v posledných rokoch sú relatívne nové zdroje možných hrozieb, ktoré zložitost' súčasného KOP zvyšujú:

- migrácia,
- prekresľovanie hraníc na mape Európy po 1. a 2. svetovej vojne... Blízkeho a Stredného Východu,
- kybernetické hrozby,
- nárast využívania proxy aktérov,
- nárast sily nešťátnych aktérov a ich snaha po pomste a „potreba“ riešiť svoje – aj zločinecké, či dokonca psychodefektné záujmy.

4. ZÁVER

Žiadne OP nemožno do budúcnosti zviazať do príručky, čím lepšie ho budeme poznať, tým viac ho budeme vnímať ako živý organizmus. OP v Európe môžeme nazvať aj životným priestorom vytváraným okrem fyzických a ľudských faktorov aj históriou, kultúrou,

filozofiou, ale aj zdravotníctvom, či bankovým systémom a vôbec všetkým, s čím sa v živote stretávame.

Poznámky k znalosti OP z nedávnej európskej histórie:

- Krym sa podarilo anektovať tak účinným a rýchlym spôsobom vďaka úrovni znalosti OP.
- OP ČSSR bolo cudzie a ťažko pochopiteľné pre okupačné vojská v roku 1968 a porozumenie sa zásadne nezmenilo až do ich odchodu po roku 1993.
- Znalosť OP bola tým, čo zvyšovalo nebezpečnosť hlinkových gárd v Slovenskom štáte a Ustašovcov v bývalej Juhoslávii.

Na úplný záver jeden citát:

F. Villon, *Závěť* – ...Nuzota z lidí lotry činí a vlky z lesů žene hlad...

BIBLIOGRAPHY

FRIEDMAN, George - *hlavný referát na konferencii Geopolitical Futures*, Washington, apríl 2017

To the Brink - and Back? - Munich Security Report 2018

Ing. Vladimír ZIKMUND, plukovník vo výslužbe

Vedúci oddelenia tvorby doktrín Veliteľstva pozemných síl OS SR

Martina Rázusa 7

911 00 Trenčín

POSTOJ STÁTŮ V4 K ŘEŠENÍ MIGRAČNÍ KRIZE

THE POSITION OF THE V4 COUNTRIES TO SOLVE THE MIGRATION CRISIS

Zdeněk RAJDA

ABSTRACT

The V4 group has an irreplaceable role in the context of European political affairs what is evident in particular from its approach to resolving the migration crisis. The V4's activities in this area can be seen as partial success and have an irreplaceable position in defending interests of its member states within the EU. Despite the fact that opinions on the fragmentation of the single EU policy arise in this respect, the activities of this group show that its Member States help the European policy and actively work towards it.

Keywords: the Visegrads countries, the European union, the migration crisis, safety and security

ÚVOD

Migrační politiku, můžeme konstatovat i azylovou politiku, lze rozdělit na azylovou a migrační politiku Evropské unie a jednotlivých členských států. Ne vždy se plně shoduje azylová a migrační politika jednotlivých států s filozofií azylové a migrační politiky Evropské unie. Převážná část populace Evropské unie a jejich členských států začala vnímat azylovou a migrační politiku až v okamžiku, kdy nastaly problémy nedávné historie. Volný pohyb kapitálu a osob si však vyžádal již v roce 1957 podpis Římských smluv, které zavazovaly pouze jednotlivé členy Evropského společenství.¹ Tento vývoj se nezastavil a v roce 1985 vznikly Schengenské dohody, které měly za hlavní cíl vytvoření zóny volného obchodu a zrušení hraničních vnitřních kontrol mezi jednotlivými smluvními státy. V prvním období se jednalo o Francii, Německo a státy Beneluxu a následně se Schengenský prostor rozšiřoval o další země. Na základě vytvoření Schengenského prostoru se problém ostrahy hranic jednotlivých států přesunul na hranice vstupního státu Schengenského prostoru. Dublinská úmluva potvrzovala samostatnost jednotlivých států a v rámci jejich legislativy udělování azylu. Tato úmluva vstoupila v platnost v roce 1997. Azylová politika si stále více a více vyžadovala komplexnější řešení ze strany Evropské unie, což se odrazilo na výsledku jednání summitu v Tampere v roce 1999, kde byly vytyčeny čtyři základní východiska migrační politiky:

- 1) partnerství se zeměmi původu migrantů,
- 2) vytvoření společného evropského azylového systému,
- 3) spravedlivé zacházení s občany třetích zemí,
- 4) účinnější řízení migračních toků.²

Dokument Strategie Evropa 2020, schválen v roce 2010, vytyčuje základní cíle ve zvýšení zaměstnanosti, zajištění a udržení přírodních zdrojů, rozvoj výzkumu a rozvoje jednotlivých členských států EU. Nalezneme zde i oblast boje s chudobou a sociálním

¹ ŠTICA PETR, Migrace a státní suverenita: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, 321 s. ISBN 978-80-87378-75-5.

² Ministerstvo vnitra České republiky. Dublinský systém: Migrační a azylová politika. [online]. [cit. 2016-04-20]. Dostupné z WWW: < <http://www.mvcr.cz/clanek/dublinsky-system.aspx> >.

vyločením. I zde nalezneme napojení na migraci a v této souvislosti začleňování jednotlivých migrantů do společnosti, pracovního procesu a jiného. Je třeba poukázat na dílčí úspěchy Evropské unie v boji s nezákonnou migrací a celkové sjednocení migrační politiky. Zde musíme zařadit přijetí společného evropského azylového systému CEAS³. Základní posun v zabezpečení Schengenského prostoru ke zvýšení bezpečnosti členských států Evropské unie jsme zaznamenali vytvořením Evropského systému ostrahy hranic EUROSUR. Podpůrným rozhodnutím výše uvedeného bylo zavedení Směrnice EU o modré kartě. Světová ekonomika si vyžádala určitá opatření Evropské unie, která by usnadňovala vstup do země EU určitým skupinám lidí potřebným v rámci ekonomických činností jednotlivých členských států, především výzkumným pracovníkům, různým specialistům, manažerům, studentům a v neposlední řadě i sezónním pracovníkům, kterých je ve vybraných státech nedostatek.

Pro finanční potřeby krytí nákladů pro řešení migrační krize byly zřízeny tři základní fondy:

- 1) Evropský fond pro uprchlíky,
- 2) Fond pro vnitřní bezpečnost,
- 3) Azylový migrační a integrační fond AMIF.

Z těchto fondů čerpá Evropská unie finanční prostředky pro řešení migrační krize, která úzce souvisí, jak již z názvů jednotlivých fondů vyplývá, i se samotnou bezpečností Evropské unie a jejich jednotlivých členských států.

1. VISEGRÁDSKÁ SKUPINA

S navyšujícími vlivy velkých členských států Evropské unie v Evropském parlamentu i v dalších orgánech Evropské unie došlo k seskupování jednotlivých států pro prosazování společných zájmů v rámci Evropské unie. Jednou výraznou skupinou, skládající se z postkomunistických členských států, je Visegrádská skupina.

Visegrádská skupina či Visegrádská čtyřka nebo také V4 je aliance čtyř postkomunistických států střední Evropy, a to České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska.

Vznik tohoto uskupení byl inspirován jednáním českého, polského a uherského krále na hradě Visegrád v roce 1335, kde se jeho aktéři dohodli na úzké politické a obchodní spolupráci. Vznik původně Visegrádské trojky je datován ke dni 15.2.1991. Po rozpadu Česko – slovenské federativní republiky je toto uskupení známo jako Visegrádská čtyřka.

Byť je názor nejen evropských politiků na toto uskupení velmi rozličný, je zde dán jeho nezpochybnitelný přínos, jímž byla evropská integrace těchto čtyř středoevropských států po roce 1989 a nadále fungující spolupráce v rámci Evropské unie i NATO.

V4 má samozřejmě i své kritiky, a to nejen z řad představitelů některých členských států Evropské unie. Kritika se na státy V4 snesla především kvůli jejich negativním postojům k migrační krizi a jejímu řešení formou přerozdělování uprchlíků do jednotlivých členských zemí EU v podobě relokačních kvót. Právě politika protimigračního charakteru zemí V4 posílila vzájemné vztahy a spolupráci členských států tohoto uskupení a Rakouska, které sdílí podobný názor na vniklou migrační situaci.

Státy V4 již dlouhodobě prosazují společné představy o řešení migrační krize. V posledních téměř třech letech zaujímají jednotný postoj k dané problematice.

³ Common European Asylum System.

2. ŘEŠENÍ MIGRAČNÍ KRIZE Z POHLEDU STÁTŮ V4

Ve vztahu k mini - summitu EU konaném dne 24.6.2018 v Bruselu, jenž byl svolán předsedou Evropské komise Jean-Claude Junckerem k otázkám migrace a jehož se žádný z předsedů vlád států V4 nezúčastnil, si právě státy V4 vysloužily kritiku např. i z řad českých politiků. Bývalý poslanec za KDU-ČSL Ivan Gabal uvedl, že „Visegrádskou skupinu jsme založili k odsunu sovětské armády a sjednocení se západní Evropou. V4 k nám přivedla NATO i EU, pomohla k členství Pobaltí i Balkánu. Dnes je zdrojem štěpení Evropy a obav Západu. Hnědneme z Budapešti. Praha by měla být opět aktérem obratu, ne rozvratu.“⁴ Ke kritice se přidal i současný europoslanec za TOP 09 Jaromír Štětina, který se vyjádřil tak, že „Visegrádská čtyřka se chová jako parta vzdorovitých pubertáků.“⁵

V létě letošního roku právě s ohledem na tehdy plánovaný mini – summit EU a následný summit EU k otázkám migrace se sešli předsedové vlád zemí V4 v Budapešti.

Toto setkání se uskutečnilo 21. června 2018. Jeho cílem bylo řešit klíčové výzvy, jimž Evropa čelí, a diskutovat o tom, jak nejlépe přispět k silnější, bezpečnější a konkurenceschopnější Evropské unii. To vše v kontextu nadcházejících voleb do Evropského parlamentu v roce 2019.

V oblasti migrace podporují země V4 silnou úlohu EU se zvláštním důrazem na vnější rozměr migrace. Měla by být zajištěna přiměřená úroveň financování zajišťující podporu nástrojů vnější činnosti tak, aby EU mohla plnit svou roli na globální scéně. Země V4 chtějí podpořit vytvoření pevného rámce pro migrační a azylovou politiku EU, a to se zaměřením na ochranu vnějších hranic. Především navrhují komplexně reagovat na nedávné výzvy v oblasti východního Středomoří a v oblasti západního Balkánu. V tomto regionu je zapotřebí zintenzivnit veškeré činnosti k zamezení hromadného migračního toku. Především je nutné zvýšit technickou a lidskou podporu zemí západního Balkánu. Země V4 silně podporují přistoupení těchto zemí do EU za předpokladu, že jsou tyto schopny splnit přístupové podmínky. Dle států V4 by Evropská unie měla v rámci příštího víceletého finančního rámce připravit nezbytné kroky právě pro přistoupení nových členů. Toto by mělo probíhat souběžně s posílením předvstupních partnerství zaměřených na rozvoj infrastrukturních vazeb mezi západním Balkánem a EU a posílením zásad řádné správy věcí veřejných.

Země V4 prosazují podporu posílení politické a institucionální spolupráce EU s partnerskými zeměmi tím, že by těmto zemím mělo být nabídnuto členství ve vybraných programech a agenturách EU. V této souvislosti je také nutné připomenout možné zahájení přístupových rozhovorů Makedonie s NATO a zahájení jednání této země s EU.

Pro budování vnitřní a vnější bezpečnosti a obrany je z pohledu států V4 nezbytná aktivní úloha EU. Tuto státy V4 plně podporují. I Nadále by měl být zachován a rozvíjen formát Battle Group V4⁶ a EU.

Nekontrolované toky nelegální migrace mohou být zneužívány teroristy, což dokazuje počet teroristických útoků v zemích EU v posledních letech. Vzhledem k těmto hrozbám musí EU v rámci geopolitického prostředí znovu potvrdit svoji pozici globálního aktéra, který aktivně reaguje na vnější krize a hrozby všeho druhu. Země V4 apelují na posílení evropské obrany, se zvláštním ohledem na PESCO⁷ a Evropský obranný fond⁸. EU by měla i nadále

⁴ <http://jaromirstetina.cz/visegrad-je-parta-vzdorovitych-pubertaku-zuri-jaromir-stetina-a-ivan-gabal-se-pridal/>

⁵ <http://jaromirstetina.cz/visegrad-je-parta-vzdorovitych-pubertaku-zuri-jaromir-stetina-a-ivan-gabal-se-pridal/>

⁶ Společná vojenská jednotka v rámci Visegrádské čtyřky tzv. battlegroup (V4BG), nebo-li Visegrádská bojová skupina.

⁷ Stálá strukturovaná spolupráce 25 členských států EU v oblasti bezpečnosti a obranné politiky.

⁸ Založený Evropskou komisí, kdy má členským státům pomoci efektivněji vynakládat peníze daňových poplatníků.

pokračovat v prohlubování obranné spolupráce a rozvíjet evropské obranné kapacity, to vše při zachování úlohy NATO jako organizace zajišťující kolektivní obranu v Evropě. Evropské orgány a vnitrostátní orgány jednotlivých členských států EU musí koordinovat své kroky ve vztahu k novým hrozbám, jako jsou hybridní výzvy.

Na setkání ministrů vnitra Visegrádské čtyřky v Budapešti konané dne 26.6.2018 byla vydána deklarace týkající se koordinace činnosti v oblasti migrace a správy hranic. V tomto ohledu je z pozice států V4 nezbytné posílit společnou spolupráci v oblasti vnější bezpečnosti, jakož i vytvořit a používat harmonizované a dobře fungující systémy správy hranic, což je záležitostí nového systému CEAS.

Země Visegrádské čtyřky se dále shodly, že státy Evropské unie by měly usilovat o vytvoření azylového systému, který by zohledňoval skutečné potřeby a zároveň kapacity jednotlivých zemí ve vztahu k národní suverenitě. Deklarace počítá i s efektivním návratovým systémem, který je nedílnou součástí komplexního řízení migrace s tím, že státy V4 vynaloží veškeré úsilí potřebné k dalšímu zvýšení návratnosti neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí. Státy V4 rovněž odmítly systém automatického přerozdělování žadatelů o azyl mezi členské státy EU, jelikož tento vede jen k nejistotě a dalším bezpečnostním rizikům.

Státy V4 považují za nezbytné vyvinout podpůrné mechanismy, které jsou schopné zastavit migraci venku, podporovat ochranu v regionu původu, bezpečnost třetích tranzitních zemí a vytvářet tak udržitelný rozvoj a posilovat bezpečnost Evropy.

Opět státy V4 vyjádřily podporu posílení spolupráce se třetími zeměmi na různých migračních trasách, což je klíčem k nalezení komplexního a udržitelného řešení současných migračních problémů. Za tímto účelem státy V4 aktivně podporují zvyšování kapacity Evropské agentury pro pohraniční a pobřežní stráž (Frontex), zejména při provádění společných operací v příslušných třetích zemích. Souhlasí také s vypracováním implementačního plánu v souladu s prohlášením přijatým na summitu V4 a rakouském summitu v Budapešti dne 21. června 2018 se záměrem podpořit cílené činnosti policie v oblasti západního Balkánu a účinně využívat zdroje.

ZÁVĚR

V4 historicky prokázala své opodstatnění. Pokud se do činnosti této skupiny zapojí aktivně i Rakousko, které do tohoto uskupení historicky patří, je velká naděje, že se podaří prosadit v rámci EU názory i menších států.

Samotná globalizace a určité područí velkých a ekonomicky silných zemí má samozřejmě vliv na samotné rozhodování Evropské unie a jejich orgánů. Proto jakékoliv seskupení malých a někdy i ekonomicky slabších států pomůže zohlednit jejich potřeby i názory. Seskupení V4 má samozřejmě i své problémy v rámci jednotnosti rozhodování a vzájemné podpory v rámci této skupiny. Volební výsledky a sestavování vlád v členských zemích V4 se nepřímou úměrou promítají i do činnosti samotné skupiny.

V posledním období zaznamenáváme v rámci V4, dle mého názoru, jednotné postoje, které se samozřejmě týkají i migrační a azylové politiky. V důsledku toho došlo k obecným tlakům i tlakům V4 na orgány EU a k přehodnocování některých postojů, speciálně k přehodnocování migračních kvót, které byly přiděleny jednotlivým státům. Díky jednotnému postoji V4 a jejich úsilí dochází v rámci EU ke změně linie migrační politiky a začíná se více prosazovat pomoc uprchlíkům v místě jejich domoviny. Jedná se tedy o přesun pomoci ke zdroji problému.

Ze strany V4 a jejich představitelů jednoznačně zaznívá, jak vyplývá i z první migrační vlny, že přijetím uprchlíků nedojde k doplnění chybějících pracovních sil v jednotlivých členských státech EU, neboť se zpravidla jedná o osoby, které se špatně

začleňují do evropské společnosti, majíc naprosto odlišnou kulturu i náboženství. Tito lidé se vesměs nechtějí přizpůsobit kultuře hostitelského státu a kultuře jednotlivých členských států EU. Toto bylo jednoznačně prokázáno po odeznění první migrační vlny, kde v cílových zemích tito migranti působili nemalé problémy, což mělo za následek i nárůst kriminality.

V poslední době dochází i k samotné změně migrační politiky ze strany uprchlíků, jejichž věková struktura se mění a jedná se často o nezletilé. Po jejich přijetí nastává další proces týkající se sjednocování rodin, čímž migrační vlna zcela legálně narůstá.

Státy V4 se staví konstruktivně k řešení problémů migrační krize. I přes toto jejich uskupení, za pomoci Rakouska a případně i dalších členských států EU, není úplně jisté, že se jim podaří jejich návrhy řešení migrační krize prosadit na půdě Evropské unie. Přesto státy V4 prokázaly svoji nezastupitelnou úlohu v migrační politice a jejich pevný a jednotný postoj minimálně napomohl k tomu, že dochází k přehodnocování migrační politiky EU.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

- BRÁZOVÁ, V.-K. Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, 2011, 254 s. ISBN 978-80-87404-10-2.
- DIVINSKÝ, B. Zahraničná migrácia v Slovenskej republike – stav, trendy, spoločenské súvislosti. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2005. ISBN 80-89149-09-9.
- DIVINSKÝ, B. Migračné trendy v Slovenskej republike pre vstupne krajiny do EÚ (2004-2008). Bratislava: IOM, 2009. ISBN 978-80-970274-2-1.
- FIALA, P., PITROVÁ, M. Evropská unie. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 803 s. ISBN 978-807-3252-236.
- FILADELFOVÁ, J. Migranti na slovenskom trhu práce: problémy a perspektívy. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2011. ISBN 978-80-89345-34-2.
- HREHA, Ľ. 2018. Migrácia ako bezpečnostná výzva EÚ pre rok 2018. In UŠIAK, J. – KOLLÁR, D. Bezpečnostné fórum 2018. Banská Bystrica: Interpolis, 2018. s. 131-137. ISBN 978-80-972673-5-3
- HÜBSCH, H. Fanatičtí bojovníci ve jménu Alláha. Praha: Naše vojsko, 2002. s. 66. ISBN 80-2016-0609-2.
- JURČÁK, V., LABUZÍK, M., PTÁČEK, D., PAZDZIURKO, M., et. al. Organizácie medzinárodného krízového manažmentu. Liptovský Mikuláš: Akadémia Ozbrojených síl generála M.R.Štefánika, 2009. ISBN 978-80-8040-387-4.
- KLAUS, V., WEIGL, J. Stěhování národů: Stručný manuál k pochopení současné migrační krize. Velké Přílepy: Olympia, 2015. ISBN 978-80-7376-422-7.
- KOUDELKA, Z. Prezident republiky – 2. aktualizované a doplněné vydání s předmluvami Václava Klause a Miloše Zemana, Léges 2018, 376 s. ISBN: 978-80-7502126-7, EAN: 9788075021267.
- KROPÁČEK, L., Blízky východ na přelomu tisíciletí. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-298-5.
- KUBEČKA, K., ROŽŇÁK, P. Application of Risk Analysis for Practice. In 11th International Scientific Conference SECURE SLOVAKIA AND EUROPEAN UNION. Košice: Vysoká škola bezpečnostního manažerstva v Košiciach, 2017. ISBN 978-80-8185-025-7. pp. 248-256.
- MÜLLER, Z. Svaté války a civilizační tolerance. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1355-5. HORYNA, B.-. PAVLINCOVÁ, H. Judaismus, křesťanství, islám. Olomouc: 2003. ISBN 80-7182-165-9.
- PALÁT, M. Ekonomické aspekty mezinárodní migrace: teorie a praxe v Evropské unii. Vyd. 1. Ostrava: KEY Publishing, 2013, 92 s. ISBN 978-80-7418-161-0.

- ROŽŇÁK, P. Mechanismy fungování Evropské unie: in quorum gratiam? Ostrava: KEY Publishing, 2015. Monografie (KEY Publishing). ISBN 978-80-7418-237-2.
- ROŽŇÁK, P., KUBEČKA, K., a kolektiv: Země Visegrádu a migrace; Fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4, Brno: KEY Publishing, 2018, 505 s. monografie, ISBN 978-80-80-7418-292-1.
- ŠTICA, P. Migrace a státní suverenity: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010, 321 s. ISBN 978-80-87378-75-5.
- ZEMAN, M., PANENKA, R., OVČÁČEK, J. Tato země je naše: dvacet pět rozhovorů s prezidentem Milošem Zemanem. Velké Přílepy: Olympia, 2016. ISBN 978-80-7376-442-5.
- Privatizácia vojenstva : súkromné vojenské spoločnosti / Radoslav Ivančík, Pavel Nečas ; rec. Vojtech Jurčák, Peter Terem ... [et al.]. - 1. vyd. - Ostrava : Nakladatelství Key Publishing, 2017. - 140 s. [7,10 AH]. - ISBN 978-80-7418-269-3
- Joint Declaration of Ministers of the Interior; Budapest, June 26, 2018,
Stronger Together – Joint Statement of the Prime Ministers of the Visegrad Group; Budapest, June 21, 2018
www.visegradgroup.eu
www.consilium.europa.eu
<http://jaromirstetina.cz>

JUDr. Ing. Zdeněk RAJDA
Externí doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akademia ozbrojených sil gen. M. R. Štefánika v Liptovský Mikuláš
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6
Email: zdenek@ak-judrrajda.cz

NATIONAL
AND INTERNATIONAL
SECURITY 2018

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2018

9. medzinárodná vedecká
konferencia

9th International Scientific
Conference

Zborník príspevkov
z 9. medzinárodnej vedeckej konferencie

Proceedings of the International Conference
on National and International Security

25th - 26th October 2018
Liptovský Mikuláš
Slovakia

Vydavateľ / Publisher: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Editor / Editor: kpt. Ing. Michal HRNČIAR, PhD.
Dizajn / Graphic design: Mgr. Robert KANDRIK
Počet strán / Number of pages: 539
Náklad / Printing: 65
Formát / Format: CD
Vydané / Published: 2018

Uverejnené príspevky v zborníku neprešli jazykovou korektúrou.

Published papers in the proceedings did not undergo language correction.

Za obsahovú stránku, odbornú a jazykovú úroveň zodpovedajú v plnom rozsahu autori príspevkov.

The content and the professional and language levels of the papers are in the full responsibility of the authors.

ISBN 978-80-8040-568-7

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2018)